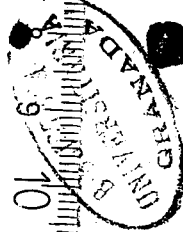
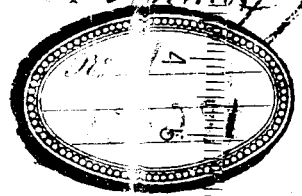


Handwritten notes in a rectangular box, possibly a ledger or record book. The text is mostly illegible due to the high contrast and grain of the scan, but some characters like 'A', '16', and '891' are visible.



Handwritten text: *Costo de ... pun.*



R- 7350
DE IVSTA

HAERETICO-

RVM PVNI-

Letra fin. f. del IONE, Collegio Catho-
LIBRI III.

F. ALFONSO A CASTRO

Zamorensis, ordinis Minorum, regularis

Obferuantia, prouincia sancti Ia-

cobi, authore, nunc recens

accuratè recogniti.

*His rerum precipuarum accessit in-
dex locupletissimus.*



LVGDVNI,

Apud Sebastianum Bartholomaei Honorati

M. D. LVI.



LECTORI S.

Obsecro te, candide lector, ut nolis de opere hoc ex sola illius superscriptione censere, putans res solas vulgares, & forenses in illo tractari, quales saepe ab aliis de eadem re differentibus tractari solent. Multò enim plura habet hoc opus in recessu, quàm in fronte promittat. Quoniam non soli Iurisperiti: sed etiam Theologi multis in locis ex eo proficere possunt, prout auctor in operis Praefatione admonet. Si periculum feceris, non dubito, quin opus ipsum probes, & maioribus, quàm ego laudibus extollas. Lege ergo feliciter, & nostris laboribus faueto,

INVICTISSIMO,

ATQVE CHRISTIANISSIMO Carolo huius nominis Quinto Caesari semper Augusto, Hispaniarumque Regi Catholico eiusdem nominis primo, Frater Alfonso à Castro Zamorensis, ordinis minorum aeternam optat felicitatem, perpetuamque de hostibus victoriam.



V M mecum ipse cogito, Christianissime Caesar, & ad hoc miserabile seculum mentem, atque animum refero: non possum non ingemiscere, & à gemitu cordis rugire, videns tot, talesque hereticos hoc seculo prodisse, qui plurimum negotij viris doctis, atque adeo toti Ecclesiae facescunt, ut nunquam tam multos, aut tam truculentos ecclesiae perpeffa fuerit hostes. Tanta enim est istorum nocendi cupiditas, ut nihil sit à summo usque deorsum, cui detrabere non conentur. Neque enim Deo, nec Virgini eius matri, nec apostolis, aut euangelistis, nec reliquis sanctis, nec toti denique militanti ecclesiae, quae Christi est unica sponsa, parcere volunt: sed contra eorum quenque impudenti temeritate oblatrant, & dente canino illum mordere nituntur. Hoc autem non leui animo, aut negligenti, & ignauo sunt facere aggressi: sed tanquam rabidi, & famelici canes omnia tentarunt, nullum.

que non mouerunt lapidem, ut quod mente conceperant scelus, opere perpetrarent. Vix enim ullum est tam turpe, aut execrandum, aut pestiferum, abominabileque dogma ab antiquis hereticis probatum, quod & si longissima obtuione sepultum, isti heretici non sint suscitare conati, si inde telum aliquod se capturos sperarunt, quo ecclesie catholice, aut summo illius presidio utcunque incommodare possent. Primum Petri negant, omnibus christianis sacerdotia sine discrimine tribuunt, Sacerdotes omnes pares episcopis faciunt, Antiquas omnes ecclesie ceremonias ab ipsis apostolis traditas, & ad hoc usque seculum seruatas tollunt: & nouas quasdam ab illis excogitatas inuehunt. Sacramenta ecclesie minuunt, quo pauciora peccatorum antidota illa retineant. Ut autem nihil utile se ecclesie detraxisse persuaderent, sacramentorum virtutem, atque potestatem negantes venenum veneno addiderunt. Totius cleri celibatum tollunt. Vota omnia Deo facta violare ducent, Omnem monachatus religionem ab ecclesia reijciunt. Omnes laudes, quas voce, aut musicis instrumentis ecclesie in templis Deo dicatis, statim horis Deo cantare solebat, à suis templis procul relegarunt. Hic denique vnus eorum omnium scopus fuit, ut totum ecclesie ordinem à Christo ipso saluatore nostro institutum, & ab eius apostolis ad hoc usque seculum obseruatum euertire possent, & nouam quandam nobis fingerent ecclesiam, talem, ac tam male institutam, tamque deformem, ut tu christianissime Imperator pro tua prudentia, & bonitate, non patereris talem esse ullam quamlibet rem-

publi

publicam tibi subiectam. Quod autem tam anxie optauerunt, Deo permittente, & demone illorum parte improbe sollicitante, magna ex parte (proh dolor) assecuti sunt. Nam virulentum eorum dogma, quod Paulo teste, ut cancer serpit, tam saue, atque potenter grassatum est, ut vix ulla sit iam christiani nominis prouincia, cuius pars aliqua non sit hac peste infecta. Ut autem his tam truculentis, & mortis auidis hostibus occurreretur, multi viri catholici, & docti ex toto orbe christiano se opposuerunt pro muro ecclesie, qui verbo, & scripto contra mortiferas eorum doctrinas acerrime pugnarunt. Scripsit primus omnium vir doctissimus Ioannes Echius multa contra illos volumina, qui etiam cum ipso huius factionis principe Luthero primus etiam publice disputauit. Scripsere deinde Ioannes Faber Viennensis episcopus, Gaspar Sagerus ordinis minorum, Ioannes Cochleus, Conradus Kolin Vlmensis, Ioannes Deitembergius, Conradus Viimpinensis, Hieronymus Enser, Ioannes Mensingus, alique multi Germani scripsisse feruntur, quos nec nomine noui. Neque soli Germani, apud quos primum hac pestis est orta, contra hos hereticos scripserunt. Sed ex omni natione, quæ Christum agnoscens ab illo nomen accepit, multi viri doctissimi cateruatim contra hos perniciosissimos ecclesie hostes plurima, & varia volumina ediderunt, quibus multa dexteritate ab huiusmodi perduellionum impetu furioso ecclesiam catholicam propugnare, defendere, atque dilatare conati sunt. In Germania siquidem inferiori, quæ superiori proxima est, Iacobus Latomus, Albertus Pighius, Iacobus Hoch-

stratensis ordinis prædicatorum, & alij multi scripse-
re, quorum omnium catalogum texere, fastidiosum
esset. In Anglia scripsit primus ipse Rex Henricus
huius nominis octauus, quasi recte sibi consulisset, à
recta, quam tunc cognoscebat, fide nunquam dese-
cisset. Post Regem scripsit Ioannes Fischerus tunc
Roffensis episcopus, & Postea S. R. E. presbiter Cardi-
nalis vir sanctitate perinde ac doctrina clarissimus,
dignus certe, qui inter sanctos martyres recenseatur,
quem senio confectum scimus pro fide Catholica li-
benti, & alacri animo cernicem gladio supposuisse.
In Gallia, quamuis ipse non Gallus, Iodocus Clitho-
ucus Neoportuensis multa volumina contra recen-
tes hereticos scripsit. Post illum Hieronymus ab Han-
gest, Nicolaus Grandis ordinis minorum in commenta-
rijs quæ edidit super epistolam ad Rom. & super episto-
lam ad Heb. alijsq; multi scripsere. In Italia primus,
quem sciam, scripsit Syluester de Prierio magister
sacri palatii. Post istum Ambrosius Catharinus Se-
nensis, ambo ex ordine prædicatorum, Albertus
Pius olim Carporum comes. Ex Hispanijs, eo quod na-
tioni huic satis bene aliqui prospectum erat, & cau-
tum, pauci hætenus, diuersissimi tamen, contra hos hæ-
reticos scripserunt. Dominicus Soto ex ordine prædi-
catorum, qui cathedram Theologia in insigni Salma-
nticensi gymnasio, ante multos annos perpetuo regen-
dam suscepit, in Tridentino concilio quo ex mandato
ruæ Cæsareæ maiestatis nunc agit, opus insigne de na-
tura, & gratia contra hos recentes hereticos edidit.
Andreas de Vega ordinis minorum, vir trium lin-
guarum peritus, in hoc etiam concilio Tridentino ad
quod

quod ex mandato Serenissimi Philippi tuæ Cæsareæ
Maiestatis primogeniti simul necum fuit destina-
tus, librum de fide iustificante multa doctrina refer-
tum aduersus Lutheranos edidit. Ego denique isto-
rum omnium minimus magnum quoddam opus an-
te aliquot annos edidi, in quo omnes hæreses, quæ à
Christi saluatoris nostri in caelos ascensione ad hoc us-
que seculum Ecclesiam inuasunt, congesti contra
illas omnes singulatim disputans, illarumq; omnium
primos Duces, atq; parentes prodens: ut vel sic omni-
bus palam facerem, recentes hereticos à fecibus olim
ab ecclesia reiectis suas hæreses hausisse. Verum & si
ab his omnibus, alijsq; multis doctissimis viris tam dex-
tre pugnatum sit, ut plane, & aperte de his Ecclesia
hostibus triumphauerint, nunquam tamen hi resipue-
runt, aut insaniere desierunt. Quoniam tanta est illo-
rum obstinata impudētia, & impudens obstinatio, ut
quauis aperte victi nunquam tamen cedere voluerint,
imò potius duriores inde effecti, & in sua sententia per-
tinaciores insaniam suam indes auxerunt, tam nouastaq;
diuersas quotidie inducendo doctrinas, ut nihil aliud
illos excogitare merito credamus, quam quomodo eo-
rum quilibet plus possit Ecclesia nocere. Nam & si inter
illos sepe (ut solene semper fuit hæreticis) de doctrina
non conueniat, adeo ut plus alter eorum ab altero distet,
quam uterq; illorum ab ecclesia: de hac tamen re inter
eos omnes conuenit, & hæc amicitia inter eos ineunda
potissima causa, & parte amicitia fortissimum vin-
culum, si summo Ecclesia præsidii simul omnes detra-
hant, illius potestatem eneruent, illius mandatis re-
luctentur. Isti sunt vere serpentes illi, quos Deus per

Hieremiam prophetam minatus est se nobis missurum, quibus (ut ille ait) non est incantatio. Nam furor istis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surda obturantis aures suas, quae non audiet vocem incantantis, & venefici incantantis sapienter. Cum itaque re ipsa mihi iam bene compertum esset, nihil istis blanda prodesse fomenta, necessarium esse censui acerbioribus uti medicaminibus, ut iam non verbis, sed fustibus, & flagellis, & gladijs contra illos ageretur, ut poena illos faceret sapientiores, qui benignitate illis exhibita abutentes in sua haecenus perstiterunt insipientia, & vexatio daret illis intellectum, quem nimia mansuetudo prestare non potuit. Hanc tamen vexationem haeretici formidantes, ut se ab illa eripere valerent astutia serpentina, docuerunt illicitam esse haereticorum punitionem, tyrannosque potius quam Reges esse dixerunt eos, qui haeticos puniunt, aut poenis, & cruciatibus illos ad fidem tenendam cogunt. Hac enim via putarunt Christianorum Principum animos ab ipsorum punitione detertere, & pro suis renocare: ut vel sic impetrata, aut potius ex torta impunitate liberius quotquot vellent, possent verbis, & scripturis haereses docere. Hac igitur causa ego motus de poenis, quae haeticis merito debentur longo tractatu in hoc opere disserere statui, ut Principes Christiani de haeticorum punitione bene persuasi, nullam illarum poenarum, quasi iura contra haeticos decernunt, praetermitti patiantur, quin illam pertinacibus quibuscunque haeticis, & obstinatis infligere iubeant: ut poenarum metu illi coerceantur, ne similes novitatis, & insaniae effutire audeant, & sic

sic tandem à suis erroribus respiscant. Etsi forte illi (quod Deus pro sua clementia auertere dignetur) Pharaonem imitantes tanquam malleatoris incus indurati fuerint: alij tamen (ut credere par est) alio no periculo sapientiores erunt. Hoc autem opus, quod iam, Deo authore, ad umbilicum usque perduxisti, tibi soli, Christianissime Caesar, merito dicendum esse censui, qui tam feruētē habes fidei catholicae zelum à maioribus tuis veluti haereditario iure deriuatum: ut pro fide tuenda, aut propaganda nullos unquam recusaueris quolibet duos, & immensos subire labores. Nam ab eo tempore quo primum Imperatorum celsitudo Christi se subdidit humilitati, & ab illo nomen accepit, nullus unquam fuit Imperator (absit precor verbo adulationis suspirio) qui pro Christiana religionis tutela, & dilatatione tot, tantisque se obiecerit laboribus, etiam si Carolus ille vere Magnus, cui tu & sanguine, & patrimonio, & dignitate, & nomine succedis, inter eos recēseatur. Plures enim, quam ille prouincias pro religione tuenda penetraſti, multo pluries maris pericula ob eandem causam nō solum tentaſti, sed subyſti. Hostibus Christiana religionis multo fortioribus occurrīſti, quam ille unquam fecit. Per tot varios casus, & por tot rerum discrimina pro Christiana religionis tutela intrepidus peruagaſti, ut Herculem illum, quem poeta monstrorum domitorē finxerūt multis paraſanguis antecedere tibi videaris: praesertim cū tu ad domāda ea monstra, quae animas trucidare solent, illos pertuleris labores, quos pro domādis illis, quae solis corporibus nocere poterāt, Hercule tolerasse Gentiles falso dixerūt. Hoc

solum in te, & tuis meritis desyderari posse cōsidero, ut gestorum tuorum parem scriptorem haberes, qui digna factis tuis referre valeret, & illorum gloriam posteris suauissime decāteret. Talem, inquam, qualem immerito habuerunt Achilles, & Vlysses: aut talem certe scriptorem, qualem Alexander ille cogno mento magnus ad sui corporis imaginem exprimendam elegit pictorem. Iustum quippe esset, ut tantorum gestorum tuorum imago non nisi ab elcquentissimo poeta, aut oratore depingeretur. Omitto hic Turcam potentissimum, atque ferocissimum Christiani nominis hostem à te apud Viēnam gloriose fugatum, & Tunetum à te sub feruētissimis solis ardoribus expugnatum, & à manibus Barbarossæ potentissimi tyranni ereptum, aliāsq; multas de Turcis, & Sarracenis terra, & mari per Duces tuos habitas victorias. Ea solum, quæ pro hereticorū reductione, ut eos ad respicientiam, aut alliceres, aut cogeres, patientissime tolerasti, tot, ac tanta sunt, ut immortalē per illa sis iam apud posteros gloriam assecutus, & perpetuam à Deo sis tandem accepturus coronam. Sæpe enim relicta Christianissima Imperatrice coniuge tua, quæ tibi charissima erat, relicto etiam Hispaniarum potentissimo regno, quod ipsa coniuge, & filijs multo charius esse oportebat, perhorrendas maris tempestates, & asperrima montium itinera Germaniam adisti, ut magnam illius partem, quæ ab Ecclesiæ unitate se subtraxerat, eidem reconciliares. Quam re illum verum pastorem optime expressisti, atque effigiasti, qui non agint a no-

uem

uem oues, quas pascendas susceperat, in deserto reliquit, ut centesimam, quæ perierat, inueniret. Sæpissime pro dissidijs religionis componendis, quæ plurima ubique in Germania scatebant, Comitæ, quæ nunc Dietam vocant, ex tota illa inclyt a natione celebrasti: bis, aut ter Vuormatia, bis etiam Augusta, totidem Ratispona, & nescio an pluries Spira. In his omnibus vere christianum agens imperatorem, alio quando illos arguisti: sæpe iusta Pauli consiliū obsecrasti, aliquando cum maxima modestia corripuisti, sperans, ut aliquando Deus illi penitentiam daret, & sic illi resipiscerent à laqueis Diaboli, à quo captiui tenebantur. Tam modestum quidem te illis tribuisti, ut multis visus fueris nonnihil tuæ Imperiali celsitudini pro illis recuperandis detraxisse. Sed qui hoc tibi, Christianissime Cæsar, exprobrabant, nō attendebant quanta sint tollenda, ut errabunda ouis inueniatur, & ad gregem, vnde nescia discesserat, reducatur. Verum hi, pro quibus tu illorum saluti consulere optans, tot, tantæque perpeffus es, ut nihil, quod Christianum Principem deceret, omisisse videaris, beneficium non agnouerunt: sed benignitate tua abutentes in peius quotidie profecerunt. Nam qui ante a solam Ecclesiæ potestatem negabant, & solum illius iugum, quod diu ante a portauerant, à se excusserant, post modum ad tantam rebellionem proruperunt, ut tibi ipsi de illis optime merito, & cui se firmissimo sacramento ad obedientiam obstrinxerant, tam impudenter pro multis alijs rebus, & pro Christiana potissimum religione multi ex illis rebel larunt, ut non sint veriti aduersus tuam imperialem Maiestatem exercitum cogere, & te ad publicum

certa

certamen prouocare. Hanc autem tantam ferocissimam gentis rebellionem, tanta prudentia, & fortitudine repressisti, ut gloriosum de illis omnibus sis assequutus sine sanguine Triumphum. Illa enim semper apud omnes fuit gloriosior, & celebrior habita victoria, quæ fuit minus cruenta. Optimam igitur perpetuamque laude dignam, inuictissime Cæsar, adeptus es nunc de hostibus victoriam, qui primis huius rebellionis Ducibus vi, & armis captis, reliquos omnes, ut præterita coniurationis veniam supplices peterent, & insioni tuæ humiles parerent, sine sanguinis effusione coegisti. Reliquum est, ut illos omnes ad gregem Dominicum unde discesserant, redire: & iugum Ecclesiastica obedientiæ, quod diu ante reiecerant, subire cogas: & pœnis urgentibus illos in suscepta semel fide perpetuo contineas, prout Hispanos gentem non minus liberam, atque ferocem in tua obedientiâ, & vera fide catholica hætenus seruasti. Precor tamen Cæsaream Maiestatem tuam, ut hac non ideo à me dicta esse putes, ut meis adhortationibus te quasi nolentem trahere velim: sed ut ultro currenti calcaria addam. Et autem hoc, quod optamus, facile præstare possis, nobis omnibus incumbit Deum precibus sollicitare, ut te diu incolumen seruet, tuisque sanctis conatibus, ut hætenus fecit, semper faueat. Vale Christianissime Cæsar, & ut meum

hunc laborem boni consulas. oro. Extua

Salmantica, decima octaua die

Octobris. Anno

Domini

1547

TESTIMONIUM

EXAMINATIONIS,

& approbationis huius operis factæ per Ordinarium Salmanticensem.



Um huius libri, de iusta hereticorum punitione inscripti, censuram, admodum Reuerendus Doctor Quodorniga, huius Salmantinae diocesis Vicarius, & Officialis ordinarius, meæ concediderit Fidei, ac proinde eundem Librum uiderim, perlegerim, ac plene excusserim, affirmo, testimoniisque meo declaro omnia in eo tradita pia esse, orthodoxam Fidem stabilientia, atque contrarias hereses stirpantia, mores insuper synceros instituentia; oppositos uero radicitus euellentia. Quæ omnia ad hunc maxime scopum miro sunt ingenio perfecta, atque diligenti industria elaborata. Vnde tantum abest quidquam in eo esse Catholice fidei, Christianæque religionis pictati, aut sanctis moribus, uel repugnans, uel dissonum: ut ab omnibus probandus sit iure optimo liber iste, & accipiendus; quippe qui & in fide constant, & firmos teneat, & firmiores reddere ualeat, uacillantes uero, ac deuios confirmat, ad rectumque iter reducit: maxime tamen eis, quibus ueræ Fidei est demandata inquisitio, utilis est, ac plane necessarius. Nempe eosdem instruit, necnon qua ratione officium suum iuxta diuinas regulas peragendum sit, singulari quadam dexteritate, & perspicuitate eis indicat, & uelut digito demonstrat. Ecclesiasticos etiam principes,

pariter

pariter & omnes animarum curam agentes, instituit, insuper & eorum graue, & maximum onus ob oculos ponit, modum deinde, quo plene suo possint satisfacere officio, aperte docet. His adde, quod & concionatores uerbi Dei grauiter, & sapienter admonet, quo pacto officio prædicationis illis commissio (prout iuxta sacras regulas tenentur) respondere possint ut animarum saluti, quam potissimum optare debent, Deo adiutore prospicere possint. Quod sane testimonium, quoniam uerum est, subscriptione manu meâ confirmare decreui. Datum Salmanticæ tertia die mensis Iunij. Anno Domini

1547.

Magister Franciscus Sancho, Cathedralicus Salmanticensis.

TESTIMONIUM EXAMINATIONIS & approbationis huius operis factæ per Ministrum Generalem Ordininis Minorum.



In Christo sibi charissimo, Venerando Patri Fratri Alfonso de Castro, ordinis minorum, Observantia regularis, prouinciæ diui Iacobi, prædicatori, ac lectori eruditissimo, Patrique probatissimo, Frater Ioannes Caluus totius eiusdem ordinis generalis Minister, ac seruus, Salutem in salutis ipsius Autore, Domino Iesu Christo.

Tanta est ingenij tui facunditas, & ueritas, ut continuis lucubrationibus, studiis, ac compositionibus vacans, noui indies aliquid in lucem edere studeas. Cum igitur volumen quoddam, tres libros complectens, quos De iusta hæreticorum punitione inscripsisti, insuper compilaueris, ipsumque ad Dei optimi maximi honorem, Christianæ totius reipublicæ, ac nostræ Franciscanæ religionis decus, ac communem legentium utilitatem, typis excusum in lucem prodire cupias, Nos, qui præfatum volumen uenerando Patri Fratri Andrææ de Vega, prælectori Salmanticensi doctissimo, examinandum dedimus, ipsumque (ut ipse nobis retulit) in omnibus, & per omnia Catholicæ, ac orthodoxæ patrum doctrinæ consonum ac conforme comperimus,

tan

tantum thesaurum hactenus absconditum, diu-
tius latere nolentes: vt nobis ipsis ac tibi morem
geramus, harum serie literarum, cum salutaris
obedientiæ merito, copiam tibi facimus vt me-
moratum volumen impressioni tradere
queas. Vale in Domino, ac ipsum

pro nobis deprecare. Da-
tis Tridenti, Die 27.

Iulij. Anno

1546.

*Frater Ioannes, qui supra
manu propria.*

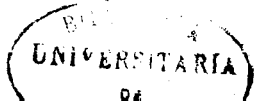
F. FRANCI-
SCVS MENE-
sius fratri Alfonso à Ca-
stro patri perquam
Reuerendo ac eru-
ditissimo

S. P. D.



*V M vidissem iam pridem
neq̄ indiligenter euoluisssem
opus illud tuum mirabile
aduersus omnes hæreses toto
iam orbe celebratum, varijsq̄ typis ex-
cusum, Alfonso Pater longe doctissi-
me, cæpi nunc legere recentiorem hunc
librum quem De iusta hæreticorum pu-
nitione inscripsisti, mecumq̄ mirari cum
laboris assidui pertinacem constan-
tiam, tum fidelis animi piam destina-
tionem, deinde ordinis sibi non disso-*

††



nam congruentiam, postremo velut
ceterorum condimentum festiuissima
phraeos cultum atque politiem. Id-
circo autem cœpisse me dixerim: quod
hisce delicijs forinsecus oblectatus, ope-
rus adyta atque profunda penetrare
ausus non fuerim. Quippe quæ præter
theologicam maiestatem, insignem
quendam vtriusque iuris peritum, at-
que in disciplinis alijs non segniter
exercitatum vehementer efflagitant.
Cuiusmodi viro, ubicunque tandem
is inueniri possit, reliqua omnia & ex-
pendenda & ebuccinanda relinquo.
Nam, ut de vna solummodo parti-
cula, hoc est præfatione nonnihil at-
tingam, quomodo ego dicam, quàm
decenter in fronte ipsa Casaream ma-
iestatem compellas? Quàm acute hæ-
reticorum omnium mentes denudas ac
detegis? Quàm diligenter, è diuersis
mundi

mundi partibus veritatis defensores
colligis, suis dotibus, atque titulis sin-
gulis distributis? Quàm honorifice at-
que reuerenter Imperatoria gesta com-
memoras? Quàm piè atque prudenter
eiusdem maiestatis præcedentem pro-
cessum vel excusas vel interpretaris,
vel quod tibi & ipsi veritati magis
arridet, libenter collaudas? Quàm ef-
ficaciter tandem ad futuram execu-
tionem incitas atque hortaris? Non
immerito ergo sapientius trutinanti cæ-
tera missa facimus. Verum, ut par-
tes meas intactas non prætermittam,
omnino te ô Franciscane militiæ adiu-
ratissime cataphractæ, mactæ, rerum
ingentium præstantissime author, or-
thodoxæ fidei propugnator inuictæ, per-
fidie sacrilegæ vniuersalis destructor,
impietatum cunctarum acerrime con-
futator, te inquam Dominicæ vineæ

*operosissime cultor, monere, hortari, ob-
testarique non desinam, ut praeclaris
istiusmodi facinoribus semper incum-
bas: quo & polorum celsa tibi feliciter
comparare, & religioni nostrae
sanctissimae splendorem
non vulgarem cu-
mulare iugi-
ter queas.
Vale.*

INDEX CAPITV.

LORVM OMNIVM RE-

RVM, QVAE IN TRI-
bus huius operis libris
pertractantur.

Primus numerus caput, secundus
paginam indicat.

Capitula primi Libri.



VID fit hæresis. cap.j. pag.7

De malitia hæresis quanta sit. cap.ij.

pag.18

De differentia inter propositionem hæreti-
cam & erroneam, & temerariam & scan-
dalosam, & alias similis notæ propositiones. cap.iiij.

pag.23

De multiplici via per quam conuinci potest, aliquam pro-
positionem esse hæreticam. cap.iiij. pag.31

Quis potest de hæresi iudicare, & sententiam, cui omnes
teneantur obedire, ferre. cap.v. pag.42

An Papa possit alicui committere potestatem censendi de
fide, ita vt ea quæ à legato Papæ fuerint circa fidem de-
finita, sint ab omnibus pro vera fide tenenda. cap.vj.
pag.52

Quis sit dicendus hæreticus. cap.vij. pag.69

De solutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præ-
cedenti capitulo oriuntur. cap.viiij. pag.79

Quid sit pertinacia & quis sit pertinax censendus, vt per hoc
merito hæreticus possit censeri. cap.ix. pag.85

Qualis debeat esse legitima admonitio, vt qui illam con-
tempserit, sit merito pertinax censendus. cap.x. pag.94

De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo
facta, an valeat ab hæreseos nota illum liberare. cap.xj.
pag.104

De blasphemis an sint hæretici censendi. cap.xij. pag.111

De sortilegis & auguribus aliisque diuinatoribus, an sint

- hæretici censendi. cap.xiij. pag.119
 Demagis an sint hæretici dicendi, & velut tales punien-
 di. cap.xiiij. pag.126
 De maleficis an sint hæretici dicendi, & velut tales punien-
 di. cap.xv. pag.138
 De lamiis & strigis, an sint hæreticæ censendæ. cap.xvj.
 pag.150
 De credentibus, receptoribus, fautoribus, & defensoribus
 hæreticorum, an sint hæretici dicendi & velut tales puni-
 endi. cap.xvij. pag.164
 Quod captus hæreticus nõ statim puniendus est, sed emen-
 datio procuranda, & qualiter. cap.xviij. pag.174
 Quod non sit publice disputandum cum hæretico, præfer-
 tim pertinace. cap.xix. pag.180
 Quamuis non sit absolute bonum cum hæretico disputa-
 re, est tamen bonum & sanctum contra hæreticos scri-
 bere. cap.xx. pag.193
 Quod hæreticus si resipuerit, est ab ecclesia misericorditer
 recipiendus. cap.xxj. pag.204
 Quod hæretici primo ad fidem redeuntes, non sunt omnes
 pariter & cum æquali misericordia recipiendi. cap.xxij.
 pag.208
 De apostatis, an sint etiam cum ad ecclesiam redierint be-
 nigne & cum misericordia velut cæteri hæretici reci-
 piendi. cap.xxiiij. pag.216
 Si hæreticus resipuerit, quid ab eo exigendum sit, antequam
 ad ecclesiæ cõmunionem recipiatur. cap.xxiiij. pag.222

Capitula libri secundi.

- Quis merito sit dicendus hæreticus incorrigibilis. cap.j.
 pag.229
 Quod hæreticus relapsus merito censetur incorrigibilis, &
 quis sit dicendus relapsus. cap.ij. pag.242
 Quod iustum sit & necessarium hæreticos punire. cap.iiij.
 pag.253
 Respondetur obiectionibus eorum qui pro hæreticorum
 impunitate contendunt. cap.iiij. pag.263
 De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus, deinde
 de spiritualibus sigillatim tractatur, & nunc primum de
 bonorum

- bonorum temporalium confiscatione. cap.v. pag.271
 Quod hæreticus à tempore commissi criminis, amittit om-
 nium bonorum suorum dominium, etiam ante iudi-
 cis declarationem, si tamen non potest bona apprehen-
 dere nisi post iudicis declarationem. cap.vj. pag.280
 De secunda hæreticorum pœna, quæ est priuatio cuiuslibet
 dominij super quoscumque subditos. cap.vij. pag.292
 Probatur manifestis rationibus iustam esse hæreticorum
 pœnam, de qua in præcedenti capitulo tractatum est.
 cap.vij. pag.305
 De alia hæreticorum pœna quæ est infamia, & de cæteris
 quæ ex illa sequuntur. cap.ix. pag.312
 An iustum sit vt propter hæresim patris filius catholicus
 p̄niatur. cap.x. pag.322
 Respondetur obiectionibus quæ in principio præcedentis
 capituli, pro parte contraria propositæ sunt. cap.xj.
 pag.332
 Quod hæretici sunt mortis supplicio puniendi, siue talis
 mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis infera-
 tur. cap.xij. pag.343
 Respondetur obiectionibus eorum qui docent, hæreticos
 non esse morte plectendos. cap.xiiij. pag.357
 An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam de illorum
 pertinacia atque rebellione plene constiterit. cap.xiiij.
 pag.369
 Quod hæreticorũ libri sunt comburendi. cap.xv. pag.390
 Respondetur aliquibus rationibus quibus aliqui probare
 nituntur hæreticorũ libros esse permittendos. cap.xvj.
 pag.403
 An liceat alicui, cum hæreticorum libros habere potuerit,
 illos legere. cap.xvij. pag.415
 De spiritualibus hæreticorum pœnis: & primo de excom-
 municatione ex qua oritur altera quæ est priuatio sepul-
 turæ. cap.xviij. pag.424
 An hæreticus possit post mortem excommunicari. cap.xix.
 pag.432
 Respondetur obiectionibus quæ afferri possunt pro his qui
 docent, hæreticum post mortem posse excommunicari.
 cap.xx. pag.439
 An Episcopus aut quiuvis alius sacerdos factus hæreticus,
 amittat

- amittat illam ecclesiasticam potestatem, quæ à theolo-
gis dicitur potestas ordinis. cap. xxj. pag. 450
An Episcopus factus hæreticus, eo ipso amittat potestatem
ordinis Episcopalis. cap. xxij. pag. 460
An Episcopus effectus hæreticus sit eo ipso priuatus omni
potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa. cap. xxiiij.
pag. 471
Responderur rationibus quæ obiiiciuntur ab his qui contra-
riam tuentur opinionem. cap. xxiiij. pag. 447
An is qui nouit aliquem esse in hæresim lapsum teneatur,
etiam non requisitus, illum iudici denūciare, ante fra-
ternam illius correptionem. cap. xxv. pag. 504
An filius accusans aliquem parentum suorum de hæresi, sit
ob hoc liberandus ab his pœnis quæ propter parentis
hæresim sunt illi à iure inflictæ. cap. xxvj. pag. 516

Capitula libri tertij.

- Multas esse vias docetur quibus commode possunt hæreses
impediri ne oriāntur, & de vna illarum specialiter disse-
ratur. cap. j. pag. 543
De prima extrinseca hæresum causa, quæ est defectus præ-
dicationis verbi Dei, quæ si tollatur, multæ hæreses de-
erunt. cap. ij. pag. 557
De secunda causa ex qua hæreses oriuntur, quæ est indiffe-
rens prædicatio per quoscunque sine vllō discrimine &
sine vlla examinatione. cap. iij. pag. 569
De hæresum causa, quæ est negligentia Episcoporum & alio-
rum ecclesiæ Pastorum. cap. iiij. pag. 584
De quarta hæresum causa, quæ est multorum Episcoporum
& aliorum sacerdotum indignitas. cap. v. pag. 604
De quinta hæresum causa, quæ est sacræ scripturæ transla-
tio in linguam vulgarem. cap. vj. pag. 619
De responsionibus quorundam argumentorum, quibus ali-
qui probare nituntur, bonum esse vt sacræ literæ in lin-
guam vulgarem transferantur. cap. vij. pag. 634
De vltima hæresum causa, quæ est assidua & incauta in li-
bris gentilium hominum lectio. cap. viij. pag. 646
De remedio contra præfatam hæresum causam. cap. ix.
pag. 657

F. ALFONSI DE

CASTRO ZAMOREN-
sis, ordinis minorum de obser-
uantia, in tres libros, quos
de iusta hæreticorum
punitioe edi-
dit.

P R A E F A T I O.



VARIAE sunt & ex diametro pu-
gnantes de hæreticorum punitioe ab
aliquibus data censura, quibus etsi
extrema illæ sint & longissima ab æ-
quitate recedentes, patroni tamen non desunt, qui
nunc illarum vltro suscipiant tutelam, & illis per-
tinacissimè fauere conentur. Sunt enim aliqui mul-
tum de Phariseorum supercilio habentes, adeo mo-
rosi, & intractabiles, vt hæreticos omnes irreconci-
liabili odio, & sine vlla punitiois lenitate perse-
quendos esse censeant. Cum aliquem in hæresim la-
psum esse ceperint, mirum in modum lætantur, si-
cut exultant victores capta præda quando diuidunt
spolia, & illico impotenti quodam furore agitati, mil-
le in illum coniciunt conuitia, mille illi in faciem di-
cunt contumelias, & tandem citissimè illum igni
tradendum esse decernunt. Hoc enim hæreticorum
odio quasi quodam certissimo, & indubitato Symbo-
losæ fidei Catholicæ ardentissimos zelatores, propu-
gnatoresque constantissimos alijs ostendere conantur:
tanquam si fides Christiana secum necessario conne-

2. Th. 2.

xum haberet furorem, & omnē prorsus à se recideret
 māsfuetudinem, & correctionis lenitatem. Ut tamen
 hos, qui non usquequaque à vera iustitia regula ab-
 errant, aliqua ex parte consolari possim, fateor qui-
 dem illos zelum fidei Catholicae habere: verū tamen
 non secundum scientiam illum moderantur, atque
 temperant. Quia volentes iustitiam suam statuere,
 iustitia Dei obliuiscuntur. Nam iustitia Dei, quam
 Paulus docet est, ut cum modestia corripiatur ij, qui
 resistunt veritati, ne quādo det illis Deus poenitentia
 ad cognoscendum veritatem, & resipiscat à Diaboli
 laqueis à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.
 Bonum quidem rectorem decet, ut ex sua infirmitate
 aliorum infirmitates pensans, magis per humilitatis,
 & mansuetudinis lenimentum studeat errantes
 ab erroris laqueo eripere, quā per austeritatem in-
 fiam perditionis propellere. Sane quidem & plus
 satis acerbis merito censbitur chirurgus, qui nulla
 prorsus adhibita fomentorum lenitate, nullisque alijs
 tentatis remedijs omnia vulnera adustionibus cura-
 re niteretur. Nam prius blanda oportet adhibere
 vulnere medicamenta, & experiri an ullis possit vul-
 nus lenibus sanari fomentis, quae cum nihil proficere
 posse ex re ipsa intellexerit, tunc bonum erit acerbioribus
 uti medicamentis, & partem illam infectam, si
 res desperata fuerit, resecare, ne virus ipsum in reli-
 quas corporis partes grassetur, & sic totū corpus infi-
 ciat, & perdat. Hoc exemplum imitantes ij, penes
 quos est ius, & potestas de hereticorū punitione cen-
 sendi, deberent prius eorū, qui in haeresim lapsi sunt
 lasas sanare conscientias, serpentina auferre ulcera,
 adurere

adurere aliqua non abscindere: tandem quod sanari
 non posset cum dolore resecare. Qui hereticos primo
 congressu contumelijs afficiunt, & nullis prius tētatis
 remedijs, quibus illos ad Catholicae ecclesiae gremium
 reducere possint, statim è vita tollendos esse decernit
 non sanare: sed occidere optant. Hos enim redarguit
 Deus per Ezechielem prophetam dicens. Quod infir-
 mum fuit, non consolidastis, & quod egrotum non sa-
 nastis: quod confractū est, non alligastis, & quod abie-
 ctum est, non reduxistis: & quod perierat, non quasi-
 stis. Sunt rursus alij prorsus contrariam docentes sen-
 tentiam, qui nequaquam pati possunt, ut haeretici
 quālibet pertinaces poena aliqua puniantur: & ob eā
 causam Catholicam ecclesiam nigro carbene notāt,
 quod varia poenarū genera huiusmodi haeticis con-
 tra ius, fasque (ut aiunt) decretis editis illa statuerit.
 Reges, ac ceteros Christiani orbis Principes, propter
 ea quod haeticos puniunt, & verberibus illos ad fi-
 dem, quam in baptismo susceperunt, tuendā cogunt,
 tyrannos vocant. Qui ita sentiunt, si aliquis in hac
 parte permittitur coniecturis, aut suspitionibus locus,
 non aliorum: sed suam causam mihi tueri videtur.
 Nam ideo illos ita docere suspicor, ut impunitate ha-
 resibus concessa, liberius quas voluerint, possint here-
 ses, aut verbo predicare, aut scripto docere. Oportant
 quidem illi eas, quas contra ecclesiae Catholicae fidem
 mente cōceperunt sententias in publicum effundere:
 sed metu poenae coerciti mutire non audēt. Et ob hāc
 causam male illos habet haeticorum punitio, quae il-
 lorum effrenatam compescit dicendi, scribendique li-
 bidinem. Haeticos igitur ideo impunitos esse relin-

Eze. 34

4
 quendos aliqui cōtendunt, & vt vel hac via sibi ipsi
 impunitatem acquirant, qua adepti libere possint,
 quicquid libuerit docere. Harum duarum tam di-
 uersarum, secūmque pugnantium sententiarum: alte-
 ra propter acerbissimam illius austeritatem; altera
 ob nimiam remissionem, pernitiosamque indulgen-
 tiam deserēda mihi videtur. Inter has igitur mediā
 in hoc opere docere statui, quae ab utraq; longe disce-
 dat, neque ad dexteram, neque ad sinistra declinans.
 Potissimus tamen huius nostri operis scopus est: cōtra
 eos, qui hereticorum impunitatem docent, pro Catho-
 lica ecclesia, vel uti filius pro matris honore pugnare,
 causamque illius pinguiori, qua potuero Minerva
 agere, vt ostendā nihil illam iniustum, nihilque, quod
 veram matrem dedeeat illam statuisse. De qua re
 nullus vnquā (quod sciam) ante me disseruit. Nam
 etsi aduersus eos, qui hereticorū impunitatem docēt,
 multi theologi Catholici, & docti hoc nostro seculo
 scripserunt, qui hereticorum punishmentem multis, eui-
 dentissimisque rationibus iustissimam esse persua-
 runt, quod tamē iustae sint omnes illae poenae, quae iure
 canonico & civili aduersus hereticos decretae sunt;
 nullus eorum, quos hactenus videre licuit, probauit;
 nec de illa re vllus vnquam illorū disseruit. Quae res
 certe non erat praeterēnda, praesertim cum multi sint
 hoc nostro seculo, qui illas iniustas esse pertinacissime
 contendunt. Scio plerosque iuris peritos de huiusmo-
 di poenis satis superque disseruisse, nullus tamen eorū,
 quos nouerim, vel aliquam suae disputationis partem
 ad hunc scopum direxit, vt omnes illas poenas iuste
 hereticis irrogatas esse probaret. Suspicio hac occa-
 sione

8
 sione ab illis omnibus hanc disputationem fuisse omis-
 sam, quod impium illi autumant, de legum bonitate,
 & iustitia disputare, quas omnes sanctas esse censent,
 & perinde ac diuina oracula venerandas. Sint licet
 illae sanctissimae, non desunt tamen, qui nigrum illis
 praefigere thiba non verentur. Harum igitur legum,
 quae hereticis poenas aliquas decernunt, tutelam ab
 omnibus deserta ego hac intentione impraesentiarum
 suscipio, vt illas omnes iustissime infueltas esse non so-
 lum pro viribus tuear: sed alijs etiam vt in eandem
 transeant sententiam urgentissime Deo fauente per-
 suadeam. Vt autem rem hanc pie, & plene absoluere
 possim, tribus libris opus hoc partiri decreui, quibus
 quicquid ad hanc rem sp. Etat, comprehendere posse sum
 arbitratus. Primo libro de ipsis hereticis disseram,
 & ostendam, qui sunt illi, & quomodo sint de suis he-
 resibus legitime admonendi, vt si forte agnito er-
 rore ad viam voluerint veritatis redire, doceamus
 quae benignitate, & misericordia sint ab ecclesia reci-
 piendi. Altero mox libro de illis hereticis, qui suam
 mordicus haereses tenent: vt ab illis nequaquam auelli
 possint, pertractabo: & poenas, quae sunt illis à iure de-
 cretae, sigillatim recensebo, quibus ad amussim decla-
 ratis, eas omnes iustissime infueltas esse multis euiden-
 tissimisque rationibus Deo adiutore cōvincam. Tercio
 denique libro vias aliquas ostendam, quibus mea
 sententia obuiari potest haeresibus, ne vlls deinceps in-
 ter Christianos orientur heretici, quos ecclesia praesu-
 les, & mundi Principes citra remissionis, & ignaui-
 a notam nō possint relinquere impunitos. Ante omnia
 tamen theologos, & iuris peritos, quibus omnibus opus

hoc profuturū spero, exoratos esse vellem, ut si illorum alteruter in hoc opere legens aliquando circa notissima sua facultatis principia ampliore forte, quam ille vellet sermonem me fecisse vidcrit, non ideo succenseat mihi, aut opus hoc contemnat: sed illa non sibi, sed alterius facultatis hominibus me scripsisse intelligat. Sunt enim aliqua iuris peritis notissima, circa quae parum versantur theologi. Sunt rursus alia theologi apertissima, etiam ex his, quae ad haereticos spectant, quae non sunt ita iuris peritis manifesta. De quibus omnibus cum sim in hoc opere disputaturus, ne forte in eam, quam alij parare intendo incidam foeneam, illud in primis testor me nolle quicquam aduersus Catholicam ecclesiam doctrinam sentire: sed eiusdem ecclesiae iudicio, & censure opus hoc, & me ipsum totum subijcio. Quod si forte, prout sunt intellectus humani fallaces, ab illa sententia, quam Catholica docet, & tenet ecclesia aliquando in hoc opere me deuiare contigerit, ut id non ex industria: sed per ignorantiam, aut negligentiam me dixisse arbitrentur, omnes exoro. Et illud ex nunc pro recantato haberi peto: quoniam in verba ecclesiae Catholicae iuravi, & in obsequium Christi illius sponsi, qui illam iugiter docet, intellectum meum iam dudum in captiuitatem redegi.

Ob quam causam omnibus ecclesiae Catholicae definitionibus veluti diuinis oraculis fateor me esse obedire paratum.

F. A L

F. A L F O N S I A

CASTRO ZAMORENSIS

ORDINIS MINORVM

DE IVSTA HAERETICORVM PUNITIONE,

LIBER PRIMVS.

Quid sit haeresis.

CAPVT I.



B

De haereticorum punitione tractaturus ab haeretici definitione exordiri debuissim, ut inde omnibus pateret quid sit id, de quo praesentē suscipimus disputationē. Verum quia omnes, qui vocis etymologiam, vel mediocriter agnoscunt, optimē norunt hanc vocē, haereticus ab heresi deduci: ideo praesentem disputationem longius petendam esse censui, ut ab haeresis definitione illam auspicerer: & inde ad haeretici definitionem manifestandam facilius proficiscerer. De hac re & si in opere illo, quod aduersus omnes haereses edidi abunde pertractauerim, nunc tamen fusius, & exactius dicere statui, propterea quod quae nunc agimus, eō tendunt: ut his, qui de haereticis iudicare, & illos punire habēt, notum esse possit, quali nota omnes circa fidem errantes innurere debeant. Quae omnia scire huiusmodi iudicibus est valde necessarium, ob id solum, quod non omnes errores etiam si illi de rebus fidei tractent, sunt aequa lance pensandi. Prius igitur nudatam nominis significationem explicemus, & inde veram haeresis definitionem melius inuestigare poterimus. Haeresis cum non Latina, sed Graeca vox sit illius etymologia, & significatio à Graecis petenda est, non autem à Latinis, prout quidam parum in sermone aut Graeco, aut Latino eruditi de haeresi differentes faciunt, qui haeresim ab herendo dedu-

cunt, atq; ob id aliquam assertionem hæresim dictam esse putant, quod quis suo tatum innitens iudicio, illi pertinaciter adhaereat. Hanc vocis bellam etymologiam reddat Petrus de Palude in quarto sententiarum distinctione xiiij. Hostiensis vero in sua summa deducit hanc vocem hæresis ab erciscor, quod prisco vocabulo significat diuidere. Sed ista multo magis ridenda est etymologia, quam præcedens quod facile intellexisset, si considerasset, quod huius vocis hæresis prima syllaba scribitur per diphtongum, æ, & cum aspiratione. At hæc vox, erciscor, nec diphtongum habet in principio nec aspirationem. Abbas in cap. firmissime, de hæreticis, triplicem assignat derivationem huius vocis hæresis. Dicit enim eam deduci ab hoc verbo adhaereo, vel ab hoc verbo erciscor, vel ab hoc verbo erro. Non quidem miror, quod hæc ignorent, quæ suæ professionis non erant: sed miror, quod quæ ignorabant, non sunt veriti tanta cum autoritate docere. Iustum quidẽ fuisset, ut de hac re, quam prorsus ignorabant, viros doctos consulissent, à quibus edoceri potuissent postea sine rubore alios docere. His igitur, & aliis eiusdem farinae huius vocis etymologiis relictis, dicimus hæresim Græcè idem esse, quod electionem Latine. Nam hæresis ab *αἵρεσις* verbo Græco deducitur, quod Latine versum sonat idem quod eligo. Et ob hanc causam philosophorum sententia, aut opiniones hæreses quandoque dicuntur: quia eam, quæ sibi magis placebat, illorum quisque eligebat sententiam. Sic enim Cicero in paradoxo ait. Cato in ea est hæresi, quæ nullum sequitur orationis florem. Hæresim dixit pro electione, quia talem dicendi stylum sibi elegerat Cato, qui nullum prorsus orationis florem haberet. Quia igitur hæresis electio est, fit, ut Christianorum fides nunquam hæresis verè dici possit. Hæc enim non ex hominis arbitrio pendet, neque ingenio humano inuenta est: sed Deo inspirante & reuelante est hominibus manifestata. Sermo meus, & prædicatio mea (inquit Paulus) non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis Dei. Et iterum alibi: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis. Quibus verbis Paulus aperte satis docuit Catholicam fidem non esse humana ratione inuentam, neque ex hominum electione pendere: sed ex Derivatione, & donatio-

nc.

A ne. Quo fit, ut iuxta veram huius vocis significationem, hæresis minime dici possit. Inuenimus autem fidem Catholicam sectam fuisse aliquando nominatam: sed hoc à viris impiis, & incredulis, aut ab iis, qui & si Christiani sunt, parum tamen fidei Catholicæ dignitatem intelligunt. Nam Iudæi habitantes Romam Paulo illuc aduentanti dixerunt. Rogamus à te audire, quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis: quia ubique ei contradicuntur. Secta dicta est ab infidelibus: nunquam tamen fideles Catholici, nisi forte parum eriditi, hoc passi sunt, ut Christiana religio à Deo inspirata, & non per hominem inuenta, hæresis, aut secta diceretur. Vnde Theophilactus exponens illud Pauli. Videte, ne quis vos seducat per philosophiam & inanem fallaciam, sic ait: Vides quemadmodum per varia, humana quædam, hominum sensus, & cogitatus, captiones eiusmodi emanarint, eoque hæreses dicuntur, quod hominum sint varia sententiarum opiniones. Sed Christianorum hæc fides nequaquam humano aliquo sensu, vel iudicio constat, & ideo neque nomen aliquod sortita est huiusmodi, ut hæresis diceretur. Hæc Theophilactus, & Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum circa principium ait. Hæresis dicta est Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas, siue ad suscipiendas eas vitur. Ideo & sibi damnatum dixit hæreticum, quia & in quo damnatum sibi elegit. Nobis vero nihil ex nostro arbitrio indulgere licet: sed neque eligere, quod aliquis de suo arbitrio induxerit. Apostolos domini habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus adsignauerunt. Hæc ille. Omnis igitur, & sola assertio, quæ ex hominum arbitrio pèder: siue vera illa sit, siue falsa, hæresis dici potest, iuxta nudam huius vocis etymologiam. Theologi vero, & ceteri fideles Catholici huius vocis significationem ad fidei dogmata contrahentes solam illam hæresim esse dixerunt, quæ aperte fidem Catholicam oppugnare dignoscitur, quia in istarum asseueratione propria sententia sacris literis, aut ecclesiæ definitioni præfertur, cum tamen oporteret (iuxta Pauli consilium) captiuare intellectum in obsequium Christi. Nobis igitur hæreseos nomen infame est, quamuis Ethnicis

Act. 28.

Colo. 2.

Theo.

Tertu.

Tit. 3.

2. Cor. 10.

fit promiscuū, vere falsaque assertioni conueniens. Ethnici siquidem liberum sibi esse putant, vt pro suo quisque iudicio sentiat. Nos autem, qui in verba sacrae scripturae, & ecclesiae Catholicae iurauimus, nefas esse censemus, vel latum pilum ab illarum sententia recedere. Sed fortasse hic quispiam obiiciet, quod haereticus non sit electio, quia electio est opus voluntatis: haereticus vero opus est intellectus. Huic autem obiectioni nos ita respondemus: quod licet sit operatio intellectus, procedit tamen ab electione voluntatis, à cuius imperio intellectus mouetur ad assentiendum: quemadmodum fides etiam ex propria affectione procedit. Vnde Augustinus tractatu vigesimo sexto super Ioannem ait: Intrare quisquam ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere sacramentum potest nolens, cedere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus, sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem: Corde creditur ad iustitiam. Et quid sequitur? Ore autem confessio fit ad salutem. Haec Augustinus. Et quod ille dixit de vera fide, per quam id quod credere oportet, quis credit, idem prorsus de haeresi, per quam non veritatem Catholicam, sed errorem illi contrarium quis credit dicere oportet, ita vt errori aut haeresi nullus adherere possit, nisi volens. Haereticus igitur non est electio: sed procedit ab electione voluntatis. Pecclarata iam vocis etymologia, opus est, vt rei definitionem ostendamus. Haereticus est enunciatio, siue propositio falsa fidei Catholicae ita repugnans, vt cum illa simul esse non possit. Sunt, qui in hac definitione plura reponant: sed an merito id fiat, mox discutiemus. Cum diximus haereticum esse enunciationem, siue propositionem falsam, aperte satis ostendimus factum aliquid, aut quamlibet rem gestam non esse haereticum: quoniam haereticus non respicit opus exterius, neque ex illo pendet, vt haereticus dici possit: sed ex intellectu. Non est enim haereticus in opere: sed in errore intellectus, hoc aut illud iudicantis. Qui furatur, nisi hoc sibi licere putet, nullo pacto est haereticus reus. Qui fornicatur, aut occidit, aut aliud simile crimen committit, nunquam in haereticum ob hanc causam lapsus fuisse dicetur, nisi hoc impune fieri posse crediderit. Et iuxta hunc modum intelligenda venit sententia illa, quae docuerit opus aliquod

A quod esse haereticum, ita vt haereticus non ad opus: sed ad iudicium de opere datum referatur. Ita enim intelligendus est Gregorius Nazianzenus cum simoniam appellauit haereticum, non quidem quod opus ipsum simoniacum, puta rerum spiritualium emptio, aut venditio sit haereticus: sed quia ipsa opinio, qua censet, hoc sine peccato fieri posse, sit haereticus. Nam qui spiritualia vendit aut emit, quamuis grauissime peccet, crimine tamen haereticus non erit infectus: nisi hoc sibi licere putetur. Verum hic forte quispiam nobis obiiciet, quod saepe Inquisitores haereticum puniunt, velut haereticos illos, qui in aliqua ceremonia Iudaica, aut in aliquo ritu Sarracenorum deprehensi sunt. Si res gesta sine errore intellectus non est dicenda haereticus: cur isti velut haeretici puniuntur? Si dicis ex facto ipso suspicionem iustam oriri, vt illa facientes sic faciendum esse censeant: cur non eadem suspitio iuste etiam ex furto, aut homicidio, aut adulterio nascetur, ita vt illa exequentes credantur sentire illa sine peccato fieri posse? Huic obiectioni quidam vir doctus in quadam repetitione, seu maui, relectione, quam de propositione haeretica habuit, respondet, dicens: tunc ex facto oriri suspicionem haereticus, quando opus ipsum fuit ab aliqua haeresi laudatum, aut saltem permixtum, tunc enim de sic faciente suspicari licet (vt dicit) illum tali haeresi fauere, quae probat factum illud. Verbi gratia: Si quis circumcidatur, aut Sabbatum religiose obseruet, hic talis in suspicionem Iudaicae perfidiae merito incidit, aut quod credit veteris legis ceremonias etiam à Christianis esse obseruandas, quoniam Ebionitae haeretice sic olim senserunt. Si autem opus illud non fuit vnquam ab aliqua haeresi laudatum, ex tali opere quamuis sit graue peccatum, dicit suspicionem haereticus iuste oriri non posse. Sed hoc non posse defendi manifestissime conuincitur per hoc, quod nullum ferè crimen posset committi, ex quo iuxta hanc opinionem, non oporteret suspicari illum sic facientem male sentire de fide: quoniam adeo hominum malitia praualuit, vt vix vllum sit peccatum, quod aliquem non habuerit patronum. Nam si de coitus carnis loqui velis, nulla est illius tam pestilens species, aut nefanda soboles, quae non sit ab aliquo laudata. Promiscuum foeminarum vsus licitum esse dixerunt.

runt Nicolaitæ, Floriani, Adamitæ. Simplicem fornicationem Græci à peccato defendunt. Omnis denique carnalis commissio quæcumque illa sit, siue inter viros, siue inter fœminas, si carnalis libido nimium vrat, à Valdensibus iudicata est licita. Restitutionem rei furto sublata esse necessariam ad salutem animæ assequendam, omnes fideles Christiani sentiunt. Græci tamen (vt de illis refert Guido Carmelita) hoc non esse necessarium docent. Sui ipsius occisio adeo damnata est ab omnibus fidelibus, vt venia locum apud Deum nullum habere dicant. Circumcelliones tamen illam vsque adeo laudauerunt, vt martirium esse dicerent. Nec sola occisio, sed cuiusque principalis membri abscisio, nisi pro tuenda corporis bona valetudine fiat, ab omnibus etiam fidelibus est damnata. Valensij tamen hæretici (vt beatus August. refert) dixerunt esse necessariam virilis membri abscissionem ad Deo bene seruiendum. In obedientiam subditorum Beguinæ, & Begardi laudarunt, & illis subscripsit in hac parte Lutherus dicens obedientiam, quam inferiores superioribus reddunt, esse miseram seruitutem. Votorum violationem licitam esse docuerunt Lampariani, pseudoapostoli, Vuitcleuitæ, Luterani, denique si fides ad sit, nullum opus damnandum esse docuit Eunomius. Cum ergo hæc ita se habeant, illi, qui dicunt ex quolibet facto, quod ab aliqua hæresi probatum esse confiterit merito suspicionem hæresis oriri, necessario concedere habent omnem talem qui in aliquod horum criminum lapsus fuerit, quæ nunc proximè enarrauimus à variis hæreticis fuisse laudata, merito suspicionem hæresis incurrere, & ob illam posse capi, & puniri. Oportet igitur omnem fornicatorem, & ablata restituere nolentem, seipsum castrantem, omnem subditum inobedientem, omnem voti cuiuscunque violatorem, omnem mendacem, periurum, omnem denique scelestum hominem de hæresi suspectum esse, propterea quod hæreses fuerunt olim quæ singula hæc licita esse dixerunt. Absit tamen à viro Christiano tanta seueritas & tam iniusta. Nam si ita fieri oporteret, necessarium esset dicere, nullum crimen esse ex pura malitia, aut ex infirmitate: sed omne ex ignorantia. At multa sunt peccata ex pura malitia, quæ homines scientes se malè agere committunt. Vt patet in illis de quibus

ait

A ait Iob, quod industria recesserunt à Deo, & in illis, qui cum proposito poenitendi peccant, qui nisi se male agere crederent, nunquam in posterum poenitere proponerent. Cum igitur multos tales esse constet, non est æquum, vt de omnibus suspicemur, illos cum crimen aliquod committunt, sentire sic esse faciendum. Cur autem de vno plusquam de alio hoc suspicari liceat, ego ex natura ipsius criminis oriri puto, Sunt enim aliqua opera, ad quæ sumus omnes proni, & natura procliuus, & in illa etiam contradicente conscientiam præcipites sæpe labimur: vt sunt carnis voluptates, diuitiarum cupiditas, honoris appetitus. Et in his nisi aliud addatur, quod merito suspensionem augere valeat, ex solo facto non credo, quòd possit iusta suspicio oriri. Vt si quis fornicetur, aut furetur, aut mentitur, aut honores ambiat, aut suo superiori obedire recuset, aut aliquod aliud similis farinae scelus committat: quamuis circa qualitatem delicti peccet, non tamen ob hoc solum erit de hæresi suspectus, vt ille credat hoc sibi licere, quod facit. Nam cum ad peccata illa à carne nostra sollicitemur, fit vt quamuis illa esse mala sciamus, committere tamen non formidemus. Posset tamen talis circumstantia in huiusmodi peccatis esse, propter quam ex opere ipso vehemens hæresis suspicio iuste oriatur. Vt si quis sacerdos, aut religiosus nō sacerdos, publice matrimonium contraheret, is certe licet ex simplici coitu, non posset merito credi hæreticus, tamen propter matrimonium adiunctum dignè præsumitur hæreticus, præsertim si publicè contraxit, aut publice nuptias celebravit, quoniam talis merito credendus est male sentire de sacramentis ecclesiæ. Non tamen credo æquè vehementem suspicionem esse habendam de illo si clam hoc fecisset, quoniam de illo merito suspicari posset dolo fecisse, vt hac videlicet via muliere frueretur, quam aliàs assequi non poterat. Et idem censeo dicendum de illo, qui viuente vxore aliam sciens duxit. Sunt alia opera ab his, quæ diximus longè diuersissima, quæ voluntas naturaliter refugit, & ad illa appetenda: nisi ab alio, puta à passione vehemente, vel ab errore intellectus vehementer impellatur, nunquam ipsa ex se mouebitur. Verbi gratia, sui ipsius occisionem, principalis membri abscissionem, voluntas hominis propter insitum, quem habet carnis suæ

amor

amorem naturaliter refugit, quoniam (vt ait Apostolus) **C** nemo vnquam carnem suam odio habuit. Et in his (mea quidem sententia) ne temere quicquam suspicemur, prius inquirendum est: an passio aliqua vehemens præcesserit, quæ illum ad tam horrendum scelus perpetrandum impulerit. Nam impotenti, & effrenato odio libidinis euenire poterit, vt quis virile membrum abscindat, tadio tentationis victus. Sæpe etiam contingere scimus aliquos tædio angustia, aut doloris alicuius, quem pati non possunt, mortem sibi ipsis inferre, vt saltem hac via, doloris & angustia finem inueniant. Et certè qui hæc, & similia committunt, credèdi sunt ex infirmitate, aut ex passione victos tam horrendum scelus commisisse. Si verò aliunde constiterit, non ex pusillanimitate spiritus, aut vehementi passione, in tale crimen fuisse lapsos, necessarium erit tunc suspicari illos tali hæresi fuisse infectos, vt crediderint hoc sibi licuisse, quod fecerunt. Quoniam cum voluntas ex se ad illa non fuerit mota, nec ex passione, vel infirmitate (vt supponimus) oportet necessario, vt ex errore intellectus ad id faciendum motam esse credamus. Sunt rursus alia opera, ad quæ voluntas non ex se mouetur, nec etiam ex se illa refugit: quoniam nihil illa habent, quo possint voluntatem allicere, vel à se repellere: sed voluntas est dubia & anceps ad illa, cum sint illi per intellectum nude ostensa. Talium sunt ceremoniæ Iudaicæ, aut Sarracenorum ritus: vt sunt, religiosa Sabbati obseruatio abstinentia à suffocato, & sanguine, aut aliis cibis, lege Mosæica prohibitis, nisi fortè salutis corporalis causa, talem abstinentiam factam esse constiterit. Ieiunium die Dominico, esus agni Paschalis iuxta ritum Iudaicum, aut quoduis aliud simile. Baptizare imagines, aut corpora mortuorum, imagines sanctorum infringere, sacramentum altaris conculcare. Cum hæc homo facit, certum est illius voluntatem ab intellectu moueri ad illorum appetitum. Non enim mouetur ab obiectis: quoniam (vt diximus) obiectum tale non est, vt possit allicere voluntatem. Nec mouetur à se, aut à carne sua: quoniam nec voluntas, nec caro habet ad illa opera aliquam inclinationem. Consequens est igitur vt ab intellectu motam esse voluntatem credamus, ita, vt voluntas tale opus non voluisset, nisi intellectus illi bonum esse persuasisset.

In

A In his ergo vehementissima hæresis suspitio ex opere exterius factio iuste oriri potest, ita vt qui talia facit, merito præsumatur credere hoc bonum esse, quod facit. Nam Aristoteles Ethicorum tertio ait: Qualis est vnusquisque talia dicit, & operatur. Deinde additum est in definitione hæresis, quod oportet talem propositionem falsam esse fidei Catholicæ repugnantem, vt hæresis dici possit. Nam multæ sunt propositiones falsæ, quæ nullo modo hæreses dici merentur: quia nullo modo fidem oppugnant. Sicut enim non omnis veritas ad fidem pertinet: ita nec omnis falsitas, aut error hæresis dici meretur. Potest enim quis multis propositionibus falsis cum errore, & sine peccato assentire. Hæresi autem sine peccato, & quidem graui nullus obstinato animo adharere potest. Non ergo omnis assensio falsa, aut omnis error est hæresis dicendus. Hæc omnia testimonio Augustini probantur, qui in Enchiridio ad Laurentium cap. xxj. Postquam dixerat nullum esse peccatum in quibusdam rebus errare, hæc, quæ sequuntur, subiunxit. Postremo qualecunque illud, & quantumcunque sit, ad illam viam non pertinet, qua imus ad Deum, quæ via **B** fides est Christi, quæ per dilectionem operatur. Neque enim ab hac via deuiabat in geminis filiis gratus ille parentibus error, aut ab hac via deuiabat Apostolus Petrus, quando se existimans visum videre: aliud pro alio sic putabat, vt à corporum imaginibus, in quibus se esse arbitrabatur, vera in quibus erat corpora non dignosceret, nisi cum ab illo angelus per quem fuerat liberatus, abscessit. Aut ab hac via deuiabat Iacob Patriarcha, quando viuentem filium bestia credebat occisum. In his, atque huiusmodi falsitatibus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamen in malis huius vitæ deputandi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, vt approbentur hic falsa pro veris, respiciantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Quamuis enim hæc ab ea fide absint, perquam ad veram, certamque, atque æternam beatitudinem tendimus, ab ea tamen miseria non absunt, in qua adhuc sumus. Nullo modo quippe falleremur in aliquo: vel animi, vel corporis sensu, si iam vera illa, atque perfecta felicitate fruermur. Hactenus Augustinus. Ex his satis clarè patet non omnem

Aristot.

August.

Genes. 27

Act. 12

Genes. 37

omnem assertionem falsam esse haeresim dicendam. Si tamen illa fidei Catholicae repugnauerit, nos omnem talem dicimus esse de haeresi norandam. Scio tamen esse aliquos, qui plura esse necessaria dicunt, vt assertio aliqua haeresis dici mereatur. Sunt enim aliqui docentes omnia illa ad haeresim requiri, quae requiruntur ad hominem haereticum efficiendum. Et certe qui haec asserunt, tota errant via: quoniam vnam ab altero facillime separatur. Possibile est enim, vt aliquis propositionem haereticam asserat, qui tamen non sit haereticus dicendus. Hoc ita esse manifeste apparet in illo, qui non obstinato animo talem propositionem asseruerit, & in illo, qui asserit, quod ignorat praesertim si illud scire non tenebatur. Hunc enim ignorantia excusabit, vt haereticus non dicatur. Propositio autem ab illo asserta, non video qua via possit ab haeresis nota liberari si illam fidei Catholicae repugnare constiterit. Nam quod aliqui dicunt nullam assertionem esse de haeresi notandam, nisi illa sit contra propositionem Catholicam, quam omnes fideles scire tenentur, ridiculum videtur, & audaci temeritate dictum, quoniam hac sola ratione impetunt omnes egregios doctores, & sanctos viros, qui de haeresibus scripserunt, vt fuerunt Irenaeus, Augustinus, Philaster. Hi enim multos errores haereseos nota infamarunt, qui iuxta istorum opinionem nihil minus dici merebantur, cum non essent contra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Praeterea, licet sint multae propositiones ad fidem Catholicam pertinentes, quas non omnes scire tenentur, si tamen illas praeter obligationem, quis sciat esse Catholicas, & sciens illis dissentiat, & contrarias aut contradictorias asserat: nullus dubitat quin tales contradictoriae sint haereses dicendae, & tamen illae non sunt contra propositiones Catholicas, quas omnes scire tenentur. Et si quis Christianus sciens, & doctus illas tales contradictorias pertinaciter assereret, merito haereticus diceretur. Idiotam vero illis assentiens, & si erraret, non tamen haereticus diceretur, imò nec peccaret, si pertinaciter deesset, quia in his, quae scire non tenebatur erraret. Vt gratia exempli, si quis doctus, vir Christianus sciens contrarium in sacris libris contineri pertinaciter assereret Esau non fuisse filium Isaac, aut Dauidem non genuisse Salomonem, absque dubio haereticus

A reticus diceretur, & non ob aliam causam: nisi quia haeresim obstinato animo asserit. Si vero homo simplex, & idiota aliquam istarum assereret, quamuis ille ob hoc non diceretur haereticus, imò nec peccasse censetur, tamen ab illo asserata propositio semper dicitur haeretica. Alioquin oporteret concedere eandem propositionem ab aliquo assertam esse dicendam haeresim, quae si ab alio assereretur, haeresis dici non mereretur. Hoc autem concedere, quam sit erroneum, vel mediocriter docto erit manifestum, si consideret, quod propositio non dependet ab assertore, vt talis dicitur. Propter nostrum affirmare, aut negare (inquit Aristoteles) nihil mutatur in re. Si propositio est vera à quocunque dicitur: etiam si mendacissimus ille sit, semper erit vera. Si propositio est falsa, à quocunque dicitur, etiam si alias ille semper fuisset verax inuentus, erit falsa. Oportet ergo, vt si propositio est haeretica, à quocunque asseratur, sit etiam semper haeretica. Deinde, propositio Catholica non pendet ab assertore, vt talis dici mereatur: ergo nec propositio haeretica ab assertore pendebit, vt haeresis dicatur. Haec propositio: Deus est trinus, & vnus: siue illam asserat Iudaeus, siue Sarracenus, siue Paganus, siue Christianus, semper dicitur Catholica: ergo sua contradictoria videlicet: Deus non est trinus, & vnus, à quocunque dicatur, semper erit haeretica, quamuis non omnis, qui illam asserit, sit necessario dicendus haereticus: quoniam (vt postea docebimus) non satis est, vt quis dici haereticus mereatur, quod propositionem asserat haeticam. Rursum haeresis non deducitur ab haeretico: sed haereticus versa vice ab haeresi deriuatur: non igitur oportet, vt propositio, quae haeresis est dicenda, sit ab haeretico asserta, sed bene contra oportet, vt qui haereticus est dicendus, propositionem asserat haeticam. Ex his igitur constat errare illos, qui dicunt, ad hoc, vt propositio aliqua dicatur haeresis, esse summe necessarium, vt à viro Christiano sit asserta. Bene tamen nos fatemur hoc esse necessarium ad hoc, vt quis haereticus dici mereatur, quod fidem in baptismo susceperit: quia haereticus (vt diximus) ab haeresi deriuatur: non autem haeresis ab haeretico; & homo ab assertionem, & confessionem suam nomen suscipit, vt fidelis, vel haereticus dicatur. Propositio autem nullo modo ab assertore dependet, vt illa haeretica, vel

Catholica merito dici possit. Et propter hanc causam à multis doctis viris erratum est in hac parte, quia hoc confiderare neglexerunt. Nam quæ pertinent ad hæresim, & quæ heretico conueniunt, simul in vniuin confiderunt, tanquam eadem esset vtriusque definitio, & eadem habenda esset de vtraque re disputatio. Nos tamen rem (vt decebat) magis scrutantes, & inuestigantes, cum res esse prorsus diuersas cognouerimus, diuersas de illis disputationes facimus. Nunc de hæresi diximus: postea autem de hæretico tractabimus, vt quis tali nomine appellandus sit, ostendamus. Vt igitur ea quæ de hæresi diximus, in compendium colligamus, dicimus hæresim esse propositionem falsam fidei Catholicæ repugnantem.

De malitia hæreseos quanta sit. C A P. I I.

Quanta sit hæreseos malitia ex eo facile quisque intel ligere potest, si consideret quanta sit fidei bonitas, & virtus: Rectum enim (vt ait Aristoteles) est iudex sui & obliqui. Fidei autem virtus tanta est, vt sine ipsa nil Deo gratum esse possit, nec sine ipsa aliquid à nobis vere bonum effici possit: quoniam illa est, quæ cæteris virtutibus viam parat, & illis scopum, ad quem suos actus dirigant, ostendit. Sicut enim inter cæteras virtutes, quæ vtitato & iam recepto vocabulo Cardinales dicuntur, prudentia est prima quia reliquas dirigit, & viam, qua incedere debent, ostendit: sic etiã inter illas, quæ theologales appellantur, fides est prima: quia reliquas quid agere debeant, docet. Nemo sine fide, quid sperare aut quid diligere debeat agnoscit. Fide destitutus Deum nunquam (vt decet) amabit: quia nunquam illum remuneratorem, aut vere bonum intelliget. Credere oportet accedentem ad Deum (ait Paulus) quia est: & quod inquirentibus se remunerator sit. Fides est, quæ nobis præmium nostrorum laborum ostendit, & per hoc vires nobis ad laborandum ministrat, & in ipsi laboribus constantes reddit. Hæc est, quæ nos temporalia omnia contemnere, & Deum plus quam omnia creata diligere, admonet. Nam qui veram de Deo fidem habet, non cupit in miseris huius seculi diues fieri, quoniam dum æterna considerat, temporalia sibi vilescunt. Et ideo Paulus

A Paulus omnia huius mundi arbitratus est stercora, vt Christum lucrificeret. Per hanc Moyses honores, delicias, & diuitias contempsit. Nam (vt de illo refert Paulus) Fidei gratia factus negauit se esse filium filia Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias aestimans thesauro Aegyptiorum improprium Christi. Aspicebat enim in remunerationem. Cum negauit se esse filium filia Pharaonis, regiam dignitatem contempsit, ac proinde honores huius seculi se vilipendere declarauit. Eligens affligi cum populo Dei, qui in luto & latere seruiebat, magis quam temporalis peccati habere iucunditatem, aperte ostendit nobis quantum huius mundi delicias aestimauerit. Cum vero improprium Christi, hoc est, iniurias vel pro Christo vel ad Christi similitudinem patienter toleratas maiores aestimauit thesauro Aegyptiorum, satis aperte declarauit quid de huius seculi diuitiis senserit. Causam autem à qua hic omnium rerum temporalium contemptus processerit, Paulus expressit dicens. Aspicebat enim in remunerationem. Nam idcirco elegit esse pauper, & despectus, quia credidit alia multo maiora bona in posterum manere, quæ forent per paupertatem, & contumelias adipiscenda. Fides est que nos Dei filios efficit, sicut Paulus ad Galatas scribens ait. Omnes filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Hæc est vita iustorum quoniam ex fide (vt Abacuc propheta testatur) iustus uiuit. Hæc est denique Basis & fundamentum totius Christianæ structura, cui, quicquid ad veram pietatem & religionem spectat, innititur. Hæc siquidem est illa firmissima petra supra quam Deus fundauit ecclesiã suam, supra quam nos omnes fundari præcepit Paulus, vt stabiles & immobiles simus à spe Euangelij quod audiuimus. Hinc iam (vt opinor) aperte conuincitur hæresim pessimam esse vitium, quoniam hæc fidem destruit, quæ fundamentum est totius religionis, sine qua nihil sunt reliqua omnia profutura. Vbi enim fundamentum deest, nihil superædificari potest, & si quid superædificatum fuerat necesse est vt corruat. Fide sublata, omni vitio quamlibet prauo & magno, porta latissima aperitur. Sicut enim fides cæteris virtutibus, ita e contrario hæresis omnibus vitiis viam parat & aperit. Hinc fideles catholici de hæreticorum ve-

Iob 30
Gregor.

xationibus conqueruntur, apud Iob dicentes. Quasi rupto muro & aperta ianua irruerunt super me. Quae verba Beatus Gregorius interpretans ait: Quasi murus rumpitur cum orationum perfusationibus fides quae de redeinptore nostro est in quorundam corde dissipatur. Cumque peruersis in hac vita potestas tribuitur, quid aliud quam ianua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro & aperta ianua super bonos irruunt mali, cum accepta temporaliter potestate, peruersi ipsa quoque in quorundam corde destruere munimina fidei conantur. Haec Gregorius. Ob hanc causam de haereseos malitia mystice Salomon in prouerbis loquens dixit: Mulier stulta, & clamosa, plenaque illecebris, & nihil omnino sciens, sedet in foribus domus suae super sellam, in excelsio vrbis loco. Haec enim verba beatus Hieronymus de haeresi intelligenda esse censet, ita inquit: Mulier haec haeresis est, contraria nimirum sapientiae, quae sua superius sacramenta cecinit, stulta scilicet per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem, plenaque illecebris vitiorum; & nihil omnino sciens, sicut ait Apostolus: Qui se existimat esse aliquid, cum nihil sit, ipse se seducit. Sedet autem & ipsa in foribus domus suae, id est, in doctoribus falsitatis, qui in penetralia perfidiae miseros fallendo perducunt. Haec Hieronymus. Admonere tamen hic decreui lectorem, ne ex his dictis meis occasionem suspicionis accipiat me sentire, omnia infidelium opera esse peccata, prout Gregorius Arminensis docet: quoniam ab illius opinione, & sententia ego manibus (vt dicitur) & pedibus recedo. Fateor quidem sine fide nullum opus esse meritorium, & vita aeterna dignum: non tamen ideo consequens est, vt omne tale sit peccatum, quoniam haec duo, videlicet peccatum, & meritum: non tam proxime diuiduntur, aut ab inuicem separantur, vt qui ab vno recedit, statim ad alterum transeat. Est enim inter illa medium aliquod, quod ab vtroque extremorum separatur: ita vt aliquod sit opus humanum, hoc est, per considerationem intellectus, & voluntatis libertatem factum, quod nec est praemio dignum, nec poena. Verum & si non omnia infidelium opera sunt peccata dicenda: infidelitas tamen portam aperit latissimam ad omnia vitia introducenda. Vnde euenit, vt qui infidelis est, omni vitio perpetrando aptissimus sit.

Sicut

Prouer. 9

Galat. 6

A Sicut enim qui corporales oculos amisit, male se ab hostibus tuetur, quoniam illorum iacula, a quibus cauere illum oporteret, videre non potest, ita qui fidem Catholicam, quae oculus est mentis nostrae, dereliquit a daemonis tentationibus liberari non potest: quoniam sine fide hostes inuisibiles, illorumque inculca non videntur, & ideo non cauentur. Hac de causa daemones impense laborant, a fidelibus Catholicis hos oculos eruere, vt eo facilius illorum animabus nocere possint; quominus ipsi cogniti fuerint. Samsonem post erutos oculos, Philistinum vincitum catenis duxerunt, Iud. 17 & clausum in carcere molere fecerunt, sic daemones postquam oculos mentis, hoc est, fidem ab aliquo abstulerunt, vincitum illum detinent, & per omnium peccatorum circuitum illum deuolui cogunt. Nam fide ablata, mutua inter proximam charitas euanescit: vinculum pacis dissoluitur: concordia scinditur: vilia haec, & caduca supra illorum meritum aestimantur. Deus vilescit, & non (vt decet) colitur: omnis denique religio prophanatur, omnisque pietas perit. Vnde Felix Papa, & martyr in epistola ad Paternum Episcopum ita ait. Haeresis quippe est nimis impia, & Evangelicae veritatis inimica, quae non portionem aliquam laedere, sed ipsa Christianae religionis conatur fundamenta conuellere. Quoscunque enim rapit ad se, non solum in hoc vitium: sed in multa alia vitia ruere facit, & ipso suadete antiquo hoste non solum persecutores ecclesiae: sed etiam sacerdotum eius fiunt. Haec ille. Verum hic aliquis fortasse dubitabit, & merito: an haeresis sit grauius schismate peccatum: dubitandi autem causa haec est quod schisma multo grauius adeo fuisse punitum legimus. Sed hoc non obstante nos dicimus haeresim multo peiorem esse, quam schisma: quonia iuxta regulam beati Augustini, tanto aliquod malum est peius, quanto maiori bono opponitur. At haeresis est contra primam veritatem, quae Deus est. Schisma vero & si dicatur esse contra charitatem, non tamen contra illam charitatis partem, quae Deum respicit: sed contra illam, quae circa proximum versatur. Est enim schisma contra bonum fraternalis charitatis, & vnionis. Licet autem charitas maior sit fide, sola tamen ea parte censetur maior, qua respicit Deum: & contra hanc non est schisma: sed contra illam, quae respicit proximum, & haec minor est, quam fides. Vnde colligimus

Felix Pa
pa.

hæresim esse ex genere suo grauius schismate peccatum: quia hæresis diuinam veritatem, cui fides innitur oppugnat. Schisma autem fraternam oppugnat charitatem, & ecclesiæ vnitatem scindit. Fatemur tamen aliquas posse contingere circumstantias, propter quas schismaticus grauioris culpæ fiat reus quàm hæreticus, vt puta si maior adesset contemptus vel quia magis per schisma, quàm per hæresim noceret. Sed hæc, aut alia similia contingunt schismati, nec illi à natura insunt, ac proinde genus schismatis non ex illis aestimandum. Nam grauitas peccati ex genere suo, ex illis, quæ sunt illi iniurta, & naturalia, capienda est, & non ex circumstantiis, quæ contingere possunt. Quod autem obiicitur, schisma esse grauius punitum: fatemur quidem: quoniam hoc aperitissime docet liber Numerorum referens Darhan, & Abiron ob hoc scelus fuisse viuos absorptos à terra: sed hoc non obstat quin hæresis grauius sit peccatum. Quoniam licet vltimæ pœnæ, quæ videlicet post mortem peccatoribus infliguntur, iuxta mensuram delicti (vt legitur in Deuteronomio) imponantur, quæ tamen in hac vita infliguntur, non semper iuxta hanc mensuram dantur. Nam pœnæ, & cruciatus in hac vita non solum dantur in punctionem: sed ad medicinam, vt scilicet per eas curentur peccata, & ipsi peccatores à similibus in posterum caueant, & alij illorum periculo sibi ipsis consulant, & ab aliis abstinere procurent. Ob hanc causam minus, & leuius peccatum: quia tamen sapius commissum, aut quia ad illud maior est pronitas, aliquando grauius punitur, vt timore pœnæ illi aut alij ab illorum commissione arceantur. Populus autem Iudæorum ad seditionem, & schismata fuit semper procliuus, vt ex discursu sacrarum historiarum facile est cognoscere. Et apertum etiam de hac re habetur testimonium apud Esdram sic dicentem: ciuitas illa à diebus antiquis aduersum Reges rebellat, & seditiones & prælia concitantur in ea. Iustum ergo fuit duras infligere pœnas, vt illis veluti acerbissimis quibusdam adustionibus tam late grassanti morbo obuiaretur.

Nu. 16

Deut. 25

1. Esd. 4

De

A De differentia inter positionem hæreticam, & erroneam, & temerariam, & scandalosam, & alias similis nota propositiones.

CAP. III.

Q Via dixi aliquas esse propositiones, quæ & si hæreticæ merito cenferi non possint, propter varias tamen illarum propositionum infames notas, vt puta, quia erroneæ, aut scandalosæ, aut temerariæ sunt, inhiberi possunt ab his, quibus hoc incumbit, ne prædicentur populo, aut quomodo libet doceantur: ideo necessarium esse existimauimus de istarum propositionum differentia tractare, vt inde constet quali nota sit qualibet falsa propositio inuenda. De propositione hæretica cum satis in primo huius operis capite tractauerim, non est opus impræsentiarum quicquid aut repetere, aut superaddere. Propositio erronea si absque vlla nominis restrictione diffiniatur, dicitur absolute quod est propositio falsa. Et falsam propositionem nunc dico esse non solum illam, qua aliquid enunciat aliter esse, quàm est: sed etiam illam, qua aliquid enunciat aliter quàm deberet, assentit: vt puta quia firmius, aut certius quàm deberet. Nam beatus Augustinus errorem diffiniens in Enchiridio ad Laurentium capite 17. sic ait: Errare est approbare falsa pro veris, aut improbare vera pro falsis, aut habere incerta pro certis, aut certa pro incertis. hæc ille. Ex quibus aperte constat omnem illum errare, qui propositioni dubiæ, aut opinabili assentit cum certitudine fidei, & omnem talem assensum esse erroneum: quia & si verum forte sit, quod asserit: aliter tamen quàm deberet, asserit: cum incerta pro certis teneat. Si autem iuxta hunc modum, de propositione erronea loquamur, nulla proflus est difficultas distinguere inter hæresim, & propositionem erroneam: cum constet alterum esse genus, alterum vero illius speciem. Nam propositio erronea genus est, quod sub se continet hæresim tamquam suam speciem: quia omnis hæresis est propositio erronea, non tamen viceversa omnis propositio erronea est hæresis dicenda. Sed difficultas est non parua agnoscere, quo pacto inter se differant, hæresis, & error in fide: quoniam si est propositio erronea consequens est, vt falsa sit, & si est erronea

Aug.

in fide oportet, vt falsitas illius sit contra veritatem fidei. C. At falsum, quod veram fidem oppugnat: nescio quā via eximi possit, ne hæresis dicatur. Quo fit, vt nullum sit inter illa duo discrimen: & certe si aliquid est, tam occultum est illud, vt omnes, qui de hac re scripserunt, latuerit: quoniam nullus eorum, qui de varietate propositionum damnabilium scripsit, quicquā docuit: vnde hæc diuersitas posset agnosci. Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ, libro quarto, parte secunda, capite xj. diffinit propositionem erroneā, absolute: sed non diffinit propositionem erroneam in fide. Quidam Martinus Garzia olim in regno Aragonū Inquisitor, & postea Barchinonensis Episcopus, in quodam libello, quē aduersus aliquas Pici Mirandulani conclusionēs edidit, de diuersitate harum propositionum in principio libri tractans eadem, & sub eisdem verbis, & ferē nullo mutato verbo dicit, quæ apud Ioannem de Turre Cremata habebatur. De Guidone Carmelita pudet loqui: quoniam de hæresibus differens, cum nihil absolutum, & consummatum scribat, nullā etiam prorsus de diuersitate istarum propositionum mentionem facit. Ex aliquibus tamen variarum vniuersitatum, & diuersorum conciliorū censuris videtur aliquid esse inter illa duo discrimen: quoniam de variis assertionibus illi definites aliquas censent esse hæreticas, aliquas in fide erroneas. Quod autem ita res habeat ex his quæ in cōcilio Constantienti definita sunt, conuinci potest: quoniam cum in sessione octaua eiusdem concilij multa Ioannis Vniclesi assertores damnentur: non tamē omnes eadem nota vruntur: sed earum aliquę censentur hæreticæ, aliquę erroneæ, aliquę scandalosæ. Si quis ab his angustiis liberari cupiens, dixerit solam esse vocum differentiam, & non rerum, ita vt idem prorsus sit propositio hæretica, & propositio erronea in fide, ego illius sententiæ libentissime consentirem, dicens vniuersitates illas in suis censuris ad solum orationis ornatum tali vocum varietate esse vsas, ita vt propositiones eiusdē notæ, nunc hæreticæ, nunc in fide erroneas appellauerint. Et huius sententiæ videret fuisse Ioannes de Turre Cremata: quoniam in libro, & parte supra citatis, hæc, quæ sequitur ait. Error circa quæcumque contenta in sacra scriptura, siue pertineat ad historias, siue ad articulos fidei, siue ad mores, dicitur hæresis. Hæc ille

A ille. Si tamē cogor fateri aliquid esse inter propositionem erroneam in fide, & propositionem hæreticam discrimen, dicā, quod sentio: paratus tamen meliora docenti obedire. Vt autē quod dixerim, apertius fiat, admonere prius oportuit diuersa esse credibilium genera. Quædam enim sunt talia, quod superant virtutem nostri intellectus, ita vt ad illa intelligēda non possit pertingere noster intellectus nisi prius crediderit, de quibus Esaias iuxta translationē. LXX. *Esa. 7* ait. Nisi credideritis, nō intelligetis. Et ista sunt, circa quæ proprie versatur fides. Assertio autē, quæ hæc credibilia oppugnat, hæresis propriè dicitur. Alia sunt credibilia, quæ non omnem virtutem intellectus superat, & sunt illa, quæ intellectus ex virtute sua (non excludo hic vniuersalē Dei concursus) attingere potest: sed peccatis obscuratus intellectus cognoscere nō potest, & propter hoc Deus nostri miseratus illa per scripturam sacram nobis innotescere voluit, vt si per nos ipsos malitia nostra obstantē illa cognoscere non valeremus, saltem Deo docente intelligeremus. Tales sunt istę propositiones, Deus est. Deus est vnus. Deus est intelligens. Deus est omnipotens. Istæ omnes propositiones naturali lumine intellectus possunt sciri: quod autē à multis gentibus fuerint ignoratę, malitia fuit causa, quæ illorum excæcavit intellectus. Nam de istis, & aliis similibus propositionibus Paulus loquebatur, cum Gentilium philosophorum insipientiam & cæcitatem arguens, dixit: Qui veritatem Dei in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei manifestum est in illis. *Ro. 1* Quæ verba exponens beatus Anselmus ait: Veritatem, id est, quod ipse est verus Deus, detinent in iniustitia, quia cum vere sciant vni creatori Deo debere cultum summæ venerationis exhiberi, eum iniuste exhibent creaturæ. Et post pauca subdit. Nam illi nouerunt veritatem, quam cæteris abscondunt: quia quod notum est Dei, id est, quod naturaliter ingenio sciri potest de Deo, manifestum est illis. Multa enim sunt, quæ de Deo per naturam sciri non possunt: sicut est mysterium incarnationis, & passionis, quod latuit sapienties mundi. Sed hoc de Deo naturaliter sciri potest: quod ipse fit Deus: quia omnis creatura ostendit se non esse Deum: sed esse alium, qui eam fecerit cuius seruitio parere necesse sit. Itā quod notum est de Deo manifestum est illis. Hæc

Greg.

ille. Et istæ tales propositiones non sunt propriè obiectum fidei: cum naturali ratione comprehenduntur. Nam (vt beatus Grægorius ait) fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Assertio ergo talis, quæ est contra credibilia, quæ naturali ratione probari possunt, erronea in fide dicitur. Vt gratia exempli, quòd Deus nõ est vnus: quòd Deus non omnipotens: quòd Christus fuerit homo in triduo: quòd anima hominis producat ex semine humano, sicut anima bruti: quòd charitas, qua nos Deum diligimus, est Spiritus sanctus. Vita actiua est excellentior, quàm contemplatiua. Omnes istæ propositiones dicendæ sunt erroneæ in fide: quia ratione naturali confutari possunt. Hoc igitur inter propositionem hæreticam & propositionem erroneam in fide esse censeo: quòd hæretis proprie dicta est contra credibilia, quæ superant omnem virtutem intellectus. Error vero in fide est contra credibilia, quæ ratione naturali probari possunt. Si autem credibile aliquod huiusmodi fuerit, vt præter rationem naturalem possit etiã probari per sacram scripturam, aut ecclesiæ determinationem, aut per alias vias, quibus ea, quæ credere tenemur probari possunt, assertio, quæ illud credibile oppugnat, dicitur hæretica simul, & erronea in fide. Talis est hæc propositio: Deus non est vnus. Nam, quia ratione naturali illius falsitas conuinci potest, dicitur propositio erronea in fide: quia vero idem per sacram scripturam potest probari, dicitur propositio hæretica, & pertinax illius, aut alterius similis propositionis assertor, censebitur hæreticus, & velut talis erit merito puniendus. Potest adhuc aliud inter hæc duo dari discrimen, per hoc, quòd hæretis semper est contra id, quòd credere tenemur. Error autem in fide non semper est contra id, quòd credere tenemur. Sunt enim multæ propositiones theologicæ, quæ in sola opinione consistunt. quarum neutram contradictionis partem homo credere tenetur: sed quamlibet circa fidei dispendium tueri potest. Tales sunt istæ propositiones. In sacramento nouæ legis est aliqua qualitas supernaturalis causans gratiam. Beatus, Deo ita operante, potest videre vnam personam diuinam sine alia. Beatitude consistit magis in visione, quàm in dilectione. Qui has propositiones, aut illarum con-

tradi

A tradictorias assereret, non esset hereticus, si quis tamen alteram illarum sic assereret tanquam fidei articulum, ita vt oppositam assertionem censeret hæreticam, talis erraret in fide, & (vt infra capite octauo huius libri dicemus) esset hereticus: quia firmiter illi adhereret, quàm deberet. Nam errat iuxta Augustini sententiam: quia habet incerta pro certis: sicut erraret, qui certa haberet pro incertis. Si cui hæc distinctiones inter propositionem hæreticam, & erroneam in fide non placent, ego aduersus illum contendere nolo: sed rogo illum, vt offerat meliorem: quoniam (vt dixi) paratus sum meliora docentem audire. Audiui ego ex quorundam relatu, virum quendam doctissimum in Complutensi gymnasio publice theologiam profitentem, qui, vt inter hæc duo aliquod præberet discrimen, prius de errore distinguebat sic in publica lectione, dicens. Dupliciter aliqua propositio dici potest erronea. Potest enim esse erronea errore logico, & omnis falsa propositio est hoc errore erronea: Quo fit, vt omnis propositio erronea in fide errore logico, sit etiã hæresis dicenda: quia omnis talis dicit falsum in fide. Alio modo potest dici aliqua propositio erronea in fide errore theologico, & est illa, quæ est contra communem opinionem theologorum. Ex quibus multæ sunt, quæ nullo modo hæreses dici merentur. Diciturque est mihi illum quum hæc doceret, hoc dedisse exemplum. Hæc propositio. Virgo Maria concepta est in peccato originali, est erronea in fide errore theologico, quia est contra communem præsentium theologorum opinionem, non tamen est hæresis dicenda: quia illius contradictoria non pertinet ad fidem Catholicam, nec illam pro fide Catholica tenendam esse ecclesiã vnquam decreuit. Quantum veritatis hæc erroneæ propositionis distinctio habeat, lectori iudicandum relinquo, admonens solum, vt cõsideret, quomodo possit dici propositio erronea in fide, quæ nec ex parte suæ enunciationis, nec ex parte illius, qui illam firmiter, quàm deberet, asserit, fidem oppugnat. Nam etsi demus omnem illum, qui asserit aliquid contra communem theologorum opinionem, errare theologico errore: non tamen oportet dicere omnem talem errare in fide: quia durum est, vt quis dicatur errare in fide, quando propositio quam asserit, non est contra fidem, nec mo-

dus

cus asserendi est contra fidem: quia non maiorem, quam debet, illi adhibet fidem. C

Propositio hæresim sapiens, aut male circa ea, quæ ad fidem pertinent sonans est illa, quæ in prima significatione, quam verba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quamvis pie intellecta sensum aliquem habeat verum. Vt sunt istæ propositiones. Pater est maior filio. Christus est creatura. Tres sunt Dij. Vesci carnis, vel non vesci impertinens est Christianæ perfectioni, Philosophi Gentiles in sola lege naturæ saluari potuerunt. Hæc vltima pro eo hæresim sapit, quia si fidem excludat, est hæretica, si fidem de Deo non excludit, vera est, & ideo sic nude prolata hæresim sapere videtur, & expositione indiget. Istæ propositiones licet pie intellectæ aliquem verum sensum habeant, tamen iuxta facilem verborum significationem, hæresim sonant. Cum igitur hæc propositiones, aut aliæ similis notæ prædicantur, aut docentur, duo consideranda sunt ab illis, quibus de hæreticis inquirere, & iudicare incumbit. Primum est de persona asserente, an sit alias de hæresi suspecta. Alterum est, an aliquis ex auditoribus verba illa iuxta sensum hæreticum intellexerit, ac proinde scandalizatus fuerit. Et si hoc vltimum contigerit, vocandus est illius propositionis asseritor, & cogendus: vt publice ea, quæ dixit iuxta verum illorum verborum sensum interpretetur, vt omne scandalum ab auditoribus tollatur. Si verò persona est suspecta: sed nulum auditores ex illius verbis concepere scandalum, tunc vocandus est secreto, & de verborum suorum intelligentia interrogandus, & si iuxta Catholicum sensum verba illum dixisse constet, liber absque vlla punitione dimittendus est, neque (vt ego existimo) opus est illum ad publicam verborum suorum declarationem cogere, ne forte ex noua verborum declaratione aliquis scandalizetur, qui ante non fuerat scandalizatus. Iustum tamen esse censeo, vt Inquisitores admoneant prædicatorem, aut doctorem talem, ne similia iterum sine manifesta verborum declaratione prædicare, aut docere audeat.

Propositio scandalosa, aut piarum aurium offensua est propositio, quæ auditoribus piis occasionem ruinæ præbet. De hac re aliqua exempla proponam, vt ad istarum imitationem

A tionem possit lector prudens de aliis iudicare.

Hæretici sunt tolerandi, & non occidendi.

Maioris meriti est elemosynâ pauperi elargiri, quam elemosynam pro missæ sacrificio offerre.

Ineptum est pro oratione offerre salutationem Virginis.

Tyrannum potest quilibet illius subditus occidere.

Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni.

Nullum est præceptum de baptismo suscipiendo.

Omnes istæ propositiones sunt scandalosæ: quia omnes auditoribus occasionem ruinæ præbent. Prima quidem viam latissimam aperit ad hæreses, quascunque inducendas, quoniam facilitas veniæ incētium præbet delinquenti. Secunda propositio auertit à sacrificio Missæ, & deuotione illius: quia si populus credat minoris meriti esse Missæ sacrificium, quam elemosynam, tunc populus minus reueretur illud sacrificium, quàm oportet, nec toties illud celebrare faciet, vt nunc facit. Sed vnicam Missam (vt Lutherus docet) vni populo satis esse dicit. Tertia propositio tollit deuotionem, quam populus ergo piam Dei matrem habet, quam Deus mediatricem esse voluit inter nos, & illum.

B Quarta propositio animum, & vires populo præbet, vt pro libito dominum suum occidat: quoniam semper cauebitur dominum suum esse tyrannum.

Quinta propositio quodammodo homines à ieiunio auertit.

Sexta propositio tepidos reddit homines ad baptismum suscipiendum.

Propositio temeraria est illa, quæ omni profus caret autoritate, aut ratione, quæ alicuius sit momenti, per quam illa probari possit. Illa enim temere fieri dicuntur (vt beatus Thomas in secunda secunda, quæ est. liij. ait) quæ nulla ratione reguntur, quo fit, vt illud merito temerarie assertum dicatur, quod nulla autoritate, aut ratione probari potest. Illa igitur propositio dicitur temeraria in fide, quæ de rebus ad fidem spectantibus aliquid enunciat, quod nulla ratione, nullaque autoritate probari potest. Tales sunt hæc propositiones, quæ sequuntur.

Dies iudicii erit infra annum.

Christus redemptor noster mansit per xl. dies, qui fluxerunt à resurrectione vsque ad ascensionem in arca foederis,

deris. Discipuli Ioannis Baptista fuerunt illi, qui in Christi redemptoris nostri passione dixerunt: Tolle, tolle, crucige eum. Ioan. Euan. fuit sanctificatus in utero matris.

Omnēs Romæ viuentes sunt in peccato mortali.

Omnēs Episcopi damnantur.

Plures saluantur ex coniugatis, quàm ex monachis.

Plures feminae saluantur, quàm viri.

Omnēs istæ propositiones sunt de temeritate notandæ, & illarum assertor, merito temerarius censebitur. Ab hac tamen nota liberabitur propositio, & illius assertor, si aliquam verisimilitudinem habeat id quod assertitur, quamuis & autoritate, & ratione careat, præsertim si aliqua veritas ex illa assertione oriri potest. Vt sunt multa, quæ viri contemplatiui gesta fuisse verisimiliter imaginantur, & populo narrata optimos per illa suscitare possunt affectus. Talia sunt quædam iniuriosa verba, quæ à pessimis satellitibus, & aliis militibus, & crucifixoribus Christo redemptori nostro in faciem dicta fuisse viri contemplatiui, verisimiliter imaginantur, & concionatores verbi Dei vtiliter illa populo referunt. Quæ & si nulla autoritate, aut valida ratione probari queant, non tamen ideo sunt temeraria dicenda, quia magna verisimilitudine roborantur, & non sine vtilitate referuntur. Si tamen omni careat verisimilitudine quantumlibet illa proficere sperent, temeraria merito censentur, & velut talia prohiberi debet ab his, ad quos hoc facere spectat: quia non sunt facienda mala, vt inde veniant bona: neque Deus indiget mendacio nostro.

Propositio schismatica, & seditiosa est, quæ vnionem membrorum ecclesie, aut vniuersaliter, aut particulariter quomodolibet tollit, cuiusmodi sunt hæ propositiones, quæ sequuntur.

Episcopus non est simplici sacerdote superior.

Papa non est superior cæteris Episcopis.

Malo prælato non est obediendum.

Per peccatum mortale omnis potestas amittitur.

Subditi possunt dominos suos cum aliquod crimē commiserint, pro libito suo corrigere, & punire.

Propositio iniuriosa est, quæ alicui fidelium statui, vel alicui illustri per sonæ detrahit. Tales sunt multæ assertiones Ioannis Vuiclefi, & Ioannis Huss. quæ in concilio Constant

A stantiensi sectione octaua, & quintadecima damnatæ sunt. E quibus sunt istæ, quæ sequuntur.

Si quis ingreditur religionem priuatam qualemcunque tam possessionatorum quàm mendicantium redditur ineprior, & inhabilior ad obseruantiam mandatorum Dei.

Religiosi viuentes in religionibus priuatis, non sunt de religione Christiana.

Omnēs de ordine mendicantium sunt hæretici, & dantes eis elemosynas sunt excommunicati.

Ecclesia Romana est synagoga Sathanæ.

Papa est Antichristus.

Cardinales sunt ministri Antichristi.

Omnēs istæ propositiones sunt iniuriosæ dicendæ, eo quod apertissimas, statibus, aut illustribus personis infertur iniurias. Cum iam de omni genere propositionum damnabilium differerim, operæpretium fore existimaui admonere lectorem, ne ista propositionum genera sic putet esse abinuicem distincta, & separata, vt vni & eidem assertioni conuenire nõ possint. Potest siquidem eadem assertio multis ex his, quas modo explicauimus notis maculari. Nam hæc propositio, quæ vna est ex pestiferis Ioannis Vuiclefi assertionibus. Religiosi viuentes in religionibus priuatis non sunt de religione christiana, est hæretica, scandalosa, temeraria, schismatica, & iniuriosa. Hæretica est: quia contra vniuersalis ecclesie definitionem sentit. Scandalosa, quia homines ab ingressu religionum auertit, & professis, vt vota, quæ domino vouerunt non reddant, suadet. Temeraria dicitur, quia nulla profus ratione, aut autoritate fulcitur: sed omnium sanctorum virorum turbæ contradicit. Schismatica ideo merito censenda est, quia ecclesie vnitatem diuidit, cum religiosos ab illa separat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religiosi sit iniuriosa adeo est apertum, vt nullus merito dubitare possit.

B hæc propositio, quæ vna est ex pestiferis Ioannis Vuiclefi assertionibus. Religiosi viuentes in religionibus priuatis non sunt de religione christiana, est hæretica, scandalosa, temeraria, schismatica, & iniuriosa. Hæretica est: quia contra vniuersalis ecclesie definitionem sentit. Scandalosa, quia homines ab ingressu religionum auertit, & professis, vt vota, quæ domino vouerunt non reddant, suadet. Temeraria dicitur, quia nulla profus ratione, aut autoritate fulcitur: sed omnium sanctorum virorum turbæ contradicit. Schismatica ideo merito censenda est, quia ecclesie vnitatem diuidit, cum religiosos ab illa separat. Quod autem omnibus religionibus, & illarum religiosi sit iniuriosa adeo est apertum, vt nullus merito dubitare possit.

De multiplici via per quam cõvinci potest aliquam propositionem esse hæreticam.

CAP. IIII.

Quamuis de hæretica propositione satis, vt existimo, differuerim, vt tamē rem plenē abfoluerem, necessarium fore iudicavi, vias ostendere, per quas propositio aliqua

aliqua possit apertissime de hæresi conuinci, ne fortè in damnatione propositionis alicuius, iudices, quibus agere incumbit, sententiam peruertant propositionem aliquam velut hæreticam damnantes, quæ talis merito dici non posset, aut Catholicam dicentes, quæ velut hæretica damnanda erat. A multis enim non solum idiotis, & ignorantibus: sed viris etiam alicui doctis, hac in parte erratum est, cum multas propositiones in suis scriptis velut hæreticas diffamauerunt, quæ nihil minus quàm hæretica dici merebantur. Nam (vt de aliis taceam) multas assertiones hæreseos notâ maculauit in suo illo opere de hæresibus, Philaster Brisenſis episcopus, de quo Augustinus mentionem facit in lib. de hæresibus, ad quod vult Deum, quæ tamen pro Catholicis nunc ab omnibus defenduntur. Multas etiam illic tanquam Catholicas nobis proponit assertiones, quas nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, inter hæreses non immerito recensuimus. Ne igitur simile quid alijs contingat, plures vias, easque certas, & indubitatas, nunc ostendere decreui, per quas propositio aliqua de hæresi conuinci possit, Ex quibus apertissime constabit propositionem illam non esse hæreticam dicendam, quæ aliquo istorum modorum, quos statim explicabimus, non potuerit de falsitate conuinci.

Prima via, & omnium potissima est sacra scriptura: quoniam omnis, qui se Cristianum fatetur, tener firmissime credere vera esse omnia, quæ nos sacra scriptura docet, & nefas est de illis quomodolibet dubitare. Quoniam aliàs Deus, qui illarum omnium primus creditur author, suspectus de mendacio haberetur, quod Christiani e aures audire horrent. Vnde Augustinus in epistola ad Hieronymum, quæ est decima nona in ordine suarum epistolarum, ita ait: Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, vt nullum eorum authorẽ scribẽdo aliquid errasse firmissime credam: ac si alicuius in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud, quàm vel mendosum esse codicẽ, vel interpretem non affectum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam, Hæc Augu. Et hæbetur hæc verba in volumine decre. in c, Ego solis. dist. ix.

Quap

- A Quamquam illic mēdose Augustini verba citantur, propter quod moneo lectorem, vt quæ in decreto ibidem citantur ad hoc exemplar corrigat. Cum ergo omnia, quæ nobis sacra scriptura credenda proponit, firmissime credere teneamur, consequens est, vt quicquid illis repugnauerit, hæreticum sit merito censendum. Neque curandum est, an aperte contradicat, an latēter: quoniam quocunq; modo repugnare constitierit, propositio illa sic cum scriptura sacra pugnas, erit merito de hæresi notanda. Sunt enim aliquæ hæreses quarum contrariæ, aut contradictoriæ sunt expressæ in sacra scriptura, & huiusmodi propositiones sunt, quæ aperte contra sacram scripturam pugnant. Vt (gratia exempli) quod Christus non est Deus. Quod tres personæ non sunt vna essentia, illarum contradictoriæ sunt expressæ in sacra scriptura. Sunt etiam aliæ hæreses quarum contrariæ, aut contradictoriæ, licet non sic exprimuntur in sacris literis, vt sub illo verborum tenore ibidem habentur, tamen ex illis, quæ sacra scriptura docet, euidentissima consequentia inferuntur tales contrariæ, aut contradictoriæ: & tales assertiones latenter pugnant contra sacram scripturam: quia repugnat contra illa, quæ ab illis necessario deriuantur. Et tales propositiones sunt etiam hæreticæ censendæ perinde ac primæ: quoniam ea, quæ ex contentis in sacra scriptura, necessaria consequentia inferuntur, tantam habeat veritatis firmitatem, & fidei necessitatem quantam illa, ex quibus colliguntur, Verbi gratia, istæ propositiones: Deitas est mortua in passione Christi. Christus non est simul Deus & homo. Hæreticæ dicuntur, & sunt: quia licet illarum oppositæ sub illo verborum tenore in sacris literis non inueniantur. Ex illis tamen, quæ in sacris literis continentur, euidenti consequentiâ deducuntur. Hic tamen summe aduertere oportebit, vt quisq; in huiusmodi deductionibus, optime, & euidenter colligat: quoniam si consequentia non sit euidens, sed dubia, non erit etiam euidens propositio, quæ cum sacra scriptura in faciem pugnare videtur, esse hæreticam. Erit tamen de hæresi suspecta, quousq; de consequentia constet, necessaria sit an non. Prima igitur via, & (vt diximus) omnium potissima, qua propositionem aliquam de hæresi conuincere possumus, sacra est scriptura. Hæc est enim turris illa Dauid, ex qua mille clypei pendent, & omnis arma-

Can. 4

scripturæ diuinæ per manus Apostolorum, & Euangelistarum scriptæ, ita etiam credere tenemur voci diuinæ per os ecclesiæ prolata. Nam sicut non omnia, quæ Christus fecit (vt Ioannes Euangelista testatur) scripta sunt, ita neque omnia, quæ dixit. Istorum autem siue factorum, siue dictorum Christi, quæ scripta non sunt, multa credendum est Apostolos aliis verbo narrasse, atque ita ex ore in os, & ex pectore in pectus transfusa ad nos usque peruenisse sine alio quouis scripturæ testimonio. Talia sunt ferme omnia, quæ ad ritum sacramentorum exercendorum Catholica seruat ecclesiæ: qui ritus quamuis in sacra scriptura non sint expressi, illos tamen reicere non licet: quoniam aut omnes illi aut maior illorum pars ab ipso Christo illorum institutore processit, & ex ore in os prodiens ad nos usque peruenit. Quo fit, vt si quid contra hæc, quæ usque ad hæc tempora sic seruauit, & docuit ecclesiæ, aliquid doceatur, illud sit merito hæreticum censendum. Vnde Origenes Homilia quinta super librum Numerorum, ait: In ecclesiasticis obseruationibus sunt nonnulla, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio omnibus patet. Nam quod (verbi gratia) genua flectimus, orantes, & quod ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facile puto cuiquam ratione compertum. Sed & Eucharistiæ, siue percipiendæ, siue eo ritu, quo geritur explicandæ, vel eorum, quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque, & ordinum, atque interrogationum, ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta, & velata portamus super humeros nostros, cum ita implemus ea, & exequimur, vt à magno Pontifice, & eius filiis tradita, & commendata suscepimus. Hactenus Origenes. Præterea ille verborum contextus, & ordo, quo Catholica vitur ecclesiæ in consecratione corporis, & sanguinis Christi, apud nullum Euangelistarum plene reperitur, neque tamen esset credere aliis verbis sacramentum illud esse conficiendum, quàm quibus nunc conficit Ecclesiæ: quoniam talia verba, quibus nunc vitur ecclesiæ, ab ipso Christo (vt credimus) processerunt. Hoc enim Innocentius Papa huius nominis Tertius fatetur sic inquirens, Credimus igitur, quod formam verborum: sicut in canone reperitur, & à Christo Apostoli, & ab ipsis eorum ac-

ceperint successores. Hæc Innocentius, & habentur hæc verba in volumine decretalium, titulo de celebratione missarum. cap. Cum Marthæ. Certissima igitur via, & validissimum argumentum ad conuincendum aliquam propositionem esse hæreticorum, est ecclesiæ vniuersalis consensus, ita vt illa propositio dicatur hæretica, quæ est contra vniuersalem ecclesiæ consensum, quamuis nullum sit scripturæ testimonium, quo possit talis propositio conuinci. Vnde Sapiens in prouerbis ait. Ne dimittas legem matris tuæ.

Quarta via est iudicium sedis Apostolicæ: quoniam hæc circa illa, quæ fidè spectant, errare non potest. Sed circa hoc admonere decreui lectorem, quid per nomen sedis Apostolicæ intelligere debeat: quoniam hoc nomine non ipsa sola Papæ persona intelligitur: quoniam illa errare potest, vt homo, male sentiendo, & male opinando: sicut de multis summis Pontificibus historiæ referunt illos errasse. Nam (vt de cæteris taceam) Honorius Primus damnatus est in sexta synodo, eo quod Monothelitarum hæresi faueret. Nomen sedis Apostolicæ significat ipsum summum Pontificem, non vt facit aliquid tanquam priuata persona: sed vt facit ea quæ ad cathedram spectant, non ex suo tantum consilio procedens: sed ex consilio bonorum virorum, & doctorum. Hoc modo capitur nomen sedis Apostolicæ quotiescunque in decretis, aut alibi legitur Apostolicam sedem non posse errare in fide. Vnde Agatho Papa ait. Sic omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt tanquam ipsius diuinæ voce Petri firmatæ. Hæc ille, & habentur in cap. Sic. dist. 19. Quæ verba exponens Archidiaconus super decreto ita ait. Caute dicit Apostolicæ sedis, & non dicit Apostolici. Hæc ille. Sedis ergo Apostolicæ sanctiones, siue sententia in iudicio prolata à Romano Pontifice, intelligitur non, quæ occulte, malitiose, inconsulte per solum Romanum Pontificem, aut etiam quæ per ipsum cum paucis sibi fauentibus, aliis in fraudem contemptis, siue non vocatis profertur: sed quæ à Romano Pontifice, ex consilio plurimorum virorum sapientum præsertim Dominorum Cardinalium, plene prius examinata profertur. Quali autem examine Apostolicæ sedis sententia sit discutienda, antequam proferatur, Beatus Gregorius declarat sic inquirens. Grego.

Ioan. 20

Orige.

Prou. 6

Apostolicæ sedis sententia, tanta semper consilij moderatione concipitur, tanta potentia, & maturitate decoquitur, tantæque deliberationis grauitate profertur, vt nec immutari necessarium ducatur nisi forte sic prolata sit, vt retractari possit, vel immutari, si secundum tenorem præmissæ conditionis existat. Hæc Gregorius. Et habentur hæc verba in decreto 15. quæst. 9. cap. Apostolicæ. Sic igitur accipiendum nomen sedis Apostolicæ, credo illam in fide errare non posse, & illius sanctiones esse prorsus inderubiles, non qui sem ratione personæ, à qua procedunt: quoniam cum homo sit, conseiuentur, vt errare possit: sed ratione cathedræ, quam regit, & moderatur. Nam personæ alioqui insigniæ Deus dona gratiarum impartiri solet propter officium, quod administrat. Nam (vt de aliis taceam) Cayphæ propter pontificiam dignitatem qua honestatus erat, datum est de humani generis redemptione per Christi mortem facienda prophetare. Multo ergo magis dignum erat, vt illi, qui totius ecclesiæ est pastor, & rector, Deus veritatis inderubilis privilegium concederet. Sic enim Christus se facturum promissit, dicens: Ego rogauit pro te Petre, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quomodo autem deficiet Petri, hoc est, Apostolicæ sedis fides, illo pro ea rogante, qui semper exauditur? Aut quomodo oues errantes reducere possit, aut vacillantes confirmare si illarum pastor, & rector erraret perinde ac illæ? Ideo beatus Leo in sermone secundæ ordinationis, hanc Christi promissionem pertractans, ait: Specialis cura à Domino, Petri suscipitur, & pro fide Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, & diuinæ gratiæ ita roboratur auxilium, vt firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur. Hæc beatissimus Leo Papa. Si quando forte aliquis Romanus Pontifex in definitione si se errauit, inde euenire potuit, quod non tantam quantam debebat, exhibuit diligentiam, antequam sententiam proferret, quoniam vel rem non plenè (vt decebat) examinavit, vel nõ eos, quos oportebat, consuluit. Eo enim euenit errauit, vt particularis persona, non vt Cathedræ moderator, & rector. Errauit tunc homo, qui in sede Apo-

stolica

A stolica erat: sed non errauit sedes Apostolica, quoniam sedes Apostolica (vt supra ex beato Gregorio ostendimus) nihil sine maturo examine iudicat. Cum autem sic iudicat, errare illa nõ potest, quia Deus in medio illius existit, ne à vera fide moueatur. Cum igitur hoc privilegio Deus Apostolicam sedem donauit, vt errare illa non possit, consequens est, vt iis, quæ ab illa maturo examine præhabito in rebus fidei definita, & iudicata sunt: omnes credere teneantur, & si quid cõtra illa pertinaciter asseratur, hæreticū sit necessario iudicandū. Vnde beatus Hieronymus Damaso Papa scribens, ait: Hæc est fides Papa beatissime, quæ in Catholica didicimus ecclesiã, quãque semper tenuimus, in qua si minus perire, aut parum caute forte aliquid positum est, à te emendari cupimus, qui Petri, & sedem, & fidem tenes. Si autem hæc nostra confessio Apostolorum tui iudicio comprobatur, quicunque me inculpare voluerit, se imperitum, & maleuolum, vel non etiam Catholicum: sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Per hanc viam conuincimus has propositiones esse hæreticas.

Hierony.

Confessio sacramentalis est solum de iure humano.

B Animæ iustorum in gratia decedentium non vident clarè essentiam diuinam ante diem iudicij.

Hæc duæ propositiones tanquã hereticas catholica reiecit ecclesiã: illarum tamen error nõ tã facile aliunde posset euidenter demonstrari, sicut ex Romanorum Pontificiũ determinationibus. Nam primã damnauit Sixtus Quartus, cuius decretum ego inserui in eo opere, quod aduersus omnes hæreses edidi, titulo de confessione. Secundam damnauit Benedictus Vndecimus, & illius decretum positum est in eodem opere, titulo de Beatitudine, hæresis sexta.

Quarta via per quam possumus conuincere assertionem aliquã esse hæreticã, est omnium sacrorum doctorum, qui de re illa scripserunt cõtra illam propositionem concursus sententia. Nam id, quod contra omnium talium sententiã assertum fuerit, hæreticū esse constabit. Si tamen vni tantum, aut alteri sacro doctori contradixerit aliqua propositio, non proinde talis propositio censenda est hæretica, quoniã talium hominum scripta, quãlibet illi sint sancti, & docti: non sunt velut oracula diuina respicienda: quia non constat illa à Deo proeelsisse: sed ab homine, qui falli potuit. Nihil autè obstat,

vt eum, qui falli potuit, falsum fuisse dicamus. Neq; etiam C
est æquum, aut rationi consentaneum: vt ei, qui & falli, &
fallere potest, qualis est quisquis purus homo sub gehenne
comminatione credere teneamur: quoniam hac ratione
euenire oporteret, vt sæpissime falsa pro veris, & vera pro
falsis recipere teneremur: quod nefas est dicere. Verum &
si singulorū sanctorū scripta non sint sic pro lege tenenda:
vt impium sit ab illis discedere: omnium tamen sacrorum
doctorum de rebus fidei cōcors sententia, cui nunquam ab
ecclesia, aut ab aliis viris Catholicis impunè contra dictum
est, pro vera ecclesiæ definitione tenenda erit. Nam (vt
Ephes. 4 beatus Paulus ait) ad hoc nobis dedit Deus, quosdā Apo-
stolos, alios prophetas, alios doctores: vt iam non simus par-
uuli fluctuantes, & circumferamur omni vento in nequitia
hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Si ergo
ad hoc dati sunt, vt non erremus, nō est possibile, vt omnes
simul errauerint, qui, vt nos nō erraremus misi sunt. Præ-
terea sacræ literæ ad veteres doctores nos mittunt, vt ab
illis doceamur: quo fit, vt eadem lege nos illis credere te-
neamur. Frustra siquidem ad illos accedere iuberent: nisi
Deut. 32 illorum doctrinam suscipere teneremur. Sic enim Moyse
ait: Memento dierum antiquorum, cogita generationes
singulas, interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi ma-
iores tuos, & dicent tibi. Rursum omnium sacrorum do-
ctorum concors sententia, cui nunquam impune aliquis
contradixit, apertissime conuincit illam esse etiam totius
ecclesiæ sententiam: quoniam si illi sacri doctores omnes
errassent, illorum errorem per tot secula protractū ecclesia
non dissimulasset. Quo fit, vt ecclesia ad illorum omnium
sententiam semper tacens, illis consentisse videatur: quo-
niam si non consensisset, nec etiam tacuisset. Nunquam
enim verius dici potest, vt qui tacet consentire videatur,
quam cum res est adeo seria, vt tacere sit perniciosum, lo-
qui vero & utile, & necessarium. Error enim, cui non resis-
titur (vt Innocentius Papa ait) approbatur, & veritas cum
Innocen- minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe cum
tius pri- possis perturbare peruersos, nihil aliud est quam fouere.
mus. Nec caret scrupulo societatis occultæ qui manifesto faci-
nori definit obuiare. Hæc Innocentius, & habentur hæc
verba lxxiiij. distinct. cap. Error. Sed quoniā de hac re satis
prolixè

A prolixè disputauit in libro primo contra omnes hæreses ca-
pitate septimo: ideo superfluum iudicauit longius de hac re
hic disputare. Hoc tamen solum colligamus omnium sac-
rorum doctorum tam præsentium, quam præteritorum
concordem de aliqua re sententiam æquè efficax esse ar-
gumentum ad hæresim reuincendam, sicut esset ecclesiæ
vniuersalis definitio: quoniam ea, quæ ab omnibus sine
ecclesiæ contradictione de rebus fidei tradita est sententia,
ab eadem ecclesia videtur fuisse approbata dum tacuit,
quia nisi probasset contradicere tenebatur, ne cum prophe-
ta Esaia diceret: Væ mihi: quia tacui. Hac via pugnavit
Hieronymus contra Eluidium. Nam vt perpetuum Dei
genitricis Mariæ virginitatem contra illum ostenderet, *Esa. 6*
cum expressa sacræ scripturæ testimonia pro hac re de-
essent, potissimum vsus est testimonio sacrorum virorum,
qui illum præcesserunt. Deinde quinta synodus contra
Macharium Antiochenum Episcopum congregata, pluri-
mum roboris tribuit testimonio sanctorum patrum. Sic
enim ait. Sequimur per omnia sanctos patres, & doctores
ecclesiæ. Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium
B theologum, & Gregorium Nissenum, Ambrosium, Au-
gustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum,
Cyrillum, Leonem Portium: & suscipimus omnia, quæ
de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposue-
runt. Hæc ex quinta synodo. Ex quibus apertissime con-
stat magnam autoritatem ad hæreses reuincendas: habe-
re omnium sanctorum virorum, qui nos præcesserunt,
concordem sine contradictione sententiam. Quinque igitur
sunt viæ, per quas propositionem aliquam conuincere
possumus esse hæreticam: extra quas credo nullam aliam
esse. Quo fit, vt assertio, quæ nulla istarum viarum, quas
nunc pertractauimus, potest de hæresi conuinci, talis
quamuis debeat alia nota maculari merito hæretica
dici non possit. Et assertor, quamuis pertinax il-
lius propositionis quæ non potest aliquo
istorum modorum de hæresi con-
uinci, non poterit hæreti-
cus cenferi, & velut
talis merito
puniri.

Quinta
Synodus.

Quis possit de haeresi iudicare, & sententiam cui obedire teneantur, ferre. CAP. V.

Quamuis haeresis definitionem statuimus, per quam cognosci possit, quae propositiones sint haereticæ dicendæ, & quæ non, sæpe tamen circa multas propositiones dissensiones oriuntur inter viros doctos in iudicio de illis ferendo, quibusdam dicentibus illas merito esse haereseos nota maculandas, quibusdam contra asserentibus illas esse Catholicas, aut saltem non posse citra iniuriã hæreticas appellari. Nec ista contentio contingit fidelibus contra solos hæreticos: sed ipsi fideles Catholici, & docti, ab inuicem dissentunt, & de hac re sæpe contra se inuicem pugnant. Necessarium ergo est iudicem verum in hac controuersia agnoscere, penes quem sit potestas sententiã dicendi, vt lites omnes, & dissensiones tollantur. Alioqui si nullus de hac re sit iudex, cuius definitione omnes obtæperare cogantur: sed liberum sit cuiq; pro arbitrio sentire, nullus erit, qui hastam in certamine abiciere velit. Fieret igitur hoc pacto, vt in multis rebus ad fidem spectantibus, nihil certum haberemus: sed anceps semper, & dubia esset sententia, propterea quod inter omnes viros fideles & doctos, de illa sententia non conueniret. De hac re & si in illo opere, quod aduersus omnes haereses edidi abunde me dixisse credam: hic tamen aliqua inde repetere, plura etiã addere decreui, propterea quod, quæ in hoc opere agimus, omnia ad iudiciale forũ diriguntur. Ac proinde necessariũ fore existimaui rē istam plenius absoluerē, vt ante omnia plenam, atq; firmissimã iudicis potestatem omnibus declarem. Admonere tamen imprimis lectorem decreui, ne putet me in hoc capitu. differere de iudice hæreticorũ, quoniã de hac re valde diuersa est disputatio. Multi enim sunt, qui hæreticos iudicare, & punire possunt, qui tamen de haeresi (vt mox dicemus) sententiam dicere non valent. Omnis tamen, qui de haeresi iudicare potest, hæreticũ iudicare, & punire potest. Postquã enim is, cui interest, censuit assertionẽ aliquã esse hæreticam, ipsemet, vel alius, cui hoc commissum est, potest assertorẽ illius propositionis pertinacẽ, hæreticũ iudicare, & velut talẽ punire. Iudicẽ hæreseos Lutherus dicit esse solã sacrã scripturã, ad quã solã omnes prouocatio, vel appella-

tio

Atio faciendã est: quoniã per solam illã (vt ait) omnes lites circa fidem ortæ sunt dirimendæ. Perspexit quidem callidus homo sibilo serpentino afflatus, tam apertã esse iudicis necessitatẽ, vt nulla posset verborũ astutia celari, ac proinde talem decreuit iudicẽ eligere, qui sententiã proferre non posset. Nam etsi scriptura ipsa recte intellecta (vt præcedenti capitulo diximus) validissima sit ad haereses reuincendas, cũ tamen de illius intelligẽtiã est cõtentio, ipsamet non poterit esse iudex: præsertim cum alius scripturæ locus apertissimus deest, per quem posset is, de quo dubitatur elucidari. Præterea si de scriptura ipsa est quæstio, an sit sacra dicendã, non poterit ipsamet esse iudex: quia tunc erit abire in infinitum. In propria causa nullius testimoniũ est validum dicente Christo saluatore nostro: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimoniũ meum non est verũ. Si dicas vnã scripturã per aliam probari esse sacram, tunc erit hac ratione abeundũ in immensũ sine fine, aut oportebit necessario aliquam contentionẽ carere iudice: vt puta, si de prima scriptura ex cuius testimonio cæteræ omnes pendunt, vt sacræ dicantur, fieret contentio. Accedit ad hæc, quod multa sunt, ad quæ credenda cõpellimur, quæ tamen scripturæ sacræ testimonio probari non possunt: quoniam (vt dicit beatus Ioannes) multa alia fecit dominus Iesus, de quibus Euangelistæ nullam prorsus fecere mentionẽ, quæ tamen ecclesiã Catholica firmissima fide tener, & docet. Sed opus est, vt illis, quæ pro se adducit Lutherus respondeamus. Obicit enim nobis illud, quod Christus apud Ioãnem ait: Scrutamini scripturas: quoniã illæ testimonium perhibent de me. Et certe si bene aduerteret Lutherus, intelligeret se suo gladio transfigi: quoniam ex illo loco solum colligitur scripturas esse testes, non iudices. Non enim dixit: Scrutamini scripturas: quoniã illæ ferunt iudicium de me. sed dixit: Scrutamini scripturas: quoniã illæ testimonium perhibent de me. Testium autẽ officiũ nõ est sententiam dicere: sed solum testimoniu. Ad iudicem vero spectat testiu dicta audire, & scrutari, quibus auditis iuxta illorum testimoniu sententiã dicet. Quapropter nos fatemur, iuxta scripturæ sacræ testimoniu sententiã esse dicendã, quoniam (vt præcedenti capitulo diximus) illa efficacissimus est testis ad hæreseos condemnationem: sed opus est iudice, qui huius

Ioan. 20

Ioan. 20

Ioan. 5

huius

Lib. 1

cap. 8

huius testis dicta scrutetur, & examinet: quoniã hoc subla-
to ipsius testis dicta quilibet peruerter, cum quilibet præ-
sumat sacram scripturã pro suo arbitratu interpretari. Hac
igitur insana Lutheri sententia reiecta, ego verum, & indu-
bitarum in causa fidei iudicem censeo esse cõcilium gene-
rale recte, vt decet, congregatum. Ad huius autem sententiæ
confirmationem multæ, & vrgentissimæ suppetunt ratio-
nes. Prima est, quod concilium tale vniuersam representat
ecclesiam, de qua omnes viri Catholici censuerunt illam
tantæ esse potestatis, vt illius iudicia, & decreta velut ora-
cula diuina dixerint esse recipienda. Augustinus siquidem
in Epistola ad Casulanum presbyterum, contemptores ec-
clesiasticarum consuetudinum, velut præuaricatores, diui-
narum legum coercendos putat. Et (vt alios vitandæ proli-
xitate causa omittam) Beatus Irenæus martyr, libro ter-
tio, aduersus hæreses capit. 4. ait. Tantæ igitur ostensionis
quom sint hæc, non oportet adhuc querere apud alios veri-
tatem, quam facile est ab ecclesia sumere quom Apostoli
quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint
omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicumque velit, sumat
ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem
deuitare quidem illos, quæ autem sunt ecclesiæ, cum ma-
gna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditio-
nem. Quid enim & si quando de aliqua modica quæstione
disceptatio esset, nonne oportet in antiquissimas recurrere
ecclesiã, in quibus Apostoli cõuersati sunt, & ab eis de præ-
senti quæstione sumere, quod certum, & rei liquidum est?
Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquif-
sent nobis, nonne oportebat ordinẽ sequi traditionis, quem
tradiderunt iis, quibus cõmittebant ecclesiã? Hæc Irenæus
martyr. Cuius autoritas tanto ceteris omnibus præstat,
quanto ille fuit Apostolis propinquior. Nã polycarpi mar-
tyris fuit auditor, quem Ioannis Euangelistæ discipulum
fuisse multorũ historiarum commemorant. Cum ergo ex ho-
rum, & aliorũ multorum testimonio cõstet ecclesiæ autho-
ritatẽ tantam esse, vt illius iudiciis, & decretis, omnes fi-
deles teneantur per omnia obedire, consequens est, vt hæc
eadem autoritas sit in generalibus cõciliis recte (vt decet)
cõgregatis. Concilia siquidem generalia vniuersalẽ repræ-
sentant

Augusti.

Irenæum.

A sentant ecclesiam, propterea quod omnes illi, ad quos spe-
ctat de fide, & moribus definire ad illa conuocantur, & om-
nibus talibus loquendi facultas conceditur. Non enim
spectat ad omnes docere, & de lege iudicare: sed ad solos
sacerdotes. Hoc enim Malachias propheta testatur sic in-
quiens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex-
quirent de ore eius, quia angelus Domini exercituum est.
In corpore humano non omnia membra eundem actum
habêt, ita (vt Paulus ait) multi vnũ corpus sumus in Chri-
sto, singuli autem alter alterius membra habetes donatio-
nes secundũ gratiã, quæ data est nobis, differentes: siue pro-
phetiam secundum rationem fidei, siue ministeriũ in mini-
stratõ, siue qui docet in doctrina. Vides qualiter iuxta Pau-
li sententiã officia in ecclesia sunt diuersa, quæ non omnia
omnibus cõpetunt, quemadmodum actus corporis sunt di-
uersi iuxta membrorum diuersitatem. At cum membrum
quodlibet actum sibi competet exercet, totum corpus il-
lud agere dicitur, quamuis nõ omnia membra illud agant.
Vt (gratia exempli) homo dicitur videre, quãuis nec ma-
nus, nec pes videat: sed solus oculus: homo dicitur audire,
quamuis sola auris audiat. Idem igitur de corpore mystico
quod est ecclesia, dicendum erit, ita vt quæ ad concilio gene-
rali recte cõgregato ordinata sunt, à tota ecclesia fuisse de-
creta, & diffinita dicamus, propterea quod omnes illi, ad
quos in ecclesia spectat de fide tractare in illo cõuenerunt,
aut saltem, vt venirent, vocati sunt. Sic enim cum Apostoli,
& seniores conuenerunt Hierosolymis pro decidenda illa
magnifica quæstione de legalium cessatione, cõuentus ille
Apostolorũ, & seniorũ vocatus est omnis ecclesia, quamuis
multi tunc erãt alibi Christiani, qui ibidem cõgregati non
erãt. Nam postquam reulit illius quæstionis definitionem,
liber Actuum Apostolorum hæc, quæ sequuntur, subiungit.
Tunc placuit Apostolis, & senioribus cõ omni ecclesia, eli-
gere viros ex eis, & mittere Antiochiam. In quibus verbis
fatis aperte cõuentus ille Hierosolymis congregatus, voca-
tus est omnis ecclesia. Cum ergo conciliũ recte congrega-
tum vniuersam representet ecclesiã, oportet, vt omnẽ illam
potestatem in concilio recte cõgregato esse credamus: quam
in vniuersali ecclesia residere, fideles Catholici credunt. Est
adhuc alia, & non minus vrgens ratio, quæ nos monet, vt
cred

Malac. 2

Rom. 12

Act. 15

credamus potestatem de hæresibus iudicandi esse in toto concilio firmissimam: quia videlicet concilium legitime adunatum nullo modo errare potest in fide. Dignū quippe est, vt fides, quæ supremæ, & infallibili innitur veritati, talem etiā habeat iudicem, qui errare nõ possit. Concilium autem generale legitime coactum, nullo modo in fide, aut moribus decipere, aut decipi potest, propterea quod à Spiritu sancto, qui illi semper adstat, regitur in omnibus, quæ desinit, & iudicat. Nam & hoc ipsum Christus saluator noster promissit ecclesiæ, dicens: Ego rogabo patrem, & alium paraclctum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum.

Iom. 14

Quæ verba non ad solos Apostolos referenda sunt: sed ad vniuersalem ecclesiam, cui promittit Spiritus sancti præsentiam ad finem vsque seculi. Apostoli enim non erant vsque ad finem seculi duraturi. Deinde apud Matthæum iterū ait:

Matt. 18

Si duo ex vobis conseruerint super terram de omni re quacumque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis est. Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum. Et si hoc Christus promissit se facturū, cum duo, aut tres fuerint in nomine illius congregati, multo liberalius hoc faciet cum totum generale conciliū fuerit legitime cõgregatum. Hæc autem potestas iudicandi de fide non est in prouincialibus conciliis: quoniam concilia talia errare possunt in fide: sicut de multis verissima historiarum relatione, errasse scimus. Nam (vt alia omittam) cõcilium Carthaginense, in quo cum beato Cypriano martyre octoginta conuenerint Episcopi, decreuit hæreticos, & ab hæreticis baptizatos, cum ad ecclesiæ cõmunionē redirent, debere iterum baptizari. In hac tamen sententiā concilium illud errasse, nullus est fidelis Catholicus, qui dubitet. Cum igitur prouincialia concilia errare cõtingit, illorū errores auctoritate generalium conciliorū corriguntur. Vnde August.

Augusti.

lib. ij. contra Donatistas ait: Et ipsa concilia, quæ per singulas regiones, vel prouincias fiunt, pleniorū conciliorū auctoritati, quæ sunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere cum experimento eorum aperitur. Hæc ille. Si quis vero à me petat qualem habeant auctoritatem definitiones, aut decreta fidei, quæ concilia prouincialia dederunt, de quibus non constat legatū sedis Apostolicæ habuisse, aut Papæ auctoritate cõfirmata fuisse, vt sunt multa

Gall

A Gallia, & Hispaniæ concilia: Respondeo, quod si illorum definitionibus nunquam postea ecclesiā cõtradixit, sunt ab omnibus pro vera, & indubitata fide tenēda. Quia etsi illorum expressa confirmatio non pateat, tacito tamen totius ecclesiæ consensu sunt confirmata, cum nunquam fuerint per alia concilia correcta. Nam si illa cõcilia errassent in fide, nunquam ecclesiā dissimulasset: sed (vt moris suæ est) statim illorum errori per contraria decreta occurrisset. Et idem per omnia dicendum est de vniuersitatibus, aut studiorum academiis: vt penes nullam earū sit potestas de fide iudicandi: ita vt illius iudicio omnes obtemperare cogatur: quoniam talis academia, sicut prouinciale concilium errare potest in fide. Non est enim conuentus ille, pro quo Deus rogauit, vt eius fides non deficeret. Ac proinde illas errare contigit sæpe. Nam (vt de aliis taceam) manifestū est multas academias errasse hoc nostro seculo in causa matrimonij, quod cõtractum est inter Henricū Octauū huius nominis Angliæ Regem, & Catharinam relictam à fratre eiusdem Henrici defuncto. De hoc siquidē matrimonio aliqua academiae quarum vna fuit Parisiensis, censuerunt esse prorsus nullum, propterea quod leges, apud Leuiticū datas, quæ huic matrimonio cõtradicerent videbantur, nunc post datum Euangelium obligatorias esse contendebant. Contrarium tamen verum esse cõstitit: quoniā maturo de hac re (vt decebat) prius habito fratrum consilio, & omnibus orbis academiis consultis, & multis de hac re inter viros doctos habitis disputationibus, tandem Clemens huius nominis Septimus Pontifex, qui tūc vniuersæ præsidebat ecclesiæ, censuit præfatum matrimonium fuisse validum, & leges Mosaiacas, quæ huic matrimonio repugnare videbantur: esse inter iudicialia præcepta commemorandas, & per consequens per Christi mortem abrogatas. Verum & si aliqua propositio non sit dicenda hæretica: quia definitioni alicuius prouincialis concilij, aut alicuius academiae contradicit, erit tamen de hæresi suspecta dicenda, & illius doctrina, & prædicatio poterit merito ab his, quibus hæc incurbit, interdici: nisi alia forte illi faueret academia, aut aliquem haberet doctorem vere Catholicum, qui illam docuerit. In hoc enim euentū dicimus illam, nec suspectam de hæresi dicendam, ob hoc solū, quod talis, aut talis academia censuit esse

hæreticæ

hæreticam, præsertim si doctor, qui illam defendit, non leuibus rationibus fuerit adductus ad illius assertionem. Post concilia generalia supremum locum in definitionibus fidei tenet summus Pontifex: quoniam is totam ecclesiam repræsentat, eo quod sit totius corporis caput. Sic enim dicit Augustinus super Ioan. Petrus quando clauas accepit, ecclesiam sanctam significauit. Hæc Augustinus, & habetur xxiiij. quæst. j. cap. Quodcunque. Et ob hanc causam prælatus, qui alicuius ecclesie curam gerit, vocatur ecclesia, ut patet vij. quæst. j. cap. Scire debes. & expressius habetur in Euangelio eo loco, ubi qui duas fratris monitiones audire noluit, ecclesie reuelari iubetur. Prælatus siquidem, illo loco ecclesia appellatur, & quæ illi velut iudici dicuntur, ecclesie dicta esse censentur. Ad eundem modum ego nunc faciendum esse censeo, vt si de fide aliqua dubitatio: Romanus Pontifex de illa interrogetur, & (quoniam ille locum beati Petri tenet, & toti præest ecclesie) quæ ille responderit, totius ecclesie fidem esse credamus. Nam qui omnibus præpositus est, omnium causas iudicare poterit, præsertim illas quæ totam concernunt multitudinem, qualis est res ad fidem spectans. De hac re plurima sunt virorum sanctorum testimonia. Beatus Hieronymus in epistola ad Damasum Papam, ait. Hæc est fides Papa beatissime, quam in catholica didicimus ecclesia, quamque semper tenemus, in quasi minus perire aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri sedem & fidem tenes. Si autem hæc nostra confessio, Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me inculpare voluerit, se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicum, sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus, & habentur hæc verba xxiiij. quæstio. j. cap.

Innoc. 1. Hæc est fides. Innocentius Papa huius nominis primus vir sanctitate perinde ac doctrina clarus in epistola ad Mileuitanum concilium ait. Quoties ratio fidei ventilatur, arbitrator omnes fratres & episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est, nominis & honoris autoritatem referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit ecclesie omnibus in commune prodesse. Hæc Innocentius, quæ verba etiam citantur à Gratiano in decreto, eadem causa & quæstione supra proxime expressis. Iulius

Iul. papa. Papa huius nominis primus in epistola contra orientales pro Athan

A Athanasio, sic ait. Scripsi vobis, & omnibus qui in Antiochiam contra Apostolicam, canonicamque regulam nobis in consultis fueratis congregati, arguens vos primum de iniuriis literarum, deinde cur Athanasium suorum confectatores, ad vestrum concilium conuocassetis. canonicis scilicet precipientibus nihil extra Romanum decerni Pontificem, cui hæc & maiora ecclesiarum negotia tam ab ipso domino, quam ab omnibus vniuersorum conciliorum fratribus, speciali (vt iam dictum est) priuilegio contradicta sunt. Hæc Iulius Papa. Denique Innocentius Papa huius nominis Tertius, ait. Maiores ecclesie causas præsertim articulos fidei contingentes: ad Petri sedem referendas intellexit, qui cum quærenti domino, quem discipuli dicerent ipsam esse, respondisse notabat: Tu es Christus filius Dei vini, & pro eo dominum exorasse ne deficiat fides eius. Hæc Innocentius Tertius. Quæ verba habentur extra de baptismo, & eius effectu, in cap. Maiores. Per hæc quæ citauimus testimonia, aperte conuincitur hæc de rebus fidei decernendi potestatem, non esse apud aliquem inferiorem Episcopum. Et quod ita, vt factum est, fieri oportuit, ratio ipsa luadet, quoniam, quod omnes tangit (vt regula iuris decernit) ab omnibus approbari debet. Non est autem res aliqua, quæ magis spectet ad omnes, quam fides: quoniam ob hanc causam fides vera appellatur Catholica: hoc est vniuersalis: quia illam omnes Christiani amplecti tenentur. Vna siquidem est totius ecclesie fides: sicut Paulus ait. Vna fides, vnus baptisma.

Eph. 4 Cum ergo causa, quæ de fide tractatur, res sit talis, quæ vniuersam concernat ecclesiam, colligitur, vt sententia, quæ lites de fide orientis iure dirimere possit ab omnibus approbetur, vel ab illo, qui omnibus præest, qui (vt diximus) pro omnibus loqui potest, & cuius dictum, ab omnibus dictum esse, merito censei debet. Nullus ergo inferior Episcopus aut totum collegium cui præest potest in causa fidei sententiam dicere, cum hæc talis sit, quæ ad totam spectet ecclesiam. Nam quod de fide esse semel constiterit, omnes illud sub interminatione gehennæ credere tenebuntur. Si quis vero nobis obiciat, id quod dicitur capitulo, Ad abolendam, extra de hæreticis, excommunicatos videlicet esse omnes hæreticos, quos Romana ecclesia aut Episcopi in suis ecclesiis declarauerint hæreticos. Ex quibus verbis forte alicui

videbitur datam esse Episcopis potestatem de hæresi iudicandi, sed non ita est. Datur quidem potestas iudicandi de persona illius qui in apertam & manifestam hæresim lapsus est, ut illum declarare possit hæreticum nisi resipiscere voluerit. Non tamen per illa verba concessa est vlllo modo potestas iudicandi de contentione super fidem orta, præsertim cum res est dubia: quoniam hæc potestas (vt ex præfatis testimoniis patuit) soli sedi Apostolicæ referuata est, Et huic nostræ sententiæ fauirt glossa in cap. Quoties. xxiii], quæst. j. in verbo, nisi ad Petrum. Sic enim ait. Videtur contrarium, extra de hæreticis. Ad abolendam, §. ad hoc de Episcopali. nam ibi innuitur quòd illi sunt vitandi, tanquam hæretici quos Episcopi vitandos dixerunt. Sed dic quòd illud intelligendum est, quando aliquid tale dicunt quòd certum est esse hæresim, hic vero, vbi dubium est, Hec glossa. Ex quibus satis apertè constat, penes Episcopum inferiorem Romano Pontifice non esse potestatem decernendi, & definiendi in re dubia circa materiam fidei. Cauent ergo hæreticorum inquisitores ne temere hanc sibi potestatem arrogent: inquisitores se esse intelligant, non iudices. Et si iudices sunt, hæreticorum iudices se esse agnoscant, non hæresum. Prius quidem incumbit illis vt omni diligentia adhibita, viros doctos de illa re consulant, non vnum aut alterum tantum sed plures. Si his rectè peractis, de propositione asserta constiterit esse hæreticam, ipsi iudices sunt qui contra illius assertorem procedere possunt, & si ille resipiscere contempserit, potestatem habent illum iuxta sanctiones ecclesiasticas puniendi. Si vero de propositione asserta non constet an sit merito hæretica dicenda, an non: propterea quòd inter doctos & fideles viros de re illa non conuenit, aliis hæreticam asserentibus, aliis velut Catholicam eam defendentibus, tunc male facerent inquisitores si de propositione illa sententiam dicerent: quoniam eo euenire debent rem illam ad iudicium sedis Apostolicæ deferre, ad quam spectat de maioribus causis præsertim articulos fidei concernentibus iudicare. De hac re ita præcepit Pelagius Papa, & habentur eius verba in decreto, distinct. xvij. cap. Multis. Si vero (inquit ille) in qualibet prouincia orta fuerint quæstiones, & inter prouinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes

non

A non conueniat, ad maiorem tunc sedem referantur, et si illic quidem facile & iuste non discernuntur, vbi fuerit synodus regulariter congregata, & canonice, & iuste iudicentur. Maiores vero & difficiliore quæstiones (vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur Apostolicam. Hæc ibi. Et lex diuina per Mosem data hoc iem in Deuteronomio præcepit sic inquiring. Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prope xeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus, veniensque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore quærensque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint qui præsumt loco quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Hactenus in Deuteronomio. Sicut tunc in lege Moysaica dubium lepræ iudicium ad sacerdotes, & iudicem, qui tunc præerat, deuotebatur: ita nunc in lege Euangelica, dubium de fide iudicium per solum summum Pontificem definiendum est. Alioqui non satis Deus suæ prouidisset ecclesiæ, si illi non reliquisset iudicem qui lites circa fidem ortas dirimeret: & quem in rebus dubiis consuleret. An autem in definitionibus fidei Papa errare possit, an non? res est inter theologos controuersa, de qua re quid ego sentiam, cap. proxime sequenti paucis verbis declarabo. Hoc tamen dico, & firmissime teneo, quòd licet Papa errare possit in fide, & re vera erraret: omnes tamen illius definitionem amplecti deberent, quousque ecclesia illam damnaret, vt erroneam, aut per aperta scripturæ sacrae testimonia constaret de illius errore. Sic autem errantibus, & definitioni Papæ obtemperantibus non imputaretur error ad peccatum: quia obedientia illos excusaret. Dominus enim dixit: Facies quodcunque dixerint, qui præsumt loco, quem elegerit dominus, & docuerint te iuxta legem eius, se iuerisq; sententiam eorum. Hic tamen admonere oportuit lectorem, quòd licet Episcopi, aut inquisitores hæreticorum non possint de hæresi, præsertim cum res est dubia, censere & definire: possunt tamen aut propter solam

d 2

aliter videntur
est Cano. de lo
cis Theol. l. 5. c. 1.
4.

Pel. Pa-
pæ.

Deut. 17. 11

dubitationem, quæ de tali propositione habetur, aut propter vitandum scandalum, quod ex illius doctrina, aut prædicatione oriri posset, aut propter aliam causam inhibere doctoribus, & prædicatoribus, & omnibus aliis, ne quomodolibet illam docere audeant, aut publicè prædicare. Si quis vero contra huiusmodi prohibitionem egerit, merito ab illis puniri poterit, non tamen ut hæreticus, sed ut inobediens & rebellis, quia cum talis propositio sit dubia, & nondum constet illam esse hæreticam, illius doctor aut prædicator aut quicumq; alius illius assertor, quamvis fuisset ab inquisitoribus ne illam assereret prohibitus, non poterit iuste ut hæreticus puniri. Non potest enim quis tanquam hæreticus puniri, si non constat illum aut propositionem hæreticam asseruisse, aut illi quomodolibet fauisse. Nam ex hoc solum quod contra inquisitorum inhibitionem aliquid fecit aut dixit, nullus debet hæreticus censeri. Potest tamen hic talis propter talè inhibitionis cõtemptu merito puniri, & quidem grauitè, pensata prius sua rebellionis grauitatè.

An Papa possit alicui committere potestatem censendi de fide, ita ut ea, quæ à legato Papa fuerint circa fidem definita, sint ab omnibus pro vera fide necessario tenenda.

CAP. VI.

Circa ea quæ in proxime præcedenti capitulo definita sunt, dubitatio quædam non parui momenti oriri potest, cui respondere decreui, ut rem hanc plene, ut decet, absolutam relinquerem. In præcedenti siquidem capitulo dixi, penes summum Pontificem sitam esse potestatem definiendi de fide, neminiq; licere iis, quæ à summo Pontifice circum fidem definita sunt, contradicere. Dubitari merito potest, an Papa possit hanc definiendi potestatem alicui alteri committere, ita ut omnes fideles æqua lege teneantur suscipere eas fidei definitiones, quas deditur legatus sedis Apostolicæ cui negotiū fidei fuerit commissum, ac si ab ipso summo Pontifice fuissent datæ, & qui huiusmodi legati definitionibus pertinaciter cõtradixerit, sit perinde censendus hæreticus ac si definitionibus & decretis circa fidè à summo Pontifice datis aperte & obstinate repugnasset. Et quod Papa hanc

A hanc definiendi potestatem in quenquam alium transferrè valeat, persuaderi potest per hoc quod multa alia sunt quæ Papa agit per commillarios, quibus censendi potestatem tribuit, & quæ ab illis decreta sunt, idem habent robur eandemq; firmitatem ac si ab ipso summo Pontifice ore prodissent. Lites nanque per auditores rotæ dirimit. Votorum dispensationes & alia eiusdem classis multa, summo quem vocant, pœnitentiario cõmittit Papa, ut ab illo diuersis personis condonentur. Quæ omnes concessiones & indulgentiæ, etiam si à summo pœnitentiario prodierint, à Papa tamen datæ cõsentur, & tantam vim & potestatem apud omnes habent, quantam haberent, si eas Papa proprio ore dedisset. Quoniam quod per alios agimus, per nos ipsos agere videmur. Sicut ergo hæc omnia quæ maximi sunt momenti, Papa aliis dispensanda committit: videtur, ut simili etiam modo possit fidei negotium in aliquem alium, ut ab illo definiatur, transferre. Præterea ex lōga, & antiqua ecclesiæ consuetudine obseruatum est, Papam hanc definiendi potestatem aliis sæpe commississe. Quando enim in aliqua prouincia oriuntur de fide dissidia, Papa consuevit legatum mittere, & negotium illud alicui ex eadem prouincia mādare, qui re (ut decet) plene cognita, & discussa, sententiam ferat, cui omnes obedire teneantur. In omnibus generalibus, & rectè congregatis conciliis, quibus Papa fuit absens, semper affuerunt legati sedis Apostolicæ, qui nomine summi Pontificis fidei definitiones darēt, quorum sententia, ac si ipse summi Pontificis voce fuisset prolata, semper fuit ab omnibus suscepta. In Nicæna siquidem synodo quæ omnium generalium prima clarissimæque censetur, legati sedis Apostolicæ fuere. Osius Cordubensis Episcopus, Victor & Vincentius presbyteri Romani. In concilio Ephesino primo legatus summi Pontificis fuit sanctus Cyrillus Alexandrianus Episcopus. Aimarius in libro de synodis dicit Arcadium quendam ex Italia Episcopum fuisse etiam in eodem concilio simul cum Cyrillo Papæ Legatum, sed hoc ex gestis eiusdem concilij non constat. In concilio Chalcedonensi legati Leonis Papæ huius nominis primi fuerunt Iulianus Episcopus & Renatus Presbyter, & post istos missi sunt alij, videlicet Paschasinus Liliberanus Episcopus, & Lucentius Episcopus Esculanus, & Bonifa-

cus Presbyter Romanus, vt ex gestis eiusdem concilij patet. Et in aliis omnibus quæ in posterum absente Papa sunt recte congregata concilia, perpetua & inuolata consuetudine hoc obseruatum est, vt legati Papæ adessent qui illius nomine fidei regulam certissimam designarent. Ex quibus omnibus videtur Papam hanc potestatem de fide definiendi legatis suis commisisse. Hæc sunt quæ pro huius sententiæ confirmatione fortius pugnare mihi videntur. Verum si rem bene (vt decet) introspicimus omnia illa quæ adduximus, parum certè præfatam stabiliunt sententiam, & fortiora multòq; magis vrgentia sunt quæ contra istam pro contraria possunt adduci sententia. Quapropter ego libentissime ab hac opinione discolo, firmissime tenens Papam non posse in quenquam alium transferre potestatem definiendi in negotio fidei, talem qualem ipse habet: sic vt definita ab illo cui hæc potestas fuerit commissa, sint tanto robore firmata, ac si ipsius summi Pontificis ore fuissent prolata. Et vt rem istam apertior faciam prius perscrutari oportet, vnde Papa habet hoc priuilegium vt ipse in causa fidei censere valeat, & in dubiis circa fidem ortis definitiuam proferre sententiam, cuius definitioni sub interminatione gehennæ omnes obedire tenentur? Et vnde est quod nulla alia particularis persona, præter Papam, sed sola vniuersalis ecclesia aut concilium generale illam perfecte representans, hoc tanto gaudet priuilegio, vt regulam fidei Catholicæ omnibus præscribere valeat? Causa certa & indubitata huius tam excellentis prærogatiuæ est multiplex sedis apostolicæ dignitas. Prima quidem summi Pontificis dignitas est, quod Deus illum totius ouilis fecit pastorem, dicens, pascue oues meas. Omnes enim qui baptismo suscepto fidem Christianam professi sunt, oues sunt Christi, quarum omnium curam Deus Petro & successoribus eius commisit, illique mandauit, vt eas omnes pasceret. Neque corporali pascendæ erant oues omnes ab illo, qui relictis omnibus rebus pro Christo, tam pauper effectus fuerat, vt nec sibi ipsi satis ad similem pastum haberet, quanto magis pro tam multis reliquis omnibus. Spirituali ergo pabulo oues dominicas pascere iubetur Petrus doctrina, scilicet verbi Dei. Petrus ergo quia generalis pastor omnes Christianos fidem Catho-

Ioan. 21

A tholicam docere debet, & omnes Christiani si quid de fide dubitant & scire optant, à Petro ne errent discere debent, & non ab alio: quia nullus alius est omnium dominicarum ouium pastor. Secunda Petri dignitas est certitudo & infallibilitas doctrinæ suæ, ita vt docendo oues sibi commissas errare non possit, & hoc non à se sed ex donatione Dei qui illi ratione dignitatis semper adfuit, ne in definitionibus fidei erraret. Ego rogavi pro te (inquit dominus ad Petrum) vt non deficiat fides tua. Et quia ista certitudo & infallibilitas fidei, non rationi ipsius Petri, sed ob causam ouium illi commissarum concedebatur Petro, statim subdit. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ac si apertius dixisset. Ideo pro te rogavi vt non deficiat fides tua, quia tu reliquos omnes in fide confirmare debes. Vt igitur rem hanc tibi commissam plene exercere valeas, opus est te semper firmum in fide esse. Nam alioqui si Petrus aliquid definiens errasset, necessarium foret, vt oues quæ illum tanquam pastorem sequi debebant, illo errante omnes errarent, aut saltem erroris occasione non paruam susciperent. Hoc est priuilegium sedi apostolicæ, propter vniuersalem ecclesiam quam regendam suscepit concessum, vt quando ipsam ecclesiam docet fidem, errore non possit. Nolo quidem negare Papam errare posse in fide & posse esse hæreticum, quoniam de aliquibus fertur ipsos in fide errasse, hoc tamè contingit illis quando loquebantur, aut scribebant, aut forte docebant, vt singulares personæ & priuatæ. Si tamè loquerentur aut docerent, aut scriberent tanquam personæ publicæ & officio prælationis fungentes, tunc credo quod Deus illos errare non permetteret, ne ecclesiæ sponsam suam quæ sibi speciosam acquisiuit, illi suo errore inficerent. Nullus dubitat longe aliam considerationem habendam esse de summo Pontifice quatenus priuatam gerit personam, & quatenus gerit publicam. Cum loquitur aut scribit aliquid tanquam persona priuata, non vult omnes ad illa recipienda aut credenda obligari. Cum vero loquitur aut scribit vt persona publica & quatenus summus est Pontifex, tunc verbis suis aut suis scriptis omnes ad illa utcumque obligare intendit. Non tamen semper sic illi loquitur aut scribunt, si quando illos aliquid scribere contingit. Multa enim summi Pontifices scripserunt, quæ non eo animo scripserunt vt pro decretis

Luc. 22

& definitionibus haberentur. Nam (vt de ceteris taceam) C
vulgatissimum est responsum Innocētij quarti, viri in iure canonico peritissimi, qui cum quæreretur an ea quæ in iure canonico scripserat, vellet ab omnibus pro lege & tãquam firmã decreta teneri? respondit se minime id velle, sed liberũ cuiusq; relinquere iudicium, vt pro libito suo quisq; sentiret. Dixit enim se non vt summum Pontificem, sed vt quempiam aliquẽ ex priuatis doctoribus, id scripsisse. Quo fit vt si forte aliquid in se esse erroneum in huiusmodi Innocētij scripris inueniretur, nõ sit inde colligendum Papam in fide errasse, quoniam non vt Papa sed vt priuata persona id scripserat. Potest itaq; vt ego sentio, Papa aliquid contra fidem Catholicam sentire, Deus tamen nunquam permittet, vt Papa id quo se male sentit toti ecclesiæ credendum præcipiat. Sicut non permisit Balaã maledicere Israël. His omnibus præfatis, & bene consideratis facile est colligere, Papam non posse hanc potestatem definiendi in rebus fidei alicui alteri cõmittere: quoniã non potest certitudinẽ & infallibilitatẽ quam ipse circa definitiones dandas habet, in quenquam aliuẽ transferre. Nullus vnquã (quod sciam) adeo hucusq; desipuit, vt dixerit legatos Papæ aut commissarijs D
eius errare non posse. Possunt enim illi errare, cũ non sint tanto priuilegio à Deo donati, vt sint infallibiles in definitionibus suis. Non enim rogauit Deus pro legatis aut commissarijs Petri, vt non deficiat fides eorũ, sicut rogauit pro ipso Petro. Hęc autẽ infallibilitas est summe necessaria in illo qui de fide censere debet, vt omnes fideles possit ad suam definitionem suscipiendam obligare. Alioqui oporteret fidem ecclesiæ non esse aliquando certã, si regulæ incertæ & fallibili inniteretur. Ob hanc causã concilij prouincialibus quia errare possunt, nunquam fuit commissã potestas dandi decreta fidei. Ad hos tantũ limites conciliorum prouincialium autoritas extenditur, vt videlicet ibidem simulcates amputentur, querimoniarũ audiantur, mores corrigantur, non tamen vt de fide aliquid ibidem decernatur. Concilium siquidem Nicænum, hoc solum illis permisit. Præterea, illa quæ sunt alicui certo ordinĩ aut statui connexa & ab illo dependentia, nullus potest alteri extra illum ordinem aut statum constituto committere. Euchariſtiam conficere, pœnitentes peccatores à peccatis abſol

A abſoluere, nullus etiam si Papa sit, potest alteri non sacerdoti committere: quia hæc sunt ordini sacerdotali annexa, & necessario exigunt ordinẽ sacerdotalem, in illo qui aliquod horum exercere debet. Ad eundem modũ Papa non potest committere alicui non Episcopo, vt ordinationes faciat, id est, vt sacramentũ ordinis alicui conferat: quia, vt aliquis sacramentũ ordinis possit conferre, oportet necessario illum esse Episcopũ. Ex quibus aperte colligimus vt Papa non possit alicui alteri cõmittere potestatem definiendi de fide, sic vt illius definitioni omnes fideles teneãtur obedire, quia (vt diximus) certitudo & infallibilitas quæ ad talẽ supremã potestatem requiritur, est annexa dignitati Papali, & ab illa nullatenus separabilis: quia (vt diximus) pro sola illa rogauit Deus & non pro alia vt non deficiat fides eius. Rursum, si Papa posset potestatem definiendi de fide in quenquam alium transferre, ad eundẽ modum posset etiam canonizationem sanctorum alicui committere, quia sanctorum canonizatio (vt beatus Thomas docet) res est quodammodo ad fidem expectans. Cui beati Thomæ sententiæ quodammodo fauent verba quæ summus Pontifex dicit in canonizatione alicuius sancti quæ posita sunt in libro sacrarum ecclesiæ ceremoniarum, & sunt quæ sequuntur. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis, & exaltationem fidei Catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, autoritate eiusdem Dei omnipotentis, patris, & filij, & spiritus sancti, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli & nostra de fratribus nostrorum consilio decernimus & definimus bonæ memoriæ N. sanctum esse & sanctorum catalogo ascribendum, ipsũq; catalogo huiusmodi ascribimus. Hęc verba dicit Papa cum aliquem canonizat: in quibus, id est aduertendum quod ait, talem canonizationem fieri ad exaltationem fidei Catholicæ. Si cui vero hæc Beati Thomæ sententia non placet, & prorsus negare contendit, sanctorum canonizationem spectare ad fidem, tanto impensius nostræ fauebit argumentationi, quanto canonizationem ipsam minoris ponderis fecerit ipsa fide. Nam si id quod maius est, videlicet fidei definitionem Papa potest committere alteri, multo melius poterit committere id quod minus est, videlicet canonizationem sanctorum. Hoc autem nullus sanæ mentis concedet, cum sit perpetua con-

C
 fuerunt ecclesiae damnatum. Nam etiam multa ad canonizationem praevia & exacta Papa aliis committat per illos exequenda, ut puta vitae inquisitionem, testium examinationem: ipse tamen solus summus Pontifex sententiam profert, illum declarans fuisse sanctum, & velut talem catalogo sanctorum illum ascribens. Nec unquam ab ipsis ecclesiae primordiis ad hoc usque seculum fuit auditum, ut Papa alicuius sancti canonizationem legato suo committeret. Demum quod sententiam certissimam & indubitabilem mihi facit, est perpetua & inviolata consuetudo ecclesiae: quae nunquam pro certis & indubitatis habuit ante sedis apostolicae definitionem, ea quae de fide à legatis eiusdem sedis fuerant definita. Nec ipsi summi Pontifices illa pro tam certis unquam ab ecclesia haberi voluerunt, quod ipse rerum praeritarum ordo & processus clarissime docet. Nam multae fuerunt lites de fide in variis mundi partibus exortae, ad quas dirimendas Pontifices summi legatos miserunt, qui postquam suis sententiis finem litibus imposuerunt, ipsorum legatorum sententiae fuere per summorum Pontificum sententias confirmatae vel iterum fuerunt ab ipsis Pontificibus iudicatae. Quae res non contigisset, nisi summi Pontifices censuissent sententiam suam fuisse necessariam. Huius rei tam multa sunt apud diversas nationes exempla ut enarrare pigeat: ne tamen testimonio carere videar, ac proinde rem suspectam dimittam, unum & alterum exemplum proferam. Cum Berengarius ecclesiae Andegavensis diaconus contra admirabile Eucharistiae sacramentum pestiferam per totas Gallias diffunderet haereseum, Hildebrandus sanctae Romanae ecclesiae cardinalis legatus Victoris secundi qui tunc uniuersali praererat ecclesiae, illius haereseum damnauit. Eam tamen Nicolaus Pontifex huius nominis secundus qui Victori in Pontificatu successit, Concilio centum & tredecim Episcoporum Romae coacto, postea damnauit. Quam sententiam à Pontifice dari non fuisset opus, si satis omnibus facere posset Hildebrandi legati definitio. Post Berengarium aliquot elapsis seculis surrexit in Anglia Ioannes Vuicles, qui plurima impia & pestifera dogmata, verbo, & libris editis docuit. Huius causae cognitio Archiepiscopo Cantuariensi Apostolicae sedis legato commissa est qui re ut decebat plene examinata, ipsum Ioan-

nem

A
 nem Vuicles, & omnes illius haeresees publice damnauit. Post Ioannem Vuicles paucis aliquot elapsis annis successit in Bohemia Ioannes Hus, qui omnes Ioannis Vuicles haeresees pertinacissime turatus est. Quo per summum Pontificem audito huius rei cognitionem Archiepiscopo Pragensi commisit, qui omnibus diligenter examinatis, omnes illas haeresees damnauit. Sed vtriusque Ioannis haeresees postea Romae summus Pontifex, & tandem concilium Constantiense damnauit. Quae omnia constant ex decreto sessionis octavae eiusdem concilij. Cum olim Petrus quidam Osmentis, noua quaedam in Hispania doceret, quae multorum iudicio haeretica videbantur. Syxtus quartus huius nominis Papa, qui tunc vniuersae praererat ecclesiae huius causae cognitionem cum plenitudine potestatis demandauit domino Alphonso Carrillo Archiepiscopo Toletano, & Hispaniarum Primati. Hic re plene (ut decebat) cum multorum virorum doctorum consilio examinata, multas illius Petri Osmentis assertiones erroneas & haereticas esse iudicauit. Post hanc tamen sententiam, res ipsa ad eundem Syxtum deuoluta est, qui omnibus
 B
 plene circumspectis sententiam praefati Archiepiscopi per bullam publicam confirmauit. Quam sententiae confirmationem nos in eo opere, quod aduersus omnes haeresees edidimus, in titulo de confessione inferere decreuimus, ut omnibus esset nota, quae in tenebris latebat. Si ea, quae à praefatis, atque aliis huiusmodi legatis sedis Apostolicae fuerunt circa fidem definita, fuissent firmo robore firmata, ita ut necessario ab omnibus fidelibus debuissent pro certa, & indubitata fide teneri, non erat opus Papam suam superaddere sententiam: quia esset rem actam agere. Verum quia ea, quae à legatis Apostolicis sunt circa fidem definita, pleno robore carent, propterea quod illos in fide errare posse semper ab omnibus creditum est, ideo semper hoc obseruatum est, ut post legatorum definitionem Papa sententiam expressam adderet, quae ex ore illius procedens, doceret omnes quid circa fidem tenendum esset. Ipsa ergo rerum experientia apertissime docet ipsosmet summos Pontifices nunquam existimasse ea, quae à legatis suis circa fidem definita erant, debere teneri pro certis, & indubitatis ante ipsorummet Pontificum definitiones. Forte hic mihi ali-

quis

quis obiiciet, sic inquit. Si ea, quæ à legatis Apostolicæ sedis circa fidem definiuntur, non sunt necessario pro certis habenda, ad quid Papa eos mittit cum superflua, & inanis sit illorum legatio? Respondeo, quod non frustra mittuntur: quia possunt inquirere, & examinare rem, vt postea summo Pontifici referant, sicut fit in canonizatione sanctorum. Deinde & si illi non possint certam, & indubitabilem de fide proferre sententiam, possunt tamen ob aliquam vrgentem causam (vt capite præcedenti diximus) de Inquisitoribus prohibere alicuius propositionis assertionem, cuius definitioni qui contradixerit, merito punietur, non tamen si res est dubia, vt hæreticus ante Papæ definitionem, præsertim si illam se expectare ostendit: sed vt rebellis, & inobediens. Nec solum hoc obseruatum est in definitionibus priuatim datis per legatos sedis Apostolicæ: sed etiam in conciliorum definitionibus, quibus legati sedis Apostolicæ interfuerunt. Nam post definitionem de fide datam ab eiusdem legatis cum toto concilio, semper ecclesia petiuit sententiam summi Pontificis, nec ante ipsius summi Pontificis confirmationem vnquam certum habere voluit, & firmum, quod à legatis eiusdem sedis fuerat definitum. De qua re aliqua volo proferre testimonia, ex quibus verum esse, quod dicimus plenissime constare potest. In illa siquidem celeberrima synodo Nicæna legatus Syluestri tunc summi Pontificis fuit Osius Cordubensis Episcopus: eorum tamen, quæ ibidem definita fuerant confirmationem petierunt à sede Apostolica, vt constat ex epistola à toto concilio ad summum Pontificem directa, quam placuit hic inferere, vt emendatam redderem, quæ in multis libris habetur vitiata, & vana mendis plena.

Epistola à synodo Nicæna directa Syluestro Papæ primo.

Beatissimo Papæ vrbis Romæ cum omni reuerentia colendo Syluestro, Osius Episcopus prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubensis, & Macharius Episcopus ecclesiæ Constantinopolitanæ, & Victor, & Vincentius presbyteri vrbis Romæ ordinati ex tua directione, & cæteri Episcopi trecenti & decem & octo, in Domino salutem. Quoniam omnia corroborata de diuinis mysteriis ecclesiasticæ utilitatis, quæ ad robur pertinent sanctæ ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ, ad sedem tuam Romanam explanata, & de

Græce

A Græco in Latinū redacta scribere confitemur: nunc itaque ad vestræ sedis augmentum accurrimus roborantes. Itaque censeat vestra Apostolica doctrina Episcopus totius vestræ vrbis in vnum conuenire, vestrūque habere concilium: sicut docet mystica veritas, vt firmetur nostra sanctorum, gradūque fixos, vel textus ordinationis tuæ sanctorum, nostra possit habere regula: quoniam decet numerum dictorum tuorum coepiscoporum à te discere gradus, vel ordines constituere vrbis. Quidquid autem constitutum concilio Nicæno precamur, vt vestri oris confortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerso concilio. Data octauo Calendas Iulias, accepta decimotertio Calendas Decembris, Paulino, & Iuliano summis Consulibus.

Rescriptum Syluestri Episcopi ad Synodum Nicænam.

Syluester Episcopus sedis Apostolicæ, & sanctæ ecclesiæ Catholicæ reuerendæ religionis vrbis Romæ, fratribus, & coepiscopis, qui in Nicænum concilium conuenerunt in domino salutem. Gaudeo vos promptam benignitatem seruare. Nam & confirmo, sigūque ad doctrinam vestram reclamantes de mysteriis, vel vnitatis Trinitatis, christianitatis vos secundum dicta, & doctrinam Euangelicam, sanctam accepisse gratiam, de quo examine probo vera fuisse, & esse mansura quæ in vestrum, nostrūque manere mysterium. Meum chirographum, & discipulorum meorum offero in vestro sancto concilio quidquid constituitis, vnā parem dare consensum, atque in gremio vestræ synodi, parua propter disciplinam ecclesiæ alligabo præcepta, propter Victorinum qui arbitrio suo quidquid vellet affirmabat, & cyclos Paschæ pronuntiabat fallaces, vt cum Episcopis totius orbis Italiæ examinatam vniuersitas vestri sancti concilij dignetur accipere veritatem. Et alia manu. Oret pro nobis beatitudo vestra sancti concilij trecentorum decem & octo, vt charitatis, quæ vobis data est Domini nostri Iesu Christi, seruetur augmentum. Data quinto Calendas Nouembris, accepta quarto Idus Februarij, Constantino septies, & Constantino Cæsare, quater Consulibus. Deinde concilio Chalcedonensi interfuerunt legati Leonis tunc summi Pontificis, Paschasinus Lilibe-

*Alias: vi
Elorem.*

tanus

ranus Episcopus, & Lucentius Episcopus, Esculanus & Bonifacius Presbyter Romanus ut constat ex actis eiusdem concilij actione prima & vltima, & ex epistola quadragesima prima, & quadragesima secunda, ad Martianum Imperatorem missis à Leone Papa. & ex epistola eiusdem Papæ Leonis ad totum concilium Chalcedonense directa: quæ est in ordine epistolarum quadragesim. quint. Ea tamen quæ in illo concilio definita sunt, non fuerunt rata & firma ab ipso concilio existimata, quousque fuissent ab ipso summo Pontifice confirmata. Propter quod patres in concilio congregati summo Pontifici Leoni scripserunt, deprecantes ut illic facta decreta confirmare dignaretur. In qua epistola postquam fecerunt relationem eorum quæ in concilio fuerant ab eis definita, hæc quæ sequuntur adiungunt. Hæc sunt propria & amica, & ad decorem conuenientissima, dignare complecti sanctissime & beatissime pater. Qui enim locum vestræ sanctitatis obtinent sanctissimi Episcopi Paschasinus & Lucentius, & qui cum eis est reuerendissimus Presbyter Bonifacius, his ita constitutis vehementer insistere tentauerunt, proculdubio à vestra prouidentia inchoari & hoc bonum volentes, ut sicut fidei, sic bonæ ordinationis vobis deputetur effectus. Nos enim curantes tam piissimos & Christi amicos imperatores, qui super hoc delectantur, quàm clarissimum senatum & totam, sicut dicere conuenit, Imperij ciuitatem: opportunum credidimus esse, honoris eius confirmationem ab vniuersali concilio celebrari, & velut hæc à tua sanctitate fuerit inchoata (eo quod fouere semper studeas) roborauimus præsumentes, dum nouerimus: quia quidquid rectitudinis à filiis fit, ad patres recurrit facientes hoc proprium sibi: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos cupidi in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua (quod decet) adimpleat. Hactenus in epistola concilij Chalcedonensis ad Leonem Papam, quæ habetur in fine tertie actionis eiusdem concilij. Huic autem petitioni idem Beatus Leo respondit, per epistolam ad totum concilium directam, confirmans decreta eiusdem concilij, & sic inquitens.

Leo

A Leo episcopus sanctæ synodo apud Chalcedonam habitæ. Omnem quidem fraternitatem vestram nosse non ambigo, definitionem sanctæ synodi quæ ob confirmationem fidei, in Chalcedonensi ciuitate celebrata est, toto corde me fuisse complexum. Quia nulla sinebat ratio, ut qui vnitatem Catholicæ fidei dolebam ab hæreticis fuisse turbatam, non exultanter in integrum rediisse gauderem. Hoc tamen non solum ab ipso beatissimæ consensionis affectu, sed etiam ex epistolis meis, quas post reditum meorum ad Constantinopolitanam vrbs antistitem dedi, potuissetis agnoscere, si vobis responsonem sedis apostolicæ manifestare voluisset. Ne ergo per malignos interpretes dubitabile videatur, vtrum quæ in synodo Chalcedonensi per vnitatem vestram de fide statuta sunt approbem, hæc ad omnes fratres & coepiscopos nostros qui prædicto concilio interfuerunt, scripta direxi. Quæ gloriosissimus & clementissimus princeps (sicut poposci) in notitiam vestram mittere pro Catholicæ fidei amore dignabitur, ut & fraterna vniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscant, me non solum per fratres, qui vocem meam executi sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodaliū propriam vobiscum iniisse sententiam, in sola videlicet fidei causa (quod sæpe dicendum est) propter quam generale concilium, & ex præcepto Christianorum Principum, & consensu Apostolicæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui si corrigi voluissent, nulla penitus resideret de vera domini nostri Iesu Christi incarnatione dubitatio. Vnde si quis vnquam ausus fuerit, vel Nestorij perfidiam tueri, vel Eutycticis ac Dioscori impium dogma defendere, & à Catholicorum communionem rescetur, nec habeat eius corporis participationem, cuius abnegat veritatem. Hactenus Leo sanctissimus in epistola ad concilium Chalcedonense missa, quæ est in ordine epistolarum suarum lix. Et in epistola lvij. scribit ad Martianum Augustum rogans ut hanc suam concilij Chalcedonensis confirmationem per omnes ecclesias publicari mandaret, ut omnibus innotesceret Apostolicæ sedi placuisse ea, quæ de fide in concilio Chalcedonensi fuerant definita. Præterea, sexta synodus quæ tertia est habita Constantinopoli, vna est ex præcipuis & primi ordinis conciliis general

generalibus, quæ Catholica suscepit ecclesia, in qua legati Agathonis tunc summi Pontifici fuerunt Theodorus & Georgius presbyteri & Ioannes diaconus. Quæ autem in illo concilio definita sunt, confirmata fuere per Leonem papam, qui Agathonem prope finem concilij defuncto successit. Cuius rei apertissimum & integerrimum testimonium reddit epistola eiusdem beati Leonis papæ huius nominis tertij ad præfatum Imperatorem missa, quæ sic incipit.

Regi Regum in cuius potestate sunt regna mundi pusilli, & cætera. Quam epistolam nolui per omnia referre, ne magna illius prolixitate grauarem lectorem. Solum citabo aliquam illius partem per quam sexta synodus ab eo confirmatur, his verbis. Sancta igitur (inquit Leo papa) vniuersalis & magna sexta synodus, quam nutu Dei vestra clementia & sedulo conuocauit, & cui pro Dei ministerio præfuit, apostolicam in omnibus regulam & probabilitatem patrum doctrinam secuta est. Et quia definitionem rectæ fidei (vt dictum est) plenissime prædicauit, quam & apostolica sedes beati Petri apostoli (cuius licet impares ministerio fungimur) veneranter suscipit, idcirco & nos & per nostrum officium hæc veneranda sedes apostolica concorditer ac vnanimiter, his quæ definita sunt ab ea, consentit, & beati Petri autoritate confirmat: sicut supra solidatam petram, qui Christus est ab ipso domino adeptus firmitatem. Propterea sicut suscepimus atque firmiter prædicamus sancta quinque vniuersalia concilia, Nicanum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, & Constantinopolitanum, quæ & omnis Christi ecclesia approbat & sequitur: ita & quod nuper in regia vrbe pro vestræ serenitatis aduflu celebratum est sanctum sextum concilium, vt eorum pedisse qui interpretes, pari veneratione atque censura suscepimus, & hoc cum eis digne connumerari, tanquam vna & æquali Dei gratia congregatum, decernimus: & qui in eo fideliter conuenerunt Christi ecclesiæ sacerdotes, inter sanctos ecclesiæ patres atque doctores adscribendos æquè censemus. Hactenus Leo Tertius in epistola illa, quæ locata est in fine gestorum eiusdem concilij. His igitur clarissimis testimoniis apertissime cõiunctur ea, quæ à legatis sedis Apostolicæ

A stolicæ cum reliquo episcoporum concilio fuerant circa fidem decreta, non fuisse ab omnibus fidelibus pro certis, & indubitatis recepta, antequam Papa suum dedisset decretum. Ex his omnibus aperte colligimus Papam non posse in quenquam alium transferre potestatem definiendi de fide talem, qualem ipse habet, ita vt sua definitione, aut sententia possit ille omnes Christianos ad aliquid credendum obligare: sicut ipsemet Papa potest. Sed hic mihi occurrit non parua dubitatio, cui respondere decreui, ne scrupulus maneat, qui alicuius cõscientiam lædere possit. Nam propter ista, quæ de conciliorum confirmationibus à summis Pontificibus petitis, & concessis diximus, dubitare merito aliquis poterit, an concilia ex toto terrarum orbe autoritate Papæ congregata, in quibus Papa non adest: sed solum illius legati, possint in definitione fidei errare. Si talia concilia errare posse dicatur, consequens est, vt etiam concedatur, talia concilia sine præsentia Papæ non esse dicenda generalia, aut quòd generalia concilia autoritate Papæ congregata possunt errare: quorum vtrunq; est absurdum. Nam quòd generalia concilia autoritate Summi pontificis congregata, errare possint, hæresis est multorum hæreticorum ab omnibus Catholicis damnata. Quòd autem sine præsentia Papæ possit generale concilium celebrari, re ipsa constat: quia in nullo illorum quatuor celebratissimorum conciliorum, videlicet, Nicanum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, Papa fuit præfens. Illa tamen fuisse generalia concilia nullus vnquam negauit. Si vero talia concilia sine præsentia Papæ: sed cum legatis eius, & autoritate illius congregata errare non possunt: quare eorum, quæ à toto illo concilio definita sunt, expectatur Papæ cõfirmatio: quia si concilium illud errare non potest, non est opus conciliorum definitiones à Papa confirmari. De hac re (vt ingenue loquar) maluissem aliorum audire sententiam, quàm dicere meam: sed quia neminem hucusque vidi, qui hanc dubitationem mouisset, aut de illa aliquid differuisset, cogor dicere saluo meliori aliorum iudicio, quid de hac re sentiam. Ego quidem firmissime teneo, nec aliud sentiendum censeo, talia concilia, quæ ex toto terrarum orbe autoritate Papæ congregata sunt, in quibus, et si Papa sit absens, ipsius tamen legati præfentes

sunt, esse dicenda generalia concilia, & per consequens non posse in fide errare. Non quidem propterea quod legatis sedis Apostolicæ sint infallibiles in definitionibus fidei, cum illi per se soli errasse potuissent: sed quia totus ille cæcus in quo adsunt, errare non potest propter assistentiam Spiritus sancti. Verum & si illa concilia errare non possint in fide, non tamen frustra, & sine causa: sed ob multas, easque iustissimas causas illa petierunt semper ab ipso summo Pontifice approbationem, & confirmationem eorum, quæ à toto concilio definita fuerunt. Prima quidem causa est, ut omnibus constet Papam idem cum concilio sentire, & legatos suos veram ipsius Papæ mentem expressisse. Nam quia dubitare aliquis posset an legatis sedis Apostolicæ fideliter suo functi fuissent officio, rem iuxta voluntatem & sententiam delegantis exequentes: opus est, ut Papa suam exprimat aperte, ore suo prolatam, aut manu sua subscriptam sententiam. Hoc enim in aliis forensibus negotiis fieri iure præcipitur. Si quis per procuratorem matrimonium contraxerit: quamvis illud legitimum esse matrimonium, & indissolubile iura decernant, ut habetur xxxij. quæstione ij. §. cum dicitur. & l. generali. ff. de ritu nupt. quia tamen potuit subesse fraus in huiusmodi contractu, procuratore videlicet existente falsa, ideo sic contrahentes consuevere iterum in præsentia talem contractum propriis verbis repetere. Ut igitur omnibus constet caput esse membrum conforme, hoc est, Papam idem cum concilio sensisse, oportet ut non solum per legatos suos: sed per seipsum suam exprimat sententiam. Et hoc aperte expressit idem beatissimus Leo in illa præfata epistola ad concilium Chalcedonense missa, in qua rationem suæ confirmationis reddens, sic ait. Ut fraterna vniuersitas, & omnium fidelium corda cognoscant me non solum per fratres, qui vicem meam exequuti sunt: sed etiam per approbationem gestorum synodalium, propriam vobiscum iniisse sententiam. Hæc ille. Ex quibus clare constat definitionis confirmationem non esse à Papa concessam, ut per illam Papa maius robur adderet definitioni: sed ut per illam clarius omnibus constaret de Papæ voluntate, & sententia: quam per legatos suos expresserat. Et sic fieri oportere aperte conuincitur per hoc, quod aliquando com-

Leo papa

pertum

A pertum est legatos summi Pontificis infideliter, & contra ea, quæ illis Papa commiserat, legationem suam egisse. Nam Nicolaus Papa huius nominis primus in epistola ad Episcopos per Asiam, & Libyam constitutos, dicit legatos suos, quos ille Constantinopolim ad eiusdem grauis causæ cognitionem miserat, contra expressa mandata suam rem totam egisse, & dixisse, illa ita ex mandato Papæ agere. Ne igitur in definitionibus conciliorum aliquem legatum tale aliquid egisse, quis possit suspicari, necessarium est, ut quæ legatis sedis Apostolicæ in concilio dixerunt, papa proprio ore, & propria manu confirmet. Altera causa potest id fieri propter ipsum papam, ne si forte in posterum à definitione concilij desiceret, cauere se nunquam tali definitioni consensisse, legatosque suos minime suam expressisse voluntatem. Ne igitur id in posterum eueniat, opus est, ut propria manu subscribens dicat se id simul cum toto concilio sentire, eamque amplecti fidem quæ à toto concilio Spiritu sancto suggerente data est. Et si papa Deo permittente postea concilij definitionem deserere tentaret, sua ipsius subscriptione damnaretur. Tertia & potissima causa est, quia licet concilium in definitionibus, & decretis suis circa fidem non possit errare, in aliis tamen, quæ ad fidem non pertinent, quod errare possit, nullus vere doctus dubitat. Nam concilium Chalcedonense, quod vnum est ex illis quatuor celebratissimis conciliis, quæ beatus Gregorius dicit se velut sancta quatuor Euangelia venerari, errauit præferendo Patriarcham Constantinopolitanum Patriarchæ Alexandrino, qui ex antiqua ecclesiæ consuetudine per Nicanum concilium confirmata, secundum locum semper post Romanum Pontificem habuerat. Propter quod Leo Papa licet confirmauit ea, quæ in concilio Chalcedonensi definita fuerant circa fidem, eam tamen definitionem, per quam Patriarcham Constantinopolitanum prætulit Alexandrino, reprobauit, & per apertam sententiam damnauit, prout constat ex epistola quinquagesimaseptima eiusdem Leonis: quæ est ad Martinianum Augustum, & ex epistola quinquagesimanona eiusdem, quæ est ad totum concilium Chalcedonense. Miserunt ergo præfata concilia rationem gestorum suorum ad summum Pontificem, & petierunt

ab eo confirmationem, non quidem pro his solum, quæ ad fidem spectabant: quoniam illa certa erant, & infallibilia, & firmo robore firmata, cum in illis errare non potuissent concilia: sed ratione aliorum negotiorum, in quibus illa cum errare potuissent, certitudinem, ac proinde confirmationem definitionis à summo Pontifice tanquam supremo ecclesiæ iudice petebant. Et certe si bene aduertantur verba epistolæ à concilio Chalcedonensi ad Leonem missæ, solum in ea epistolâ concilium petit confirmationem illius definitionis, quam de prælatione Patriarchæ Constantinopolitani dederat, nec de rebus fidei vlla fit mentio. Et Leo eidem concilio respondens, dicit concilium ad hoc solum congregatum fuisse, vt de fide, & non de aliis iudiciis tractaret. Hæc sunt quæ mihi de hac re certiora videntur, si quis meliora obtulerit, extensis (vt aiunt) vlnis recipiam, & gratias illi pro mercede oblata referam ingentes, tantum abest, vt sim cõsultare paratus. Non enim tam tenaciter meæ adhæreo sententiæ, vt illam semper meliorem esse putem, ac proinde alienam recipere contemnam, Argumenta, quæ à principio cap. posuimus, & quæ in faciem oppositæ videntur fauere sententiæ, facillime solvuntur. Ad primum quidem respondeo concedens multa esse, quæ iuste, imo aliquando necessario per alios dispensat Papa: quia omnibus peragendis ipse solus non sufficit, res tamen ad fidem spectantes eo, quod sint reliquis omnibus forensibus negotiis multo præstantiores, non est æquum, vt per alios decernat. Nam & si quæ per alios facimus, per nos ipsos facere videamur, non tamen re vera per nos ipsos facimus. Deinde multum interest propriis, an alienis oculis inspicias: quoniam (vt optime Manlius Torquatus apud Liumium ait) vix vnquam bene succedent, quæ oculis egeris alienis. Fateamur rei ad fidem spectantis inquisitionem Papam posse alicui delegare, vt videlicet doctorum dissidentium rationes, & argumeta audiat, & scruteretur, hac tamen conditione, vt quæ ab illis intellexerit, summo Pontifici referre teneatur, vt ille omnibus examinatis sententiam dicat. Aliàs si, Papæ legatus sententiam de fide dixerit, non sic ligabit contradicentem, vt non liceat illi ad Papam appellare. Ante cuius definitionem quamvis contradicat legato, non censetur hæreticus. Alterius

argu

A argumenti solutio ex his, quæ ante diximus, est manifesta.

Quis sit dicendus hæreticus.

C A P. VII.

HActenus de hæresi per multa capitula disputauimus. Nunc vero ratio ipsa suadet, vt de ipsius hæresis assertore, qui hæreticus appellari solet, disseramus, & quis merito talis censeri debeat, doceamus. De hac re (prout ego existimo) non oportet facile pronunciare: sed grauem, & diligentem debet iudex adhibere examinationem antequam aliquem hæreticum esse censeat. Cum enim nullum sit acerbius crimen quod viro Christiano quis possit obicere, quàm si illum appellet hæreticum, anxie prius rem examinare conuenit, & lapidem (vt dicitur, ad filum referre antequam iudex de hac re sententiam dicat. Lex Moysa-

Leuit. 15

B vmbra. Leprosus siquidem hæretici hominis figuram gerebat, vt infra libro secundo c. xvij. ostendemus. Ne igitur in hæreticorum censura quisquam erret, certissimam regulam hic statuiam per quam debeat quilibet examinari, hæreticus sit an non. Ante omnia tamen admonere lectorem decreui, hæretici nomen varium esse, & multiplex in sacris canonibus. Nam aliquando extensa nimis significatione, hæreticus dicitur, quisquis quomodolibet in hæresim lapsus est, aut qui apertam, & vehementem de hæresi suspicionem dedit. Et iuxta hanc vocis latissimam significationem fautores hæreticorum, & illorum receptores hæretici appellantur, etiam si illos erroribus eorum, quos tuentur, aut domi recipiunt, ex animo fauere non constet. Hæretici etiam dicuntur, iuxta hanc largissimam vocis significationem, schismatici, & simoniaci, quoniam qui tales sunt, non modicam præbent hæresios suspicionem. Iuxta hanc tam latam hæretici appellationem, non vsurpatur hæc vox hæreticus, in illis titulis qui in libro decretalium, & libro sexto, & in clementinis, de hæreticis inscribuntur: quoniam non illis omnibus, qui sub tam larga illius significa-

c 3

tione comprehendi possent: poenae illae, & multae conue-
 niunt, quae haereticis à summis Pontificibus per decretales
 sub illis titulis cōtentas, insigi mandantur. *Omissa* igitur
 hac tam larga vocis significatione, ad propriam, & legiti-
 mam eiusdem vocis significationē accedentes ostendamus,
 quis vere, & merito sit haereticus censendus, ut poenae à iure
 decrerat iuste illi possint insigi. Multa quidē exiguntur, ut
 quis merito debeat haereticus dici. Primo ante omnia opus
 est, ut fidem Catholicā semel in baptismo susceperit. Nam
 qui nunquam Christū in baptismo induit, is Paganus, aut
 Iudaeus, aut Sarracenus, aut Mahometicus, aut alio quouis
 censetur nomine, nunquā tamen haereticus dicitur, ut poe-
 nae, quas aduersus haereticos ecclesia decreuit merito possint
 in illum insigi. Ecclesia siquidem de illis, qui foris sunt,
 non iudicat, dicente Paulo: *Quid mihi de iis, qui foris sunt*
iudicare? At qui non est indutus Christum in baptismo, sic
est extra ecclesiam, ut nunquam illius domum intraverit:
quonia ad baptismum: quae huius domus est ianua, nondū
accessit. De his ergo, qui baptismū non susceperunt, nō iudi-
cat ecclesia, & per consequēs hi non sunt, quos nomine haereticorum
punit. Secundū quod post baptismū susceptum
exigitur, ut quis dicatur haereticus, est error in fide. Opus so-
lum exterius sine errore intellectus (ut superius cap. j. dixi-
mus) non est haeresis, eadem etiam ratione opus ipsum so-
lum absq; errore intellectus quavis de haeresi suspēctū red-
dere valeat, haereticum tamen facere non potest. Qui igitur
haereticus est dicendus, oportet, ut aliquē errorem circa
fidem reneat. Errat autem non solum, qui cōtrarium veri-
tati asserit, aut credit, sed etiam qui de ipsa fidei certissima,
& firmissima veritate dubitat. Vnde August. in Enchiridio
ad Laurentium cap. xvij. errorem definiens, sic ait: Errare
est verum putare quod falsum est, falsūque quod verum
est vel certum habere pro incerto, incertum vero pro cer-
to, siue falsum, siue sit verum. Haec Augustinus. Ex his ver-
bis apertissime colligitur non solum illum dicendum esse
haereticum, qui contra veritatem fidei Catholicā sentit: sed
qui de veritate fidei dubitat, si cetera habeat, quae ad haereticum
exacta esse, infra dicemus. Nam qui de fide du-
bitat, ita etiam errat, sicut qui aliquid contra fidem asserit,
quoniam ipsa sua dubitatione testatur se credere sacrā scri-
pturam

I. Cor. 5.

August.

A *pturam posse fallere, & ecclesiam posse falli. Alioquin si hoc*
de illis non crederet, nunquam de illarum dictis dubitaf-
set. Praeterea is, qui dubitat fidem amittit: quoniam firmi-
tate caret, quae fidei est annexa: ob quam causam dubitatio
vehemens (nam de leuissima dubitatione non est nunc ser-
mo) & fides simul in vnum coire nō possunt. Hoc manife-
ste probatur testimonio beati Bernardi ita dicentis: Fides
ambiguum non habet, & si habet, fides non est. Et beatus
Athanasius post datam fidei regulam in simbolo, ita ait:
Haec est fides Catholica quam nisi quisque fideliter firmi-
tēque crediderit, saluus esse nō poterit. Et Deus postquam
pro Abachuch prophetam filij sui aduentum promiserat,
haec subdit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima
eius in semetipso. Quae verba interpretans Hieronymus
ita ait: Si autem dubitauerit fides tua, & putaueris non ve-
nire, quod spōdeo, habebis pro grādi poena, quod meae ani-
mā displicebis. Iustus autem, qui credit verbis meis, & de
his non ambigit, quae polliceor, habebit praeium vitam
sempiternam. Haec Hieronymus. Et Theophilactus super
illud ad Rom. i. Iustitia Dei in eo reuelabitur, ex fide, sic
ait. Cū enim ea quibus à Deo donati sumus mortales ne-
queant cogitatione complecti, merito nobis est fides haec
necessaria, quam si scrutari hēsitando cōperimus, omnium
proculdubio patientur iacturam. Hęc ille. Ex his omnibus
apertissime colligitur dubitationem velut ex diametro
pugnare cum fide, & per consequēs eum qui dubitat, non
esse fidelem: sed haereticum censendum. Haec autem quae
de dubitante diximus de illo solo intelligenda esse volu-
mus, qui animo deliberato in dubitatione tali persistit,
quē illum inter vtranque dubitationis partem medium, &
nutatē tenet. Alioquin si taliter dubitaret, quod magis ad
veritatem fidei, quā ad oppositam partē declinaret, non
esset dicendus haereticus, praesertim si ex infirmitate qua-
dā dubitauit, velut contingit in primis motibus, & in il-
lis qui natura hoc habent ut sint in qualibet re accipites,
& dubij, & assiduis conscientiae scrupulis vrgēatur. Hic ta-
men admonendus est lector, ut non putet omnem dubita-
tionem etiam deliberatam, & constantem, quē quomodo-
libet circa fidem versatur satis esse, ut hominem illa affe-
ctum haereticum reddere valeat. Multum siquidē interest

Bernard.

Abac.

Hier.

Roma 1

Theoph.

quid, aut quomodo quisque dubitet. Sunt aliqui, qui de verbis, aut de scripturis dubitant. Sunt rursus alij, qui etiam verbis, aut scripturis integram fidem præbeant, de verborum tamen, aut scripturarum intelligentia dubitant. Creditur, inquam, verba esse vera, & omni prorsus falsitate carentia, quid tamen per illa verba significetur, dubitant. **Primum dubitationis genus circa ea, quæ ad fidem attinent, est prorsus interdictum: quia de veritate eorum, quæ Catholica fides credenda proponit, dubitare non licet. Secundum dubitationis genus etiam circa illa, quæ firma, & constanti fide credere tenemur, absque hæretis, & cuiusvis alterius criminis nota haberi potest. Primo dubitationis genere hæsitavit Nicodemus de verbis Christi dicentis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Dubitavit quidem: quia non credidit verba illa villo modo posse fieri vera, atque ideo dixit. Quomodo potest homo nasci denuo, cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato intrare & renasci? Ad eundem prorsus modum dabitaerunt Iudei discipuli, qui erant in Capharnaum, de verbis Christi dicentis: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Dicebant enim: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dubitabant quidem: quia non credebant dictis ab illo cuius apertum est testimoniū: quia verbis Christi auditis dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eū audire? Et tandem abierunt retrorsum, & ob hanc causam Christi discipulatum reliquerunt. Secundo dubitationis genere dubitavit virgo Deipara cum Gabrieli Archangelo Deum ab illa in verò concipiendum, annuncianti respondit: Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Percontatur quidem non quasi verbis angeli diffidens: sed verbis firmiter credens, & modū quo verba adimpleri possent, non perpendens, & de modo edoceri cupiens. Itaque non de re ipsa: sed de modo, quo res exequi posset, dubitavit. Sic enim verba illa Deiparæ virginis interpretatur Theophilactus, dicens. Non quasi discredens virgo dixit: Quomodo erit mihi istud? sed vt prudens, & intelligens, vt discat, modum inquirat. Non enim prius tale quiddam factum est, neque posthac fiet. Ideo ignoscit ei angelus, & non condemnat, vt Zachariam: sed magis modum docet. Nam Zacharias merito**

Ioan. 3

Ioan. 6

Luca. 1

Theophi.

A merito condemnatur, habuit enim exempla multa, quādo quidē, & multæ steriles fuerūt, virgini autē nullum exemplum erat. Hęc Theophilactus. Et beatus Bernardus homilia 4. super Euangelium, Missus est, eodem modo illa gloriosissima Virginis verba interpretatur, sic inquires. Non dubitat de facto sed modū requirit, & ordinem. Nec enim quærit, an fiet istud, sed quomodo. Quasi dicat: Cum sciat Dominus meus testis conscientia meæ votum esse ancillæ suæ non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, vt fiat istud. Si oportuerit me frangere votum, vt pariam talem filium, & gaudeo de filio, & doleo de proposito: Fiat tamen voluntas eius. Hęc Bernardus. Iuxta hunc modum sancti doctores, quorum doctrina fulget ecclesia, vt sol & luna, verbis sacræ scripture plenissimam adhibentes fidem de illorum intelligentia sepius dubitaerūt, prout eorum scripta apertissime testatur. Iuxta hunc etiam modum scolastici theologi faciunt, cum plurimas quæstiones ad discutiendum proponunt, non quod de re ipsa, quæ proponitur, dubitent: sed de modo, & illius intelligentia. Absūt enim vt credamus illos toties dubitare, quoties aliquid in modum, & faciem quæstionis proponunt. Sapissime enim quæstiones proponunt, non quia dubitent ipsi: sed quia dubitationibus, quæ forte in alijs oriri possent, obuiare volūt & illis opportune mederi. Hoc autem sine villo peccato, & cum magno merito fit, tantum abest, vt quis ob eam causam illis digne impropere possit. Tertium, quod iuxta quorundam opinionem requiritur, vt quis hæreticus dicatur, est, vt non totam fidem Catholicam deserat: sed solum aliquam illius partem. Dicunt enim illum, qui à fide Catholica prorsus recessit, esse dicendum apostatam, & non hæreticum, & ita hæreticum, ab apostata discernunt, hac ratione, quod hæreticus alicui particulari fidei articulo contradicit. Apostata vero omnem prorsus fidem Christianam repellit. Ita docet Guido Carmelitanus in sua summa de hæresibus. Eidem subscribit Ioannes de Turre Cremata in opere illo, quod appellatur, summa ecclesiæ, lib. iij. parte ij. cap. xij. Verum in hac parte ego illis non cōsentio: quoniam hac ratione oporteret concedere, vt hæreticus homo per augmentum, & multiplicationem hæresum desinat esse hæreticus. Nam qui vnā, aut duas hæreses pertinaciter ad-

Bernard.

Es.

rit, iuxta istorū sententiā, dicitur hereticus, & si hic talis quorū
 ridie in aliā, & aliā heresim labitur, quousq; totam prorsus
 fidē Catholicā deserat, iam iuxta eorundē sententiā, Apo-
 statā, & non hereticus dicitur: ergo hæreses addēdo desinit
 esse hereticus: Hoc autē fieri, quā sit absurdū, nullus est
 sanæ mētis, qui nō intelligat: quia non est rationi cōsonum
 ut id, quod ab aliqua forma nomenclaturam aliquā suscipit,
 per eiusdem formæ multiplicationem, nomenclaturam
 eandem amittat. Ut gratia exempli, si homo ratione
 albedinis dicitur albus, quantumlibet illi albedo addatur
 nunquā desinet dici, & esse albus: ergo eodem modo, cum
 hereticus ab hæresū dicatur, nunquam per quamlibet hæ-
 resum multitudinem desinet esse hereticus. Apostata, &
 hereticus non sunt duo aliqua disparata, quæ eidē conue-
 nire nō possunt, ut sunt homo, & equus: sed sunt tanquā ge-
 nus, & species, ut animal, & homo. Hæreticus est nomen
 generis, quod sub se tot cōtinet species, quot sunt hæresum
 species, quas homines pertinaciter tueri possunt. Apostata
 est nomen speciei, ita ut omnis apostata cōtineri debeat he-
 reticus, non tamen econtrario omnis hereticus sit cōsensus
 apostata. Et huic meæ sententię fauet beatus Thomas, qui
 in Secunda Secundę questione x. artic. v. dicit solas tres esse
 species infidelitatis, videlicet: Paganos, Iudæos, & Hæreti-
 cos: & sub nomine hereticorum contineri censet quotquot
 à fide Catholica, quā semel susceperunt, quomodolibet re-
 cedunt. Et expressius. q. xij. art. j. in responsione ad tertium
 dicit, quod apostasia non importat aliquam speciē infideli-
 tatis: sed quandā circumstantiam aggravantem iuxta illud
 ij. Pet. ij. Melius erat eis veritatē non agnoscere, quā post
 cognitā retro ire. Si apostasia non est species distincta ab
 hæresi consequens est, ut nec etiā apostata sit species distin-
 cta ab hæretico. Eidem sententię subscribit Gulielmus
 Otham prima parte suorū Dialogorū lib. iij. c. xij. Præter-
 ea omnis pœna, quam iura aduersus hæreticos decernunt,
 etiam huiusmodi apostatis est indigenda: ergo huiusmo-
 di apostatæ sub nomine hæreticorum sunt comprehen-
 dendī: quando iura de hæreticis loquuntur: quoniam
 alioqui nulla esset canonica lex per quam huiusmodi apo-
 statæ puniri possent. Nam titulus ille, qui in quinto li-
 bro Decretalium inscribitur: De apostatis & reiteranti-
 bus

A bus baptisma, non hos apostatas concernit, qui à fide Ca-
 tholica recesserunt: sed illis solum, qui ordinem clerica-
 tus, aut religionis quam semel fuerant professi, relinque-
 runt. Et hoc ibidem annotavit glossa in cap. i. eiusdem ti-
 tuli. & confirmatur hoc plenius per capitulum, contra
 Cristianos. de hereticis, lib. vj. illic enim percipitur eos, qui
 fide Catholica deserta ad ritus Iudæorum redierint, esse
 velut hæreticos puniendos. His igitur efficacissimis ratio-
 nibus motus dico apostatam etiam esse censendum hære-
 ticum: sicut ille, qui in vnā solam heresim lapsus est. In
 illo tamen opere, quod aduersus omnes hæreses edidi lib.
 j. cap. ix. aliorū sequutus sum sententiā, eo quod rem non
 bene tunc (ut decebat) consideravi. Priorē igitur illam sen-
 tentiam nunc recanto, & præsentē amplector tanquā verio-
 rem. Quartum, & vltimum, quod absolutū, & consumma-
 tum facit hæreticū, est pertinacia: quā si subtraxeris, eam
 si errorem fidei contrarium quis teneat, aut doceat, non est
 censendus hereticus. Vnde Augustinus in Epistola ad Glo-
 rium; & Eleusium, quæ est in ordine epistolarū eius 162. sic
 ait. Qui sententiā quamuis falsam, atque peruersam, nulla
 pertinaci animositate defendūt, præsertim quā nō audacia
 suæ præsumptionis pepererint: sed à seductis, atque in er-
 rorem lapsis parentibus acceperunt, querunt autem cauta
 sollicitudine, veritatem, corrigi parati cum inuenerint, ne-
 quaquam sunt inter hereticos reputandi. Hæc Augustinus.
 Et habentur hæc verba in capit. Dixit Apostolus, 24. q. 3.
 Contra hæc forte quis obiiciet Innocentium Tertium hu-
 ius nominis summum Pontificem, qui quæsitus à Comite
 Tolosano, quos oporteat dicere manifestos hæreticos, per
 hæc verba illi responder. Super quo tibi duximus respon-
 dendum illos intelligendos esse manifestos hæreticos, qui
 contra fidem Catholicam publice prædicant, aut profi-
 tentur, seu defendunt eorum errorem, vel qui coram præla-
 tis suis conuicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter
 condēnati super heretica prauitate. Hæc Innocentius. & ha-
 bentur in cap. Super quibusdam, extra de verb. significatio-
 ne. Ex istis Innocentij verbis aliquis forte cōtra ea, quæ de
 pertinacia diximus argumentum sumet, sic inueniens. Inno-
 centius declarans, qui sint dicendi manifesti hæretici nun-
 quam de pertinacia fecit mentionē: ergo pertinacia non est
 necessaria

emendatse

Augu.

not?

necessaria. Verum non ita res se habet, vt obiicitur, neque bene in eadem obiectione colligitur. Nam Innocentius tunc non tractabat de haereticis in generali: sed solum de haereticis manifestis. Ille enim tunc solum ad quaesita respondet, fuit autem quaesitus non de pertinacia: sed de euidencia, & manifestatione delicti. Dubium quidem non erat, qui essent pertinaces, aut haeretici dicendi: sed dubium erat, qui haeretici essent pro manifestis habendi. Et ob hanc causam de pertinacia tacuit illam subintelligens, & solum de manifestatione, & euidencia, de qua solum fuerat interrogatus, respondit: Ex his igitur omnibus, quae diximus esse necessario requisita, vt quis haereticus sit censendus, talem colligo haeretici definitionem. Haereticus est, qui postquam verum baptismum suscepit, & fuit in fide Catholica sustententur instructus, pertinaciter errat contra id, quod scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, siue oppositum veritatis asserens, siue de ipsa veritate dubitans. Hanc definitionem non est opus amplius declarare: quia ex his, quae diximus, est satis manifesta. His ergo omnibus bene consideratis cui liber erit satis euidens quantum errauit Bernardus de Luthzemburgo, qui haereticorum catalogum texens, multos in illo posuit, qui nihil minus, quam haeretici dici deberent. Nam quosdam illic inseruit, qui nunquam fidem Catholicam in baptismo fuerunt professi, quales sunt Auerois, & Auicenna, qui iuxta ea, quae diximus nullo pacto haeretici dici possunt. Quosdam etiam ibidem miscuit, qui etsi sanctum baptismum susceperunt, in nullam tamen lapsi sunt haesim, vt sunt Marrani, Mopparabes. Et certe vt ego existimo ille non intellexit, qui & ob qua causam dicantur Marrani, aut Mopparabes: ideo operae precium duxi horum vocabulorum significationes explicare, vt inde manifestum sit, quam immerito illos inter haereticos recensuit Marrani ab Hispanis vocatur illi, qui praesentium memoria, aut relatu aliorum praecedentium noscuntur a Iudaeis traxisse originem. Filius igitur Iudaeorum, aut nepos, aut pronepos, quamuis ipse iam sit verus Christianus, & fidelis Catholicus, semper ab Hispanis vocatur Marranus. Quo fit, vt non ob culpam aliquam suam: sed ob solam parentum suorum maculam, ille vocetur Marranus. Nulla igitur est causa, propter quam Marranos inter haereticos quis merito

*videtur
quod sit
Marranus
necesse est
verum
hoc nomen
iniuriosum, si dicitur*

A rito recensere debeat cum optime possit aliquis esse Marranus, & vere Catholicus & fidelis. Fateor tamen Marrani nomen esse infame, & iniuriosum, tum propter parentes, a quibus descendunt, tum etiam propter Iudaismi suspicionem, quam semper contra se portat, propterea, quod experientia cognitum est, multos eorum ad Iudaeorum ritus, & ceremonias rediisse. Mopparabes, nec haeretici, nec de haesi suspecti sunt. Nullum enim errorem contra fidem Catholicam tenent: neque alicui haesi fauet, neque ab obediencia ecclesiae Romanae sunt separati: sed solis ceremoniarum, quas in diuini officij ordine, & Missae celebratione tenent, a communi Latinorum vsu differentes. Quae ceremoniae, & si ab illis, quibus ecclesia Romana vtitur ecclesia differant, non tamen sunt ab eadem ecclesia Romana vnquam reprobatae. Nam more illum Mopparabum, Romana ecclesia approbare, olim tota seruabat Hispania tempore sancti Isidori Archiepiscopi Hispanensis, & sancti Ildefonsi Archiepiscopi Toleranti, qui ante noningentos annos illis ecclesiis praesuerunt. Qui celebratae in tempore illo ad usque praesentem diem in Tolero ciuitate Hispaniae opulentissima, in quibusdam illius parochiis perpetuo tenore seruatus est, & obseruatur adhuc. Exstat etiam hodie in magnificentissima illa eiusdem ciuitatis ecclesia cathedrali insignis quadam, & valde opulenta capella, in qua iuxta Mopparabum ordinem, & ritus, & ceremonias, missa quotidie celebratur, & statutis septem diei horis reliquorum diurnum simul, & nocturnum Deo offertur laudis sacrificium. Quo autem tempore, & ob quam causam desideret hic modus seruari in aliis Hispaniae partibus, qui voluerit scire, legat generalem Hispaniae historiam, quam illustrissimus, atque doctissimus Castellae, & Legionis Rex Alfonso huius nominis Decimus coposuit. Hic enim in quarta parte praefatae historiae cap. iij. longa & scitu dignissima de hac re textit narrationem. Verum quia apud alias nationes haec historia difficillime inueniri posset, ideo quae Rex ille doctissimus multis verbis descripsit, breuibus ego perstringere decreui, vt rem scitu dignissimam omnibus notam facerem. Tota Hispania, inquit ille, olim missa sacrificium faciebat iuxta morem Gothicum a beato Isidoro, & beato Leandro institutum, longe a consuetudine & ritu ecclesiae Romanae diuersissimum. Hoc itaque more, &

offo
missa
para
cos. et de
cerum. ce.
remoniis
offo

offo

libra
historias
quod est mo
pparabum
ceremonias
hodie in
tota his
pania no
seruatur

ritu

ritu ubique Hispaniarum seruato, Alfonso Hispaniæ Rex huius nominis sextus, qui Toletum à Sarracenis recepit, Constantiam Gallorum Regis filiam duxit uxorem. Quæ cum vidisset sacrum Missæ officium longe alio more, & ritu in Hispania, quàm in Francia celebrari, quæ mores, & ritus ecclesiæ Romanæ in illo officio seruabat, orauit maritum Regem, vt morem illum, & Missæ ceremonias ex vniuersa prorsus Hispania tolleret, & loco illius Gallum substitueret, qui Romanæ ecclesiæ erat conformis. De qua re nihil voluit Rex definire nisi prius (vt par erat) consulere Gregorium septimum huius nominis summum Pontificem, qui tunc vniuersa præerat ecclesiæ. Pontifex vero re (vt decebat) plene examinata, legatis respõdit, antiquum Hispaniæ morem, qui bonus & sanctus erat, & à sanctis patribus institutus, non esse deserendum, quinimò potius per omnia seruandum. Regina vero iterum Regem pro abrogando illo officio instantissime precatur, cuius votis Rex satisfacere cupiens, conuentum generalem tam ex ecclesiasticis, quàm ex secularibus congregatum celebrat. Huic congregationi Rex, Reginæ votum prodit, petitque, vt illi satisfacere vellent, cui Reginæ petitioni cum omnes contradicerent, tandem ex illorum omnium, & Regis concordie sententia decretum est, vt tres hæc armorum conspectu definirer, datis duobus, qui duello pugnarent, alter pro officio Gothicum, aut Moplarabico à toto regno eligendus, alter pro officio Gallico aut Romano à Regina & rege signandus. Ventum est ad pugnam, & qui pro officio Moplarabum decertabat victor euasit. Sed nec his visis Regina quiescere voluit: sed, vt sunt importuna, & pertinaces femina, quousque satis suis votis fiat Regem iterum acrius, & vehementius sollicitat, qui, vt Reginæ placeret totum regni conuentum, iterum hortatur, vt Gothicum officium deserere, & Gallicum, seu Romanum recipere vellent. Illis autem omnino contradicentibus ex communi omnium consensu decretum est, vt magno aliquo, atque vasto igne accenso duo libri in illum proicerentur, quorum vnus Missæ officium cõtineret iuxta ritum Gallicum, alter iuxta antiquum Hispaniæ morem. Et illo die, quo hæc facienda erant, indictum est à Bernardo Archiepiscopo Toletano generale ieiunium (res enim hæc Toleti age-

batur

A batur) vt per ieiunij meritum Deus exoratus reuelare vellet per miraculosi ostensionem, quid esset agendum. Proiciuntur duo illi libri in medio ignis, & liber, qui Gallicum, siue Romanum tenebat officium, cœpit ex igne stridorem quandam facere, & statim saltu quodam ab igne resiliit. Liber autem, qui officium Gothicum, siue Moplarabum continebat, perseverauit absque vlla læsione in medio ignis quousque ille fuit prorsus extinctus. Sed nec tanto miraculo viso Regina cedere voluit, ob quam causam Rex deinceps noluit regnum (vt ante fecerat) hortari: sed præcipere, & variis minis cogere, vt officio antiquo relicto Gallicum, siue Romanum reciperent. Quod non sine lachrymis fecere coacti, quamuis in aliquibus Toletanis templis mos ille, & ritus antiquus remansit, qui inibi vsque in hodiernum diem seruat est. Et inde ortum est vulgare prouerbium apud Hispanos: *Alla van Reyes, do quieren Reyes.* Quod in latinam linguam verbum idem est, ac si diceretur. Ad arbitrium Regum leges dispensantur. Hanc tam largam historiam hic retexere voluimus, vt aperte inde ostenderemus, quàm sine causa Bernardus de Luthzemburgo in suo Catalogo hæreticorum, Moplarabes inseruit.

De solutione quorundam dubiorum, quæ ex dictis in præcedenti capitulo oriuntur.

CAP. VIII.

EX his, quæ in proxime præcedenti cap. disseruimus, aliqua non parua difficultatis dubia occurrere possunt, quibus omnibus hic respõdere decreui, vt omnè dubitatio- nis causam tollam, & sic rem absolutam relinquam.

Primum dubium est de Catechumeno, qui nondum Baptismum suscepit: sed solum habuit firmum propositum suscipiendi baptismum, si ante quàm baptismatis vnda tingatur in aliquã hæresim laberetur, an hæreticus dici debeat: Et forte alicui videbitur talem non esse hæreticum dicendum, nec velut talem puniendum, propterea quod nõdum baptismum suscepit, atque ideo ecclesiæ domum non intravit, & per consequens ecclesiæ iudicio nõdum fuit subiectus. Sed qui sic sentit, maxime fallitur, & toto (vt dicitur) errat cœlo. Nam Catechumenus, qui firmo animo

statuit

1. Pet. 3

statuit baptismatis vnda mundari, si in hoc proposito perseveras ab hac luce necessitate coactus sine aquae aspersio ne decedat, proculdubio saluabitur: quoniam etsi baptismus aquae non sit baptizatus, est tamen baptismus flaminis, qui per secretam Sancti Spiritus infusionem fit baptizatus: de quo baptismus Christus in caelos ascendens, sanctumque Apostolis suis promittens Spiritum, ait: Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. Spiritu baptizandos dixit propter gratiam, quam in aduentu Spiritus sancti recepturi erant, & per quam ab omni peccatorum inquinamento erant mundandi. Baptismus igitur, qui a theologis scholasticis flaminis dicitur: sicut animas a peccatis mundare valet, ita etiam saluare. At extra ecclesiam non est salus. Est enim ecclesia (ut beatus Petrus interpretatur) figurata per arcam Noe extra quam quotquot inuenti sunt, periere, & soli, qui in illam intrauerunt, saluati sunt. Ex his aperte consequitur eum, qui firmo animo baptismum aquae suscipere statuit iam tunc ecclesiam intrasse cum sit in statu salutis, quae ecclesiam (ut diximus) haberi non potest: etsi hoc animae suae firmum esse propositum ecclesiae palam ostendit, ab illa baptismum Publicitus petens hoc ipso ecclesiae se subdidit, quamuis ab illa baptismum, quem petit non susceperit. Et confirmatur per capitulum, Veniens, de presbytero non baptizato. ubi haec habentur verba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem etiam sacramenti, quis efficitur proculdubio membrum Christi. Haec ibi. Sed per solam fidem sine sacramento baptismi efficitur homo membrum Christi, ergo etiam membrum ecclesiae, quae est corpus illius, ergo ab illa poterit iudicari, & puniri tanquam pars, & membrum illius. Quo fit, ut Cathecumini, qui firmo, & constanti animo baptismum ab ecclesia petiit, si postquam fuerat de recta fide edoctus, in haeresim aliquam antequam baptismum aquae suscipiat, labatur, & illam pertinaciter teneatur, sit censendus haereticus, & velut talis: nisi resipuerit puniendus, non tamen (ut existimo) ita acriter, ac si baptismum aquae suscepisset. Haec tamen de illo solo intelligenda esse volo, qui post firmum de suscipiendo baptismate propositum, fuit sufficienter de recta fide edoctus, & post huiusmodi doctrinam receptam propositi poenitens in haeresim lapsus est. Alioqui si in haeresim laberetur antequam fuisset

A fuisset plene de Catholica fide instructus (ut infra proxime dicemus) talis non esset haereticus censendus.

Secunda dubitatio est de paruulo baptizato, qui antevsum rationis ab infidelibus captus, & postea cum ad annos discretionis peruenit, fidem Catholicam noluit suscipere: sed Mahometicam legem, de qua fuit instructus, est amplexatus, an hic talis sit haereticus, & apostata censendus, & velut talis si a Christianis caperetur, puniendus: Et quod talis sit haereticus dicendus, videtur convinci: quia omnia, quae in vulgari haeretici definitione describuntur, illi aptissime conueniunt. Nam haeresim pertinaciter tueretur, aut fidem prorsus deseruit, postquam Christum per baptismum induerat. Verum ego aliter dicendum esse sentio: quoniam ut quis haereticus merito dicatur (mea quidem sententia) non satis est illum haeresim post susceptum baptismum pertinaciter tueri, nisi post eiusdem baptismi susceptionem fuerit de vera fide edoctus. Sola siquidem fides infusa, quae per baptismum datur, sine aliqua viua voce doctoris exterius docentis, iuxta consonam omnium theologorum sententiam, minime sufficit ad credendum. Quomodo credent (ait Paulus) ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine

B pradicante? sicut scriptum est. Quam speciosi pedes Evangelizantium pacem, Evangelizantium bona. Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: Domine, quis credit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Quibus verbis Paulus Apostolus apertissime docet, veram fidem verbi Dei pradicacione nullum hominem per se assequi posse. Oportet igitur, ut haereticus non dicatur qui sine verbi Dei pradicacione fidem plenam non est assequutus, quam (ut diximus) assequi non poterat. Indignum quippe est, ut quis damnetur: quia non fecit id, quod nullo modo facere poterat. Idem etiam dicendum censo de ludaeis, & Sarracenis & aliis infidelibus, qui adultate baptisma suscipiunt, non esse illos statim dicendos haereticos, si post baptismum susceptum, & aequum de fide fuerint plene edocti, in haeresim aliquam lapsi fuerint. De his enim merito suspicandum est illos tunc ex ignorantia errasse, ac propterea cum tales fuerint deprehensi, sunt docendi, & cum misericordia admonendi, etsi post admonitionem & charitativam correctionem in eundem labantur

not.

Vt veruopim
auth dicitRom. 10
Naum. 1

Isai. 53

fere

errorem, iam non ex ignorantia sed ex malitia illos errasse merito creditur. Ille igitur qui baptismo suscepto ante annos discretionis captus à Sarracenis, & cum illis nutritus, illorum sectam colit, si postea à Christianis capi contingat (vt ego sentio) erit admonendus & de vera fide docendus, non tamen est hæreticus censendus, neque vt talis puniendus.

Tertia dubitatio est de illo qui baptizatus est non in vera & necessaria forma, qui etsi verum baptismum non suscepit, tamen propter baptismum, se Christianum dicit & prædicat, & pro tali ab omnibus existimari contendit, si hic hæresim aliquam pertinaciter tueatur, an sit dicendus hæreticus? Gulielmus Ocliam parte j. suorum Dialogorum, lib. iij. cap. ij. & iij. dicit talem esse dicendum hæreticum. Ego tamen ab illo in hac parte longissime discedo, & merito: quia omnis hæreticus ab ecclesiæ Catholicæ domo quam semel per baptismum intrauerat, exit. Nam beatus Ioannes de hæreticis in sua prima Canonica epistola loquens postquam illos Antichristos esse dixerat, hæc ait: Ex nobis exierunt: sed non erant ex nobis. Didymus Alexandrinus in expositione huius epistolæ declarat quo pacto hæretici sint dicendi Antichristi, sic inquires. Consequens est enim quod qui semetipsum collegio fidelium segregarunt, Antichristi sunt. Quomodo non sunt Antichristi, qui contraria sapiunt, quàm Christi consistetur ecclesiæ? Hæc Didymus. Hi Antichristi ex nobis exeunt, quia ab ecclesiæ vnitatem cui se in baptismo inferuerunt, separantur, sed ex nobis non erant, quia inter illos qui ad gloriam æternam sunt prædestinati, non sunt numerati. Hoc autem sic probat beatus Ioannes. Nam si fuissent (inquit ille) ex nobis mansissent utique nobiscum. Omnis igitur hæreticus ab ecclesiæ domo recedit. At qui ecclesiæ domum nunquam intrauit ab illa recedere non potest, eadem igitur ratione consequitur vt qui ecclesiæ nondum intrauit, hæreticus esse non possit. Ille autem qui non iuxta veram & necessariam baptismi formam est baptizatus, sicut non suscepit verum baptismum, ita nec etiam intra ecclesiæ domum intrauit. Ille ergo quamuis in hæresim aliquam labatur eamque pertinaciter tueatur, hæreticus dici non debet. Hoc autem tunc verum esse credo, quando ille sciuit se vera baptismi formam

1. Ioann. 2
Didym.

qua omnes Christiani vtuntur, non esse baptizatum, & vult sic permanere. Tunc enim nec baptizatus esset baptismi fluminis, nec baptismi flammis. Alioqui si ipso nesciente sic baptizatus est, putans se bene baptizatum, tunc si usum rationis habet quamuis non sit baptizatus Baptismo aque, est tamen baptizatus interiore baptismo, & hæc (vt supra diximus) satis est, vt hæreticus merito dici possit.

Quarta dubitatio est. An ille sit dicendus hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam firmiter tenet & docet, ac si esset verus articulus fidei: & ita pro illius opinionis defensione est mori paratus, sicut faceret pro illis quæ ad fidem pertinere sunt nota? Et certe de hac re libentius vellem aliorum audire sententiam quàm dicere meam. Dicam tamen quod sentio ne gratis videar mouisse questionem. Ego quidem non dubitarem talem dicere hæreticum, propterea quod ille talis errat in fide, & pertinaciter. Omnis autem qui post susceptum baptismum, pertinaciter circa fidem errat, concordiam omnium recte sapientium sententiam censetur hæreticus, ergo iste de quo præsens agitur sermo censendus est hæreticus. At, quod iste talis erret in fide, quia forte aliquis dubitabit, dubitationis causam tollam testimonio Augustini qui errorem definiens in Enchiridio ad Laurent. cap. xvij. sic ait. Nihil aliud est errare, quàm verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertumue pro certo, siue falsum sit, siue verum. Hæc ille. Ille qui alicuius opinionem putat esse Catholicam fidem, & tam firmo animo illam opinionem ac fidem Catholicam tueatur, incerta tenet pro certis, ergo iuxta Augustini sententiam errat. Præterea iste sic sentiens, eo ipso ecclesiæ Catholicæ contumeliam facit, & illam in fide errare putat, quia illa quæ iuxta istius sententiam sunt certissima, ecclesiæ tenet pro incertis. Errat ergo, iudicio istius ecclesiæ: quia (vt Augustinus dixit) errare est certum habere pro incerto. Hæc autem de ecclesiæ quæ diuino semper illustratur spiritu, quisquis putauerit, hæreticus ab omnibus Catholicis censetur. Merito igitur ille dicitur hæreticus qui alicuius hominis opinionem tam obstinato animo ac fidem Catholicam tueatur. Vt autem quod dicimus clarius ostendamus, exemplum aliquod ob oculos proponere decreui. Ecclesiæ nihil de conceptione

August.

Deiparae virginis haecenus definiuit, an fuerit cum peccato originali aut sine illo concepta? sed liberum cuique dimittit, vt quam voluerit, de hac re teneat opinionem. Sic enim definiuit, Syxtus Pontifex huius nominis quartus, in extrauaganti quae incipit, Graue nimis, quam decretalem extrauagantem concilium Tridentinum sess. iij. confirmauit. Si quis stante hac ecclesiae definitione, alterutram opinionem tam firmo animo tueretur, vt illam putaret esse fidem Catholicam, & admonitus de hac re, in eadem nihilominus sententia tam pertinaciter perseueret vt pro illa sit mortem subire paratus, hic talis absque vlla dubitatione erit censendus haereticus. Quia ecclesiae definitioni sic parere refugit, vt illam errare pertinaciter credat, cum ea quae istius iudicio sunt certa, illa pro incertis teneat. Ego quidem virginem Deiparam sine peccato originali conceptam fuisse credo. Quia hoc magis pium est, & magis dignitati Matris Dei conueniens, & filij eius totius generis humani redemptoris dignitati, & excellentiae, nec pilum detrahens. Attamen non tam firmo animo hanc teneo sententiam, vt illam putem esse fidem Catholicam, atque ideo pro huius sententiae tutela, non libenter ceruicem gladio opponerem. Et iuxta hunc modum de aliis iudicandum esse arbitror: ita vt quisquis opinionem aliquam de rebus fidei differentem tam firmo animo & tam certe tueretur, vt tueretur fidem Catholicam, sit haereticus censendus. Nam fidem Catholicam tam constanti animo quisque tueri tenetur, vt si Papa, aut concilium vniuersale recte congregatum Deus contrarium docere permisisset, imo nec si angelus de caelo (vt ait Paulus) oppositum annunciaisset, illi credere non deberet. Tam constantem autem animum circa illa, quae de rebus fidei sub controuersia tractantur, nemini citra haeresis nota licet habere. Nam qui tam firmo animo huiusmodi sententias controuersas tueretur, vt ecclesiae illud dicenti non esset obedire paratus, eo ipso putaret ecclesiam in fidei definitione errare posse, quod est apertissima haeresis. Si quis vero aliquam opinionem de rebus fidei differentem, quantumlibet firmo animo teneat: & putet illam esse fidem Catholicam paratus tamen ecclesiae aliud docenti obedire, etiam si erraret, nunquam ob hoc dicitur haereticus.

Quid

Quid sit pertinacia, & quis sit pertinax dicendus, vt per hoc merito haereticus possit censeri.

CAP. I X.

Quamuis longam, & (vt arbitror) satis exactam de haeretici definitione disputationem fecerim, propter id tamen quod de pertinacia ibidem dictum est, quifquam forte haesitare poterat nesciens quid esset pertinacia: & quis esset pertinax censendus: vt (si alia adsint) posset merito haereticus appellari. Vt igitur rem vndique absolutam relinquerem: visum fuit mihi necessarium, hunc nodum, in quo non modica videtur esse perplexitas explicare. Pertinacia a pertendendo dicitur. Nam (vt dixit Marcus Varro) in quo non debet pertendi, & quis pertendit, pertinacia est. In quo vero oporteat manere, si in eo persistet, perseuerantia vocatur. Aliquando tamen in bonam partem sumitur pro perseuerantia. Seneca lib. vij. de beneficijs. Vincit malos pertinax bonitas, & Liuius ait: Vincit omnia pertinax virtus. Vterque pertinacem dixit pro perseuerante, propter nimiam illorum inter se vicinitatem. Nam (vt ait Cicero in officijs) pertinacia finitima est perseuerantiae, quia vtraque in rebus coeptis persistit. Separantur tamen per id, circa quod versantur: quia perseuerantia occupatur in bono pertinacia in malo. Hac igitur vocis significatione praemissa, rei definitionem statuere oportet, iuxta quam sit quilibet de pertinacia examinandus. Pertinax est, qui persistit in errore, quem sub reatu culpa deserere tenetur. Ex prima huius definitionis parte colligitur non solum illum esse pertinacem dicendum, qui falsum asserit: sed qui de veritate dubitat. Quoniam (vt supra septimo huius libri capite diximus) ita errat, qui de certa veritate dubitat: sicut qui aliquid illi contrarium asserit. Quo fit, vt ita etiam quis possit esse pertinax dubitando id, de quo dubitare non licet: sicut esset pertinax asserendo aliquid contra id, quod credere tenetur. Et ob hanc causam loco proxime citato docuimus, dubium in fide esse dicendum haereticum, si cum pertinacia dubitauerit. Tunc autem aliquem in errore persistere dicimus, quando admonitus errorem suum reuocare contemnit. Deinde additum est in definitione pertinacis,

f 3

quòd teneatur deferere errorem in quo persistit: quoniam licet quis erret, si errorem suum relinquere non tenetur, nequaquam erit pertinax dicendus. Multi quidem sunt errore aliquo decepti, qui sic errantes, non peccant: propterea quod veritatem illi errori oppositam scire non tenentur. Potest enim quis citra omnem culpam errare circa numerum, & vim elementorum, motum cœlorum, effectus fidei, naturas animalium, & cœtera huiusmodi, ad quæ scienda, fides Catholica non cogit. Nam Augustinus de huiusmodi erroribus loquens in Enchiridio cap. xxj. ita ait. In his atq; huiusmodi salutaribus, salua fide, quæ in nobis est, fallimur: & via non relicta, quæ ad illum nos ducit, erramus. Qui errores etiam si peccata non sunt, tamen in malis huius vitæ deputandi sunt, quæ ita subiecta est vanitati, vt ap-
 probentur hic falsa pro veris, respiciantur vera pro falsis, teneantur incerta pro certis. Hæc Augustinus. Nec in his solum: sed etiam in his, quæ sunt in sacra scriptura expressa, possunt multi sine omni labe peccati errare, quia cum non omnes teneantur scire omnia ibidem contenta, oportet, vt qui per ignorantiã alicuius illorum errauerit, sic (vt supra docuimus) excusatus à culpa. At errans qui nõ peccat, pertinax non est censendus: quoniam pertinax sine peccato esse non potest. Ex quibus colligimus illum, qui in errore aliquo persistit, non esse dicendum hæreticum, nisi errorem suum sub reatu culpæ deferere teneatur. Videndum est igitur quis teneatur renũciare errori, quem asserit, aut tuerit, & inde luce clarius euadet, quis sit pertinax censendus. De hac re hanc in primis statuo certissimã regulam. Quisquis scit asseritionem suam esse contra sacrã scripturã, aut alicuius concilij generalis decretum, aut Papæ legitimam definitionem, aut contra cõmunem omnium Catholicorum doctorum sententiã, aut cõtra tacitum totius ecclesiæ consensum errat, & peccat, & si à peccato liberari cupit, tenetur statim errorem suum reuocare. Is igitur, qui sic sciens errat, statim sine vlla vteriori monitione est pertinax censendus. Quoniam sacra scriptura, aut ecclesiæ definitio, quam optime nouit, plus quàm pro centum, nedum pro duabus, aut tribus monitionibus valet. Nam sicut qui agit contra præceptum cuius transgressioni est à iure adiuncta excommunicatio, censetur contumax: quia quamuis nulla præcesserit hominis

August.

D

adm

A admonitio, præcessit tamen iuris cautio, quæ pluris est existimanda, quã tres hominis monitiones, ita etiã, qui contra scripturã sacrã, aut ecclesiæ definitionem sciens errat, etiam si nulla illi fuerit adhibita admonitio, pertinaciter errare dicitur. Ceterum, si quis contra apertã Catholicæ ecclesiæ sententiam aliquid asserat, propterea quia ignorat id, quod asserit esse contra fidem Catholicam, non est pertinax, & per consequens, neq; hæreticus censendus. Neq; ad id dicendum gratis moueor: sed plurimis sanctorum doctorum auctoritatibus, & vrgētissima ratione motus id assero. Potest quidem fieri vt quis in vniuersali fidem Catholicã habeat credens omnia in scriptura sacra cetera, & omnia quæ ecclesia tenet, & docet esse vera, & nihilominus erret circa aliquod particulare: quia ignorat illud esse cõtra scripturã sacrã, aut contra ecclesiæ determinationem, imo potius credit ecclesiã ita sentire: sicut ipse sentit, & propterea credit, quia putat ecclesiam ita credere, non crediturus, si constaret sibi ecclesiam aliter sentire. Nullus sanæ mentis dicit hunc talem peccare: quia ignorantia illum excusat, si res est talis, vt ille eam scire non teneatur. Nam Christus pharisæis loquens ait: Si cæci essetis, non haberetis peccatũ. Quæ verba exponens Theophilactus super Ioannem ait: Vos quidem de corporali cæcitate interrogatis, ego autẽ de animi cæcitate dico, quod si essetis cæci, hoc est, imperiti scripturarum non haberetis tale peccatum: quia per ignorantiam peccaretis. Hæc ille. Certum est enim non omnes eadem lege teneri circa fidem: quoniam plus exigitur, à viro docto, quàm ab idiota, plus à viro Ecclesiastico & sacris dedito, quàm à laico, & prophano, plura oportet scire prælatum quàm subditum. Labia sacerdotis (ait Deus per Malachiam prophetam) custodiendã scientiã & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus domini exercituum est. Prælatos & prædicatores licet ignorantia sæpe excuset ab hæresi, non tamen ita excusat à peccato: quia tenetur scire omnia, quæ ad officium suum exequendũ sunt necessaria: Nihil debet predicator coram populo effundere, quod non sit illi perfecte exploratum, & de quo non sit certus verum esse, quod prædicat, & si per ignorantiam errauit, ignorantia non excusabit illum à peccato: quia tenebatur scire. Si tamen reuera paratus est corrigi cum ecclesia aliud docuerit, quam

Ioan. 9
Theoph.

Mal. 2

uis peccauit: quia quod ignorauerit, docere tentauit, non tamen est hæreticus censendus, & per consequens non tanquam hæreticus: sed tanquam temerarius erit puniendus. Alij viri docti possunt per ignorantiam excusari, aliquando etiam in his, quæ sunt explicitè damnata, quia videlicet nesciebant esse danata. Non enim tenentur viri eruditi scire omnes hæreses, quæ sunt aperte damnatæ: quia non omnia conciliorum decreta scire tenentur, & ideo si per ignorantiam aliquid dixerint, parati corrigi non sunt hæretici censendi. Plæbs indocta, & promiscuum vulgus non tenetur scire plusquam eos si dei articulos qui in apostolorum sy m bolo explicantur, neq; ad subtilem illorum intelligentiam obligatur, sed satis est illi si grosso modo intelligat, dummodo hanc habeat animi promptitudinem, vt paratum sit credere quidquid aliud ecclesia docuerit. Si rusticus homo quidquam aliud præter hos fidei articulos ignorauerit, non peccabit, quia ignorantia illum excusabit. Ex quibus aperitissime consequitur, vt talis ob hanc causam hæreticus non sit dicendus, quia error cui non est adiuncta malitia, non valet hominem effecere hæreticum. Nullus enim homo qui est sine peccato, est hæreticus censendus, quoniam qui est sine peccato, est in statu salutis, hæreticus autem non est in statu salutis, quia sine fide (vt ait Paulus) impossibile est placere Deo. At vulgaris homo qui errauit per ignorantiam eorum quæ scite non tenebatur, est sine peccato, ergo ille talis non est hæreticus censendus. Præterea beatus Augustinus in libro de Baptismo contra Donatum hoc idem confirmat sic inquit. Si aliquis hoc idem sentiat de Christo quod Fortunus opinatus est, & in ecclesia Catholica baptizatur, & hoc credit esse fidem Catholicam, nondum dico esse hæreticum, nisi manifesta doctrina Catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Hæc Augustinus. Et beatus Hieronymus in epistola quadam ad Damasum, huic fauet sententiæ, sic inquit. Si autem hæc nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me culpare voluerit, se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non Catholicum, sed hæreticum comprobabit. Hæc Hieronymus. Et habentur hæc verba in cap. Hæc est fides. xxiij. quæst. j. In quibus verbis Hieronymus innuit non omnem qui contra Papæ iudicium & dererminacionem

Hebr. II

Augusti.

Hier.

nationem sentit, esse dicendum hæreticum, quia possibile fore censuit vt talis per imperitiam & ignorantiam sic sentiret. Quod si contigisset, non putauit illum dicendum esse hæreticum, sed imperitum, atq; ideo non dixit absolute illum talem esse dicendum hæreticum, sed subdisiunctione posuit imperitum vel maleuolum, vel hæreticum. Ex his omnibus colligimus nullum hominè etiam si quemlibet pestilentem errorem teneat & doceat, dicendum esse hæreticum si absente malitia ex sola id dixerit ignorantia. Qualiter autem possit quis à pertinacia per allegationem ignorantia excusari, hoc iura positiua docent, quibus inter alia dicitur. Allegans ignorantiam probare debet illam. Tradunt etiam iura quibus argumentis, testibus & iudiciis possunt & debet iudices ecclesiastici præsentè vel præteritam ignorantiam in errante conuincere. De hoc solo hæreticorum inquisitores admonere decreui, vt cum aliquem in fide errantem comprehenderint, diligenter considerent personæ & erroris qualitatem, & his bene circumspectis facile intelligant quis & in quo errore possit per ignorantiam ab hæretici nota excusari. Quia si res quam asserit est ex illis quas non omnes scire tenentur, inuestigandum est primò an possit per testes aut alio modo conuinci illum scire assertionem suam esse contra fidem Catholicam: & tunc merito pertinax, & per consequens hæreticus merito censebitur. Si autem illum si scire, aperte probari non possit, tunc examinandum est an sit paratus eam fidem suscipere quam Catholica tenet ecclesia: & si se vere paratum ostenderit, tunc per ignorantiam illum errasse credendum est, & ob id pertinax non dicitur. Si autem non sit paratus eam fidem suscipere quam Catholica tenet ecclesia, ob eam solam causam pertinax & hæreticus dicitur. Et quod de ignorantia diximus, hoc idem de obliuione dicendum esse censeo, quia qui rei alicuius est prorsus oblitus, tunc censerì debet ignarus. Et certe hic talis quamuis in fide erret etiam circa illa quæ eum olim sciuisse constat, si se oblitum iam fuisse quouis modo persuadere poterit, est à pertinacia & hæresi excusandus. Persuadebit autem se fuisse oblitum, si cum reuocatum fuerit ad memoriam id cui contradicit, statim sine vlla repugnantia illud complectitur, & errorem suum reuocat.

Nam hoc modo aliquos sanctos doctores ab hæresi excusamus, qui nullo modo excusari possent, nisi illos cum aliqua dixerunt, aliorum quæ illos legisse certum est, oblitos esse crederemus. Hieronymus siquidem exponens illud saluatoris apud Matthæum, Quem dicunt homines esse filium hominis? hæc ait: Non dicit quem me dicunt esse homines? ne iactanter de se quærere videretur. Hæc Hieronymus. Quæ Hieronymi interpretatio apertissime contradicit Lucæ Euangelistæ qui eandem narrans historiam, refert Christum dixisse, Quem me dicunt esse turbæ? Credendum est tamen Hieronymum cum illa scripsit, oblitum fuisse huiusmodi verborum Lucæ. Idem beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum interpretans illud ex Matthæi nono, Ascendens Iesus in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem suam dicit. Ciuitatem eius non aliam intelligimus quàm Nazareth: vnde Nazareus appellatus est. Hæc ille. Hæc tamen interpretatio apertissime contradicit Marco Euangelistæ, qui capit. ij. eandem narrans historiam, dicit ciuitatem illam in quam tunc Christus intrauit esse Capharnaum. beatus

Ambr. Ambrosius interpretans nonum Lucæ caput, dicit Iacobum illum qui Christum in monte transfiguratum simul cum Petro & Ioanne vidit, fuisse primum Hierosolymitanum episcopum. Hæc tamen sententia velut ex diametro pugnat cum Matthæo, qui transfigurationem Christi describens, dicit Iacobum illum fuisse fratrem Ioannis, qui (vt ex historia Actuum Apostolorum conuincitur) non fuit Hierosolymorum episcopus. Multa alia similia apud sacros, & sanctos doctores inueniuntur, nec tamen per hæc, eorum sanctæ vitæ, aut doctrinæ, vel tantillum detractum est. Pie siquidem credendum est illos hæc tunc scripsisse non recolentes nec attendentes quid de illa re alibi scriptura sacra narrasset, & si illam attendissent, nequaquam ea, quæ scripserunt, scripsissent. Verum hic admonere oportet lectorem, vt non statim aliquem pertinacem, & hæreticum censeat, quamuis ille propositionem asserat, quam scit ab ecclesia damnatam nisi illo sensu eam asseruerit, in quo scit esse ab ecclesia damnatam. Potest quidem fieri, vt vna propositio ab ecclesia damnata plures habeat sensus, vnum falsum, iuxta quem

ab

A ab ecclesia reiiicitur, alium verum, iuxta quem minime damnatur. Hæc enim propositio: Deus creat mala, hæretica est, & ab ecclesia damnata. Nam beatus August. in lib. de hæresibus capit. lxxvij. Florinianos dicit esse hæreticos ob id solum: quia Deum creasse mala dicebant, contra scripturam sacram, quæ ait: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. Et capit. lxx. idem pater Augustinus inter hæreticos recenset Coluthianos: quia Deum creasse mala negabant, contra id, quod Deus per Esaiam prophetam dicit: Ego Dominus, & non est alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Hæc autem simul stare non possunt, vt ambo contradictoria falsa, & hæretica esse dicantur, nisi vtrunque eorum duplicem sensum habeat, ita vt iuxta vnum sensum vera, & catholica assertio, iuxta alium vero falsa, & hæretica censeatur. Est enim malum quoddam pœnæ, est etiam malum aliud culpæ. Creat igitur Deus mala (vt Augustinus ibidem ait) pœnas iustissimas irrogando, quod Coluthus non videbat: non autem malas creando naturas, atque substantias, in quantum sunt naturæ, atque substantiæ: quæ in re Florinus errabat. Si quis igitur hanc damnatam propositionem asseruerit: Deus creat mala, aut illius contradictoriam: Deus non creat mala, quamuis sciat esse ab ecclesia damnatam, non est ob hoc pertinax & hæreticus censendus, nisi in illo sensu asserat, in quo scit esse ab ecclesia damnatam. In cuius rei confirmationem, dicit Hilarius in libro, de Trinitate. De intelligentia enim hæresis non de scriptura orta est, & sensus non sermo sit crimen. Hæc ille. Circa præfata hoc vnum addere statui, & de illo admonere lectorem decreui, vt omnia quæ hoc cap. diximus de illo qui firmo animo aliquid contra fidem Catholicam asserit, illa etiam de illo qui dubitat, dicenda esse puret, ita vt qui de aliquo eorum quæ scit ab ecclesia Catholica pro fide teneri, dubitat, etiam si nulla præcedat monitio, pertinax, & (vt alio capite diximus) hæreticus merito dicitur: quoniam is talis etiam errat, & persistit in errore quem sub interminatione gehennæ deferere tenetur.

Secunda de pertinace regula sit hæc. Quisquis contra fidem quam ecclesia Catholica tenet, per ignorantiam errat,

*Mat. 16**Hierony.
Luc. 19**Ambr.**Mat. 17**Genes. 1**Esai. 45**Hilar.*

Augusti. errat, si legitime admonitus fuerit, tenetur errorem suum C
reuocare, & si non fecerit, est pertinax, & hæreticus cen-
sendus. Hæc regula probatur testimonio beati Augustini
contra Manichæos sic dicentis: Qui in ecclesia Christi mor-
bidum aliquid, prauumque quid sapiunt, si correcti vt sa-
num, rectumque sapiunt, resistunt contumaciter suaque
pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt: sed de-
fensæ persisterunt, hæretici sunt. Hæc Augustinus. & habentur
xxiiij. q. iij. cap. quia in ecclesia. Sed forte contra hanc
regulam quis obiiciet, quod is, qui per ignorantiam in fide
errat, putans verum esse, & Catholicum, quod asserit non
tenetur errorem suum reuocare: quia sic reuocans menti-
retur, & qui contra conscientiam agit (vt commune theo-
logorum proverbium ait) ædificat ad gehennam. Hanc ob-
iectionem facillime reiicimus, dicentes hunc talem qui
per ignorantiam in fide errat falsum pro vero asserens:
sicut tenetur errorem suum verbo reuocare, ita etiam tenetur
sententiam mente mutare, & conscientiam deponere,
vt quod prius credebat esse verum, postea credat esse falsum.
Prius quidem mentis sententiam mutare tenetur, deinde
vero errorem suum ore reuocare. Quo ordine seruato, cor-
de credet (vt Paulus præcipit) ad iustitiam, & ore faciet
confessionem ad salutem.

Rom. 10

Augusti.

Tertia regula sit hæc: Omnis qui per ignorantiam in
fide errat, postquam fuerit, quamuis non legitime, de errore
suo admonitus, tenetur diligenter veritatem inquirere, &
viros doctos & Catholicos de ea re consulere animo am-
plectendi eam doctrinam, quæ ab illis sibi fuerit ostensa.
Hanc sententiam docet Augusti. in epistola ad Glorium, &
Eleusium, quæ est in ordine epistolarum illius. 162. sic in-
quiens: Qui sententiam suam quamuis falsam, atque per-
uersam nulla pertinaci animositate defendunt præsertim
quam non audacta suæ præsumptionis pepererint: sed à
seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt,
quærunto autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi pa-
rati cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos de-
putandi. Hæc Augustinus. In quibus verbis id consideran-
dum est quod ait, & quærunto cauta sollicitudine verita-
tem, ex quibus satis aperte colligitur eum qui in fide ca-
tholica errat, si veritatem cauta sollicitudine quærare con-
tennit,

A tenent, esse pertinacem & hæreticum censendum.
Quarta regula sit hæc: Omnis qui contra fidem quam
catholica tenet ecclesia per ignorantiam, errat & iurat se
nunquam assertionem suam deserturum, statim absque vl-
la præuia admonitione est pertinax & hæreticus cen-
sendus. Huius regulæ certitudo sic conuincitur. Quisquis
non est paratus corrigi est pertinax censendus, sed qui iu-
rat se non discellurum ab ea sententia quam tenet, non est
paratus corrigi, ergo ille est pertinax censendus. Sed con-
tra hoc quis forte arguet, dicens hunc talem non esse per-
tinacem: quia cum hic per ignorantiam erret, non tenetur
errorem suum reuocare nisi prius admonitus fuerit, ex quo
videtur colligi illum non esse dicendum pertinacem. Nam
iuxta ea quæ superius diximus, nullus est dicendus per-
tinax qui non tenetur reuocare errorem quem tenet. Re-
spondeo concedens hunc talem non teneri, ad reuocatio-
nem sui erroris, ante admonitionem, tenetur tamen non
tam firmo animo, suo errori adherere, vt non sit paratus
obedire corrigenti. Tenetur quidem illam animi firmitatem
reuocare, vt paratus sit obedire iis quibus obedire
tenetur & illorum doctrinam suscipere. Sed dices. Nun-
quid hic talis poterit per ignorantiam à pertinacia excusa-
ri? Nam ignorantia excusat à mendacio illum qui asserit
falsum quod putat esse verum, iuxta sententiam Augustini
in Enchiridio, dicentis. Nemo mentiens iudicandus est
qui dicit falsum quod putat verum, quia quantum in ipso
est, non fallit ipse sed fallitur. Hæc ille, & habentur hæc
verba in capit. Is autem, vigesima secunda quæstione se-
cunda. Fateor quidem aliquem excusari posse à menda-
cio, qui tamen nullatenus à temeritate excusari potest.
Propter quod Augustinus post illa verba quæ nunc pro-
xime citauimus, continuo hæc subiungit. Non itaque
mendacij, sed aliquando temeritatis arguendus est qui
falsa incautus credit & pro veris habet. Hæc Augusti-
nus. Ita etiam ego dico illum qui iurat se non recantatu-
rum sententiam suam quam per ignorantiam putat esse
veram, excusari ab errore & mendacio, sed non excusari
à temeritate iuramenti, & ab illa animi firmitate quæ om-
nem prorsus correctionem excludit. Et de aperto perti-
nace hæc dicta fat erunt.

Augusti.

Qualis

*Qualis debeat legitima admonitio esse, vt
qui illam contempserit, sit meri-
to pertinax censendus.*

CAPVT X.

Multi sunt circa fidem Catholicam errantes, qui (vt præcedente capitulo præfati sumus) antequam legitime admoneantur, errorem suum reuocare non tenentur, atque ideo ante huiusmodi admonitionem non sunt pertinaces censendi. Cum igitur horum pertinacia vt manifestari possit, ex admonitione pendeat, operæ precium, & necessarium fuit de admonitione disserere qualem illam esse oporteat, & à quo sit facienda, & quoties iteranda, vt legitima merito censeatur. Vt autem hæc omnia melius absoluantur, varias hæresum conditiones & qualitates ante omnia considerare oportet, quoniam iuxta illarum varietatem, diuersam etiã admonitionem fieri oportebit. Sunt enim aliquæ hæreses aperte damnatæ, aliæ sunt non aperte sed latenter damnatæ. Aperte damnatæ hæreses illas esse dico, quæ per expressam ecclesiæ definitionem sunt damnatæ, aut quarum contradictoriæ, sunt expressæ & manifestæ in sacra scriptura, aut ex aliis in sacra scriptura cõtentis manifestissima consequentia deducuntur. Si quis gratia exempli diceret, David non fuisse Regem, hæresis esset aperte damnata, quia licet non sit in aliquo concilio damnata, illius tamen contradictoria est expressa in sacris literis. Si quis etiam diceret, Iacob Patriarcham non esse nepotem Abraham, hæresis esset aperte damnata, quia licet contradictoria illius non sit expressa in sacra scriptura sub eisdem vocibus, manifestissima tamen consequentia colligitur ex aliis in eadem scriptura contentis. Nam illic habetur Iacob esse filium Isaac, & Isaac filium Abraham: ex quibus euidenter colligitur Iacob esse nepotem Abraham. Hæresis non aperte damnata est illa quæ non est damnata per expressam ecclesiæ definitionem, neque illius contradictoria est expressa in sacra scriptura aut ex aliis in sacra scriptura cõtentis manifestissima & immediata consequentia deducitur, sed solum per ambages & per multos discursus, qui nõ sunt omnibus notis, ex aliis contentis in sacra scriptura conuincitur esse hæretica.

Aretica. Tales sunt omnes istæ propositiones. Non sunt tres partes pœnitentiæ. Aqua benedicta nullius prorsus est valoris plusquam aqua non benedicta. Omnes benedictiones, quas ecclesia facit aut dicit super aquam, vinum, panem, salem, ceram & cetera huiusmodi sunt irridendæ, & contemnendæ. Christianis nullo pacto bellare licet. Animæ in purgatorio possunt mereri, & demereri. Episcopi non sunt superiores simplicibus sacerdotibus. Omnes istæ assertiones sunt hæreticæ, non tamè expresse damnatæ, nec facile quisque cognoscet illas esse hæreticas: quia vt hæreses esse pateat, multis argumentationibus est opus. Multos oportet facere discursus, & longa indiget lectione, quisquis illas propositiones hæreticas esse conuincere voluerit. Hac igitur hæresum varietate præmissa, aliquas certissimas conclusiones subiungam, ex quibus quidquid ad hanc rem pertinet facillime colligi potest. Sit igitur hæc prima conclusio. Si quis in hæresim aperte damnatam incidit, vt errorem suum reuocet, admonendus est per expressam hæresis suæ damnationem, ostendendo illi expressam ecclesiæ definitionem, aut contradictoriã illius heresis ostendendo in sacra scriptura, aut contradictoriam illius euidentem, & immediata consequentia deducendo ex aliis in sacra scriptura contentis. Nec opus est hanc admonitionem iterato facere, vt ille legitime admonitus sit dicendus: quia etsi semel duntaxat id fiat, legitime dicetur admonitio. Nam legitimam admonitionem nos illam esse dicimus, per quam tam aperte ostenditur erranti assertionem suam Catholicæ veritati repugnare, vt quisquis demens non fuerit, fateatur illum aperte esse de errore conuictum. Ex his sequitur, vt qui huiusmodi admonitionem non suscipit: sed illa post habita errorem suum reuocare contemnit, pertinax, & per consequens hæreticus sit censendus. Nam hic talis ecclesiæ Catholicæ fidem, quæ iam est sibi manifeste ostensa, oppugnare non veretur: quo fit, vt (iuxta illa, quæ in præcedenti capitulo diximus) non sit corrigi paratus, & ita pertinax sit dicendus. Sed nõquid si taliter errans habet aliqua argumeta, quibus motus est, vt errorem illum teneat, licebit illi ante erroris sui reuocationem, taliu argumentorum dissolutionem petere? Minime: Quia tenetur captiuare intellectu suum in obsequium fidei. Et (vt Hieronymus

2. Cor. 10
Hierony.
air)

ait) fides pura. Et aperta confessio non querit strophas, & argumenta verborum. Postquam autem errorem suum reuocauerit, tunc licebit illi argumentorum quibus ligatus erat ne veritatem agnosceret, solutionem petere, vt fidem quã credit, melius intelligere valeat, & in illa plenius confirmari. Forte adhuc insuper quis interrogabit. An liceat huic sic post errorem suum admonito, à paroco ad Episcopum, & ab episcopo aut inquisitore ad summũ pontificem appellare? Respondeo, quod illi qui legitime admonitus aut correptus est appellare non licet, & si appellare tentauerit, eius appellatio est inanis & maligna censenda. Quo fit vt non obstante tali appellatione, sit per ecclesiam tanquam pertinax & hæreticus censendus. Nam ea quæ iam semel sunt legitime per ecclesiam definita, non opus est vt nouis postmodum tractatibus iterum definiatur. Vnde Leo Papa huius nominis primus epistola vigesima secunda scribens Martiano Augusto de his quæ in concilio Chalcedonensi tractanda erant, sic ait. Per dominum nostrum Iesum Christum qui regni vestri est author & rector, obtestor & obsecro clemetiam vestram, vt in præsentì synodo fidem quam beati Patres nostri ab Apostolis sibi traditam prædicauerunt, non patiamini quasi dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt autoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Hæc Leo papa. Et idem dicit Gelasius Papa in cap. Maiores. xxiiij. quæst. j. & Felix Papa in capit. Achatius. eadem causa & quæstione. Secunda conclusio: Qui errat asserens aliquam hæresim non aperte damnatam quamuis sit admonitus à prædicatore, aut paroco, aut Episcopo, aut alio quouis homine summo Pontifice inferiore, non tenetur reuocare errorem suum, nisi per manifesta, & euidentia argumenta illi ostendatur assertionem suam esse contra fidem Catholicam, præsertim sic est vir doctus, qui sciat intelligere argumenta, quæ contra talem hæresim possent afferri. Nam de viro idiota (vt infra dicemus) alia esse habenda ratio. Quo fit, vt admonitio, quæ sine huiusmodi argumentis illi facta fuerit, non sit dicenda legitima. Hæc conclusio probatur. Nullus præter summum Pontificem (vt supra capitulo quinto diximus) potest de hæresi sic censere, vt illius censuræ omnes obedire teneantur, ergo ad nullius præterquam summi Pontificis

monit

A monitionem tenetur quis assertionem non aperte hæreticam reuocare. Nam qui in his, quæ ad fidem spectant non tenetur alteri firmam fidem adhibere, non tenetur etiam ad solam simplicem illius monitionem, assertionem erroneam reuocare, quoniam qui assertionem erroneam reuocat, debet assertionem contrariam firma fide tenere: sed subditi in his, quæ sunt fidei, non tenentur prælatis suis inferioribus firmam fidem præstare, quia tunc fides subditorum in sapientia hominum (quod Paulus negat) consisteret: ergo ad illorum simplicem monitionem non tenentur subditi errores suos reuocare. Præterea quisquis à sententiâ alicuius appellare potest non tenetur illius sententiæ obedire: sed à prælato monente subditum de errore, & non monstrante aperte per regulas fidei, quod error ille veritati Catholicæ repugnet, licitum est appellare: ergo illius monitioni non tenetur obedire, & per consequens illius admonitio non est legitima censenda, Maior huius syllogismi est manifesta ex definitione appellationis: quoniam ab ea sententiâ, cui quis obedire tenetur, non licet illi appellare. Minor probatur autoritate Pelagij Papæ dicentis. Si vero in qualibet prouincia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsos prouinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conueniat, ad maiorem tunc sedem referantur: & si illic quidem facile, & iuste non discernuntur, vbi fuerit synodus regulariter congregata, canonicè & iuste iudicentur. Maiores vero & difficiliore quæstiones (vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit) ad sedem semper referantur Apostolicam. Hæc Pelagius Papa. Et habentur hæc verba in cap. Multis. xvij. distinct. Et idem ait Iulius Papa in capi. Qui se. ij. quæst. vj. Sed nequid licebit illi, sic erranti per ignorantiam appellare ab Episcopo, aut inquisitore postquam per euidentia argumenta fuerit illi ostensum suam assertionem aperte repugnare Catholicæ veritati? Si argumenta talia sunt, quod iudicio virorum doctorum manifestissime Catholicam veritatem probant, nequaquam licebit appellare. Si vero argumenta non sunt tam euidentia, non est illi interdicta appellatio. Forte causam petes cur magis hic, quàm ibi liceat appellare. Causa est manifesta: quia is, qui per euidentia argumenta admonitus appellat, nullam

8

Leo papa

I. Cor. 1

Pelag.

habet appellationis occasionem : quapropter sic appellans C
 peccat, & si ab appellatione non recedit, rebellis & proteruus, & pertinax est censendus, & velut talis puniendus. At is, qui non est per manifesta argumēta admonitus, iustam habet appellationis causam: quia nondum sibi est manifeste ostensam assertionem suam Catholicæ veritati repugnare. Is etiam, cui nondum est Catholica veritas aperte ostensa, si aliqua habet, quamvis falsa argumenta, quibus impellitur ad tuendum assertionem suam, iuste potest petere huiusmodi argumentorum solutionem, antequam errorem suum reuocet. Hoc tamē (vt proxime diximus) non liceret, si iam per euidentia argumenta esset sibi veritas ostensa. Rursum eadem conclusio probatur sic. Episcopus debet esse paratus (vt beatus Petrus ait) omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide: ergo subditus non tenetur ad simplicem Episcopi admonitionem errorem suum reuocare: nisi ille rationem reddiderit, per quam conuincat talem errorem fidei Catholicæ contradicere. Ista collectio est euidentis: quia si aliquis absque reddita ratione teneretur assertionem suam velut erroneam reuocare, alius non teneretur illi rationem reddere, vt per illam cogat illum ad assertionis suæ reuocationem. Verum hæc cum solis viris doctis faciendæ esse censeo: quoniam hi ea, quæ sibi ad probationem Catholicæ veritatis offerentur argumenta, intelligent. Idiota vero sæpe argumenta, quæ illi possent offerri, non intelliget: quo fit, vt illi non sint dicenda: quia esset solum verberare aërem, & in vanum verba proferre. Is enim (vt ego censeo) ad solam paroci aut saltem Episcopi simplicem admonitionem, suum tenetur reuocare errorem. Si autem parocum, & Episcopum contemnit, propterea quia ignorantes, vt frequenter eos esse contingit, putat, tunc adhibendi sunt viri docti, qui simplici verbo sine vlla argumentatione illum iterum, atque iterum admoneant: quos si secundo, & tertio contempserit, erit (meo quidem iudicio) pertinax censendus. Ex his omnibus apertissime conuincitur errasse Bartolum, qui in l. Tutor. §. Tutores, ff. de suspect. tutorib. dicit illum esse censendum hæreticum pertinacem, & velut talem puniendum, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si omnes tenerentur semper credere inquisitori aliquid asserenti, verum

1. Petr. 3

Bartol.

A verum esset quod dicit Bartolus omnem illum censendum esse pertinacem, qui inquisitori aliquid de fide asserenti credere contemnit. Tunc enim ille persisteret in ea sententia, à qua recedere tenetur, atque ideo iuxta pertinacis definitionem, merito pertinax diceretur. At non ita est, vt omnes necessario teneantur credere semper inquisitori aliquid asserenti, alioqui fiet necessario, vt homines teneantur, aliquando errori, aut hæresi credere. Potest enim esse, vt inquisitor erraret in fide: quia per officium sibi commissum non est confirmatus in fide, nec factus est indeuialis. Nam ij, qui plurimum Papæ authoritati fauent, admittunt illum errare posse in fide, si illam, quam tenentur circa veritatis examinationem, omiserit facere diligentiam. Sic docet Ioannes de Turre Cremata in summa ecclesiæ. lib. ij. capit. cxij. Multo ergo facilius errare poterit inquisitor, cum pro illo non rogauerit Christus, vt fides illius non deficeret, sicut rogasse pro Petro sacra perhibet scriptura. No ui ego inquisitorem, qui cuidam prædicatori indignatus est, eo quod publice prædicauerat confessionem esse ex iure diuino necessariam præcipitque illi, vt sententiam suam publice reuocaret. Erat quidem inquisitor ille in iure canonico peritus, qui forte legerat glossam decretorum in principio distinctionis quintæ de pœnitentiâ, dicentem confessionem non esse ex iure diuino, sed humano: & Abbatem in cap. Omnis vtriusque sexus. extra de pœnitent. & remiss. hoc idem asserentem, atque ideo putauit hanc esse irrefragabilem sententiam. Percontabor igitur nunc Bartolum, an talis prædicator tenebatur tunc credere inquisitori asserenti confessionem non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano? Si dicat prædicatorem non esse ad hoc obligatum, falsum igitur hac ratione conuincitur esse, quod dixit, omnem illum esse censendum hæreticū pertinacem, qui inquisitori aliquid asserenti non credit. Si vero dixerit Bartolus prædicatorem illum fuisse obligatum ad præceptum inquisitoris sententiam illam publice reuocare, tunc fateatur necesse est, prædicatorem illum fuisse obligatum veritatem Catholicam recitare, & loco eius hæresim prædicare. Nam dicere confessionem peccatorum non esse ex iure diuino: sed solum ex iure humano, hæreticum est, & à sede Apostolica per apertam sententiâ iam damnatum.

Luc. 22

Quam cōdemnationem nos inferuimus in eo opere, quod C
 aduersus omnes hæreses edidimus, in titu. de confessione.
 Non est igitur pertinax hæreticus censendus, omnis ille,
 qui inquisitori aliquid asserenti non credit, quia nō omni-
 bus, quæ ille dixerit credere tenetur. Quādo autem sit per-
 tinax hæreticus censendus, qui inquisitori credere noluerit
 ex dictis, & dicendis in hoc capitulo, aperte constare poterit.
 Argumentum autem Bartoli, quo ille suam sententiā probare
 videtur, nullius est roboris. Nam ex hoc, quod in præfata illa l. Tutor. §. Tutores. dicitur illum pertinaciter
 resistere, qui iudici præcipienti non obedit, deducit Barto-
 lus illum esse dicendum pertinacem, qui inquisitori asse-
 renti aliquid, non credit. Hæc tamen argumentatio mul-
 tipliciter peccat. Primo, quia lex illa non loquitur vniuer-
 saliter de omni iudici mandato: sed solum de mandato
 inuentarij per tutorem faciendi, & tutor, qui iudici præci-
 pienti tale inuentarium fieri, non vult obedire, dicitur iux-
 ta verba legis pertinaciter resistere iudici. Ex hoc autem
 particulari legis decreto, inferre legem generalem ad om-
 nem, qui nō vult iudici obedire, pessima est illatio. Non
 est enim omnium negotiorū æqua conditio, vt sint omnia D
 eadem lege regulāda. In illo enim negotio, de quo ibidem
 lex illa loquitur, tutor tenetur obedire iudici præcipienti,
 atque ideo si non vult obedire, merito pertinax dicitur.
 Multa tamen sunt alia negotia, in quibus homines non te-
 nentur iudici obedire: quia si semper, & in omnibus tene-
 rentur iudici obedire, nunquam liceret alicui à mandato
 iudicis appellare, fieretque inde necessario, vt superior iudex,
 quem appellauit, teneretur semper sententiam contra
 appellantem dicere, propterea quod iniuste appellauit.
 Constat autem multorum appellationes iustas esse, & velut
 tales à superiore iudice declaratas: Ex quo manifeste
 colligitur illos tunc non fuisse obligatos iudicibus inferioribus
 obedire, à quibus fuit licitum appellare, & per consequens
 non esse tunc pertinaces censendos. Secundo errauit Bartolus
 in præfata sua argumentatione: quia etsi verum esset
 omnem illum esse censendum pertinacem, qui iudici seculari
 non vult obedire, non erat inde trahenda consequentia
 ad illum, qui inquisitori de rebus ad fidem expectantibus
 aliquid asserenti non vult credere. Quo-
 niam

A
 niam res, quæ ad fidem spectant, non sunt eiusdem condi-
 tionis cum negotiis forensibus, neq; eadem mensura cum
 illis metiendæ. Nam res, quæ ad fidem spectant, omne hu-
 manum iudicium superant: atque ideo dicit Paulus, fidem
 nostram non esse in sapientia hominum: sed in virtute
 Dei. Propter quod in illis non tenetur homo inquisitori
 aliquid asserenti obedire: nisi constet illa, quæ asserit ab
 vniuersali ecclesia teneri, in qua virtus, & sapientia Dei elu-
 cent. Forensia autem negotia non sunt tam sublimia, vt hu-
 mani intellectus vires superent, atque ideo ex sapientia ho-
 minum illa pendere possunt. Tertia conclusio: Si quis in-
 ciderit per ignorantiam in hæresim aliquam, & à p̄roco,
 aut Episcopo, aut quocunque alio homine fideli fuerit per
 euidentia argumenta admonitus, assertionem suam esse
 contra fidem Catholicam, tenetur statim errorem suum
 reuocare: quod si non fecerit, erit pertinax, & hæreticus
 censendus. Hæc conclusio est satis nota cuiuslibet, si con-
 sideret, quod nihil interest à quo quis edoceatur, modo sit
 illi veritas aperte ostensa: quia (vt omnes sapientes philo-
 sophi docent) semper considerandum est quid, & non à
 B
 quo dicantur. Præterea Apostolus Paulus ait, fidem
 nostram non esse in sapientia hominum, esset autem in il-
 lorum sapientia, si eadem admonitio à subdito facta non
 esset æque potens, ac si fieret à prælato. Rursum si is, qui
 per ignorantiam contra fidem Catholicam errat, postea
 per seipsum legens in aliorum libris inueniret argu-
 menta, quæ aperte Catholicam veritatem conuincerent,
 teneretur sine vltiore monitore assertionem suam erro-
 neam reuocare: ergo si aliquis alius per euidentia argu-
 menta eandem Catholicam veritatem illi ostendat, tenebitur
 etiam assertionem suam erroneam reuocare. Sed dicit
 aliquis. Quæ igitur erit differentia inter illum, qui
 à prælato, & qui à subdito monitus est? Nonne erit ali-
 qua excellentia in prælato supra subditum? Magna quidem,
 prælatus siquidem illum, qui contra fidem catholicam
 errat, potest etiam nolentem vocare, vt coram se appareat,
 & ab illo fidei rationem exigere: potest quidem
 compellere illum, vt argumenta, quibus ille fidem Catho-
 licam persuadere conatur audiat. Potest etiam illum ad sui
 erroris reuocationem constringere. Etsi in his, & aliis ad
 1. Cor. 1
 1. Cor. 1

suum officium pertinentibus obedire contempserit, poterit illi, iuxta criminis sui meritum, debitas infligere poenas. At subditus nihil horum potest, quamvis ad illius legitimum monitionem aequè teneatur errorem suum revocare, ac si fuisset à suo praelato admonitus. Hæc de admonitione ab inferioribus summo Pontifice facta dicta sunt. An autem idem prorsus sit dicendum de admonitione à summo Pontifice facta, varij varia loquuntur. Non enim inter omnes de hac re cõvenit. Nam quidam eadem mensura summum Pontificem in hac parte meriuntur, qua ceteros Episcopos, & dicunt illũ etiam hac lege teneri, vt paratus sit omni posceti rationem reddere de ea, quæ in eo est fide. Quam nisi reddiderit, neminem propter illius admonitionem obligari dicunt ad revocationem sui erroris, quem contra fidem Catholicam propter ignorantiam tueretur. Huic opinioni fauet Gulielmus Ocham par. j. Dialogi. cap. xx. & Ioannes Gerson in prima parte Alphabeto xiii. vbi disserit, an liceat in causis fidei à summo Pontifice appellare. Ego tamen contra sentio, tutius esse putans, credere simplicem Papæ admonitionem satis esse, vt quis errorem suum revocare teneatur, præsertim cum ille rem (vt decet) adhibito prius virorum doctorum consilio, plene examinaverit. Nam alioqui etiam liceret in causa, quæ est de fide, à Papa appellare, quod nefas est dicere, cum non sit, ad quem confugere possit, aut appellare. Si dicas ad concilium posse fieri appellationem, ridicula quidem appellatio, qui hac via essemus semper dubij, & langueremus sine vlla spe medicinæ, cum tam difficile sit concilium congregari legitimum, vt iam sit penè impossibile propter tot principum similitates, qui perpetuo, & irreconciliabi bello inter se digladiantur. Præterea, hac via an sit præbetur cui libet omnes, quas voluerit hæreses impune docere, quia cum à Papa damnatus fuerit istum concilium appellabit. Fecit quidem hoc Lutherus cum se à Leone decimo damnatum intellexit, qui tamen postmodum rumore de congregando concilio audiens, libellis editis concilio detraxit dicens, non esse obtinendum concilio, vt omnibus palàm faceret se, non vt veritatem disceret: sed vt suam pertinaciã aliquo furo tege-
ret, concilium quod nunquam congregandum sperabat, appell

A appellasse. Deinde ridiculum est dicere, propter cuiuslibet hominis dubitationem in fide, congregandum fore concilium, quod tamen secundum illos, qui oppositam partem tuentur, fieri oporteret. Si hoc neges dicens, Papam posse sine concilij congregatione per euidencia argumenta errores contra fidem sæpe convincere, quapropter non semper erit necessaria talis concilij congregatio. Sed quid si errans per ignorantiam neget argumenta illa esse vllius valoris, & dicat nihil prorsus contra suam assertionem efficere? Quis tunc erit iudex qui de argumentorum valore censeat? Si dicas iudicio virorum doctorum credendum esse, qui dicent talia argumenta esse valida, eris tunc coactus fateri, authoritatem summi Pontificis minorem esse in censura fidei, quàm authoritas virorum doctorum, cum illa pendeant ex ista. Quo fit, vt quoties de argumentorum, quæ à Papa fiunt, valore, & euidencia sit disceptatio, oporteat necessario concilium appellare, quod nullus sanæ mentis dicet. Erit ergo proculdubio (vt ego cenfeo) simplici Papæ monitioni semper credendum, præsertim si ille facta prius cum multis viris doctis collatione rem plene (vt decet) examinaverit. Alioqui nihil certi in multis rebus ad fidem pertinentibus habere possemus: quia multa sunt ad fidem pertinentia quæ per solam Papæ definitionem firmiter tenemus, in quibus nullam prorsus suæ definitionis causam Pontifex dedit. Sed dices. Ergo fides nostra esset in hominis alicuius sapientia, si ad solam simplicem illius monitionem teneretur quilibet suum errorem revocare. Respondeo quod non erit in sapientia hominis: sed in virtute Dei qui dixit se rogaturum pro Petro, vt non deficeret fides eius. Si tamen Papa, omnium virorum doctorum consilio posthabito: sed soli suo iudicio inuens aliquid definire tentaret, quo casu illum, errare posse non dubito, tunc ego crederem, illum debere reddere rationem de fide, ad quam alios cogere tentat. Præsertim si res est talis, quæ multo examine indiget, & circa quam viri docti, & alii Catholici hæsitant. Et talem simplicem Papæ admonitionem ego non putarem esse satis, vt quis contra illam sentiens, sit eo ipse pertinax, & per consequens hæreticus censendus. Petrus siquidem quamvis summus Pontifex

Luc. 22

Act. 12

compulsus fuit ab Apostolis, & fratribus qui erant in Iudæa, reddere rationem quare intrasset domum Cornelij hominis gentilis, & cum eo fuisset conuersatus. Decretum autem circa fidem à Pontifice editum, etiam si in eo non reddatur ratio, quæ ad talem fidem cogat, quoniam (vt supra docuimus) satis est ad hæreses conuincendas, illud erranti ostendere, satis esse existimo pro legitima admonitione: ita vt quisquis contra illud sibi notum repugnauerit sit pertinax, & per consequens hæreticus censendus: Quoniam, etsi nulla in illo decreto opponatur ratio, quæ illum ad tale decretum edendum mouerit, credere tamen oportet, ecclesiam nunquam tale decretum recepisse: nisi illi constitisset fuisse magna cum ratione editum.

De protestatione fidei ante assertionem hæresis ab aliquo facta, an valeat illum ab hæreses nota liberare.

CAP. XI.

Viri docti & fideles considerantes fidei nostræ sublimitatem, quæ omnes sæpe humani intellectus vires superat, cum de mysteriis fidei aut verbo, aut scripto tractare aggrediuntur timentes ne in ipso tractatu deficiant, & sic hæreses macula, quàm maxime horrent, insciantur, in initio suæ disputationis protestari solent, se nolle, vel latum pilum à recta fidei Catholica regula deficere: sed in omnibus se eam fidem velle amplecti quam Catholica tenet ecclesia, & sic eiusdem Catholicæ ecclesiæ definitioni, & censuræ se in omnibus subicere dicunt. Quod si in posterum aliquid contra Catholicam fidem eos dicere contingat, extunc se per imperitiam, aut inconsiderationem id dixisse protestantur, & ex tunc se id reuocare dicunt, ac pro recantato haberi petunt. Hoc me fecisse recolo in præfatione illius operis, quod aduersus omnes hæreses edidi, & in hoc opere tum in præfatione, tum etiam alibi sæpe id me dixisse scio. Dubitatur igitur à plerisque, & non immerito, quod hæ protestationes valeant, an hi qui aliquid contra fidem Catholicam asseruerunt, possint & debeant, propter huiusmodi protestationes per eos factas à crimine

A crimine, & nota hæreses excusari. Vt autem de hac re apertio-rem, & firmiorem proferamus definitionem duplicè in ea oportet habere considerationem. Nam excusatio illa de crimine hæreses, aliter est apud Deum facienda, qui nouit secreta cordium, aliter apud homines, qui solum vident ea, quæ foris patent. Poteest siquidem aliquis apud Deum excusari, qui tamen apud hominum iudiciū non erit excusatus, & e contrario. Deus siquidem non iudicat, nisi iuxta nostræ conscientiæ testimonium: quia agnoscens qualis in nostro pectore lateat fides, qualis etiam sit eiusdem fidei à nobis facta protestatio, talem de nobis profert sententiam, non curans de aliis, quæ à nobis voce proferuntur. Humanum iudicium id solum considerat, quod foris agitur, & ita solum aduertit opera, & voces, & alia quæ foris patent, vt ex illis tanquam ex quibusdam signis coniciat, quid in corde lateat. Contingit autem sæpe, vt ea, quæ foris patent, non sint vera signa eorum, quæ sunt in corde: vt manifestum est in viris hypocritis: qui aliud foris simulant, & aliud corde versantur. Hinc euenire necesse est, vt multi apud Deum sint innocentes, quos humanum damnat iudicium: multi e contrario humano iudicio probati, qui reprobi sunt apud Deum. Prius igitur de excusatione apud Deum dicamus: postea de excusatione apud homines. Sit igitur de hac re talis conclusio. Protestatio generalis de fide, & conditionalis de hæresi reuocatio, si vere, & ex animo fiant, excusant coram Deo ab hæresis crimine eum, qui per ignorantiam in aliquam lapsus est hæresim. Hæc conclusio inde erit cuique manifesta, si consideret, quod is qui vere, & ex intimo corde vniuersaliter fidem catholicam profitetur, & ex animo omnem damnat hæreticum errorem, paratus est, si errauerit corrigi, & si in hæresim lapsus fuerit, eam reuocare, & damnare eum de illa fuerit plene edoctus. Alioqui non vere, & ex animo generalem fecisset de fide protestationem, nec ex corde vero conditionalem de hæresi, in quam labi poterat, fecisset reuocationem. At is qui paratus est, cum errauerit corrigi, etiã si in hæresim aliquam per imprudentiã labi contingat (vt supra docuimus) nunquam dicitur hæreticus: quoniam (vt Augustinus ait) errorem suum nulla pertinaci animositate defendit. Neq; in hac parte vllū pono discrimē si

ille erret circa ea, quæ scire tenebatur, aut circa illa, quæ nul-
la prorsus lege erat obligatus scire: quoniam quocumque
modo erret, si ille vere & ex animo fidem est in vniuersum
protestatus: & eodem veraci animo hæresim omnem, si in
illam labi cõtingisset, reuocauit, semper est apud Deum ex-
cusatus. Ille enim talis, qui sic fidem puro corde protesta-
tus est, & hæresim si in illam labi contingat vere reuocat, si
circa ea, quæ scire tenebatur, errat pro peccato ignorantia, &
id est: quia ignorauit id, quod erat obligatus scire, tenebitur
apud Deum reus, non tamen pro crimine hæresis dixi,
& non immerito, si ex vero animo illam fecerit de fide pro-
testationem, aut cõditionalem hæresis reuocationem: quo-
niam si non ex intimo corde: sed sola voce, & simulato ani-
mo fidem fuerit protestatus nihil illi apud Deum suffragan-
bitur talis fidei protestatio, aut cõditionalis hæresis reuoca-
tio. Hi enim sunt, qui dicunt Deo: domine, domine: quibus
tamen Deus dicit in iudicio: Quia non noui vos, discedite
à me omnes, qui operamini iniquitatem. Hi etiam sunt, qui
teste Apostolo, confitentur se nosse Deum, factis autem neg-
gant. Talis fuit Martinus Lutherus in principio publica-
tionis, & iactationis suarum hæresum: quoniam tunc voce
fidem catholicam protestatus est, & doctrinam suam sanctæ
Romanæ ecclesiæ examini, & censuræ se subiicere dixit: sed
simulatam hanc fuisse protestationem, multis postmodum,
& clarissimis ostendit testimoniis. Quo factum est, ut nullam
apud Deum qui scrutatur renes, & corda habuerit de suis
hæresibus excusationem. In eo siquidem opere, quod Leonis
Pontifici maximo huius nominis decimo nuncupauit, hanc fecit
protestationem. Primum prorektor (inquit ille) me prorsus
nihil dicere, aut tenere vellem: nisi quod in & ex sacris literis
primo, deinde ecclesiasticis patribus ab ecclesia Romana
receptis, hucusque feruatis, & ex canonibus, ac decretis
Pontificis habetur, & haberi potest. Et paucis interiectis, hæc
subdit. Hæc mea protestatione credo satis manifestum fieri,
quod errare poterò: sed hæreticus non ero. Hæc Lutherus.
Fortassis hæc sua protestatione Lutherus homines fallere
potuisset, qui solum ea, quæ foris patent, intuerent, non
autem Deum qui abditissimos cordis recessus suis oculis
penetrat, & quidquid in illis latet clarissime agnoscat. Quam
vera

Matth. 7

Titum 1
Luth.

A vera autem fuerit hæc protestatio, & quam ex animo facta,
ipse non longe postea declarauit, cum ab eodem Leone
decimo de suis erroribus admonitus, non solum non ob-
temperauit admonitioni, ne ad illius præceptum hæreses
suas reuocauit: sed pertinacius eandem pertratus est, & in eun-
dem Leonem decimum, cuius censuræ prius se subiici fin-
xerat, postea debacchatus est, & multis illum imperuit in-
iuriis. Non potuit diu latere hypocritis: sed necesse fuit, ut
ebulliens, atque sui impotens superbia, & insolens arrogan-
tia aliquando erumperet. De excusatione apud Deum hæc
dicta satis esse putamus, nunc vero qualem generalis de fi-
de protestatio valeat facere apud homines de hæresi excu-
sationem, discutiamus. Ut autem apertius, & clarius id face-
re possimus, oportuit id primo admonere, posse homines
bisariam circa fidem errare, & in aliquam hæresim labi.
Sunt enim aliqui, qui nescientes errant. Sunt rursus alij,
qui scientes à vera fidei regula deuiant. Illos dico scientes
errare, qui sciunt aliquid esse ab vniuersali ecclesia definitum,
aut ab ea pro vera fide receptum, & nihilominus contra eius-
dem ecclesiæ sententiam docere, aut opinari non verentur.
B Illos vero in fide errare dico nescientes, qui ignorant ali-
quid ad fidem catholicam pertinere, & proinde sentiunt, aut do-
cent contra eandem fidem. Si tamen scirent illud, quod opi-
nantur, esse contra fidem catholicam, statim suam sententiam
reuocarent. His igitur premisis, aliquas cõclusiones subiici-
am, ex quibus quidquid ad hæc rem pertinet facillime quis-
que intelligere poterit. Prima cõclusio. Qui nesciens errat
in fide circa ea, quæ scire non obligatur, excusatus est ab ec-
clesia per talẽ generalem reuocationem. Hæc cõclusio est
manifesta ex illis, quæ supra capit. ix. huius libri docuimus.
Nam (ut tibi diximus) non omnes æqua lege ad fidei cog-
nitionem tenentur. Qui ignorat id, quod scire non tenetur, non
peccat, qui autem non peccat, hæreticus non est, is ergo qui-
per ignorantiam eorum, quæ scire non tenebatur, errat, per
generalem fidei protestationem apud ecclesiam de hæresi excu-
satus est. Secunda cõclusio: Qui nesciens errat in fide cir-
ca ea, quæ scire obligatur per generalem fidei veram pro-
testationem, etsi coram Deo (ut diximus) sit excusatus, non
tamen excusatur apud homines: nisi forte ignorantiam suam
probare poterit. Hæc cõclusio probatur, quia quamuis ille

ille nesciat, ecclesia tamen praesumit, & merito illum scire **C**
 ea, circa quae errat. Nam cum ille sit obligatus scire illam
 rem, praesumit illum optime illam nosse, & propterea ita
 de illo sentit, ac si sciens errasset. Qui autem sciens errat,
 ut mox dicemus, per nullam fidei protestationem prius fa-
 ctam valet ab haereticis crimine excusari. Si tamen ignoran-
 tiam suam ille probare voluerit, ut se ab haereticis crimine
 hac via purgare valeat, non est repellendus, sed benigne au-
 diendus. Qualiter autem possit quis per ignorantiam suam
 probare, iuris peritis discutiendum relinquo. Hic tamen cau-
 ta consideratione est opus, ut is, qui alium de haereticis iudica-
 re debet, prius diligentissime attendat, an ille obligatus
 erat scire id, circa quod erravit. Sunt enim aliqua etiam
 ad fidem spectantia tam recondita, ut doctissimos viros se-
 pe lateant, prout sunt aliqua, quae ex scriptura sacra dif-
 ficillime elici possunt, ac propterea circa illa dubitare li-
 cet, & saepe viri docti circa illa nutant, & vacillant. In ta-
 libus quidem rebus dubiis, & nondum aperte ab eccle-
 sia definitis, generalis protestatio de fide facta valebit er-
 rantem ab haereticis crimine excusare, ita ut si ecclesia ali-
 quid de illa re in posterum definiret, is qui ante eccle-
 siae definitionem contrarium sensit, nequaquam haereticus
 dicatur, propterea quod ecclesiae definitioni senten-
 tiam suam libenter subiecerat. Nam ob hanc causam Ab-
 bas **Ioachim** non fuit in concilio Lateranensi sub Innocen-
 tio tertio velut haereticus damnatus, quamvis illius doctrina
 fuit illic ab ecclesia de haereticis notata. Subiecerat enim
 doctrinam suam ecclesiae determinationi, ut patet per ea
 quae habentur in cap. firmiter, extra de summa Trinitate,
 & fide catholica. In his etiam quae sunt contra expressam
 ecclesiae definitionem, valent huiusmodi generales fidei
 protestationes, illi de quo incertum est an ecclesiae defi-
 nitionem noverat: Quoniam propter illam generalem fi-
 dei protestationem quam fecerat, suspicari licet illum ex
 ignorantia definitionis ecclesiasticae errasse. Confirmavit
 autem ille hanc aliorum suspensionem, & suam excusationem,
 si cum illi offensa fuerit ecclesiae definitio statim
 suum recantat errorem, & haeresim quam tenebat dam-
 nat. Tertia conclusio. Quisquis asserit aliquid, contra id,
 quod scit esse ecclesiae catholicae fidem, aut dubitat de illo,
 quamvis

*Ioachim
Abbas.*

A quamvis generalem fidei protestationem fecerit, nullo
 modo talis fidei protestatio illi suffragari poterit, quin
 sit ab ecclesia pro haeretico reputandus. Is enim pertinax
 est. quia & si dicat se paratum de errore suo ab ecclesia
 corrigi, re vera non est paratus. Nam qui fieri potest, ut
 quis sit obedire paratus illi quam aperto Marte oppugnat?
 At, is qui ab ecclesiae sententia sciens discedit, aperte eccle-
 siam oppugnat: non est igitur ille paratus errorem suum
 ad ecclesiae praecipuum emendare. Quo fit, ut pertinax
 & haereticus sit dicendus, quamvis generalem fidei fe-
 cerit protestationem. Alioquin latissima via pateret omni-
 bus, per quam omnes, quas vellent introducerent haereses,
 imò maxima praestaretur haereticis occasio quamli-
 bet haeresim impune docere. Faciet enim quisque haereti-
 cus primum generalem fidei protestationem, & conditio-
 nalem cuiusque haeresis. in quam labi contingeret reuo-
 cationem, & satis sibi esse putabit, ut, quamvis pestilentis-
 simam haeresim postea asserat, ab haereticis nota se possit
 excusare. Nam huiusmodi dolo & astutia usus est hoc se-
 culo Martinus Lutherus haereticorum omnium pestilen-
 tissimus, qui in eo opere quod Leoni decimo Pontifici ma-
 ximo obtulit, quamvis multas & apertissimas haereses
 in eo aspersit, eam tamen in principio operis protestatio-
 nem fecit, quam proxime supra in hoc cap. retuli. Verum
 & si talem fecerat protestationem, idem summus Ponti-
 fex Leo non dubitavit illi haereses notam inurere & me-
 rito, quoniam simulatam esse & non veram talem illius
 protestationem optime intellexit, sicut ipse idem Luthe-
 rus in eiusdem operis contextu declaravit. Nam & si mul-
 tis velaminibus quis mendacium velit obtegere, ipsum
 tamen mendacium talis est conditionis ut se ipsum tan-
 dem prodatur. In eodem siquidem opere quod Leoni de-
 cimo nuncupauerat, huius praefatae protestationis aut
 praenitens aut oblitus, verba haec cum praefata protesta-
 tione apertissimè ex diametro pugnancia, effundere non
 erubuit. Et ut aliquando (inquit Lutherus) audax sum, ea
 quae iam dixi, protestor me non dubitare: sed paratus
 sum ignem & mortem suscipere, & haereticum asseram
 omnem qui contra sapuerit. Haec Lutherus. His verbis
 satis aperte se prodidit, qui prius iacuerat in occulto. Quid
 ultra

ultra exigere oportebat, ut illum pertinacem hæreticum C
 censeremus? Qui fieri potest, ut paratus sit corrigi, qui
 ignem & mortem sustinere paratus est pro illis quæ do-
 cer? Purauit quidem astutus serpens huiusmodi præstigijs
 viros Catholicos eludere. Et ut illius diabolicam mali-
 tiam apertius toti mundo ostendamus, alia illius verba
 referam per quæ suum diabolicum spiritum multo clari-
 us ille prodidit. Nam in libro A&orum coram Reueren-
 disimo Domino Thoma de Vio Cardinale tituli sancti
 Syxti legato ad componendas Lutheranas similitates ab
 Apostolica sede misso, quæ idem Lutherus in vnum vo-
 lumen collegit, hæc, quæ sequuntur verba inseruit. Nunc
 mi lector (inquit ille) tu mihi conueniendus es. Postero-
 rem istam responcionem meam, etsi cum multa reueren-
 tia dedi, ac veluti in arbitrium summi Pontificis reposui:
 non tamen id me fecisse credas, quòd de re ipsa dubitem,
 aut animi mei sententiam sim vnuquam mutaturus. Veritas
 diuina est, etiam domini Papæ. Non enim iudicium ho-
 minis expecto, vbi iudicium hominis agnoui. Hæc Luthe-
 rus. Vides iam candidè lector, quàm vera & quàm ex ani-
 mo Lutheri prodierit illa sua primùm facta protestatio? D
 Te nunc rogo an Lutherum velis propter illam protesta-
 tionem ab hæreticorum catalogo excludere? Non puro vi-
 rum aliquem catholicum esse, nisi demens aut stupidus ille
 sit qui suffragis tam friuolæ & inanis protestationis, ho-
 minem hæreticissimum velit ab hæreseos nota vindicare.
 Dico igitur ac firmissimo animo teneo, neminem qui ca-
 tholicæ ecclesiæ sententiã quam optime nouit, oppugnat,
 posse per quãcunq; generalem fidei protestationem prius
 ab eo factam ab hæreseos crimine apud ecclesiam excusa-
 ri. Quo fit, ut si quis in scriptis suis aliquid asseruit contra
 expressam ecclesiæ definitionem, quam illi fuisse notam ex
 eiusdem scriptis aperte constat, potest & debet etiam post
 mortem suam, non obstante quacunque protestatione per
 eum facta, tanquam hæreticus damnari: nisi illum huius-
 modi erroris ante mortem penituisse constiterit. Quare
 ego fateor me nescire quo pacto possim aliquot doctores,
 qui pro catholicis habentur, à crimine hæreseos excusare,
 cum in eorû scriptis aliquas reperiam sententias, quæ aper-
 tissime, & ex diametro pugnant cum ecclesiæ definitioni-
 bus:

A bus: & ex eorundem doctorem scriptis constat eas ipsas ec-
 clesiæ definitiones, quas oppugnant, fuisse illis notas. Si au-
 tem non constat illum sciuisse ecclesiæ definitionem, cui
 contradicit, & aliunde appareat illum in alijs rectè de fide
 sentire, crederem generalem fidei protestationem prius per
 illum factam, debere illi suffragari, ut per illam possit ab
 hæreseos macula merito liberari.

De blasphemis, an sint hæretici censendi.

CAP. XII.

E Xpleta iam generali hæreticorum consideratione, de-
 claratiq; omnibus quæ ad consummatã hæreticorum
 cognitionem habendam satis esse mihi videbantur, nunc
 (ut rem ipsam clariorem relinquerem) mihi visum est, lapi-
 dem (ut dicitur) ad filum referre, & de quibusdam perso-
 nis, quæ forte dubitationem mouere possent, an hæretici
 sint censendi, tractare. Et primò de blasphemo de quo
 non parua dubitandi habetur occasio, an sit hæreticus di-
 cendus. Nam theologi non computant blasphemiam inter
 peccata infidelitas, ac proinde negant blasphemiam ad
 hæresim pertinere. At si blasphemia non est hæresis, con-
 sequens est ut nec blasphemus censeatur hæreticus. Oppo-
 situm tamen quodammodo persuadere videtur, quod hære-
 ticorum inquisitores puniunt blasphemos, quos tamen pu-
 nire non audent, nisi illos hæreticos esse censerent. Pro
 huius rei apertiore & certiori definitione opus est, ut pri-
 mò de blasphemia consyderemus, quale illa sit peccatum,
 & inde de blasphemo quæ inquirimus, facilius inuenie-
 mus. Blasphemiam definit Hugo de sancto Victore in li-
 bro de fructu carnis & spiritus, capite vj. sic inquit. Bla-
 sphemia est cum quadam probrosa irreligiositate conui-
 tiosorum iaculata in alium maledictio: aut est diuini vel
 humani nominis diminutio iurando vel exprobrando fa-
 cta. Hæc ille. Ex quibus duabus diffinitionibus constat,
 quod blasphemia proprie est vituperium, aut conuitium
 cum diminutione honoris diuini. Et propter hanc causam
 illi qui iurât per membra Christi, aut aliorum sanctorum
 pudenda, blasphemare dicuntur. Quia & si Christus re ve-
 ra habeat illa membra pudenda ut quilibet alius verus &
 integer homo, ac proinde sic illa nominates non mentian-
 tur

*Hugo de
 sancto V^o
 Etore.*

tur, tamen illa in Christi ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipso modo pronuntiandi, innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile. Verba igitur illa & si non sint ex se blasphemia, ipse tamen pronuntiandi modus qui fit cum vituperio, & irrisione, inducit blasphemiam. Quod autem in diffinitione sua posuit Hugo, conuictioforum iaculata in alium maledictio, & non expressit in quem, ideo sic posuit, quia non solum conuicta in Deum putauit esse blasphemiam sed etiam conuicta quæ dicuntur in sanctos: propterea quòd conuicta quæ in sanctos dicuntur, inde ad Deum quodammodo deriuantur. Nam sicut laudatur Deus in sanctis suis, eo quòd laudantur opera quæ Deus in sanctis suis & per sanctos suos facit, ita e contrario cum vituperantur aut irridentur ea quæ Deus in sanctis suis operatur, ex consequenti vituperatur, & irridetur Deus, qui est illorum operator. Hæc autem derogatio honoris diuini potest bifariam contingere: quoniam aut fit intus in corde, aut extra per voces, vel alia signa exteriora. Illa quæ est intus in corde, adhuc trifariam fieri potest: quoniam aut fit tantum in intellectu, aut tantum in affectu, aut simul in intellectu & affectu. Illa est blasphemia in solo intellectu, per quam quis de Deo intra se dicit id quod diuinæ derogat bonitati nec tamē propterea est male circa Deum affectus. Deus autem (vt docet Dionysius cap. i. de diuinis nominibus) est ipsa essentia veræ bonitatis, vel ipsamet bonitas. Ex quo aperte sequitur, vt quidquid Deo tribuitur pertineat ad bonitatem ipsius: & quidquid est à Deo alienum, longe etiam sit à ratione perfectæ bonitatis, quæ est eius essentia. Quicunque ergo dicit aliquid Deo conuenire quod illi repugnat, vel dicit illi repugnare quod est illi proprium, & ob hoc non male afficitur in Deum, hæc talis blasphematur Deum in intellectu tantum. Nō est enim dubium quin possit esse blasphemiam in intellectu absque peruersa voluntate blasphemandi, vel diuinæ bonitati derogandi. Quia licet omnis blasphemiam in quantum est voluntaria, sit à voluntate mala, non tamen omnis est cum voluntate affecta ad derogandum diuinæ bonitati. Sicut enim omne credere est voluntarium, nō tamen omne credere est à voluntate affecta charitate Dei: ita omnis blasphemiam est voluntaria, nō tamē

A omnis est à voluntate affecta malignitate, vel voluntate blasphemandi. Habet se enim hæc voluntatis malitia, de qua nunc loquimur, ad blasphemiam intellectus, sicut charitas ad fidem. Quo fit, vt sicut fides potest esse sine charitate, ita etiam blasphemiam intellectus sine malignitate, aut sine blasphemiam affectus. Illa est in solo affectu, & sola voluntate blasphemiam, per quam quis credens de Deo, quòd credendum est, male tamen circa Deum afficitur. Non enim reputat blasphemiam simul esse cum fide. Potest enim aliquis credere Deum esse omnipotentem, & dicere intra se, vt iniurietur Deo, quod Deus non est omnipotens, & delectari in tali mendacio. Simile quid contingere videmus circa iniurias, quæ hominibus dicuntur, in quibus sæpe contingit, vt quis alteri iniuriam facere volens dicat illi, quòd scit minime illi conuenire, vt puta cum cæcutire dicit illum, quem scit optime videre, aut dicit rudere, quem scit optime cantare. Sic posset quis, vt Deo iniurietur, dicere illum nihil posse, cum tamen certo sciat illum esse omnipotentem. Potest etiam quis credere Deum esse iustum, sapientem, omnipotentem, & nolle aliquid eorum Deum esse; vt puta quia nolle Deum esse tam sapientem, vt nihil illum lateat etiam secretissimas cordis nostri cogitationes, aut nolle illum esse tam potentem ad sua peccata puniendam, vt nemo illi resistere valeat, aut nolle denique tam iustum, vt nullis precibus, aut muneribus quis valeat vellatum pilum à rectitudine illum deflectere. Hi tales blasphemiam habent in voluntate, quamuis veram fidem habeant in intellectu. Tales sunt illi de quibus dicitur in psalmo. Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. daemones siquidem (vt ait Iacobus Apostolus) credunt, & contremiscunt. & idem dicendum est de damnatis hominibus: hi tamē omnes Deum semper odiunt: quia nollent Deum esse tam potentem, aut tam iustum, vt illos pro suis peccatis puniret. Dolent de peccatis, quæ commiserunt non propterea quod ipsa peccata habeant exosa: sed quia odio habent pœnas, quas pro illis sustinent. Habent quidem illi voluntatem suam male adhuc suis peccatis affectam, & vellent adhuc si possent male vti rebus ipsis, pro quibus puniuntur, nollent tamen pœnas pro illis sustinere: ac proinde dolent, quod Deus sit tam iustus, vt semper eos punire velit, aut tam potens, vt

Spal. 73
Iacob. 2

illius potestati resistere nemo possit. Et hoc est Deum C
 odisse, & hoc est Deum blasphemare in sola voluntate. Sic
 Apoc. 16 enim de damnatis hominibus dicit Ioannes in Apocalypsi.
 Aestuauerunt homines aestu magno, & blasphemauerunt
 nomen Domini habentis potestatem super has plagas.
 Ideo blasphemant: quia dolent Deum talem potestatem
 habere, vt illas plagas inferre valeat. Sic enim exponit il-
 lum locum glossa quaedam, quam citat sanctus Thomas in
 secunda secundae, quaestione xliij. articulo iij. non tamen
 expressit ille cuius auctoritas sit illa glossa. Ego quidem
 cum legi in beato Thoma, putavi id reperiendum esse in
 glossa, quae vulgo dicitur Ordinaria: ad illam tamen re-
 currens nihil tale reperi, quale ille citat. Cuiuscunque illa
 sit, si illius auctoritas non suffecisset, certe sufficere deberet
 auctoritas beati Thomae illam citantis, atque probantis.
 Talis ergo blasphemia, de qua nunc agimus (vt dicit S. Bo-
 nauentura) est quae in euangelio vocatur spiritus blasphemiae.
 Dicit enim ille in secundo sententiarum, distinct.
 xliij. in commentariis super literam Magistri non esse pro-
 prius idem blasphemiam, & spiritum blasphemiae: habent
 enim se haec duo (vt ille ait) tanquam generale & speciale.
 Omnis spiritus blasphemiae est blasphemia, non tamen D
 econtrario. Spiritus blasphemiae est affectus & desiderium
 vituperationis diuinae. Spiritus blasphemiae sic spirat ad
 odium Dei, sicut spiritus sanctus ad Dei amorem. Et hunc
 talem spiritum blasphemiae, hoc est, affectum vituperationis
 diuinae dicunt theologo esse maximum peccatorum &
 irremissibile, non quod non remittatur, si de illo debita
 fiat poenitentia: sed quia tale est (vt dicit Beda super
 tertium Marci caput) quod nunquam de illo poenitentiam
 ager debitam qui illud semel commisit: quoniam propter
 nimiam illius malitiam Deus illi auxilium suum subtra-
 het, sine quo ad poenitentiam peruenire non poterit. Vel
 secundum Alexandrum de Ales, ideo dicitur irremissibile:
 quia prouocat oculos diuinae maiestatis ad non miserendum
 vel non remittendum. Ex his omnibus iam patet
 quae sit blasphemia simul in intellectu & affectu. Est enim
 illa per quam quis male de Deo sentit, & propterea male
 illi afficitur & illum vituperare non veretur. Veluti si quis
 crederet Deum non esse omnipotentem, & inde audaciam
 sumeret

A sumeret ad derogandum illius honori, & illum vituperan-
 dum, & in contumeliam illius omnia eius praecipua con-
 temnendum. Haec blasphemia certe non est tam graue
 peccatum ex se, quia ignorantia quam habet annexam, &
 vnde maligna illius voluntas oritur quodammodo excusat
 à tanta grauitate peccati. Haec enim est blasphemia in fi-
 lium, quia est per ignorantiam, illa autem est blasphemia
 in spiritum sanctum, quia est ex pura malitia & ideo peior.
 Haec de blasphemia quae in corde vel satur, dicta sufficiant.
 Est adhuc alia blasphemia exterior quae solet dici blasphem-
 ia oris, non quod in solo ore & solis vocibus exerceatur,
 sed quia pluries per voces quam per alia signa exterius de-
 monstratur, sitque ab his quae pluries accidunt denomi-
 natio. Potest enim blasphemia in factis sicut in vocibus
 exterius demonstrari. Nam qui per contumeliam spueret
 Christi aut virginis Deiparae imaginem, aut illam fustibus
 percuteret, aut pedibus per contemptum conculca-
 ret, vel alia similia quae Dei aut sanctorum eius contem-
 ptum & vituperium ostenderent, faceret, hic sine dubio
 esset blasphemus existimandus, & velut talis puniendus.
 B Vnde Beda exponens illud ex secunda Petri Apostoli epi-
 stola, per quos via veritatis blasphemabitur, sic ait. Via
 veritatis blasphematur per haereticos non solum in eis
 quos suae haeresi seductos associant, sed in eis quoque
 quos per impurissima facta sua & sacrificia vel mysteria
 execranda, quae faciunt in odium Christiani nominis
 concitant, existimantibus imperitis omnes Christianos
 huiusmodi flagitiis esse mancipatos. Qualibus dicit scri-
 ptura. Per vos nomen meum blasphematur in gentibus.
 Haec Beda. Ex cuius verbis aperte constat blasphemiam
 exteriorem non solum in verbis, sed etiam in operibus
 committi, quamuis communi vocabulo solet
 (vt dixi) omnis talis blasphemia, nominari blasphem-
 ia oris. Sic enim confessio & negatio frequentius verbis
 efficit solent, & ideo omnis exterior confessio vel negatio,
 solet dici confessio oris vel negatio oris, & tamen quaelibet
 harum potest operibus sicut vocibus exerceri, Nam
 de peccatoribus Paulus loquens, ait. Confitentur se nosse
 Deum, factis autem negant. Haec igitur exterior blasphem-
 ia potest etiam trifariam distingui, sicut supra dixi-
 mus.

1. Pet. 2
Beda.

Isa. 52

Titum.

mus de blasphemia cordis. Cum enim voces & alia opera exteriora sint signa eorum quæ sunt in anima, & ab illis procedant, hinc euenire est necesse, vt voces & alia opera distinguantur iuxta distinctionem eorum quæ sunt signa, & à quibus oriuntur & procedunt. Et ita potest esse aliqua blasphemia exterior quæ tantum procedat à blasphemia sola intellectus sine mala affectione voluntatis, alia quæ solum procedat à blasphemia voluntatis: alia quæ procedat à malitia intellectus & voluntatis simul. Quælibet istarum talis est necessario iudicanda, qualis est interior illa blasphemia à qua processit: ideo necessarium est videre, an aliquam istarum sit hæresis dicenda, vel habeat aliquam cum hæresi connexionem. Et certe de illa blasphemia quæ est in solo affectu licet sit grauissimum peccatum, & (sicut diximus) irremissibile, non tamen habet aliquid cum hæresi aut cum infidelitate. Quia hæresis & quodlibet infidelitatis vitium pertinet ad intellectum, sicut fides cui opponitur. Opposita enim (vt dicit Aristoteles) habent fieri circa idem. Hæc autem solius affectus blasphemia est in voluntate: non est igitur hæresis, nec infidelitas. De alia vero blasphemia, quæ est in intellectu, siue illi sit coniuncta malitia in voluntate, siue non, est difficultas, an aliquo modo ad infidelitatem pertineat. Et pro huius rei consummata declaratione, de hoc prius admonere lectorem decreui, vt consideret aliud esse dicere aliquid, & credere illud. Nam mentiens dicit id, quod tamen non credit esse verum, nec refert, an dicat illud ore, an corde. Potest enim quis in corde suo aliquid dicere & illud secum pertractare quod tamen non credit esse verum. Deinde aduertendum est, duo hæc esse consideranda in fide, primum est, credere omnes fidei articulos. Alterum est ipsos fidei articulos dicere ore, vel corde. Primum horum spectat ad fidem, & hoc vere dicitur fides. Secundum vero dicitur confessio fidei, iuxta id quod dicit Paulus. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ex opposito etiam in infidelitate oportet considerare hæc duo, puta dissensum circa ea quæ ad fidem pertinent, & dicere intus vel extra aliquid contra fidem. Primum horum videlicet dissensus pertinet ad infidelitatem, & est hæresis.

Rom. 10

A sis. Secundum vero scilicet dicere corde vel ore aliquid contrarium fidei; est vitium blasphemiam, ita quod blasphemia non consistit in credere, sed in hoc quod est dicere aliquid corde, vel ore contra Deum, siue credat ita esse quod dicit, siue non: si tamen illud dicat hac intentione, vt Deo iniuriam faciat. Quoniam vt blasphemia vitium dici possit, non satis est vt dicat aliquid diuinæ derogans bonitati, nisi illud voluntarie dicat. Ex quo manifeste colligitur blasphemiam non esse vitium oppositum fidei, sed esse vitium contra confessionem fidei. Et inde deducitur blasphemum ea ratione qua blasphemus est; non esse dicendum hæreticum, nisi aliunde aliquid præter blasphemiam adiungat, quod illum efficiat hæreticum. Si quis enim dicat vel faciat aliquid quod diuinæ derogat bonitati, & id quod de Deo dicit credit ita esse, simul blasphemus dicitur & hæreticus. Quatenus dicit aliquid contra diuinam bonitatem blasphemus est: quatenus vero credit id quod dicit, hæreticus est. Si quis crederet aliquid de Deo quod diuinæ bonitati repugnat, & id non diceret: hic talis hæreticus esset, & non blasphemus. Si quis autem e contrario aliquid intus vel extra Deo diceret quod à diuina esset bonitate alienum, & tamen quod dicit non credit ita esse, hic talis blasphemus diceretur, & non hæreticus. Tales blasphemii sunt multi, qui à passione aliqua aut infirmitate deiectionis, vim tribulationis, aut afflictionis non ferentes, de Deo à quo tribulationem sibi inflictam esse putant vindicari cupientes, qui aliter hoc efficere non valent, ore polluto & maledicto execrandas illi dicunt iniurias: quasi verba illa, quamlibet execranda Deo vel tantillum nocere possent. A quibus si postmodum peteretur, an talem credant esse Deum, qualem illi dixerunt, certe ipsi firmissime negarent. Tales ego noui multos; qui post blasphemias per passionem ore prolatas, certicem gladio opponerent antequam verum esse faterentur, id quod de Deo per blasphemiam effuderunt. Cum igitur tanta sit blasphemiarum varietas, oportet, vt varia sit etiam illarum puniatio, & varius iudex, qui illas debita pœna ferire debet. Blasphemiam, quæ nullam prorsus habet cum hæresi communionem, qualis est illa, quæ committitur in iuramento emisso per membra Christi.

sti, aut sanctorum pudenda: cum illorum vituperatione, C
& ignominia, huiusmodi talis, aut cuiusvis alterius similis
punitio non spectat ad inquisitores hæreticorum ex iure
eorum ordinatio. Nec illi quouismodo ex eodem iure, nisi
aliunde sit illis delegatum, possunt se ingerere, vt de illis
inquirant aut iudicent. Sed illorum punitio spectat ad ordi-
narios iudices tam laicos quàm ecclesiasticos. Blasphemia
autem quæ habet quandam cum hæresi vicinitatem
vel connexionem, hæc merito ad inquisitores hæreticorum
spectabit, vt de illa inquirant, iudicent & puniant. Sicut
qui diceret Deum iniuste punire aliquem, aut non posse
hoc aut illud efficere, aut insipienter rem aliquam egisse:
hic talis est blasphemus & ab inquisitoribus hæreticorum
examinandus. Non propterea solum quòd blasphemus est,
sed quia per talem blasphemiam dedit non modicam de
hæresi suspicionem. Nam ex abundantia cordis (vt summa
veritas ait) os loquitur. Qualis quisq; est talis est eius lo-
quutio. Tanta est verborum cum moribus connexio, vt
propter hoc Solon (prout de illo refert Laërtius) dixerit,
orationem esse factori simulachrum: quoniam animi vis
in loquutione perinde vt in speculo representatur. Quo fit D
vt merito de vnoquoq; suspicemur, illum cum de re aliqua
loquitur ita sentire prout dicit. Quoniam (vt est apud Ari-
stotelem) voces sunt earum quæ sunt in anima passionum
notæ. At, cum omnis res de qua merito vehemens oritur
hæresis suspitio, pertineat ad iudicium & tribunal inquisi-
torum, oportet vt omnis talis blasphemia subdatur, etiam
ex ordinaria eorum potestate, examini, & iudicio inquisi-
torum. Cum tamen de huiusmodi inquirunt, oportet illos
diligenter considerare personæ qualitatem, sicut in cæte-
ris criminibus, an sit persona quæ alias de illo errore pro-
lato, aut quouis alio dederit aliquam suspicionem, an nul-
lam. Deinde consideret temporis quo blasphemauit cir-
cunstanciam, an tunc in tribulatione aliqua fuerit: an extra
omnem tribulationem? quoniam inde conicere valebit
adiuncta etiam personæ qualitate, an ex infidelitate? an
ex impatientia blasphemauerit? Si consideratis bene tēporis
& personæ circumstantiis, constet illum ex infidelitate
blasphemasse, procedet inquisitor ad illius tanquam hære-
tici punitioem, præsertim si ille se credere dicat. Si neget

fe cre

A se credere id, quod dixit, imò dicit se credere oppositum,
& consideratis præfatis circumstantiis, adhuc maneat sus-
picio illum ex infidelitate dixisse, iniungatur illi purga-
tio, & deinde moderata pœnitentia. Quod si in purga-
tione sua defecerit, ego de illo idem faciendum cense-
rem, quod de aliis hæreticis qui in purgatione deficiunt; iura
canonica disponunt. Si vero præfatis circumstantiis bene
consideratis constet illum non ex infidelitate, sed ex im-
patientia & passione aliqua blasphemasse: tunc quia ille
non hæreticus sed solum blasphemus censetur, non habet
inquisitor hæreticorum quid ex iure ordinario amplius
circa illum agere possit. Solent tamen inquisitores hære-
ticorum, præsertim in Hispania, hanc habere sibi specia-
liter delegatam autoritatem, vt huiusmodi blasphemos
punire valeant, & merito. Tum propter criminis gravita-
tem & enormitatem, quod (vt supra docuimus) est gra-
uissimum peccatum. Tum etiam propter negligentiam
eorum iudicum tam ecclesiasticorum, quàm laicorum,
quibus ex officio incumbat huiusmodi execrandas blas-
phemias acerbissime punire. Nam quia illi in hoc negli-
gentes sunt, iustum est, vt hoc negotium aliis delegetur,
qui austriore correctione, & duriore disciplina blasphemias
punientes, possent ab hoc execrando, & horrendo vi-
tio homines reuocare.

*De sortilegis, & auguribus, alijsq; diuinatoribus,
an sint hæretici descend.*

C A P. X I I I.

Tanta inest hominibus multis sciendi curiosa cupidi-
tas, vt ea, quæ ignorare esset vtilius, etiam cum fidei
Catholicæ dispendio improba curiositate discere conentur,
Ob quam causam non immerito à multis dubitari solet,
de huiusmodi hominibus, qui diuinatores nuncupantur,
an sint illi omnes hæretici censendi, & velut tales ab hæ-
reticæ prauitatis inquisitoribus puniendi. Ad cuius rei ple-
norem intelligentiam, oportebit ante omnia inquirere
quid sit, & quotuplex diuinatio: & inde colligere vale-
bimus: an illi, qui illam exercent sint hæretici dicendi,
an non. Diuinatio est enunciatio eorum, quorum notitia:

h 4

per naturam haberi non potest, neque à Deo reuelata est. C
 Res autem sunt aut presentes, aut prateritæ, aut futuræ. Prateritorum & presentium scientia per naturam haberi potest, quoniam præsentia possunt videri, praterita quia aliquando fuerunt præsentia, aliquando visa sunt: & ex illorum intuitione remanet notitia, quam philosophi vocant abstractiuam, per quam potest quis de prateritis certo aliquid scire, & aliis enunciare. Futura autem quia nondum habent esse, videri non possunt, & ideo nihil certum de illis haberi potest. Propter quod diuinatio semper circa futurorum præcognitionem considerari solet: quia illa sunt quæ ex se per naturam cognosci non possunt. Si quis autem præsentia, aut praterita, quæ per naturam cognosci non possent, enunciaret, & certo assereret, ego illum etiam diuinatorem appellarem. Sicut qui à Roma per centum milliaria distans, diceret quid eo temporis articulo Romæ agatur: aut diceret homini, quem nunquam vidit ea, quæ toto vitæ suæ de cursu egit, is certe mea sententia etiam diceretur diuinator, ac si prædixisset futura. Nam sicut propheta dicitur etiam proprie ille, qui per reuelationem agnoscit praterita, aut præsentia, quæ aliàs scire non poterat, quamuis frequentius dicatur propheta, qui per reuelationem prænoscit futura: ita etiam proprie dicitur diuinator ille, qui praterita, aut præsentia, quæ naturaliter scire non poterat, absque Dei reuelatione cum certitudine asserit. Illa siquidem mulier Samaritana, cui Christus dixerat quinque viros habuisse, & quem tunc habebat non esse suum, statim hoc audito exclamauit dicens: domine, vt video, propheta es tu. Prophetam siquidem censebat dicendum eum, quia praterita, aut absentia, quæ in secreto latebant optime noscebat. Quamuis tamen hæc ita se habeant, solet frequenter ille solus dici diuinator, qui futura cum certitudine, & absque deceptionis metu asserit. Futura autem (vt egregie beatus Thomas in Secunda Secundæ, quæstione nonagesima quinta docet) duobus modis cognosci possunt. Aut enim cognoscuntur per suarum causarum cognitionem, aut cognoscuntur per se ipsa. Causæ autem futurorum tripliciter se habent ad effectus suos. Nam aliquæ sunt, quæ ex necessitate & semper suos producunt effectus. Huiusmodi effectus futuri cum certitudine prænosci, & præ

Iohn. 4

A & prænunciari possunt, per cognitionem suarum causarum, quemadmodum astrologi præcognoscere, & prædicere solent æquinoctia, solstitia, eclipses solis, & lunæ. Talis prænunciatio non dicitur diuinatio: quia non usurpatur per eam, quod proprie diuinum est. Aliæ sunt causæ, quæ producunt suos effectus non ex necessitate, & semper, sed raro contingit eas à suorum effectuum productione deficere. Ex harum etiam causarum cognitione possunt homines futuros effectus præcognoscere, non quidem cum certitudine: sed per quandam coniecturam. Ad hunc modum multa prædicunt astrologi de pluuiis, siccitatibus, terræmotibus, de fertilitate, aut sterilitate terræ: & medici prænunciant de morte, aut conualescentia infirmorum, in quibus rebus aliquando prædicunt vera, aliquando falluntur. Hæc etiam prænunciatio non potest dici diuinatio: quia limites naturalis cognitionis non excedit. Aliæ sunt causæ, quæ nullam prorsus necessitatem habent, vt suos effectus, aut semper, aut pluries producant: sed dubiæ semper ex se sunt, & ancipites, vt modo hos, modo oppositos effectus producere valeant. Tales causæ vocantur liberae, vt sunt homines, & angeli. Effectus qui ab huiusmodi causis producendi sunt, non possunt cum certitudine aliqua, siue vt semper, siue vt in pluribus, per cognitionem causarum præcognosci: quia causæ huiusmodi nullam habent ad suos effectus coactionem. Quantumlibet quis cognoscat Petrum, non potest ex hac cognitione certo scire, an Petrus cras ieiunabit, an non: an loquetur, an tacebit: quia cum ille liber sit ad hos effectus, potest & vnum, & alterum efficere. Tales ergo effectus, qui ab huiusmodi causis pendent, nullus agnoscere potest, nisi dum sunt presentes, vt puta cum videt Petrum comedentem, aut ieiunantem, vel tacentem, aut loquentem. Cognoscere hæc cum certitudine, aut prædicere, antequam fiant, soli Deo conuenit, qui (vt dicit Paulus) vocat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt. De huiusmodi futuris intelligendum est id, quod Salomon ait. Multa hominis afflictio: quia ignorat praterita, & futura nullo scire potest nuncio. Quæ verba in commentariis super Ecclesiastem interpretatus Hieronymus ait, Licet diuersa eueniant, & non possit iustus scire quid ei futurum sit, nec fia-

Rom. 4

Eccle. 8

Hierony.

gularum rerum causas, rationesque cognoscere. Nemo enim est conscius futurorum, tamen scit à Deo cuncta in utilitatem hominum fieri, & non absque eius voluntate disponi. Est enim magna afflictio generi humano: quia (vt poeta ait) nescia mens hominum fati, fortisque futuræ, aliud sperat aliudque euenit, de altero loco expectat hostem, & alterius iaculo vulneratur. Hæc Hieronymus. Quisquis ergo talia futura prædicere, aut prænoscere, nisi Deo reuelante præsumpserit, vituperare conuincitur: quod solitus Dei est, & hic talis dicitur diuinator. Nam (vt dicitur capit. igitur. xxvj. quæstione quarta) dicti sunt quasi Deo pleni. Diuinitate enim se esse plenos simulant, & astutia quadam fraudulenta hominibus futura coniectant. Si quis vero huiusmodi futura contingentia, quæ à causis liberis dependent, Deo reuelante præcognouerit, aut prædixerit, non dicitur diuinator; quia non ex se, & per se talem habet notitiam, sed à Deo: & ita ipse non usurpat sibi diuinum aliquid: sed Deo tribuit, quod ab illo se recepisse fatetur. Alioqui omnes Dei prophetæ dicentur diuinatores, eo quod tam multa de futuris prædixerunt. Nullus tamen sanctorum illos diuinatores: sed prophetas appellauit. Ille enim solus diuinator dicitur, qui sibi indebito modo usurpat præcognitionem, aut prædictionem futurorum euentuum, quæ à liberis causis pendent. Et talis diuinatio semper est peccatum, & quidem graue: quia contra religionem, & cultum Deo debitum, non tamen omnes diuinationes æquali culpæ sunt obnoxie: quia vna peior est alia, quo peiora media ad futurorum prænotionem assumit. Aliquæ enim sunt, quæ dæmonum in uocatione vtuntur, vt futura præscire possint, velut sunt Necromantici, aut Arioli. Alij vero sunt, qui sine expressa dæmonum inuocatione futura prædicunt, vt sunt Augures, qui ex garritu auium, aut Aruspices, qui ex auium aspectu, aut Chiromantici, qui per signa manus, multa de futuris prædicere solent. Et Sortilegi aliqui sunt, qui sub nomine Christianæ religionis, per sacrarum scripturarum inspectionem, aut per quasdam, quas sanctorum, seu apostolorum (vt Isidorus octauo lib. Et hi ait) vocant sortes, diuinationis scientiam profitentur. Et hi proprie sunt sortilegi, qui in iure canonico reprehenduntur, atque

damnan

A damnantur. Sunt enim multi alij sortilegi minime à iure reprehensi, sed ab illo tolerati, & sunt illi, qui quamuis faciant aliquid, vt ipsius euentu considerato, occultum aliquid, siue præsens, siue futurum agnoscant, non tamen illorum cognitionem à dæmone: sed à Deo spectant, vt contingit in sorte diuisoria. Ea diuinatio, quæ cum dæmonum inuocatione fit, multo peior est illa, quæ absque illorum inuocatione exercetur. Est adhuc inter ipsas diuinationes aliud non paruum discrimen. Sunt enim aliquæ, quæ quodammodo hæresi miscentur, & sine alicuius hæresis adminiculo exerceri non possunt. Vt si quis mortuum baptizaret, ea forma, & eo ritu, quo baptizatur viuus, vel puerum baptizaret, vt inde sortium emissarum responsum habeat, aut Eucharistiæ sacramento, ad maleficia, & incantationes exercendas abuteretur, aut coram idolis execrandas effunderet preces ad incantationes suas peragendas. Talia enim sortilegia, aut auguria, sine hæresis admittione non fiunt. Nam credere mortuos vtiliter baptizari posse, hæresis fuit Martionistarum, prout nos in eo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, titulo de baptismo, hæresi tertia, docuimus. Rebaptizare pueros, hæresis Anabaptistarum est aperte damnata. Idola orare est idololatria, & si quis in illa, Deos adoratione dignos esse putat, apertissima est hæresis. Eucharistiæ sacramento ad maleficia peragenda abuti, vehementissima est hæresis suspitio. Quoniam hoc faciens, præter magnam irreuerentiam, quam sanctissimo exhibet sacramento merito creditur illum opinari, sanctissimum Eucharistiæ sacramentum, aliquid ad maleficia exercenda valere, & vim aliquam, & virtutem ad illorum maleficiorum exercitium habere: quoniam si hoc non crederet, non vteretur illo ad talis maleficij perpetrationem. Hoc autem sentire aperta est hæresis & blasphemia. Si quis autem dæmones inuocaret, vt sortibus emissis, aut figuris aliquibus factis, de futuris ab eis edoceretur, licet grauius peccaret, non adhuc diceretur hæreticus, si res, quas à dæmonibus scire procurat, tales sunt, quæ à dæmonibus bene prænosci possunt. Nam dæmones, qui rerum naturas, & earum virtutes, & motus (vt habetur in capit. Sciendum.

xxvj.

xxvj. quæst. iiii.) melius quàm homines noscunt, possunt
 ex cognitione causarum præcognoscere effectus, quos illæ
 ex necessitate, & semper producant, prout superius de
 astrologis diximus, circa prænotionem eclipsium solis, &
 lunæ. Si quis huiusmodi eclipses, aut fertilitatem terræ,
 aut sterilitatem futuram, à dæmone præscire tentaret:
 quamvis grauissimè peccaret, non esset tamen censendus
 hæreticus. Si vero ea, quæ per naturam scire non poterat,
 per dæmonum inuocationem scire niteretur, hic mea sen-
 tentia est præsumendus hæreticus: quoniam dæmones ad
 illa prænotanda non inuocaret: nisi crederet dæmones illa
 præscire. Hoc autem de dæmonibus sentire, aperta est
 hæresis: quoniam qui dæmones credit posse cum certitu-
 dine prænotare ea futura contingentia, quæ ex hominis
 arbitrio pendent, credit illos esse Deos: quoniam hoc soli
 Deo conuenire, satis conuincitur per id, quod apud
 Esaiam prophetam legitur. Annunciate, quæ ventura sunt
 in futurum, & sciemus quia Dij estis vos. De talibus so-
 lum, qui dæmones inuocant, vt ea ab illis sciant, quæ
 non nisi à Deo sciri possunt, ego censeo debere intelligi
 capitulum Episcopi, quod habetur xxvj. quæstio. v. in quo
 cap. Sortilegi, & Magici vocantur hæretici. Hoc ideo ibi
 dictum est, non quod semper oporteat sortilegos, & ma-
 gicos viros esse hæreticos: sed quia aliquando tales diuina-
 tiones, sine alicuius hæresis admisionem exerceri non pos-
 sunt. Adeundem modum etiam intelligendum est capitu-
 lum, non obseruatis. xxvj. quæstio. vij. Aliæ sunt diuina-
 tiones, quæ licet sine peccato graui fieri nequeant, sine tamen
 alicuius hæresis admiculo exercentur. Veluti si quis per
 sortilegia, aut auguria, à dæmone inquirat de futuris, ea,
 quæ ille per suam naturam præscire potest, aut ab illo
 petat, vt faciat, quæ certum est dæmonem Deo permitten-
 te facere posse, & non credit dæmonem plura scire, quàm
 scit: aut plura posse, quàm potest, nec aliquid aliud suis
 sortilegiis, aut maleficiis admiscet, quod ex aperto fidei er-
 rore procedere constet. Si quis dæmonis admittito venit, &
 instantissime procuret scire, quid Romæ, aut in exercitu
 Imperatoris agatur, aut quis alicuius maleficiij in secreto,
 sine testibus commissi sit author, aut quo loco malefactor
 lateat,

A lateat, non propter hæc est censendus hæreticus: quia tales
 diuinationes, aut talia sortilegia, siue maleficia, quamuis
 grauissima sint peccata, non tamen habent vllam hæresis
 commisionem. Nam sicut alia peccata per malitiam puram,
 & sine vllò errore, & ignoratia, sed ex industria com-
 mitti possunt, ita etiam sortilegia, & auguria, & aliæ diuina-
 tiones possunt ex pura malitia, & ex industria, sine vllò
 errore intellectus, & per consequens sine vlla hæresi exer-
 ceri. His igitur præmissis, tale pono documentum, ex quo
 rotius huius rei summa pendet. Sortilegia, & auguria, &
 reliquæ diuinationes, quæ sine alicuius hæresis admiculo
 exerceri non possunt: subduntur examini, & censuræ
 inquisitorum hæreticæ prauitatis, & ab illis puniri debent.
 Talia sunt opera necromanticorum, quoniam illi (vt post-
 ea dicemus) semper male de fide sentiunt, credentes de dæ-
 monibus, quòd multa possint, quæ vera non possunt. Sor-
 tilegia vero, & auguria, & aliæ diuinationes, quæ es sola
 malitia voluntatis, absque vllò errore intellectus exercentur,
 non subsunt ex iure ordinario, censuræ inquisitorum
 hæreticæ prauitatis, nisi aliunde ad hanc causam illis fuerit
 delegatum. Hoc expresse definitum est ab Alexandro
 quarto, in capite. Accusatus. S. Sane. de hæreticis. lib. vj. Epi-
 scopi vero de huiusmodi sortilegiis, quæ hæresim non sapiunt
 inquirere, & iudicare possunt, quia istorum potestas
 latior est, quàm potestas inquisitorum. Vt autem inquisitor
 hæreticorum sciat, an sortilegus, aut augur, aut alius
 cuius diuinatio, suæ subsit iurisdictioni, an non, hoc mea
 sententia illum facere oportet. Interrogabit de dæmonum
 potestate, de illorum scientia, vt puta, quid credit illos scire
 de futuris, quid illos posse agere circa hæc inferiora. Inter-
 rogabit etiam, an dæmon possit hominis secreta, quæ
 in solo illius versantur corde, rimari, & perfecte cognoscere.
 Nam quod hæc solius Dei cognitioni subdantur, scriptura
 sacra testatur, dicens: Scrutans corda & renes
 Deus. Et Apostoli orantes Deum, dixerunt. Tu Domine,
 qui corda nostri omnium &c. Ex quibus constat, hæresim
 esse, dicere quod dæmon secreta hominum noscat.
 Huiusmodi autem erroribus solent sæpe sortilegia misceri.
 Et si ille de omnibus his iuxta regulas fidei responderit,
 credendum est illum ex pura malitia, & non ex errore intel-
 lectus,

E/s. 41

Psal. 7.
Act. 1

lectus, tale peccatum commisisse: nisi opus ipsum tale sit, quod vehementer præbeat de hæresis suspicionem. Quæ sunt ea, quæ supra enarrauimus, videlicet, baptismus mortui, rebaptizatio puerorum, abusus sacramenti, ad maleficia exercenda. Hæc enim, & his similia, licet hæreses non sint, cum hæresis non sit in opere, sed in intellectu (vt supra capite primo libri primi docuimus) vehementissimam tamen præbent hæresis suspicionem.

*De magis, an sint hæretici censendi,
& velut tales puniendi.*

CAP. XIII.

Multi sunt, proh dolor, homines, qui vero Deo illorū, & aliorum omnium creatore relicto, ad dæmonem omnium hominum capitale hostem confugere non verentur: & cum à Deo, illi seruietes, omnia vere bona certo sperare possent, dæmoni seruare, & illi per omnia obedire malunt, à quo nil nisi malum recipere valent. Nam dæmon ipse quamuis è sublimi illo statu, in quo à Deo conditus erat, propter insanam illam, prodigiosamque; superbiam, qua Deo se æquare tentauit, ad Inferos vsq; deiectus est, in ea tamen cæca ambitione obstinatus hucusque persistit, vt Deo se æquare contendat, & diuinos appetere honores non veretur. Quos cum in cœlis ex quibus se deiectum conspicit, se iam assequi posse non speret, illos ab hominibus, quos certissime scit facilius decipi posse, accipere quotidie procurat. Vt autem hos, quos tam anxie concupiscit, diuinos assequatur honores, nihil intentatum relinquit. Nam quosdam fraudibus decipit, transfigurans se (vt de illo refert Paulus Apostolus) in angelum lucis: alios variis, prout quenq; concupiscere noscit, propositis donis, & præmiis allicit. Quibus fraudibus, & technis multos hætenus vtriusque sexus homines seduxit: qui illum summe venerantur, & tanquam Deum adorant. Non tamen omnes, qui illi obediunt, eodem ritu, & ordine illum venerantur, nec omnes eodem censentur nomine. Nam quemadmodum Christiana religio varios continet intra se ritus, quibus verus colitur Deus: varias etiam hominum congregationes, qui licet habitu, & nomine ceremoniisque inter se diuer-

sint,

A sint, omnes tamen ad hunc tendunt scopum, vt Deum colant: & illi obediāt: ita ille superbæ parēs Sathanas, Deum in hoc imitari volens, plures sui diabolici cultus habet professores, qui licet diuerso censeantur nomine, diuersosque habeant in dæmonis cultura ritus & mores, hoc tamen inter illos cōuenit, quod omnes laudant dæmonem, & illum venerantur, illiq; per omnia obedire procurant. Diuersitas autem istorum variis modis considerari potest. Primo quidem considerari potest, ex diuersitate mediolorum, quibus ad consequendum id, quod optant, vtuntur. Sunt enim qui incantationibus mortuos suscitare se dicūt, vt ab illis edocti, de futuris aliquid prædicere, aut diuinare possint. Et hi (vt docet Augustinus lib. x. de ciuitate Dei) dicuntur Necromantici, quia *uengit* Græce, Latine dicitur mortuus, *quasi* vero dicitur diuinitio. Necromantia igitur dicitur diuinitio ex mortuis habita, vel accepta. Alij dicūtur hydromantici ab aqua, quæ Græce dicitur *idop*, ex cuius inspectione vmbas dæmonum euocare se putant, & imagines eorū videre, à quibus quod optant (vt ipsi aiunt) edocentur. Sunt alij similes diuersis nominibus appellati diuinatores, quorum nomina recensentur in capit. Episcopi. xxvj, quæst. v. de quorū diuinatione, quoniā in proxime præcedēti cap. differuimus, ideo de illis nihil aliud dicere statui. Potest etiā inter eos, qui dæmonē venerātur, altera cōsiderari diuersitas, quæ sumenda est ex diuersitate eorū rerum, quas dæmonis adiutorio exercent, & quas à dæmone impetrare cupiunt. De his omnibus sigillatim hoc ordine disserere statui, vt primo ostendam, qui, & quales illi sint, deinde inuestigem, an sint inter hæreticos recensendi, & velut tales puniendi. Sunt igitur aliqui, qui magna aliqua mirabilia se facere posse vehementissime cupiunt, vt per horum mirabiliū operationem, ab aliis suspiciātur, & sint illis in miraculum, & stuporē & ob hanc causam dæmoni se subdunt, vt illius auxilio, & potentia mirabilia multa facere possint. Hi (vt Augusti. docet) vocantur magi, quales fuerunt illi, qui coram Pharaone (vt Exodi historia narrat) Moyfi restiterunt omnia illa mirabilia dæmonū auxilio facere conantes, quæ Moyfes dei virtute faciebat. Talis etiā fuit Simon ille, qui (vt Lucas in actibus Apostolicis refert) existimat Dei donum pecunia posse possideri. Hic enim tot, tantæque mira-

Augusti.

Exod. 7

1. 7. 8

bilia

bilia dæmonis auxilio operatus est, vt à Samaritanis, vnde C
 originem traxerat, pro Deo habitus sit, & Romani (vt Iu-
 stinus martyr in suo apologetico refert) publicam illi tan-
 quam Deo statum exererint. Vt autem de istis certius, &
 apertius definire valeamus, an heretici sint dicendi, an non,
 hoc in primis animaduertere oportet, quod nullus magus
 aliquid horum mirabilium operatur, sine aliquo pacto, in-
 ter illum & dæmonem facto. Non enim gratis hæc om-
 nia Sathanas docet, nec gratis suam magis impartitur
 eam, quam habet potentiam, sed aliquid ab ipso mago
 recipit, vt illum ad illa mirabilia perpetranda iuuare ve-
 lit. Consideranda igitur est ante omnia ipsius pacti qualitas,
 & conditio: quoniam inde magna heius rei notitia
 pendet. Pacta autem ista dupliciter fieri contingit, quoniam
 quædam aperte, & expresse fiunt, alia vero non, nisi
 tacite & latenter. Pactum apertum, & expressum est, quod
 cum ipsomet dæmone emittitur, & illi in propria perso-
 na datur, Et hoc iterum duplex. Est enim aliquod publice,
 & solenniter factum, est etiam aliud priuatum, & sine
 vlla profusa solennitate factum. Pactum publicum & so-
 lenne est, quod fit cum dæmone sedente in folio regali, &
 D
 multitudine suorum subditorum stipato, in generali qua-
 dam congregatione veluti in quibusdam committis gene-
 ralibus, quo omnes, qui sub dæmone militant, & illi nomi-
 mina dederunt, conueniunt. Ibi enim coram omnibus illis
 promittunt aliqui (vt longius infra dicemus) dæmoni obe-
 dientiam, & illius mandata se per omnia seruaturus vo-
 uent Deo, & omnibus operibus eius renunciant, aliâque
 innumera scelera se patraturus iurant. Qua per illos emis-
 sa promissione, dæmon illis statim promittit se illis daturum
 ea, quæ scit illos concupiscere. Non enim omnibus
 omnia promittit, sed quo quisque plus se dæmoni tradit,
 & plura in illius honorem se facturum spondet, eo plura
 etiam dæmon illi promittit, & plura condonat. Pa-
 ctum priuatum & expressum est, quod cum ipso sit dæ-
 mone promissionibus vltro citroque datis, nulla tamen
 habita solennitate, nullisque etiam adhibitis retribus. Quæ
 autem dæmon promittit se illis daturum, pro viribus præ-
 stare laborat, ne si mendax in promissis inueniatur, hi qui
 illi se dederant, ab eo iterum recedant, & sic amittat, quos
 iam

A iam velut seruos habebat. Sunt tamen aliqua non pauca,
 quæ dæmon minime efficere valet: quia aut suas naturales
 vires excedunt, aut licet eas non excedunt, Deus tamen sine
 eius nutu nihil agere potest dæmon, illa agere non
 permittit. Si quid igitur horum dæmon illis promissit illu-
 sionibus quibusdam, & præstigijs sic illos sæpe fallit, vt il-
 li putent id, quod à dæmone sperabant, se assequutos fuisse.
 Pactum tacitum cum dæmone est, quod quis facit non
 cum dæmone, sed cum eo, qui est dæmonis discipulus, &
 seruus promittens illi obedientiam integram & absolu-
 tam, & renunciat Deo, & fidei Catholicæ, & reliqua omnia
 spondet, quæ ipsi dæmoni alij promittunt. Is autem cui hæc
 promittuntur, vice versa promittit illis, quod propter hæc
 multa magna, & mirabilia assequentur. Hoc autem pa-
 ctum quamuis non cum ipso dæmone factum, dæmon ipse
 ratum habet, & omnia in illo contenta, perinde adimple-
 re nititur, ac si fuissent ab eo promissa. Quo fit, vt non so-
 lum illi, qui expressum, sed etiam qui tacitum cum dæ-
 mone pactum fecerunt, multa insolita, & stupenda, dæmone
 illos adiuuante faciât, aut facere videantur. De his omni-
 bus non incongrue dici potest id, quod de alijs peccatori-
 bus Dominus per Esaiam prophetam dixit: Percussimus
 E/sa. 28
 sedes cum morte, & cum inferno fecimus pactum. His igitur
 annotatis, vt sciamus de mago aliquo, an hæreticus ille
 sit, an non, duo sunt consideranda. Primum est ipsius
 pacti, quod cum dæmone fecit qualitas, & conditio, siue ta-
 citum illud sit, siue expressum nihil refert. Si per pactum
 illud promissit se adoraturum dæmonem, & alios diuinos
 honores illi daturum, & hoc vel aliquod aliud simile pro-
 misit: quia ita faciendum esse credidit, merito proculdu-
 bio ille censendus erit hæreticus: quia dæmonem Ieum
 esse credit, quum illum tanquam Deum adorat, aut ad-
 orare promissit, & venerari. Nam verus Deus creator om-
 nium, qui loquutus est per os sanctorum, qui à seculo
 sunt prophetarum eius, per Esaiam prophetam loquens
 ait: Ego Dominus, & non est alius: extra me non est Deus.
 Et in eodem loco iterum. Ego Dominus & non est alter.
 Et rursum: Nunquid non ego Dominus, & non est vltra
 Deus absque me? Si nullum fecit pactum de re, fidei catho-
 licæ repugnante, quod rarissime contingere potest,

quoniam (vt diximus) nunquam solet dæmon gratis, & sine aliqua certa lucrī spe eam quam habet potentiam hominibus impartiri, & per illam hominibus ad eorū nutum inservire, tunc magus ille erit examināndus, quid de dæmonis potestate credat. Si certo cognosci potest illum credere de dæmone, quod possit aliquid, quod Deo soli cōuenire fides catholica docet, erit sine vlla dubitatione hæreticus censendus. Vt gratia exempli, si credit dæmonem posse aliquid creare, prout Manichæi, & Priscillianistæ dixerunt, aut credit dæmonem posse mortuos suscitare, quod re vera solius diuinæ potentia est proprium. Nam sicut fide credimus animam humanā à solo Deo creari posse, ita etiam fide tenendum est solum Deum posse eandem hominis animam corpori humano vnire. Hoc enim ratione naturali certo, & euidenter scimus, quod nulla forma substantialis potest alicui materiae velut illius forma vniri: nisi à solo illo agente, qui possit illam producere. Agens quod non potest formam substantialem producere, nec potest etiam illam materiae vnire, quoniam sic vniedo videretur ipsum compositum ex materia & forma producere. At ineptia est maxima dicere, quod aliquod agēs producat aliquod compositum, cuius nec materiam, nec formam producere potest. Deus igitur, qui solus animam hominis producere, & creare potest, etiam solus potest illam postquam à corpore suo separata fuerit, iterum eidem corpori vnire. Nam alius ille, qui animam corpori vniret, hominem illum fecisse diceretur, quod nefas est dicere dæmonem hoc facere posse: quia dicente Deo, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, aperte nos docuit, ipsius hominis productionem tantam esse, vt propagatione seclusa, soli Deo conuenire possit. Forte quis hic mihi obiiciet Samuelem, qui (vt Regum narrat historia) per phthonissam suscitatus est, & interrogatus responsa dedit Regi Sauli. Huic obiectioni dupliciter respondere possumus, prout Augustinus in epistola ad Simplicianum docet. Primo quidem dici potest iuxta illum, non fuisse Samuelem animam, quæ apparuit, & cum Saule loquebatur, sed quoddam phantasma, & illusio imaginaria diaboli machinationibus facta, quam scriptura sacra in lib. i. Reg. & in Ecclesiastico Samuelé vocat, eo loquutionis tropo, quo imagines

gines suarum rerū nominibus solent appellari. Nam imagines illæ Cherubin, super arcam testamenti existentes, Cherubin appellatur in sacra scriptura, cum tamen re vera non essent Cherubin: sed illorum imagines. Et Pincerna ille Pharaonis in carcere cum Ioseph existens, vitem se in somnis vidisse dixit, in qua erant tres propagines, cum tamen nec vitem, nec propagines vidit: sed solas illarum rerum imagines. Iuxta hunc modum etiam angeli, qui olim à Deo ad homines mittebantur: dicebantur in veteri testamento Dij, ob hoc solum quia Deum à quo mittebantur, representabant. Nam de Angelo illo cum quo iustatus fuerat Iacob loquens dixit: Vidi Dominum in facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Non enim Deum videbat Iacob (vt omnes sacri doctores concorditer docent) sed Angelum à Deo missum, qui propterea quod speciali quodam modo Deum, à quo missus erat, representabat Deus, aut Dominus à Iacob dictus est. Sic etiam ponit illa Samuelem imago, quam dæmon ob oculos Saulis posuit, dici Samuel. Si vero scrupulus aliquem vrget, vt non imaginem Samuelem: sed ipsum Samuelem suscitatum esse credat, propterea quod is, qui apparuit, vera Sauli prædixit, quæ à maligno spiritu dicti non poterant, propterea quod nihil de futuris certum ille præcognoscere potest, præsertim de illis, quæ non à solis necessariis causis eueniunt. Hunc scrupulum tollit Augustinus, in illa præfata epistola, sic inquit: Potest & illud videri mirum, quod dæmones agnouerunt Christum, quem Iudæi non agnoscebant. Cum enim vult Deus etiam infirmos spiritus aliqua vera cognoscere temporalia duntaxat ad istam mortalitatem pertinentia, facile est nec incongruum, vt omnipotens, & iustus (ad eorum poenam, quibus ista prædicuntur, vt malum, quod imminet, antequam veniat, patiantur) occulto apparatu, videlicet mysteriorum suorum talibus spiritibus aliquid diuinationis impartiat, vt quod audiunt ab angelis prænuunciant hominibus. Tantum autem audiuit, quantum omnium moderator Dominus iubet, vel finit. Hæc Augustinus. Secundo dici potest, iuxta Augustini sententiam, quod is, qui Sauli apparuit, fuit verus Samuelis spiritus à dæmone adductus, Deo id permittente propter aliquam rationem nobis

Genes. 40

Genes. 32

August.

occultam. Nam cum Christus permiserit se à diabolo assumi, & super pinnaculum templi portari, & super montem excelsum collocari, non est mirum, quod animam Samuelis ab inferis portare fuerit permixsus, præsertim cum ipsa Samuelis anima prope infinitum minoris sit excellentiæ, quam ipse Christus. Aut certe dato quod fuerit verus Samuelis spiritus is, qui Sauli apparuit, dici melius poterit, illum non aliqua arte magica, aut dæmonis potestate ad hoc permixsus: sed diuina potentia & dispositione, quæ phthonissam, & dæmonem latebat, fuisse illum adductum, vt Sauli sententiam diuinam propter sua demerita super eum proxime venturam prænuñciaret, quemadmodum ipsemet dum viueret eidem Sauli nunciauit illum esse ex Dei decreto à regno deiectum. Si autem aliquis eam sententiam magis probare voluerit, quæ ait animam Samuelis fuisse à dæmone ex Dei permixsione ab inferis suscitatum, hoc summe cauere debet, ne credat, aut suspicetur animam illam fuisse suo proprio corpori restitutam, aut alicui alteri corpori sic infusam, vt ex illa coniunctione corporis, cum illa anima, verus & integer fuerit homo constatus, qualis ante mortem suam fuerat. Talem enim coniunctionem corporis cum anima, neque etiam Deo permixtente dæmon ex suis viribus facere potest. Et certe Augustinus, qui admittit animam hominis potuisse à dæmone ex Dei permixsione ab inferis ad superos adduci, non admittit dæmonem potuisse illam corpori infundere. Ad solum enim motum localem dicit animam Samuelis potuisse dæmonis potestati subesse, vt posset illam de loco ad locum, illa inuicta mutare. Nam ad hoc solum valet exemplum, quod attulit de Christo, quem diabolus de deserto ad ciuitatem Hierusalem transfulit, & posuit supra pinnaculum templi. Hoc tamen inter illa duo interest, quod Christus non inuitus: sed se permixtente, ductus est à dæmone. Anima vero etiam inuita potest à dæmone, quo illi placuerit duci, nisi dæmon sit à Deo ad hoc faciendum impeditus. Quisquis igitur hanc probare voluerit sententiam, vt dicat veram animam Samuelis à dæmone ex Dei permixsione fuisse coram Saule adductam, horum alterum illum scire oportebit, aut animam illam non fuisse vero corpori, sed phantastico, & apparenti tunc coniunctam, cui non,

A non, vt verà illius forma vnuebatur, sed solum illi adistebat vt motrix illius: aut si in vero corpore, cui vere, vt forma illius vnuebatur, illam apparuisse dicat, talem animam cum corpore vnionem à solo Deo factam esse ille dicere cogetur; ne hominem (quod impium est) à dæmone fieri posse dicat. Si quis vero contendit dæmonem posse animam hominis corpori vnire, is certè testimonio beati Leonis, huius nominis primi damnatur, qui in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum differens de errore Priscilliani dicentis animas, quæ humanis corporibus inferuntur, fuisse in corpore, & in cælesti habitatione peccasse, atque ob hoc à sublimibus ad inferiora dilapsas in diuersæ qualitatis principes incidisse, & per aëreas, ac sidereas potestates alias duriores, alias mitiores, corporibus esse inclusas, sic ait. Quam impietatis fabulam ex multorum sibi erroribus texuerunt: sed omnes eos catholica fides à corpore sitæ vnitatis abscondit; constanter prædicans; atque veraciter quod animæ hominum priusquam suis inspiciantur corporibus, non fuere, nec ab vilo incorporarentur nisi ab opifice Deo, qui & ipsarum est creator, & corporum. Hæc Leo Papa, qui fide catholica tenendum esse docet, animas à solo Deo corporibus humanis infundi. Cum igitur magus aliquis mortuum aliquem suscitare se dixerit, nequaquam est illi credendum: quia nec dæmon ipse, à quo iuuatur, hoc facere potest. Poterit quidem Deo permixtente, & dæmone fauente animam solam alicuius defuncti ab inferis ad superos adducere, & corpori alicui phantastico, ad imaginem, & similitudinem corporis defuncti conflato illam infundere, non quidem, vt formam illi coniunctam: sed tanquam illius motricem. Et quia hoc dæmon facere potest, hinc est, quod ipse dæmon huiusmodi illusionibus, & præstigiis magos ipsos, & alios insipientes decipit, vt putent illum posse mortuos suscitare. Quisquis tamen hoc putat, impius est & hæreticus: quia creaturæ, hoc est, dæmoni tribuit id, quod soli Deo cõuenit. Nam vnus ex præcipuis testimoniis, quo (vt concors omnium sanctorum doctorum sententia tenet) Christus suam nobis manifeste declarauit diuinitatem fuit mortuorum suscitatio. At si hæc mortuorum suscitatio dæmonum potestate fieri posset, non satis bene suam diuinitatem illo argumẽto no-

Leo papa

bis probasset Christus. Est adhuc aliud considerandum circa dæmonis potestatem, mutare videlicet homines in pecora, aut volucres, aut quæcunque alia bruta animalia, de quo magum examinandum esse cenfeo, & diligentissime interrogandum, an credat illud dæmonem facere posse. Nam & magi sæpissime hoc se facere dicūt, & de his multa olim facta esse fabulosa narravit gentilitas. Quæ omnia apud multos fidem obtinuerunt propter vanam & leuem Græcorum credulitatem, quæ eousque processit, vt nullum fuerit tam impudens mendacium, quod teste, ac proinde fide apud illos caruerit. Lucianus scribit, se quum in Thessalia noscendar magiæ causa vesicaretur, mutatam in asinum, dum auem fieri optaret. Non quidem quod hoc illi contigisset: sed (vt opinor) ad artis magicæ irrisionem, & sublannationem, hoc confixit argumentum hominū, qui neminem, nec Deos ipsos non sublannauit. Idem argumentum postea Apuleius suscipiens scripsit librum de asino aureo, vt suam ostentaret eloquentiam, quam multorum opinione id, quod optauit, non est assequutus. Circei famosissimam magam socios Vlyssis mutasse in bestias finxit potius, qui narrauit Homerus. Diodemidis socios post troianum excidium in volucres fuisse conuersos refert Ouid. lib. xiiij. Metam. Et beatus Augustin. lib. xvij. de ciuitate Dei, cap. xvij. refert se, cum in Italia esset, similia quadam audiuisse de quadam regione illarum partium, vbi stabularias mulieres imbutas his malis artibus, in caseo dare solere dicebant quibus vellēt, sen possent viatoribus, vnde in iumenta illico verterentur, & necessaria quæque portarent: perfunctaque opera, iterum ad se redirent: nec tamen in eis m̄tem fieri bestialem, sed rationalem, humanamque seruari. Quæ vana, & leuis credulitas à Gentilitate, præsertim ab antiqua illa Græcia ortum habens, ad nostra vsque tempora processit, in quibus non desunt homines, qui credant, homines in lupos, aut canes, aut cattos, magorum incantationibus, & dæmonum potentia conuerti posse. Si magus hæc, aut his similia à dæmone fieri posse credat, erit proculdubio hereticus censendus, quia ea dæmoni tribuit, quæ omnem superant naturalem creaturæ potentiam, & quæ soli Deo conuenire possunt. Nam (vt ex proxime præcedentibus constat) sicut sol-

Lucia.

Apule.

Augu.

A lus Deus potest animam humanam producere, ita etiam ille solus potest illam corpori vnire: & inde sequitur, vt etiam ille solus possit illam de corpore in corpus transferre. Præterea anima humana talis est, & tantæ nobilitatis, vt non nisi corpus humanum, & organicum informare & animare possit. Nam sicut qualibet forma substantialis exigit certas aliquas dispositiones in materia, vt illam fouere, & informare possit, veluti forma ignis requirit calorem in materia, forma arboris, aut herbæ requirit humiditatem, aut viriditatem: ita anima humana requirit in corpore figuram humanam, vt corpus illud animare, & vegetare possit. Non tamen puto sic talem corporis figuram requiri, vt Deus non possit animam hominis si vellet, corpori bruto vnire, Deus tamen hoc nunquam facere decreuit, qui ab initio hominem creans, animam illius non nisi corpori organico infudit, talēque illum in corporis figura tunc fecit, qualis perpetuo postea faciendus erat. Et ob hanc causam dicimus animam hominis, si ad ordinem, & potentiam naturæ referatur, non posse nisi corpus humanū vegetare. Non est igitur credendum vlla dæmonū potentia posse homines in iumenta, aut eus aut alia bruta animalia mutari. Si quis vero obiciat ea, quæ Circei illam magam olim fecisse poëtæ referunt, & quæ hodie à multis magis fieri dicuntur, hæc omnibus eleganter, & ingeniose responderet Augusti. lib. xvij. de ciuitate Dei, cap. xvij. sic inquit: Nec sanè dæmones naturas creat, si aliquid tale faciunt, de quibus factis ista veritur quæstio: sed ipse tenus, quæ à Deo sunt creata commutant, vt videantur esse, quod non sunt. Non itaque solum animum: sed nec corpus quidem vlla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate in membra, vel lineamenta bestialia, veraciter posse conuerti: sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando, siue somniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mira celeritate formas capit, sopitis, aut oppressis corporeis hominis sensibus, ad aliorum sensum, nescio quo ineffabili modo figura corporea, posse perducī: ita vt corpora ipsa hominum alicui iaceant, viuientia quidem, sed multo grauius, atque vehementius, quam somno suis sensibus obseratis. Phantasticum

Augu.

autem illud veluti corporatum in alicuius animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri possit in somnis, & portare onera, quæ onera si vera sunt corpora, portantur à dæmonibus, ut illudatur hominibus, partim verà onerum corpora, partim iumentorum falsa cernentibus. Hæc tenus Augusti. Et ad probationem huius suæ sententiæ, qua dicit illa non vera esse, sed dæmonum illusiones, adducit experientiam ipsam, quæ multa vera docere solet. Ad ipsam autem experientiam comprobendam, duo narrat facta, in quibus id, quod dixit verum esse, certissime cognitum est. Quibus narratis, postea iterum sententiam suam explicat sic inquit. Proinde quod homines dicuntur, mandatumque est literis à Diis, vel potius dæmonibus Arcades in lupos solere conuerti, & quod carminibus Circe socios mutauit Vlyssis, secundum istum modum mihi videtur fieri potuisse, quem dixi: si tamen factum est. Diomedes autem volucres, quandoquidem genus earum per successionem propaginis durare perhibetur non mutatis hominibus factas, sed subtractis credo fuisse suppositas, sicut cerua pro Iphigenia Regis Agamemnonis filia. Neque enim dæmonibus iudicio Dei permissis, huiusmodi præstigiæ difficiles esse potuerunt. Sed quia illa virgo postea viua reperta est, suppositam pro illa ceruam esse facile cognitum est. Socij verò Diomedis, qui nunquam subito comparuerunt, & postea nullo loco apparuerunt, perdentibus vltoribus angelis malis, in eas aues, quæ pro illis occulte ex alijs locis, vbi est hoc genus auium, ad ea loca perductæ sunt, ac repente suppositæ, creduntur esse conuersi. Hucusque Augustinus, qui rem totam luculenter, & ingeniose (vt solet) explicuit. Iuxta hunc modum, quem Augustinus docet, sunt intelligenda multa alia, quæ magos facere posse, vanâ, & leui gentilitas credidit. Nam (vt cætera ridicula pertranseam) fuit gentilitati persuasum, magicis incantamentis detrahi cælo lunam, aut tolem obscurari. Ideo Ouidius de Medea loquens, dixit: Illa reluctansem cursu deducere lunam Nititur, & tenebras addere solis equis. Et Vergilius in Pharmaceutria. Carmina vel cælo possunt deducere lunam. Aduuari putabant lunam sic laborantem sonitibus permagnis, ne voces incantantium eo possent

Ouid.

Vergil.

A possent peruenire, vt ab ea exaudirentur, idcirco tympana & cymbala pulsabantur. Nam hæc omnia plurimum prodesse putabant. Vnde Propertius ait: Cantus & è curru lunam deducere tentant. Et facerent, si non æra repulsa sonent. Et Iuuenalis de femina loquacissima loquens, Satyra sexta dixit. Vna laboranti poterit succurrere lunæ. Hæc omnia virtute dæmonum fieri nequeunt, qui naturæ ordinem à Deo institutum permutare non possunt. Sed (vt Augustinus de alijs rebus dixit) diabolica illusiones similitudines, & phantasmata illarum rerum dæmon ob oculos hominum sic subtiliter, & artificiose ponebat, vt homines crederent se non similitudines; & phantasmata: sed veras res vidisse. Ad cuius sententiæ confirmationem præter exempla, quæ ille adduxit, alia multa possunt afferri, è quibus vnum solum referam, quod narratur in vitis patrum. Iuuenis quidam inuenculam ardentem amabat, eamque ad actus venereos, vt sibi consentiret quotidie sollicitabat. Quam, quia nunquam consentire voluit, quidam Iudæus magus ad iuuenis petitionem, in equam conuertit, vt sibi, & alijs aspicientibus videatur. Ob hanc causam illa ad beatum Macharium ducta est, qui illam aspiciens dixit, sibi mulierem, & non equam videri. Non enim potuit dæmon sancti viri sensus illudere, quem admodum aliorum sensus illuserat. Hic igitur Deum pro illa orans, suis precibus à tali illusiones eam liberauit. Denique hæc sententia confirmatur auctoritate concilij Anquirensis, quod de hac re apertissimam dedit definitionem, sic inquit. Quisquis credit posse fieri aliquam creaturam aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel in aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & pagano deterior. Hæc concilium Anquirensis, vt citantur à Gratiano in cap. episcopi, xxix. q. v. Nam huius concilij decreta non reperiuntur inter illa, quæ duobus voluminibus magnis conclusa, anno ab hinc octauo impressa sunt Coloniz. Sunt enim illic decreta concilij Ancyran, & suspicatus Gratianus litteram mendosam (prout aliàs sæpe in illo Gratiani volumine contingit) ita vt pro Ancyran positum esset Anquirensis, omnia concilij Ancyran decreta perlegi, sperans

Propertius.

Iuuenal.

prælatum decretum illic inuenire: sed nihil tale in concilio Ancyrano reperi. Colledor tamen illorum conciliorum, post Ancyrani concilii decreta hoc addidit, dicens se in quodam codice manu scripto illud inuenisse.

De maleficiis, an sint hæretici dicendi, & vclut tales puniendi. CAP. XV.

INter multos, quos sub suo imperio dæmon continet homines, qui illum inuocant, & pactum cum illo faciunt, vt illius adiutor ea, quæ optant efficere valeant, quidam recententur, qui ab operibus suis malefici appellantur, propterea quod tam malignantis, & pestiferi sunt ingenij, vt nulli bene: sed dæmonem ipsum imitantes, male multis facere optent, & ob hoc solum dæmonis imperio se subdunt, vt ab illò doceantur, quo pacto aliis obesse possint. Nam licet magi, & incantatores, de quibus in præcedenti capit. disseruimus, possint etiam hæc maleficia dæmonis auxilio operari, non tamen ob hæc maleficiorum peritiam magi: sed malefici vocantur proprio vocabulo, prout ex ipsa vocis etymologia facile constare potest. Nam in l. nemo. C. de maleficiis, & mathematicis, dicitur huiusmodi homines ob facinorum magnitudinem maleficos à vulgo appellari. Huiusmodi autem maleficorum multa sunt genera, quæ non secundum varietatem mediorum, & instrumentorum, quibus malefici in sua arte vtuntur: sed iuxta diuersitatem malorum, quæ in aliis efficiunt, distinguuntur. Est enim aliquod maleficium, quod dicitur amatorium. est etiam aliud quod dicitur veneficum, & hoc etiam multiplex iuxta multiplicitatem nocumentorum, quæ per illa hominibus inferuntur. Maleficium amatorium est, quod fit ad flectendos animos virorum, aut mulierum ad libidinosum, & turpem amorem. Et qui hoc exercet, quocumque modo id faciant, grauiter peccant: quoniam (vt aperte constat) ad rem malam, & expresse à Deo prohibitam, sollicitant. Rem autem malam, quæ sine peccato exerceri potest, nullus sine peccato consulere alicui potest, neque ad illam sollicitare. Nam (vt ait Paulus) non solum, quia talia agunt sed qui agentibus consentiunt, digni sunt morte. Maleficium veneficum est, quod fit ad nocumen-

Atum aliquod alicui inferendum. Solent enim multifariam huiusmodi homines nocere. Aliquando enim illis in propriis illorum personis nocent: aliquando in possessionibus eorum, aut in rebus illis coniunctis. Nam hi malefici sæpe dæmonis operatione secreta homines cito interimunt, sine aliqua propinatione veneni. Aliquando vero non tam celeriter eos è vita tollunt: sed mortem in longum temporis spatium producant, vt post longas luctuosasque querelas, & miserabiles fletus, corpus personæ, quæ est maleficio infecta, paulatim conteratur, & debilitetur quousque tandem pereat. Propter hæc & alia nocumenta, quæ corporibus inferre solent humanis, in l. finali. C. de maleficiis & mathema. vocantur hostes communis salutis. Hi oues, & boues, & reliqua bruta animalia, quæ forte pinguisima erant, breuissimo temporis spatio, macilenta aliquando efficiunt, aliquando profus interficiunt. Hi homines matrimonio coniunctos sic sæpe ligant, vt ad opus generationis minime commiscei possint. Hi sunt, qui (vt dicitur in l. multi. C. de malef. & mathe.) elementa turbant, ærem immutant, ventos, & rempestates suscitant, grandines, & lapides terrificos, qui frumenta, & fruges omnes deuastent, ex alto descendere faciunt. Vt autem hæc omnia facere possunt, varijs vtuntur hi homines instrumentis, & medijs. Aliquando manifesta venena, in cibo, aut poculo, aut veste, aut alia re, quæ personam illam contingat, propinant. Aliquando nihil tale illi præbent: sed imagines quasdam, certis temporibus obseruatis, & determinatis carminibus, & ritibus quibusdam, & signis conficiunt, quas in nomine Beelzebub Principe dæmoniorum baptizant, adhibitis & expressis quibusdam alijs verbis, quæ vel referre non licet, nec si liceret, sine magno horrore, & tremore animi id facere possem. His sic peractis prædictas imagines ad ignem applicant, & ibi petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona illa, cuius imaginem consecerunt, euenire optant. Quandoque etiam acubus, aut alijs acutis ferris perforant illius imaginis caput, aut pectus, aut ventrem, aut femora, aut aliam corporis partem in qua cupiunt malum aliquod oriri in persona, cui nocere cupiunt. Quibus omnibus perfectis, sæpe contingit, vt persona illa cui nocere maleficus procurauit, graui-

Lucan.

ter torqueatur, & doleat in capite, aut stomacho, aut ventre, aut repentinam quandam toleret infirmitatem, quam nullus medicorum cognoscere valet. Aliquando solis verbis ex ore suo prolatis nocent, de quibus Lucanus dixit. Mens hausti nulla sanie polluta veneni, lucantata perit. Quæ omnia dæmonum operatione fieri, duplici potest ratione probari. Prima sumitur ex eo, quod in his omnibus necesse est scribi quasdam figuras, quæ naturaliter intelligi non possunt, & quædam dæmonum nomina prorsus ignota, & penitus horrenda, quamuis aliis sanctis nominibus mista, illic scribuntur, quæ non nisi ad pactum cum dæmone initum implendum, posita esse credendum est. Secunda ratio per hoc evidentissime conuincit, quod ille imaginum compositiones, & tactus, aut illi characteres, aut verba prolata, non possunt ex sua natura mortem, aut morbos aliquos, aut nocumentum aliquod in corporibus humanis efficere. Quoniam si hæc operandi vis esset huiusmodi rebus concessa, omni tempore, & omni loco, & omni subiecto eiusdem qualitatis, & dispositionis illa operaretur, quifquis similes imagines, aut characteres efficeret, aut similia verba proferret. Costat autem quod si alius nullum cum dæmone pactum habens tales characteres faciat, aut talia verba proferat, nihil efficiet. Ex quo evidentissime colligitur, tales morbos, aut alia quæuis nocumenta, nullo pacto virtute imaginum, aut verborum fieri. Et inde cõiunctur, vt hæc ab ipsis dæmonibus, cum quibus malefici pactum siue publicum, siue priuatum inierunt, fiant. Nam ipsi dæmones, qui acutissimi sunt, lapidum, atque herbarum, cæterarumque rerum naturas, & proprietates optime norunt, melius quàm omnes medici, & physici, qui in orbe fuerunt. Dæmon enim peccans (vt beatus Dionysius libro de diuinis nominibus cap. iij. docet) substantiam, & proprietatem suæ naturæ angelicæ non amittit: sed omnia naturalia integra, & splendidissima retinuit. Hic igitur cum perspicacissimū habeat intellectum, facillime noscit ea, quæ mortem, aut morbos, aut cruciatum, aut alia quæuis nocumenta homini inferre possunt. Scit miscere simplicia ex quibus venena cõfici possunt, quæ tale valeant homini nocumentum inferre, quale optatur. Cum igitur dæmon magnum huiusmodi rerum peritiam, habeat

A habeat, quando tales imagines (vt diximus) acubus punguntur, aut characteres fiunt, aut verba proferuntur, Deo permittente, ille venena, quæ homini. cuius imago perforatur, nocere possint, secreto & inuisibiliter adhibet, & sic naturali potestate, & virtute venenorum dæmon facit ea, quæ maleficus efficere optat. Quæ venena, quia maleficus sæpe ignorat, nec illa adhibere videt, putat ea omnia, quæ sunt, virtute talium imaginum, aut characterum, aut verborum fieri, quæ tamen neque ab imaginibus, neque à figuris, aut verbis vllis, neque à dæmonis ipso: sed ab aliis agentibus, ad hoc virtutem naturalem habentibus sũt, quæ per dæmones ipsos, qui illorum agentium virtutem agnoscunt, latenter applicantur, & admouentur, vt in ipsis corporibus humanis, ea, quæ maleficus cupit, efficiant. Et contingit sæpe, vt qui hæc maleficia operantur, remedia his malis, quæ intulerunt adhibere nesciant: quia non amplius dæmon eorum magister eos docuit, vel (vt rectius loquar) non amplius dæmon illis promisit. Sunt tamen a lii, qui optime vtrunque nouerunt, videlicet nocere, & nocumento à se, vel ab aliis illato remedium adhibere. De qua re lectorem admonere decreui, vt intelligat huiusmodi maleficos homines, non solum grauiter peccare, cum nocent: sed etiam quando nocumento à se, aut alio illato, remedium per huiusmodi diabolicam artem præstant, vt maleficium operatum obesse nõ valeat. Nam licet sic operâtes proximo læso profint, tamen (vt ait Paulus) non sunt facienda mala, vt inde veniant bona. Mala est autem dæmonum inuocatio, Rom. 9 malum est etiam & pessimum, cum dæmone pactum aliquod siue expressum, siue tacitum facere: malum igitur, & pessimum est maleficium iam adhibitum soluere si nõ aliter quàm per dæmonis inuocationem, & illius auxiliũ soluendum est. Id enim quod ex se malum est, nulla adhibita bona intentione, nec quacunque alia bona circũstantia adiuncta poterit bonum esse. Quo fit, vt licet bonum sit proximorum incommodis obuiare, non tamen bonum sit maleficia facere, ad proximorum nocumenta tollenda. Iste, quod iustum est (inquit Dominus) exequeris. Si tamen maleficium adhibitum tale esse dignoscitur, vt naturali aliqua virtute, sine vlla dæmonis inuocatione, & sine vlllo pacto cum illo inito, impediri possit illius operatio, tunc bonum &

Deut. 16

& meritorium erit illud maleficium dissoluere, tatum abest, vt peccatum dici queat. Potest etiam per orationes sanctorum virorum tolli maleficium ne suum consequatur effectum. Similiter etiam potest licite maleficium impediri, si imago illa, cui est acus infixata, aut aliud simile instrumentum per quod faciendum est maleficium, inueniretur & confringeretur. Tunc enim dæmon non amplius illum fatigaret, quia ex pacto quod cum malefico fecit, nō assistit nisi quandiu signum aliquod ab eo datum permanet. Sed quæstio non parui momenti est, an liceat ab eo qui maleficia exercet, & paratus est quotidie illa exercere, petere, vt maleficium alicui adhibitum dissoluatur, aut impediat, ne operationem suam exercere valeat, præsertim si credit illum non nisi dæmonis auxilio, & operatione maleficiorū illud posse dissoluere. Angelus de Clauasio in sua summa, in titulo: Superstitio, §. xiiij. citat Petri Aureoli de hærententiam, & probat illam, qui quarto sententiarum distinct. xxxiiij. quæst. ij. dicit licite hoc posse peti à quocunque malefico, quem scitur esse paratum ad huiusmodi maleficia exercenda. Hanc autem suam sententiam per hoc persuadere nititur, quod cuiusque licet malo alterius vti ad commodum suum. Pro qua re affert testimonium Augustini dicentis, licitum mihi esse vti ad commodū meum iuramento hominis infidelis, quamuis sciam illum iururum per Deos suos falsos, quos colit. Posset etiam pro eadem re afferri simile de illo, qui mutuum petit ab eo, quem licet non nisi ad usuram daturum. Hæc autem petitio omnium doctorum consensu licita est. Ex quo sequi videtur vt etiam liceat cuiusque petere ab eo, qui paratus est maleficium facere, vt maleficium inceptum impediat. Sed his omnibus non obstantibus, ego oppositam teneo sententiam, & dico Petrum Aureolum, & Angelum de Clauasio qui illum sequutus est, fuisse in hac parte deceptos, eo quod non bene rem considerarunt, ac proinde non viderunt, quam lata sit differentia inter propositum negotium, & alia exempla, quæ loco similitudinis adducta sunt. Nam quod ille, qui petit à malefico, vt maleficium maleficium dissoluatur, peccet, vel ex hoc evidentissime conuincitur, quod ipsemet maleficus (vt paulo ante diximus) graviter peccat cum diabolica arte inceptum maleficium tollit,

A lit, ne ad operationem perueniat. Fieri igitur non potest, vt ille, qui à malefico petit, vt arte diabolica maleficium inceptum dissoluatur, non peccet. Quisquis enim petit ab alio, vt faciat id, quod sine peccato facere non potest, peccat: quia sic petens consentit iniquitati alicuius inducendo illum ad peccatum. Certum est autem, quod sicut par pœna, ita etiam par reatus confrinxit agentem, & consentientem. Nec petens excusari potest à peccato hac ratione, quod maleficus ille, à quo petit paratus erat ad cuiuscunque petitionem maleficium operari. Nam & si ille paratus esset, non tamen hoc particulari maleficium fuisset operatus, nisi ille petiisset. Ex quo evidenter conuincitur, illius petitionem causam fuisse proximam, quod maleficus ille particulare illud maleficium fuerit operatus. Causam enim dicimus illam, qua posita ponitur effectus, & qua remota remouetur. Si petens non fuisset maleficus, non fuisset illud particulare maleficium operatus, & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quod alius maleficium perpetraret, & inde conuincitur illum peccare: quia alium ad peccatum induxit, & proximam peccati causam dedit. Et hoc confirmari potest per id, quod habetur in cap. Nec mirum. xxvj. quæstione v. vbi postquam de Necromanticis, & Hydro-manticis dictum est, hæc adduntur verba. Ad hæc omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, seu in præcantationibus, seu in characteribus suspendendis, atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum, & angelorum malorum exorta. Vnde hæc cuncta vitanda sunt Christiano, & omnino penitus execratione repudianda, atque damnanda. Hæc ibi in illo capite, quod inscribitur nomine Augustini, & re vera non est Augustini, Exempla autem de infideli parato iurare per Deos suos, & usurario parato dare ad usuram quæ loco similitudinis ad oppositam sententiam probationem adducta sunt, nihil penitus efficiunt. Quoniam illa omnia ad hoc negotium de quo nunc disputamus, re lata magnam habet dissimilitudinem. Nam in illis exemplis adductis, res, quæ petuntur, non sunt ex se male: quia possunt bene fieri, ab his, qui illa factura sunt, si ve-

Int. Quod autem male fiant, non est ex malitia ipsius rei: sed ex malitia ipsius operantis, qui rem, quam poterat bene, noluit nisi male facere. Ille enim qui petit iuramentum ab infideli non petit, ut per falsos deos iuret, alioqui sic petens peccaret: quia peteret id, quod est apertum peccatum: sed solummodo petit, ut iuret: est daretur optio petenti, eligeret illum iurare per verum Deum trinum & unum. Si autem infidelis per falsos Deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille si vellet, bene facere potuisset. Similiter is, qui petit ab usurario, non petit, ut det ad usuram: quia sic petens peccaret, cum peteret ab illo id, quod sine peccato fieri non posset: sed petit duntaxat, ut mutuum sibi deretur, quod non solum sine peccato: sed etiam cum merito fieri potest. Si usurarius non vult dare mutuum sine usura, culpa est ipsius usurarii, non autem petentis: quia petit id ab illo, quod ille, si vellet sine peccato, & cum merito facere posset. In his igitur omnibus exemplis, & aliis similibus ille qui petit, non inducit alium ad peccatum: quia petit id, quod sine peccato fieri potest: sed vritur ad commodum suum iniquitate alterius, qui non vult, nisi male, & iniuste facere id quod si vellet, poterat facere bene. Longe aliter se habet is, qui petit à malefico, ut maleficium diabolica arte dissoluat, ne nocere valeat. Is enim id à malefico petit, quod ille sine peccato facere nequit. Nam (ut paulo ante diximus) non solum peccat, qui maleficium operatur, ut noceat: sed etià qui arte diabolica maleficium tollit, ne noceat. Quia artem diabolicam exercere quacunque bona intentione id fiat gravissimum est peccatum. Is igitur, qui à malefico petit, ut maleficium diabolica arte dissoluat, non solum vritur ad commodum suum iniquitate malefici: sed etià inducit illum ad peccatum, & per consequens peccat: quia petit ab illo, quod ille etiam si vellet, non posset facere sine peccato. Si autem maleficium tale esset, ut sine peccato posset à malefico dissolui, ut puta, quia scit ubi sit laqueus, aut imago, aut ligaturæ aliqua, aut characteres cum quibus est iam inceptum maleficium, tunc sicut ipse potest sine peccato dissolvere maleficium confringendo illa omnia, ita quilibet alius potest sine peccato petere ab ipso malefico, ut illo modo dissoluat

malefic

A maleficium. His omnibus prænatis, superest ut inquireamus an huiusmodi malefici sint hæretici censendi, & velut tales puniendi. De qua re, ut certa possit dari sententia, tria sunt prius ab his hominibus inquirenda. Primum est an aliquod pactum, siue expressum, siue tacitum, cum dæmone fecerint per quod promiserint se aliquid, quod fidei Catholica deroget facturos. Nunquam enim aut rarissime (ut præcedenti cap. diximus) dæmon suum adiutorium hominibus sine aliqua spe lucri impendit. Si in pacto inter illos, & dæmonem inito interuenit aliqua promissio de rebus fidei repugnantibus, ut puta de adoratione, & reuerentia ipsi dæmoni præstanda, aut de eadem reuerentia Christo saluatori nostro deneganda, aut de confectione, & conculcatione imaginis Christi, aut crucis, in qua moriens ille salutem nostram operatus est, quæ dæmon summe expetere solet ab his, quibus se exorabilem exhibet: non est dubium, quin tunc tales malefici sint hæretici censendi, & velut tales puniendi. Quoniam nihil horum, quæ diximus, potest libere, & ex animo sine manifesta hæresi exerceri. Nam licet sint multa, quæ voluntas contra iudicium rationis operatur: quia ad illam voluntas est ex se prona, & illa ex se habent voluptatem quandam, per quam possunt voluntatem ipsam ad sui amorem allicere: sunt tamen alia, quæ (ut primo huius operis capite diximus) nunquam voluntas appetit: nisi quia intellectus iudicat esse bona: quia nihil habent illa in se, per quæ possint allicere voluntatem. Et inde sequitur, ut si voluntas aliquod illorum appetat, non nisi ab intellectu iudicante illud esse bonum, moueatur ad illud appetendum. In his ergo omnibus operatio exterior aperte indicat errorem intellectus. Ex quibus omnibus euidenter concluditur maleficos omnes, qui aliquid eorum quæ nunc proxime diximus, ex pacto efficiunt, esse hæreticos censendos & velut tales puniendos. Secundum, de quo examinare oportet maleficos, est maleficium ipsum, quod exercent, de qua re varia est facienda inquisitio, sicut varia diximus esse maleficia. Nam illorum alterum diximus appellari amatorium, alterum veneficum. Ab illis, qui amatoria veneficia exercent, diligenter inquirendum est, an credant maleficia, aut dæmonem posse cogere alicuius viri, aut formiæ voluntatem ad amorem, aliquem libidinosum,

k

aut quolibet inhonestum habendum. Et quod illi hoc fieri C
 posse credant, violenta est suspicio: quoniam nisi malefico-
 rum arte, aut demonis potestate id fieri posse existimarent,
 nunquam talia maleficia pro re illa efficienda exercerent.
 Si illos ita credere compertum fuerit, & de hoc errore ad-
 moniti ab illo discedere noluerint: sed in illo pertinaces
 fuerint, merito censentur haeretici, & velut tales punien-
 tur, quoniam apertam haeresim pertinaciter tuentur. Nam
 credere hominis voluntatem posse à dæmone cogi ad ali-
 quid amandum: haeresis est apertissima: quoniam illa co-
 actio repugnat libertati, quam Deus nostræ indidit volun-
 tati. Deus enim (vt ait Sapiens) ab initio constituit homi-
 nem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit manda-
 ta, & praecepta sua: si volueris mandata conferuare, confer-
 uabunt te, & imperpetuum fidem placitam seruare. Appo-
 suit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrige ma-
 num tuam. Ex quibus Ecclesiastici verbis apertissime con-
 stat liberam factam esse à Deo hominis voluntatem, & in-
 de sequitur illam à dæmone cogi non posse: quoniam alio-
 qui liber non esset. Si à dæmone cogi posset homo ad ali-
 quid amandum, tunc iam non esset homo in manu sui consi-
 lij (vt dixit Ecclesiasticus) constitutus: sed in manu consi-
 lij dæmonis. Qui ergo pertinaciter asseruerit hominis vo-
 luntatem posse quibuscunque maleficiis, aut quacunque dæ-
 monis potestate ad aliquid amandum cogi, est haereticus
 censendus, & velut talis puniendus. Possunt quidem dæmo-
 nes voluntatem persuasionibus allicere ad amandum, repre-
 hendendo aliquam, quamuis falsam, apparentem tamen boni
 rationem in amore illo. Possunt etiam carnis appetitum
 qui liber non est, excitare, vt appetat illud, & ardentem illud
 perquirat, etiam si aliàs ad illud frigeret. Nam (vt est apud
 Job) halitus eius prunas ardere facit. Appetitus autem car-
 nis, postquam fuerit vehementer accensus, voluntatem
 ipsam etiam vehementer sollicitabit, & illam validissime
 impellet, vt in suam trahat sententiam. Et ex hac tam vehe-
 menti tentatione euertit, vt homines idiotæ dicant se cogi
 ad amorem inuitos teneri, velle se discedere, & non posse.
 Sed re vera falluntur: quia si vellent resistere, possent facile
 id efficere cum Dei adiutorio, qui omnem ad se confugiën-
 tem paratus est adiuuare. Fidelis est Deus, inquit Paulus,

Ecclesi. 15.

Job. 41

1. Cor. 10

A qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis. Deinde
 examinandi sunt, qui hæc maleficia exercent, an in illorum
 exercitio aliquid misceant, quod merito possit vehemen-
 tem haeresis præstare suspensionem. Quoniam si hæc non ad-
 sint, inquisitores haeticorum, nisi illis sit specialiter hæc
 prouincia delegata, non poterunt iure quidquam circa illas
 disponere: quoniam hoc est illis specialiter interdictum,
 in cap. Accusatus. §. sanè. de haeticis. lib. 6. Si vero talia in
 suis maleficiis misceant, vt de illis possit non leuis suspicio
 haeresis sumi, merito de illis maleficiis inquisitor malefi-
 cos ipsos diligenter, & curiose examinare potest, & debet.
 Nam quum Papa in illo cap. Accusatus. §. sanè. inhihet in-
 quisitoribus, ne de diuinationibus, aut sortilegiis inqu-
 rant, statim excipit ea sortilegia, quæ haeresim sapiunt.
 Quo loco sortilegij nomen capiendum est iuxta latam il-
 lius significationem, vt comprehendit omnia maleficio-
 rum genera. Nam iuxta propriam illius vocis significa-
 tionem solum ad diuinationes pertinet, vt patet per Isi-
 dorum in cap. sortilegi. xxvj. quæst. j. Sed quia in dicto cap.
 Accusatus. §. sanè. postquam Papa expressit diuinationes,
 statim addidit sortilegia, constat illum nomine sortilegio-
 rum non solum diuinationes: sed etiam maleficia intelle-
 xisse: quorum aliqua dicit esse, quæ haeresim sapiunt. Vi-
 dendum est igitur, & diligenter inquirendum, quæ sunt
 illa maleficia, quæ haeresim sapiunt. Paulus Grilland. in
 tractatu de haeticis lib. ij. quæst. x. pro huius rei cogniti-
 one quasdam assignat regulas, quas ex Oldrado in consil.
 ccx. se accepisse refert. Primum quidem dicit, quod si sor-
 tilegia, aut maleficia taliter fiunt, vt in illis adsit inuo-
 catio dæmonis per modum adorationis tunc aperte sa-
 piunt haeresim. Deinde addit, quod licet non fiat per mo-
 dum adorationis, si tamen per illa maleficia petatur, aut
 expectetur à dæmone, quod soli Deo facere conuenit, vt
 puta mortuos suscitare, secreta cordium reuelare, futura,
 quæ ex causis naturalibus non pendunt, prædicere, tunc
 talis petitio sapit haeresim. Tertio dicit, quod si est in-
 uocatio dæmonis non per modum orationis, & petitur
 à dæmone id solum, quod virtute naturali ille efficere
 valet, quamuis alia qualibet in maleficiorum exercitio
 adhibeantur, dicit illa non sapere haeresim. Dicit itaque

Oldrado

quod celebrare missam de defunctis pro aliquo viuo, vt cito moriatur, vel hostiam consecratam mulieri cum characteribus scriptam turpibus dare, ad amorem prouocandum libidinosum, non sapit hæresim. Idem dicit de reliquiis sanctorum, de sacramentalibus, vt sunt calix, altare portabile, oleum sanctum, aqua benedicta, aqua fontis baptismalis, quæ omnia licet misceantur in maleficiis, dicit non sapere hæresim. Et hanc suam sententiam nititur probare per hoc, quod alia istis imponitur à iure pœna, quam hæreticis. Et pro hoc adducit cap. Quicumque. xxvj. quæst. 5. & ca. De homine. de celebr. Missæ. Addit insuper aliud, in quo non possum non mirari, tantam fuisse illius ignorantiam. Dicit enim quod si aliquis crucem, aut imaginem Deiparæ virginis Mariæ, aut alterius sancti, irreuerenter proiecisset in terra, & pedibus conculcaret, non saperet hæresim. Pro qua re adducit cap. Si canonici. §. si. de offic. iudic. ordin. lib. vj. Ex his omnibus Pauli Grillandi dictis, non inuenio, quod probare, aut tolerare possim: nisi illa duo prima, quorum alterum est de adoratione dæmonis, & alterum de petitione, quæ à dæmone petitur id, quod solus Deus præstare potest. Quæ duo dicit sapere hæresim. Et hoc ipsum nos etiam docemus. Reliqua vero omnia quæ in tertio dicto continentur, sunt manifeste falsa, & acerba reprehensione digna. Vt autem hoc apertius efficiamus, id primo annotandum est, quod sortilegium, aut maleficium aliquod sapere hæresim, idem est ac illud præbere vehementem hæresis suspicionem. Nam alias non videtur quomodo sortilegium, aut maleficium, quod in exteriori operatione consistit, possit sapere hæresim: cum hæresis (vt in primo huius operis capite diximus) non in operatione exteriori: sed in errore intellectus consistat. Res autem sacras præsertim sacramentum, aut sacramentalia ad maleficia exercenda adhibere, apertam & violentam præbet hæresis suspicionem. Quoniam nullus illa ad maleficia exercenda adhiberet: nisi crederet illa ad similia opera exercenda, aliquam habere potestatem. Talis autem credulitas aperta est hæresis, Quia Deus, qui sacramentis non naturalem, sed aduentitiam virtutem dedit, non ad destructionem, & perditionem corporum & animarum: sed ad salutem animarum illam dedit. Dæmon tamen videns

A videns se minus potentem ad maleficium amatorum exercendum, cum (vt diximus) non possit aliquem ad amandum inuitum cogere, ideo res quaslibet sacratiores miscere in huiusmodi maleficiis procurat, quas raro in aliis maleficiis veneficis adhibet. Quia maleficia venefica potest dæmon si à Deo permittatur in homine inuito exercere. Sub hac igitur specie dæmon multos fallit persuadendo illis quod istorum sacramentorum abusus, mirabiles effectus quoad amorem producat, quos ipse optime scit ab illis sacramentis, aut sacramentalibus effici non posse. Hoc tamen ille mendacij pater hominibus persuadere nititur, in vilipendium Christianæ religionis, & vt homines grauius Deum offendant. Nec ista à solis prophanis hominibus: sed etiam ab his, qui altari seruiunt, fieri procurat. Legi enim de quodam sacrilego sacerdote, quod cum mulierem quandam impotentem, & impudico affectu adamaret, vt illam in sui amorem traheret, medietatem sanctissimæ hostiæ, quam in Missa consecrauerat, sumpsit dicens turpia quædam verba, & execranda, quæ hic prodere non expedit, reliquam vero partem hostiæ misit ad prædictam mulierem, non in formâ hostiæ: sed contritam, & in puluerem redactam, vt potest aptam ad sumendum in potu. Quæ autem à mulieribus hac in parte sunt, tot sunt, ac tam turpia, & abominabilia, vt fatius sit illa silentio præterire, quam aliquid illorum proferre. Vt igitur rem hanc totam breui compendio concludamus, talem de illa statuo certissimam regulam. Omne maleficium, quod exercetur per commissionem alicuius sacramenti, aut rei sacramentalis, reddit ipsum operatorem de hæresi suspectum. Quoniam nisi ille crederet talia sacramenta, aut sacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, non adhibuisset illa. Inquisitor igitur cum talem aliquem maleficum agnouerit, capere potest illum non quidem propter maleficium: sed propter sacramentorum commissionem, per quam se suspectum de hæresi reddidit. Captum illum diligenter, & curiose examinabit de illius credulitate. Si ille dixerit se non credere, quod sacramenta aliquam habeant ad maleficia virtutem, & potestatem: sed ideo appofuisse, vt dæ-

monis voluntati, qui hoc imperavit obediret, tunc inquisitor non poterit illum quamvis grauisimè peccantem punire: quia illi prohibitum est in cap. Accusatus, §. Sane de hæret. libro vj. sed illius punitio ad solum deferatur ordinarium. Si verò maleficus dixerit, se ideo sacramenta, aut sacramentalia in suo maleficio miscuisse: quia credit illa virtutem aliquam, & potentiam ad huiusmodi maleficia habere, tunc merito inquisitor iuxta prædictum cap. Accusatus. poterit illum punire, non propter malefictum: sed propter errorem fidei, à quo si legitime admonitus discedere noluerit, erit per omnia tanquam hæreticus ab eo tractandus. Et idem prorsus dicendum esse censo de illo, qui crucem Domini, aut imaginem Deiparæ virginis, aut alterius cuiusque sancti irreuerenter proicit in terra, & pedibus conculcat. Nam hæc sine vehementi hæresis suspitione fieri non possunt, præsertim cum sit hæresis in septima synodo damnata, dicens imagines non esse veneratione dignas: sed prorsus contemnendas. Quod autem Paulus Grillandus citat, ex capit. Sæcanonici, §. fin. de offic. iud. or. hb. vj. nihil certe probat: quoniam res illa cum presenti negotio nullam prorsus habet similitudinem. Nam canonici illi, de quibus textus ille loquitur, nec pedibus imagines conculcabant, neque ob aliquam irreuerentiam aut illarum contemptum illas ad terram deiciebant; sed per cerimoniam quandam illud efficiebant, ad horrorem quandam, & abominationem, & odium in populo excitandum contra illum propter cuius crimen imponebatur cessatio à diuinis. Quæ res licet fuisset reprehensione digna non debuit tamen hæreseos nomine notari. Si tamen illi ob irreuerentiam, & contemptum imaginum eas ad terram proiecissent, fuissent proculdubio hæretici censendi: quoniam eos, qui ita faciendum esse olim docuerunt, septima synodus (vt proxime diximus) hæreticos esse declarauit.

De lamis, & strigibus, an sint hæretici censendi.

C A P. X V I.

PRæter illos perditissimos homines dæmonem cofentes, de quibus supra duobus proximis cap. disseruimus, sunt adhuc alij etiam dæmoni inferuientes, tanto illis omnibus

A omnibus peiores, quanto horribiliora flagitia committunt, per quæ Deo maiorem inferunt iniuriam, & fidem catholicam apertius deserunt. Sunt enim adeo mali, & impij, vt quidquid maliciæ, aut sceleris, aut infidelitatis apud alios homines, qui dæmoni quomodolibet inferuiunt, excogitari potest, id totum isti exercent, & perficiant. Hi apud Hispanos lingua eorum vulgari appellantur Bruxos. Itali autem vocant illos strigoni, & strighe. Latine vero dicuntur lamix, & striges propter similitudinem (vt existimo) quam habent cum animalibus, quæ huiusmodi nominibus vocantur. Sic illas sepe vocat Apuleius in suo illo opere, quod inscripsit de asino aureo, præsertim lib. j. vbi de huiusmodi mulieribus loquens hæc ait. At illæ colore spurcissimi humoris percussam, quo me lamix illæ infecerant, asperrantur. Et Philostratus in vita Apollonij Pythagorici dicit, lamias à quibusdam laruas appellari, & lemures, ellæque ad amorem, & Venerem propensas & carnes humanas præsertim formosorum esurienter appetere, quæ libidinis cupiditate alliciant eos, quos postea cupiant deuorare. Horum sectam aperte explicare oportet, vt inde melius respondere valeamus ad id, quod de illis inuestigamus, an videlicet tales sint hæretici censendi, an non. De hac re, quia varia apud diuersos authores leguntur, qui forte rem non plenè (vt oportebat) examinarunt, ideo illis omnibus prætermisissis dicam, ea quæ certissima experientia cognita sunt, & quæ ipsemet huius pestiferæ sectæ professores tam viri, quam scæmina sponte coram iudicibus, à quibus hoc didici, confessi sunt. Quisquis hanc diabolicam sectam profiteri vult, adducitur primo ab eo, à quo docetur ante tribunal dæmonis, in sollo quodam ad regis instar sedentis. Dæmon enim se illis in figura quadam visibili, & corporea ostendit, vt falsam maiestatem suam, & imperium ementito quodam signo illis persuadeat. Coram illo itaq; adductus, is qui hanc sectam profiteri paratur: statim debet abnegare baptismum, & omnia Christianæ fidei documenta relinquere. Deinde oportet, vt omnia ecclesiastica sacramenta reiciat. Crucem, & intemeratæ Virginis, & aliorum quorumcunque sanctorum imagines prosternere debet, pedibusque propriis conculcare. Hanc tamen conculcationem imaginum nec

est opus coram ipso dæmone statim efficere: sed satis est, C
 vt postea se facturum promittat cum primum sese obtulerit occasio. His peractis dæmoni, velut principi, aut regi sese perpetuo obligatum, ac deuinctum reddit, vouens in manibus eius, & promittens, prout religiosi in manibus prælati suæ professionis votum emittere solent, se perpetuo futurum illi fidelem, & omnibus illius mandatis pariturum. Post hæc tactis scripturis super quodam libro, obscuras quasdam, & ignotas paginas continente, iureiurandum promittit se nunquam ad fidem Christi rediturum, nec diuina præcepta seruaturum: sed solum ea, quæ per ipsum principem, dæmonem videlicet, mandabuntur. Promittit insuper se venturum quoties vocatus fuerit ad congregationes nocturnas, & sacrificia se facturum, quæ horis illis nocturnis fieri viderit, preces emissurum, adorationis cultum se illi exhibiturum, omnia denique alia, quæ ab aliis ibidem fieri viderit se facturum. Quo voto, & iuramento per illum emisso statim dæmon, qui in solio sedens velut Regem se illi ostenderit, hilarem frontem prætendens promittit illi sic stanti se daturum, quam in se non habet perpetuam felicitatem, & gaudia immensa, & quascunq; in hoc mundo cupit habere voluptates: & tandem post hanc vitam multo maiora se daturum promittit. Deinde vnum dæmonem constituit ad illius custodiam, & doctrinam qui illum perpetuo comitetur, & illi per omnia seruiat, & omnia tribuat, quæ ille cupiet. Huic dæmoni ad custodiam destinato inter alia hoc peculiare officium commissum est, vt quotiescunque oportuerit ad ludos accedere nocturnos, ille hoc denunciaret suo clientulo, & illum deferat ad locum congregationis. Hunc dæmonem, qui velut patronus ad custodiam datus est, ipsi homines huius diabolicæ artis professores vocant (vt audio) Martinetum, aut Martinellum. Hic quotiescunque nocte aliqua facienda est ad ludos, & voluptates exercendas generalis eorum congregatio, ante duos dies eam congregationem faciendam esse suo clientulo annunciat, horamque, & locum illi declarat, vt cum tempus aduenerit, sit ad veniendum paratus. Hora vero eundi iam appropinquante statim dæmon ille, quem Martinetum, aut Martinellum ab illis vocari diximus, ipsum hominem voce quadam,

A quadam, ad similitudinem humanæ vocis formata vocat. Qua voce audita mox ille, qui iturus est, sumit pyxidem vnctionis, & quædam sui corporis membra vnctione ex pyxide sumpta linat. Quo facto domum exit, & illico inuenit prope domus ostium Martinetum illum in forma hirci expectantem, super quo (vt ipsi homines referunt) equitat, qui ad ludos deferendus est, manibus suis crines hirci fortiter apprehendens, ne propter velocissimum hirci morum, ille forte ad terram deiciatur. Dæmon igitur sic illum in forma hirci suscipiens, celerrime illum per aëra transfuehit, & ad locum vsque congregationis defert, vbi frequens virorum, mulierumque multitudo coram dæmone ad instar Regis sedente, concurrat. Quo postquam quisque illorum peruenit, in primis dæmoni reuerentiam facit, alio tamen modo quam nos facere solemus. Non enim faciem: sed terga dæmoni vertunt, & caput non versus pectus: sed versus scapulas flectunt, ita vt mento ad coelum eleuato caput ad terga deflectant. Crura vero (non vt nos facere solemus) flectunt à tergo illa curuantes, sed à parte anteriori illa sursum à terra eleuant. Qua præstita reuerentia aliquando illi offerunt sacrificia, non tamen semper. His omnibus consummatis dæmon ille, qui in solio maiestatis sedet, præcipit omnibus vt tripudiant, & psallant cum gaudio & lætitia lumentes voluptates suas. Et vnusquisque dæmon manu apprehendit mulierem suam, ad cuius custodiam deputatus erat, & cum illa saltat, & choreas facit. Choreis & saltationibus finitis inde ad mensas veniunt, quæ lautissimis ferculis ornate & præparatæ inueniuntur, vt quisque ad libitum illis vescatur. Conuiuuii expletis luminaria extinguuntur omnia, & quisque dæmon in forma incubi suam capit mulierem. Si qui vero adsunt viri hi habent dæmonem vnusquisq; suum in forma succubi, hoc est in forma mulieris, & sic inuicem miscentur, & carnis libidines vsque ad satietatem suscipiunt cum maxima (vt dicunt) voluptate. Quibus omnibus completis reuertuntur omnes ad domos suas equitantes in hircis, à quibus diximus eos primo ad congregationem deportatos esse. Et in his omnibus exercendis hoc summo opere ab illis omnibus cauetur, ne aut euntes, aut in congregatione stantes, aut ab illa redeuntes, Deus

inuocetur, aut quomodolibet nominetur, aut crucis signum fiat: quoniam si illorum aliquid fiat, dæmones illud non ferentes statim fugiunt, & omnes illæ illusiones dæmonis artæ factæ euanescent. Sunt præter hæc omnia multa alia flagitia, & scelera quæ istæ pessimæ lamix committunt. Non enim latius illis videtur, quod propter libidines explendas se dæmoni tradant, & illi per omnia seruiant: sed annos in super quotquot possunt ad dæmonis obsequium adducere, & à Dei seruitio auertere conantur, ut dæmonis imperium suo ministerio augeatur. Nam præter hoc quod multos ad huiusmodi diabolicam artem profitendam sollicitant, pueros multos ante baptismum susceptum interficere nituntur, ne baptismo suscepto ad gloriam possint peruenire sempiternam. Noctu domos alienas ingrediuntur, cameras quantumlibet obseratas dæmone illis viam parante, intrant, puerorum sanguinem sugunt, aliquando illos suffocant, & multa alia circa illos mala committunt. Et ob hanc causam (ut existimo) vocatæ sunt lamix, & striges. Nam Lamia animal quoddam est nimium crudele faciem pratendens muliebrem equinos pedes habens. De huiusmodi lamiis loquitur Hieremias, in Trenis dicens: Lamix nudauerunt mammas, lactauerunt catulos suos. Strix autem avis quædam est nocturna, & importuna sic dicta à stridore, quem facit. De hac sic dicit Lucan. libro vj.

Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.

Hæc avis pueros aggreditur nutricibus egentes, & ex illorum corpusculis vitalem sanguinæ absorbet. Et ab huius avis nocumēto, striges appellantur mulieres istæ, de quibus hætenus locuti sumus, propterea quod puerorum sanguinem, sicut avis illa sugunt. Hæc sunt, quæ de ista pestifera hominū secta hætenus certiora esse intellexi, quarum partem ex lectione aliquorum authorū qui de hac re scripserunt, partem ex relatione aliquorū probatorum virorum, qui iudices existētes huiusmodi homines captos diligenter examinerunt, & ferè omnia ista ex illorum confessione acceperunt. Et inter cætera, quæ de istis pessimis hominibus, certa experientia docēte sciuntur, est, multo plures esse feminas, quæ hanc diabolicam artem profitētur, quàm viros. Cuius rei duplex (mea quidem sententia) potest esse causa.

Prima

A Prima est, nimia mulierum credulitas, ob quam sexus iste facilis est ad deceptionem. Quarum defectum dæmon optime agnoscens, illas frequentius per fallacias, & mendacia aggreditur quàm viros. Nam Euam primam omnium matrem dæmon seduxit, vir autem illius Adam (ut Paulus testatur) non est seductus. Ob hanc causam ipse Paulus non permittit mulierem docere, ne ipsa decepta alios sua doctrina decipiat. Quem Pauli locum interpretans Theophilactus ait. Quia semel mulier virum edocuit, & cuncta peruertit, idcirco nequaquam hæc habeat, velim docendi de cætero potestatem. Est nanque mulier natura leuior, & facile fallitur. Aduerte autem quemadmodum non Euam dixerit deceptam esse, sed mulierem: tanquam de ipso muliebri sexu differuisset. Nam quæadmodum natura omnis humana perdita est, sic & per Euam in omne scæmineum genus delapsa est leuitas: qua & præuaricatio ipsa primum Euam inuasit. Hæc Theophilactus. Secūda causa est, earundem mulierum fragilitas, & ad libidinem pronitas. Sunt enim mulieres natura proniores ad libidinem, quàm viri. Et ob hanc præcipue causam (ut existimo) sexus muliebris vocatur à beato Petro fragilius vasculum. Primus autem, & præcipuus finis, ad quem homines huius diabolicæ artis professores tendunt, est carnis voluptas, propter quam ad libitum, & satietatem assequendam, se totos dæmoni dedunt, & alia omnia, quæ diximus, faciunt. Ob hanc igitur causam plures scæminæ, quàm viri hanc diabolicam artem profitentur: quia scæminæ vehementius carnis voluptates appetunt, & facilius huiusmodi appetitui succumbunt. Sed inter tam multa, quæ de istarum lamiarum secta diximus, aliqua sunt, quæ quibusdam falsa esse videntur, & prorsus incredibilia. Sunt enim aliqui firmissime tenentes, & docentes falsum esse, quod huiusmodi lamix deferantur ad ludos illos, & voluptates illas capiendas, & quod dæmones cum illis ad carnis voluptatem coeant: sed omnia illa esse mera somnia, ex quibus illæ decipiuntur etiam in vigilia, putantes se vere vidisse ea, quæ in sola imaginatione contigerunt. Et pro hoc adducunt concilium Anquirentis, vel Ancyranum, cuius verba habentur in capit. Episcopi. xxvj. quæstione quinta. Quo loco inter alia hæc dicuntur. Siquidem ipse Sathanas, qui transfiguratur se in angelū lucis, cum

mentem

Lamia.

Tre. 4
Strix.

D

1. Tr. 2

Theop.

1. Pet. 3

156 DE IVSTA HAERET. PVNIT.

mentem cuiuscunque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit illico transformat se in diuersarum species personarum, atque similitudines, & mentem, quam captiuam tenet in somniis deludens, modo læta, modo tristia, modo incognitas, modo cognitatas personas ostendens, per quæque deuiâ deducit, & cum solus spiritus hoc patiatur, infidelis hoc non in animo: sed in corpore euenire opinatur. Quis enim somniis, & nocturnis visionibus non extra se ipsum educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam vigilando videret? Hæc ibi in cap. Episcopi. Afferunt etiam pro eiusdem sententiæ confirmatione aliqua exempla, quibus experientia certa se comprobasse dicunt, mulieres aliquas, quæ se transferri ad alia loca putabant, ipsis videntibus toto illo tempore in terra iacuisse soporatas, quo illæ se translatas esse ad alia loca dicebant. Sed vera, qui lamias de loco ad locum à dæmone transferri posse non credunt, non intelligunt dæmonis naturalem potentiam, quam sacræ literæ, & sacri illarum interpretes tam aperte expresserunt. Nam corpora hæc inferiora cuiuscunque conditionis existant, subduntur imperio angelorum, siue bonorum siue malorum, quoad motum localem, ita ut angeli, siue boni, siue mali possint illa de loco ad locum prohibito mouere. Nam si angeli (vt communior theologorum, & philosophorum tenet sententia) mouent illos orbis cœlestes, qui tam immensæ sunt magnitudinis: multo facilius poterunt humana corpora, quæ multo minoris sunt magnitudinis de loco ad locum mouere. Præterea Angelus tulit Abacuc prophetam capillo capitis illius de Iudæa in Babylonem, vt panes, quos messoribus suis portabat, præberet Danieli propheta in lacu leonum incluso. Qui postquam panes Danieli prebuit, statim ab eodem angelo reductus est à Babylone in Iudæam. Si angelus bonus illud facere potuit, consequens est, vt dæmon etiam idem facere possit, quia (vt Dionysius Areopagita docet) naturalia in dæmonibus manserunt integra. Rursum, dæmon ille, à quo Christus saluator noster tentatus est in deserto, assumpsit ipsum Christum (vt Marcus refert) & ex deserto transtulit in sanctam ciuitatem, & statuit illum super pinnaculum templi. Et iterum assumpsit eum inde, & transtulit in montem excelsum valde, vbi ostendit illi omnia

A omnia regna. Si sanctum Christi corpus dæmon, Deo permittente, tam facile per tam longa spatia mouere potuit, consequens est, vt quodlibet aliud corpus humanum possit ad quamlibet magnam distantiam mouere. Et inde aperte sequitur, vt lamias non solum spiritu: sed etiam corpore possit, Deo permittente, quod voluerit transferre. Accedit ad hæc omnia experientia manifesta, qua certissime cognitum est ipsas lamias à dæmone transferri. Pro cuius rei comprobatione, multa possem referre exempla, quæ ab his, qui viderunt, audiui. His tamen omisis duo solum referam, quæ recitat Paulus Grillandus in suo tractatu de hæreticis libro secundo quæstione septima. Hic enim refert, quod anno Domini 1524. ipsemet rogatus ab Abbate monasterij sancti Pauli de vrbe accessit ad castrum Nazanum, quod subest dictioni eiusdem monasterij. Quo cum peruenit oblata sunt ei duæ mulieres, vt eas examinaret, quæ accusatae, quod lamiae essent, in carcere tenebantur inclusae. Et ab vna illarum, quæ mitioris, & facilius erat ingenij, dicit se didicisse ferè totam illam cæremoniarum multitudinem, quam supra retulimus obseruare homines huius scetæ professores. De altera, quam dicit vocatam esse Lucretiam, refert, quod dum illa ex congregatione ludorum deportaretur à dæmone ad domum suam, prope auroram sonuit campana, quæ in Italia pulsari solet illo tempore, vt moneatur populus per illam ad orationem. Quo sono audito dæmon recessit, & dimisit illam in quodam agro spinetis pleno prope ripam fluminis. Quidam autem iuuenis, quem illa optime agnoscebat, casu illac transit per viam illi proximam, quem illa videns vocauit ad se. At iuuenis videns illam nudam totam, præter verenda, quæ erant femoralibus tecta, & capillos sparfos habentem, obstupuit, & formidabat ad illam accedere: sed tandem blandiciis mulieris victus accessit, & quæsiuit ab illa, quid sibi accidisset, & ob quam causam illuc nuda peristeret. Illa vero rei veritatem voluit confictis mendaciis tegere, & simulare: quæ omnia cum minime crederet iuuenis dixit se nihil pro illa facturum: nisi veritatem aperte reuelaret. Illa igitur videns se mendaciis nihil proficere, promisit se vera dicturam iuueni, si ille promitteret se ea omnia perpetuo secreto seruaturum.

Quod

Dan. 13

Mat. 4

Quod cum iuuenis iureiurando promitteret, statim illa **C** plena fide veritatem aperuit, dicens se à dæmone ad ludos nocturnos fuisse portatam, à quibus cum ab eodem dæmone ad domum reduceretur, audito campanæ sono dæmonem recessisse, & illic illam reliquisse. Hæc iuuenis audiens credidit illi, & illam secreto ad domum suam duxit, ob quam causam multis ab illa fuit muneribus donatus. Sed tandem iuuenis promissi oblitus, retulit hæc omnia vni, & alteri, & sic paulatim res diuulgata est, ob quam causam illa capta, & carceri mancipata est. Iuuenis autem in testem vocatus coram præfato Paulo Grillando, cui huius mulieris examinatio commissa erat, hæc omnia, quæ nunc retulimus narravit. & tandem ipsamet mulier hæc omnia vera esse confessa est. Ex qua historia, quæ aperta experientia comprobata est, manifeste conuincitur verum esse huiusmodi lamias aliquando à dæmonibus de loco ad locum valde distantem transferri. Aliud refert idem Paulus Grillandus exemplum, quod hic etiam addere placuit, ne vno solo testimonio contenti esse videamur. Mulier quædam Sabinensis diocesis hanc profitebatur diabolicam artem, de qua cum maritus suspicionem haberet, interrogauit illam pluries, an pestiferam illam artem sciret, & exerce- **D** ret: quæ semper se scire negauit. Maritus vero in suspicionem sua persistens anxie veritatem perquirebat, qui adeo astute se gessit, quod vidit illam quadam nocte se vnguento quodam vngentem, qua vnctione peracta vidit mulierem celerrime quasi autem recedentem, & ex superiori domus solario ad inferiora descendentem, illam maritus sequens, vt videret, quò tenderet, amplius eam non vidit, & accedens ad portam domus inuenit eam clausam. Quæ res magnam præbuit illi admirationem. Die vero sequenti iterum maritus vxorem interrogat, quod anxie scire cupiebat, & illa constanter (vt ante) se nescire dixit. Maritus vero vt mulier iam negare non possit, aperte dicit illi quidquid nocte præterita illam fecisse viderat, deinde fustibus illam percutit grauiter, & duriora minatur verbera nisi veritatem dixerit, quam si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promittit. Mulier igitur se iam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam à marito petiit quam illi maritus hac conditione indulgit, vt illum ad

A ad tales congregationes adduceret: illa vero, vt veniam impetraret, facile petita promittit, & promissum ex licentia Sathanæ impleuit. Adductus igitur ille ad locum vbi ludi fiebant, ludos, & choreas, & cætera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, vt vesceretur sedens, cum cibos inspidos iudicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat, & quamuis iterum atque iterum petiisset, nunquam illi dabatur. Tandem cum post importunam petitionem prolixamque expectationem sal illi daretur, dixit. Nunc laudetur Deus, quoniam iam venit sal. Quibus verbis prolatis dæmones, quoniam laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt, & reliqui omnes disparuerunt: luminaribusque extinctis mansit ille solus nudus, quousque mane factio vidit quosdam pastores, quos interrogauit, quænam esset illa patria in qua erat, illi vero responderunt esse agrum Beneuentanum in regno Neapolitano. Qui locus distabat à patria illius viri per centum miliaria, ob quam causam licet diues erat, coactus fuit per viam mendicare, vt ad domum suam redire posset. Ad quam postquam peruenit statim vxorem suam ob lamiaë crimen accusauit, & totam rem gestam (vt narrata est) coram iudicibus exposuit. Qui rem totam plene (vt oportebat) examinantes, vera esse omnia, quæ diximus inueniunt, quæ etiam eiusdem mulieris confessione confirmata sunt. Multa alia possem referre testimonia ex his, quæ per fidelissimos testes in Hispania contigisse cognoui: sed ea, quæ proxime narrauimus satis mihi esse videntur, ad probandum lamias illas aliquando à dæmonibus de loco ad locum non solum spiritu: sed etiam corpore deferri. Quod autem alij obiciunt se expertos esse lamias istas non corpore: sed spiritu à dæmonibus deferri: quia dum illæ sic se delatas esse putabant, alijs videntibus, qui de hac re testimonium præbuerunt, veluti dormientes iacebant in terra: nihil hoc contra ea, quæ diximus, agit. Non enim dicimus semper illas corpore deferri: sed hoc fieri posse, & aliquando factum esse contendimus, concedentes insuper aliquando etiam fieri oppositum, ita vt non corpore: sed solo spiritu per illius fantastica imaginatio- nem à dæmonibus de loco ad locum deferantur. Veram igitur esse illorum experientiam concedimus: sed oportet, **B**

vt etiam illi nostram veram esse credant: quia altera alteri **C**
 non repugnat: sed vtraque alternis vicibus contingere po-
 tuit. Sed restat, vt respondeamus ad capit. Episcopi. xxvj.
 quæst. v. quod in specie cōtra nos pugnare videtur: si tamen
 omnia in illo cōtenta bene circumspectantur, aperte constat
 nihil contra nos agere. Nam secta illa de qua in illo capit.
 agitur longe distat ab hac lamiarum secta, de qua nos im-
 presentiarum disputamus. Primo quidem illius sectæ pro-
 fessores credunt mulierem quandam nomine Dianam, aut
 Herodiadem esse conuersam in deam, haberéque aliquid
 veri numinis. Lamiaæ autem hoc non credunt: sed bene
 agnoscunt spiritum illis apparentem esse diabolum, & Dei
 inimicum, & quamuis hoc agnoscunt, tamen propter vo-
 luptates, quas in illo recipiunt, libenter se illi subiiciunt.
 Secundo illius sectæ professores credunt (prout ex textu il-
 lius capit. constat) creaturam aliquam posse ab alio, quàm
 à Deo in aliam speciem mutari, vt puta homo in asinum,
 aut equum. An autem Lamiaæ omnes hoc credant, mihi
 hucusque non constat: quoniam (vt ex his, quæ de illis
 legi & audiui coniecere possum) impertinens est, hoc ad se-
 ctam illarum: quanquam forte illarum aliqua hoc cred-
 unt, propterea quod non solum lamiarum: sed etiam ma-
 leficarum sectam profitentur. Tertio differunt: quia secta
 illa non dicitur abnegare fidem Christi absolute, & illius
 sacramenta contemnere, crucem confringere, quæ omnia
 diximus à lamiis fieri. De hoc tamen inter vtranque sectam
 conuenit, quod vtriusque illarum professores noctu cum
 diabolo in deliciis versantur: vtrique etiã credunt aliquan-
 do fieri in corpore, quod in sola contingit illorum imagi-
 natione. Deinde dico, quod licet ista secta lamiarum esset
 illa eadem, de qua loquitur illud cap. Episcopi, nihil tamen
 contra nos ageret textus ille. Non enim negat textus ille
 mulieres posse à dæmone corporaliter de loco ad locum
 transferri, neque dicit illum motum semper in spiritu, &
 in imaginatione fieri, & nunquam in corpore: sed solum
 dicit mulieres illas decipi putantes in corporibus earum
 fieri ea, quæ in sola cōtingunt imaginatione. Et certe sæpe
 ita euenit, quanquam aliquando (vt diximus) eas non decipi
 contingat. Et si vniuersaliter textus ille loqueretur, vt nun-
 quam illas corpore deferri cōtingat, argumēta, quibus hoc
 probare

A probare nititur, nihil profus efficiunt. Nam ad suæ sen-
 tentiæ confirmationem producit in testem Ezechielē pro-
 phetam, qui visiones Dei non in corpore: sed in spiritu se
 vidisse testatur: & Paulum, qui nesciebat an in corpore, an
 extra corpus esset; quoniam vidit arcana Dei. Fateor quidem
 hæc exempla satis esse ad probandum, visiones illas ali-
 quando non in corpore: sed in spiritu fieri, quod nos etiam
 fatemur. Si tamen ex illis colligere velit nunquam talia
 in corpore: sed semper in spiritu fieri, quis non videt, quàm
 inualidum sit argumentum? Ex vna quidem, aut altera sin-
 gulari, etsi liceat inferre particularem propositionem, nun-
 quam tamen licet inferre vniuersalem. Dico insuper ali-
 qua esse in illo cap. Episcopi. relata circa illarum mulie-
 rum deportationem, quæ nunquam in corpore, sed in spiri-
 tu semper contingere constat. Dicitur enim ibi de mulie-
 ribus illis, quod credant se super quasdam bestias nocturnis
 horis equitare, & multarum terrarū spatia intempesta no-
 ctis silentio pertransire. Et de lamiis nos etiam supra retu-
 limus illas hoc idem credere. Quod enim non solum spiri-
 tu, & imaginatione: sed etiam corpore aliquando deferan-
 tur, nos concedimus, & ratione simul, & experientia hoc fie-
 ri posse probauimus. Quod autem super bestias equitant,
 & multa terrarum spatia breuissimo tempore super illas
 equitantes pertransiant, hoc non corporaliter, & vere: sed
 in solo spiritu fidei concedam. Nam bestia illa, à quibus
 se deportari dicunt, non sunt veræ bestia: sed corpora qua-
 dam fantastica ex aëre, vel ex alia quavis materia à dæmo-
 nibus ad similitudinem bestiarum confecta. Aut forte nul-
 la sunt corpora: sed dæmon tam vehementem illis impri-
 mit bestiarum imaginationem, vt mulieribus illis etiam
 vigilantibus præsertim noctu quando corporei oculi nihil,
 aut parum videre possunt, contingat id, quod dormientibus
 contingere solet, qui ea, quæ in somniis acciderunt sæpe
 postea vigilantes se vere vidisse contendunt. Et certe idem
 huiusmodi mulieribus contingere potest, dum credunt se
 à bestiis per longa terrarum spatia breuissimo tempore de-
 ferri. Non enim tanta est alicuius bestia, imò nec alicuius
 auis agilitas, vt vnus horæ spatio possit trecenta, aut qua-
 dringenta miliaria percurrere. Nec tanta est etiam alicuius
 bestia leuitas, vt possit per tantum spatium in aëre se

suspendere, vt sua grauitas illam ad terram non deprimat, atque deiciat. Et de his, atque aliis eiusmodi quæ de motu illarum mulierum dicuntur, credo illud cap. Episcopi. esse intelligendum, quum dicit illa non corporent in solo in riuo, & in fantasia fieri. Carerium quod de incubis daemones dicitur, nisi lane intelligatur, merito incredibile iudicabitur. Nam supposito quod daemones (vt communior tenet sententia) sunt spirituales substantiæ corporibus carentes, necessarium est, vt sint indiuisibiles, & impartibiles. Quo fit, vt nihil de sua substantia velut semen emittere possint, & inde consequens est, vt cum fœminis coire non valeant, quemadmodum viri cum illis coire solent. Et iuxta hunc sensum credo intelligendos esse aliquos doctores sacros, qui negant daemones cum fœminis coire posse. Chrysostomus homilia xxij. super Genesim hoc aperte negat. Philaster Brixienfis Episcopus, quem beatus Augustinus se Mediolani vidisse refert, in quodam opusculo, in quo de omnibus hæresibus disseruit, inter alias hæreses connumerat eam sententiam, quæ dicit daemones posse coire cum fœminis. Beatus Augustinus lib. xv. de ciuitate Dei, cap. xxij. dubius est in hac re, quæ dubitatio inde (vt suspicor) est illi orta, quod ipse putauit daemones habere corpora, quamuis non eiusdem forte conditionis cum nostris. Hæc autem Augustini sententia, ab omni theologorum schola reiecta est, neque est, præter vnum, theologus aliquis, qui Augustini sententiam in hac parte tueatur. Sed quia (vt idem Augustinus loco nunc proxime citato ait) certissima experientia sæpe cognitum est, fœminas etiam iniquitas à dæmonibus fuisse compressas: ideo modum inquirere oportet, quo id fieri posse fideliter, & Catholice dicamus. De qua re dicam quod sentio, paratus meliora docentem audire. Dæmon, qui naturæ cuiuslibet inferioris conditiones & proprietates melius, quàm omnes mundi sapientes nouit, potest aërem condensare, & ex illo, aut ex aliqua alia materia corpus aliquod conficere, & illud iuxta figuram hominis, aut asini, aut equi disponere. Quo corpore confecto, licet animam vllam illi dare non possit, potest tamen circa motum localem omnia illa operari, quæ operaretur anima, si esset in illo. Nam potest mouere manus, pedes, linguam ad loquutionem, erigere membra

genit

A genitalia, vt apta esse videantur ad coitum, & totum denique corpus mouere, sicut viri cum mulieribus coeuntes mouere solent. Quæ omnia cum fecerint, semen tamen, quod Græci sperma vocant, ex corpore illo emittere non possunt. Quia semen illud (vt physici, & medici docent) est pars substantiæ, quæ ex cibo optime digesto remanet, illa, scilicet quæ proxima est, vt conuertatur in sanguinem. Quod vel ex eo coniciunt medici, quod hi, qui nimirum indulgent veneri, postquam rotum quod habebant hauserunt semen, tandem emittunt sanguinem. Corpus autem phantasticum cum sit prorsus inanimatum, non potest cibos concoquere, nec vllam illorum facere digestionem. Quo fit, vt nec semen vllum habeat: quod, cum femina coiens, emittere possit. Necessarium est igitur vt dæmon, cum in corpore phantastico cum femina coit, ex alio corpore humano semen illud extorqueat, vt illud in vas muliebri emittere possit. Fœmina autem præstigiis dæmonis illusa putat semen illud à dæmone incubo ex proprio corpore emitti. Nec dubito quin fœmina ex tali semine concipere possit. Quod si contingeret, proles inde nata non esset filius dæmonis dicenda: sed filius illius à quo dæmon extorsit semen, quod in vuluam mulieris fuerat decisum, & ex quo sequutus est talis conceptus. His igitur omnibus prælibatis, superest, vt ad id, quod primo quæsitum est, respondeamus an scilicet huiusmodi lamie, & striges, de quibus hæcenus differuimus, sint censenda hæreticæ, & velut tales puniendæ. Cui quæstioni facile ex his, quæ de illis supra relata sunt, responderi potest. Multa enim ab illius fœtæ professoribus fiunt, propter quæ omnes illi non solum hæretici: sed etiam apostatæ merito censendi sunt. Nam honores diuinos dæmoni tanquam Deo impendunt, illum adorantes, & illi sacrificia offerentes. Quæ sine violenta hæreseos suspitione nequaquam effici possunt. Nunquam enim talia dæmoni præstarent: nisi illum aliquid numinis habere putarent. Hoc autem credentes blasphemus sunt, & in apertam incidunt hæresim, contra id, quod Regius propheta ait. Quis Deus præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Er in alio psalmo. Quoniam magnus es tu & faciès mirabilia, tu es Deus solus. Er ipsemet Deus per Esaiam prophetam ait. Ego Dominus, & non est alius:

Psal. 27
Psal. 85
Esa. 45

extra me non est Deus. Et eandem sententiam in illo eodem cap. sapissime repetit. Deinde homines huius pestiferæ sectæ professores sacramenta contemnunt, per quem contemptum in aliam apertam, & damnatam incidunt hæresim, putantes sacramenta nullius esse valoris, quæ ex ecclesiæ Catholicæ sententia, gratiam digne illa recipientibus conferunt. Præter hæc omnia, crucem & aliorum quorumcunque sanctorum imagines confringunt. Quæ res non paruum præbet hæreseos suspensionem. Nam dicere imagines non esse tolerandas: sed potius esse confringendas, hæresis est in septima synodo damnata. Nec solum hæretici sunt huius diabolicæ artis professores: sed, ut nihil illorum maliciæ desit, etiam sunt apertissimi apostatæ. Quoniam fidem Christi expresse abnegant, & quod omnium pessimum est, iureiurando promittunt se nunquam ad fidem catholicam redituros. Merito igitur hi pestiferi homines, siue viri, siue feminae, qui hanc diabolicam profitentur artem, hæretici sunt censendi, & velut tales puniendi. Sed præter hæc, quæ ad fidem spectant, quædam alia flagitia committunt, propter quæ absque iudicis ecclesiasticæ sententia, qui illos de hæresi damnaret, sola secularis potestas potest illos capere, & ultimo supplicio punire. Nam (ut supra retulimus) pueros noctu occidunt, aut ægros, & valetudinarios efficiunt, & alia similia committunt propter quæ digni sunt morte, etiam si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.

De credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defensoribus hæreticorum, an sint hæretici censendi, & velut tales puniendi.

C A P. XVII.

Multa, & varia sunt hominum genera, quibus iura, quæ de hæreticis loquuntur, multas & varias, & graves infligunt pœnas: ob quam causam merito dubitari potest, an omnes illi sint inter hæreticos recensendi, & pro talibus existimandi. Horum hominum aliqui dicuntur credentes hæreticorum, alij receptores, alij fautores, alij denique defensores. De singulis suo ordine dicere oportet, & primo qui sint illi, quibus hæc omnia competunt, declarabimus,

A bimus, deinde an sint inter hæreticos merito numerandi, discutiemus. Petrus de Palude in quarto sententiarum, distinct. xij. quæst. iij. dicit illos esse credentes hæreticorum, qui licet nullam in speciali hæresim credant, de hæreticis tamen, qui illas docent, bonam habent existimationem, credentes illos esse bonos viros, & recte de fide sentire: & ob hanc causam generali quadam credulitate credunt omnia, quæ illi hæretici asserunt. Huiusmodi tales sunt multi idiotæ inter hæreticos versati, & bene erga illos affecti. De his non est cur dubitari debeat illos esse hæreticos, præsertim si illi in sua mala credulitate pertinaciam habuerint, ita ut quamuis admoniti sint illos esse hæreticos, nihilominus persistunt in sua credulitate, & existimatione credentes illos hæreticos esse bonos viros, & vere fideles. Nam sicut non est necessarium fidem catholicam expresse, & in particulari credere, ut quis verus fidelis censeatur: sed satis est, ut in vniuersali credat, & fateatur, quidquid catholica credit ecclesiæ: ita ex opposito, ut quis dicatur infidelis, & hæreticus, non est opus, ut aliquam in particulari hæresim credat: sed satis est illum in vniuersali credere vera esse, quæ manifestus hæreticus, & ab ecclesiâ damnatus credit, & docet. Verum licet hi, qui pertinaciter credunt publicos hæreticos esse bonos viros & fideles, sint hæretici censendi: quia tamen nulli illorum errori in particulari credunt, ecclesiâ non vult, ut illi omnibus hæreticorum pœnis puniantur, quibus puniuntur hæretici, sed aliis multo mitioribus, ut postea in hoc capite ostendemus. Nam qui alicui hæreticorum errori in particulari crederet, apertus censeretur hæreticus, ut expresse definitum est in cap. penult. §. ultimo. de hæreticis. Si tamen hæreticus ille non esset ab ecclesiâ damnatus, neque aliunde manifestus, & simplex homo crederet in vniuersali quidquid ille hæreticus credit, ob hoc solum, quod putat illum credere, quod ecclesiâ credit, eo euentu is simplex non censebitur hæreticus, nec credens hæreticorum prout facile constare potest ex dictis Augustini in epistol. ad Glorium, & Eleusium, quæ habentur in capitulo, Dixit Apostolus. xxiii. quæstione h. Alio modo aliqui censentur credentes hæreticorum, non propter verbalem confessionem, qua dicat se credere, quod alij credunt: sed pro-

pter opera, quæ circa illos gesserunt, aliquid impartiendo, aut illis recipiendo. Non enim refert an dictis, an factis, quis voluntatem suam insinuet. ff. de le. & sena. con. l. destituant. Ex operibus enim exterioribus suspicari licet de affectibus, qui intus latent, prout colligitur ex cap. Qui viderit. xxxij. quæstione v. & C. de dolo. l. dolum. Si qui hæreticos reuerentur, illorum libenter audiunt sermones, nimiam cum illis habent conuersationem, eorum libros tenent, & eos frequenter legunt, credentes hæreticorum esse dicendos, censet Archidiaconus in cap. Quicumque. de hæreticis. libro sexto. Oportet tamen (vt idem ait) hoc illos frequenter fecisse, alioqui si semel tamen horum aliquod illos fecisse constiterit, dicit illos non esse existimandos credentes hæreticorum. Nam si qui hæreticorum sermones semel audierunt, & nunquam postea ad eos redierunt, aut libros hæreticorum semel legerunt, & postea combusserunt, dicit tales non esse dicendos credentes hæreticorum: quia non videntur probasse, quod postea vitarunt. Similiter dicit non esse dicendos credentes hæreticorum omnes, qui hæreticos visitant, aut illis alimoniam exhibent, aut ducatum præstant, aut aliquid aliud simile fecerunt, in quo nihil expressum, quod ad illorum hæresim pertineat, ostenditur: quoniam hæc sæpe numero ob solam pecuniæ mercedem præstantur. Hoc tamen hac conditione ego verum esse puto, si illi, qui hæc hæreticis præstiterunt, olim non fuerunt in hæresim lapsi: quoniam si prius in hæresim lapsi fuissent, & postea hæc hæreticis exhibuerunt, non solum censentur credentes hæreticorum: sed hæretici & relapsi, prout definitum est in c. Accusatus. §. ille quoque. de hæreticis. libro sexto.

Receptores hæreticorum quidam sunt sine culpa, & sunt illi, qui recipiunt eos, quos ignorant esse hæreticos: & de his non sunt intelligenda iura: quæ receptoribus hæreticorum pœnas aliquas infligunt. Iniustum enim esset eis, qui omni culpa carent, pœnas aliquas inferre. Hoc tamen aduertere oportet, quod hi, qui propter ignorantiam hæreticos se recepisse causantur, debent ignorantiam suam probare, vt se à culpa immunes ostendant, præsertim si ante fuerant manifeste in hæresim lapsi, aut vehementem dederant hæresis suspicionem. Receptores hæreticorum

culpam

A culpam dicuntur illi, qui hæreticos ex industria, & certa scientia recipiunt, siue occulte, siue manifeste id faciant. Nec refert, an talis receptor pluries, aut semel tantum, vnum, aut plures hæreticos receperit, quoniam si vnum tantum hæreticum semel receperit, receptor dicitur hæreticorum, & eisdem subdetur pœnis, quæ à iure sunt contra receptores hæreticorum statutz. Nam vt quis receptor hæreticorum dicatur, non tam est inspicienda multitudo receptionum, quam finis, propter quem hæreticum recipit. Quoniam si recipit, vt occultaret hæreticum ne à iudice puniri possit, tunc vere dicitur hæreticorum receptor, prout ex multis aliis casibus in iure expressis facile colligi potest. Leges enim illum censent esse receptatorem, qui recepat, & celat malefactorem, vt sic ille occultatus è manibus iudicis eripi possit. ff. de recepta. l. j. ff. de officio præf. l. congruit. C. de his qui lat. occult. l. vltim. Et qui sic hæreticum occultasset, puniendus esset vt hæreticus. Occultans enim alienum delictum facit suum. Et hoc expresse annotauit Bald. in l. j. C. de his qui lat. occult. Et hoc verum esse cenfeo, etiam si hæreticus esset sanguineus receptoris: quia cum filij puniantur pro delicto patris, propter criminis atrocitatem, vt libro ij. dicemus, multo iustius est, vt pro delicto proprio puniantur, quando parentes suos receptassent. Si quis vero hæreticum domi suæ ex industria recepisset, non vt illù occultaret, aut defenderet, neque vt illius hæresim faueret: sed solum, vt illum ab hæresi reuocaret, & ad Catholicam fidem conuerteret, etiam si pluries illum recepisset, non dicitur receptor hæreticorum, neque pœna receptoris puniatur. Nam qui hac intentione hæreticum recepit, præsertim si de illius emendatione aliquam habet spem, opus veræ charitatis efficit, quo vix nullum maius proximo præstari potest, quo fit, vt nullus propter illud iudex possit iustas ab eo exigere pœnas. Verum & si hic talis ob bonum, quem sibi in tali receptione præfixit finem, iustus, & mercede dignus coram Deo habeatur, ecclesia tamen, quæ interiora non agnoscit: sed de his solum, quæ foris patent, iudicat, illum propter talem receptionem merito puniet, nisi ille bona intentione, bonoque fine id se fecisse aperto probauerit testimonio. Huius autem bonæ intetio-

nis nullum aliud (mea sententia) potest dari certū, & apertum testimonium, nisi opus ab eo factū, quod manifestum constat esse medium, ad talem finem consequendum, ordinatum: vt puta, si idoneis testibus probauerit, se reprehendisse illum ob hæresim, quam tuebatur, admonuisse illum, vt hæresim deserta ad fidem Catholicam rediret. Si his, aut aliis huiusmodi testimoniis probauerit se bona intentione hæreticum domi suæ recepisse, ecclesia illum de bono opere tunc laudabit, tantum abest, vt illum tanquam hæreticorum receptatorem punire velit.

Alij dicuntur fautores hæreticorum, alij etiam defensores hæreticorum. Quorum diuersitas ex eo solo mihi pendere videtur, quod defensor est in opere, fautor vero in verbo, aut omissione eius quod contra hæreticum, quis facere tenetur. Defensor est, qui viribus, & potentia hæretico suffragatur. Fautor vero dicitur hac in parte ille, qui verbo solum patrocinatur hæretico, aut qui omittit facere aliquid contra hæreticum, quod iure facere tenebatur. Sigillatim de his duobus, & primo de fautoribus dicamus. Fautor hæreticorum (vt diximus) dupliciter quis effici potest, videlicet verbo solo, & omissione. Verbo aliquem fauere hæretico potest contingere dupliciter, quoniam potest aliquis fauere doctrinæ, & potest fauere personæ ex ignorantia doctrinæ illius: quia nescit qualis sit illius doctrina. Qui doctrinæ hæreticorum verbo fauent, dicentes illam esse bonam, & pro hac re contendunt, & rationes afferunt, hi non solum fautores hæreticorum: sed hæretici censentur, imo peiores ipsis hæreticis, quibus fauere nituntur. Nam Vrbanus Papa ait: *Qui aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat: sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat.* Hæc Vrbanus Papa. Et habentur hæc verba in capit. *Qui aliorum. xxiiij. q. iiij.* Et idem dicit Isidorus in capit. *Qui consentit. xj. q. iiij.* Potest etiam aliquis fauere solo verbo personæ hæretici, & hoc multipliciter. Primo quidem excusando personam à crimine hæresis, non ex inconsideratione, aut ex ioco: sed serio, vt puta si quis diceret hæreticos non esse tales, quales dicuntur sed esse bonos, & fideles catholicos. Er qui hæc faciunt, si hæretici non sunt manifesti, non dicuntur

fauto

A fautores hæreticorum: sed excusantur quamdiu non constat illos esse hæreticos: sed sola de illis habetur suspicio. Si tamen ex lubricitate linguæ, aut iocose aliquis verba aliqua in fauorem hæretici dixisset, non ideo censendus esset hæreticorum fautor, vt propter hoc pœnis iuris illum subiacere oporteret. Quod à simili probari potest per l. famosi. ff. ad l. lul. Maie. Nec refert, an qui sic verbis fauent in iudicio, an extra iudicium fauorem præstiterit. Nam quamdiu illos hereticos esse non constat, possunt aduocari per sonis hæreticorum patrocinari, illos illorumque bona in iudicio defendendo. Neque huic sententiæ obstat cap. si aduersus, de hæreti. quoniam textus ille intelligendus est de illis aduocatis, qui fauent manifestis hæreticis, & idem est dicendum de notariis, qui instrumenta pro manifestis hæreticis conficiunt, qui ipso iure sunt excommunicati, & infames, & ab omni officio suo suspensi. Si tamen his, quos non constat esse hæreticos, fauerint aduocati, aut pro illis instrumenta cōfecerint notarij, nulli pro hac re pœnæ subiacebunt, etiam si post talem præstitum fauorem constaret illos esse hæreticos. Iustum enim est, vt quicumque accusato de crimine aliquo, sui ipsius permittatur defensio, quousque fuerit de crimine conuictus. Potest aliter contingere, vt quis solo verbo faueat hæretico, non quidem illum coram aliis excusando: sed illū monendo de captura, quam illi iudex inferre conatur, vt sic monitus fuge præsidio à bi ipsi consulat, & se in tuto colloceat loco, à quo iudex illum capere non possit. Et qui sic hæreticum admonuit, credo illum tanquam hæreticorum fauorē puniendum. Satis enim fauet, qui taliter illum adiuuauit, vt ille monitoris cōsilio manens iudicis euaderet. Et potest pro hac re sumi argumentum à minori ad maius ex eo quod præcipitur in l. iij. ff. ad l. lul. maie. Diuinam autē lædere maiestatem, quod per peccatum hæresis fit, constat multo grauius esse, quàm maiestatem lædere terrenam, vt dicitur in capit. *Vergentis, de hæretic.* Hoc autem tunc potissimum verum esse cenfeo quando hæreticus admonitus ab alio de fuga, illius obtemperauit cōsilio, & sic à iudicis potestate ereptus est. Quando vero hæreticus non est sequutus admonentis consilium, an is, qui illum admonuit, sit tanquam hæreticorum fautor puniendus, ego definire non audeo: sed alijs disputan-

*Verba.
papa.*

dum relinquo. Et certe, qui monitorē istū dicere vellet fau-
torem hæreticorum, non abs re faceret: propterea quod in
vnoquoq; crimine magis animus delinquentis iuspiciendus
est, quàm opus ab illo effectū. Et eadem seueritate volun-
tatem sceleris, quæ effectum puniri iura volunt, vt di-
cunt Imperatores Honorius, & Archadius in l. Quisquis.
C. Ad legem Iul. maie. Hic autem, qui hæreticum de fuga
admonuit, voluit vt hæreticus fugeret, alioqui non admo-
nuisset. Quod autem hæreticus non fugerit, ipi hæretico
est tribuendum, non monitori, quia omnia quæ pro illius
fuga facere potuit, effectit. Ex quo sequi videtur, vt monitor
ille eadē sit pœna puniendus, quæ puniretur si illius admo-
nitio suam sortita fuisset effectum. Alio modo quis potest
solo verbo fauere hæretico manifesto, vt puta si pro illo
apud Principem, aut aliam potestatem secularem interce-
dat, ne pœna mortis puniatur, aut iudices ecclesiasticos, qui
bus de illius hæresi iudicare incumbit, oraret, ne contra il-
lum sententiam dicerent. Qui huiusmodi fauorem, aut pa-
trocinium hæretico exhiberet, fautor hæreticorum merito
diceretur, & pœnæ fautorum subiacebit. Nam licet in aliis
criminihus liceat cui libet pro alio intercedere, vt habetur
in l. Si fuerit. ff. de rebus dubiis, & l. In metallū, & l. Diuus.
ff. de pœnis. præsertim si de illius emendatione, bona ha-
betur spes, alioqui citra hanc spem hoc in foro conscien-
tiæ non liceret, quamuis in foro exteriori sit illis permis-
sum: hoc tamen in crimine hæresis propter grauissimam
illius malitiam nullo modo agere licet. Quod ex eo con-
iuncti potest, quod huiusmodi intercessiones sunt omnibus
à iure interdite, ne fiant pro his, qui crimen læsæ maiesta-
tis commiserunt, vt habetur in cap. Si quis cum militibus.
vj. q. ij. Ex quo euidentissime colligitur nemini etiam lice-
re pro manifesto hæretico intercedere, quia multo grauius
est æternam, quàm temporalem lædere maiestatem. De-
nique alio modo potest quis dici fautor hæreticorum, non
quia verbo fauet: sed quia omittit, id quod iure tenebatur
contra hæreticos facere, siue publica sit, siue priuata perso-
na. Aliqua enim sunt contra hæreticos facienda, quæ à so-
la publica potestate fieri possunt: aliqua etiam sunt, quæ
omnes facere tenentur. Publica potestas tenetur hæreticos
ab ecclesia damnatos iuxta criminis qualitatem punire.

Nam

A Nam hoc illi præcipitur in capitulo ad abolendam, §. Sta-
tuimus. & capitul. Excommunicamus, §. Moneantur. de
hæreticis. Potestas igitur secularis quocunq; nomi-
ne illa censeatur, si hæc, quæ in illis cap. illi præcepta sunt
facere neglexerit, fautrix hæreticorum merito dicitur. &
pœnis à iure decretis eo ipso subdatur. Nam (vt Damasus
Papa ait) qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & nō
facit, nihil est aliud, quàm fauere impietati eorum. Nec ca-
ret scrupulo societatis occultæ qui manifesto facinori de-
finit obuiare. Hęc Damasus, & habetur in cap. Qui potest.
xxij. q. ij. Nec solas iuris humani pœnas sustinebit Prin-
ceps, qui hæreticis resistere negligit: sed reus apud Deum
habebitur omnium malorum, quæ hæretici fecerint. Quod
vel ex eo aperte conuincitur, quod olim cū fornicatus esset
populus Israël, cum filiabus Moab, Dominus iratus dixit
ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspēde eos
contra solē in patibulis, vt auferatur furor meus ab Israël:
Quæ verba interpretans Origenes homilia vigesima su-
per librum Numerorum ait: Populus peccat, & Principes
ostentantur contra solem. Idem ad examinandum produ-
cuntur, vt arguantur à luce. Vides, quæ sit conditio Prin-
cipum populi: non solum pro suis propriis arguuntur deli-
ctis: sed & pro populi peccatis coguntur reddere rationem
ne ipsorum sit culpa, quod populus deliquit, ne forte non
ducerint, ne forte non mouerint, neque solliciti fuerint
arguere eos, qui initium culpæ dederint, vt ne contagio
dispergeretur in plures. Hæc enim omnia facere principi-
bus imminet, & doctoribus. Si enim illis hæc non agen-
tibus, nec sollicitudinem gerentibus circa plebem peccauerit
populus, ipsi ostentantur, & ipsi ad iudicium producuntur.
Arguit enim eos Moses, id est, lex Dei, velut negligentes,
& desides, & in ipsos conuerteretur iracundia Dei, & ces-
sabit à populo. Hæc Origenes. Oporteret certe, vt omnes
Reges, & Principes, cæteraque omnes aliæ seculares pote-
states rem hanc exacte considerarent, & hanc historiam
semper præ oculis haberent, vt vel inde omnem desidiā,
& somnolentiā excuterent, & diligentius, atque fortius hæ-
reticis resisterēt, & durius illos punirēt, ne impunitate sua
audaciosiores effecti grauius illi nocere possent. Sed de hac re
quoniam infra lib. ij. longiorē faciemus disputationē, ideo

nihil

Num. 25

Orige.

nihil ultra impræsentiarum dicere censui. Persona autem C
 priuata nihil aliud (quod sciam) contra hæreticos facere
 tenetur: nisi vt testimonium, quod sciuerit, cōtra illos red-
 dat, vt illius testimonio adiutus iudex possit iustam aduer-
 sus illum dicere sententiam. is igitur, qui sciens aliquem
 esse hæreticum, præsertim si de hac re fuit à iudice requisit-
 us, noluit verum dicere testimonium: sed ex industria id,
 quod sciebat negauit, ne hæreticus damnaretur, fautor hæ-
 reticorū merito dicitur, vt colligi potest, ex cap. quisquis.
 xj. q. iij. Quocunque istorum modorum, quis hæretico fa-
 ueat, peccat, & quidem grauiter, propter quod dignus est,
 qui grauibz puniatur pœnis. Nam qui sic hæretico fauet,
 illius crimini consentit, quo fit, vt illius criminis particeps
 fiat. Iosaphat Rex Iuda alioqui bonus, ob hoc tamen à Deo
 2. Par. 19. fuit reprehensus, quòd impio Achab præbuisset auxilium,
 quamuis non idololatri, quibus ille deditus erat: sed
 soli fauisset personæ. Defensores hæreticorum dicun-
 tur illi, qui viribus, aut armis, & potentia, resistendo im-
 pediunt, ne illi capiantur, incarcerationentur, aut quomodoli-
 bet puniantur, aut denique ne à iudice examinentur. De hu-
 iusmodi defensione habetur xxiiij. quæstione iij. per mul-
 ta capitula, & xxvij. quæstione j. cap. Si custos. Tales defen-
 sores Lutheranorum fuerunt, & sunt hoc nostro seculo D
 multi Germaniæ Principes, Dux Saxoniz Fridericus,
 qui primus Lutherum tutatus est, & huic proximus Lanst-
 grauius Hesiæ Philippus, qui tam impense Lutheranis
 fauent, & illos tam ex animo defendunt, vt pro illis non
 solum sint purgare parati: sed suffragiis multarum Ger-
 maniz ciuitatum adiuti, hoc anno quadragesimo sexto
 supra millesimum quingentesimum, ingentem validissi-
 mūque congregauerint exercitum contra Carolum Cæ-
 sare[m] Hispaniarum Regem Fidelissimum, atque acer-
 rimum ecclesiæ propugnatorem. Ob istorum defensionem,
 hæc pestilentissima Lutheranorū hæresis adeo graf-
 sata est, vt rotam ferè infecerit Germaniam. Et certe hoc
 experientia docente cognoscimus, nullam diu perstitisse
 hæresim: nisi quæ principes potentes habuit, qui illius
 hæresarcham pro viribus defenderunt. Solicitat enim
 dæmon non solum hæreticos: sed aliis quibuslibet sce-
 lestis hominibus fautores, & defensores præstare, ne ob
 defect

A defectum tutelæ criminæ desint. Hinc est, quod de dia-
 bolo, & membris eius, quæ sunt omnes iniqui: Deus
 ad sanctum Iob loquens ait: Corpus illius, quasi scu-
 ta fusilia, & compactum squamis se prementibus. Vna
 vni coniungitur, & nec spiraculum incedit per eas. Quæ
 Iob 41. verba interpretans beatus Gregorius libro trigésimo ter-
 tio Moralium capite trigésimo primo ait: Fertur: quia
 Gregor. draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione vl-
 lius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est, multi-
 tudo reproborum cum de iniquitate sua corripitur, qui-
 buscunque tergiuersationibus se excusare conatur, &
 quasi quasdam defensionis squamas obicit, ne transfi-
 gi sagitta veritatis possit. Et trigésimotertio capitulo
 subdit: istæ squamæ peccantium, ne ab ore prædican-
 tium aliquo vitæ spiraculo penetrentur, & obduratæ
 sunt, & coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat,
 concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt
 de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tucan-
 tur. Sibi enim quisque metuit dum admoneri, vel corri-
 gi alterum cernit: & idcirco contra corripientium verba
 vnanimiter affurgit: quia se in altero protegit. Bene
 B ergo dicitur: vna vni coniungitur, & ne spiraculum in-
 cedit per eas: quia iniquitatibus suis dum vicissim superba
 se defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula
 ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam
 concordiam adhuc apertius subdidit, dicens: Vna alteri
 adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Qui
 enim diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum perti-
 nacia vniri perdurant, & tanto magis quotidie à cogni-
 tione iustitiæ separabiliores fiunt, quanto à se inuicem
 nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium so-
 let, si vnitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit
 malis. Peruersos quippe vnitas corroborat dum concor-
 dat, & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimis fa-
 cit. Hactenus Gregorius. Si aliqui Germaniæ Principes, &
 aliæ illius nationis potestates, non tam fortiter Luthe-
 rum, & alios hæreticos defendissent, aut omnes illi resi-
 puissent, aut si pertinaces in suis hæresibus permansissent,
 illis è vita sublatis, tota Germania ad verâ, & catholicam,
 quam ante oprime nouerat fidem, iam rediisset. Contra
 hæc

hæc omnia personarum genera, videlicet, Credentes, Receptores, Fautores, Defensores hæreticorum multa, & varia sunt pœnæ à iure decretæ. Quæcunque enim istorum nomine quis censetur, est eo ipso excommunicatus, et post hæc excommunicationem annus labatur integer absq; vlla per eum data iusta satisfactione, ab illo temporis articulo efficitur infamis, & ab omnibus repellitur publicis officis, nec ad electionem aliorum admittitur, nec in testem. Multæ adhuc aliæ illis irrogantur pœnæ, quæ quoniam satis clare, & aperte exprimuntur in cap. Excommunicamus. §. Credentes, de hæreticis. & in cap. Quicumq; §. hæretici, de hæreticis, lib. vi. Ideo causa prolixitatis vitanda, eas omisi, satis me fecisse arbitratus, quod loca indicaverim lectori, ubi illa omnes ad vnam vsque describuntur: præsertim quia de illis omnibus sigillatim libro secundo sumus disputaturi.

Quod captus hæreticus non statim puniendus est: sed emendatio procuranda, & qualiter.

CAP. XVIII.

HActenus de iis, quæ ad perfectam hæreticorum cognitionem mihi necessaria esse videbantur, pertractavi, nunc iam opus est, ut discutiamus, quid hæreticorum inquisitorem, aut iudicem, cui de hoc crimine iudicare incumbit, capto hæretico circa illum facere oporteat. Et quidem ut res perfecte iuxta canonicas sanctiones peragatur, hæc in primis habenda est consideratio, an homo ille, qui in hæresim lapsum esse deprehensus est, fuerit aliàs de hac, aut alia hæresi conuictus, aut propter vehementem suspicionem accusatus, an tunc primum scitur illum in hæresim fuisse lapsum. De illis, qui iam olim fuerunt de crimine hæresis aut conuicti, aut vehementer suspecti, nihil nunc dicimus: quoniam infra libro sequenti pertractabimus. Nunc de illo agamus, de quo nunquam scitum est ante in iudicio fuisse in hæresim lapsum. Hic talis est in posterum iuxta sui criminis qualitatem puniendus sit, non tamen statim cum deprehensus est; digna pœna illi infligetur, sed prius oportet ad illius emendationem laborare, ut si possibile fuerit, ab errore ad fidem catholicam prius reuocetur, & sic spiritus eius in Dei iudicio saluus fiat, Blanca

Ada admonitione est opus, non seuera: quia nimia seueritas sæpe frangere, & raro corrigere solet. Vnde Paulus Timothæum discipulum docens quo pacto deberet errantes corrigere ait: Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super Epistolas ait: Ob hoc enim studere debemus ut eos ad pœnitentiam conuertamus, ut mercedem nobis inde conquiramus, ne quando sine nobis per internam aspirationem det illis Deus pœnitentiam, & per mercedem inde non habeamus. Hæc Anselmus. Præterea propria ipsorum inquisitorum infirmitas per quam possunt in similem, aut aliam peiorem hæresim, nisi Deus sustineat, labi, cogit eos ut cum lenitate, & mansuetudine errantes corrigant: quia nisi id fecerint, Deus forte permittet, ut in similem, aut peiorem labantur hæresim, ut inde suam agnoscant infirmitatem, Vnde Paulus ait. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis instruite huiuscemodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu teneris. Hoc ideo dixit Apostolus, ne forte si proximi peccatum consideret prælatus, & non suum attendat, moueatur non ad miserationem: sed ad indignationem: non ad adiuuandum: sed ad iudicandum: non ad instruendum in spiritu lenitatis: sed ad destruendum in spiritu furoris. Mansueti igitur, id est, eo spiritu homini lapsi in hæresim subuenire oportet, quo sibi quisq; cuperet subueniri cum erraret. Et ut sciat vnusquisque iudex qualiter erga errantem mansuescere debeat, subdit Paulus in eadem Epistola inquires: Considerans te ipsum: ne & tu teneris. Quia, qui in spiritu furoris, & non lenitatis subditum corripit à Deo permittitur tentari, aut decipi: & ut vel inde suam infirmitatē agnoscens, aliis misereri discat. Et beatus Hieronymus in commentariis super Lamentationes Hieremiæ exponens locum illum: Recedite, polluti clamauerunt eis, sic ait: Talis est vox superbiorum magistrorum qui pecus, quod crassum est de grege assumit & quod debile proiciunt, quod infirmum non consolidunt, & quod ægrotum non sanant. Recedite, inquit, polluti: recedite, abite, nolite nos tangere, nolite in aliquo nobis communicare: insanabilia sunt vulnera vestra, & incurabiles plagæ

2. Tim. 2

Ansel.

Galat. 6

Tric. 4

Hier.

plagæ, non estis digni communione Christiana, ut ultra in vobis inhabitet Spiritus sanctus, facies Domini diuidit eos, ac respuit, nec addet ultra, ut recipiat, quia facies sacerdotum vestrorum non erubuitis, nec seniorum vestrorum admonitionem mansuete suscepistis. Talis loquela enim non illuminat cæcum, non sanat ægrotum, non curat infirmum: sed magis occidit, atque in desperationem prædicantem mittit. Boni etenim rectores ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes, magis per humilitatis, & mansuetudinis lenimentum, student peccantes ab erroris laqueo eripere, quam per austeritatem in foueam perditionis nutantes propellere. Hactenus Hieronymus. Deinde propter communem vitilitatem oportet, ut hæreticus homo non statim puniatur: quia possibile esset ipsum conuerti, & quantum sibi soli nunc per hæresim nocet, tantum postea, & multo amplius post conuersionem suam vniuersali profuit ecclesiæ per suam publicam fidei confessionem. Tales igitur nimium celeriter auferre in magnum cederet Christianæ Reipublicæ detrimentum. Hanc rationem confirmat beatus Gregorius, qui Episcopis Galliarum scribens ait: Licet plerunque accidant sacerdotibus, quæ sunt reprehendenda, plus tamen erga corrigendos agat beneuolentia, quam seueritas: plus cohortatio, quam comminatio: plus charitas, quam potestas: cum nemo nostrum sine reprehensione aut sine peccato uiuat. Nam si Dominus statim post trinam negationem, Beatum Petrum Apostolum præceptoré nostrum iudicasset, non tantum ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Hæc Gregorius. Quæ verba citantur à Gratiano, in cap. licet, distinct. xlv. Sed ut verum fatear, ego in toto registro epistolarum beati Gregorij non potui hæc verba inuenire, quæ Gratianus illo loco sub nomine Gregorij citat, quamuis illa, magna cum diligentia quæsiui. Sed illud inueni in Gregorio, quod eadem distinctione idem Gratianus citat in cap. Quid autem, quæ verba, quia huic proposito nostro valde conueniunt, hic inferere decreui. Quid autem de Episcopis (inquit Gregorius) qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas vestra nouit. Pastores enim facti sumus, non percussores. Egregius prædicator dicit: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Noua vero, atque inaudita est

Gregor.

D

2. Tim. 4

ista

A ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Hæc Gregorius lib. ij. Regist. Epistol. liij. Quæ verba interpretans decretorum glossator, dicit esse intelligenda, de illo, qui fidem catholicam nondum susceperat: quia hic (ut ait) non est cogendus ad fidem, ille vero, qui semel fidem susceperat cogendus est retinere, & sic dicit non repugnare huic textui ea, quæ dicuntur in cap. Quis vero. xxiii. quæst. iij. Quoniam quæ illic dicuntur, intelligenda putat de illo, qui iam fidem semel susceperat, ut ille sit cogendus ad illam conseruandam. Sed re vera inimum fallitur, & tota errat via: quia nec hunc, neque illum textum intellexit. Nam quod capitulum, Quis vero, non loquatur de illo, qui fidem catholicam susceperat, ex eo est apertissimum, quod loquitur de Paulo Apostolo, quem in Damascum euntem Dominus cæcitate percussit, & in terram percussit, & sic illum à persecutione Christianorum reuocauit, & ad fidem catholicam suscipiendam conuertit. Quis autem nescit tunc Paulum nondum fidem suscepisse, imò ut illam susceperet fuisse à Deo per illas pœnas quodammodo coactum? Et ipsa verba eiusdem capituli semel & iterum dicunt Paulum fuisse coactum à Deo ad Euangelium suscipiendum. Non ergo loquitur illud cap. Quis vero, de illo, qui fidem semel susceperat. Qualiter autem sint intelligenda nos Deo duce infra lib. ij. declarabimus. Sed nec capitulum. Quid autem bene intellexit, cum dixit illud esse intelligendum de illo, qui fidem non susceperat, ut ille non sit verberibus cogendus ad fidem. Si enim glossator decretorum legisset Epistolam integram beati Gregorij: unde hoc capitulum. Quid autem, decerpit, facile intellexisset non ita esse (ut docuit) interpretandum. Illic enim beatus Gregorius scribit Ioanni Constantinopolitano Episcopo reprehendens illum, propterea quod quidam Isauriæ monachus fuerat in ecclesia sultibus cæsus. Et hanc talem punitionem reprehendens dixit: Noua atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. De Christiano ergo viro, & monacho loquebatur, & non de illo, qui nondum fidem susceperat. Deinde ex verbis eiusdem textus poruisset glossator conicere verba illa de fideli viro esse intelligenda, & non de illo, qui nondum fidem professus est. Nam reprehendens Episcopos, qui verberibus timeri volunt, dixit.

m

Pastores facti sumus non percussores. At Episcopi non sunt pastores Iudæorum, aut Sarracenorum, aut aliorum, qui nunquam fidem sunt amplexati: sed sunt pastores eorum, qui Christum per baptismum sancti induti, quos velut oves pascendos esse docet Gregorius, non percutiendos. Cum autem dixit Gregorius: nouam, & inauditam prædicationem esse, quæ verberibus exigit fidem, ibi fidem accepit non solum pro eo animi assensu, quo assentimur credendis: sed pro quadam obedientia, per quam obtemperamus cuique bene monenti, siue ille de credendis, siue de agendis moneat. Sic enim dicere solet, qui alium de re aliqua monet. Crede mihi, & da eleemosynam, aut ieiuna. Vel, Si mihi credis, non accedes ad talem, aut talem locum, ne graue incommodum pati te oporteat. Dicit ergo beatus Gregorius non esse bonam prædicationem, quæ verberibus exigit fidem, hoc est obedientiam. Ibi siquidem de omni virtute loquebatur non de sola fide credendorum: ad quam plus putauit beatus Gregorius valere rationes & verba, quam verbera. Nolo tamen negare, imo firmissime fateor, & postea clarius fatebor, eos, qui semel in baptismo fidem susceperunt esse cogendos, ut illam conseruent, sed dico, testimonio sanctorum fretus, prius esse admouenda blanda, quam aspera. Prius verbis, quam verberibus, prius amore, quam timore agendum esse: quia multi amore, & solis verbis alliciuntur, qui timore, & verberibus à fide repellerentur. Si verbis nihil profecerit inquisitor, & de hæretici salute merito desperauerit, tunc procedendum est ad verbera, & velut incorrigibilem illum tractabit. Quid autem circa hunc talem agere oporteat infra libro secundo disseremus, quem totum huic negotio impendemus. Circa illum vero, de cuius salute nondum merito desperatur, etsi ille puniendus sit, prius tamen adhibenda sunt verba, quam verbera, ut verbis & rationibus, quæ plusquam tormenta intellectum mouere possunt, ille ad fidem suscipiendam alliciat, & sic tandem saluus fiat, Nam hoc multo melius esse, aperte satis docet beatus Augustinus. accerimus hæreticorum oppugnat, qui in libr. contra epistolam fundamenti, cap. j. hæc ait. *Quamquam enim Dominus per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tamen homines, in quantum homines*

August.

sunt,

A sunt, emendandos esse, potius quam perdendos putat. Et infra in eodem cap. Nostrium igitur fuit, & eligere, & optare meliora, ut ad vestram correctionem (Manichæis, contra quos scribit, loquitur) aditum haberemus: non in contentione, & æmulatione, & persecutionibus: sed mansuete consolando, beneuole tractando, leniter disputando. Hæc August. Et beatus Bernardus sermone lxiij. super Cantica apertius, & effusus hanc sententiam docet, qui interpretans illum locum ex canticis, capite nobis vulpes paruulas, sic ait: Capiantur, dico, hæretici, non armis: sed argumentis, quibus resellantur errores eorum. Ipsi vero si fieri potest ecclesiæ reconcilientur catholicæ, reuocentur ad veram fidem. Hæc est enim voluntas eius, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc denique velle se perhibet, qui non simpliciter, capite vulpes: sed capite, inquit, nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & sponsæ suæ, id est, catholicæ ecclesiæ iubet accipere has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Itaque homo de ecclesia exercitatus, & doctus, si cum hæretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat ut & conuertat, cogitans illud Apostoli Iacobi, qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Quod si reuerti noluerit, nec conuictus, post primam iam, & secundam admonitionem (utpote qui omnino subuersus est) erit secundum Apostolum deuitandus. Hactenus Bernardus. Post verba, si ille obedire noluerit, & disputatione se victum fateri recuset, tunc bonum, imò necessarium esse iudico, ut verberibus circa illum agatur: quoniam vexatio solet dare intellectum. Nam qui à natura ad virtutem non inclinatur, neque ingenuos habent animos, ut verborum doctrina duci queant, sub iugo disciplina illos ponere oportet, ut legum authoritate coerciti melius deinceps sapiant. Vnde Salomon in prouerbis ait: Stultitia colligata est in corde viri: sed virga disciplina effugabit eam. Hæc tamen omnia ideo facienda esse dicimus, ne hæreticus in anima perpetuo damnetur, non autem, ut in corpore hic non sit puniendus. Nam etsi ille conuertatur, & fidem catholicam vere suscipiat, erit tamen iuxta sui

*Can. 2
Bernar.*

Iacob. 5

Prou. 22

*Quod non sit publice disputandum cum hære-
tico præsertim pertinace.*

CAP. XIX.

Diximus hæreticum hominem, non statim puniendum
esse: sed prius esse de hæresi monendum, ita ut ratio-
nibus, & argumentis conuictus, hæresim quam tenebat
(si fieri possit) deserat, & veram, & catholicam fidem susci-
piat. Hanc tamen admonitionem, siue disputationem secre-
tò faciendam esse censeo, & non publice coram populo;
quoniam talis publica disputatio, & ipsi hæretico cum quo
sit, & plebi audienti, & ipsi disputanti plus poterit obesse,
quàm prodesse. Nam ferme omnes hæretici præsertim hi,
qui non ex ignorantia: sed ex industria ab unitate fidei cat-
holicæ recedunt, popularem, & inanem gloriam captant,
cupiuntque ab omnibus laudari, & pro doctissimis haberi:
Vnde August. in lib. de utilitate credendi ait: Hæreticus
est, qui pro alicuius temporalis commodi, & maxime glo-
riæ principatûsque sui gratia, falsas, ac novas opiniones
gignit, vel sequitur. Hæc ille. In quibus verbis August. non
definitionem: sed id, quod est proprius omnium hæretico-
rum genius, & quod est ferè omnium hæresum parens &
origo expressit. Nam qui est gloriæ cupidus, nihil pro il-
la assequenda intentatum relinquit, & si nulla alia patet
via, ut ad hanc metam perueniat, novam non dubitabit con-
fingere doctrinam, ut rei nouitate omnes in admirationem
sui prouocet. Cum iam dæmone sollicitante, & Deo per-
mittente in hæresim lapsus fuerit, doctissimos quosque cat-
holicos viros ad publicum certamen prouocare non erubescit.
Publicas petit disputationes, non ut de veritate doceatur:
sed ut à populo, cui nimium placere cupit, laudetur.
Vnde beatus Gregor. lib. viij. Moralium, cap. ij. ait: Neque
enim hæretici inquisitionibus suis, veritatem conantur as-
sequi: sed victores videri. Cùmque se foris ostendi sapien-
tes appetunt, intus per stultitiam elationis suæ vinculis al-
ligantur. Vnde fit, ut contentionum certamina exquirant,
& de Deo (qui pax nostra est) loqui pacificè nesciant, atque

cx pa

A ex pacis negotio rixæ inuectores fiant. Quibus bene per
Paulum dicitur. Si quis autem videtur esse contentiosus,
nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei:
Hæc Gregor. Ex hac gloriæ immodica cupiditate oritur
tam proterua in disputatione contentio, ut etiam si per ma-
nifestissima argumenta hæreticus sit conuictus, nunquam
tamen veritatem fateri velit: sed rimulas quasdam, per
quas elabi possit, semper quærat, ne se victum coram popu-
lo fateatur. Licet apertissime se errasse in semetipso agnos-
cat, illud tamen fateri dedignabitur: quia mauult errorem
suum etiam contra conscientiam publice tueri, quàm fateri
se in disputatione fuisse victum, ne hac occasione illa, quam
ardenter amabat, gloria deperat. Huius rei tam multa
sunt exempla, & tam manifesta, ut non esset opus enarrare
si solis viris eruditissimis scriberemus: Arrius in concilio tre-
centorum decem & octo patrum apud Niceam celebrato
conuictus, & damnatus est, nec tamen ob hoc sapientior factus
est, imò infanior factus pertinaciam auxit, & durior ef-
fectus nunquam emendatus est. Berengarius in multis conciliiis
damnatus est. In concilio Vercellensi damnauit illum comparere
nolentem Leo Nonus. In concilio Turonensi coram Victore Secundo
Pontifice Maximo idem Berengarius Palinodiam cantauit: sed postea
huius Palinodia illum pœnituit, & ad pristinam hæresim rediit.
Deinde à Nicolao secundo Pontifice Maximo Romam vocatus
in concilio generali tunc celebrato, hæresim suam abiurauit,
& anathematizauit. Cuius abiurationis verba habentur
in cap. Ego Berengarius. de consec. dist. ij. Sed post istam
abiurationem (ut Lanfrancus de illo refert) ad vomitum
iterum velut canis rediit. Idem contigit Ioanni Hus in concilio
Constantiensi, qui licet multis, & euentibus rationibus
conuictus, nunquam tamen errores suos recantare voluit.
Hæreticus enim, ut gloriam, quam anxie cupit, tueri
valeat, non erubescit permanere in errore, & erubescit
corrigerè errorem. Difficillimum igitur est, ut quis pertina-
ciam hæreticam publica disputatione sic conuincat, ut se
errasse fateatur. Hanc enim difficultatem agnoscebat Salomon
ait: Expedi magis vrsæ currere raptis fœtibus, quàm fatuo
confidenti sibi in stultitia sua. Quæ verba interpretans Hieronymus
in commentariis super Prouerbia

1. Cor. ii

Prou. 17

Hierony.

Gregor.

ait: Facilius erat doctoribus sanctis furori Gentilitatis occurrere, raptis à se populis aliquibus, atque à bestiali eius scintilla ad fidei pietatem prædicando conuersis, quam hæretico cuilibet confidenti in sua perfidia dogmatis: quia hinc mirum illud contra externos, hoc contra sua viscera certamen agebant. Hæc Hieronymus. Si autem hæc disputatio secretò, & coram solis doctis fieret, facilius ille veritatem disceret: quia absente populi applausu, facile cessabit ventus superbiæ, qui oculis intellectus nimium obesse solet. Deinde veritate cognita facilius illam fateri cogetur, cum non sit populus, quem vereatur, & coram quo se victum fateri reformidet. Ex his igitur aperte constat secretam disputationem multum hæretico homini prodesse posse ad fidem catholicam recipiendam, & publicam disputationem multum obesse. Ipsi etiam disputanti catholico non parum nocere potest huiusmodi disputatio, si ille non sit vir doctus, & in sacris literis satis eruditus, & in aliis disputationibus valde exercitatus. Nam aliàs fieri posset, ut veritas, quæ semper est victrix, in ore illius victa videatur. Sunt enim sæpe hæretici in disputando disertissimi, & sciunt optime disputationum retia tendere, & vagam rhetoricè libertatem in syllogismorum spineta concludere, & contradictorem sæpe suis argumentationibus sic illaqueare, ut nisi ille disertissimus sit, explicare se nequeat. Hoc autem si cum viro catholico disputans hæreticus fecerit, forte vir catholicus nesciens illius argumentationes dissoluere, putabit hæreticum optime conclusisse, & sic tandem deceptus hæretici sententiam sequetur. Nisi disertus fuisset in disputando Athanasius, facile illum eotam probo iudice decepsisset Arius. Quam necessaria sit ars, & exercitium disputatori aperte ostendunt plurimæ disputationes, quas cum hæreticis habuit Augustinus, in quibus, nisi fuisset disertus, sæpe succubuisset. Et propter hoc Bernardus, qui (ut in fine præcedentis capituli patuit) dixit hæreticum hominem esse argumentatione, & disputatione capiendū, censet talem disputationem non nisi à viro docto, & exercitato esse faciendā propter periculum, quod inde euenire potest. De huiusmodi periculo locutus est Salomō cum ait: *Qui scindit ligna periclitabitur in eis, si reusum fuerit ferrum.* Quæ verba interpretans Hieron.

Eccle. 10

Hierony.

in com

A in commentariis super Ecclesiastem ait: Hæretici ligna infructuosa sunt, & saltus absque vtilitate pomorum. Unde & in templo Dei prohibetur plantari nemus, & vana foliorum, id est verborum tantum sonantium spernuntur umbracula. Quamuis igitur sit prudens, & doctus vir, qui gladio sermonis sui hæc ligna conscindat, periclitabitur in eis, nisi diligenter attenderit: maxime si ei, quod sequitur acciderit. Si retulum fuerit ferrum, & faciem eius turbauerit, id est si disputatio eius infirmior fuerit inuenta, nec acumen habuerit ingenij, quo contraria quæq; defeceat: sed principale cordis eius hebetetur, in partem transibit aduersam, & confirmabit eum fortitudo peruersa. Hactenus Hieronymus: Nocet etiam hæc publica disputatio ipsis audientibus, præsertim si illi indocti sunt, aut in fide nutantes, & infirmi. Nam vulgus indoctum, & nunquam in re literaria versatum, nescit inter verum & falsum discernere: & ideo facile in iudicando fallitur, verum pro falso, & falsum pro vero iudicans. Sophistica hæreticorum argumenta, tanquam recte concludentia laudabit. Cum peruersè hæreticus collegerit, optime collegisse, & irrefragabile argumentum fecisse dicet. Apparentia illius argumenta, quæ si intus discutiuntur nullius sunt roboris, vrgentissima iudicabit, & sic in hæretici sententiam paulatim trahetur. Fiet itaq; ut populus, qui fortis in fide ad disputationem audiendam venerat, infirmus, & vacillans discedat: & si qui forte dubius accesserat, disputatione audita hæresim ipsam firmissime, & sine vlla dubitatione amplexetur. Huius rei exemplum ante paucos annos nobis præbuit publica disputatio cum Luthero Lypsiæ in Germania habita: ubi vir doctissimus Echius publice cum Luthero disputans quamuis sæpe illum apertissimis diuicit argumentis. Populus tamen non ita, ut res erat, iudicans impium Lutherum magis, quam catholicum Echium laudabit, quapropter hoc neglecto insanum Lutheri dogma cum suarum animarum dispendio suscepit. Ob hanc causam Plato censuit de præcipuis legibus ciuitatis non esse disserendum coram iuuenibus, si qua difficultas de illis emerferit, ne præcipuarum legum autoritas apud iuuenes minuatur, apud quos maximam illam esse oportet. Si tanta reuerentia legibus humanis, Platone iu-

dicere, debetur, iustum est multo maiorem legibus diuinis exhiberi, vt coram populo rudi de illis non disputetur, ne apud illos legum diuinarum authoritas, & fidei certitudo minuat, cum videat ea in dubium, & quaestionem vocari, quae oportebat existimari verissima, & firmissima. Ideo Paulus optime haec pericula agnoscens, & volens ea praecauere, Timotheum discipulum admonet, vt ab huiusmodi disputationibus abstinere, sic inquit: Noli verbis contendere, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Quae verba interpretans Ambrosius in commentariis super Epistolas Pauli, ait: Contentiones vitandas monet, praecpta autem danda sub Dei timore, & terrore: quia contentio potest adhuc minus stabilitis generare scrupulum. Solent enim in contentione talia opponi elimato malevolentiae ferro, vt moueant animos insipientium fratrum. Haec Ambrosius. Et beatus Leo Primus huius nominis Pontifex Martiano Augusto scribens Epistola xx. sic ait. Compressa enim vel remota inquietudine, ac prauitate paucorum facile firmabitur probanda concordia, si in eam fidem, quam Euangelicis, & Apostolicis praedicationibus declarata per antiquos patres nostros accepimus, & tenemus, omnium corda concurrant, nulla penitus disputatione cuiusquam retractationis admissa, ne per vanam fallacemque versutiam, aut infirma videantur, aut dubia, quae in ipso lapide angulari fundata sunt, & sine fine mansura. Haec Leo Papa. Et certe propter hanc eandem rationem non est aequum, aut rationi consonum, vt in publicis disputationibus, quas in scholis, aut alibi Catholici, & docti viri inter se habere solent, haereticae & scandalosae propositiones etiam exercitij causa, coram populo defendantur. Multi enim ob hanc causam in haereses illas lapsi sunt, quas disputationis gratia in scholis defendi viderant. Nam ob hoc solum, quod in scholis defendebantur, putarunt vera esse illa, aut saltem tolerabilia, quae illic dicebantur. Scio equidem virum quendam non prorsus rudem, aut idiotam: sed aliquantulum eruditum ab inquisitoribus vocatum in iudicium, & carceri mancipatum, propterea quod non fuisset veritus publice dicere, fornicationem simplicem non esse peccatum. Qui cum postea interrogaretur, qua temeritate fuisset ausus

tam

A tam pestiferam haeresim fateri, respondit se in scholis didicisse, in quibus saepe viderat talem sententiam publice defendi. Ideo consultius factum fuisse censeo, si illi, qui talibus disputationibus praerant, huiusmodi propositionem haeticam, a suis disputationibus abegissent, & illam in scholis defendi constantissime prohibuissent. Et certe ni fallor, illi qui huiusmodi disputationibus praesidentes poterant tales propositiones haeticas, & scandalosas a schola propellere, erant multo grauius puniendi, quam illi, qui ex talium propositionum publica defensione allesti sunt, vt illas veras esse, dicere auderent. Nec solum propositiones haeticas, & scandalosas a publica disputatione abigendas esse censeo: sed etiam illas quae, etsi verissimae sint, vires tamen populi audientis superant, & in quibus rudis populus facillime errare poterit. Tales sunt materiae de gratia, & libero arbitrio, de praedestinatione, de praesentia Dei, de multis Eucharistiae mysteriis, & miraculis. De huiusmodi rebus coram populo rudi, & idiota disputare, periculosum esse censeo: quoniam in illis saepe contingit argumenta contra veritatem facere, quae populo illiterato maiorem apparentiam habere videbuntur, quam responsoes, quae pro veritate tutela dantur. Argumenta, quae fiunt, saepe intelligit populus, & raro intelligit ipsorum argumentorum dissolutiones. In materia de praedestinatione, & praesentia Dei, quilibet sutor, & factor argumentari nouit, & neruos adhibere argumentis, illi tamen vix poterit respondere doctissimus vir, qui cuique alteri viro erudito facile responderet. Et ita vix potest esse quin idiota hoc videns non scandalizetur, & in fide vacillet. Huius scandali author est ille, qui de huiusmodi rebus publice disputauit, & ita velut talis a Deo punietur. Sic in figura olim praedictum fuit in lege Moyfi: Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem praegnantem, & abortiuum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subiacebit damno quantum maritus mulieris experierit, & arbitri iudicauerint. Sin autem mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima. Quam legem iuxta allegoriam interpretans Origenes homilia decima super Exodum, ait: Sint duo viri isti, qui litigant, duo disputantes, & de dogmatibus,

Exod. 22

Origen.

vel quæstionibus legis secum iniucient conquirentes, & (vt Apostoli sermone dicamus) rixantes circa verborum pugnas. Et paucis interpositis subdit. Quia ergo isti, qui in quæstionibus litigant, ad subuersionem audientium litigant, idcirco percutiunt mulierem prægnantem, & eiciunt infantem eius, vel formatum iam, vel nondum formatum. Mulier prægnans dicitur anima, quæ nuper Dei concepit verbum. Et post pauca subdit: Hæc ergo anima quæ nunc pro infirmitate sui mulier appellatur, duobus inter se litigantibus viris, & in certamine scandala proferentibus, quod habere semper verborum contentio solet, percuritur, & scandalizatur, ita vt verbum fidei, quod tenuiter conceperat, abiiciat & perdat. Et hæc est lis, & contentio ad euerisionem audientium. Si ergo nondum formatum, anima, quæ scandalizata est, abiecerit verbum, qui scandalizauit, damnatum dicitur pati. Et multis interiectis iterum ait: Formatus infans potest videri sermo Dei in corde eius animæ, quæ gratiam baptismi consequuta est, vel quæ euidentius, & clarius verbum fidei concepit. Hæc ergo si nimia contentione doctorum percussa abiecerit verbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus. Iam enim quædam conuersæ sunt retro post Sathanam, animam pro anima dabit. Vel in die iudicij accipiendum est apud Deum iudicem, qui potest animam, & corpus perdere in gehennam. Vel certe potest fortassis illud aptari, vt qui sibi conscius tanti scandali fuerit, ponat animam suam pro anima illius, quem scandalizauerit, & vsque ad mortem det operam quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo restituatur ad fidem. Hactenus Origenes. Si soli viri, & firmi in fide adessent non solum de his veris, & catholicis propositionibus disputare liceret: sed etiam de propositionibus, quamlibet hæreticis disputare licet, si id solum gratia exercitij fiat, vt inde veritas fidei clarius elucescat, & ipsi disputatores instructiores & disertiores ad hæreticos conuincendos per tale exercitium fiant. Nam sicut hastiludia, & alia certamina inter amicos in palæstra fieri solent, vt inde instruantur quo pacto contra hostes in bello certare valeant: Sic etiam inter viros doctos, & catholicos, literarum exercitia, & disputationes de fide haberi oportet,

vt

A vt inde discant quomodo contra hæreticos ecclesiæ, & fidei catholice acerbissimos hostes pugnare debeant. Neque huic sententiæ obstat quod Alexander quartus ait in capit. quicunque. de hæreticis, libro sexto, vbi sub excommunicationis pena prohibet omnibus laicis personis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Nam illic Papa veram disputationem prohibet, non autem fictam. Ficta quidem est disputatio, quæ solis verbis, & non animis fit, qualis est inter illos, qui cum sint in eadem sententia concordēs, argumentantur & respondent, vt rei veritatem clarius inueniant. Sicut etiam est bellum fictum inter eos, qui hastiludia exercent. Disputatio vera est inter illos, qui non solum verbis: sed etiam animis sibi iniucem contradicunt, & sententias prorsus contrarias tutantur. Disputationem fictam faciunt viri catholici cum de rebus fidei disputant: quia idem concordī animo sentiunt, & solis verbis contradicunt. Disputationem veram & non fictam habent viri catholici contra hæreticos cum de fide catholica disputant: quia sicut exterius verbis pugnant, ita interius animis dissentiunt. Hanc veram disputationem quæ cum hæreticis de fide habetur, prohibet Papa personis laicis, ne videlicet publice, aut priuatim de fide catholica cum hæreticis disputare audeant. Et merito id prohibuit: quia licet essent aliqui laici docti, qui bene, & sine periculo possent cum hæreticis disputare, leges tamen non decernunt de iis, quæ raro contingunt: sed de iis, quæ vt in pluribus eueniunt. Raro autem contingit laicos esse doctos in fide, & ad disputandum de ea disertos: & ideo ne ipsi in disputatione succumbentes, sibi ruinæ occasionem assumerent, aut aliis audientibus præberent, merito illis fuit talis disputatio interdicta. Aliam vero disputationem de fide quæ fit inter Catholicos exercetur, non est laicis per illud cap. quicunque. interdicta: quoniam disputatio ficta non est proprie disputatio: sicut nec bellum fictum est proprie bellum, nec homo pictus est proprie homo. Et si hoc bene aduertisset glossa, in illo capit. quicunque. §. Inhibemus, non tantis premeretur angustiis, quibus illic præmitur, & facile dissoluisset laqueos, quibus se teneri putauit. Laicis igitur solis est interdictum, ne cum hæreticis publice, vel priuatim de fide catholica disputent:

ecclesiast

1. Tim. 5

ecclesiasticis autem viris non sic est absolute prohibitum cum hæreticis disputare : sed licitum est illis de fide contra hæreticos disputare , modo id coram viris doctis, & in fide constantibus fiat. Et aliquando non solum erit licitum: imò necessarium contra hæreticos publice disputare, etiam coram populo simplici, vt puta quando populus ab hæreticis, aut aliis infidelibus oppugnatur, & sollicitatur, vt fidem catholicam deserat. Tunc enim prælatis ecclesiarum incumbit, subditos fideles ab huiusmodi hæreticorū infestatione defendere, & tenentur illi per se, aut saltem per alios viros doctos & in disputando disertos contra hæreticos disputare, vt gloria Dei manifestetur, & veritas catholica defendatur, & hæretici confundantur. Nam ob hoc (vt Paulus ait) oportet Episcopum doctum esse, vt sit potens exhortari in sacra doctrina, & eos, qui contradicunt arguere.

Titi. 1

1. Pet. 3

Et beatus Petrus præcepit Episcopis, vt sint semper parati ad satisfactionem reddendam, de illa, quæ est in nobis spe & fide. Alioqui si hæreticis clamantibus, & ad publicam disputationem prouocantibus, catholici viri tacerent, daretur populo suspicionis occasio, vt credat catholicos viros de fidei certitudine diffidere, eo quòd non audeant ad certamen cum hæreticis descendere, aut credet illos cum hæreticis sentire, eo quòd illis clamantibus tacent. Nunquam siquidem verius dici potest, vt qui tacet, consentire videatur, quàm cum res est adeo serua, vt tacere sit pernitiosum, loqui vero vtile, & necessarium. Ideo tunc necessarium erit contra hæreticum disputare : quia error, cui non contradicitur approbatur, & veritas cum minime defendatur opprimitur. Negligere quippe cum possis perturbare peruersos, nihil aliud est quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinorosi definit obuiare. Decreta autem & leges, quæ absolute omnem videntur prohibere de fide disputationem ad solos hæreticos diriguntur, quibus omnis interdicitur disputatio, per quam fidem catholicam oppugnare præsumunt, aut de illa dubitare. Nam de hac disputatione intelligendum est dictum Marciani Imperatoris, quod habetur, l. Nemo. C. de summa trinitate & fide catholica. In iuriam (inquit ille) facit iudicio reuerendissimæ synodi: si quis semel iudicata, ac recte disposita reuoluere, & publice

Marcia.
Imper.

A blice disputare contenderit. Hæc ille. At catholicus, qui pro his, quæ in synodo definita sunt, disputat contra hæreticum, non facit iniuriam synodo, imò exhibet honorem. Hæreticus autem, qui contra synodum pugnat, is facit iniuriam synodo: quia illam errasse contendit. Hæreticis ergo: quia contra fidem sentiunt, de fide disputare inibet, catholicis autem, qui pro fide pugnant, de fide disputare non prohibet. Vt ergo omnia decreta, & leges, quæ disputationes de fide fieri prohibent, clarius intelligamus, est aduertendum, quòd in vera disputatione de fide, quæ est inter Christianum, & hæreticum, duæ sunt prohibitiones diuersæ: iuxta duas personas, quæ ad huiusmodi disputationem coeunt, videlicet Christianus, & hæreticus. Prohibitio Christiani restricta est ad personas laicas, solis enim laicis, in illo s. inhiemus. est interdicta huiusmodi disputatio. Hæreticis etiam est interdicta disputatio de fide: & hæc prohibitio est generalis, quo ad personas hæreticorum: quia nulli hæretico permittitur de fide disputare volens fidem infringere, aut de illa dubitare, præsertim in rebus illis, quæ per expressam ecclesiæ definitionem sunt iam olim determinata. Nam ad solos hæreticos est referendum, quod habetur in cap. maiores. xxiiij. quæst. j. Illud enim capitulum sumptum est ex quadam epistola Gelasij Papæ, quam ad Episcopos Dardaniæ misit, qui de Gelasio querebantur, propterea quòd Acatium Eutyctianæ hæresis fautorem, sine concilio generali damnasset. Volebant siquidem Episcopi illi, vt Acatius prius fuisset ad concilium vocatus, & ibidem auditus, etsi suæ sententiæ rationem non dedisset, imò, vt illam hæreticam fateretur fuisset conuictus, tunc merito damnaretur, & non ante. His Episcopis Gelasius Papa scribit, probans illos iniustam rem petere, & iuste Acatium sine concilij congregatione fuisse damnatum: quia cum hæresis Eutyctiana fuisset iam olim in concilio Calcedonenfî damnata, non erat opus ad eiusdem hæresis fautorem dampnandum, nouum congregare concilium. Et inter multa, quæ pro hac re in illa epistola eleganter disserit Gelasius, parum post principium refert ea, quæ recitantur in illo cap. Maiores. Quibus verbis (vt ex discursu literæ facile constat) docet hæreticos, qui in apertam, & præsertim olim damnatam hæresim lapsi sunt, non esse

Gelasius.

esse ad disputationem admittendos, sed oportet illos sine
 vlla disputatione errorem suum reuocare. Quoniam (vt
 in eadem epistola Gelasius ait) si ea, quæ salubriter decreta
 sunt, cuiquam liceret iterare, nullum contra singulos
 quosque prorsus errores stabile peristeret ecclesie constitu-
 tum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis inte-
 gra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis
 positarum semel synodalium regularum non essent elisæ
 pestes, resumptis certaminibus, contra fundamentum sese
 veritatis attollerent, & simplicia quæque corda percure-
 rent. Quid si subinde fas esset perfidis inire concilium?
 Cum quælibet illis manifesta sit veritas, nunquam desit,
 quod perniciofa depromat salutas, tametsi ratione, vel au-
 thoritate deficiens sola tamen intentione non cedens. Hæc
 Gelasius. Quæ verba satis se ipsa indicant, quod aduersus
 hæreticos diriguntur, qui diuersis furoribus incitati firmam
 fidem disputationibus suis oppugnare conantur, non ad-
 uersus catholicos, qui eandem fidem defendere satagunt.
 Beatus Leo primus huius nominis summus Pontifex solos
 etiam hæreticos à disputatione arceat. Nam Epist. xxj. Mar-
 tiano Augusto scribens de Eutyrciana hæresi tunc recenti,
 sic ait: Aucta igitur per imperialem amicitiam spe cœlestis
 auxiliij, confidentius pietatem vestram pro sacramento sa-
 luti humanæ incitare præsumo, ne cuiusquam procaci im-
 pudenticque versutia, quasi de incerto quid sequendum sit,
 finatis inquiri. Hæc ille. Et Epistola vigesima secunda, ei-
 dem Martino Augusto de his, quæ in Calcedonensi concilio
 tractanda erant, scribens ait: Vnde per ipsum domi-
 nium nostrum Iesum Christum, qui regni vestri est au-
 thor, & rector, obtestor, & obsecro clementiam vestram,
 vt in præsentis synodo fidem, quam beati patres nostri ab
 Apostolis sibi traditam prædicarunt, non patiamini quasi
 dubiam retractari, & quæ olim maiorum sunt authorita-
 te damnata, reidiuis non permittatis conatibus excita-
 ri. Hactenus Leo Papa. In quibus verbis apertissime con-
 stat, eam solam disputationem prohibitam esse voluisse,
 per quam firma fides vertitur in dubium, & quod cer-
 tum est, in illa inquiritur tanquam incertum. At cum
 hæretici sint, qui fidei certitudinem incertam facere suis
 disputationibus contendunt, & catholici sint, qui firmi-
 tatem

*Leopapa
Primus.*

D

A tatem fidei sua disputatione defendere conentur, conse-
 quens est, vt soli hæretici sint qui de fide disputare prohi-
 bentur, & non catholici. Hi enim soli sunt, qui iniuri-
 am fidei authoritati, & dignitati faciunt, dum ab ea
 certitudinem suam amputare conantur, & illam, aut fal-
 sam, aut dubiam dicere non verentur. Vnde beatus Ma-
 ximus in sermone quodam de pluribus martyribus ait:
 Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post
 Apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, vete-
 rem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post-
 ram manifestos duces in errore permanas, & post mo-
 rientium sudores ociosa disputatione contendas. Hæc ille.
 Hæretici ergo sunt, quibus contra fidem disputare est in-
 terdictum, quam si illi, omni prohibitione contempta,
 suis disputationibus oppugnare non erubuerint, Catho-
 licis non est interdicta eiusdem fidei defensio: Imò ali-
 quando (vt dixi) est necessaria, & præcepto inhiuncta præ-
 latis ecclesiasticis, qui velut pastores curam habent arden-
 di lupos, ne oues moribus noceant. Cum enim timetur
 populum in hæresim labi, propterea quod nullus est, qui
 disputatione sua conuincat hæreticos, tunc necessarium
 esset contra hæreticos disputare. Propterea hoc beatus
 Athanasius disputauit cum Arrio, vt illum conuince-
 ret, aut saltem populus in fide confirmaretur. Propter
 eandem causam beatus Augustinus toties cum variis hæ-
 reticis publice disputauit cum Felice Manichæo, cum
 Feliciano Arriano, cum Pascentio comite Arriano, cum
 Emerito Donatista. Eadem ratione ductus Lanfrancus
 Archiepiscopus Cantuariensis optauit publice disputare
 cum Berengario, vt publice conuictus, & confusus
 non posset populum secretò (vt faciebat) decipere. Sed
 hanc disputationem cum Lanfranco habere Berenga-
 rius noluit, reformidans victoriæ verecundiam. Hoc
 constat ex præfatione cuiusdam opusculi, quod idem
 Lanfrancus aduersus Berengarium scripsit. Ob ean-
 dem causam beatus Bernardus de claustro, & quie-
 te monasterij sui in Burgundia siti, ad Senonas vs-
 que in Franciam venire non dubitauit, vt contra Pe-
 trum Abailardum pestilentissimum hæreticum pro fide
 catholica disputaret. Nam etsi prius ab Archiepiscopo
 Senon

*Maxim.**Athan.**Augusti.**Lanfr.**Bernar.*

Senonenſi ad rem vocatus venire renuit, tum quia non ſua putabat referre ſed Episcoporum, quorum eſt miniſterium de dogmatibus iudicare: tamen cum audiret hæreticum ob hoc ſuperbiorem factum, & audacius exprobrare agminibus catholicorum virorum, acquieuit amicorum conſilio, & ad diſputationem venit: ſed hanc hæreticus ipſe fugit: & ita Deo volente factum eſt, vt hæreticus, qui prius ad ſingulare certamen beatum prouocauerat Bernardum, ille prius à certamine fugerit. Et vt res ſit apertior, placuit hic inferere verba, quæ de hac re Bernardus ſcripſit, epiſtola centefimo octuagesimanona. Sic enim ait. Cedens tamen licet vix ita vt ſerem conſilio amicorum, qui videntes quomodo ſe quaſi ad ſpectaculum omnes parent, timebant ne de noſtra abſentia, & ſcandalum proximo, & cornua creſcerent aduerſario, & quia error magis confirmaretur, cum non eſſet qui reſponderet, aut contradiceret, occurri ad locum, & diem, imparatus quidem, & immunus, niſi quod illud mente voluebam. Nolite præmeditari qualiter reſpondeatis: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Et illud: Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Conuenerant autem præter Episcopos, & Abbates plurimi viri religioſi, & de ciuitatibus magiſtri ſcholarum, & clerici literati multi, & Rex præſens erat. Itaque in præſentia omnium aduerſario ſtante ex aduerſo, producta ſunt quædam cap. de libris eius excerpta. Quæ cum cœpiſſent legi nolens audire exiuit, appellans ab electis iudicibus. Haſtenus Bernardus. Ex cuius verbis apertiffime conſtat quando, & vbi liceat cum hæretico diſputare. Cum enim ex defectu diſputatoris, qui contradicat, hæreticus magis inualeſcit, & populo ſcandalum imminet, tunc neceſſaria eſt diſputatio, vt hæreticus confundatur, & populus in vera fide confirmetur. Sed tunc coram viris doctis diſputandum eſt, & non coram rudi populo: quia non expedit tam ſublimem diſputationem coram idiotis iudicibus fieri. Vbi autem ex defectu diſputationis nullum imminet populo periculum, conſultius fieri exiſtimo, ſi omnis amputetur diſputatio, & iuxta conſilium ſapientis fiat, qui ait:

Matth. 10
Pſal. 117

Prov. 26

Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis.

Quamuis

A Quamuis non ſit abſolutè bonum cum hæretico diſputare, eſt tamen bonum & ſanctum contra hæreticos ſcribere.

C A P. X X.

Forte ex his, quæ præcedenti cap. diximus quiſquam colliget non eſſe etiam bonum, neque licitum aduerſus hæreticos ſcribere, putans eandem eſſe rationem vocalis diſputationis & ſcripturæ, & eadem menſura vtraque fore metiendam. Nam de hac re ſuit mihi olim cum quodam viro Græce, & Latine docto non modica contentio. Cum enim Brugis in Flandria, vbi ille morabatur, ego tunc eſſem, & librum quem aduerſus omnes hærefes edidi, tunc pararem, clanculo detrahebat labori meo, dicens me rem proſus inutilem ſumpſiſſe, & conſultius me fuiſſe facturum, ſi ab incepto deſiſterem. Verum (vt ſæpe euenire ſolet) quæ ille clanculo, & me nunquam ſcituro dicere putauit, amicis audientibus, & tandem mihi referentibus cognoui. Adj hominem, rogauique ab illo, num ipſe tale aliquid dixiſſet. Non potuit negare, qui ſibi conſcius erat, coram multis id dixiſſe, quorum teſtimonio poterat conuinci. Petij deinde ab eo, qua motus ratione ita ſentiret, vt tam ſancto operi detrahere vellet. Quia multi (reſpondit ille) opus hoc tuum legentes forte plus laudabunt hærefes ipſas contra quas diſputas, quàm catholicam veritatem, & audientes iam olim fuiſſe illas ab aliis prædicatas, hoc ipſo audaciores eaſdem hærefes tutandas ſuſcipient, quas tu oppugnare conaris. Et ſic cum hæreticos extinguerè cupis, hæreticos ſuſcitabis: quia illis ſcandalum appones, & hæreſis occaſionem præbebis. At, qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis, qui in Chriſto credunt (vt Saluator ait) expedit ei vt ſuſpendatur mola alinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Ecce vides vrgentiſſimam rationem, qua ille motus eſt, vt non ſolum inutile: ſed etiam noxium putauerit ſcribere contra hæreticos. Et tamen vir erat qui nimis ambiebat theologus videri, cum re vera non eſſet. Deinde abſoluto iam libro, quod aduerſus omnes hærefes paraueram, & typis excuſo,

Matth. 18

cum ad Hispanias, nataléque solum rediissem, non de-
 fuere, qui idem mihi exprobrarent, quod ille in Flandria
 fecerat. Sed isti neque viri theologi erant, nec se theolo-
 gos existimari (vt ille) ambiebant. Viri quidem docti isti
 erant: sed tantum leges didicerant humanas, quas aut
 Pontificias, aut ciuiles vocant: & ob hoc istis leuius par-
 cendum esse iudico: quia non est mirum, si in ea re, quæ
 ad ius suum non spectat, errauerint. Nam si viri theologi,
 & docti fuisset, non improbassent laborem meum, quo
 aduersus omnes hæreses disputationem pro fide catholica
 suscepi, imò potius vehementer laudassent, sicut nunc, Deo
 auctore, cui ego gratias reddo immensas, quotquot vbi-
 que terrarum sunt docti theologi laudant, & miris effe-
 runt laudibus. Si enim bene nossent, quod qualéque scan-
 dalum sit vitandum, & quale contemnendum, non incidis-
 sent in talem errorem, quo putarunt non esse scribendum
 contra hæreticos, aut hæreses, ne quis hæc legens scandali-
 zetur, & in eas ipsas hæreses labatur. Nam quod sit ali-
 quod scandalum merito contemnendum, Saluator noster
 docuit, quando Apostolis dicentibus illi, Phariseos fuisse
 scandalizatos: propterea quòd ipse dixerat, hominem non
 coinquinari à cibo, quod intrat in os, respondit: Sinite il-
 los, cæci sunt, & duces cæcorum. Quibus verbis apertis-
 sime Saluator noster illud Phariseorù scandalum contemp-
 sit. Vt igitur huius rei veritatem clarius demonstrarem,
 opus est vt scandalorum varietatem, & quale sit inter illa
 discrimen obiter tractemus. Scandalum Græce, est offen-
 diculum Latinæ, & ad mores translatum significat quan-
 dam mali occasionem. Vnde Hieronymus exponens illud
 Marthæi locum: Scis quia Pharisei audito verbo hoc, scan-
 dalizati sunt, sic ait: Et quia crebro teritur in ecclesia-
 sticis scripturis scandalum, breuiter dicamus, quid signi-
 ficet. Scandalum, nos offendiculum, vel ruinam, & im-
 pactionem pedis possumus dicere. Quando ergo legi-
 mus: Quicumque de minimis istis scandalizauerit quem-
 piam, hoc intelligimus, qui dicto facto ve occasionem
 ruinæ cuiquam dederit. Hæc ille, Tale autem scandalum
 bifariam contingere solet: quia aut ab aliquo datur, aut
 nemine dante accipitur: & ob hoc duplici etiam nomine
 appellatur. Nam quoddam dicitur scandalum datum, &
 quoddam

Matt. 15

Hierony.

- A** quoddam dicitur scandalum acceptum. Scandalum datum
 est dictum, vel factum, quod ex se præbet alteri occasio-
 nem ruinæ, hoc est peccati. Tale scandalum semper est
 peccatum, & quidem mortale, si ex se est peccati mortalis
 allestium. De hoc scandalo loquutus est Christus cum
 dixit: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in
 me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in col-
 lo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterum. Vt
 homini illi, per quem scandalum venit. Huiusmodi scan-
 dalum semper est vitandum, ea lege & ratione, qua cate-
 ra peccata vitare tenemur. Est aliud scandalum, quod di-
 citur acceptum, & non datum, & est casus, vel ruina, hoc
 est, peccatura proueniens ex bono facto, vel dicto alterius,
 aut saltem ex dicto, vel facto non malo. Hoc scandalum
 ideo dicitur acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ
 non est apta ad dandam occasionem mali, aliquis peccati
 occasionem accipit. Tale scandalum nullus vitare tenetur
 in alio, quando scandalum oritur ex re bona, & necessaria
 ad salutem, vt sunt omnes illæ quæ sub præcepto nobis
 iniunctæ sunt. Si quis enim scandalizaretur, propterea
- B** quòd in quadragesima abstinere à carnibus, aut die Do-
 minica sacrum Missæ officium audis, non ideo aliquid
 horum impune omittere potes: imò scandalo illo con-
 tempto quodlibet illorum agere teneris. Nam lex cha-
 ritatis, quæ præcipit, vt plus te, quàm proximum ames,
 etiam præcipit, vt plus in te quàm in proximo vites pec-
 catum. Peccares autem, si ea omitteres, quæ tibi præcepta
 sunt. Ne igitur alius per scandalum peccet, ea quæ tibi
 præcepta sunt omittere non debes. De hoc scandalo intel-
 ligitur dictum Bedæ, quod ponitur in regula: Qui scan-
 dalizauerit, extra de regulis iuris. Vtilius scandalum nati
 permittritur, quàm quod veritas relinquatur. Quæ re-
 gula iuxta omnium doctorum tum theologorum, tum
 canonistarum sententiam, intelligenda est de triplici ver-
 itate, videlicet vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, ita vt neque ver-
 itas vitæ, neque iustitiæ, neque doctrinæ sit omittenda
 propter vitandum scandalum proximi, præsertim si talis
 veritas sit ad salutem animæ necessaria. Alioqui si veritas
 illa non sit necessaria, vt contingit in veritate vitæ, quæ
 non est sub obligatione præcepti iniuncta: sed solum in

Matt. 18

consilio data, tunc propter vitandum proximi scandalum, quod oriatur in illo ex ignorantia, liceret ad tempus omittere talem vitæ veritatem, quousque doceatur bonam esse talem rem, neque ullam esse scandali occasionem. Cum autem iam fuerit proximus edoctus, & clare fuerit illi ostensum rem talem esse vere bonam, quæ nullam prorsus habeat in se scandali rationem, si proximus adhuc scandalizatur, tale scandalum iam est maliciosum: quia ex pura malicia, & non ex ignorantia ortum, propter quod vitandum nulla vnquam veritas est relinquenda. Ita interpretantur præfatam regulam iuris Alexander de Hales in secunda parte, quæst. clxxxix. membro sexto, Ricardus de Media Villa in iij. sent. distinct. xxxviii. artic. x. Adrianus papa in prima quæst. quod libeti. Eodem modo etiam exponit glossa regulam illam licet non tam clare & aperte & distincte quantum illi. Hoc etiam differt ab illis, quod glossa vocat veritatem disciplinæ, illam quam doctores præfati appellant veritatem doctrinæ: nam alioqui oportet fateri glossam non plene assignasse in sua diuisione omnes veritatis partes, cum omiserit veritatem doctrinæ, quæ omittenda non erat: sed potius primo loco constituenda, sicut fides prior est charitate. Fit igitur necessario, ne diuisionem, quam glossa assignat, mancā esse dicamus, vt per veritatem disciplinæ intelligamus veritatem doctrine. Regula igitur Christiana est, vt vitium scandalum nasci permittatur, quāquam quod veritas relinquatur. His igitur omnibus præmissis, peto ab illis qui sentiunt non esse bonum scribere contra hæreses, propter quod aliquis in illo opere legens forte scandalizabitur, veriorē putans esse hæresim quæ reprobatur, quāquam illius reprobationem. Quale scandalum erit huius scandalizati datum, an acceptum? Si dicant esse scandalum datum oportebit eadem ratione illos fateri peccatum mortale esse scribere contra hæreses: quoniam (vt diximus) omne tale scandalum quod ex se dat peccati mortalis occasionem, est peccatum mortale. Cum igitur hæresis sit peccatum mortale, & (vt supra lib. j. ostendimus) grauissimum, consequens est, vt scriptura contra hæreses, si (vt dicunt) est scandalum datum, sit etiam peccatum mortale, & scribens contra eos peccet mortaliter. Si hoc illi concedant, tunc iterum interrogabo illos, si scripturam

Apturam suam contra hæreses fautor illius ita secretò eam feruet, vt nullus eam videat, aut si illam alij legerint, & nullus ex ea scandalizetur, sed potius e contrario multi, qui erant dubij in fide, aut alias hæretici per illam reuocentur ad fidem, & in illa confirmentur, an tunc etiam scriptura illa contra hæreses sit dicenda scandalum. Si dicat tunc non esse dicendam peccatum neque scandalum, propterea quod nullum scandalizauit, & multos edificauit: sequitur inde, vt neque peccatum sit, neque scandalum datum dicatur, quamuis multi ex illius lectione scandalizentur. Consequentia ista inde est manifestissima, quod opus aliquod, vt dicatur scandalum datum, non pendet ex hoc quod alius scandalizetur ab eo: quia si opus illud est malum coram aliis factum, siue aliquis ex eo scandalizetur, siue non, semper dicitur scandalum datum. Siue quis capiat blasphemiam occasionem cum videt alium blasphemantem, siue non: blasphemiam publice facta semper dicitur scandalum datum. Necessaria igitur est consequentia, vt scriptura contra hæreses non dicatur scandalum datum, quamuis multi ex illa capiant occasionem ruinæ, si non est dicenda scandalum quando nullus ex ea scandalizatur. Si vero dicant talem scripturam contra hæreses dicendam esse peccatum mortale etiam si nullus eam legat, & esse scandalum datum quamuis legentes in illa non scandalizentur ex ea, oportebit eos fateri, beatum August. beatum Hieronymum, & beatum Irenæum peccasse mortaliter, pro eo quod multas aduersus hæreses ediderunt scripturas, & tales illorum tractatus, quos aduersus hæreses ediderunt, oportebit dicere esse scandalosus: quoniam etiam per illos tractatus poterit aliquis scandalizari, ita vt ipsas, quas illi sancti damnarunt hæreses, eligant magis quā catholicam veritatem. Qui hoc concedere non dubitauerit, cogetur etiam damnare totam ecclesiam catholicam, propterea quod illa non damnauit vnquam tales tractatus, neque vnquam viros fideles ab illorum lectione prohibuit. Non credo esse aliquem tam dementem, vt dicat sanctos viros ob hoc peccasse mortaliter, quod contra hæreses scripserunt, & ecclesiam errare, propterea quod illa sanctorum virorum tractatus, quos illi aduersus hæreses scripserunt, legi permittit. Si quis tamen fuerit tam effrons, vt hoc concedere non vereatur, deducam

illum in multo acerbiores angustias, & in maxima, quæ
 fingere possumus viro Christiano in conuenientia. Nam
 qui hæc dicit, necessario cogetur fateri Euangelistas in
 scriptura suorum Euangeliorum, & Paulum in suis Epi-
 stolis errasse: quoniam omnes hi scripserunt aliquas per-
 uerforum hominum hæreses, & quamuis Euangelista,
 aut Apostolus eas damnauerat, non tamen defuit qui il-
 las postea sit tutatus. Aperta est Saducaorum hæresis ne-
 gantium resurrectionem, quæ à Christo Salvatore no-
 stro, Matthæo, Marco, Luca referentibus, damnata est.
 Certum est tamen multos fuisse postea hæreticos, qui in
 hæc eandem hæresim lapsi sunt, & vitæ non sint hodie
 etiam plures, qui eidem hæresi faueant, putantes ni-
 hil reliquum esse post hanc vitam. Paulus apostolus in
 priorè ad Timotheum, Epistola damnat duas hæreses:
 nam, quæ prohibet nuptias: alteram, quæ damnat cer-
 tas aliquas ciborum species: quas hæreses nullus (quod
 sciam) fidelis homo ante tempus Pauli docuerat: sed quia
 spiritu prophetico præuidit futuros esse aliquos, qui illas
 docerent, ideo tempestiue præmonuit, vt ab illis caue-
 remus. Si Paulus de hæresibus futuris præmonuit, scri-
 bens illas, & damnans ante illarum ortum, multo effica-
 cius, & vehementius scripsisset contra illas, quæ iam fuis-
 sent ortæ, sicut & fecit contra eas, quæ suo tempore sunt
 ortæ. In epistola ad Galatas ex professo disputat contra
 illos, qui dicebant ceremonias, & sacrificia veteris legis
 esse necessaria ad salutem in lege Euangelica. Hoc idem
 contendit in epistola ad Hæbreos. Potest tamen fieri, vt
 quis has Pauli Epistolas legens, eligat magis hæreses,
 quas illic Paulus damnat, quàm catholicam veritatem.
 Nam Ebion, & Cerinthus, & Sancti, & Elcesai hæ-
 retici non obstante Pauli sententia veteris legis cere-
 monias dixerunt esse necessarias in lege Euangelica.
 Quis ergo erit tam demens, vt censeat delicias esse episto-
 las Pauli, reddenda esse Euangelica, ne forte quis illa le-
 gens in eas incidat hæreses, quæ illic damnantur, aut in
 alia vitia, quæ illic reprehenduntur? Ex his omnibus col-
 ligo, quod ille, qui contra hæreses scribit, non solum non
 peccat in hoc: sed bene agit, nec talis scriptura est pecca-
 tum, imo potius opus bonum, & per consequens non est

dicen

A dicendum scandalum datum, licet aliquis per illam scan-
 dalizetur. Præterea sicut potest quis per huiusmodi scriptu-
 ram scandalizari, sumens ex illa occasionem assentiendi
 alicui hæresi, ita e contrario possunt multi per illam scri-
 turam ab hæresi, in quam forte fuerant lapsi ad fidem
 catholicam reuocari, & qui forte erant dubij, & nutantes in
 fide confirmari, & verisimile est hoc multo frequentius
 contingere, quàm illud: quia in tali scriptura fides catho-
 lica laudatur, hæresis reprehenditur & damnatur, pro fi-
 de catholica illic pugnatur, & hæresis expugnatur. Cum
 igitur boni, & Catholici non solum possint ex huiusmo-
 di scriptura persuaderi ad confirmationem fidei: sed vltra
 hoc urgeantur, & quasi compellantur ad illam, conse-
 quens est, vt si quis talem scripturam contra hæreses dispu-
 tantem legens in aliquam illarum hæresum illic damna-
 tarum labatur, non tribuatur hoc malitiæ scripturæ: sed po-
 tius malitiæ ipsius legentis qui scriptura abusus est, cum id
 prober, & bonum iudicet, quod illic legit esse malum, &
 reprobatum. Si gallinam aut caponem, aut arietem serpens
 comedens vertat in venenum, quis dicet esse, cibi culpam
 & non potius serpentis, qui ob suæ complexionis malitiam
 id quod natura sua erat salubre, vertit in venenum? Idem
 prorsus censendum est de illo, qui legens eos tractatus, qui
 contra hæreticos scribuntur, ipsas hæreses quas illic vidit
 reprehendi, & damnari, magis eligit quàm catholicam
 veritatem. Ex his omnibus apertissime colligitur illum,
 qui contra hæreses scribit, non solum pro hoc non pecca-
 re: sed bene agere, nec talem scripturam esse dicendam
 peccatum: sed opus bonum, & meritòrium, & per conse-
 quens non esse censendam scandalum datum, quamuis
 aliquis per illam scandalizetur. Quia tale scandalum non
 à scriptura oritur, quæ ex se bona est, cum mala sit hære-
 sis: quæ per illam reprehenditur: sed à malitia ipsius le-
 gentis, procedit, qui abutitur bono. Tale igitur scanda-
 lum censeri debet acceptum, & non datum: quia ille culpa
 sua voluit offendere, cum tamen fuisset de officiculo
 præmonitus. Ille per propriam malitiam voluit illi adhæ-
 rere sententiæ, de qua fuerat monitus esse hæreticam, vt
 caueret ab illa. Hoc tale scandalum nullus euitare tenetur,
 quoniã de hoc (vt diximus) intelligitur illa iuris Christia-

ni regula, quæ ait: Vtilius scandalum nasci permittitur C
quàm quod veritas relinquatur. Si quis enim à me fide Ca-
tholica doctus, & de hæreticis, vt ab illa caueat monitus, in-
hæreticam ipsam labatur, illius erit culpa, nō mea qui illum
monui. Ex quo apertissime colligitur nullo modo esse
prætermittendam doctrinam fidei catholicæ, vt euitetur
error in proximo, qui ex propria culpa errat. Nam aliàs
eadem ratione oporteret prædicatores verbi Dei non re-
prehendere vitia in publica concione, & confessores non
interrogare de illis peccatis in secreta confessione cum
possit contingere, vt quis peccata, quæ forte ignorabat
inde discens, occasionem sumat appetendi, & tandem per-
petrandi ea, quæ nunquam antea commiserat. Eadem rati-
one medicus non deberet monere infirmum de cibi no-
xiis, vt caueat ab illis, quoniam sæpe contingit, vt post
prohibitionem ardentius illos cibos appetant, quos si co-
mederint, forte moriantur. Tamen si hoc contigisset, nul-
lus sanæ mentis ob hoc exprobraret medico: quoniam mo-
nuit infirmum, imo potius illo inculpato in ipsum infir-
mum totam reiciet culpam: quoniam noluit obtempera-
re medico consulenti: sed suæ innitens prudentiæ, mor-
tem sibi asciuit. Si medicus corporalis monens infirmum, D
vt caueat à noxiis cibis bene agit, conueniens est, vt me-
dicus spiritualis monens alios, vt à doctrinis noxiis absti-
neant, tanto melius agat, quanto anima melior est corpo-
re, & quanto grauiores sunt animi morbi, quàm corporis.
Rursum, nunquam bonum aliquid omittendum est pro-
pter euitandum scandalum proximi, quod in illo oritur ex
propria illius malitia, quamuis (vt diximus) liceat ad tem-
pus committere, ad vitandum scandalum, quod oritur ex igno-
rantia: quia tunc tandiu omittere oporteret bonum opus,
quousque ille de veritate doceatur. Hoc ita esse testimonio
redemptoris nostri probatur, qui postquam docuerat phari-
sæos, apostolos non peccare, eo quòd non lotis manibus
manducabant, & dicentibus illi Apostolis, pharisæos ob
hoc fuisse scandalizatos, respondit. Sinite illos, cæci sunt,
& duces cæcorum. Quibus verbis Christus redemptor nos-
ter apertissime contempsit tale pharisæorum scandalum,
eo quòd oriebatur ex pura illorum malitia, cum ab illo de
veritate edocti ipsam apprehendere nolebant, Vnde Theo-
phila

Mat. 15

Theo.

A phila. præfata saluatoris verba interpretans, ait: Hinc
enim discimus, quod offendi illos, qui sponte offendun-
tur, & incurabiles sunt, non est nobis damnosum. Hæc il-
le. Et idem super Lucam declarans miraculum de Hydro-
pico, quem Dominus Sabbato sanauit, sic ait: Porro cum
in medium venisset Hydropticus, non hoc considerauit
Dominus, quomodo non offenderet multos: sed quomo-
do sanaret eos, qui cura sua indigebant. Oportet enim
nos vbi magna prospicit vitilias, non curare insipientes,
qui scandalizantur. Hæc Theophilastus. Scandalum
illorum, qui legentes tractatus aduersus hæreticos editos,
in ipsas hæreses labuntur, ex propria illorum malitia ori-
tur, & non ex ignorantia: quia cum veritas fidei sit illis
aperte declarata, illam contemunt, & errore ibidem
damnatum eligunt. Consequens igitur est, vt (iuxta Sal-
uatoris nostri doctrinam) tale istorum scandalum, qui
sponte sua scandalizantur, sit contemnendum, & propter
illud vitandum non debeat quis omittere, scribere contra
hæreses. Deinde quàm vanum, & futile sit hoc incon-
ueniens, quod isti offerunt contra libros, qui aduersus
hæreses scribuntur, apertissime ostendit Paulus in Epi-
stola ad Romanos, in qua de bonitate legis Mosaicæ dis-
putat, ostendens eam non ita bonam fuisse, vt Iudæi pu-
tabant: quia non poterat iustificare homines, vt illi crede-
bant. Et tandem ostendens quid boni lex haberet, ait:
Per legem enim cognitio peccati. Hoc ideo dixit: quia
Rom. 3.
Rom. 7.
Rom. 5.
aliqua sunt peccata, quæ nesciremus esse peccata: nisi lex
docuisset nos illa esse peccata. Ideo iterum in eadem Epi-
stola ait: Peccatum non cognoui nisi per legem. Nam con-
cupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret. Non concupi-
sces. Hac igitur lege data, & per illam peccati cognitio-
ne habita, ortum est inde, vt homines ipsa peccata, quæ
intellexerunt esse per legem prohibita, magis appeterent.
Et ideo ipse in eadem Epistola dixit: Lex subintravit, vt
abundaret delictum. In quibus verbis illud aduerbium, vt,
non est capiendum in significatione causæ finalis: sed qua-
tenus significat consequentionē effectus. Non enim ad hunc
finem dedit Deus legem, vt homines magis peccarent:
sed vt meliores fierent. Data tamen lege homines exars-
erunt in maiorem appetitum earum rerum, quæ per legem

Luc. 14

Rom. 3.

Rom. 7.

Rom. 5.

*Hora.**Roma. 7*

illis erant prohibita. Nam (vt ait Poëta) Nitimur inuestum semper, cupimusque negata. Et idem Paulus in eadem Epistola hoc ipsum ait, sic inquires: Occasione accepta peccatum per mandatum, operatum est in me omnium concupiscentiam. Et postquam alia multa ad idem propositum ibi Paulus dicit, contra seipsum arguit, sic inquires. Quid igitur dicemus? Lex peccatum est? Hoc Paulus sibi opponit, quia forte aliqui putare potuissent, legem esse malam, & melius fuisse talem legem non fuisse datam, cum ex illa multi (vt dictum est) occasionem acceperunt magis peccandi. Sed huic obiectioni respondet Paulus abist, Sed peccatum non cognouimus nisi per legem. Et parum infra. sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem uiuebam sine lege aliquando. Sed cum remisset mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex sancta quidem, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Quæ uerba interpretans Anselmus in commentariis super Epistolas ait: Peccatum itaque non legitime utens lege, ex prohibitione aucto desiderio, dulcius factum est, & ideo seduxit, vel sefellit. Hac ille. Et Theophilactus eadem Pauli uerba exponens ait. Legi nanque mens erat, vt ad vitam traduceret, eoque & tradita est: at si ex mea mors ipsa defluxit, non est propterea illa culpanda: sed peccatum id est impetus ille, qui ad malum fertur, & corruptus, & uoluptuarius animus, quin potius, vt proprius loquar, uoluptas me ipsa seduxit, occiditque sub mandati prætextu. Hæc Theophilactus. Paulus ergo censet legem fuisse bonam, & bonum fuisse talem sanxisse legem, quamuis ex illa homines sumpserunt occasionem pluries, & ardentius peccandi: quoniam hanc mali occasionem non præbuit illis lex, quæ bona erat: sed ipsi per propriam malitiam sumpserunt ex lege occasionem. Et ideo caute Paulus in præfatis uerbis loquutus est dicens. Occasione accepta per mandatum. & non dixit, occasione data per mandatum. Quoniam lex, quæ bona erat, non poterat illis alicuius mali occasionem præbere: sed ipsi homines: quia mali erant, ex eo, quod bonum erat mali occasionem sumpse-

runt

A runt. Ad eundem modum nos dicamus de scriptura Catholica contra hæreses edita, quemadmodum Paulus de lege dixit: Occasione accepta hæresis per scripturam Catholicam seducit insipientes, & fallit illos. Quid igitur dicemus? Scriptura illa peccatum est? Abist. Sed scriptura sancta est, & opus sanctum, & iustum, & bonum. Denique, vt iam concludamus, si vt uideatur insipientium spontaneum scandalum, uitanda est scriptura contra hæreses, oportebit eadem ratione uitare omnia sanctorum uirorum opera: quoniam uix ullum mediocrius magnitudine opus illorum reperies, in quo non recitetur aliqua hæresis, & damnetur. Nam tanto odio hæreses sunt persecuti, vt semper occasionem quaerere uideantur, qua aduersus aliquam illarum pugnare possent. Forte aliquis mihi obiiciet id, quod præcedenti capit. diximus, non esse bonam publicam aduersus hæreticos uocalem disputationem: nisi ubi necessitas urgeret, & ita forte eadem ratione colligeret non esse etiam bonum disputare per scripturam aduersus illos. Sed hanc obiectionem nullius prorsus esse momenti facile quisque intelliget, si consideret, quam latum sit inter uocalem, & scriptam disputationem discrimen. Vocali siquidem disputationi, & publicæ, omnes adesse possunt, & omnes ad illam audiendam certatim concurrunt tam idiotæ, quam uiri docti. Scriptam autem disputationem non legunt, nisi uiri docti, & ideo scripta disputatio reputatur secreta, & non publica. Uocalem autem disputationem secreto, & coram solis uiris doctis fieri posse concessimus, sicut nunc de scripta disputatione concedimus. Deinde in uocali disputatione idiotæ, qui adstant, & si sententias non intelligant, iudicare tamen de ipsa disputatione contendunt. De disputatione autem scripta raro aliquis iudicat, nisi uir doctus: quoniam uix aliquis (vt dixi) nisi doctus ille sit, illam legere curat, & si legerit non intelliget, ac proinde, nec iudicare possunt. Ad hunc modum sancti uiri distinxerunt doctrinas, quæ uoce, aut scripto dantur: quoniam cum prædicatores uerbi Dei admoneant, vt iuxta auditorum capacitatem sermones temperent, ita vt de rebus sublimibus coram populo rudi non differant: ipsi tamē, qui hæc consulerunt, in suis operibus sæpe de rebus sublimibus scripserunt, quoniam putabant illa opera à uiris idiotis non fore legenda

da, & ita non putarunt idem imminere periculum ex scriptura, quod certum erat oriri posse ex vocali prædicatione. Propter hanc eandem causam censeo vitandos esse eos libros, qui lingua vulgari contra hæreticos disputant: quoniam talis scripta disputatio in lingua vulgari edita tam publica est, & adeo exposita est iudicio hominum idiotarum, ac si publica voce fieret. Merito igitur laudandus est communis regni Castellæ senatus, qui publico edicto prohibuit ne tales libri contra hæreticos editi in linguam vulgarem transferrentur, & de aliquibus, qui iam translati erant, præcepit sub grauibus pœnis ne venderentur.

Quod hæreticus si resipuerit est ab ecclesia misericorditer recipiendus. CAP. XXI.

Hæreticum hominem si resipuerit, solet pia mater ecclesia, quæ sponsum sui dulcissimi vestigia sequitur, extensis (vt aiunt) vlnis recipere. Imitatur siquidem sponsum suum, qui (vt ait Paulus) vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Eum, qui venerit ad me, inquit Saluator noster, non eiciam foras. Iustum est ergo, vt ecclesia illius sponsa non eiciat foras eos, qui ad Christum redire voluerint. Deus per Hieremiã prophetam Iudæorum synagogæ, quæ cum amatoribus multis per varias idolorum culturas fuerat fornicata, promissit se illam recepturum, si ad illum reuertereur: ergo oportet, vt ecclesia filios, qui ab eius gremio per hæresim recesserant, recipiat, cum ad illam reuertuntur. Cõtrarium tamen sensit olim Nouatus, a quo Nouatiani hæretici sunt dicti, qui in tantam prorupit insaniam, vt non fuerit veritus docere, non esse dandam lapsis peccato: um indulgentiam, siue remissionem. At ecclesia spiritu Dei illustrata intelligit bene, quàm crudelis, & quàm à diuina misericordia aliena sit hæc sententia, & propterea ipsum Nouatũ damnaans lapsis indulgentiam promittit, & tribuit. Imò blandius velut pia mater amplectitur eos, quos nunc lucratur, & de illis multo amplius gratulatur, quàm de illis, quos nunquam amiserat. Agnoscit enim illa, quòd sponsum suum est ille bonus pastor, qui errantem ouem non interfecit, non percussit: sed gaudens super humeros suos imposuit, & ad ouile perduxit.

A perduxit, & tandem conuocatis amicis, congratulari sibi ab illis petiit, eo quod ouem, quam amiserat, inuenit. Deinde pater ille Euangelicus filium suum prodigum de pastu porcorum, & longinqua regione, in quam abierat ad se reuertentem non reiecit, neque illi exprobrauit prodigalitatem, aut vlla iniuria illum affecit: sed vt vidit illum pater eius à longe, misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ad seruos suos. Cito proferte stolam primam, & date anulum in manum eius, & calciamenta in pedibus eius, & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus est. Sic pater cœlestis iudicat, sic emendat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella, vt pote qui non vult mortem peccatoris: sed vt conuertatur, & viuat. Licet hæc filij Prodigij parabola de omni peccatore solent intelligi, mihi tamè magis de illo, qui in hæresim lapsus est, intelligenda videtur, quàm de fidelis, qui aliud crimen letale commisit. Fidelis siquidem adhuc est in domo patris, propterea quòd nondum ab ecclesia quæ Paulo testante, domus est Dei, recessit. Hæreticus vero, qui se ab ecclesiæ catholicæ consortio separauit, domum reliquit patris & tanto longius abiit, quanto fide deserta in plura se immerfit vitia. Ad domũ patris reuertitur, cum relicto errore, quo fuerat ante deceptus fidem catholicam suscipit per quam iterum in ecclesiam, vnde exierat, intrat. Sed hunc talem pater cœlestis cum gaudio suscipit, & magis vis per illum lætatur, quàm super seniorem filium, qui domi manserat. Qui sit igitur, vt mater non eodem gaudio suscipiat reuertentem filium, quo illum suscipit pater? Eratne sponsa contraria spõso suo, vt quod sponsum suum benigne, & cum gaudio suscipit, illa cum austeritate reiiciat? Absit. Nihil enim ex his, quæ ad fidem, & mores spectant, ecclesia agit, nisi prout à Deo sponso suo regitur, & docetur. Male igitur eos agere conuincitur, qui hæreticis reuertentibus ad ecclesiæ consortium, aut Iudæis, vel Sarracenis ad veram fidem conuersis exprobrant præteritam infidelitatem, & illos ob hoc iniuriis afficiunt, cum potius deberent illos benigne tractare, dulciter alloqui, charitate & amore proficere, vt his retinaculis illos in fide suscepta melius confer

Ibidem

1. Tim. 3

1. Tim. 2

Ioan. 6
Hier. 3

Luc. 15

conseruarent. Et forte qui illos acerbe & cum austeritate tractant, hoc faciunt, vt illos fidei susceptæ pœniteat: Ideo Dominus in lege veteri sub quadam figura, quemadmodum reliqua, quæ in illa lege fuerunt dicta, præcepit, vt huiusmodi hominibus non inferretur iniuria, neque præteritum vitium quis illis exprobraret. Sic enim in Leuitico ait: Si moratus fuerit aduena apud vos, non exprobetis ei. Vitium aduena præcepit non esse illi exprobandum: sed vt tanquam indigena ab illis æstimaretur. Aduena est inter Christianos quisquis à Iudæorum, vel Sarracenorum ritu ad Christianismum venit, huic tali præcepit Dominus, vt nullus exprobraret aduena: notam, nullus ex hoc illi iniuriam faceret, quòd ante Iudæus aut Sarracenus fuerit. Nullus in illo considerare debet, sicut neque Deus considerat, quod ante fuit: sed quod nunc est. Vnde Ambrosius ait: Cum renunciatur improbitati, statim adsciscitur virtus. Egressus enim malitiæ, virtutis operatur ingressum, eodemque studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Hæc Ambrosius. Et habentur hæc verba in cap. Cum renunciatur. xxxij. quæst. j. Eos vero, qui contra hanc Domini legem faciētes, austerè, & improbe tractant nouiter conuersos, reprehendit Dominus per Ezechielem prophetam dicens: Aduenam opprimebant calumnia absque iudicio. Quæ verba interpretans Hieronymus in cōmentariis ait: Aduenam quoque, & peregrinum, qui nondum eius ecclesiæ fuerat effectus: sed tantum auditor, & habens initia fidei, opprimebant calumnia: vt postquam circuissent mare, & aridam, facerent vnum profelytum & facerent eum filium gehennæ. Hæc Hieronymus. Iustus est ergo, vt qui à Iudæis, siue Sarracenis. siue hæreticis, eorum erroribus desertis, ad fidem ecclesiæ catholicæ conuertuntur, benigne recipiantur, dulciter tractentur, ne nimia austeritate deterriti, à cepta fide recedant: sed potius benignitate, & blanditijs sanctis allekti, in fide, quam semel susceperūt alacriter perseuerent. Et si quis ex his Christianis recentibus, & nouiter à Iudaismo, aut à Sarracenis conuersus, in fide errare contingat, & postea errorem suum cognouerit paratus corrigi, dico huc talem esse cum maiori misericordia, & leuiori pœnitentiâ, quàm alius ex veteribus Christianis recipiendus: præsertim si ex ignorantia illum errasse cōstet, & non

C

D

EX

A ex malitiâ: vt puta, quia non fuerat plene de fide instructus. Neque obstat capit. contra Christianos. de hæreticis. libro sexto, quia cap. illud, intelligitur de pertinacibus, & qui non sunt parati ab errore suo corrigi. Si tamen veræ contritionis signa ostenderint, & ad vritatem ecclesiæ redire voluerint, benigne recipi debent: quia ignorantia, & aliquando infirmitas illos excusat. Ne igitur hoc excusationis velamine malitiam suam semper tegere procurent, necessarium esset, vt huiusmodi nouiter conuersis Christianis tempus aliquod, & non nimium breue præfigeretur, in quo ea, quæ ad fidem catholicam pertinent, discere tenerentur, & magistri qui illos docerent, darentur: quoniam nisi id fiat, etiam à postea errent, merito hæc excusate poterunt dicentes: Nemo nos conduxit. Verum ne quis ex his, quæ diximus ansam erroris capiat, putans hæreticum hominem quotiescunque respenderit, esse semper ad misericordiam recipiendum, oportuit de hac re admonere lectorem, vt intelligat bifariam posse contingere, vt hæreticus ad fidem conuersus ab ecclesia recipiatur. Vno modo, vt recipiatur ad solam animæ suæ salutem: alio modo, vt non solum ad animæ: sed etiam ad corporis salutem recipiatur. Primo modo dicimus hæreticum quocunque tempore pœniteat, etiam si relapsus fuerit esse semper recipiendum ad pœnitentiam, vt salutem animæ assequi possit. Nam pœnitentia (vt Augustinus ait) etiam si in vltimo vitæ hiatu aduenerit, saluat & liberat. Et in cap. super eo. de hæreticis. libro sexto docetur, relapso hæretico non esse neganda pœnitentiæ, & Eucharistiæ sacramenta, si illa humiliter petierit, & manifesta pœnitentiæ signa in eo appareant. Secundo modo, hoc est, ad corporis, & animæ vtilitatem, non semper oportet hereticum recipere, neque semper ecclesiâ illos recipere vult. Et merito hoc ecclesiâ facit: quia si semper illos reciperet, vt illos in vita, & alijs bonis temporalibus seruaret incolumes, in multorum perniciem (vt lib. ij. longius docebimus) hoc cederet. Quos autem hæreticos, & quando ad corporis, & animæ salutem ecclesiâ recipiat, sequenti capitul. docebimus.

Quod

*Quod haeretici primo ad fidem redeuntes, non
sunt omnes pariter, & cum aequali
misericordia recipiendi.*

CAP. XXII.

Quamuis omnes haeretici, qui semel tantum in haereticum lapsos fuisset, deprehensi sunt, cum ad fidem catholicam redeunt, recipiendos esse diximus, non tamen omnes cum recipiuntur, eadem benignitate tractare oportet; sed iuxta varietatem criminis, & personae varia illis impenditur misericordia. Nam pro mensura peccati, praecipit Deus, ut fiat plagiarum modus. Haec autem varietas in multis considerari debet, & primo an is, qui in fide erravit, sponte, & sine alicuius accusatione venit, an postquam fuerat accusatus. Multum siquidem interest, an libere an ex metu aliquid agas. Si quis in fide erraverit, & postea peccatum suum agnoscens sine alicuius accusatione, aut denunciatione sed sponte sua ad inquisitores haeticorum accesserit, & se coram illis de sua haeresi accusaverit, & misericordiam petierit, erit absque dubio, cum benignitate, & misericordia recipiendus. Et sine alicuius infamiae nota, poenitentia aliqua secreta iuxta haeresis, & personae qualitatem illi imponitur. Neque in hoc tali est considerandum ex tempore suae cognitionis, & confessionis aliquod discrimen: ut puta, si ante tempus gratiae ab inquisitoribus concessum, venit vel post. Solent enim inquisitores haeticorum cum primum oppidum aliquod visitant, ut de haeticis inquirent, edicta proponere, & populum per praedicatores monere, ut si quis in illo fuerit in haeresim aliquam diabolo suadente lapsus, infra talem, aut talem terminum, puta hebdomadam, vel mensem, errores suos recognoscant, & se errasse humiliter coram illis fateantur: alioqui si hoc illis praefixato termino iam transacto, deprehensi fuerint, velut haeretici punientur. Hic illis praefixus, & concessus terminus, solet vocari tempus gratiae: quia ex gratia, & non ex necessitate illis concessum est tempus veniae, vel misericordiae, quia si illo tempore venerint, venia illis dabitur, & misericordia. Quocumque igitur tempore quis veniat, siue intra tempus gratiae, siue postea, modo sponte sua, & sine aliqua accusatione, aut citatione ille veniat, semper est cum misericordia recipiend

Apiendus. Et potest hoc etiam probari à simili per id, quod habetur in cap. Si tibi absenti. §. antequam, de praebendis. lib. vj. Si vero aliquis non sponte sua: sed accusatus, & vocatus ad inquisitores venerit, & peccatum suum fuerit coram illis confessus, tunc hanc oportet habere imprimis considerationem, an videlicet ille intra tempus gratiae venerit, an post. Si quis de haeresi accusatus peccatum suum antequam ad iudicium vocetur agnoscat, & illud humiliter fateatur intra tempus gratiae, dico illum esse misericorditer recipiendum, & cum delicti sui venia, siue ille sciat se esse accusatum, siue non. Nam alioqui ego non possum intelligere, quibus illud tempus gratiae prodesse possit: quoniam illis, qui sponte sua veniunt, & mere libere, nihil certe prodest, cum hi etiam si post tempus gratiae iam elapsum venerint (ut nunc diximus) sunt admittendi. Fateri igitur oportet tempus illud gratiae, aut nullius prorsus esse momenti, aut necessario valere illis, qui post accusationem venerint. Imponetur tamen istis poenitentia digna iuxta suorum criminum qualitates. Si autem post tempus gratiae elapsum quis accusatus, & vocatus accesserit, & crimen suum tunc fuerit coram inquisitoribus confessus, dubium est inter doctores, an sit recipiendus. Nam Archidiaconus in c. vt commissi. §. necnon, de haeret. lib. vj. dicit hunc talem non esse recipiendum, & remittit ad notata in l. j. c. de his qui latro. occul. Dominicus eodem loco recitat hanc Archidiaconi opinionem, & illam nec oppugnat, neque confirmat: sed sola illius relatione contentus pertransit. Hostiensis vero in summa, tit. de haeret. dicit haeticum antequam sit conuictus, semper esse recipiendum. Nam in §. Qualiter deprehendatur. sic ait: Si confitetur vocatus timore probationis, & iudex videat ipsum contritum, & speret de conuersione sua, potest ei parcere iniuncta poenitentia salutari. Et parum infra ait: Si vero negauerit, & conuictus fuerit, condemnari debet per ecclesiasticum iudicem, ad quem hoc hoc pertinet, ut in c. Ad abolendam. §. j. extra de haeticis. Et in §. Quando, & qualiter ecclesiae reconcilietur dicit, quod post condemnationem statim sine aliquo interuallo possit reconciliari autoritate episcopi, ex interuallo autem non nisi autoritate Papae. Et dominus Cardinalis in clement. Ad nostram. §. pen. de haetic. dicit,

Archidi.

Domini.

Hostiens.

Cardina.

quod si postquam negauerit, sit conuictus, non admittatur ad huiusmodi reuocationem erroris, vt per illam mortem euadat. Quia qui expectauit, vt per probationes conuinceretur, & conuictus redit, non hoc facit in continenti, nec sponte: quia videtur timore probationum fecisse. Glossator autem decretalium docet, quod etiam post condemnationem sit recipiendus, si tunc sponte illum redire cognoscatur. Hoc dicit in cap. Ad abolendam. §. praesenti. in verbo, recurrere, & in c. penul. de haeret. §. si qui autem. in verbo, deprehensi, & ibidem probare nititur hanc suam opinionem, sic dicens: Quia ecclesia non claudit gremium redeuntibus ad ipsam. C. de summa trinitate & fide catholica. inter claras. circa finem, & delicti veniam petentibus damus. C. eod. tit. Manichaeos. Hæc in glos. Panormitanus in j. cap. excommunicamus. §. damnati. eod. tit. quamuis recitat opinionem Archidiaconi, huic tamen magis fauet. Et pro hac opinione ille adducit tex. in cap. Accusatus. de haeret. lib. vj. In quo ca. solos relapsos sine misericordia dicit esse puniendos. Dicit ergo Panormitanus hanc opinionem esse tenendam: quia mitiorem, & probat per regulam: Odiā. & per regulam: In pœnis. de regul. iur. lib. vj. *Ecce vidēs tres doctissimorum virorum opiniones, quarum duæ sunt extremae, alia videlicet Hostiensis, quæ quodammodo mediat. Quid igitur ego homo theologus faciam, vbi tot magni gigantes pugnant? Dicere enim possem id, quod Virgilius ille rusticus dixit.*

Virg. Non est meum inter vos tantas componere lites.

Dicam tamen ingenue, quod nulla istarum opinionum absolute, & ex omni parte mihi placet. Nec miretur quis, aut me arrogantem, & superbum dicat, propterea quod ego homo theologus in materia iuridica contra viros iuris canonici peritissimos pugnare audeam: sed magis consideret, obsecro, nullum esse, aut fuisse vnquam tam doctum hominem, qui sensu pure humano scribens non errauerit aliquando, iuxta id, quod in vulgari prouerbio dicitur: Bonus quandoque dormitat Homerus. Consideret etiam id, quod Iuuenalis ait.

Veniet de Gente togata

Iuuen. Qui iuris nodos, & legum enigmata soluet.

Sed his ommissis (vt ad scopum nostrā reducā orationem)

pro

A pro clariori huius rei illustratione, oportet negotium hoc trifariam considerare iuxta tres gradus, per quos ad hæretici punitionem solent iudices procedere. Primo enim hæreticus accusatur, & vocatur. Secundo per testes idoneos de hæresi conuincitur. Tertio damnatur, & deinde punitur ea pœna, ad quam damnatus fuerat. Si hæreticus accusatus, & vocatus antequam sit de crimine suo conuictus, post tempus gratiæ peccatum suum agnouerit, dico cum Hostiensis illum talem esse cum salutari pœnitentia ad misericordiam recipiendum, si iudex agnoscat illum de peccato præterito dolere, & de emendatione illius bonam habeat spem. Nam hic talis cum non sit vere, neque vlla iuris fictione relapsus, neque possit verè dici incorrigibilis, cum errore suo nulla pertinaci animositate defendat, non est cur ad mortem possit damnari, aut iudici seculari tradi. Iura siquidem neminem nisi incorrigibilem, & relapsum iudici seculari tradi præcipiunt. Cum ergo iure non sit isti denegata misericordia, intelligitur concessa. Imponetur tamen illi salutaris pœnitentia, in cuius impositione, vt plena seruetur iustitia, considerare oportet hæresim, & personæ qualitatem, an videlicet hæresis illa, in quam lapsus est, sit contra illum fidei articulum, quem expresse scire tenebatur. Nam (vt aliàs supra me dixisse memini) non omnes ad omnia credenda pari lege tenentur. Si oppositam fidem non tenebatur iuxta suæ personæ qualitatem scire, atque ideo constat illum ex ignorantia errasse, tunc cum modestia, & charitate docendus est de vera fide, quam si statim susceperit, erit cum misericordia, & sine vlla infamiæ nota recipiendus. Quia cum ille errorem suum nulla pertinaci animositate defendat, consequens est vt (iuxta Augustini sententiam in cap. dixit Apostolus) non sit hæreticus censendus, nec velut talis puniendus. Quod si aliqua illi imponatur ad cautelam pœnitentia, vt videlicet cautior deinceps sit in loquendo, leuem illam esse oportet, cum leue, aut forte nullum fuerit illius peccatum. Si vero errauit circa ea, quæ scire tenebatur, tunc tentandus est, an ex industria, & sciens errauerit, an ex ignorantia. Possibile est enim, vt negligens fuerit in addiscendis iis, quæ erat obligatus scire: & quia negligens fuit in discendo, errauit

in aliquo particulari, putans illud, quod ipse credit ab ecclesia catholica credi. Si illum ex ignorantia eorum, quæ scire tenebatur errasse constiterit, & de suo errore admonitus statim illum reuocauerit, & sine ulla rebellionem veram fidem suscepit, cum misericordia admittetur, imponeturque illi poenitentia, & non leuis: sed aliquanto grauior præcedenti: non tamen, vt hæreticus punietur: sed quia negligens fuit in addiscendis illis quæ sub gehennæ interminatione erat obligatus scire. Oportet tamen hoc loco cautum esse inquisitorem, vt bene penetrare valeat, an is, qui errauit circa ea, quæ erat obligatus scire, errauerit ex ignorantia: quoniam is, qui ignorat ea, quæ scire tenebatur, oportet vt suam probe ignorantiam, si per eam excusari procurat. Si vero constat illum ex industria, & scientia errasse, quamuis post accusationem veniat, admittetur ad misericordiam si hæresim statim abiurauerit: imponetur tamen illi poenitentia, & multo grauior, quam duobus præcedentibus. Quia (vt saluator noster ait) seruus, qui nouit voluntatem patris, & non fecit secundum eius voluntatem, vapulabit multis. Et quod adducit Archidiaconus ex annotatis in l. j. C. de his qui latro. occul. non est ad propositum. Hæreticus vero, qui transacto tempore gratiæ vocatus crimen suum negauit, & postea per testes idoneos conuictus peccatum suum fatetur & petit misericordiam, est illi concedenda, vt euadat poenam mortis: sed erit perpetuo carceri mancipandus. Hoc apertissime probatur per secundum cap. Excommunicamus. §. si qui autem. extra de hæreticis. Nec obstat cap. Ad abolendam. §. Præsenti, vbi dicitur, quod secularis arbitrio potestatis relinquatur puniendus, qui non continuo post deprehensionem erroris ad fidem catholicam redierit. Deprehensus enim non dicitur in hæresi omnis qui accusatus est de illa: sed ille solum, qui de hæresi legitime conuictus est. Nam alias oporteret, vt omnis qui de hæresi accusatus est, & crimen suum negat, esset ante legitimam probationem potestati seculari tradendus: quia textus ille dicit, quod qui post deprehensionem erroris non statim ad fidei catholicæ vnitatem recurrit, iudici seculari tradatur ad illius arbitrium puniendus. Hoc autem dicere esset absurdissimum. Nec satis est, vt quis dicatur in hæresi deprehensus, quod sit per testes conuictus, docuisse, aut firmiter

Luc. 12

A miter asseruisse propositionem aliquam, quæ vere est hæretica: sed oportet, quod sit etiam per vera argumenta conuictus talem propositionem esse hæreticam. Nam quamuis in hæresi aliqua persistat (vt supra in isto primo libr. cap. x. docuimus) antequam sit de hæresi sua legitime admonitus, non dicitur pertinax, & per consequens neque hæreticus, si paratus sit reuocare hæresim, cum fuerit illi vera fides manifesta. Alioqui oporteret dicere, vt quotiescunque inquisitor hæreticorum præciperet alicui prædicatori, aut doctori, vt propositionem aliquam tanquam hæreticam abiuraret, ille teneretur hoc facere. Nam diceret inquisitor, quod nisi statim abiuret iuxta cap. Ad abolendam, statim illum tradet curia: seculari. Et ita coggeretur aliquando propositionem catholicam recantare, & abiurare. Non est ergo dicendus deprehensus, nisi fuerit conuictus. Qualiter autem, & quibus argumentis sit aliqua propositio de hæresi conuincenda, supra cap. iiii. aperte declarauimus. Et certe (vt opinor) ex falsa huius vocis deprehensus, intelligentia deceptus est Archidiaconus, putans omnem, qui transacto tempore gratiæ accusatus accedit esse reiiciendum, & potestati seculari tradendum. Et Dominus Cardinalis etiam deceptus est, qui existimauit omnem conuictum, etiam si ante condemnationem redeat, esse tradendum potestati seculari: quia (vt ille ait) non statim, & continuo redit. Sed re vera fallitur: quia textus in cap. Ad abolendam. non dixit absolute, nisi continuo redierint, sed dixit, continuo post deprehensionem erroris. Tunc quis dicitur deprehensus in aliquo crimine, quando facti euidentia cognoscitur illum tale crimen commississe, aut per testes est conuictus, aut publica sui confessione illud se fecisse est confessus. Quo fit, vt si quis conuictus de hæresi statim illud fatetur, & hæresim abiurat, dicendus sit statim post deprehensionem erroris abiurasse, & per consequens non sit tradendus iudici seculari, arbitrio suo puniendus. Quia cap. ad abolendam, præcipit vt arbitrio secularis potestatis non tradatur hæreticus, qui statim post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem redire voluerit. Et in cap. Excommunicamus. §. si qui autem. præcipitur, vt huiusmodi talis, qui postquam fuerit deprehensus re-

dierit, perpetuo carceri mancipetur. vt igitur quis poenam C mortis euadat, non opus est, quod fateatur suum crimen antequam fuerit conuictus: quia etiam si postquam fuerit conuictus, hoc est, in errore deprehensus: si tamen antequam per sententiam sit condemnatus, suum errorem fateatur, perpetuo carceri mancipatus poenam mortis euadet. Huic meae sententiae fauent non solum glossator Decretalium, Panormitanus, & ceteri, qui aliam extremam, & mitissimam opinionem tenent: sed etiam Gondissaluus de Villa Diego in tractatu de haeticis. *Remaneat* nunc tertius gradus examinandus, de illo, scilicet qui etiam postquam conuictus est, negauit, & ideo damnatus est, vt secularis arbitrio potestatis puniatur, & post hanc damnationis sententiam, crimen suum fateatur, credens se hac via misericordiam consequuturū. Hunc talem firmissime teneo non esse vlllo pacto admittendum, vt talis illi praestetur venia, quae illum à iudicio secularis potestatis redimat. Quoniam hic talis praesumendus est sicte accedere, nec de illius emendatione sperandum est. Pro hac re est aperte textus praefati cap. Ad abolendam. vbi praecipitur, quod haeticus relinquatur secularis arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicae vnitatem sponte recurrere voluerit. At qui post damnationem venit, non sponte: sed timore poenae quasi coactus redit: & qui conuictus adhuc sententiam expectauit, non continuo redit. Et in vtroque cap. Excommunicamus. §. damnati, nulla prorsus damnatis datur indulgentia: sed praecipitur, vt seculari potestati tradantur debita animaduersione puniendi. Quod autem Panormitanus arguit per cap. Accusatus. de haeticis, libro vj. in quo solis relapsis venia negatur parum mouet. Primo quia in illo cap. non habetur, quod ille ait: Illic enim Papa declarat, qui sint relapsi dicendi, & qui sint poena relapsorum in haesim puniendi, non tamen exprimit poenam, qua illi debeant puniri. Deinde quamuis illic solis relapsis negaretur indulgentia, non tamen reliquis omnibus conceditur, quod erat maxime necessarium, praesertim cum antea fuisset illis in multis locis negata, vt patet per cap. Ad abolendam. & cap. Excommunicamus. primo, & secundo. Argumentum etiam, quod adducit, vt opinio sua tanquam mitior recipi

A recipiatur, per regulam: Odia. & regulam: In poenis nihil valet. Quia regulae illae intelliguntur in negotio dubio: quando non constat quid ex iure tenendum sit, tunc poenae, & odia sunt restringenda, quando vero iura apertissime dissonant poenas, non sunt tunc illae restringendae. Illa etiam, quae pro ista opinione adducit glossa, nullius sunt momenti. Nam illis satis, superque respondetur in cap. super eo. de haeticis. libro. vj. In illo siquidem textu declaratur, quod ecclesia nulli claudit gremium, vt illi denegat, quod ad animae suae salutem viderit necessarium: ac proinde damnatis, & relapsis si contritionis signa ostenderint, poenitentiae, & Eucharistiae sacramenta non negat. Claudit tamen gremium saepe in his, quae ad corporis salutem pertinere: quoniam haec denegata saepe salutem animarum prodesse solent. Deinde deceptus est glossator in praefato §. si qui autem. in verbo, deprehensi. vbi exponit, sic dicens: Publice, ita quod notorium, vel etiam condemnati. Haec ille. Fateor quidem damnatos dicendos esse deprehensos: sed non de istis deprehensus loquitur ille §. si qui autem, quia de istis, qui per condemnationem sunt deprehensi dictum fuerat eodem c. §. Damnati. Alioqui si de omnibus deprehensis intelligatur §. si qui autem. apertissime erit contrarius praecedenti §. Damnati. Talis autem contrarietas in eiusdem cap. contextu non est imaginanda, quae contrarietas facillime tollitur, si aduertamus alios esse praeter damnatos, qui iure dicuntur deprehensi. Sunt enim deprehensi, qui in ipsa perpetratione criminis sunt capti, vt puta quia visus est sic praedicare, aut docere, & qui per testes idoneos sunt conuicti, & qui publice in iudicio crimen suum confessus est. De his igitur, & non de damnatis intelligitur §. si qui autem: de reliquis vero, qui per iudicis ecclesiastici sententiam sunt condemnati, intelligitur §. Damnati. Quam verborum differentiam, si bene aduertisset glossator, non sic fuisset deceptus. Superest adhuc, vt de alio haeticorum genere disseramus, de illis videlicet qui errorem suum fateantur: sed illum deserere non luit, quoniam dicunt non esse errorem: sed veram fidem. Sed de hoc inferius libro secundo disputabimus, quem totum huic negotio tribuemus: nunc enim in hoc primo libro de illis solum haeticis disputamus, qui post tene-

bras ad lucem reuertunt, & erroribus suis desertunt, ad fidem catholicam reuertuntur. C

De apostatis, an sint etiam cum ad ecclesiam redierint, benigne, & cum misericordia, velut ceteri haeretici recipiendi.

CAP. XXIII.

Quamuis de omni haeretico iam dictum sit, illum si congruo tempore sui delicti poenituerit, fore ad misericordiam recipiendum, vt à poena mortis liberetur: aliqui tamen de apostatis dubitant, an sint etiam eadem mensura mentiendi, vt etiam illis si ad fidem catholicam vltro redierint, sit indulgentia praestanda. Huius autem dubitationis causa inde oritur, quod ius ciuile non eandem tribuit benignitatem, & misericordiam apostotis, quam ceteris haeticis. Nam in lege, hi qui. C. de apostatis. praecipit Imperator, vt apostatae, etiam si ad fidem catholicam redire voluerint, vltima poena puniantur: cum tamen alios haeticos non dicat poena mortis fore puniendos. Pro huius quaestionis definitione oportet in primis ad memoriam reuocare id, quod supra cap. j. huius primi libri diximus, Apostatas sub nomine haeticorum comprehendendi, nec esse aliam differentiam inter apostatam, & haeticum: nisi eam, quae est inter speciem, & genus. Nam (vt illic ex beato Thoma docuimus) Apostasia species est infidelitatis, quae sub haeresi comprehendunt, & nihil supra haesim addit: nisi quandam speciem aggrauantem, quae est totius fidei oppugnatio, cum aliae haereses non totam fidem: sed solum partem oppugnent. At si apostasia est haeresis species, & non alio modo ab illa distincta, consequens necessarium est, vt apostata sit etiam quaedam haeticus species, & nullum aliud habens cum haeretico discrimen: nisi quale est inter speciem, & genus. Hoc igitur praemisso, aliqua prius iaciam firmissima fundamenta, quibus innixa nostra huius quaestionis sententia, contra omnia aduersariorum tela constans, & firma permaneat. Primum fundamentum. De crimine haeresis nullus iudicare alium potest: nisi solus ecclesiasticus iudex. Hoc fundamentum probatur per cap. Vt inquisitioni. de haeticis. libro vj. vbi expresse inbibet

Papa

A Papa omni potestati seculari, ne quomodolibet de haeresi cognoscat, aut iudicet, & causam assignet, quia crimen haeresis est mere ecclesiasticum. De nulla enim re mere ecclesiastica, secularis iudex definire aliquid valet, quod si attentare quis praesumpserit, eius definitio irrita est, & inanis, vt patet expresse in cap. Bene quidem. xcix. distin. & in cap. Ecclesia sanctae Mariae. extra de constitutionibus. Et propter eandem causam cognitio, & iudicium in causa matrimonij sunt iudicibus secularibus prorsus inhibita, & solis ecclesiasticis iudicibus reseruata: quia matrimonium eo, quod est sacramentum, censetur res mere ecclesiastica. Praeterea secularis iudex non potest de haeresi inquirere, nec de illa iudicare, hoc est, non potest iudicare, an haec, aut illa assertio sit haeretica, an catholica, ergo non potest propter illud crimen aliquem punire. Collectio est manifesta: quia iniustum est, vt quis possit iudicare in crimine, de quo non potest cognoscere. Quod autem secularis iudex non possit de fide aut haeresi cognoscere, apertissime conuincitur ex his, quae supra cap. v. diximus. Et probatur vltra: quia secularis potestas ab ecclesia est illuminanda, & ab illa doceri debet, & non e contrario. Nam (vt dicitur in cap. solita. de maiori. & obe.) ecclesiastica potestas est velut sol, secularis vero comparatur lunae, quae lumen suum à sole recipit. Deinde in lege veteri non Rex, aut Princeps, aut Dux, aut medicus: sed solus sacerdos habebat ius leprae inspiciendae, & dignoscendae, & ille solus leprosos iudicabat, & ex illius iudicio pendebat quidquid circa leprosum lex faciendum esse iubebat: ergo eodem modo in lege noua fieri oportet, vt non Rex aut Princeps, aut quauis alia potestas secularis: sed solus sacerdotalis ordo, haeresis dignoscendae, & iudicandae potestatem habeat. Nam lepra (vt sacri doctores interpretantur) quaedam fuit expressissima haeresis figura. Vnde Augustinus lib. ij. quaestionum Euangelicarum, cap. xl. differens de decem leprosis à Christo saluatore nostro mundatis, ita ait: Nullum eorum quibus haec corporalia beneficia praestitit, inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leprosos. Nam & illum à lepra mundauerat, cui dixit: Vade, & ostende te sacerdotibus, & offer pro te sacrificium, quod praecipit Moyses in testimonium illis. Et post pauca subdit: Quarendum igitur est quid ipsa lepra significet.

Leuit. 13.

Augusti.

Matt. 8.

Non enim sanati : sed mundati dicuntur , qui ea caruerunt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atq; membrorum. Leprosi ergo non absurde intelligi possunt, qui scientiam verę fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abscondunt imperitiam suam : sed pro summa pericia profuerunt in lucem, & iactantia sermonis ostentant. Nulla porro falsa doctrina est, quę non aliqua vera intermiscet. Vera ergo falsis inordinate permista in vna disputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnus corporis colore parentia, significant lepram, tanquam veris, falsisq; colorum fucis humana corpora variantem, atq; maculantem. Hactenus Augustinus. In quibus verbis id notandum est, quod cum dixerit solos leprosos ex iis, quos sanitate corporis Christus donauerat ad sacerdotes fuisse ab illo missos, postea dixit leprosos hæreticorum figuram portasse. Ex quibus satis aperte colligitur, necessarium fore, vt quemadmodum tunc soli sacerdotes examinabant & iudicabant leprosos, ita nunc solus sacerdotalis ordo, hoc est, ecclesiastica potestas examine, & iudicet hæreticos. Secundū fundamentum. Secularis iudex cum punit hæreticos, hoc facit via permissionis, & traditionis ab ecclesiastico iudice factę cum videlicet ecclesiasticus iudex expleto omni eo, quod circa hæreticum exercere poterat, relinquit illum, & tradit potestati laicali, permittens illi, vt circa illum faciat quod viderit expedire. Hoc habetur expresse in cap. Excommunicamus. §. damnati, primo & secundo, extra de hæreticis. Ex his duobus fundamentis satis aperte colligitur laicam potestatem non posse quomodolibet hæreticum punire, antequam ab ecclesiastica potestate sit illi permissum. Tertium fundamentum. Ius canonicū nunquam statuto aliquo præcepit apostatam à fide qui ad eam sponte redierit, tradi iudici seculari illius arbitrio puniendum. Ex quo manifeste sequitur potestatem secularem non posse apostatam, qui sponte ad fidem catholicam redit, morte punire. Nam apostata (vt prædiximus) vere est hæreticus. At hæreticum hominem secularis potestatis punire non potest: nisi cum sibi ab ecclesiastica potestate est traditus. Ecclesiastica potestas nondum tradidit potestati laicali apostatas, qui sponte redire volunt: ergo potestas laica non potest illos morte punire,

A ntre, imò nec de illis iudicare. Ex quibus omnibus infero dominum Ioannem Nicolai Arelatanum errasse qui in suo libello de hæreticis. Notabili xliiij. Mordicus tenet apostatam etiam sponte redire volentem, non esse ad veniam admittendum, motus ex illa præfata lege, hi qui. C. de apostatis. Illa enim lex nullius est momenti : quia etsi nulla esset specialis lex canonica : quę de apostatis statueret contrarium, satis est supérq; satis ad illius euerfionem illa generalis canonica prohibitio, qua iudicibus secularibus prohibetur ne quomodolibet de hæreticis cognoscere aut iudicare præsumant. Multo ergo melius quàm Arelatanus iste sensit Gundissaluuus à Villa Diego, quę ille oppugnat, qui in suo libro de hæreticis quęst. xx. censuit apostatas eadē lege, qua hæreticos fore in hac parte iudicandos. Præterea (vt fortius meam confirmem sententiam) ius canonicum non solum non statuit apostatas sponte redire volentes esse potestati seculari tradendos, imò expresse præcepit contrarium in cap. contra Christianos. de hæreticis. lib. vj. Nā in illo cap. Papa, præcipit eos, qui ad ritus redierint Iudæorum, esse velut hæreticos puniendos. At hæreticos cum sponte ad fidem redeunt, (vt proxime præcedenti capite diximus) ius canonicum concedit indulgentiam, & illos ad misericordiam recipit, non tradens illos potestati seculari ad illius arbitrium puniendos : ergo eodem modo etiam apostatas si sponte redierint, quemadmodum hæreticos recipere oportebit. Id autem quod pro se adducit Villa Diego, vt hanc sententiam confirmet ex textu cap. Quidam. extra de apostatis. parum, aut nihil huic proposito seruit. Nam illi, de quibus Innocentius tertius in illo capite loquitur, non erant apostatę tales, quales hi de quibus nunc loquimur. Illi enim de quibus Papa loquitur in illo textu non in vniuersum fidem catholicam deseruerant, neque ob hoc à summo Pontifice reprehenduntur : sed quia simul cum fide baptismi, Iudæorum ritus obseruabant. Nam propterea ad illorum damnationem, addidit illic Papa ex sacra scriptura, maledictū esse hominem, qui terram duabus viis ingreditur, duas vias appellans Christianissimum & Iudaissimum. Apostatę vero, de quibus nunc loquimur totam fidem catholicam deseruerunt, & de istis est quæstio formata. Vnde patet textum illum à Villa Diego

Diego citatum parum suam sententiam confirmare. Sed caput contra Christianos, quod nos citauimus tam aperte nostram sententiam confirmat, vt nihil apertius dici possit. Nam illud caput aperte loquitur de his, qui relicto Christianismo ad ritus redierant Iudaeorum, vt patet ex casu capitis ibidem in glossa inserto. Rursum ius canonicum nihil prorsus in specie statuit de apostatis quali essent animaduersione puniendi: quam rem facere non omisit: nisi quia illos sub haereticis comprehendere voluit, & eadem illos poena, qua haereticos illos puniendos esse censuit. Non est enim putandum sanctos patres, qui pro haereticis, & aliorum criminum punitione tot iura statuerunt, circa apostasiam, qua pestilentissimum est crimen, fuisse tam remissos, vt illam puniendam non esse censerent, aut tam negligentes, vt de illius remedio, & punitione nihil prorsus statuisent. Cum igitur credendum sit, ecclesiam aliquid de apostatis decreuisse, & non alibi hoc reperitur, quam cum de haereticis statuit, erit necessario fatendum apostatas eisdem legibus, quibus ceteros haereticos esse iudicandos. Deinde ea, qua de aliqua re in genere statuuntur, & ordinantur ad omnem speciem illius generis sunt deducenda, & omni speciei sunt tribuenda, & applicanda: nisi aliqua esset illius generis species expresse alicubi ab illa generalitate excepta. Si lex statuit, vt latro ea, qua furto accepit, restituat in quadruplum, non est dubium illam legem de omni latrone, puta raptore, sacrilego, aliisque latronis speciebus esse interpretandam, ita vt eorum quilibet ea sit plectendus poena, vt ablata in quadruplum restituere cogatur: nisi de aliqua latronis specie aliud alibi lex disponderet. Tunc enim generi derogaretur per speciem, vt dicitur de regulis iuris. libro vj. reg. xxxiiij. At haereticus (vt supra in hoc capit. diximus) genus quoddam est, cuius quaedam species est apostata. Fieri ergo est necesse, vt quae de haereticis canonica iura decernunt, sint etiam ad apostatas deducenda, & de illis interpretanda: nisi alibi ius canonicum circa apostatas speciali decreto aliud faciendum esse decernat. Cum igitur ius canonicum nihil in speciali de apostata punitione statuerit, oportet necessario vt ea, qua de haereticorum punitione ius canonicum statuerat, sint etiam de apostatis intelligenda. Ius canonicum

A canonicum praecipit, vt haereticus, qui congruo tempore sponte ad fidem redire voluerit, admittatur ad veniam, ergo idem de apostata erit necessario faciendum. Quae autem Ioannes Arelatanus assertit in sua sententiae confirmationem, nullius sunt momenti, & indigna, qua nobis occupationem responsionis praebant: sed tamen respondendum est illis. Dicit primo, quod non debemus ponere discordiam inter ius canonicum & ciuile, nisi inter illa aperta sit repugnantia: sed oportet ea iura concordare: pro quo adducit l. praecipimus. C. de appella. & l. primam. C. de offic. dot. & textum ex cap. cum expediat. de electio. lib. vj. Huic argumento respondeo per eundem textum, quem ipse adducit. Ibi enim dicitur, quod expedit concordare iura iuribus & eorum correctiones evitari, si ipsa iura sustineri valeant, vbi glossa, in verbo sustineri, dicit: Reprehenduntur hic illi, qui volunt sustinere iura, qua penitus sunt correcta: vbi ergo apparet de correctione non sustineant. Haec in glossa. Reprehenditur ergo ipsemet Arelatanus in textu, quem citat: quia sustinere vult illam legem, hi qui. C. de apostatis. cum illa sit apertissime redacta in nihilum per ius canonicum, in cap. Vt inquisitioni, de haeretic. lib. vj. vbi praecipitur omni seculari potestati ne quomodolibet de crimine haereticis cognoscat aut iudicet. Deinde sic arguit: Nullibi in Pontificio iure scriptum expresse reperitur apostatis poenitentibus parcendum esse, ne mortem corporalem euitent, ergo standum est decisioni iuris ciuilibus expresse disponentis, non esse parcendum apostatis. Huic argumentationi respondeo, bis in illa erratum esse. Primo quidem quod assumit est falsum, videlicet nullibi in Pontificio iure esse expresse scriptum, apostatis poenitentibus esse parcendum. Nam (vt iam diximus) in capit. contra Christianos, de haereticis libro sexto, est expresse decretum. & in cap. ad abolendam. extra de haereticis. & in cap. Excommunicamus, primo & secundo. eodem titu. licet enim sub nomine apostatae nihil de illo disponat, satis tamen est id, quod de haereticis dictum erat, cum constet ex illis, qua supra diximus, apostatam esse haereticum. Secundo peccat illa argumentatio: quia esse assumptum esset verum, collectio tamen est vitiosa, & inualida. Quoniam et si ius pontificium nihil de apostata statuisset, non erat conseq

consequens, vt agendum esset per dispositionem iuris ciu-
 lis. Consequentia tamen istam ille probare nititur per hanc
 regulam. Vbi aliquid reperitur expresse decisum iure ciu-
 ili, nec reperitur cōtrarium iure canonico, standum est iuri
 ciuili, etiam in foro ecclesiastico. Certe hæc regula, si ali-
 cubi vera est, in illis solis rebus valet, quæ iuri ciuili pos-
 sunt esse subiectæ, & de quibus ius ciuile potest cognosce-
 re, & iudicare: in illis autem rebus, quæ à iure ciuili sunt
 prorsus alienæ, & in quibus ius ciuile nihil prorsus decer-
 nere valet, nihil veritatis habet regula sua. Nam hac ratio-
 ne oporteret fateri esse valida, & firma omnia decreta, quæ
 ius ciuile statueret circa cōfirmationem, aut reuocationem
 matrimonij in casibus, in quibus lex canonica nihil certi
 statuit, vt est in casu cap. literas. extra de restitut. spolia. In
 quo casu Papa nihil certi statuit. Posset ergo, iuxta hanc
 regulam, ius ciuile aliquam illarum trium partium, quas
 illic Papa probabiles reputat, pro lege præcisâ statuere.
 Posset etiâ certam formam in sacramento extremæ vnctio-
 nis instituere, etsi illam ius ciuile statuisset, oporteret neces-
 sario conformiter ad illum agere: cum illius sacramenti cer-
 tam, & præcisam formam (vt ait sanctus Bonauentura) nun-
 quam ecclesia statuit. In his enim & similibus rebus, in
 quibus ius ciuile nihil statuere potest, si aliquid statuatur, erit
 prorsus inane, etiâ si iure Pontificio nihil esset de illis sta-
 tutum. Cum igitur crimen cuiuslibet hæresis, & per conse-
 quens apostasiæ sit à potestate iuris ciuilibus alienum, oportet,
 vt quidquid de illo ius ciuile statuatur, sit prorsus inane,
 etiam si nihil de illo esset iure Pontificio statutum.

*Si hæreticus resipuerit, quid ab eo exigen-
 dum sit, antequam ad ecclesiæ com-
 munionem recipiatur.*

CAPVT XXIIII.

QVamuis supra diximus omnem hæreticum, si cōgruo
 tempore resipuerit, esse ab ecclesia admittendum, non
 tamen id continuo cum petierit, faciendū esse censeo. Prius
 quidem tentandus est an vere fidem catholicam tenere ve-
 lit, & amplecti, an simulare, & solo pœnarum metu. Deinde
 an leui, & parum duraturo animo fidem catholicâ suscipere
 velit,

A velit, an animo constanti, & firmo indignum quippe est, vt
 qui tepido animo, & vacillanti ad fidem catholicâ se velle
 redire dicit, statim in ecclesiæ cōmunionem recipiatur, ne
 (si forte ad vomitū velut canis redierit) grauius delinquēdi
 habeat occasionem. Nemo mittens manum ad aratrum, &
 aspiciēs retro (ait saluator noster) aptus est regno Dei. Vir
 ille fortissimus, & illustris bellator Gedeon, cū ad bellum
 cōtra inimicos pugnaturus accingeretur, domino præcipien-
 te, dixit populo suo, & cunctis audientibus prædicauit. Qui
 formidolosus & timidus est, reuertatur. Sic etiâ puto faci-
 dum esse in ecclesia, quæ est velut castrorū acies bene ordi-
 nata, & quæ est in cōtinuo bellorū procinctu, vt qui in fide
 dubius, ac nutans est, nō recipiatur in ea: sed reiciatur, præ-
 fertim cuius imbecillitas fuerat iam ex alio suo à fide dis-
 cessu plene cognita. Nam alias qui illum facile ad ecclesiæ
 consortiū reciperet, alios fideles, quibus illum cōmiter, ex-
 poneret periculo contagij, si ille ad pristinū errorem redi-
 ret. Vnde beatus Greg. in registro ait: Quoties cordis ocu-
 lus nube erroris obductus, superne illustrationis lumine fit
 ferenus, magna cautela nitendum est, ne latenter author
 schismatis irruat, & ab vnitatis radice eos, qui ad eā reuersi
 fuerint, telo iterū erroris abscondat. Hæc Gregorius. Et ha-
 bentur hæc verba in c. quoties. j. q. vij. Scire igitur oportet
 constantē, & firmū in fide esse illū qui ab hæresi rediens, ad
 ecclesiæ catholicæ consortiū recipiendus est. Leprosus iuxta
 veterē legem nō nisi mutata veste, & capillis rasis, intra ca-
 strā, aut intra ciuitatē, vnde propter leprā eiectus fuerat, re-
 cipiebatur, etiâ si sacerdotis iudicio mundatus censeretur.
 Leprā illam fuisse hæresis figurā satis aperte cōstat ex testi-
 monio Augustini, quod proxime præcedēti cap. citauimus:
 & inde etiâ cōiunctur leprosum gestasse hæretici figuram.
 Multo ergo maiorē diligentia adhibere oportet ne hæreti-
 cum, cuius figurā leprosus gerebat, statim cum ille se mun-
 datum dixerit, intra ciuitatē, hoc est, ecclesiā recipiamus: sed
 prius oportet vestes, hoc est, exteriores hæreticorū cōuersa-
 tiones deponere, & omnes pilos, hoc est, omnes hæresis cogi-
 tationes, quæ ex corde, velut illi ex capite pendunt, radere,
 vt vel sic ille in fide firmus, & constans nobis appareat. Ver-
 um quia hæc animi constantia, & firmitas in fide non nisi
 per exteriora signa cognosci potest, ideo sub duobus testi-
 moniis

Luc. 19

Iud. 7
Can. 6

Gregor.

Leu. 13

monii illam probandam esse ecclesia censuit, antequam
 hæreticæ respiscenti, & ad fidem catholicam redeunti, eccle-
 siæ communicatio detur. Primum testimonium est præteri-
 ti erroris publica in iudicio abiuratio, & detestatio. Tene-
 tur enim qui ab hæresi ad fidem catholicam redit, ante-
 quam recipiatur publicæ præfatam hæresim in quam dia-
 bolo suggerente, lapsus fuerat, coram episcopo, aut in-
 quitore abiurare, & detestari. Hoc ita faciendum esse præci-
 pitur in cap. ad abolendam. §. præsentī. extra de hæreticis.
 Olim autem hæc abiuratio, & hæresis detestatio solum in
 communi concilio episcoporum fiebat, vt patet in cap. de
 eo. 50. distinct. & in cap. si quis episcopus. j. quæst. vij. Nunc
 autem quando difficile, & raro concilio siue generalia, siue
 provincialia congregantur, ne in tanta temporis dilatione,
 aut ille suæ veræ cognitionis immemor ad vomitū ex fasti-
 dio expectationis rediret, aut in vera fide permanens morte
 præuentus sine ecclesiæ communione discederet, decretum
 est, & merito hanc abiurationē coram episcopo, & ad illius
 arbitrium esse faciendam. Deinde datis cōtra hæreticos in-
 quisitoribus, ad illos etiam hæc autoritas, & potestas reci-
 piendi hæreticos, deriuata est: ita tamē vt sine episcopi
 consilio, & assensu id non faciant. Forma autem huius abiura-
 tionis qualis esse debeat, habetur in cap. ego Berengarius.
 de consecr. distinct. ij. Circa hæc tamen dubitari potest, an
 qui in aliqua hæresi deprehensus est, cum sponte ad fidem
 catholicam redire voluerit, cogendus sit omnem abiurare,
 & detestari hæresim, an satis erit eam solā abiurare in qua
 fuerat deprehensus. gl. in cap. accusatus. §. eum vero, in ver-
 bo, simpliciter. de hæretic. lib. vj. tenet, quod non tenetur om-
 nem hæresim abiurare: sed eam solam, de qua fuerat ac-
 cusatus, & dicit glos. ibi suam sententiam elici ex textu il-
 lius §. Eum vero. quia textus ille loquitur sub conditione si
 generaliter omnem hæresim abiurauit. Si autem teneretur
 omnem hæresim abiurare, non illud sub conditione reli-
 quisset. Idem docet glos. in præfato capit. Ego Berengarius.
 in dictione, omnem hæresim: & probat glos. ista hanc suam
 sententiam per capit. præf. byter si à plebe. ij. quæstio. v. Ego
 quidem istorum opinor sub hoc sensu libenter suscipio,
 vt hæreticus nullo iure expresso teneatur cum ad ecclesiam
 redit, omnem hæresim abiurare, & detestari: quia (vt ego
 existimo)

A existimo) nullum tale est adhuc latum ius, quod hæreti-
 cum de vna hæresi accusatum obliget ad abiurandum om-
 nem hæresim. Verum licet hæc ita se habeant, non ta-
 men obstat, quin ob aliquam iustam causam possint in-
 quisitores hæreticum cogere, vt non solum eam de qua ac-
 cusatus erat: sed omnem in genere hæresim abiuret, & dete-
 stetur. Nam variis succedentibus causis, & occasionibus ad
 multa potest homo à vna superiori cogi, ad quæ alias non
 cogeretur. Et certe (vt clarius meam proferam sententiam)
 semper ita faciendum esse ego censuerim, & melius puto,
 vt omnem cogatur hæresim abiurare. Quia hoc magis pub-
 liche vtilitati conuenit, ne cui libet hæretico millies in a-
 liam, & aliam hæresim labendi præsterit occasio, cum hoc
 sine periculo mortis se posse facere intelligat. Nam (vt ex
 illo §. Eum vero. aperte colligitur) qui non in eandem,
 quam prius abiurauerat: sed in aliam labitur hæresim, non
 dicitur relapsus, nec pœna relapsi punietur, si prius non om-
 nem abiurauerat hæresim: sed eam solam, in quam la-
 psus fuerat. Præterea omnes ferè hæreses sunt sibi inuicem
 connexæ, quia licet facies habeant diuersas, caudas tamen
 adiuicem habent colligatas, vt dicitur in c. Excommuni-
 camus. primo & secundo, extra de hæret. Dato vno inconue-
 nienti (vt ait Aristoteles) multa conringunt. Ex vno errore
 multi necessario deriuantur, tanquam riuuli ex fonte. Hoc
 aperte experientia docere in Luthero didicimus. Hic enim
 omnes Pontificis indulgentias contempneret cœpit, & hinc
 suorum errorum prædicationē est auspicatus. Deinde hoc
 non contentus, eo vsque insaniit, vt purgatorium non fue-
 rit veritus negare. Inde coactus fuit negare necessariam esse
 satisfactionem vllam pro peccatis, & solas duas admittit
 pœnitentiæ partes. Post hæc videns vrgentissimas rationes,
 quæ illum vt ab errore discederet, impellebant, dixit nihil
 post culpæ remissionem, manere in peccatore ad cuius solu-
 tionem remissa culpa teneatur. Vides iam quam connexæ,
 & concatenatæ sint hæreses. Et propter hanc causam neces-
 sarium est vt quisquis vnā aliquam abiurat hæresim, ab-
 iuret etiam eas omnes, quæ ex illa deriuantur, & quæ illi
 perpetuo fœdere coniunguntur: quia non potest illa sine
 aliis deferri. Et quia non potest facile statim agnosci, quid-
 quid mali ex aliqua vna hæresi deduci potest, ideo melius

est, vt omnem profus abiuret hæresim, qui vnã abiurare debet. Si quis tamen arguat contra hæc per textum ca. Prefbyter, qui à plebe. ij. q. v. inane profus erit argumentum: quia res valde dissimiles, sunt hæc & illa. Illic enim agitur de purgatione delicti, qua in re verè esse fateor, neminem teneri, nec debere cogi ad purgandum se nisi de illo solo delicto, de quo fuerat infamatus. Hic autem impræsentiarum nihil nunc agimus de purgatione: sed de abiuratione hæresis, quæ est res valde diuersa. Nam & ego etiam fateor neminem posse cogi, vt purget se de hæresi de qua non fuerat infamatus. Deinde etsi eadem esset ratio de abiuratione & de purgatione faciendâ, nihil contra nos ageret textus ille: quoniam alia crimina non sunt sic connexa, & colligata quemadmodum hæreses, & ideo in aliis non oportet se de omnibus purgare: sed solum de illo, de quo fuerat infamatus. Secundum testimonium sui constantis animi & non simulati: sed veri reditus ad fidem est publica promissio, & iuramento firmata non recedendi ab ea fide, quam tunc confitetur: sed in ea perpetuo vsque ad mortem perseuerandi. Qui enim se aliquid facturum iurat, satis testatur id sibi in voto esse & non simulate: sed verè se id promississe. Nam (vt ait Paulus) omnis controuersia finis est iuramentum. Forma huius promissionis & iuramenti habetur in c. Quoties. j. q. vij. Et (vt nullus relinquatur suspitioni locus) iurabit insuper, quòd illam abiurationem, & hanc promissionem quam iuramento confirmauit, non facit timore mortis, aut alicuius pœnæ temporalis: sed solum ex odio & detestatione hæresis, & ex amore fidei catholicae. Quibus omnibus recte peractis, hæreticus qui deserto pristino errore ad fidem catholicam redire voluerit, & misericordiã congruo tempore petierit, in ecclesiæ communione recipietur. Hic autem abiurationis ritus & modus recipiendi ad Ecclesiæ consortium hæreticos, non recens est, nec à trecētis annis repertum, nec pure humanum inuentum, quemadmodum Lutherus dicere solet: sed ante mille annos, & ex ipsis (vt suspicari licet) Apostolorum vestigiis descendens, & Deo ecclesiæ suæ id inspirante (vt credere oportet) in variis concilijs ordinatum. Concilium Arelatense secundum c. ix. suorum decretorum, hanc disciplinam regulam statuit, Nouatianū in communionem recipi non debere,

Hebr. 6

Concil.
Arela.

A debere, nisi suscepta pœnitentia, incredulitatis præteritum damnet errorem. Concilium Nicænum sub magno Constantino celebratum capi. viij. suorum decretorum de eisdem Nouatianis hæreticis loquens, ait: Si qui voluerint venire ad ecclesiam catholicam ex Nouatianis, placuit sancto concilio vt ordinentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant confessionem, quam per scripturam exigi oportet, vt fateantur se communi consensu catholicae ecclesiæ statuta obseruaturos, id est, communicaturos se, & his qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecutionis tempore lapsi sunt, quibus tamen lapsus pœnitentiæ modus, & tempus ascriptum est, vt in omnibus sequantur ea, quæ in ecclesia catholica obseruatur. Hæc Nicænum concilium. Multo clariora sunt, quæ in Ephesina synodo sub Theodosio iuniore, & Celestino Papa celebrata habentur, & magis plene explicant eum modum, quem in recipiendis hæreticis, catholica nunc seruat ecclesia. Nam in Epistola, quam præfatum concilium misit Nestorio hæretico episcopo Constantinopolitano hæc, quæ sequuntur, habentur. Non autem sufficit, vel tuae religioni, tantummodo fidei symbolum confiteri, quod expositum est per idem tempus, spiritu sancto largiente & venerando, & magno concilio apud Nicæam celebrato. Hoc enim non intellexisti, nec recte interpretatus es, quinimo peruerse, licet sono vocis eadem verba protuleris. Sed consequens est etiam, iurando fateri te, quod anathematizes quidem tua polluta, & prophana dogmata: sentias autem, & doceas quæ nos vniuersi per orientem, seu occidentem Episcopi, & magistri, præsulésque populorum credimus & docemus. Hæc in concilio Ephesino. In quibus verbis aperte monstratur is modus, quem in recipiendis hæreticis, qui ad fidem redire volunt, catholica nunc tenet ecclesia. Ipsa tamen abiurationis forma, quam nunc inquisitores fidei iniungunt hæretico resipiscenti post suæ hæresis confessionem, & ante pœnæ infictionem, multo plenior est & copiosior: quippe quæ omnem præcludit hæretico, errandi in posterum libertatem sub tali verborum serie. Ego N. recognosco, & confiteor coram vobis dominis me errasse in prædictis, & super his corde contrito & humiliato absolutionem & pœnitentiam requiro, & hanc hæresim & omnem aliam quocunq;

Concil.
Nicæ.Concil.
Ephes.

nomine censeatur abiuro, & promitto quòd de cætero ser-
 uabo illibatam fidẽ, quam Romana tenet ecclesia & præ-
 dicat, & quòd hæreticos & credentes eorum toto posse meo
 persequar, & tam eos quàm eorum fautores, receptores, &
 benefactores, bona fide, & sine dolo, & sine mora manife-
 stabo ecclesiæ vel prælato, & pœnitentiam quæ mihi pro
 mea culpa iniungetur, integre seruabo & complebo, & vo-
 lo & concedo quòd si ab hac hora in posterum contigerit
 me relabi ad eundem errorem, vel alium cuiuscunque hæ-
 resis quocunque nomine censeatur, errando forte in aliquo
 casu, vel credendo, aut fidem habendo errantibus, vel eos,
 vel credentes eorum recipiendo scienter, aut defendendo,
 aut fouendo dicto vel facto, aut eis benefaciendo qualiter-
 cunque, eos vel celando, vel non manifestando bona fide, &
 sine mora, vel si pœnitentiam iniunctam à vobis non ser-
 uauero, & perfecte non compleuero, ab inde ipso facto ha-
 bear excommunicatus & periurus, & hæreticus manifestus:
 & me ego iudico, ita quòd sine ampliori cognitione & sen-
 tentia quæ iure relapsis & manifestis hæreticis indicitur,
 mihi pœna imponatur. Insuper affero, & protestor me pu-
 ram & totam veritatem de me, & aliis in quantum scio, dix-
 isse: & si forte constare poterit me maliciose de veritate
 aliquid suppressisse, vel tacuisse, imponenda, vel iniungen-
 da mihi à vobis pœnitentia, seu absolutio obtenta, vel obti-
 nenda nihil mihi prosit. Hæc est forma abiurationis, quam
 nunc ut in plurimū inquisitores hæretico tempestiue
 respicienti verbo, & scripto facere iniungunt, ut
 ex ea & per eam firmum se in fide testetur,
 & nulla illi maneat rimula, per quam
 si postea errauerit, elabi possit,
 ne dignas suo scelere
 sustineat pœ-
 nas.

F. ALF.

F. ALFONSI A

CASTRO ZAMORENSIS

ORDINIS MINORVM

DE IVSTA HAERE-

TICORVM PVNI-

TIONE,

LIBER SECVNDVS.

P R A E F A T I O.



*A*M indurata est aliquorum hæretico-
 rum pertinacia, ut si quis illos à praviis,
 & distortis erroribus, in quos semel de-
 flexerunt, ad rectam fidei lineam re-
 flectere voluerit, citius frangere, quam corrigere pos-
 sit. Multi sunt enim hæretici, qui suas hæreses tam
 mordicus tenent, ut si illis catholica ecclesia defini-
 tiones, aut antiquissima illius consuetudines ab ipsis
 apostolis ad hunc vsque diem seruata, aut sancto-
 rum omnium concordantes de aliqua re sententia, aut
 apertissima denique scriptura sacra testimonia offe-
 rantur, multo obstinatior in illis permaneant, tan-
 tum abest, ut ab illis discedere velint. Hos non oportet
 imò nec decet, eadem legis mansuetudine puni-
 re, quasi respicere voluissent (ut lib. j. diximus) fuisset
 puniendi. Doctus siquidem medicus non eodem
 callario omnium oculos iniungit: neque omnia vulne-
 ra eadem manus lenitate tractat chirurgus. Nam
 ferro necesse est, ut abscindantur vulnera, quæ fomen-
 torum non sentiunt medicinam. De illis solis hære-
 ticis, qui non sunt prorsus deplorati, primo huius ope-

*ris libro differui, & blanda illis ostendi medicamen-
ta quibus sperabam illorum vulneratis conscientiiis
posse mederi. Nunc igitur, ut rem vndique consum-
matam relinquerem, necessarium fore existimaui,
de his haeticis, qui immedicabili morbo laborant, hoc
secundo libro differere, ut doceam, qui sint illi, & qua
sint lege tractandi.*

Quis merito sit censendus haeticus incorrigibilis.

CAPVT I.



Quoniam de illo, qui tam obstinato animo
haesim tuetur, ut iam incorrigibilis meri-
to sit iudicatus, in hoc secundo libro disputa-
re decreui: ideo necessarium fore existimaui,
ante omnia perferuari quis sit dicendus in-
corrigibilis, ut plene sciamus, quis sit ille, de quo praesentē
suscipimus disputationē. Ut autē hoc melius facere possi-
mus, oportebit dicere aliquid de correctione, quoniam (ut ait
Aristoteles) rectū est iudex sui & obliqui. Correctio quam
reiciit incorrigibilis, emendationem significat alicuius er-
roris. Error autem esse potest in voluntate, & in intellectu.
Errat voluntas, cum appetit id, quod odio erat habendum,
aut odio habet, quod erat amandum: aut cum id, quod dili-
gendum erat, plusquam debet diligere, aut quādo plusquam
liceret prosequitur odio id, quod iuste odisse poterat. Er-
rat intellectus, quando iudicat falsa pro veris, aut vera pro
falsis, aut certa pro incertis, aut incerta pro certis. Cum ali-
quis suum errorem emendat, siue ille sit error voluntatis,
siue intellectus, tunc corrigi dicitur. Nunc tamen de corre-
ctione voluntatis non est opus differere: sed de correctione
intellectus: quia haesis, de cuius correctione nunc agimus,
ut capite primo huius operis diximus, error est intellectus,
& non voluntatis. De quacumque tamen correctione fiat ser-
mo, hoc erit in primis aduertendum, non ideo aliquem
dici incorrigibilem: quia corrigi non potest: sed quia non
vult. Nam liberum arbitrium vertibile est, & ex hoc in il-
lud mutabilia, adeo ut quae ardentissime amauerat, nunc
iniquissimo odio prosequatur, & quae acerbissime oderat,
nunc

A nunc effrenatē diligat, quae modo censet vera, postea iudi-
cet falsa, & econtrario, intellectu semper in his alternatio-
nibus cedente volūtati. Et inde euenire necesse est, ut nul-
lus tam tenaciter alicui adhaeret sententiae, quin ab illa dis-
cedere possit, propterea quod voluntas, cui subest intelle-
ctus, & ad cuius nutum sepiissime regitur, nouos & contra-
rios suscipit affectus iis, quos ante habebat. Intellectus si-
quidem ad voluntatis arbitrium frequenter sua disponit
iudicia: quoniam illa iudicat esse bona, quibus voluntatem
affectam esse intelligit, illa rursus mala, quae scit volunta-
tem odisse. Quo fieri oportet, ut sicut voluntas mutabilis
est circa suos affectus, sic intellectus circa sua iudicia, ita ut
quod prius dixit bonum, postea dicere possit malū, & ma-
lum dicere bonum. Alioqui oporteret dicere illum, qui semel
in aliquem errorem lapsus esset, non iuste puniri posse,
eo quod sententiam suam non reuocabat: quia nullus ad-
eo punitur pro eo, quod vitare non potest, multo ergo mi-
nus iustum esset, ut quis ab homine puniretur, propterea
quod facit aliquid, quod ne faceret in sua non erat situm
potestate. Atque in haesim aliquam lapsus est, nisi respici-
cat assertionem pestilentem abiurans, & ab hominibus in
praesenti vita, & à Deo in futura iustissime punietur. Fit er-
go necessario, ut intellectus hominis circa sua iudicia saepe
mutabile sit, ita ut contraria his, quae prius sentiebat, nunc
sentire, & docere possit. Quia etiam intellectus in suis opera-
tionibus sit causa naturalis, & non libera, in multis tamen
subest imperio volūtatis: ita ut illa praecipiente nunc ad haec
nunc ad illa cognoscenda vertatur, & nunc haec, nunc illa
credat, & bona vel mala esse iudicet. Ex quibus euidentissi-
me colligitur, non ideo aliquem haeticum dicendum esse
incorrigibilem: quia haesim, quam prius tuebatur deserre
non possit: sed quia non vult, cum possit, nec tamē ideo
omnis, qui non vult corrigi, statim dicendus est incorrigibi-
lis, etiam si ille semel admonitus fuerit: quoniam non satis
est semel admonuisse: sed pluries admonere oportet, ut me-
rito sit incorrigibilis censendus. Quoties autē, & à quibus
sit admonendus, ut merito incorrigibilis cenferi possit, id
nunc pertractandum est. Pro qua re plene (ut decet) expli-
canda triplicem oportet habere considerationem, iuxta tri-
plicem finē, ad quem dirigenda est admonitio. Primo qui-

dem admonetur, qui est in heresim lapsus, ne hereticus fiat. **C**
 Non enim omnis, qui in heresim aliquam labitur, eo ipso
 efficitur hereticus: quoniam nisi illi adsit pertinacia, etiam
 si erret non dicitur hereticus, prout docet Augustinus, &
 habetur eius sententia in cap. dixit Apostolus. xxiii. q. iij.
 Ob hanc igitur causam ille, qui in fide errat, primo ad-
 monetur, vt hereticus non fiat. Quam admonitionem si ille
 contempserit, iam merito pertinax dicitur, & per conse-
 quens hereticus. Qualiter autem, & a quo ista admonitio
 facienda sit, & quoties iteranda, iam supra lib. j. cap. x. abun-
 de, atque satis aperte declaravi, & ideo hic repetere non
 est opus. Postquam ille iam effectus est hereticus, oportet
 illum adhuc pluries admonere, vt incorrigibilis merito
 dicatur. Neque enim omnis hereticus est censendus incor-
 rigibilis, cum multos illorum constet fuisse correctos, qui
 tamen olim fuerat in suis heresibus pertinacissimi. Aliud
 est esse pertinacem, & aliud esse incorrigibilem. Quomo-
 do, & ob quam causam sit aliquis censendus pertinax, su-
 pra lib. j. cap. ix. declarauimus: nunc vero declarare intendi-
 mus quando, & ob quam causam aliquis censeri debeat in-
 corrigibilis. Admonendus est ergo hereticus, & non leui-
 ter, antequam seculari potestati velut incorrigibilis tradat-
 ur. Nam beatus Paulus hereticum hominem non ante
 duas correctiones dixit esse vitandum. Cauent ergo here-
 tiorum inquisitores, ne ideo statim hereticum aliquem in-
 corrigibilem censeant: quia semel & forte leuissime ab il-
 lis admonitus, noluit illorum admonitioni acquiescere. Ma-
 gis laborare debent, vt paucos iuste puniant, quam vt mul-
 tos iniuste. Non gloriantur, etiam si gloriarı liceret, quod
 multos ob heresim damnauerint: sed propterea quod iuste
 damnauerint, & iustam aduersus illos protulerint senten-
 tiam. Non enim hoc curare debet bonus iudex quam mul-
 tos, sed quam iuste hereticos puniat. Anxie res est exami-
 nanda, & omnem (vt dicitur) lapidem mouere oportet, ante-
 quam de alicuius correctione desperetur. Oportet heretico-
 rum inquisitores omnem circa heretici emendationem adhi-
 bere diligentiam, antequam illum incorrigibilem censeant,
 & velut talem potestati seculari tradat. Nolo tamen, vt ob
 hoc quisquam putet, me sentire admonitionem heretici
 esse infinitam, protrahendam, aut millies iterandam, vt
 semper sit hereticus vsq; ad mortem admonendus, & sem-

A per de illius emendatione sperandum, vt nunquam ante
 mortem sit incorrigibilis censendus: quia semper ante
 mortem ab heresi resipiscere potest. Non ita ego sentio:
 quia (vt dixi) non ideo quis censendus est incorrigibilis:
 quia corrigi non potest: sed quia legitime admonitus cor-
 rigi non vult. Qualis autem sit censenda legitima admoni-
 tio, vt si illam hereticus contempserit, merito dicatur in-
 corrigibilis, id nunc a me tractandum est. Abbas in ca. cum
 non ab homine, de iudiciis, refert sententiam domini An-
 tonij dicentis trinam admonitionem debere necessario praecede-
 re, vt quis dicatur incorrigibilis. Cuius sententiam qua-
 uis in aliis ad hanc rem pertinentibus Abbas reiciat, hac
 tamen parte illam libenter amplectitur. Sed haec illorum
 sententia licet in aliis criminibus vera sit, in crimine tamen
 heresis verum non habet iudicium. Nam beatus Paulus cen-
 serit duas admonitiones esse satis, vt hereticus merito cen-
 serı possit incorrigibilis, & ideo post duas admonitiones
 iubet ab ulteriori admonitione cessare, quippe quod non
 sperarit ullam a tali heretico emendationem. Hereticum *Titum. 3*
 hominem (inquit ille) post vnam, & secundam correctionem
 deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delin-
 quit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Duas voluit ad-
 hiberi admonitiones, vt per illas periculum fieret de heretici
 emendatione, quibus peractis, si ille emendari neglex-
 rit, iubet ab illius admonitione, & colloquio abstinere, &
 hoc est quod dixit, deuita. Causa autem cur sit deuitandus
 est illius incorrigibilitas immedicabilis, & hanc expressit
 Paulus aliis verbis sic inquit: Sciens quia subuersus est,
 qui huiusmodi est. Subuersum dixit incorrigibilem, & de
 cuius emendatione nulla merito habetur spes. Quod autem
 praefata Pauli verba sint de incorrigibili heretico in-
 telligenda, testatur Theophilactus, qui illa verba interpre-
 tans ait: Quo pacto alibi dixit, ne forte illos Deus ad poeni-
 tentiam adducat: tibi quidem facit de his mentionem, qui
 emendationis spem aliquam praferunt: hic vero incorrigi-
 bilem dicit, & vnde quaque adeo plane distortum, & tam
 variis, & multiplicibus modis implicatum, vt sese ne-
 queat his explicare, sed per se sit condemnationis adiudi-
 catus, id est qui nullam habeat sui erroris excusationem,
 quippe cum nec illud possit pretendere sese a nemine fuis-

se admonitum, vel ad veritatem instructum. Qui & admonitus sit, & optime institutus. Quo fit, vt sit per se condemnatus, qui nihil hebeat, quo sua errata excuset. Hæc Theophilactus. Ecce vide iuxta Pauli sententiam, hæreticum hominem, qui primam, & secundam admonitionem contempnit esse censendum incorrigibilem, & propterea non oportere illum iterum admonere. Forte aliquis mihi obiiciat, dicens Christum saluatorem nostrum trinam saltem monitionem præcepisse, qui fratrem in nos peccantem præcepit ter admoneri, antequam haberetur tanquam Ethnicus, & publicanus. Potest ad hoc facile responderi, quod saluator noster loquitur non de publica, & iudiciaria correctione: sed de secreta, & fraterna, quæ illam iudiciariam præcedit. Admonitio autem illa, quæ hæretico adhibetur, de qua modo loquimur non est secreta, neque fraterna: sed iudiciaria dicenda: quoniã ex mandato iudicis, aut per eum facienda, vt ipse ex bina admonitione possit iudicare, an ille sit corrigibilis, an non. Et inde colligitur, vt trina illa admonitio non sit hæretico exhibenda: sed satis esse, vt iuxta Pauli sententiam bis admoneretur, & sic admonitus, si emendari noluert, incorrigibilis censeatur. Hæc tamen duæ admonitiones non sunt nimis celeriter vna post alteram sine intervallo adhibendæ: quia tunc non duæ: sed potius vna censi deberet. Si quis mihi obiiciat cap. ad abolendam. De hæreticis, vbi Papa præcepit, vt hæreticus, qui postquam in errore fuerit deprehensus, non confestim abiurauerit hæresim suam, tradatur potestati seculari ab illa puniendus, ex quo videtur sequi nõ esse necessariam vltioriẽ admonitionẽ. Respondeo, quod ille dicendus est confestim renunciare, qui post primam aut secundam admonitionem renunciat. Intervalsa siquidẽ temporis, & spatia quãdo nõ sunt punctualiter præfixa, nõ sunt tam stricte accipiẽda in materia morali, sicut in logica, aut philosophia. Deinde cõsuetudo quæ est optima legũ interpretis, docet nos verba illa sic esse intelligẽda. Nam semper ecclesia consuevit aliquem hæreticis præfigere terminũ, nec tamẽ breuẽ, infra quem si respuerint, recipiet illos ad gremiũ suũ tanquã benigna mater. Quo tẽpore tráfacto claudie illa ianuã, sicut fatuus virginibus, quẽ intẽpestiue ad nuptiarum celebritatem venerãt, dominum elausisse historia Euan

A Euangelica refert. Neque huius laudabilis Ecclesiasticæ consuetudinis recens est initium: sed antiquissimum esse constat, quippe quod ante mille annos obseruatum esse scitur. Nam cum olim Nestorius nouam quandam aduersus catholicam fidem confingeret hæresim, negans beatam virginem Mariam esse Dei matrem dicendam, Celestinus Papa, qui tunc vniuersali præerat ecclesiæ epistolam ad illum misit: quia illum de errore arguebat, deditque illi decem dierum spatium; quo sibi bene consulere posset, Etsi intra illud tempus nollet veram atque catholicam recipere fidem, intelligeret se Episcopatum, & cõmunionem fidelium priuandum. De hac re testimonium præbet liberatus Diaconus, qui fuit temporibus Siluerij, & Vigilij Pontificum in quodã opere, quod appellauit Breuiarium Nestorianorum, & Eutyechianorum, cap. v. sic inquires: Celestinus vero Papa misit increpationis epistolam cum exhortatione & vituperatione, quia errare non debuerit ab eius ordinatione. Et est eius principium, Aliquantis diebus vitæ nostræ, tribuens ei decem dierum spatium, hoc est, à prima die acceptionis ipsius epistolæ, vsque in vltimam diem, vt si minime Nestorius emendaret expositiones suas & reuocaret ad ecclesiam, qui propter Christum, qui est caput eius ab eo fuerat expulsus, cognoscere se ab eius collegio & omnium sanctorum Episcoporum collegio esse separatũ, insinuans ei dedisse vicem suam in concilio per epistolam suam, cuius principium est: Tristitia nostræ, sanctitatis vestræ literæ, qua Cyrillum admonuit, vt si per illos decem dies doctrinam suam minime Nestorius emendaret, disponeret eum à communi cõmunione Episcoporum, vel Coepiscoporum remouendum, & prouidendum illi ecclesiæ. Hactenus Liberatus Diaconus. Et huius dilationis à Celestino Papa Nestorio ad misericordiam concessa, meminit epistola à concilio Ephesino ad eundem Nestorium missa, in qua post verba monitoria hæc adduntur. Quod si hoc religio tua facere distulerit, iuxta dilatonem literis præfinitam sanctissimi, & reuerendissimi confessoris nostri Romanæ præstulis ecclesiæ Celestini, scias te nullam sortẽ habere nobiscum, nec locum aut colloquium cum Dei sacerdotibus, & Episcopis obtinere. Hęc in epistola cõcilij Ephesini. Hanc etiam consuetudinem post aliquot secula serua-

Mat. 29

Liberatus diaconus,

Confil. Ephes.

Septima
Syno.

uit Benedictus Papa huius nominis secundus cum Machario Antiocheno Episcopo haeretico, concedens illi quadraginta dierum spatium ad resipiscentiam. Hoc autem ita factum esse constat ex actis septimae synodi, quorum pars aliqua refertur in cap. conuenientibus. j. quae est. vij. in quo inter alia, haec inferuntur verba. Item Petrus Aporhyfarius Papae dixit: Romae exulatus est Macharius haeticus à sancta sexta synodo, & quadraginta dierum inducias dedit ille pater noster Benedictus Papa, & quoridie mittebat ad eum Bonifacium consiliarium suum, & instruebat eum commonitoriis verbis ex diuina scriptura: sed nullatenus voluit emendari. Hoc autem faciebat, ut eum reciperet in ordine suo. Haec ex septima synodo: In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod Machario iam per synodum de haeresi damnato, datae sunt ad resipiscentiam quadraginta dierum induciae. Ex quibus verbis apertissime conuincitur, longe aliud esse damnare aliquem ut haeticum, & aliud damnare illum, ut incorrigibilem. Non ergo omnis, qui haeticus est, censebitur incorrigibilis: nisi postquam confiteri illum esse haeticum, fuerit insuper sufficienter admonitus. Deinde concilium Constantiense hoc idem obseruare decreuit, cum Hieronymus de Praga, quem (ut ex vigesima prima eiusdem concilij sessione constat) multis diebus in carcere detentum expectauit concilium, ut pristini erroris poenitentia ductus, resipisceret à laqueis diaboli, à quibus captius tenebatur. Postquam igitur haeretico datum fuerit aliquod, vel mediocre induciarum tempus, haeticorum inquisitores, & iudices omnem, quam poterint intra illud tempus debent adhibere diligentiam, ut haeticus ab errore suo discedat. Nunc ipsimet illum blande admoneant, nunc alios viros doctos, & pios ad illum mittant, qui illum doceant quantum à catholica fide aberret, testimoniis sacrae scripturae, aut ecclesiae definitione, aut aliis viis, quibus haereses reuincendas esse supra docuimus, illum conuincant. Haec esse, & semper fuisse ecclesiae sententiam, testimoniis sanctorum doctorum ostendant. Si haeticus adeo in suo errore fuerit induratus, ut intra tempus praefixum sufficienter admonitus haesim deserere noluerit, tunc merito incorrigibilis censi poterit, & velut talis puniri. Et si post elapsam tempus illi praefixam, & post adhibitam

bitam in illo tempore omnem debitam admonitionem de errore verae poenitens resipuerit, saluabitur anima eius, punietur tamen velut incorrigibilis, & ad veniam, & indulgentiam non recipietur, ita vt per illam conuersionem & poenitentiam, poenam mortis euadat, praefertim si iam per sententiam damnatus esset. Nam alioqui si ante damnationem, quamuis post terminum praefixum, resipiscat (vt supra lib. j. docuimus) perpetuo carcere includetur, prout fieri mandatur in cap. excommunicamus. §. si qui autem. de haeticis. Si vero post damnationem redire voluerit, iam non recipietur. Quia etsi tunc poeniteat, non tamen amore veritatis: sed odio poenae id facere videtur. Neque talis suspicio iudicanda est longè à Christiana pietate abesse, imò potius e contrario diuinae voluntati simillima. Nam eodem modo Deus peccatores iudicat, qui si in tempore vitae illis ad poenitentiam dato poenitere voluerint, veniam à Deo impetrant, quam praesentis vitae tempore transacto, etiam si cum lachrymis, & gemitibus petant, nunquam tamè obtinebunt. Damnati siquidem in inferno (vt liber sapientiae testatur) se male egisse dolent, & propter peccata quae olim in hoc mundo viuentes commiserunt, poenitentiam agunt, quae tamen illis ad salutem nequaquam prodest. Quia non amore virtutis, & iustitiae: sed odio poenae, quam sustinet, se peccasse dolent. Est igitur etiam, vt amore iustitiae poeniteret illos praeteritorum malorum, nihil à Deo talis poenitentia impetraret, ob hoc solum: quia extra tempus à Deo ad poenitentiam, & veniam datum, facta fuisset. Venit enim mox (ait saluator noster) in qua nemo operari potest. Quo loco iuxta Augustini interpretationem saluator noster noctem appellauit tempus post hanc vitam, in quo nemo potest operari, hoc est, mereri, siue ad vitam, siue ad mortem perpetuam: sed quare mereri non possunt? Nonne habent plenam Arbitrij libertatem? Habent, utique. Quid igitur obstat ne gloriam, aut poenam mereri possint? Certe, vt multis non infimae authoritatis doctoribus placet, solus status obstat: quia videlicet in eo sunt statui, in quo Deus decreuit nullam, aut gloriam, aut poenam illos posse mereri, quantumlibet bene aut male agant. Ad hanc imitationem ecclesia facit, cum tempus ad poenitentiam haeticis statuit, intra quod si ab haeresi recesserint, eos recipit, & veniam illis tribuit.

Sap. 5

Ioan. 9

tribuit. Tempus autem ad poenam mortis euitandam ab ecclesia concessum, vt libro primo diximus, est totum tempus ante sententiae prolationem: quia toto illo tempore si redierint, etiam si postquam fuerint per testes conuicti veniant, poenam mortis euadent. Hoc autem tempore peracto, etiam si poenitere se dicant, non recipit illos ad veniam: quia tunc non amore iustitiae: sed odio poenae illos poenitere presumit. & ideo illos incorrigibiles censet, & velut tales potestati seculari tradet, vt ab illa debita animaduersione puniantur. Ad eundem modum dicitur haereticus incorrigibilis ille, qui haeresim, quam sciebat ab ecclesia damnatam, turatus est, & in illa vsque ad mortem perseuerauit: quoniam ecclesiae diffinitio, quam optime sciebat, satis erat illi probina, & trina admonitione. Cum igitur ecclesiae admonitionem audire noluit: sed illa contempta vsque ad mortem in haeresi perseuerauit, merito incorrigibilis iudicatur, & eisdem poenis, si post mortem de illius haeresi constiterit, plectetur quibus viuens, & incorrigibilis manens plecteretur, vt habetur in cap. Accusatus. §. in eo. de haeret. libro vi. Ob eandem causam censetur incorrigibilis haereticus, is qui accusatus de haeresi negauit delictum suum toto tempore, quod illi, si fuisset confessus, datum erat ad veniam. Cum autem videt se per testes conuictum, transacto tempore illo ad veniam dato, fatetur crimen suum, & dicit se poenitere. Hic talis existimatur incorrigibilis: quia & si poenitere se dicat, non est credendus, quod zelo fidei, & odio haeresis hoc dicat: sed timore poenae, quam vehementer abhorret. Verum & si hic talis merito censetur incorrigibilis; ecclesia tamen illum mitius tractare decreuit, quam si vsque ad finem pertinax in haeresi mansisset. Nam hunc, qui postquam per testes conuictus est, ante sententiae prolationem respiscit, & ad ecclesiae communionem redire vult, ecclesia iubet perpetuo carcere ad agendam conditionem poenitentiam detinere: vt habetur in cap. penul. de haeret. §. si qui autem. Nec tamen propterea quod iam velut incorrigibilis aliquis damnatus est, debent inquisitores haereticorum ab illius admonitione cessare: sed vltiorem adhuc oportet eos adhibere diligentiam, vt illum ab errore ad verae fidei reuocent, & sic animam illius a gehena incelsis, si potuerint, saluet: quauis corpus a morte iam eripere non

A non valeat. Et hic iam tertius est finis, ad quem vltima dirigitur admonitio. Plurima sunt tentanda remedia vt vel animam a daemonis potestate eripiant. Si Macharium haereticum Papa Benedictus per xl. dierum spatium (vt dictum est) supra quorundam die monebat, vt illum in ordine episcopatus reciperet, multo instatius, & importunius id faciendum est, vt animam illius a potestate demonis ereptam Christus inter choros angelorum illam recipiat. Sepe illum inquisitores admoneant, & si ipsi in exhortationibus suis non profecerint, tunc alios viros doctos, & vere pios, & honestos adhibeant, qui illum admoneant. Et quauis isti nihil aduersus haereticum praualuerint, non tamen dedignentur alios iterum adhibere: quoniam non omnia possumus omnes. Multi siquidem ad verba Pauli conuersi sunt ad fidem catholicam, qui forte per verba Petri, & aliorum apostolorum non fuissent conuersi. Multi etiam in praedicatione Petri egerunt poenitentiam, & baptizati sunt, qui forte aliis Apostolis praedicantibus poenitentiam minime egissent. Non enim omnes per eundem verbi ministrum Deus ad se trahere decreuit: sed quosdam, per Petrum, alios per Ioannem, alios per Bernardum, alios per Franciscum, alios per Dominicum. Diuisiones gratiarum sunt (ait Paulus) idem autem spiritus, & diuisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et postquam varia gratiarum genera enumerauit Paulus statim subiungit: Haec autem omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Si Deus prout vult, singulis dona sua diuidit, non ergo omnia omnibus concedit: non igitur mirum si Petro dederit gratiam, vt possit conuertere Franciscum, & hanc non dedit Ioanni. Deinde si per viros doctos haereticus homo sententiam suam recantare contemnit, virum aliquem pium vitae sanctitate clarum, quauis idiotam illi offerre procurent. Quonia fieri est possibile, vt vox sancti hominis simplicis & idiotae potentior sit ad haereticum confundendum, quam mille argumentationes virorum doctorum. Infirma enim huius mundi (vt ait Paulus) elegit Deus vt fortia queque confundat. Vt superbiam Pharaonis deiiceret Deus, & duritiam frangeret, non magnas, & feras elegit bestias, sed minutissima animalia, videlicet mucas cynifex, locustas. Saepe etiam Deus po-

2. Cor. 12

1. Cor. 1

Exod. 8
tenti o

tentiores vult esse simplicis alicuius hominis, & idiotæ voces, quàm omnium virorum doctorum syllogismos & enthymemata, ne fides nostra videatur esse in sapiëntia hominum, sed (vt ait Paulus) in virtute Dei. Pro hac re est apertissimum, & relatu dignissimū exemplum, quod narratur lib. x. Historiæ ecclesiasticæ. c. iij. Et quo maior verbis adhi beatur fides, verba quæ eadem historia refert, hic inferere decreui, sic enim de gestis in cõcilio Nicæno referens ait: **Quantam vero virtutē habeat fidei simplicitas, etiã ex his, quæ inibi gesta referuntur agnosçimus. Etenim cum pro studio religiosi Imperatoris, ex omni terra sacerdotes Dei cõissent, opinione comitori philosophi quoque, & dialectici valde nobiles, & opinatissimi conuenerunt. In quibus quidam insignis in arte dialectica, per dies singulos, cõflictus summi certaminis cum episcopis nostris viris adæque in dialectica non improbabilitate eruditus mouebat, & fiebat ingens spectaculum, conuenientibus ad audiendum doctis, & literatis viris. Nec tamen vilo genere philosophus concludi à quoquam poterat, aut constringi. Tanta enim dicendi arte obiectis quæstionibus occurrebat, vt vbi maxime putaretur adstrictus, velut anguis lubricus laberetur: sed vt ostenderet Deus: quia non in sermone regnum Dei: sed in virtute consistit, quidam ex confessoribus simplicissimæ naturæ vir, & nihil aliud sciens, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, inter cæteros auditores episcopos aderat. Qui cum vidisset philosophū insultantem nostris, & callida se disputationis arte iactantem, poscit ab omnibus locum, velle se paucis cum philosopho sermocinari. Tum vero nostri, qui simplicitatem illius viri, & imperitiam de sermone duntaxat nossent, pauere, & velut pudorem quandam pati, ne forte apud calidos homines risu efficeretur sancta simplicitas. Perstitit autem senior, & hinc mouit sermonis exordium. In stomacho, inquit, Iesu Christi Philosophæ audi, quæ verba sunt. Deus vnus est, qui fecit cœlum & terram, qui quæ homini, quem de limo terræ formauerat, spiritum dedit vniuersa, quæ videntur, & quæ non videntur virtute verbi sui creauit, & Spiritus sui sanctificatione firmavit. Hoc verbum, ac sapiëntia, quem nos filium dicimus, humanas nos miseratus errores ex Virgine nascitur, & per passionem**

Coloss. 2

Histor.
Eccles.

A nem mortis à perpetua nos morte liberauit, ac resurrectione sua æternam nobis contulit vitam. Quem & expectamus iudicem omnium, quæ gerimus, esse venturum. Credis hoc ita esse Philosophæ? At ille velut si nunquam vllum sermonem contradicendi didicisset, ita obstupefactus virtute dictorum, mutus ad omnia hoc solum potuit respondere, ita sibi videri, neque aliud verum esse, quàm quod dixerat. Tum senior, si hæc (inquit) ita esse credis, surge, & sequere me ad templum, & huius fidei signaculum suscipe. Et Philosophus conuersus ad discipulos suos, vel ad eos, qui audiendi gratia conuenerant: **Audite (inquit) o eruditi viri. Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subuerti: vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit in his, quæ dicta sunt, sentire quæ sensi, credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo locutus est Deus. Ita Philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est victum. Hactenus Historia ecclesiastica. Ex quibus apertissime constat sæpe Christianam simplicitatem potentiorē esse ad hæreticorum duritiam frangendam, quàm mille virorum doctorum argutia. Quo fit, vt non satis sit inquisitoribus hæreticorum, si ad conuertendum aliquem hæreticum, vnum aut alterum virum doctum adhibuerint: sed oportet, vt plures, & doctiores, quos nouerint illi adhibeant: neque hoc satis est, vt summum suum exequantur officium: sed opus est, vt viros sanctitate excellentes quamuis idiotas, si illos agnoscant, illi offerant. Quoniam (vt diximus) fieri est possibile, vt Deus per merita viri sancti & simplicis conuertat hæreticum, quem viri docti suis argumentationibus conuertere non potuerunt. Admonere tamen lectorem decreui, ne putet me existimare hanc tam exactam, & tam prolixam admonitionem esse sic necessariam ante hæretici condemnationem, vt nisi illa precedente merito hæreticus damnari non possit, & seculari potestati tradi. Nam (vt sæpe iam me dixisse memini) si semel, & iterum legitime fuerit admonitus, & ille monitioni non obediit, satis est, vt ab inquisitoribus damnari possit, & seculari tradi potestati, vt patet per capitulum, Ad abolendam, de hæreticis. Sed**

B

hanc tam prolixam, & tam exactam admonitionem dico esse necessariam, vt saltem haeretici anima, si resipuerit, saluetur, corpore illius ad mortem damnato. Forte haeticorum inquisitores ex postulatibz me, quod rem nimium difficilem laborisq;ue plenam illis imponere velim. Quibus ego respondeo multo maiorem multoque acerbio rem esse laborem, quem haeticus propter haesim, & illi propter officium negligenter administratum, in inferno sustinebunt. Multa sunt toleranda, vt vel vnam animam ex inferni faucibus liberet pastor, & rector. Filius Dei, vt nos a daemone eriperet potestate, carnem nostram cum omnibus ferè illius miseriis assumere, & mortem in illa pati dignatus est. Non est igitur æquum, vt inquisitores, & Episcopi, quibus hoc incumbit negotium, pro haeretici anima recuperanda praefatos admonitionum labores subire recusent, pro qua Christus filius Dei mortem subire non recusauit.

Quod relapsus haeticus merito censetur incorrigibilis, & quis sit dicendus relapsus.

CAP. II.

Quia ecclesia haeticos, qui relapsi appellantur, tanquam incorrigibiles punit, ideo necessarium fore existimari, hic perscrutari quis dicatur relapsus. Bisariam contingere potest, vt aliquis dicatur relapsus. Nam quidam est aperte relapsus. Alter autem non aperte, & manifeste est relapsus: sed propter iuris praesumptionem, quæ talis, ac tanta est, vt contra illam nulla probatio admittatur, relapsus censetur. Vt quis manifeste relapsus dicatur, duo sunt necessaria. Primum est, vt semel in aliquam haesim fuerit lapsus, & de illa accusatus, & propter illam damnatus, & post illam damnationem, haesim in iudicio abiurauerit. Secundum est, vt post huiusmodi abiurationem, iterum in haesim labatur. Quæ duo, si alicui conueniant, tunc is manifeste relapsus dicitur, & erit. Si alterum horum desit, quamuis forte possit dici relapsus: sed non aperte, & manifeste relapsus. Sunt adhuc alij (vt diximus) qui etsi non sint manifeste relapsi, nec de ipso relapsu aperte conuicti, quadam tamen iuris praesumptione censentur relapsi. Hi autem

A autem dupliciter contingunt. Nam qui de haesi tam vehementem dedit suspicionem, vt purgatione canonica indiguerit, quamuis non fuerit de crimine conuictus, si post abiuratam haesim, iterum in haesim labi contingat, hic iuris praesumptione censetur relapsus, vt patet in cap. Accusatus. §. j. de haeret. lib. vj. Illum enim qui vehementem dedit de haesi suspicionem, Ius Canonicum fingit fuisse lapsum, vt si postea in haesim reciderit, merito possit dici relapsus. Haec autem de vehementer suspecto intelligenda sunt: quoniam qui modicam, & leuem de haesi suspicionem praebuit, quamuis postea in haesim labatur, non dicitur relapsus. Punitur tamen grauius, quam si absq; nulla praecedente suspicionem, tunc primo in haesim laberetur, haec habentur in praefato cap. Accusatus. Nec refert, an in eandem reciderit haesim, an in aliam: quoniam qui abiurauit haesim simpliciter, hoc est non exprimens hanc, aut illam: sed haesim absolute, aut qui abiurauit haesim generaliter, hoc est, omnem haesim, si postea in haesim quamuis non eadem lapsus fuerit, merito relapsus iudicatur vt expresse habetur in eodem ca. Accusatus. §. Eum vero. Difficultas tamen non parua hic oritur de illo qui contricte, & cõtracte abiurauit, ita vt solam de qua accusatus, aut vehementer suspectus fuerat, haesim abiurauit: si postea non in eandem: sed in aliam haesim fuerit lapsus, an talis sit dicendus relapsus. Glossa in illo eodem §. in verbo, simpliciter, dicit se credere talem non esse dicendum relapsum. Et illius sententia ego etiam subscribo, & in illam manibus (vt dicitur) & pedibus eo: quoniam si Papa voluisset hunc talem pro relapso haberi, non fuisset cum illa modificatione, & verborum restrictione loquutus: sed absolute dixisset eum, qui semel haesim quomodolibet abiurasset, si postea in haesim laberetur esse dicendum relapsum. At cum dicat eum esse dicendum relapsum, qui haesim simpliciter, vel generaliter abiurauit, & postea in eandem, aut aliam haesim incidit, eo ipso visus est à nomine relapsi excludere illum, qui postquam vnã singularem haesim abiurauit, in aliam lapsus est. Sed ex hac difficultate alia via inquisitores haeticorum, prudenter quidem se liberant, quia haeticum semel deprehensum, non eam solum, de qua accusatus, aut vehementer suspectus est: sed omnem haesim abiurare compellunt. An autem hoc

iuste fiat, supra lib. j. cap. xxv. disputauimus. Alio modo dicitur aliquis ex iuris fictione relapsus, cum videlicet post abiuratum hæresim acceptat, deducit, visitat, siue associat, aut dona, vel munera hæreticis donat, vel mittit, seu fauorem illis impendit: qui excusari non possit. In hoc enim casu ius præsumit istum, qui aliàs in hæresim lapsus fuerat, ideo aliquod horum, quæ nunc diximus, facere: quia priorem, quam abiurauit hæresim iterum approbat. Sed hæc de illo intelligenda sunt, de cuius priori lapsu semel constat, siue hoc ante abiurationem, siue post illam constiterit. Nam de illo solo loquitur textus in eodem cap. Accusatus. §. ille quoque. Sed circa dicta in illo §. duo mihi oriuntur dubia, quæ non paruam videntur habere difficultatem. Primum est, an is, qui ob solam vehementem de hæresi suspicionem, omnem hæresim abiurauit, si post istam abiurationem hæreticos recepit, aut munera misit, aut aliquod illorum quæ in illo §. enumerantur, fecit: sit dicendus relapsus. Et forte alicui videbitur, quod sic: quia post abiurationem generalem hæresis, iterum in vehementem incidit hæresis suspicionem. hæreticos recipiendo, aut munera illis dando, vel mittendo. Ego vero duplici motu ratione contrarium dicendum esse puto. Prima, quia nullus est textus, quo dictum illud probari possit, imò si per coniecturas hic agere licet ex textu illius §. magis coniectare licet hunc talem, de quo nunc disputamus, non esse dicendum relapsum: quoniam si illum Papa iudicasset esse dicendum relapsum, non addidisset verba illa, per quæ manifeste ab illa regula generali illum exceptit: sed generali voce fuisse loquutus. Dicens autem de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem constiterat, vel nunc constat, aperte satis expressit illum, de cuius lapsu nunquam constat, non esse dicendum relapsum. Secunda ratio est: quia omnis, qui secundum iura iudicatur relapsus, oportet, vt saltem semel sit aperte, & manifeste lapsus in hæresim, & de illa conuictus. Et ita propter vnum apertum lapsum, & alium ex iuris fictione, aut præsumptione, merito iudicabitur relapsus: sicut patet in duobus casibus, de quibus loquitur cap. Accusatus. §. primo. & §. ille quoque. Vbi autem sola fuit suspicio, etiam si semel, & iterum vehementem præbuerit de hæresi suspicionem

A nem, mea sententia non dicitur relapsus: quia suspicio, quæ ex lege, & iure non oritur, id est, quam iura non approbant, & confirmant, nunquam erit sufficiens, vt recte per illam quis possit damnari. Cum ergo nulla sit lex, quæ iubeat suspicari illum, qui propter solam suspicionem hæresim abiurauit, si postea hæreticos receperit, aut munera illis dederit, in fauorem hæresis hoc fecisse: conuincitur vt propter hoc non sit censendus relapsus: sed purgatio canonica est illi iungenda, & grauis meo iudicio puniri debet propter secundam, quam præbuit suspicionem, quam punitus fuit cum primam dedit. Secundum dubium & quidem multo mea sententia difficilius est, de illo cuius lapsus in hæresim, siue ante abiurationem, siue post, fuit manifestus & notorius, & postea recepit hæreticos, aut illis dedit munera: sed tales hæretici, quibus munera dedit, non sunt suspecti de hæresi illa, in quam iste, qui munera dat, fuit lapsus, imò constat tales hæreticos longissimè ab illa hæresi distare, an qui huiusmodi hæreticis munera dedit, postquam ipse hæresim abiurauit, sit dicendus relapsus per textum illius §. ille quoque. Et videtur quòd non: quia quando aliquid lege sancitur propter aliquam rationem in ipsa lege expressam, quæ legislatorem, vt sic statueret, mouit, si res talis occurrat, cui ratio legis nullo modo possit aptari, credendum est illam talem sub lege non comprehendendi. Quia lex (vt ait) Panormitanus in cap. finali de rescriptis, non est aliud, quam ratio ipsius legis. Ratio autem quam textus ille affert, vt qui post abiurationem hæresis receperit hæreticos, aut visitauerit, aut munera illis dederit, vel miserit, sit dicendus relapsus, est quia (vt dicit) illum ex approbati à se prius erroris consequentia non est dubium illud fecisse. Hæc ratio cum ex sola suspicionem, aut præsumptione procedat, & non ex facti euidencia, circa illum solum vim suam habere videtur, qui post abiuratum hæresim communicauit hæretico fauenti eidem hæresi, in quam illum lapsus fuisse constitit, aut saltem communicauit hæretico fauenti alteri hæresi, quæ nimiam habet connexionem cum illa, in qua ille prius lapsus fuerat. Tunc enim ex tali communicatione cum hæretico, merito præsumi debet, illum ad eandem, quam prius abiurauerat hæresim rediisse: quia hæreticum illum defendentem recipit, visitat,

aut munera illi donat, vel mittit. Si tamen is, qui hæresim abiuravit, communicat hæretico, de quo constat aliam valde diversam hæresim tueri, & non eandem, quam ille alius abiuravit, non video quomodo ex huiusmodi conuersatione suspicari liceat istum ad eandem hæresim rediisse: cum constet illum talem, cum quo conuersatur illi hæresi aperte contradicere, de qua iste fuit olim conuictus. Forsitan hic aliquis mihi respondebit, quod quamuis non oporteat ex tali conuersatione suspicari istum ad eandem hæresim rediisse, quam prius tenuerat, & postea abiurauerat, bene tamen præsumere oportet istum in aliam hæresim incidisse, & hoc satis esse, vt merito relapsus dicatur. Contra hanc tamē responsonem ipsemet textus agere videtur: quia ratio quare textus dicit istum, qui post hæresis abiurationem hæreticis communicauit esse dicendum relapsum, est: quia præsumitur ad præstatum errorem rediisse. Ex quibus verbis colligere oportet illum, qui non dedit suspensionem rediisse ad pristinum errorem, non esse dicendum relapsum. Næc obstat, quod dicitur in §. Eum vero illum qui generaliter hæresim abiuravit, si postea in illam, aut aliam hæresim labatur, esse dicendum relapsum: quia D. textus ille non loquitur de illo, qui ex iuris fictione, aut præsumptione dicitur relapsus: sed de illo, qui est aperte, & manifeste, & sine vlla fictione relapsus. Et certe, qui semel de hæresi est conuictus, si post abiurationem hæresis generalem, in illam aut aliã hæresim aperte lapsus fuerit, dicitur relapsus. Qui non est bis de hæresi conuictus: sed ex iuris fictione dicitur relapsus, vt iuris fictio sit aduersus illum valida, oportet vt in eandem recidat hæresim, de qua prius suspensionem dederat vehementem. Nam de hoc ita docet textus expresse in capite, accusatus. §. primo. Et vt mea clarius pateat sententia, verba textus in medium proponere decreui. Accusatus, inquit, de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta erat, si hæresim in iudicio abiuravit, & postea committit in ipsa, cenferi debet quadam iuris fictione relapsus. Hæc ibi. In quibus verbis id annotandum est, quod ait: Et postea committit in ipsa. Ex quibus verbis satis aperte colligitur illum, qui post abiurationem committit in alia hæresi, & non in illa, de qua prius vehementem dederat

A derat suspensionem, non esse dicendum relapsum. Et iuxta hunc modum, ego cenfeo intelligenda esse verba quæ habentur in §. ille quoq; Nam sicut in casu, qui ponitur in §. j. præcedit vehemens suspicio; & postea sequitur aperta commissio: ita econtrario in casu, de quo loquitur §. ille quoque, præcedit aperta commissio, & postea sequitur vehemens suspicio. Sicut ergo in casu primo, vt quis dicatur relapsus, oportet, vt committat in illa hæresi, de qua prius fuerat vehementer suspectus: ita etiam in casu secundo, vt dicatur relapsus, oportebit vt de eadem hæresi sit vehementer suspectus, de qua prius fuerat aperte conuictus. Et quidem, vt sic fiat, ratio ipsa suadet: quoniam non est æquum vt paris omnino sint conditionis in iudicio, is qui de hæresi bis fuit aperte conuictus, & ille, qui semel tantum fuit conuictus, & iterum vehementer de hæresi suspectus. Per hoc enim mea sententia distinguuntur, quod is, qui bis de hæresi fuit aperte conuictus, siue secundo in eandem reciderit hæresim, siue in aliam dicitur relapsus, præsertim si postquam fuit primo de hæresi conuictus, omnem hæresim generaliter abiuravit. Qui verò semel tantum fuit de hæresi conuictus, & iterum vehementer suspectus, siue præcedat aperta commissio, & postea vehemens suspicio, siue econtrario, non dicitur relapsus: nisi ad eandem redierit hæresim, de qua prius fuerat conuictus, vel vehementer suspectus. Et ego quidem ita dicendum esse cenfeo: nisi aliud sit ecclesiæ decretum, quod huic meæ sententiæ aperte repugnet. Nam si de ecclesiæ decreto, quod huic meæ sententiæ aperte contradicat, vt unquam consulerit, statim hanc meam sententiam pro recantata haberi peto. Quoniam ecclesiæ definitionem tanti facio vt in nulla re, vel latum pilum ab illa discedere velim. Potest adhuc alio modo aliquis dici relapsus propter vehementem suspensionem, vt puta, si primum de hæresi conuictus hæresim omnem abiurasset, & perpetuo carceri mancipatus fuisset, prout fieri mandatur in cap. Excommunicamus. §. si qui autē. de hæret. & inde ex carcere exiisset: is certe dicitur merito relapsus: quia de primo lapsu fuit conuictus, & de secundo dedit vehementem suspensionem per hoc solum, quod exiit à carcere. Nam ob hoc solum merito suspicari possumus, illum non vere penituisse, quod penitentiam iniunctam

adimplere contempserit, & inde euenit, vt merito suspicetur illum ad pristinum rediisse errorem. Et huic sententiae fauet Abbas, qui in cap. cum non ab homine. de iudiciis, tractans, qui sit dicendus incorrigibilis inter alios, quos ibidem sub hoc nomine recenset, illum etiam, qui impostam poenitentiam peragere negligit, aliis adiungit. Et specialiter loquitur de illo, qui exit à carcere, in quo propter crimen fuerat reclusus, praesertim si vocatus à iudice non vult comparere. Et probat Abbas suam sententiam per cap. vt famz. de senten. excom. & cap. literas. de presump. & cap. Accedens. dist. 50. & ca. testimonium. de testib. Ille enim (vt Abbas ait) dicitur emendatus, qui sui delicti fecit poenitentiam. Sed difficultas est non parua de illo, qui iam omnem haeresim abiurauit, siue quia vere fuerat lapsus in haeresim, aut quia vehementem dederat haereseis suspicionem, si hic talis post illam abiurationem iterum labatur in haeresim: sed postea errorem cognoscens, sponte sua, & sine vlla accusatione accedit ad inquisitores, & coram illis peccatum suum humiliter confitetur, & veniam petit, an hic talis sit censendus relapsus, & per consequens incorrigibilis, & velut talis puniendus. Et quod sit dicendus relapsus, probari potest per hoc: quia est bis in haeresim lapsus. Ego tamen cenfeo non esse dicendum relapsum, si verum est illum venire sponte sua, & ex vera peccati cognitione. Nullus enim iudicari potest relapsus, nisi bis fuerit de haeresi conuictus aut saltem semel conuictus de lapsu, & iterum conuictus de vehementi suspitione. At hic, qui sponte sua venit, non est dicendus secundo conuictus, non potest ergo dici relapsus, & per consequens nec incorrigibilis. Quo fit, vt sit necessario recipiendus ad veniam. Oportet tamen, vt inquisitor diligenter perscrutetur, an re vera sponte sua venerit, & peccatum suum fuerit confessus. Nam si ex timore probationum, quas forte contra se nouerat, illum venisse constiterit, tunc iam merito dicitur relapsus: quia non zelo fidei: sed timore poenae suum fatetur peccatum, & merito credendum est illum non vere poenitere. Declarato iam quis sit dicendus relapsus, nunc iam opus est, vt illum merito incorrigibilem esse dicendum ostendamus, & velut talem fore puniendum. In re hac video non esse multis verbis opus, cum aperta sit de hac re ecclesiae definitio.

Nam.

A Nam Lucius tertius huius nominis Pontifex, sic ait. Illos quoque; qui post abiurationem praefati erroris, vel postquam se (vt diximus) propriis antistitis examinatione purgauerint deprehensi fuerint in abiuratam haeresim recidisse, seculari iudicio sine vlla penitus audientia decernimus relinquendos. Hæc ille. Quæ verba habentur in cap. ad abolendam. extra de hære. Sed hanc ecclesiae definitionem multi haeretici subsannant, atque derident, & illam contra Christianam pietatem esse aliquibus rationibus cauillantur: sed omnes illorum rationes, quibus id agere contendunt, inanes, & (vt apertius dicam) irrationabiles prorsus esse, Deo duce, ostendemus. Primo obiiciunt nobis Dei misericordiam, qui peccatori etiam millies in peccatum recidenti paratus est semper veniam dare, si toties ille resipiscat, & veram poenitentiam agat. Oportet igitur (vt dicunt) ecclesiam, quæ illius est sponsa, ad sponsi sui imitationem agere, vt quoties haereticus resipuerit, & veræ poenitentiae signa dederit, illum recipiat, & illi indulgentiam praestet. Huic objectioni respondet Alexander Papa huius nominis quartus in cap. super eo. de haereticis libro vi. Cuius verba: quia propter nimiam breuitatem obscura sunt, ego aliquanto prolixius explicare decreui. Fatemur quidem quod obiiciunt, veniam culpæ semper esse dandam peccatori, quotiescunq; veram ille peccati poenitentiam egerit, & semper esse illum ad ecclesiae communionem recipiendum: si vera poenitentiae signa ostenderit. Nam nihil eorum, quæ omnibus catholicis fidelibus ecclesia concedit, illi negari debet. Audienda siquidem sunt peccata, quæ ille sacerdoti in auriculari confessione detegere voluerit, quibus auditis: nisi aliud obstat, non est illi neganda peccatorum suorum absolutio. Si Eucharistiae sacramentum petierit, illi debet administrari. Vnctionis tamen extremæ sacramentum illi non ministrabitur, propterea quod iuxta beati Iacobi sententiam, huiusmodi sacramentum non nisi iis, qui morbo corporali laborant ministrari debet. Post mortem, ecclesiastica sepultura illi velut cæteris fidelibus catholicis concedetur. Non tamen consequens est, vt mors, aut poena alia propter delictum haereseis, in quod relapsus fuit, non debeat infligi. Non enim fieri necessario oportet, vt quoties culpæ indulgentia datur, poenæ etiam, ad quam propter culpam destinatus

fuerat, indulgentia datur. Nam Deus etiam postquam peccato pepercit, poenas subinde infligere consuevit. Pro qua re (vt alia omittam) illud est apertissimū testimonium, quod de David Rege secundus liber Regum narrat. Hic enim agnoscens culpæ gravitatē, quam in adulterio, & homicidio commiserat, eiusdem culpæ indulgentiam à Deo impetrauit. De qua testimonium reddidit Nathan propheta dicens: Transiit quosq; Dominus peccatum tuum. Post hanc tamen culpæ remissionē, idem propheta prædixit illi multas calamitates, & poenas eum passurū propter commissum scelus, quas omnes postea tolerauit, quāuis iam fuerat illi peccatum remissum. Ad hunc eundē modum ecclesia Christi sponsa faciendū esse decernit, quæ hæreticum relapsum si resipiscat, ad poenitentiam recipit poenas tamen, ad quas propter crimen hæresis destinatus erat, illi infligere nō formidat. Præterea secundo obiciunt nobis hæretici. Petro querenti à saluatore nostro quoties fratri in se peccanti dimittere debeat, & cum interrogatione proferenti sententiam vsq; septies. Saluator noster respondit: Non dico tibi vsq; septies: sed vsq; septuagies septies. Quibus verbis apertissime docuit semper fratri in nos peccanti debere dimittere. Hac obiectio nihil prorsus mouet, neq; aliquid contra nos agit, quoniam per illa verba Christus solum docet nos debere offensas nostras, hoc est, quæ contra nos fiunt, semper remittere, ita vt quoties in nos quis peccauerit, toties nos illi dimittamus. Aliam tamen esse habendam rationem in punitione eorum criminum, quæ sunt aperte contra diuinum honorem, vt docet Augustinus in sermone tertio de plurimis martyribus, sic inquires: Diligenter attendite fratres, & scitote aliud esse in Deum peccare, aliud in hominē. Quando enim in nos peccant homines, si poenitentibus veniam non indulgeamus peccatū incurrimus, quando autem aliqui in Deum peccauerint, si sine restrictione grādi indulgere voluerimus, participes nos eorum peccatis efficiamus. Hæc ille. Quo fit, vt iudex quicumq; ille sit, eum non suas: sed Dei aut ecclesie, aut alterius reipublicæ offensas punit, ad huiusmodi præcepti executionem non teneatur: ita vt cum non priuatas: sed publicas punit offensas, possit pro criminis qualitate etiā poena capitis punire, nec huiusmodi poenam remittere teneatur, imò sapissime non remittere

A remittere teneatur. Hæreticus autem nō in solos delinquit indices, aut prælatos, quos suo errore scādalizat: sed Deum, & ecclesiam illius sponfam multipliciter offendit. Primo, quia putat illos, aut fallere, aut falli posse, & ob hanc causam illorum dictis obedire recusat. Secundo, quia fideles, qui membra sunt Christi suo pestifero errore inficere & à Christi corpore diuellere satagit. In cap. Vergentis. de hæretic. dicitur, quodd hæreticus diuinā offendit Maiestatem. Rursum tertio hæretici cōtra nos arguunt sic dicentes: Esto hæreticum hominē damnare liceat, & incorrigibilem punire, non tamē postquam primo relapsus est, statim ceteri debet incorrigibilis, quoniā Paulus Apostolus Tito scribēs admonet illum, vt hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuitet. Ex quibus verbis colligunt ecclesiam contra Pauli sententiam agere, quæ post primam correptionem hæreticum damnat, & illum potestati seculari tradit, vt ab illa prout viderit expedire plectatur. Et certe (vt ingenue verum fatear) hæc Pauli verba non parum momenti habere videntur aduersum nos: si ita à Paulo dicta esse constaret, prout nunc à nobis citata sunt, & in communibus bibliis habentur. Non tamen constat talem esse Pauli literam, quoniā longe aliter multi sancti viri illa Pauli verba citant, legūt, & interpretantur. Neq; illa diuersa Pauli lectio apud solos recentes auctores inuenitur: quoniam hoc parum datraheret publicorū, & communium bibliorum authoritati: sed cum apud peruetustos auctores, eōsq; probatissimos non solum Latinos, verum etiam Græcos reperitur, facit, vt certi non simus quo pacto illa Pauli verba legenda sint. Beatus Ambrosius in cōmentariis super epistolam ad Titum, illum Pauli locum hoc modo legit: Hæreticum hominē post primam correptionē deuita. Quæ quidem lectio valde diuersa est ab ea, quæ in communibus bibliis habetur. Beatus Cyprianus lib. iij. ad Quirinū cap. lxxvij. hūc Pauli locū sub his verbis citat. Hæreticum hominem post vnam correptionem deuita. In quibus verbis nullam de secūda correptione mentionē fecit. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæreticorum hæc eadem Pauli verba citans, post vnam correptionem dicit hæreticum esse deuitandum. Deniq; beatus Irenæus martyr, Apostolis factis vicinus lib. iij. aduersus hæreses, cap. iij. sic ait: Tantum apost

2. Reg. 12

Mat. 18

Augusti.

Titum 3

Ambrosi.

Cyprian.

Tertul.

Iren.

remittere

apostoli, & horum discipuli habuerunt timorem, vt neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulterauerant veritatem, quemadmodum & Paulus ait: Hæreticum hominem post vnam correptionem deuita, sciens quoniam peruerfus est, qui est talis, & à semetipso damnatus. Hæc Iræneus. In quibus verbis Paulum dixisse refert hæreticum hominem post vnam correptionem esse deuitandum, & non ad secundam expectandum. Quæ autem sit verior litera, an hæc, quæ in communibus bibliis habetur, an illa, quam hi quatuor illustres, & vetustissimi authores citant, ego tantus non sum, vt definire hoc possim, nec tam arrogans, vt hoc tentare audeam. Nam beatus Hieronymus in cõmentariis super epistolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum dicit hæc Pauli verba aliter apud Græcos, quàm apud Latinos haberi. Apud Græcos dicit solum reperiri post vnam correptionem. In Latinis vero codicibus dicit legi, post vnam & alteram correptionem. Quæ autem istarum sit verior litera Hieronymus non diffinit, quoniam nullam illarum improbat. Vt autè argumento quod ex illo Pauli loco nobis proponitur, respondeam, dico, quòd Paulus illo loco non loquitur de illo, qui postquam ab hæresi aliqua recessit, ad illam, aut alteram redit: sed de illo, qui in eadè hæresi persistit, quâuis semel, & iterum fuerit admonitus, vt hæresim desereret, & hunc talem dicit esse deuitandum, neque cum illo esse amplius colloquendum: quia qui semel, & iterum admonitus de errore suo, nõ vult corrigi, errare existimat corrigentem, & timendum est, ne illum perdat, à quo admonetur, & docetur. Vnde Chrysoströmus homilia sexta super epistolam ad Titum interpretans hunc Pauli locum, postquam ex posteriore ad Timotheum epistola cap. ij. alia Pauli verba citauerat, quæ cum istis in faciem pugnare videntur, illa omnia conciliare volens, sic ait: Nempe illic de his loquebatur, de quibus corrigendis supererat spes, ac de his qui simpliciter reluctabantur, nõ aduersandi affectu sed studio discendæ veritatis. Vbi verò manifestus fuerit omnibus, atque conspicuus aduersarius veritatis, cur obsecro pugnans in cassum? Cur aërem cedis? Quid verò est, quod ait, cum sit à se ipso damnatus? Quia profectò dicere non potest, nemo corripuit. Cum ergo post admonitionem in ea infidelitate perlitterit, ex seipso damnatus efficitur. Hæc-

nvs

A nus Chrysoströmus. Ex cuius verbis satis aperte constat, illa Pauli verba de illo esse intelligenda, qui in eadem hæresi persistit, quem dicit semel, & iterum admonendum, & si credere noluerit, deuitandum. Si tamen hic talis hæreticus Deo inspirante resipisceret, & postea diabolo suggerente iterum in hæresim laberetur, quid de illo agendum esset Paulus hoc loco non docet. Quo fit, vt Pauli sententia, etiam iuxta verba, quæ in communibus bibliis habentur, nullo modo ecclesiæ determinationi contradicat.

Quàm iustum sit, & necessarium hæreticos punire.

CAPVT III.

Quamuis hæreseos crimen sit adeo pestilens, & intrasabile, vt inter omnia humana scelera nullū sit, quod toti Christianæ reipubl. magis nocere possit, & cui minus medicari valeat, non desuere tamen hæreticorum patroni, qui pro illorum impunitate contendunt, dicentes hæreticos non esse ob hæreseos crimen puniendos: sed diuino iudicio relinquendos. Qui hæc docet, si aliquis est in hac re cõstitutus locus, ideo illos ita dicere credo, vt liberius, quas velint, possint toti populo hæreses prædicare. Optant quidem eas, quas contra ecclesiæ catholicæ doctrinam hæreses conceperunt, in publicum effundere: sed timore pœnæ, quam nimium reformidant, mutire non audent. Rem itaq; suam agunt, qui hæc docent: quia suam vitam vltimicibus pœnis castigari timet, cum alios sui similes conspiciunt libera punitione confundi, & ibi ipsi impunitatem acquirere censeant, si alios, quos in eodem crimine obligatos esse sciunt, minime puniendos esse conuincant. Vt autem hanc doctrinam falsam procul, & longissime ab ecclesia relegamus, oportet, vt multis vrgentissimisque rationibus conuincamus, iustam esse & necessariam hæreticorum punitionem. Primo igitur eos, qui hæc docent percontor, an id quod de hæreticis docent, ad omnes sceleratos homines etiam pertinere censeant, ita vt nullum malefactorem hominem quamlibet sceleratum puniendum esse credant: sed omnem talem diuino iudicio relinquendum putent. Non credo hominem aliquem: nisi demens ille sit, taliter sentire: quoniam hoc naturali legi apertissime repugnat. Nulla

Nulla enim est, aut nunquam fuit tam barbara gens, quæ latrones, fures, homicidas, non acerrime puniatur, quoniam alias nullius esset tuta supellex, nullius vita secunda, nullaque res publicè diu persisteret: sed omnes citissime perirent. Essent enim homines, ut pisces maris, è quibus maiores deorant minores. Quo rerum ordine seruato, fieri necesse esset, ut soli potentes viuerent, & nullus esset in republica pauperibus, & infirmis locus. Præter hanc naturalem legem, quæ omnium cordibus insita est, lex etiam diuina scripta talem sententiam manifestissime damnat: quoniam non vno tantum, aut altero loco præcipit malefactores esse puniendos. Omitto pœnas illas, quas veteris legis rigor peccantibus esse infligendas olim decreuit. Ipse pietatis fons, & magister

Mat. 26 Christus saluator noster apud Matthæum ait: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Et apostolus eius Paulus loquens de potestate à Deo principibus data, ait: Si malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat, Dei enim minister est, iudex in iram ei, qui malum agit. Et apostolorum princeps eandem sententiã confirmat in-

Rem. 13 quies: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Multa alia sunt pro hac re testimonia: sed pro re tam aperta enarrare piger: quia video hæc satis superque esse, nec esse pluribus opus. Sic igitur fateri oportet malefactorem esse puniendum: peto causas, propter quas puniendus est, quibus assignatis, cum eadem causâ militent contra hæreticos, quæ contra alios malefactores, colligemus inde, aut nullum malefactorem esse puniendum, aut hæreticum etiã puniri oportere. Duplicem constat esse causam, quæ vehementer urget, ut malefactores iuxta variam suorum criminum qualitatem puniantur. Prima causa est ipsius malefactoris correctio, & emendatio. Nam ad hoc peccator primum punitur, ut pœna urgente discat benefacere.

Esaï. 28 Vexatio siquidem (ut est apud Esaïam) dat intellectum auditui. Et Salomon in prouerbis ait: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Si quis autem hanc sapientis sententiã ad solos ætate pueros referri forte contendat, ut illi soli sint virga disciplinæ erudiendi, & non senes, neque iuuenes, audiat Hieronymum hæc Salom

A Salomonis verba in commentariis super prouerbia interpretantur. Multos, inquit ille, nouimus pueros sapientia præditos. Nam & Hieremias puer prophetiæ mysterium suscepit. Et Daniel scribit, quòd dedit Deus pueris abstinentibus scientiam, & disciplinam in omni verbo, & sapientia. Unde restat intelligere, quòd pueros hoc loco non ætate: sed sensu paruulus significet, quales vetabat Apostolus esse eos, quibus ait: Nolite pueri effici sensibus: sed malitia paruuli estote. Huiusmodi enim pueros, id est animos iuuentutis, vel lasciuia, vel inertia deditos, necesse est iuuenili disciplina castigari, & ad iustum vitæ tramitem prudentium vigore perducì. Hæc Hieronymus. Propter hanc causam pietissimus Deus qui non vult mortem peccatoris: sed magis, ut conuertatur, & viuat, saepe ærumnis, & calamitatibus variis peccatores in hoc seculo punit, ut vel sic eos erudiat mala, quæ gesserunt agnoscere, & pro bonis, quæ culpa sua amiserunt suspirare. Multi enim sunt, qui afflictionibus vexati, coacti sunt intelligere pessima esse, quibus ireriti sunt vitia, & sic priorem vitam deserentes, nouam inceperunt, & veterem hominem cum actibus suis exuentes, induerunt nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et (ut alios multos omittam) filius ille prodigus, cuius meminit Lucas in Euangelio, non paruo exemplo nobis suffragatur. Ille siquidem accepta portione, quæ sibi hereditario iure contingebat, abiens in regionem longinquam, totam substantiam suam dissipauit viuendo luxuriose: sed acerba fame illum postea cogente ad se reuersus didicit, quanta bona amiserat, quæ in domo patris persistens habebat. Et sic sapientior factus ad patrem rediit, peccatum agnouit, & misericordiam petens statim impetrauit. Paulus apostolus cum antea vastator esset ecclesiæ, & Christiani nominis acerrimus persecutor, iens in Damascus caritate corporis à domino percutitur, ut vel sic ad desiderandum verum lumen cordis cogeretur. Paulus igitur, qui in prosperitate cæcus mente fuerat, flagellorum collyrio sanatus est, ut visum mentis reciperet, & ad Dei obedientiam se promptum offerret. Et ideo post impositionem manus Ananias, quam ex illius oculis cecidisse dicuntur, ut per squamas

*Hierony.
Hierem.
Dan. 2*

I. Cor. 14

Eph. 4

Luc. 15

Act. 9

squamas illas ex oculis corporis decedentes cæcitatē mentis decedentem intelligeremus. Ob hanc causam Paulus nos omnes admonet, ut tribulationes, quæ veluti flagella quædam sunt, quibus Deus nos percutiens tanquam pater erudit, patienti animo feramus. Quem enim (inquit ille) diligit Dominus castigat: flagellat autem omnē filium quem recipit. In disciplina perseverate. Tanquā filiis nobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis. Deinde patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerbamur eos. Num multo magis obtemperabimus patri spirituū, & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum secūdum voluntatem suam erudiebant. Hic autem id, quod vtile est in recipiendo sanctificationem eius. Hactenus Paulus in epistola ad Hebræos. Quapropter in posteriore ad Corinthios epistola de acceptis tribulationibus gloriatur, sic inquit: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Et Regius propheta diuinorū flagellorum virtutem agnoscens, gratias Deo pro illis reddit, sic inquit: Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas: prosperitate elatus præcepta Dei non plene didicerat, ut opere impleret: sed postea pœnis seuientibus humiliatus est, & sic didicit preceptis Dei obedire. Nam (ut Salomon ait) ubi est humilitas, ibi erit sapientia. His igitur præfatis percontari oportet eos, qui docent hæreticos non esse puniendos, an hæretici catholicam fidem deferentes agant bene, an male. Non puto virum aliquem Christianum adeo desipuisse, ut dicat hæreticos bene agere, & ob hæresim, quam tuentur sine crimine esse. Nam cum hæresis sit peccatum, & tam magnum, ut totius Christianæ structuræ euertat fundamentum, cōsequens inde est, ut hæreticus pro eo, quod hæresim amplectitur, & tutatur male & pessime faciat. Si hæresis mala est, & hæreticus male facit illi adhærendo, consequens est, ut bonum sit hæreticum ab hæresi ad fidem catholicam conuertere. Pœnis autem, & afflictionibus vrgentibus sæpe (ut experientia compertum est) hæretici ad fidem catholicam conuertuntur

Hebr. 12

2. Cor. 12

Psal. 118

Prov. 11

A uertuntur. Bonum igitur & optimum est pœnis & afflictionibus hæreticos punire, ut illis vrgentibus fidem, quam semel in baptismo susceperunt tueri cogantur. Nam (ut optime quidam dixit) felix necessitas, quæ nos ad meliora compellit. Præterea, si quis hominē ex aqua profunda, in quam se volens ad mortem proiecerat, contra illius voluntatem extraheret ad vitā, beneficeret: & si illum cum posset, qualibet etiam maxima adhibita violētia, à morte eripere negligeret, malefaceret, & mortis reus apud Deum haberetur. Nam (ut Symmachus Papa ait) non est grandis differentia, an lethum inferas, vel admittas. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum posset non excludit. Multo ergo melius facit iudex, cui ad malefactorum vindictam data est à Deo potestas, si hæreticos ut ad fidem catholicam conuertantur per pœnas quamlibet duras cogit. Is enim animam gressit à morte, quæ tanto est acerbior corporis morte, quanto anima multis interuallis corpus antecedit. Hanc argumentationem per locum à minori ad maius procedentem: quoniam vehementer meo iudicio aduersarios vrger, ut clarior illa euadat, operæ precium fore existimaui illam variis exemplis & similitudinibus cōfirmare, quæ Augustinus in epistola ad Bonifacium comitem de hac re loquens adducit: Molestus est enim (inquit ille) medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cadendo: sed ambo dirigendo. Si autē illos negligant, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelitas est. Si enim equus & mulus, quibus non est intellectus, moribus, & calcibus resistunt hominibus, à quibus eorum curanda vulnera contrectantur, & cum inter dentes eorum & calces sæpe homines periclitentur, & aliquando vexentur, non tamen eos deserunt, donec per dolores & molestias medicinales reuocent ad salutem: quanto magis homo ab homine, & frater à fratre: ne in æternum pereat, non est deserendus, qui correctus intelligere potest, quantum sibi præstatur beneficium, quando se persecutionem perpeti querebatur? Hactenus ex Augustino. Rursum quemadmodum paterfamilias se habet erga familiam suam, ita Rex, aut sacerdos, aut quiuvis alius iudex circa regnum, aut prouinciam, aut quamlibet reipublicam sibi subiectam. Hoc enim docet beatus Augustinus

Symmach.
papa.

August.

super Psalmum quinquagesimum, ubi patrem familias alloquens, hæc ait, Quomodo ad nos pertinet vobis loqui in ecclesiâ, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, ut bonam rationem reddatis de his, qui vobis subditi sunt. Hæc ille. At pater familias tenetur filios, & reliquos sibi subditos, verbo, & flagellis corripere, ut vel sic sapientiores fiant, & à malo ad bonum conuerti coguntur. Propter quod Salomon ait, qui parcat virgæ, odit filium suum. Ex quibus aperte colligitur, ut Rex hæreticum hominem verbis, & flagellis corripere teneatur, ut vel sic illum ad fidem catholicam, quam in baptismo susceperat, redire cogat: quod si facere neglexerit, non est charitate amator: sed contra charitatem Osor hæretici merito censebitur. Nam (ut recte Salomon ait) meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. Denique (ut huic primæ causæ punitionis malorum finem imponamus) si ad emendationem malorum procurandam bonum est ut mali puniantur, consequens est ut tanto melior sit peccatoris alicuius puni-
tio, quanto peius est peccatum quod ille commisit. Quia quanto peius est peccatum, tanto melior erit illius emendatio: & per consequens tanto melior (modo cætera sint paria) erit puni-
tio quæ ad talem emendationem extorquendam ordinatur. At crimen hæresis (ut supra docuimus) est pessimum. Optima est ergo hæretici puni-
tio, quæ illum ad hæresis reuocationem & abiurationem faciendam quodam modo cogit. Secunda causa, propter quam bonum est, & necessarium malefactores punire est publica, & communis totius reipublicæ utilitas, ut videlicet cæteris, qui tales punitiones conspiciunt, incuriatur timor, qui eos à malo auertere cogat. Nam (ut egregius poëta ait) oderunt peccare mali formidine pœnæ. Postquam autem peccatores timore pœnæ ducunt in desuetudinem malum, illud horrere incipiunt & deinde bonum ex consuetudine paulatim dulcescit. Vnde August. super Psal. 117. Cum per timorem gehennæ continet se homo à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & incipit timor excludi à charitate, & succedit timor castus, quo timemus ne tarder, ne discedat ne eo careamus. Ille utilis: sed non permanet in æternum, ut iste. Hæc Augustinus. Quapropter Christus saluator noster sæpe peccatoribus durum Dei iudicium,

A dicitur, ut inferni pœnas minatus est, ut per timorem gehennæ illos à peccatis reuocaret ad pœnitentiam. Licet enim meliores sint qui amore ducuntur, plures tamen sunt qui à timore coguntur ad bonum, & hi non mali. Nam timor Domini initium est sapientiæ, & viam parat ad charitatem. Propter hanc causam Paulus Timotheo scribens, ait: Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant. Volebat quidem Paulus timore pœnæ homines à malo auertere, & ad bonum inducere, & ob hanc causam iubet, ut publice peccâtes coram omnibus arguat, ut aliquorum puni-
tio multos à malo deterreat. Si autem publice peccantes impuniti relinquerentur, maxima inde præstaretur occasio ad quæcunque facinora committenda. Facilitas siquidem venæ incontinentium præbet delinquendi. Et sapientissimus Salomon ait: Etenim quia non profertur cito contra malos sententia absque timore vllò filij hominum perpetrant mala. Propter hanc causam Aristot. x. Ethico. cap. ix. censet iustum esse, ut legum transgressoribus pœnæ aliquæ statuatur ut publica, quatenus per illarum metum homines ad legum obseruantiam cogantur. Multitudo (inquit ille) necessitati potius, quam rationi, & pœnis, quam honestati parat. Idcirco sunt, qui legum-
latores oportere censent ad virtutem inuitare, ac prouocare honestatis gratia, propterea quod ij qui probi sunt, ob consuetudinem præcipue obtemperabunt: aduersus autem inobedientes, & hebetiores ingenio, castigationes, pœnæque instituire, at eos, qui curari, atque emendari nequeunt extrudere, atque exterminare. Probum enim hominem & ad honestatem viuentem, rationi obtemperaturum esse inquit: improbum vero voluptatem affectantem dolore afficiendum esse perinde atque iumentum. Hactenus Aristoteles. Ex hac secunda iustæ punitionis causa apertissime colligimus, bonum esse & necessarium hæreticos punire, ne illorum impunitas aliis ansam præbeat, quascunque vo-
luerint hæreses publice prædicare & docere. Hoc enim manifesta experientia compertum est, prouincias illas, in quibus seuera contra hæreticos viger iustitia, multo plus ab hæresibus esse purgatas, quam illæ in quibus effraznata est omnibus concessa licentia docendi & prædicandi quidquid libuerit. Huius rei testis fidelissimus est nostra Hispania,

ad quam propter verbum disciplinæ rigorem in ea aduersus hæreticos vigentem, vix vllus est ausus accedere ad Lutheranam sectam prædicandam aut docendam, quamuis multi ex hac pestifera factione per reliquas ferè omnes Christiani orbis prouincias peruagentur. Si vel mediocri aliquo disciplinæ rigore aduersus hæreticos vsa fuisset Germania, nec tantum fidei catholicæ detrimentum fuisset experta, nec tam molestam, & tam periculosam hereticorum infestationem pateretur, sicut nunc patitur. Quia illorum effrontem, & nimis effrænatam audaciam timor duræ punitionis represisset. Quibus timore perterritis, si illi correcti, & emendati non fuissent, hoc saltem non spernendum commodum inde haussisset Germania, quòd suæ hæreseos virus, quod mente conceperant, non fuissent ausi in populum euomere, & sic non tantus populus fuisset illorum pestifera doctrina infectus. Merito igitur sapientissimus Salomon ait: Virga, atque correctio tribuit sapientiam, puer autem qui dimittitur voluntati suæ confundit matrem suam. Quæ verba interpretans beatus Hieronymus in commentariis super prouerbia ait: Puer nanque, quem frequentissime corripendum, & erudiendum admonet, populus Dei est, qui si non assiduis monitis, & increpationibus sacerdotum fuerit castigatus, confusionem generat ecclesiæ, detrahentibus his qui foris sunt religioni fidei Christianæ. Hæc Hieronymus. Ideo igitur Germaniæ populus nunc ecclesiam matrem suam confundit: quia suæ dimissus est voluntati, qui si virga, & correctione fuisset eruditus, accepisset ab ea (vt Salomon ait) sapientiam. Ex his omnibus apertissime colligimus, aut nullū quamlibet sceleratum hominem esse puniendum, aut hæreticum esse etiam puniendum: quia bonum est, hæretici sicut cuiuslibet alterius peccatoris emendationem per penas procurare, & bonum est timorem aliis incutere, ne hæreseos venenum, quo populus infici possit, passim coram illo euomere audeant. Si is qui in rempublicam peccat, merito puniri potest, consequens est vt hæreticus etiam iustissime puniatur: quia hæreticus etiam in rempublicam peccat. Vnde piissimus Imperator Theodosius in l. Manichæos. C. de hæreticis. ait: Quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Præterea si Rex,

A si Rex, aut Episcopus, aut quæuis alia publica potestas valet punire peccantes in proximum & in rempublicam, consequens est & necessarium, vt multo magis punire valeat eos qui peccant in Deum & in ecclesiam. Quia multo grauius hi quàm illi peccant, & ob hoc multo etiam grauius puniri debent. Nam (vt in primo libro Regum ait Eli sacerdos) si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: Si autem in Dominum peccauerit, quis orabit pro eo? Hæretici autem, quia contra ecclesiæ catholicæ doctrinam pertinaciter sentiunt, credunt ecclesiam ipsam errare. Qui autem ecclesiam credit errare necessarium est, quòd credat, aut Deū errare, à quo illa regitur & docetur, aut Deum ecclesiam suam sic deseruisse, vt illam nec regere, nec docere voluerit, contra id quod ipse ante sæpe promiserat. Quidquid autem horum de Deo hæretici sentiant, grauissime in illum, sic sentientes peccabunt: quia per hæc, aut Deum mendacem, aut ignorantem, aut in promissis minime fidelem faciunt. Cum igitur tam grauent iniuriam Deo inferant hæretici, oportet vt grauius illi sint puniendi, quàm si essent in hominem aliquem, aut in totam rempublicam iniuriosi. Non enim ob aliam causam Principes Romani, ac reliqui omnes Principes Gentiles tam atroci persecutione infecti sunt apostolos, ac reliquos martyres: nisi quia idola sua neglexerunt, & illis publice trahebant. Non persecuti sunt apostolos propter pacisurbationem, aut propter reipublicæ prodicionem, aut propter quæuis alia crimina. Quoniam apostoli fuerunt viri pacifici, nihil contra rempublicam tentantes, nemini nocentes omnibus benefici. Nihil bono statui reipublicæ contrarium, illis tanquam malefactoribus vnquam obiectum est: sed duntaxat, quia idolis thura adolere noluerunt, ipsaque vilipendebant. Ideo Principes, ac Reges tanquam suorum falsorum deorum zelatores, in eorum vindictam exarserunt. Putabant quidem & merito, peccata in Deum multo grauius esse punienda, quàm peccata in hominem. Ob quam causam non dubito illos, si verum Deum cognouissent, multo acerbius in hereticorum punitionem fuisse exarsuros, quàm tunc in apostolos seuerunt. Rursum omnis persona, aut respublica habens potestatem coactiuam, potest subditos suos obligare ad ea quæ ad pacis, &

tranquillitatis obseruationem sunt necessaria. Si quis autem illa prætermittens, pacem turbauerit, iuste potest illum iuxta criminis qualitatem punire. Nihil est autem quod magis ecclesiæ pacem, & vnitatem tollat, quàm hæresis. Quia per illam quisque hæreticus se à fidei vnitatem separat. Et propter hanc causam hæretici omnes dicuntur schismatici, hoc est, diuisores: quia fidei & ecclesiæ vnitatem diuidunt. Iuste igitur hæretici puniuntur tanquam pacis ecclesiasticæ turbatores. Deinde Paulus (vt ipse testatur) in promptu habebat vlcisci omnem Corinthiorum inobedientiam. Cur igitur Christianis Principibus non licebit vlcisci hæreticorum inobedientiam & rebellionem, qui improba quadam & pertinaci audacia contra ecclesiæ doctrinam insurgunt, & illius verisimilis dictis obedire contemnunt? Insuper hæretici (vt Paulus ait) multum proficiunt ad impietatem: & sermo eorum, vt cancer serpit: quia quotidie magis, ac magis occupat & deuorat, & maculat mentes eorum, qui illos audiunt & cum illis versantur. Ne igitur licentiosa impunitate audaciores facti amplius grassentur, & magis quotidie noceant, bonum est duris illos pœnis reprimere, vt metu pœnarum exterriti nocere desinant. Accedit ad hæc totius catholicæ ecclesiæ consensus, quæ à multis retroactis seculis hæreticos puniendos esse censuit, vt per pœnas illos sapientiores faceret, & tanquam lupos ab ouibus arceret. Paulus vas electionis quendam pseudopphetam cæcitate percussit, eo quod Sergiuum Paulum proconsulem auertere querebat à fide. Nam (vt apostolorum narrat historia) Paulus plenus spiritus sancto intuens in pseudopphetam dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ non desinis subuere vias Domini rectas, & nunc ecce, manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem vsque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circumiens querebat qui ei manum daret. Si tanta seueritate vsus est Paulus in pseudopphetam, eo quod proconsulem querebat auertere à fide, credendum est illum multo maiore seueritate fuisse vsurum contra Lutherum, & alios huius temporis hæreticos, qui non solum vnum proconsulem: sed multos proconsules, Duces, Marchiones, Episcopos, Archiepiscopos, multas ciuitates, multasque provin-

2. Cor. 10

2. Tit. 2

Act. 13

provincias auerterunt à fide. Innocentius primus huius nominis Pontifex Cathaphrygas exilio damnauit. Gelasius Papa Manichæos in vrbe repertos exilio puniuit. Recharodus Hispaniarum Rex olim Arianos omnes in Hispania existentes militia priuauit. Nec vllum liberi hominis munus illos obire permisit. Imperatores Theodosius, & Martinus varias contra hæreticos statuerunt pœnas quæ habentur in codice Iustiano tituli de hæreticis. Constat iam apertissime (vt opinor) maxime illos errare, qui pro hæreticorum impunitate contendunt: & ipsis hæreticis, quibus impunitatem optant, esse multo peiores: quia animum illis præbent, vt omnes, qui velint hæreses libere prædicent, & doceant. Vnde beatus Gregorius exponens illud Iob, quod de diabolo sub nomine Behemoth loquitur dicens: Protegent vmbra vmbra eius, sic ait: Vmbra quippe sunt diaboli, omnes iniqui qui dum imitationem iniquitatis eius inseruiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem vmbra eius sunt pluraliter reprobi, ita singulariter vmbra eius est, vnusquisque peccator. Sed dum doctrinæ iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt, vmbra behemoth istius, vmbra eius protegent: quia peccatores quique in quo sibi male sunt conscii, in eo & alium peccantem defendunt. Vmbra vmbra eius protegent, dum nequissimorum facta, nequiores peruersis patrociniis tuentur. Et paucis interpolitis subdit: sic fit, vt summa criminum dum defenditur, augeatur: & vniuscuiusque nequitia eo sit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentius diu multa tolerantur. Sed tales quique, seu extra, seu intra sanctam ecclesiam esse videantur, tanto se apertiores Dei hostes exhibent, quanto maiores sunt patrocini vitiatorum. Hactenus Gregorius.

Innocen.

primus

Gelas.

Recha.

Theodo.

Martin.

Grego.

Iob. 40

Respondetur obiectionibus eorum, qui pro hæreticorum impunitate contendunt. CAP. IIII.

Vix vllum est tam apertum mendacium, quod non possit ab eo, qui mentiri, & decipere optat quadam

veritatis imagine adumbrari. Sic etiam non desunt his, qui hereticos impunitos esse volunt, argumenta quaedam quamuis falsa, quibus suum errorem aliquo veritatis colore aliis suadere conantur. Ut igitur catholica veritas clarior, & firmitior maneat, opus est eorum obiectionibus occurrere, & argumenta, quibus catholicam veritatem oppugnant prorsus euertere. Primo ergo obiiciunt, Deo non placere coacta seruitia: sed voluntarie esse illi sacrificandum, atque inde colligunt neminem ad fidem, aut aliquod aliud bonum esse cogendum. Nemo enim (vt aiunt) ad id cogendus est, ex quo nullam potest consequi utilitatem. Ex bono autem, quod quis coactus facit, nullum meretur à Deo recipere praemium. Nam apostolus cum Corinthios ad eleemosynas hortaretur, ait: Vnusquisque det prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate, vel hilarem enim datorem diligit Deus. Ex quo datur intelligi, quod qui inuitus dat, & rem perdit, & meritum. Huic obiectioni respondet beatus Augustinus sic inquit: Si voluntas mala semper suae permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis filium durum non solum verbis corripere: sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Vnde idem Salomon dicit: Tu percutis eum virga, animam autem eius liberat à morte. Si autem mala voluntas suae semper permittenda est libertati, quare corripuuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem non reuocastis, perditum non inquistis? Et vos oves Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo displicemus: quia reuocamus errantes, & quaerimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini monentis, si vos ad ouile eius redire cogamus, quam consentiamus voluntati errantium, vt perire vos permittamus. Hæc Augustinus. Et ponuntur hæc verba in capit. displicet. xxiiij. q. iij. Sed quia in his verbis Augustinus absolute, & sine vlla distinctione videtur, vt omnis sine vilo discrimine possit ad quodlibet bonum cogi, ne quis ex verbis illius male intellectis decipiatur, admonere decreui lectorem, vt intelligat non omnes iuste posse cogi ad fidem: sed considerandam esse illius, qui cogitur qualitatem. Si quis nunquam fidem Christi suscepit

2. Corin. 9

Augusti.

Pro. 19

Ecc. 14

A scipit in baptismo, sicut sunt Iudæi, aut Sarraceni, aut Pagani, is certe non est minis, & terroribus compellendus ad fidem: quia credere voluntatis est. Si quis vero fidem iam semel in baptismo suscepit, & postea eam deseruit, quemadmodum apostata, & reliqui heretici faciunt, is merito compellendus est, vt fidem quam semel suscepit, teneat. Ratio autem huius discriminis est: quia iure naturæ quisque obligatur, vt quod semel promisit, reddat: & sic ex eodem iure oritur, vt potestas publica possit illum cogere ad promissa seruando. Licet enim cuique liberum sit aliquid promittere, vel non promittere: tamen postquam illud promisit, iam non est in eius potestate seruare promissum, vel non seruare. Nam per promissionem suam se subdidit potestati publicæ, vt possit ab ea ad seruandum promissum compelli. Idem prorsus dicendum est de voto, & redditione voti. Vouere siquidem libertatis est, reddere autem necessitatis. Ad primum quidem cogitur, ad alterum vero iuste quisque compellitur. Iudæis, & Sarracenis, & cæteris infidelibus liberum est fidem vel se suscipere, vel non suscipere. Iudæi vero non quidem ab beatitudinem consequendam: ita vt sine fide possint vitam consequi sempiternam sicut cum ea: sed liberum dico, quo ad publicam humanam potestatem: sed quia non sunt in hoc publicæ potestati subiecti, vt possint ad fidem catholicam suscipiendam compelli. Postquam autem iam fidem in baptismo susceperunt: quia tunc se illam in posterum seruaturos promiserunt, merito ad id, quod susceperunt tenendum, & quod promiserunt seruandum, compelli possunt. Hæc nostra sententia confirmatur autoritate cõcilij Toletani quarti quod in capite suorum decretorum lvi. postquam de hinc Iudæos & Sarracenos non esse ad fidem catholicam cogendos ita ait. Qui autem iam pridem ad Christianitatem venire coacti sunt, sicut factum est temporibus religiosissimi Principis Sisebuti: quia iam constat eos sacramentis diuinis associatos, & baptismi gratiam suscepisse & chrismate unctos esse, & corporis & sanguinis domini exitisse participes: oportet, vt fidem, quam etiam vi, vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen domini blasphemetur, & fides quam susceperunt, vili ac contemptibilis habeatur. Hæc conciliū Toletanum. Quæ

verba habentur in volumine decretorum in cap. de Iudcis. **G**
 xlv. dist. Ex quibus verbis clarissimè patet hereticos esse ad
 fidem catholicam, quam deseruerunt, cogendos. Quod au-
 tem obiiiciunt, neminem esse cogendum ad id, ad quod in-
 utili cogitur, fateor. Sed nūquid hæreticus inutiliter cogitur
 ad fidem suscipiendam? Minime. Quia multiplex ex hac com-
 pulsione succedit utilitas. Prima est ipsius hæretici emenda-
 tio: quæ ex punitione facile oriri potest: quoniam sæpe ali-
 quid timore incipitur, & tandem perfecto amore finitur, &
 tunc ut beatus iohannes in sua j. c. canonica epistola ait) perfe-
 cta charitas foras mittit timorem. Sed obiiiciunt multis ista
 nō prodesset: sed per tales pœnas multos fictos Christianos
 fieri, qui etiam publice se dicant fide tenere, mēte tamē negāt.
 Huic obiectioni ego iuxta beatum Augustinum respondeo
 quod non ideo contēnenda est medicina: quia aliquorū in-
 sanabilis pestilētia per illam nō sanatur. Non est enim vi-
 tium medicinæ, sed morbi, cum ea, quæ aliis morbis medici-
 na succurrit alicui eiusdē generis morbo nō medetur. Dein
 de etiā si aliquibus huiusmodi cōpulsio ad salutem nō pro-
 fit, non tamen ideo inutilis censenda est: quia tunc publica
 consideranda utilitas, quæ multo maior est, quam priuata. **D**
 Nam per talem punitionem cohibentur hæretici. ne suas
 hæreses publice prædicent, & doceant: & sic sua pistifera
 doctrina totam rem publicam inficiant. Magna siquidem
 est totius reip. utilitas, si illa à pestiferis hæreticorū doctri-
 nis immaculata custodiatur. Vnde colligimus melius esse,
 hoc est, minus malum oculis hereticos tolerare, quàm pu-
 blicos permittere: quia hi per effrenatā, licentiōsamq; au-
 daciam multo nocētiore sūt, quàm illi, qui timore pœnæ
 veluti freno quodam cohibiti, in publicum prodire nō au-
 dent. Secundo sic arguunt: Hæretici vei bis, & rationibus
 conuincendi sunt, non sunt ergo pœnis, & afflictionibus ad
 fidem cogendi. Consequentiam dicunt esse notā, & allum-
 ptum probant: quia beatus Petrus docet debere non om-
 nes esse paratos reddere rationē omni poscenti de ea, quæ
 in nobis est fide. Fateor quidem (& hoc ipsum iam supra
 docui) bonum esse prius hæreticos verbis admonere, ratio-
 nibus illos iuxta cuiusque hæretici conditionem applican-
 dis, de sua hæresi conuincere: sed quia multi sunt adeo per-
 tinaces, & indurati, vt citius frangantur, quàm emendē-
 tur

A tur, opus est circa illos id agere, quod beatus Isidorus ait: *Isidor.*
 Qui blando verbo (inquit ille) castigatur, & non corrigi-
 tur, necesse est, vt acrius arguatur. Cum dolore ascindenda
 sunt, quæ leniter sanari non possunt. Hæc ille. Pastor, qui
 videt lupum inuadentem gregem ouium, vocibus primo
 contra illum clamat, vt vel sic illum à grege arceat: & si
 vocibus illum minime deterreri cōspicit baculo, & funda,
 & gladio, & sagitta si opus est, illū aggreditur, vt à grege
 propellat, & sic oves illasas custodiat. Pastores sunt eccle-
 siae Prælati, qui vigilat per subditos, tanquam super oves
 sibi commissas, pro quibus sunt Deo redditori rationem.
 Lupi autem, qui his ouibus maxime nocent, hæretici sunt,
 de quibus saluator noster apud Matthæum ait: Attendite
 à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium
 intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et Paulus in Actibus
 apostolorum, hæreticos appellauit lupos sic inquires: Scio
 quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces
 in vos, non parcentes gregi. Ne igitur hæretici aliis no-
 ceant, oportet illos tanquam lupos rapaces flagellis,
 & fustibus percutere, si admonitione blanda non com-
 pescuntur. Coguntur medici multas, & varias perquirere
 medicinas cum vident vsitata, & communia remedia non
 proficere, & quo magis incurdescunt morbi, eo efficaciora
 sunt quærēda antidota, quæ illos ab humano corpore citius
 & melius propellere valeant. Bonum certe & optimum sal-
 lutis mendicamen circa hereticos ad fidem reducendos est
 lenitas, & mansuetudo, per verba monitoria, & sermo-
 num blanditias. Cum vero hoc pharmacum ob induratum
 hæreticorum malitiam nihil illis prodesset cognoscitur,
 debent hi, quibus talium morborum est cura commissa,
 asperioribus in illos, & acerbioribus vti medicamentis.
 Nam dominus, & redemptor noster Iesus Christus totius
 lenitatis & mansuetudinis exemplar, factus ex funiculis fla-
 gello numularios omnes è templo eiecit, oves quoque, &
 boues eorum, æs illorum effudit, & mēsas subuertit. Si hoc
 numularis fecit, multo acerbiorē se hereticis præstitisset:
 quoniā multo grauius hereticorū, quā numulariorū est pec-
 catū, & multo plus heretici, quàm numularij ecclesie noce-
 re possunt. Tertio sic arguunt hi, qui pro hereticorum impu-
 nitate cōtendunt. Perfecta viuendi forma, quam christiani
 omnes

Mat. 7

Act. 20

Ioa. 2

1. Ioa. 4

1. Pet. 3

omnes tenere debent, in sacro euangelio, & in Pauli, & cæterorum apostolorum epistolis plenissime continetur. Euan-
 gelium autem apostolorum epistolæ non docent christia-
 nos debere Principum fauorem contra hæreticos implora-
 re, neque Principes debere molestiam aliquam hæreticis in-
 ferre: ergo Principes, qui hæreticos puniunt, & qui ad hæc
 punitionem Principum fauorem implorant, contra Christi,
 & apostolorum doctrinam faciunt. Huic obiectioni du-
 pliciter respondeo. Primo quidem nego nullam esse in sa-
 cro euangelio, & in Apostolorum epistolis, de hæreticorum
 punitione doctrinam. Nam Christus saluator noster de fra-
 tre peccatore reprehenso, & non emendato loquens, apud
 Mat. 18
 Mat. ait: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, &
 Publicanus. Et paulo ante in eo cap. dixit: Væ homini illi,
 per quem scandalum venit: expedit enim ei, vt suspendatur
 mola asinaria ad collum eius, & demergatur in profundum
 maris. At nulli sunt, per quos grauius nascatur scandalum,
 quam per hæreticos: expediens igitur est, vt suspendatur
 mola asinaria ad collum eius, & demergatur in profundum
 Titum 3
 Titum 3
 maris. Et Paulus Apostolus præcepit hæreticum hominem
 semel, & iterum admonitum fore ab hominum consortio
 deuitandum. Et Galatis scribens satis aperte insinuat hære-
 ticos ab hominum cõmunionem propellendos, sic inquit:
 Gal. 5
 Gal. 5
 Vtinam abscindantur qui vos conturbant. Nulli autem sunt
 qui grauiores, & magis noxias turbationes inter fideles
 excitent, quam hæretici: qui nouas quotidie fingunt doctri-
 nas, quibus Dei populum ab vnitatem fidei separare contem-
 dunt. Deinde & si in sacro euangelio, aut Apostolorum ca-
 tholicis epistolis nulla de hæreticorum punitione reperi-
 retur aperta doctrina, nõ tamen ideo consequens est illorum
 punitionem non esse iustam. Quoniã tunc consulto, & ex in-
 dustria, hæreticorum puniitio tacita fuit ne fides sacri euan-
 gelij humanæ tribueretur potentie. Nam cum ea, quæ fide
 creduntur, omnem humanum superent intellectum, oportebat
 fidem euangelij diuinæ ascribere virtuti, & non huma-
 næ sapientiæ, aut potentie. Propter hoc Christus saluator
 noster primos discipulos suos, per quos fides euangelij præ-
 dicanda erat, non sumpsit philosophos, aut alios viros do-
 ctos: sed simplices, & idiotas, & prorsus illiteratos. Ita
 etiam ne eadem fides humanæ imputaretur potentie oportuit

A
 tuit fidem hanc non per Imperatores, aut Reges, aut duces,
 aut quoslibet alios mundi potentes: sed per homines
 pauperes, & infirmos, & impotentes per totum orbem præ-
 dicari. Postquam autem iam semel per totum orbem fides
 euangelij fuerat prædicata, & Principes terræ viuificæ cru-
 cis vexillum portantes sub Christi nomine militare cœpe-
 runt, & diademata Regum obedientie fidei se subsiderunt,
 iam tunc oportuit, ipsam fidem contra hæreticos, acerbis-
 simos eiusdem fidei hostes, regum & Principum armis fo-
 ueri, & eorum autoritate, & maiestate cõsolidari. Quem-
 admodum enim olim David licet Rex erat, & ex manda-
 to Dei per Samuelem prophetam vnctus, patenter expecta-
 uit, & mansuete cum Saule egit, donec Deus Saul de me-
 dio sustulit, quo è vita sublato regalia omnia exercuit, sic
 etiam ecclesia non est à principio potestate gladij mate-
 rialis in suos subditos vsa: sed cum omni mansuetudine
 existat, donec Deus iugo suo colla Regum terræ sub-
 deret. Quarto argumentantur contra nos ab exemplo apo-
 stolorum, & aliorum ecclesie procerum, qui in principio na-
 scentis ecclesie, fidem catholicam verbo, & exemplo perfe-
 ctissime docuerunt. Illi enim (quamuis multi tunc erant
 hæretici, videlicet Simon Magus, Menander, Saturninus,
 Cerdon, Ebion, Cerinthus, Martion, Valentinus, alijque plu-
 res, quos enumerare non est opus) nunquam tamen legun-
 tur Principum terræ fauorem, aut auxilium contra hæreti-
 cos implorasse, neque ab illis petiisse, vt hæreticos poena ali-
 qua puniret, qua illos ad catholicam fidem redire compellerent.
 Non licet igitur christianis nunc fauore Principum hæreticos
 persequi, alioquin discedent longissime ab Apostolorum
 imitatione, quod maxime reprobandum est. Hanc
 obiectionem (vt testatur Aug. super Ioannem) opposuerunt
 Donatistæ hæretici contra catholicos, qui Principum fauore
 iam tunc hæreticos persequantur. Sed hanc obiectionem
 facile refellit beatus August. dicens, quod in principio
 nascentis ecclesie ideo Apostoli, & eorum successores non
 petierunt Principum fauorem contra hæreticos: quia
 nullus tunc Imperator, aut Rex obediat Euangelio, nullus
 tunc fidem Christi redemptoris nostri susceperat. Sub illis
 quidem temporibus Principes Romani fuere Nero, Domitianus,
 Traianus, Decius, & alij similes crudeles tyranni,

ni, qui omnes fidem catholicam acerbissime sunt persecuti. Nondum tunc impletum fuerat, quod Spiritus sanctus per os David prædixerat. Et nunc reges intelligite, erudimini, qui iudicatis terrâ. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et iterum: Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes seruient ei. Quomodo Apostoli, & qui illos proxime sunt secuti, fauorē, & auxilium tūc peterent ab illis, quos sciebant esse fidei christianæ apertissimos hostes? Non enim tam stupidi, & dementes erāt Apostoli: vt ab his, quos optime nouerat, fidem catholicam ardentissime persecuti, fauorem pro eiusdem fidei tutela contra hæreticos peterēt. Quod ergo Apostoli, & illorū proxime vicini, non petierunt fauorem Principum contra hæreticos, non fuit quia hæretici non fuissent punitione digni: sed quia gladius Gentilium Principum, & Imperatorum nondum seruiebat Euangelio. Postquam autem Imperatores sacro baptismate sunt abluti, & Christo nomina dederunt, & de eius nomine gloriari cœperunt: iam tunc Christiani fauorem Principum contra hæreticos petere non dubitarunt. Nam à magno Constantino viri catholici in concilio Nicæno petierunt auxilium, quo possent hæreticos extirpare, quorum petitioni piissimus Imperator libentissime annuit, & sic Arrius cum suis asseclis damnauit exilio: quia fidem Nicæni concilij nolebat recipere. Theodosius Imperator puniuit hæreticos Manichæos priuatione omnium bonorum suorum: priuauitque illos omni hæreditaria successione. Horum exempla sequuti alij Imperatores, & Reges Christiani, varias successu temporum contra hæreticos leges ediderunt: vt per legum seueritatem, infamiam hæreticorum audaciam compescerent. Hac etiam de causa (vt Augustinus ait) cum multi ex septuaginta discipulis à Domino, & saluatore nostro discessissent, & arbitrio suæ malæ, & impiæ discessionis ille eos permisisset, cæteris duodecim, qui permanserunt dixit: Nunquid & vos uultis abire? Hoc quidem tūc saluator noster fecit: quia quamuis magnam haberet tunc etiam potestatem, qua uti potuisset illos puniendo, & compescendo, prius tamen elegit commendare humilitatem. Tunc enim spectus erat Christus, & nondum adorabāt illum Reges terræ, neque gentes seruibant ei, quemadmodum de illo propheta Regius prædixerat.

A dixerat. Quæ propheta quanto magis impletur, tanto ecclesia Christi sponsa maiore uirtu potestate, vt non solum inuitet: sed etiam compellat ad bonum. Nam homo ille, qui conam magnam fecerat, cum illi, qui ad eam inuitati fuerant, venire recusassent, ait seruo. Exi cito in plateas, & uicos ciuitatis, & pauperes, ac debiles, & carcos, & claudos introduc huc. Et ait seruus: Domine factum est, vt imperasti: & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in uias & sepes: & compelle intrare, vt impleatur domus mea. De his qui primo uenerant, dictum est: Introduc eos. De posterioribus uero dictum est compelle eos intrare. Quod primis dictum est: ad illa tempora referri debet in quibus fidem catholicam Reges, & Principes terræ nondum susceperant. Tunc enim quilibet arbitrio suæ uoluntatis dimittebatur. Quod posterioribus dictum est, posteriora respiciunt tempora, quando gladius Regum, & Imperatorum seruire cœpit Euangelio. Et in his temporibus, non solum inuitari debent hæretici: sed compelli, vt fidem catholicam, quam semel in baptismo susceperunt, corde credant ad iustitiam, & ore confiteantur ad salutem.

B De hæreticorum pœnis, & primo de corporalibus, deinde de spiritualibus sigillatim tractatur, & nuac primo de bonorum temporalium confiscatione.

CAP. V.

O stendimus iam manifestissimis (vt opinor) argumentis iustam, & necessariam esse hæreticorum punitionem, superest ut pœnas, quas iura hæreticis decernunt, sigillatim pertractemus, & merito illas esse decretas conuincamus, vt vel sic obmutescere faciamus impudentem quorundam hominum audaciam, qui Pontifices, & Reges de nimia aduersus hæreticos seueritate notant. Multæ, & variæ sunt pœnæ, quibus ecclesiasticæ sanctiones, Imperatorumque leges hæreticos plecti iubent. Quædam enim sunt spirituales pœnæ, quæ animam solam respiciunt. Aliæ sunt corporales, quæ corpus affligunt. De singulis suo ordine dicemus, & primo de corporalibus, postea uero de spiritualibus pœnis differemus. Inter corporales pœnas, una & quæ non parum hæreticos vexat, est, bonorum omnium pro-

scriptio,

Scriptio, & confiscatio. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnium bonorum suorum dominio priuatur, & in eius locum fiscus subrogatur, si hæreticus est secularis, & in terris dominorum secularium. Si vero hæreticus est secularis in terris ecclesiarum, aut est clericus, bona eius applicantur fisco ecclesiarum: nisi clericorum bona essent ecclesiarum, vel ipsi haberent stipendium ab ecclesia, quia applicabuntur ecclesiarum, cuius erant, vel à qua stipendium acceptant. cap. excommunicamus, §. damnati. extra de hæreticis. Iusta quidem poena, & merito contra tam graue scelus statuta, vt huius tam acerbae poenae metu, hæretici suas hæreses aliis palam facere reformident. Diuitiarum siquidem cupido, & amor multorum animos adeo vehementer percellit, vt pro illarum tutela nullum prætermittant laborem, nihilque intentatum relinquunt, etiam si pro illarum conseruatione oporteat periculo se exponere mortis. Quantus autem est diuitiarum amor, tanta inde succedit lætitia, & voluptas cum possidentur, & tantus dolor cum amittuntur, postquam fuerant semel possessæ. Aequa enim lance pensantur odium & amor: gaudium & dolor: lætitia & tristitia. Quantum quisque rem aliquam amat, gaudet, & lætatur de illius presentia, tantum habet exorsam eiusdem rei priuationem, dolet, & tristatur ex ea. Et hinc euenit, vt quotquot diuitias ardentem amant, suspitiosi reddantur & timidi. In omni siquidem negotio formidolosior est diues, quam pauper, cauius munit ædes furum metu. Metuit tēpestates propter frumētā, quæ habet in agris, & propter merces, quas habet in mari. Metuit amicos, ne fortasse illis rogantibus aliquid donare cogatur. Metuit inimicos, ne vi aut fraude aliqua illata, aliqua ex parte noceant. Timidius, & parcus conuiciatur metu multæ. Omnia denique circumspicius facit, & dicit metu calumniæ, quæ potissimum diuitibus strui solet: quoniam habent, quod illis auferrī possit. Ob hanc causam sapientes legum latores cum leges aliquas condiderunt, quas summe obseruatas esse cupiebant, aliquam pecuniæ multam earundem legum transgressoribus statuerunt, vt metu multæ pecuniæ homines ab illarum legū transgressione detererent. Solon, qui nunc inter septem Græciæ sapientes numeratus est aliquibus earum legum, quas Atheniensibus dedit, quo melius obseruarentur, certam aliquam

A aliquam pecuniæ multam adiecit. Nam (vt Plutarchus in vita Solonis refert) si quis sacris in locis, vel in iudicio, vel apud magistratus, aut cum certaminum spectaculum instaret, in viuum aliquem esset maledictus inuectus, eum quinque drachmis multari, quarum tres, ille, qui fuisset iniuria affectus, duas alias ærario publico soluere iussit. Si quis etiam raptæ liberæ mulieri vim intulisset, eum decem drachmis multari præcepit. In Romano autem imperio multæ, & variæ sunt leges, quæ aliquorum scelerum patratibus aliquam certam pecuniæ penam decernunt. Multæ etiam sunt aliæ, quæ propter grauiora alia scelera, eos, qui illa perpetrarunt, omnium bonorum dominio, & possessione priuant. Si quis enim crimine læsæ maiestatis fuerit infectus, eum lex iubet eo ipso omnium bonorum suorum possessione esse priuatum. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. Quæ poena adeo vim suam, & potestatem extendit, vt etiam valeat post mortem. Quoniam, & si reus non fuerit de hoc crimine accusatus in via, potest post mortem accusari, & si fuerit tunc conuictus, tunc bona eius repententur ab his qui possident. Sic enim sancitum est in l. pen. & vt. eod. tit. Fallarij monet eo ipso omnium bonorum suorum possessionem amittunt. l. pen. C. de falsa moneta. Bona contrahentis incestas nuptias, fisco sunt iure ipso applicata, vt patet in authent. incestas. C. de incestis, & inutilibus nuptiis. Raptor ingenuæ mulieris, siue illa virgo tunc fuerit, siue desponsata siue vidua, & qui illum comittatus est in inuasiōe, & rapina, omnium bonorum suorum dominio priuatur, & bona eius ipsi raptæ applicantur. l. vnica. §. siquidem. C. de raptu virginum. Omitto alia municipalia iura, quæ cum multa & varia sint, vix tamen vllum ex illis tam multis reperietur, quod ad crimina aliqua coercenda certam aliquam pecuniæ multam non statuerit, his qui talia crimina commississent. Si in his omnibus, atque aliis id genus legibus, quæ communi totius populi consensu probatæ sunt alicuius, certæ pecuniæ multæ, aut omnium bonorum priuatio, ad crimina talia coercenda iuste decreta esse dicitur, multo iustius est, vt hæretici, quorum multo grauius est, quam aliorum peccatum, omnium bonorum suorum proscriptione cohibeantur. Nam (vt optime dicitur in l. Gazaros. C. de hæreticis, & Manichæis) longe gra-

uius est aternam, quam temporalem offendere Maieftatem. Ex quo apertiffime colligitur, vt multo etiam iuftius fit haereticos: quoniam diuinam offendunt Maieftatem, omnium bonorum proferiptione punire, quam eos, qui humanam Maieftatem quouis alio crimine laedunt. Ad idem, fi falsarij monerent iuste omnium bonorum fuorum dominio priuantur, multo iuftius est, vt confimili poena feriantur haeretici, qui multo peiores falsarij funt, quam illi. Quia haeretici falsa, & erronea dogmata pro veris difseminant, & sacram scripturam ad falsum, & longe à Dei spiritu alienum detorquent sensum. Nonne multo pretiosior est scriptura sacra, quam quauis, & quantalibet mundi pecunia? Multo ergo malignior est, qui scripturam sacram falsificare contendit, falsum illi adhibens sensum, quam qui falsam condit pecuniam. Quo fit, vt multo etiam grauius fit puniendus. Præterea iustum est, vt poena respondeat culpæ, & in eo quisque puniatur, in quo peccauit, aut in eo vnde peccati sumpsit occasionem. Hac enim ratione Salomon in libro Sapientiae probat iustas fuisse plagas, quibus Deus Aegyptios idololatrias affixit, sic inquit: Quod quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinem murorum animalium in vindictam, vt scirent: quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non enim impossibilibus erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem urforum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas, & ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes, quarum non solum læsura poterat illos exterminare: sed & aspectus præ timore occidere. Nam & singulis vno spiritu poterant occidi, persecutione passi ab ipsis factis suis, & dispergi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. Hæc tenus Salomon in sapientia. In quibus verbis id aduertendum est, quod ait: Deum per Mufcas, & cyniphes, & locustas Aegyptios puniuisse, non quod aliæ illi defuerint poenæ, quibus illos affligere potuisset: sed quia nulla erat culpæ conuenientior, vt in ipsis animalibus punirentur, quæ illi maximo venerantur honore. Ex hoc eodem argu-

menta

A menta colligimus, vt licet sint aliæ multæ poenæ, quibus haeretici possunt puniri, omnium tamen bonorum fuorum proferiptione iuste plestantur, vt in eo puniantur, quod illis præbuit suæ hæresis occasionem. Nam inter multas hæresum causas, vna, & non parua est (vt lib. iij. c. j. ostendemus) auaritia, quæ portam latissimam ad hæreses introduendas aperit. Vnde Paulus in prima ad Timotheum epistola ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt, à fide, & in seruerunt se doloribus multis. Et in epistola ad Colossenses, auaritiã dicit esse idolorum seruitutem. Hoc etiam docuit saluator noster apud Matthæum in parabola illa nuptiarum, quas Rex quidam filio suo fecit, & misit seruum suum vocare inuitatos ad illas, & noluerunt venire. Ex illis autem, qui venire neglexerunt, fuit vnus, qui abiit in negociationem suam. Nam quia diuitias amabat, pro illis acquirendis negociationi operam dabat, & ideo hanc gaudio nuptiarum prætulit. Nuptias, quas Rex filio suo facit iuxta omnium sacrorum doctorum interpretationem, figuram gerunt incarnationis filij Dei. Ad has nuptias per seruum suum Deus inuitat, quando per prædicatorem suum vocat ad fidem incarnationis. Sed ad hanc venire negligit, qui diuitias amat, & negociationi intēdit. Nam qui diuitias effrenate amat, filium Dei pro nobis pauperem effectum despiciet, & illius Euangelio quod paupertatem extollit, & nobis illam valde cōmendat, nullam præstabit fidem. Hanc enim esse arbitror vnã ex potissimis causis, propter quam multi ex Iudæis fidem catholicam suscipere recusant: quia diuitias vehementer amant, & pro illis acquirendis vsuras exercent, quas, si ad fidem Euangelij conuertantur, sciunt nõ esse illis permittendas. Deinde qui diuitias ardentem amat, et si fidem semel iam in baptismo suscepit, quæ illum ad credendum Euangelio cogat, quidquid tamen pro paupertatis commendatione, & pro diuitiarum contemptu in Euangelio legit, ad alium detorquet sensum: quia voluntas nimio diuitiarum amore infecta, totum intellectum ad illarum fauorem conuertit, & trahit. Et sic intellectus obæcatus pro illis sentit, pro

Sap. II

1. Tim. 6

Colossen. 3

Mat. 22

illis loquitur, pro illis prædicat, & docet. Vnde beatus Hieronymus exponens Psalmum 143. in illo versu: *Boues eorum crassi*, sic ait. Vidit & Pharaon in somnio boues crassos, Israelitici populi tenues sunt, Aegyptij crassi. Videris enim magistros hæreticorum nihil aliud facere: nisi studere diuitiis. Diuitiis student & pauperem Christum contemnunt. Hæc Hieronymus. Sed præter hæc scripturarum testimonia, extant etiam non pauca exempla, quæ apertissime comprobant sæpe hæretes ex auaritia oriri. Nam (vt ex multis aliqua pauca proferamus) Ieroboam ille qui super decem tribus erectus est in Regem Israel, timens, ne si populus Israel occasione adorandi verum Deum ascenderet Hierusalem, & sic conuerteretur cor populi ad Dominum suum Roboam Regem Iuda, & sic ipse Ieroboam regnum quid iam tenebat amitteret, excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit populo Israel: Nolite ultra ascendere in Hierusalem. Ecce dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, posuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan.

3. Reg. 12. Ex quo factò discimus, auaritiã ipsius Ieroboam, ipsum, & totum illius regnum, non solum in hæresim: sed in apostasiam, & idololatriam proiecisse. Et huc Ieroboam omnium hæreticorum typum tenere, testatur Angelomus in commentariis super libros Regum, exponens hoc, quod nunc diximus ipsius Ieroboam scelus.

Matt. 15 Hieronymus super septimum Amos prophetæ caput. Manifesta est etiam, atque à Christo acerbe damnata hæresis illa pharisæorum docentium populum, melius & Deo gratius esse hostias in templo offerre, quam illas parentibus egenibus distribuere. Hæc autem pharisæorum hæresis ex apertissima illorum procedebat auaritia. Ex hac etiam pestifera radice ortus est Græcorum error, qui (vt Guido Carmelita de illis refert) docent vsuras esse licitas. Denique (vt multa alia exempla præteream) vnum solum, & alterum proferam, quæ satis erunt ad ostendendum quam potens sit effrænata auaritia ad fidem subuertendam, & hæresim inducendam.

Isidor. Isidorus in lib. illustrium virorum, quem post Hieronymum, & Gennadium fecit, de Osio Cordubensi Episcopo differens, hæc, quæ sequuntur verba refert. Osius Cordubensis ecclesiæ Episcopus scripsit ad sororem de laude virginitatis epistolam pulchro, ac diserto

comp

A compositam eloquio. In Sardicem etiam concilio quam plurimas edidit sententias. Hic autem post longum senium verustatis accersitus à Constantio Principe minisque perterritus, metuens ne senex, & diues damneretur, vel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati consensit, cuius quidem vitam, vt meruit confestim exitus crudelissimus finit. Nam post impiam, vt ait quidam, Osij præuaricationem, dum sanctus Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensem urbem iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Osius dicit Clementino Constantij præfecto Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille non audeo (inquit) Episcopum in exilium mittere: nisi tu prius eum ab episcopatu deleceris. Vt autem vidit sanctus Gregorius, quod Osius vellet dare sententiam, appellat Christum totis fidei suæ visceribus exclamans: Christe Deus, qui venturus es iudicare viuos & mortuos, ne patiaris hodie humanam proferre sententiam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus existens, spectaculum factus sum: sed tu ipse quæso in causa tua iudica, ipse sententiam proferre dignare per vltionem.

B Non ego quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit: sed vt multi à præuaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Osius residens factus quasi regalis Imperij, cum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distorquens pariter & ceruicem, ac de sellu in terram eliditur, atque illico spirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille Gentilis expauit, & licet esset iudex, tamen timens ne in se simile supplicium iudicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri, obsecrans, vt sibi parceret, qui in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quam mandatus Imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero vindictarum integram fidem habens: nec in fugam versus est, neque passus est exiliū. Vnusquisque enim timuit de illo vltius iudicare. Hactenus Isidorus. Cuius verba, nec vno mutato, tam prolixè citauit: quia historia continet scitu dignissimam, & exemplū memoratu dignū, vt aperte videat omnes verū esse, quod de auaritia dixit Paulus, quod illam quidam appetentes errauerunt à fide. Ecce Osium virū olim illustrem,

Gregor. Eliberit.

& in fide catholica clarum, qui in concilio Nicæno, & Sardicen. optime pro fide declarauerat, tandem ne diuitiis, quas iuuenis acquirerat, senex careret, in hæresim Ariannam, quàm olim aperte damnauerat, lapsus est. Alterum exemplum, quod non sine graui cordis dolore referri potest, nobis hæc temporibus præbuit magna Germaniæ pars, quæ inuidens ecclesiasticis viris, quod multas possiderent diuitias, cupiensq; illas sibi vendicare, vt aliquo titulo, quamuis non vero, nec iusto id facere posset, hæresim quandam olim à Vadianis inuentam: sed ab ecclesia reiectam, & iamdiu sepultam, ab inferis suscitauit dicentem, ecclesiasticos viros non posse vllas diuitias possidere, nec agros, nec possessiones vllas: sed Christi, & apostolorum eius paupertatem debere in omnibus imitari. Surrexit quidem olim hæc hæresis Vadianis illam in Aegypto docentibus, sub Damaso Papa, & Theoloso seniore: sed cito periit. Illam longo post tempore suscitauerunt Valdenses, siue pauperes de Lugduno. Eundem errorem eodem ferè tempore docuit Marcellus Paduanus hoc solo nomine notus, quod ecclesiasticos viros acerrime oderit. Sed hunc cum errore suo aperte damnauit Ioannes huius nominis Pontifex vigesimus secundus. Deinde paucis aliquot elapsis annis Ioannes Vuiclef, qui in verba Valdensium iurasse videtur, hunc reuocauit errorem dicens, esse contra sacram scripturam, quod viri ecclesiastici habeant possessiones: sed hic error cum aliis multis eiusdem Ioannis Vuiclef in concilio Constantiensi sessione octaua damnatus est. Hanc tamen toties damnatam, & iamdiu sepultam hæresim ab inferis suscitauit Lutherus, qui ad hoc forum natus esse videtur, vt omnium ferè veterum hæreticorum venenata dogmata reuocaret. Cum enim ille errores aliquos effundere cepit, non statim illi tota adhæsit Germania: sed maior pars illi contradicebat, & illius execrabatur errores. Vt autem fauorem populi, quem maxime oprabat, sibi conciliaret versutus homo, & serpentino afflatus spiritus, modum quo id facile assequi posset, excogitauit. Ecclesiasticis viris quos optime nouerat reliquo populo esse vehementer iniuos, detrahere cepit, dixitque nullo pacto illis licere prædia, aut agros possidere, nec vllas pro suis habere diuitias. Quia (vt ait) neq; Apostoli, quibus primo res ec-

*Vadiani.**Valdensi.**Marcell.**Paduan.**Ioannes**Vuiclef.**Luther.*

A clestæ succedere, nec alij Christi saluatoris nostri discipuli, quorum locuti alij inferiores parochi tenent, vlla prædia; aut agros vllos possederunt, & si quid horum illis dabatur, vendebant & pretium ex illis locupletum aliis egentibus diuidebant. Propter hanc causam (quam in magno illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidimus, nullius esse momenti ostendimus) Lutherus docuit ecclesiasticos viros esse omnium agrorum, & prædiorum, quæ possidebant, iniustos possessores. Hac igitur ratione, & causa populus alioqui auaritiæ deditus facile persuasus est, vt ecclesiasticorum diuitias quas anxie cupiebat, per vim, & violentiam ab illis tanquam ab iniustis possessoribus raperet. Factum itaque est, vt Luthero docente, & populi auaritia suggerente, omnia prædia in multis Germaniæ populis ab ecclesia tollerentur. Multa cœnobია, monachis inde eiectis, sunt in direptionem data, & illorum agri, hortus, vinea, domus, & si quæ sunt alia prædia, aut sunt inter se diuisa, aut contributa reipublicæ vtilitati arrogata. Hoc exemplum post aliquot annos Angli sequuti, Rege aut permittente, aut (quod verius puto) præcipiente, vt lux satisfacerent voracissimæ cupiditati, omnia monasteria, quæ in regio illo ditissima erant, destruxerunt, & illorum annuos redditus inter se diuiserunt. Et certe timeo, vt illa auri sacra fames, quæ tantorum fuit causa malorum etiam sit causa, vt ab eo, quod semel male coeperunt, nunquam desistant. Timeo quidem, & merito, vt neque Anglia, neque ea Germaniæ pars, quæ Martino Luthero docente ab ecclesiæ vnitatē est separata, auaritia illorum suggerente, nunquam ad ecclesiæ vnitatem redire velit. Quoniam optime omnes illi intelligunt, nunquam se ab ecclesia recipiendos: nisi prius prædia, quæ iniuste ab ecclesia rapuerunt, restituant. Timeo igitur (quod Deus plentissimus auertere velit) vt malint dulcissima illa totius ecclesiæ concordia caferi, quem diuitiis iam retentis priuari. Probaumus iam multis sacræ scripturæ, & sanctorum doctorum testimoniis, apertissimisq; exemplis, vnam ex potissimis hæresum causis esse; fuisseq; semper improbam auaritiam. Iuste igitur hæreticis hæc poena decreta est, vt omnibus suis bonis sint ipso iure priuari. Nam huius poenæ timore, qui anxie diuitias amat, etiam si hæreticus sit, hæresim tamen suam aliis propalare

B

formidabit. Et si hæresim, quam mente concepit, aliis palam facere non fuerit veritus, fiet iuxta sapientis sententiã) in eo puniatur, in quo peccauit. Sed hic mihi aliquis forte obijciat multas esse hæreses, quæ nullam profus ab auaritia sumpserunt originem, imò multæ cum auaritia velut ex diametro pugnant. Talis fuit apostolicorum hæresis dicentium neminem, qui proprium aliquid retineret, posse ad vitam æternam peruenire. Tales igitur hæreses non sunt tali pœna puniendæ, ne in eo, in quo non peccauerunt, puniantur. Fateor quidem aliquas tales hæreses esse quæ nullam penitus cum auaritia habeant conuenientiam, lex tamen non respicit casus particulares: sed ea, quæ vt plurimum accidunt. Deinde et si tales hæreses non habeant ab auaritia ortum: iuste tamen omnium bonorum proscriptione puniuntur. Quoniam non ob hanc solam causam est hæreticis hæc imposita pœna: sed etiam, vt quia hæresis (vt supra ostendimus) grauissimum est crimẽ, in eo puniatur, quòd acerbissimi omnes fermè homines affligere creditur, & vt talis pœnæ metu in crimen hæresis labi formident: Et si huius pœnæ terrore hæresim nõ fugerint, iustum est, vt eam ipsam pœnam, quam pro hæresis amore neglexerunt patiantur.

Quod hæreticus à tempore commissi criminis amittit omnium bonorum suorum dominium, etiam ante iudicis declarationem. Fiscus tamen non potest bona apprehendere, nisi post iudicis declarationem.

C A P. V I.

Puniatur hæreticus, & quidem iuste (vt euidentissimis probauimus argumentis) omnium bonorum suorum priuatione: sed opus est, vt inquiramus, an eo ipso, quòd hæreticus est, omnium bonorum suorum dominio priuetur, an oporteat prius iudicis declarationem præcedere qua innotescat, illum hæreticum esse. De hac re varia est inter iurisperitos sententia. Archidiaconus in cap. cum secundum leges, de hæret. lib. vj. dicit hæreticum non statim post crimen commissum esse priuarum omnium bonorum suorum dominio: sed vt tale dominium perdat hæreticus, dicit esse prius necessariam sententiã iudicis. Non quidem ta-

lem,

A lem, quæ illum damnet ad pœnam quia hanc fatetur non esse necessariam: sed sententiã dicit prærequiri declaratiuam criminis commissi, hoc est, quia declaretur illum fuisse hæreticum. Quousq; hæc sententiã pronuncietur, dicit hæreticum esse verum dominum omnium bonorum suorum, & de illis tanquã de re verè sua posse disponere. Data vero tali sententiã, quæ ille damnatur de hæresi, effectum illius damnationis dicit trahi retro ad diem commissi criminis, ita vt virtute huius declaratiuæ sententiæ, priuetur à die commissi criminis dominio omnium bonorum suorum, & ex tunc sit illi omnis bonorum suorum alienatio interdicta. Et ad hoc mouetur per id quod dicitur in dicto cap. cum secundum leges. in §. confiscationis. Ibi enim præcipit Papa, vt executio confiscationis nõ fiat per prius per aliquam ecclesiasticam personam super hoc potestatem habentem, sententiã super eodem crimine fuerit promulgata. Hæc autè tanti viri sententiã (cum bona illius venia dixerim) omnino mihi videtur absurda, & textui apertissime contraria. Primo quidem contra hanc sententiã est id, quod Arist. lib. vj. Ethicorum. cap. ij. ait: Hoc solo priuatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt. Ex quibus verbis apertissime colligitur, quòd si hæreticus ante damnationem erat verus suorum bonorum dominus: damnatio sequens non potest facere, quòd non fuerit dominus. Alioquin damnatio sequens faciet, quòd Deus facere non potest. Præterea si ante damnationem erat dominus bonorum suorum: ergo ante damnationem poterat bona sua vendere, aut permutare, aut alio quouis modo in alius dominium & potestatem transferre. Nam hi sunt effectus ex vero dominio procedentes, videlicet donare, vendere, permutare. Qui enim est dominus alicuius rei potest illum vendere, permutare, aut donare: nisi forte sit à lege, ne hoc facere possit impeditus, sicut contingit in minore viginti quinq; annis, qui nihil horum de rebus suis facere potest. Non quidem, quia non sit illarum rerum dominus: sed quia per legem est prohibitus, ne aliquid horum de rebus suis facere possit. Idem etiam contingit in muliere nupta, quæ licet verum suæ dotis habeat dominium: tamen sine mariti licentiã, & assensu nullo pacto in alterius dominium, & potestatem, illam transferre valet. Si hæreticus ante

§ §

Exp. 6.

Archid.

damnationem est dominus bonorum suorum, consequens est, ut ante damnationem possit illa donare, vendere, aut permutare: quia nulla lege est impeditus, ut dominio penes illum manente, nihil horum agere possit. Si quis concedat hæreticum ante damnationem posse bona sua vendere, aut permutare, aut donare, conuincitur hoc esse falsum per hoc, quod post condemnationem omnes tales contractus rescinduntur, & nullius fuisse roboris iudicantur. Hoc autem non fieret, si ante condemnationem tales contractus aliquid valuissent. Nam (ut proxime superius ex Aristotele diximus) quod semel factum est, infectum esse non potest. Deinde, si hæreticus ante damnationem habet verum omnium bonorum suorum dominium, sequitur inde, quod illo ante damnationem mortuo, filius catholicus illi succedens habebit etiam veterum illorum bonorum dominium: quia succedit omnibus bonis quorum pater erat dominus. Si hoc concedit, prout necesse est illum concedere, sequitur ex eo, quod licet postea constet de hæresi patris defuncti, & propter illam damnetur post mortem, bona illa, quæ iam filius habet non erunt ab illo auferenda, & fisco applicanda: quia non est iustum, ut quis sine culpa sua priuetur bonis suis, quorum verus erat dominus. Hoc tamen falsum esse conuincitur, per cap. Accusatus. §. in eo vero casu. de hæretic. lib. vj. Rursum, hæc sententia aperte contrariatur textui illius cap. cum secundum leges. Ibi enim decernitur bona hæreticorum esse ipso iure confiscata. Si ad bonorum hæretici confiscationem (ut hæc opinio ait) requiritur iudicis declaratio, non sunt ergo bona illa ipso iure confiscata. Non est enim aliud dicere, ipso iure: nisi quod solius iuris potestate, sine alicuius hominis sententia, sunt confiscata. Et (ut nostram sententiam firmiorem reddamus) producimus in simili causa, & negotio exemplum aliquod, per quod res ipsa clarius innoscatur. Nam argumentum à simili, magnam habet apud iurisperitos vim, & potestatem. Qui commisit crimen aliquod cui in poenam est à iure inflicta excommunicatio, quamuis ad hoc, quod sit ab aliis euitandus, iuxta Constantiensis concilij edictum, requiratur iudicis declaratio, ut tamē ille in excommunicationem incidat, nulla requiritur sententia, aut declaratio. Nam per hoc differt excommunicatio

tio

A tio inflicta à iure, ab excommunicatione inflicta ab homine, quod prima nullam requirit hominis sententiã, ut illa suum sortiatur effectum: secundam vero sine sententia iudicis nullus incurret potest. Hæreticus ante damnationem est excommunicatus, ergo ante damnationem est etiam bonorum suorum dominio priuatus. Consequētia probatur esse bona: quia hæc poena etiam est ipso iure inflicta sicut illa: ergo etiam ante iudicis declarationem incidat in hæc sicut in illam, cum non ob aliam causam statim sine iudicis declaratione (ut diximus) incidat in excommunicationem: nisi quia illa est ipso iure inflicta. Deinde si fiscus ante condemnationem hæretici, non acquisisset dominium bonorum illius, sequeretur fiscus ante talem sententiã peccare, quado à iudice petit donari sibi bona alicuius, quem intendit probare esse, aut fuisse hæreticū: hoc autem nullus sanæ mentis concedet. Quod autem hoc ex illo sequatur, per hoc fit manifestum, quod fiscus sic petens, petit, quod non est suum sed alienum: ergo iniuste petit: præsertim cum non ob aliam causam bona illa perat: nisi ob solū hæresis crimen, in quod certissime scit illum cuius bona petit, lapsus fuisse. Quod autem hæc opinio pro se assert, parū, vel (ut verius dicam) nihil sententiæ fauet. Nam quod dicitur in §. confiscationis. non respicit hæreticū, sed fiscum: nec in illa parte textus, Papa loquitur de hæretico, an amittat dominium bonorum suorum ante iudicis declarationem: sed loquitur de apprehensione, aut occupatione bonorum per fiscum faciēda, quam omnino fieri prohibet ante iudicis ecclesiastici declarationem: Et merito id prohibet: quoniam ad laicam, siue prophanam potestatem non spectat de crimine hæresis iudicare: quia in illius iudicio sæpissime errare posset. Ut autem quod dicimus clarius ostendamus, oportet in hac causa duas considerare personas, duas etiam operationes iuxta personarum diuersitatem valde diuersas, quarum vna vni conuenit personæ, altera alteri. Sunt quidem in hoc negotio hæreticus, & fiscus personæ valde diuersæ: sunt etiam dominiū, & possessio, res inter se diuersæ: quarum quælibet ab alia separari potest. Nam potest esse dominiū sine possessione, & possessio sine dominiū, ut quilibet est notissimum. Iuxta has duas personas, & has duas rerum qualitates, duæ etiã sunt partes in illo cap. cum secundum

secundum leges. Prima habet initium cap. Secunda pars est in illo §. confiscationis. In prima agitur de dominio bonorum hæretici, & illud ab hæretico tollit, & fisco tribuit: decernens, vt bona hæretici sint ipso iure confiscata. Sed quia dominio ablato ab hæretico, non statim erat ablata possessio: & similiter quia dominio concessio, fisco nõ statim intelligebatur concessa illi possessio: ideo in secunda parte illius cap. in illo §. confiscationis. agitur de cõcessione possessionis. Et hanc dicit fisco capere non posse: nisi prius per aliquam personam ecclesiasticam quæ hoc facere possit, sententia fuerit super crimine promulgata. Nullus enim potest rem suam ab iniusto possessore detentã, per vim, & violentiam ab illo capere: sed iudicis autoritate id faciendũ est. Ipsi quis ad se fundum. & l. si. C. ad legem Iuliam de vi publica, siue priuata. Quia igitur Papa in illa prima parte cap. dominium bonorũ hæretici abstulerat ab ipso hæretico, & concesserat fisco, prohibet in secunda parte: ne prætextu huius dominiij, taliũ bonorũ possessionẽ, autoritate propria capiat: sed publicã expectet potestatem, quæ sibi bonorũ possessionem tribuat. Talem autẽ publicã potestatem, dicit esse personã ecclesiasticã potentem de crimine hæresis iudicare, & illius declaratione super crimine hæresis promulgata, satis esse dicit ad hoc, vt fiscus bona hæretici occupare possit. Textus ergo illius §. confiscationis. dicit necessariam esse iudicis ecclesiastici declarationem, ad hoc, vt fiscus possit bona hæretici apprehendere, & illorum possessionem capere, non autem ad hoc, vt talium bonorum dominium acquirere valeat: quoniam iam ante talem sententiam in prima parte capi. concesserat illi talium bonorum dominium. Per talẽ ergo sententiã, qua aliquis dãnatur vt hæreticus, ille non priuatur dominio bonorũ suorũ: sed per illam declaratur, & innotescit illum esse iam priuatum tali dominio, quæ quidem priuatio ante talem sententiã alijs non erat ita manifesta, & per talem sententiã habet, quod possit capere possessionẽ. Et certe si hanc rerũ diuersitatem aduertisset Archidiaconus vir alioqui doctus, aliter sensisset. Hac igitur opinione tanquã falsa reiecta, est alia verior opinio Ioannis Andræ in hoc eodem cap. cum secundum leges. qui dicit hæreticũ à die commissi criminis amittere dominium omnium bonorum suorum. Hanc opinionem

tuentur

A tuentur multi alij docti viri in iure canonico. Abbas in primo capit. Excommunicamus, extra de hæret. Dominicus de sancto Geminiano in præfato capit. cum secundum leges. Petrus de Ancharano super sexto, in eodem cap. Hi omnes censent hæreticum à die commissi criminis esse priuatum dominio bonorum suorum. Quod autem dicunt à die criminis commissi intelligendum est, non de solo crimine hæresis: sed de crimine pertinaciæ, & obstinationis in hæresi. Quia non eo ipso, quod quis labitur in crimen hæresis, amittit bonorum suorum dominium, sed solum postquam tam pertinax est in hæresi, vt iam merito (iuxta ea, quæ libro primo diximus) hæreticus censi debeat. Sicut enim non omnis, qui labitur in hæresim: nisi adfit pertinacia, est censendus hæreticus, ita nec omnis talis seclusa pertinacia amittit bonorum suorum dominium. Nam in cap. cum secundum leges, Papa non decernit esse confiscata bona lapsoꝝ in hæresim: sed bona hæreticorum, ex quo sequitur, quod lapsus in hæresim, si admonitus de illa statim reuocat errorem suum, non est ipso iure priuatus, imò nec priuandus omnibus bonis suis. Quod bene notandum est non solum in hac pœna: sed in omnibus alijs, quas iurã hæreticis decernunt, siue illæ sint ipso iure inflicte, siue per iudicem infligendæ. Nullam siquidem illarum pœnarũ ius statuit esse dandam illi, qui solum lapsus est in hæresim: sed illi, qui est hæreticus. Illis autem qui admoniti statim reuocant, & damnant errorem suum, pœna est ad arbitrium iudicis imponenda, cõsiderata prius erroris & personæ qualitate. A solo ergo illo temporis momento, quo merito censi potest hæreticus, censendus est etiam amittere omnium bonorum suorum dominium. Ab illo tempore hæreticus vsque ad sui criminis damnationẽ, habet solum bonorum suorum nudam possessionem, absque vllõ illorũ dominio. Fiscus vero circa illa bona contrariam tenet conditionẽ: habet enim circa illa ante criminis damnationem dominium solum absque vlla possessione. Et inde necessario sequuntur duo, vnum ratione amissi dominiij, alterum ratione possessionis retentæ, ex hoc, quod possessionem retinet, quãuis (vt postea dicemus) non à iure sibi concessam, sequitur hæreticũ illo tempore non posse excludi ab agendo cõtra proprios debitores per exceptionem hæresis: quia

antequam

antequam sit possessione priuatus, sicut retinet bonorum C possessionem, ita etiam illorum administrationem, & per consequens tanquam administrator illorum potest agere contra proprios debitores. Ratione dominij amissi sequitur omnes illorum bonorum alienationes illo tempore ab haeretico factas nullius esse roboris, aut momenti, & per fiscum facile reuocari posse. Et ex hoc etiam necessario sequitur fiscum posse reuendicare bona illa sic alienata de manibus cuiuscunque possessoris, haec tamen conditione, vt pretium, quo bona illa distracta fuerant, restituat emptori, si tale pretium, aut aliquid illi aequiualens apud haeticum inueniatur. Si autem nec pretium bonorum illorum, nec aliquid aliud loco pretij apud haeticum reperitur, poterit tunc fiscus bona illa etiam nullo dato pretio reuendicare: quamuis emptor bona fide emerit. Hoc docet Ioannes Andr. loco superius allegato, & post illum Dominicus de sancto Geminiano eo loco. Et pro huius rei confirmatione afferunt argumentum ex l. si cum dotem. §. fina. & l. seq. ff. solu. matrimo. & ff. de legat. j. l. Imperator. & l. seq. Ego autem adduco simile: quod rem propositam maxime confirmat. Si Petrus emit bona fide à Ioanne rem furtiuam, D quam Ioannes furto surripuerat à Francisco, & postea Franciscus rem illam ab eo furto sublatam inueniat apud Petrum, iuste reuendicabit eam à Petro, etiam si non inueniatur apud furem pretium, aut aliquid aliud tantundem valens. Hoc autem non ob aliam causam iuste faciet, nisi quia rem suam à quocunque possessore iuste repetere, & reuendicare potest. Cum igitur haeticus à die commissi criminis sit priuatus dominio omnium bonorum, sequitur inde illum: si aliquid ex illis bonis vendiderit, rem non suam, sed fisci vendidisse. Et per consequens fiscum à quocunque possessore illam posse repetere. Hoc tamen intelligendum est antequam legitimam praescriptionis tempus sit elapsum. Nam bona haeticorum tenentes perscribere possunt etiam contra Romanam ecclesiam spatio annorum quadraginta, vt patet in cap. fin. de praescript. lib. vj. Ex quo textu apertissime colligitur illum qui aliquid ab haeretico bona fide emit putans eum esse catholicum, post spatium quadraginta annorum praescribere contra fiscum, & post illud tempus elapsum, fiscum non posse illud ab

empt

A emptore vindicare. Nam textus ille non solum filiis haeticorum, sed etiam aliis extraneis concedit praescriptionem: modo illi catholici sint, & bona fide possederint, credentes se à viro catholico bona illa recepisse, licet ante talem receptionem ille fuerit factus haeticus. Ex hoc etiam dominio bonorum perditio, sequitur haeticum non posse facere testamentum, & si quod forte constituerat in morte testamentum, nullius esse roboris, aut momenti: quia de propriis faciendum est testamentum non de alienis. Sicut etiam non potest bona illa vendere, nec permutare, ita etiam non potest quouis modo, in alicuius alterius dominium, & potestatem deriuare, siue hoc faciat per donationem inter viros, siue per testamentum, quia omnes tales bonorum translationes, vt ratae permaneant & firmatae, exigunt, vt sit in transferente verum dominium, quocumque priuatus sit haeticus, sequitur illum nullam talem bonorum translationem iuste facere posse. Ex hoc bonorum dominio ante iudicij sententiam amisso, sequitur etiam haeticum ante talem condemnationem teneri reddere fisco omnia bona, quae habebat: quando effectus est haeticus, & si non reddiderit, peccat mortaliter. Scio enim hanc conclusionem esse contra omnium fere iuristarum sententiam, ideo illam tam manifestis euidentijsq; rationibus probare intendo, vt quisquis eas legerit, manibus (vt dicitur) & pedibus in meam transeat sententiam. Primo quidem probatur per hoc, quod bona illa iam non sunt haetici (vt manifeste ostendimus), & maior iurisperitorum pars concedit sed sunt fisci: ergo haeticus illa retinens, non suum, sed alienum retinet, ergo retinendo peccat, praesertim cum inuito fisco retineat. Consequentia ista probatur per beatum Augustinum in epistola ad Macedonium dicentem. Si res aliena propter quam peccatum est, reddi possit, & non reddatur, poenitentia non agitur: sed simulatur. Haec Augustinus. Et habentur in capit. si res. xij. quaestio. sexta. Forte aliquis hic respondebit: Augustini verba non esse proposita nostro conuenientia: quia Augustinus loquitur (vt ex eius verbis constat) de re aliena, ex cuius acquisitione, aut possessione habenda commissum est aliquod peccatum: bona autem haetici non sunt talia: quia haeticus pro talium bonorum acquisitione (vt praesuppono) non

Augusti.

peccau

peccauit. Quo fit, vt bona hæretici talia non sint, vt iuxta dictum Augustini, hæreticus illa reddere teneatur. Aliter ergo, & apertius hanc meam sententiam sic probo. Per præceptum istud non furaberis, non solū prohibita est rei alienæ ablatio: sed etiam quæuis rei alienæ detentio inuito domino. Alioqui oporteret dicere furem solum peccare, quando rem alienā inuito domino aufert, & non quando domino inuito retinet, quod est aperte erroneum. Nam beatus Hieronymus super illud Prouerb. xxix. Qui cum fure participat. &c. sic ait: Non enim fur solummodo: sed etiam ille reus tenetur, qui conscius furti, quærenti possessori pecuniam, qui perdidit, non vult indicare cum valet. Hæc Hieronymus. Et habentur in capit. Qui cum fure. extra de furtis. Quæ verba sic intelligenda sunt, quod tenetur indicare non furem, sed furtum: & hoc quando furtum recuperari posset. Si ille, qui non indicat rem furtiuam, cum potest, reus tenetur furti: multo magis reus tenebitur, qui vere detinet apud se. Et ita consequens est, vt non solum rei alienæ ablatio: sed etiam detentio sit diuino præcepto prohibita. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum peccare, cum bona olim sua apud se retinet, & non reddit fisco: quia retinet alienum inuito domino. Si quis forte obstinato animo volens partem oppositam tueri: responderit fatens per tale præceptum diuinum prohiberi detentionem rei alienæ, non tamen omnem: sed solam detentionem rei furto sublata. Hoc dictum facile refellitur & conuincitur esse falsum: quoniam iuxta illud oporteret fateri hæredem non peccare, cum non reddit, & potest reddere legatum in testamento relictum legatario: nam ille, & si rem alienam retineat, non tamen furto sublata, & ita iuxta præfatam responsonem oporteret dicere illum sic retinendo non agere contra illud præceptum: Non furaberis. Et si contra illud non peccat, non est aliud contra quod peccet. Eadem etiam ratione oporteret concedere illum, qui depositum ad custodiam sibi commissum non reddit, domino suo illud petenti non peccare, quamuis depositi dominus sit cordatus vir, & ad vsum rei honestæ depositū petat. Is enim non detinet rem furto sublata, quo fit (vt iuxta concessa) non agat contra illud præceptum: Non furaberis. Et per consequens sequitur illum

Hierony.

A non peccare cum non contra aliud præceptum agat. Hoc autem tam aperte est falsum, vt nullus homo sanæ mentis illud concedere audeat: quia lege naturali tenetur homo depositum reddere, præsertim quando sic reddens non maius irrogat damnum domino quàm si retineret. Multa alia absurda, & absona inconuenientia sequenter ex illa præcepti diuini erronea interpretatione: quæ quia longum esset, & tædiosum sigillatim recensere, ideo prætermitto. Fateantur igitur necesse est per illud præceptum: Non furaberis, esse prohibitam omnem alienæ rei inuito domino retentionem, quæ non est iure diuino, aut humano concessa. Quo fit vt quisquis alienum, contra domini voluntatē retinet, per talem retentionem peccat: nisi forte talis alieni retentio sit illi à iure, aut à iudice recte iudicante, aut mandata, aut concessa. Nam si autoritate iuris, aut iudicis recte iudicantis retineret, sic retinendo non ageret contra præceptum diuinum, & per consequens non peccaret. Tunc enim licet contra voluntatem domini actualem alienum retineret: non tamen contra voluntatem debitam, quam ipsemet dominus habere tenebatur. Ipsenim dominus **B** deberet tunc velle rem suam apud alium detineri, quando talis detentio est à iure, aut à iudice recte iudicante mandata. Et si tunc vellet rem suam sibi reddi, male vellet: & sic volendo peccaret. Ob hanc causam, is qui non reddit domino furioso petenti gladium ab eo ad custodiam commissum, non peccat: quia iure naturali prohibetur, ne reddat. Ob eandem causam si iudex præciperet ei, qui depositum custodit, vt domino non reddat: sed nomine suo custodiat, propterea quod creditor petit ex tali deposito solutionem debiti sibi dari, quam aliunde se habere diffidit, si depositum domino reddatur, eo casu, is qui depositum non redderet, non peccaret: quia autoritate iudicis recte iudicantis, qui creditoris indemnitati iuste prospicit, hoc faceret. Dixi autoritate iudicis recte iudicantis: quoniam si mihi constaret iudicem iniuste iudicare, cum mihi alienæ rei inuito domino detentionem præcipit: quamuis ille præcipiat: ego male agam, si retineo. Ex quo sequitur, vt si de re, quam scio verè esse alienam, ego cum domino illius coram iudice aliquo contendam, & iudex, aut amore, aut odio, aut imperitia deceptus, pro me iudicauit decer-

nens rem illam esse meam, tunc iniuste rem illam detineo. C
 bo: quamvis autoritate iudicis detineam: quia iudex tunc iniuste iudicavit. Si tamen res mihi esset dubia, de qua cum alio coram iudice contendo, & iudex decerneret esse meam: tunc ego iuste retinere possem, quamvis illa esset aliena: quia ego ignoro esse alienam, & autoritate iudicis, quem credo recte iudicasse, illam retineo. Quoties autem quis sine iuris, aut iudicis auctoritate retinet alienam inuito domino, peccat & agit contra præceptum illud: Non furaberis, per quod non solum prohibetur rei alienæ ablatio: sed etiam detentio inuito domino. Ex his apertissime conuincitur hæreticum teneri ad reddendum fisco bona, quæ nunc retinet, & olim fuerint sua, etsi non reddiderit peccabit mortaliter: quia retinet alienum inuito domino. Nam bona quæ hæreticus retinet (vt iam probauimus) non sunt sua: sed fisci, cui ipso iure applicata sunt: quæ bona hæreticus inuito fisco, & sine aliqua iuris autoritate retinet, ergo iniuste retinet quousque fisco, qui est verus illorum dominus, illa reddat. Nullum est enim ius quod concedat hæretico cum priuatione dominij possessionem bonorum olim suorum vsque ad iudicis condemnationem. Si enim D
 aliquod tale offendatur, vtroneus cedam arenæ, & quæ dixi libentissime recantabo. Scio tamen nullam talem esse legis concessionem in toto iure canonico, à quo petendum est huius causæ iudicium. Forte hic mihi aliquis obicitur textum cap. cum secundum leges, de hæreticis, libro sexto, in quo prohibetur fiscus, ne bona hæretici ante illius condemnationem apprehendat. Sed certe si litera illius textus diligenter (vt decet) circumspiciatur, nullo pacto meam sententiæ contradicit, imò potius illi fauet. Nam textus ille priuat quidem (vt ante diximus) hæreticum dominio bonorum: non tamen concedit illi possessionem illorum vsque ad condemnationem. Quoniam etsi in §. confiscationis, prohibetur fiscus ne, ante condemnationem hæretici, bona illius capiat: non tamen per hoc concedit hæretico retentionem illorum bonorum vsque ad præfatam condemnationem. Nam ex hoc, quod fiscus capere non potest: non est consequens, vt hæreticus reddere non teneatur. Possunt enim hæc duo in multis sæpe coherere, vt Petrus rem aliquam autoritate sua à me capere

non

A non possit: & tamen ego illi reddere teneor. Primo casus est expressus in l. si quis ad se fundum. & l. si. C. ad leg. Iul. de vi publica, siue priuata. Deinde, legatarius non potest legatum in testamento sibi relictum, autoritate propria sibi capere, & tamen hæres tenetur illi reddere. Rursus, qui fraude aliqua alium in venditione alicuius rei læsit, tenetur ille ad damni recompensationem: ipse tamen autoritate propria, talem ab illo recompensationem sumere non potest, præsertim si illam potest à iudice impetrare. Multa alia sunt similia exempla, quæ non est opus recensere, per quæ ostenditur non esse consequens, vt hæreticus non teneatur bona sua ante condemnationem reddere fisco: ex hoc quod fiscus ante talem condemnationem non potest illa apprehendere. Cum igitur nullum sit ius quod hæretico bonis suis priuato concedat bonorum suorum possessionem, quousque sit à iudice competente de suo crimine damnatus, conuincitur inde hæreticum teneri ad reddendum bona sua fisco, absque aliqua iudicis condemnatione: ita vt si illa non reddat, peccet mortaliter. Hoc tamen solum credo esse verum, postquam sibi iam constat se esse, B
 aut fuisse hæreticum: quia ante hoc forte per ignorantiam excusabitur. Potest etiam hæc sententia probari per illas omnes rationes, quibus probatur legem pœnalem ipso iure inflictam obligare reum in conscientia ad pœnam à iure decretam, absque aliqua iudicis sententia sustinendam. De qua re, quia satis diffuse tractabo in eo opusculo, quod de lege pœnali nunc edere paro: ideo nihil amplius nunc dicere statui. Ad illum igitur locum mitto lectorem, vt ex illo loco hauriat, quæ huic proposito conueniant. Ex his ergo patet errasse omnes illos, qui docent hæreticum ante sui criminis condemnationem, non teneri ad reddendum bona olim sua fisco, qui ipso iure à die commissi criminis factus est illorum dominus. Et certe (vt ingenue fatear) ego non possum intelligere, quo pacto hæc duo coherere possint, vt fiscus sit ipso iure dominus omnium bonorum hæretici, & quod hæreticus bona illius retinens, non teneatur illa reddere fisco, qui iam est verus illorum dominus, præsertim cum nulla lege sit hæretico concessa bonorum illorum possessio. Pugnans enim velut ex diametro hæc duo. Hæreticus absq; aliqua iuris, aut iudicis autoritate retinet

t 2

bona fisci, & non tenetur illa reddere fisco. Necessè est igitur, ut quemadmodum hæreticus ipso iure priuatus est dominio bonorum suorum, & fiscus factus illorum dominus: ita etiam hæreticus ipso iure teneatur reddere bona sua fisco: præsertim cum ius non cōcedat hæretico, ut quamuis sit domino bonorum suorum priuatus, possit illa retinere, quousque de crimine hæretis sit à iudice competente damnatus. Et hanc meam opinionem tenet Abbas in cap. dilecti. extra de arbitris. An autem hæreticus resipiscens, & sui criminis pœnitens, recuperet talium bonorum dominium, quod iam per hæresim amiserat, parua difficultatis quaestio mihi videtur esse: cum tam expresse sit de illa definitum in cap. vergentis. extra de hæreticis. Considerata enim personæ, & erroris qualitate, compensata etiam eiusdem hæretici præterita obstinatione, & præsentis pœnitentia, quæ ex signis exterioribus utrunque coniectari potest: poterit iudex, aut omnia bona, aut aliquam illorum partem misericorditer illi condonare. Tam longa etiam potuit esse, & tam ferrea hæretici obstinatio, ut etiam si illum postea pœniteat, iuste agat iudex: si decernat nihil ex bonis illius esse illi relinquendum. Nam quamuis hæreticus pœnitens pœnam mortis effugiat: non tamen ideo consequens est, ut à reliquis omnibus pœnis ipso iure absoluat.

De secunda hæreticorum pœna, qua est priuatio cuiuslibet dominij super quoscunq; subditos. c. vii.

Altera hæreticorum pœna est, priuatio cuiuscunque prælationis, iurisdictionis & dominij: quod antea super homines cuiuscunq; conditionis habuissent. Nam qui hæreticus est, ipso iure omnibus talibus rebus priuatus est, sicut aperte decernitur in c. si. extra de hæret. Sed quia multa circa textum illum notata digna occurrunt: decreui verba textus in medium proponere, ut hi qui legerint, rei difficultatē animaduertere possint, & quæ circa illum textum dixerimus, notata digna esse intelligant. Litera illius capituli sic habet: Absolutos se nouerint à debito fidelitatis, dominij, & totius obsequij, quicumque lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quacunque si mitate vallato tenebatur astricti. Hactenus litera illius finalis capituli, de hæreticis. In verbo, Absolutos, aperte ostenditur sententiam esse à iure latam,

Alatam, & non à iudice inferendam. Non enim præcipitur, ut absoluantur: sed ipsis obligatis dicit, ut nouerint se absolutos. Quo fit, ut ad hanc pœnam sustinendam reus in conscientia obligetur, etiam ante omnem aliam iudicis sententiam, sicut supra diximus de priuatione cæterorū bonorū. Per hoc quod dicit, à debito fidelitatis ostenditur aperte illum qui custodit depositum ab hæretico sibi ad custodiam commissum: nō debere reddere hæretico depositum suum petenti. Nam etsi lege naturæ teneantur omnes in reddendo depositum, fidelitatē seruare: ab hac tamen obligatione fidelitatis liberatus est quisquis ab hæretico depositum accepit, ut iam post illum manifestā hæresim, non teneatur illud hæretico reddere. Quo fit, ut si hæretico per ecclesiam damnato, fiscus bona illius apud alium sub sacramento fidelitatis deposita, apprehendere velit is qui depositum custodiebat teneatur illi dare, nec possit à non reddendo per exceptionē depositi, aut fidelitatis se excusare: quoniam iam ab hoc debito fidelitatis est per ecclesiā absolutus. Eadē ratione præles alicuius oppidi, aut arcis munitæ, qui sub fidelitate & iuramento illud ab aliquo domino accepit, si talis dominus factus fuerit hæreticus, non tenebitur illi castrum, aut arcem restituere: nec ad mandatū illius alicui alteri reddere, præterquā fisco, cui iure ipso competit talium rerum dominium. Multa etiam sunt quæ domino teneatur reddere quisquis illi fidelitatem iurauit, videlicet, incolumitas, tutum, honestum, utile, facile, possibile: quæ omnia referuntur & declarantur in cap. de forma fidelitatis. xxij. q. 2. Ab his omnibus fidelitatis partibus ipso iure absolutus est, quisquis ad fidelitatem alteri seruandam obligabatur, postquam ille cui tenebatur, factus est hæreticus: Nisi forte in aliquo casu ad aliquam illarum reddendam iure obligaretur diuino, quod per ius humanum tolli non potest. Credo enim humanitatis iura in casu extremæ necessitatis etiam hæretico esse iure diuino debita. Necessitas enim non est subdita legi. Propter hanc eandem absolutionem & debito fidelitatis coniux fidelis non tenetur coniugi hæretico debitum reddere: quia per hæresim alterius ipse ab hoc fidelitatis debito liberatus est. Non tamen ab omni: sed solum ab illo, quod præcepto exprimitur affirmatiuo: coniuges enim propter sacramentum matrimonij, quo sunt

astrikti, duplici fidelitatis vinculo sibi inuicem obligantur, altero affirmatiuo, altero negatiuo. Nam quiq; coniugum tenetur alteri debitum reddere. Tenetur etiam non reddere corpus sum alicui alteri, quam suo coniugi. Ab hac fidelitate, quæ præcepto negatiuo exprimitur, nunquam alter coniugum potest esse liber, quantumlibet alter coniug peccet, etiam si labatur in crimen hæresis. Quia etiã propter alterius adulterium, aut hæresim possit innocens perere, & impetrare diuortium, diuortio tamen inter eos facto, nullus eorum altero viuente poterit alicui alteri, quam suo coniugi quomodolibet copulari, vt aperte docetur in capit. quatuor. & in capit. quanto. extra de diuortiis. A sola ergo illa fidelitate, quæ præcepto exprimitur affirmatiuo, liberatus est ipso iure coniug fidelis, postquam alter in manifestam lapsus est hæresim, ita vt iam non teneatur illi debitum reddere. Sed hæc fidelitatis, & debiti absolutio non solum hoc humano, & canonico iure: sed etiam diuino roboratur. Nam sicut per adulterium corporale priuatur adulter iure debitum exi-genti: ita etiam per adulterium spirituale, quod est hæresis, eodem iure priuatur: quia peius est adulterium spirituale, quam corporale. An autem hæreticus resipiscens recuperet per poenitentiam hoc ius petendi debitum, quod per hæresim amiserat: dubia aliquibus videtur esse quaestio. Urbanus tertius in cap. de illa. extra de diuortiis. dicitur mulierem, quæ sine iudicio ecclesie separata est à viro. lapsa in hæresim, esse reddendam viro, postquam ad fidem catholicam reuersus fuerit, compellendamque esse iudicari, si illa ad virum reuerti noluert. Si vero iudicio ecclesie ab eo recessit, ad recipiendum illum nullatenus dicitur esse compellendam: glossa vero super capitulum quanto. eod. titul. & super capitul. final. de conuer. coniugat. non veretur aperte contra illum textum sentire, dicens: mulierem, quæ à viro hæretico recessit, si ille ad fidem redeat esse semper compellendam ad recipiendum virum suum, etiã si iudicio ecclesie ab illo recessisset. Et si illa ad virum redire noluert, dicit illam esse cogendam ad monachatus religionem suscipiendam. Pro huius sententiae probatione citat capit. vltimum. de conuersione coniugatorum. Ad præfatam vero capitulum, de illa. responder illud est

A se correctum per sequens cap. quanto. eod. tit. Abbas in eisdem capitulis, glossæ sententiã, & opinionem nõ vsquequaq; probat: sed vtiq; ab ea discedit: nullã tamen affert rationem, per quam se merito ab illa discessisse nobis ostendat. Ego vero rationes proferã, quibus glossam tota aberrassè via apertissime conuincã. Et primo suo ipsius gloriose gloriorem tanquam: quia illud capitulum vltimum de conuersione coniuga. quod pro se citauit, clarissime contra illum pugnat. Nam capitulum illud (vt ex litera illius facillime colligi potest) non loquitur in fauorem hæretici resipiscens, & poenitentiam agentis: sed mulieri, quæ à viro hæretico iudicio ecclesie fuerat separata, fauet, conceditq; illi, vt ipso nolente libere ad Monachatus religionem, si velit conuolare possit. In quibus verbis id summo opere annotandum est, quod ait: libere conuolare: non ergo cogenda est ad religionem, etiam si ad virum reuerti noluert. Alioquin si ad religionem (vt glossa docet) cogenda est, non ergo libere ad religionem conuolabit, quemadmodum textus ille dicit. Præterea si mulier libere, & non coacta potest nolente marito intrare religionem: ergo etiam potest nolente marito manere extra religionem separata ab illo. Consequencia ista inde manifeste conuincetur esse bona, si ostendamus causam, & originem, ex qua oritur; vt mulier fidelis, quæ iudicio ecclesie fuerat à viro suo hæretico separata, illo ab hæresi reuerso nolente possit intrare religionem. Causa certe non est alia: nisi quia ille per hæresim tanquam per adulterium spirituale amittit ius petendi debitum ab vxore, & sic illa facta est libera ab hoc debito. Nam si ille non incidisset in hæresim, mulier non posset illo inuito intrare religionem, sicut expresse definitum est in capit. quidam. & in cap. cum sis. extra de conuersione coniugato. Causa igitur illius diuortij per ingressum religionis facti aperte ostensa, percontabor glossatorem, an maritus hæreticus ad fidem rediens recuperet per poenitentiam illud ius petendi debitum: quod per hæresim amiserat, an non. Si dicit hæreticum recuperasse tale ius, oportebit fateri vxorem illius ipso nolente non posse libere intrare religionem: quia per talem ingressum negaret marito; quod illi iam iure debebatur. Si vero dicit hæreticum per poenitentiam non recuperasse tale ius per hæresim semel amissum,

consequens est, vt non teneatur vxor illi post pœnitentiam debitum reddere, sicut nec ante pœnitentiam: quia (vt concessum est) hæreticus post pœnitentiam non habet maius ius ad petendum debitum ab vxore, quam habebat ante pœnitentiam. Quo fit, vt sicut post pœnitentiam mariti olim hæretici, potest vxor eius illo inuito libere intrare religionem: ita etiam possit illo contradicente libere manere in seculo, absque cohabitatione cum viro, & absque redditione debiti: nam vna prorsus & eadem est virtusq; separatio nis ratio. Verùm (vt apertius loquar) non est opus dare optionem glossatori: quia velit, nolit, tenetur fateri hæreticum post pœnitentiam non recuperare ius petendi debitum ab vxore: quia obligatio semel extincta non reuiuiscit. Nam ob hoc hæreticus post pœnitentiam non necessario (vt supra diximus) recuperat bona quæ per obstinationem hæresis amiserat, vt definitum est in cap. vergentis, extra de hæreticis: ergo eadem ratione etiam non recuperabit ius petendi debitum, quod semel amiserat. Et inde necessario consequitur, vt vxor illius libere possit illi negare debitum conjugale, & per consequens non erit compellenda ad recipiendum virum, ab infidelitate reuertentem, à quo iudicio ecclesia fuerat separata. Et certe miror quomodo in tam apertum errorem fuerit lapsus glossator, præsertim cum tam expressa habeatur contra suam sententiam ecclesie definitio, in præfato cap. de illa. Quod autem dicit illud cap. correctum esse per sequens capit. non ita est: quia sequens cap. nullo modo contradicit primo, cum loquatur de diuersis. Nam cap. de illa loquitur de muliere, quæ iudicio ecclesie separata est: quæ cogèda non est ad virum ab hæresi reuertentem redire. Capit. autem sequens in fine loquitur de illa, quæ proprio iudicio separata est à viro infideli, quæ post viri pœnitentiam cogèda est ad illum redire, quamuis hoc non satis clare ibidem exprimitur: sed per coniecturas ex eo elici debet. Causa autem huius discriminis inde (meo iudicio) prouenit, quod ecclesia vult nullam penam hæretico infligi, antequam ille sit ab eadem de crimine suo damnatus, vt patet in cap. vt inquisitionis, & in cap. cum secundum leges, de hæret. libr. vi. Et si quid contra hoc tentatum fuerit, ipso iure habetur pro infecto. Mulier ergo quæ proprio iudicio se à viro infideli separauit, quia viri suum

A pena hæretici punitur, antequam ille fuisset ab ecclesia damnatus, ideo talem separationem pro infecta iudicat ecclesia: & ideo tanquam si ab illo nunquam fuisset separata, illi ad hæresis compellitur. Quæ autem iudicio ecclesie separata est: virum suum punit, postquam ille de suo crimine ab ecclesiastico iudice damnatus est. Ego enim iudicium illud ecclesie, quod dicitur esse necessarium ad hoc, vt illa possit nolente marito intrare religionem, non aliud puto esse quam sententia iudicis ecclesiastici, qua declaretur virum illum esse hæreticum, qua sententia data sine ulteriori separationis sententia, satis esse censeo, vt mulier possit à viro suo separari, & vt separata non possit compelli ad recipiendum virum suum ab hæresi redeuntem. Sed iam opus est, vt pergamus ad explanationem reliquarum partium illius præfati capit. Absolutos. Nam illos, qui hæreticis erant aliqua obligatione astricti, non solum dicit esse absolutos ab omni debito fidelitatis: sed etiam ab omni debito dominij. Pro cuius particulæ clariori intelligentia oportet prius lectorem de multiplicitate dominij admonere. Quoddam enim est dominium super homines, aliud super ceteras res irrationales hominibus seruietes, vt sunt pecunie, vestes, domus, agri vineæ, pecora, & cetera his similia. De dominio istarum rerum non est nobis sermo in isto capit. quoniam de illo deseruimus superius iuxta id, quod definitum est in cap. cum secundum leges. Dominium super homines est adhuc multiplex: quia quoddam est naturale, aliud ciuile, aliud euangelicum. Dominium naturale super hominem aliquod nullum est nisi paternum, hoc est, quod habet pater super filios. Omnes enim in lege naturæ fuissent liberi, nec dominium aliquod esset in statu innocentie nisi paternum. Pater enim tunc aut mater sicut modo, haberet potestatem docendi, admonendi & corrigendi filios, & filij tunc tenerentur, sicut nunc tenentur obedire parentibus, & illis in necessitate si aliquæ paterentur, seruire. Hoc dominium ideo dicitur naturale: quia naturalis ratio docet, vt filius subueniat patri, & seruiat illi, à quo recepit esse, & obediat illi ad quem spectat admonere, & corrigere eum. Hoc dominium etiam si naturalis sit, non est adeo fixum, & immobile, vt tolli non possit, sicut est reliquum dominium naturale: quod quisque homo habet super res necessarias ad suam vitam conseruationem. Nam, quæ

re & beatus Thomas docet) prima, & maxima naturalis inclinatio est adesse: & ideo supra quamlibet rem necessariam ad suæ vitæ sustentationem, habet naturale dominium. Hoc dominium, nec homo a se abicere potest: nec propter quodcumque peccatum per iudicium tolli. Vnde idem beatus Thomas secunda Secunda. q. lxxix. arti. iiii. in solutione secundi argumenti dicit: quod si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat: quia non sumere esset (ut ait) seipsum occidere. Non est tam firmum, & fixum dominium patris super filios: quoniam filius re ipsa non est tam necessarius patri ad suæ vitæ sustentationem, sicut reliquæ res. Quo fit, ut pater possit illud à se abicere dominium: & superior in potestatem alicuius delicti illud à patre tollere. Primum patet in emancipatione: quoniam per illam pater filium in sua constituit potestate, & renūciat iuri, & dominio quod super filium habet. Secundum patet in sti. Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur, ubi iacer alia hæc habentur. Cum autem is, qui ob aliquod maleficium in insulam deportatur civitate amittit. sequitur, ut qui eo modo de numero civium Romanorum tollitur, perinde quasi eo mortuum definant liberi in potestate eius esse, hæc ibi. Ad eundem modum fit in peccato hæretico: quoniam propter hoc crimine pater amittit dominium, quod super filios habebat, & filij efficiuntur sui iuris. Nam filij, qui alioqui fuissent subditi patri, illo in hæresim obstinate labente, sunt ipso iure absoluti ab omni debito dominij, quod super illos pater habuisset, ut dicitur in prefato c. absolutos. Verum quia multi putare potuissent, hoc non tam aperte in illo c. fuisse definitum, ideo speciale de hac re decretum ecclesia statueret voluit, quo aperte id, quod nunc proxime diximus declaratum est. Tale decretum habetur in c. quicumque. §. illorum. de hæret. lib. vi. Et inde sequitur patre hæreticum non posse filio impuberi substitutionem facere pupillarem. Quoniam inter cetera requisita ad pupillarem substitutionem hoc est præcipuum, ut testator impuberem in potestate habeat. l. ij. ff. de vul. & pupil. Hoc etiam corollarium aliunde deduci potest: ex eo scilicet, quod hæreticus intestabilis est. Nemo autem pro pupillo substituere potest, nisi prius sibi fecerit testamentum. dista l. j. §. j. Sed questio possit de hac re moveri, si pater ad suæ vitæ sustentationem antequam fieret hæreticus

A ticus indigeret filio, & postea eadem indigentia perseverante laboretur in hæresim, an filius patri hæretico indigentia sua opera, teneretur illi suas operas dare illi usque ad suppleendam indigentiam ministrare. Cui questioni ego ita respondendum esse censeo, ut filius eo casu maiori obligatione teneatur patri, quam teneretur alicui alteri in necessitate existenti: quia licet filius sit iure ipso à patris hæretici dominio, & potestate liberatus, non tamen quo ad opera misericordie illi exhibenda, in quibus pater quamvis hæreticus est præferendus. Hanc sententiam docet glossa, distin. xxx. cap. j. & Panor. in cap. si quis. De hæreticis. Aliud est dominium super personas non naturale, sed civile, hoc est, quod non à natura: sed ab humanis statutis sumpsit initium. Et hoc etiam varium est, & multiplex, iuxta variam auctoritatem, & potestatem, quam habet dominus super eos, quibus dominantur. Est enim quoddam dominium, quo inducit servitutem in eo cui aliquis dominatur. Per hoc dominium habetur potestas utendi seruo ad omnia, quæ voluerit: exceptis criminibus, quæ sine Dei offensa perpetrari non possunt. Per hoc dominium habet dominus super servos suos plenam potestatem utendi illis ad suam utilitatem: & non ad utilitatem illorum. Et per hoc differt dominium hoc à dominio regali: quia Rex nisi tyrannus esse velit, non vitur subditis ad suam propriam utilitatem: sed ad utilitatem subditorum. Dominus autem vitur seruo non ad servum utilitatem: sed ad suam propriam, quemadmodum vitur pecoribus suis. Potest enim dominus servum vendere, permutare, donare, locare, prout facere potuisset de iumento aliquo. Quæ quidem misera servitius, & si propter peccatum introducta sit, iure tamen gentium approbata est, ut habetur, in capit. ius gentium. distin. j. Hoc dominium statim amittit quisquis in manifestam hæresim lapsus est, & servus illius si in hæresim domini non consentit, eo ipso est à debito domino absolutus. Sed difficultas oriri potest, an dominium illius servi transieratur ad fiscum, sicut ceterarum rerum, ita ut post hæresim domini, servus illius fiat servus fisci, an vero servus fiat sui iuris, & sit ipso iure libertus. Salvo meliori iudicio, ego censeo servum, qui in hæresim domini consentire noluit, non esse inter reliqua bona computandum, ut dominium fisci cum reliquis bonis transierat: sed eo ipso

ipso redditum esse suae libertati, ita ut iuste, & absque villo peccato possit fugere ab haeretico qui fuerat dominus eius, & omnem illi negare obedientiam. Nam in praefato illo cap. fin. extra de haeretico, absoluuntur omnes ab omni obligatione, qui haeretico quomodolibet tenebantur adstricti: ergo etiam serui sunt absoluti, & per consequens sunt liberti. Praeterea de hoc habetur expressa in iure Caesareo diffinitio. Nam in l. Manichaeos. C. de haeret. statuit Imperator Theodosius, ut seruus, qui noluerit obedire domino haeretico, fiat ipso iure libertus. Iusta quidem lex, per quam & haeretico domino poena, & seruo catholico praemium tribuitur. Ius autem Caesareum, & si non possit de fide, aut haeresi definire: potest tamen & haeticos poena, & fideles afficere praemio. Quo fit, ut saltem in terris, quae legibus subsunt Caesareis, seruus qui domino haeretico obedire recusauit, & illius haeresim suscipere noluit, sit ipso iure redditus libertati: quia sic praecipitur in praefata l. Manichaeos. Et idem faciendum esse censeo in terris ecclesiae Romanae, quae nullo modo subduntur Imperatori. Quoniam, & si in illis locis non habeant vim iura Imperatorum: habet tamen vim suam illud cap. fin. extra de haeretico. Quo iubetur omnibus, ut quaerint se absolutos ab omni debito dominij, qui lapsis manifeste in haeresim quomodolibet tenebantur adstricti. Aliud est dominium civile, & politicum, quod non inducit seruitutem in eo, super quem habetur: sed solum confert habenti dominium, auctoritatem, & potestatem praecipienda ea, quae ad bonum regimen reipublicae, cui praest, sunt necessaria, aut saltem commoda, & conuenientia, & puniendi transgressores eorum, quae ab illo praecipienda sunt. Hoc dominium habent Reges, Duces, comites, & reliqui domini, qui populis praesunt. Hi super quos tale dominium habetur, non dicuntur serui: sed subditi, & vocabulo iam ab omnibus recepto, dicitur Vasalli. Hoc dominium etiam amittitur per haeresim manifestam, ita quod Rex factus haeticus, ipso iure est regno suo priuatus, & Dux suo ducatu, & comes comitatu, & idem de aliis populorum dominis quocunque nomine censeantur, dicendum est: nam de omni dominio generaliter loquitur illud cap. finale de haeretico. Nec mirari debet aliquis quod Papa propter haeresis crimen, Regem a regia dignitate

A tate deponat, & regno priuet: quoniam in negotio fidei etiam Reges sicut & alij inferiores subduntur summo Pontifici. Quo fit ut illos sicut quoslibet alios punire possit. Nam Regem Francorum Zacharias Papa ob multo minorem causam regno priuauit, ut refertur in cap. Alius. l. v. q. vj. Imperium Romano sedes Apostolica transiit a Graecis: quia ecclesiam non defendebant in Germanos, ut habetur extra de elect. cap. venerabilem. Multo ergo iniustus est, ut propter crimen haesis Reges regno priuentur. Possent tamen hoc loco aliquis merito quaerere, si Rex fiat haeticus, ad quem regni illius dominium, & potestas iure deuoluetur. Non quidem ad Imperatorem, praesertim si Rex non erat Imperatori subiectus, quales sunt Hispanorum, Gallorum, & Anglorum Reges. Nam bona haeticorum laicorum quae iure canonico, & Caesareo, applicantur fisco, non cuiuslibet fisco sine discrimine applicata esse intelliguntur: sed soli fisco illius, qui dominium & iurisdictionem supremam secularem supra haeticum habet. Consequens igitur est, ut regnum, & reliqua bona haetici Regis, qui non subditur Imperatori, non sint ipso iure fisco Imperatoris applicata. Nec dicendum est regnum illud ipso iure ad ecclesiam pertinere: quia ipso iure non applicantur ecclesiae bona laicorum haeticorum: nisi illorum solum, qui in terris ecclesiae viuunt, ut patet in capit. uergentis. & in cap. Excommunicamus. extra de haeretico. Ad quem igitur regnum illud iure pertinebit? Si Rex ille haeredem legitimum habet, & fidelem, ego dicere illum esse iustum, & legitimum regni successorem. Quoniam cum nihil sit de Rege haeretico in iure definitum, consequens est, ut idem de illo censeatur, quod de homine ab intestato decedente diceretur. Nam cum ille per haeresim sit ipso iure regno priuatus, quantum ad regni possessionem census est mortuus: & quia de regno illius, cui tribuendum sit, nihil iura disponunt, oportet necessario, ut regnum ad legitimum haeredem deuoluatur. Et idem mihi videretur dicendum de quocunque alio dominio cuiuscunque rei, cui est annexum vinculum primogeniturae, ita ut si possessor illius fiat haeticus, bona illa non sint fisco applicata, sed legitimo illius primogeniturae successor. De hac tamen re nihil certum definire volo: sed illam civilis iuris peritis relinquo

linquo, ab illis definiendam, quorum hoc proprium est munus. Si Rex hæreticus nullum habet hæredem, aut ille quem habet, est etiam hæreticus, tunc si regnum non est etiam hæresi infectum, dicerem regnum ipsum habere ius, & potestatem eligendi sibi Regem, iuxta id, quod in primo libro Regum dicitur. Populus facit sibi Regem. Si vero regnum est etiam eadem peste infectum sicut Rex, regnum etiam erit ipso iure priuatum, potestate eligendi sibi Regem, & tunc negotium deuoluetur ad summum Pontificem, vt ille tanquam summus ecclesiæ iudex decernat, quid sit agendum, sicut facile colligi potest ex dictis in capitul. Excommunicamus. §. moneantur. extra de hæreticis. Aliud est denique dominium Euangelicum, & est potestas alicui ex Dei Euangelio, & non aliunde concessa, qualis est potestas absoluendi peccatorem à peccato, & potestas excommunicandi, & absoluendi ab excommunicatione. Hoc dominium habent soli viri ecclesiastici curam animarum tenentes, vt sunt Episcopi, Archiepiscopi, Papa. Et dicitur hæc talis potestas dominium Euangelicum: quia ex sola Euangelij auctoritate illud habetur. Vocatur etiam dominium hoc à theologis potestas iurisdictionis ecclesiasticæ. De hoc dominio difficillima inter theologos versatur quæstio: an hæreticus sit etiam ipso iure priuatus hoc dominio, sicut cæteris, hoc est, an Prælatum ecclesiasticum quicumque illi sit siue Papa, siue quiuis alius, postquam factus est hæreticus sit ipso iure potestati prælationis priuatus. De hac re nõ conuenit inter omnes theologos. Quidam enim dicunt prælatum ecclesiasticum factum hæreticum, diuino iure esse priuatum prælatione sua. Alij vero cõtra sentiunt prælatum ecclesiasticum quantumlibet in hæresi pertinacem, non esse diuino, aut humano aliquo iure potestate prælationis priuatum. Et qui sic sentiunt, coguntur dicere hoc dominium Euangelicum non esse sub illa generali locutione comprehendendum, cum dicitur in illo cap. finali. de hæretic. Absolutos se nouerint à debito fidelitatis dominij, & rotius obsequij &c. Oportet enim ibi excipere dominium Euangelicum, à cuius debito (iuxta istorum opinionem) non sunt ipso iure absoluti, qui lapsi in hæresim erant per illud adstricti. Huius nodosæ quæstionis solutionem, quoniam difficilis est, & longum requirit tractatum, vique

A vsque ad aliud capit. differimus, quod totum huic soli negotio impendemus, quando de pœnis spiritualibus disputabimus. Tales enim potestates, & talia dominia magis spiritualia, quàm corporalia censenda sunt. Circa has omnes hæreticorum pœnas, de quibus in hoc cap. differuimus, dubitatur ab aliquibus: an hæreticus occultus in has incidat pœnas. Ratio dubitationis est hæc: quia illud sæpe citatum cap. finali. de hæreticis. videtur solos manifestos hæreticos afficere. Nam solos illos absoluit à debito fidelitatis, & dominij, qui lapsus manifeste in hæresim quomodolibet sunt adstricti. Phil. dicit hoc etiam verum esse in occulto hæretico, si illius hæresis probari possit: quia tunc potest manifestari licet actu non sit manifesta. Eandem sententiam docere videtur Ioannes Andr. hac tamen addita conditione, quod processum fuerit ad probationes: quia probatio (vt ait) tunc facit delictum manifestum vt in cap. cum olim. de verborum signific. Secus tamen dicendum esse putat, si non est processum ad probationes quia ecclesia non iudicat de occultis. Et illius sententiæ subscribit Angelus de Clauasio in sua summa. eandem amplectitur Syluester de Prierio in sua summa. Ego tamè (abit præcor verbo inuidia) puto hos omnes quamuis in iure doctissimos, non intellexisse veram, & germanam illius textus sententiam. Nam quod textus ille ait de lapsis manifeste in hæresim, non est intelligendum de manifestatione, quæ competit hæretico, ita quod ille in publico, aut in manifesto hæresim asseruit. Potest enim quis publice, & coram mille testibus hæresim aliquam asserere, & nõ esse hæreticus: quia potuit illam asserere ex ignorantia, putans talem assertionem esse catholicam, potuit etiam asserere sine vlla pertinaci animositate: sed paratus obedire ecclesiæ aliud docenti. Quorum alterum si contingat, etiam si in fide erret, hæreticus minime censebitur: vt habetur in cap. dixit apostolus. xiiij. quæst. iij. Si hæreticus non est, necessario inde sequitur: vt pœna hæretici non sit puniendus, & per consequens pœna illius cap. si. de hæret. non comprehendat illum. Alioqui fieret necessario, vt quis sine culpa sua, & sine culpa aliena: imò & sine iusta aliqua causa puniatur, quod est contra ius naturale, diuinum, & humanum. Nam textus ille eos, qui lapsus manifeste in hæresim erant oblig.

obligati, absoluit debito fidelitatis, & dominij. Et tamen C
(vt diximus) potest quis sine vilo peccato manifeste labi
in aliquam hæresim. Quod ergo textus ille ait de lapsis
manifeste in hæresim, nõ est intelligendum de manifesta
tione, quæ se tenet ex parte asserentis: quia siue in occulto,
siue in publico labatur in hæresim, non incurret pœnam, si
non est hæreticus. Intelligenda sunt ergo verba illius textus
de manifestatione, quæ competit hæresi, ita vt ille dica-
tur labi manifeste in hæresim, qui labitur in hæresim ma-
nifestam, quam scit esse ab ecclesia damnatã, quãuis illam
occulte, & sine vilo teste asserat. Qui vero ex ignorãtia la-
bitur in hæresim, non dicitur labi manifeste in hæresim,
quamuis illam in publico foro corã mille testibus asserue-
rit: quia nõ erat sibi manifestum talem assertionẽ esse hære-
ticam, & ab ecclesia damnatã. Is autem, qui iuxta hũc intel-
ligendi modum labitur manifeste in hæresim, hoc est in
hæresim manifestam, eo ipso est necessario censendus hære-
ticus. Quia is (vt supra lib. j. cap. x. docuimus) sine vlla vlti-
ore monitione est iam pertinax censendus: quia errore
suum non est paratus corrigere. Quod facillime, vel ex eo
colligi potest: quia ecclesiam, à qua corrigendus esset, a-
perto Marte oppugnat, cum eam non veretur asserere pro-
positionem, quam scit ab ecclesia damnatam. Si vero quis D
ex ignorantia lapsus est in hæresim, & postea legitime ad-
monitus obedire contemnit, tunc primo dicitur labi ma-
nifeste in hæresim, quando legitimæ admonitioni obtem-
perare recusat. Is igitur, qui iuxta hunc intellectum labi-
tur manifeste in hæresim, cum sit iuxta prædicta censendus
hæreticus merito hæreticorum pœnam incurret, quan-
tumlibet sit occultus, si tamen hæresim, quam mente con-
cepit, aliquo verbo explicauit. Et de talibus sic lapsis
manifeste in hæresim, intelligenda sunt verba illius capit.
finali, de hæretic. quibus dicitur, quòd qui talibus sic lapsis
manifeste in hæresim erant aliqua obligatione adstricti,
ipso iure sunt ab omni tali obligatione absoluti. Nam per
illa verba: Lapsis manifeste in hæresim, idem intelligitur,
ac si dixisset, hæreticis. Et hi tales licet occulti sint, sicut
incidunt in pœnam capiti. cum secundum leges, ita etiam
ipso iure incidunt in pœnam profecti cap. finali, de hæretic.
Si hæresim suam quamuis occulte, exterius prodiderunt:

Nam

A Nam (vt ait Abb. in isto cap. Absolutos) pœna ipso iure im-
posita afficit ipsum delinquentem, quamlibet occultum,
pro qua sententia adducit glossam, quam dicit esse notabil-
lem in Cle. j. de hæret. in verbo: Eo ipso. Ex quibus colligit
Abbas, vt hæreticus quamuis occultus ipso iure amittat
omne dominium, sicut & reliqua omnia bona ipso iure
amittit: sed non poterit talis absolutio dominij (vt ait) al-
legari, nisi prius manifesta causa probeur. In quibus omni-
bus etiam bene dicat, tamen in intelligentia illius vocis, ma-
nifeste etiam mihi errasse videtur, sicut alij.

*Probatum manifestis rationibus iustam esse hære-
ticorum pœnam, de qua in præcedenti capiti.
tractatum est.*

CAP. VIII.

Q Via totius huius nostri operis finis, & primus scopus,
ad quem nostram hanc pugnam dirigimus, est, vt ius-
tam esse punctionem, qua ecclesia hæreticos ferit, ostenda-
mus, opus est, vt eam pœnam, de qua in præcedenti cap. dis-
putauimus, merito hæreticis fuisse inflictam probemus.
B Quisquis diligenter considerauerit quantum valeant supe-
riorum hominum exempla ad mouendos subditorum af-
fectus facile intelliget, quàm iustum imò (vt verius dicam)
necessarium sit, omnem prælationis potestatem ab hæreti-
cis auferre. Scipio Africanus dicebat nullo se magis ani-
mari ad virtutem, quàm suorum maiorum exemplis: quo-
rum imagines in foro depictas videbat. De Iulio Cæsare
refert Plurarch. quod cum ille in Hispania res quasdam
Alexandri pictas cerneret, secum diu cogitabundus, postea
modum lachrymas fudit, cuius rei causam admirantibus
sociis: Nonne (inquit) iure dolendum arbitramini, quod
huius ætatis Alexander tot gentes suo subdidisset imperio,
qua nullum adhuc præclarum facinus ipse gesserim? Et inde
ad res præclaras gerendas expeditior, & fortior effectus
est. Si eorum, qui iam præterierunt exempla tantum viuor-
um animos mouere possunt, multo magis id posse creden-
dum est exempla eorum, qui supersunt, præsertim ea, quæ
non solum audiuntur: sed oculis inspiciuntur. Multo enim
magis mouent visa, quàm audita. Temistoclem enim valde

v

C multum iurauerunt ad virtutem Milciadis exempla. Nam Temistocles cum esset adolescens, in comotationibus, aliisque carnis illecebris volubatur. At postquam Milciades factus Imperator, apud Marathonem deuicisset Barbaros, nullus illum deinceps vidit quidquam agere indecorum. Percontantibus autem multis quid fuisset in causa, ut sic fuerit repente saurus, respondebat, Milciadis Trophæis se fuisse à somno suscitatum. Cic. lib. iiii. Tusc. quart. refert, Demosthenem adeo vigilasse, ut cum opificibus de vigilia contenderit, & dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. Habent tantam vim, & potestatem exempla presertim illorum, qui autoritate aliqua reliquos præcellunt, ut ad illa imitanda subditorum animos non solum virgeant: sed quasi cogere videantur. Ideo Paulus reprehendens Petrum, eo quod propter Iudæos, quia Iacobo Hierosolymorum Episcopo venerant, simulate se à gentibus subtrahebat nolens edere cum illis, dixit illi: Gentes cogis iudaizare. Nā quia Petrus supremus erat totius ecclesiæ pastor, & rector, cuius vestigia ceteri sequi debebant: ideo tanti æstimauit Petri exemplum Paulus, ut suo exemplo illum non solum ad Iudaismum alios suadere, sed cogere dixerit. Et merito sic dixit, cogitans quod multo plus mouent exempla, quam verba. Propter quod filius Dei factus pro nobis homo, volensque hominibus certissimam viam, qua ad gloriam cœlestem peruenirent ostendere: prius exemplis, & postea verbis nos ad illam instruxit. Nam prius (ut ait Lucas) cepit facere, & postea docere. Quem locum pertractans Chryso. Chryostomus Homil. j. super Actus Apostolorum, ait: Eoque apostoli prius vitæ exemplis docebant, deinde verbis. Qui potius ne verbis quidem erat opus, cum clamarent opera. Hæc Chryostomus. Hinc oritur, ut peccata publica grauiora censentur, quam secreta, & tanto grauiora, quanto à persona maioris autoritatis, & quæ magis tenebatur bonum aliis præbere exemplum, fuerint commissa.

D

Exec. 44 Ideo de malis sacerdotibus, dominus per prophetam Ezechielem ait: Facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis. Quæ verba pertractans beatus Gregorius parte prima Pastoralis cap. ij. ait: Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quam qui peruersè agens, nomen, vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Causa autem huius inde provenit, quod qui publice peccat, alios ad idem faciendum suo exemplo hortatur, & ob hanc causam scandalizare dicitur: quia suo exemplo aliis offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noster huiusmodi scandalizanti acerbè minatur, sic *Mat. 18* inquiens: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui sic alium scandalizat, non solum de suo: sed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus est, rationem reddet. Quod non fieret: nisi quia ille peccati alterius causa fuit, suo exemplo illum ad peccatum vehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: ut per illa notum omnibus fiat quanta sit exemplorum potentia. Etsi tantum valent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorum hominum affectus: multo magis valebant exempla illorum, qui aliqua autoritate, & potestate reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius constare poterit iustum esse, ut omnis ab hæreticis auferatur prælacionis, & dominij potestas. Timetur enim iuste, ne is, qui præest, subditos suos ad eandem hæresim suo exemplo trahat. Filij parentes suos ferè semper imitari nituntur: & ad illorum exemplum vitam suam frequentissime componunt. Est enim à natura institutum filiis, ut parentes suos ament, & inde euenit, ut quæcunque in parentibus viderint, bona esse censeant. At quod quisque bonum existimat: illud appetit, & illum imitari conatur. Præter hunc mutuum parentum, & filiorum amorem, est adhuc alia, & quidem potissima causa; quæ filios ad parentum suorum imitationem vehementissime impellit. Hæc est assidua parentum, & filiorum mutua conuersatio. Parentes enim suos filij vident, cum comedunt, cum bibunt, cum ludunt, cum iocantur, cum irascuntur, cum subsannant. Vident illorum ingluuias, ebrietates, prodigalitates, tepacitates, fornicationes, adulteria, & cætera id genus vitia. Audiunt illos detrahentes, adulantes, mentientes, iurantes, peierantes, blasphemantes, atque alia multa, quæ vitium pudicum non decent loquentes. Raròque contingit, ut rem alicuius momenti parentes domi faciant, aut dicant:

A præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Hæc Gregorius. Causa autem huius inde provenit, quod qui publice peccat, alios ad idem faciendum suo exemplo hortatur, & ob hanc causam scandalizare dicitur: quia suo exemplo aliis offendiculum ad ruinam parat. Propter quod Saluator noster huiusmodi scandalizanti acerbè minatur, sic *Mat. 18* inquiens: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Qui sic alium scandalizat, non solum de suo: sed etiam de alterius peccato, qui illius exemplo ad peccandum motus est, rationem reddet. Quod non fieret: nisi quia ille peccati alterius causa fuit, suo exemplo illum ad peccatum vehementer impellens. Hæc omnia, quæ diximus, huc tendunt: ut per illa notum omnibus fiat quanta sit exemplorum potentia. Etsi tantum valent quorumlibet hominum exempla ad mouendos aliorum hominum affectus: multo magis valebant exempla illorum, qui aliqua autoritate, & potestate reliquos præcellunt. Et hinc luce clarius constare poterit iustum esse, ut omnis ab hæreticis auferatur prælacionis, & dominij potestas. Timetur enim iuste, ne is, qui præest, subditos suos ad eandem hæresim suo exemplo trahat. Filij parentes suos ferè semper imitari nituntur: & ad illorum exemplum vitam suam frequentissime componunt. Est enim à natura institutum filiis, ut parentes suos ament, & inde euenit, ut quæcunque in parentibus viderint, bona esse censeant. At quod quisque bonum existimat: illud appetit, & illum imitari conatur. Præter hunc mutuum parentum, & filiorum amorem, est adhuc alia, & quidem potissima causa; quæ filios ad parentum suorum imitationem vehementissime impellit. Hæc est assidua parentum, & filiorum mutua conuersatio. Parentes enim suos filij vident, cum comedunt, cum bibunt, cum ludunt, cum iocantur, cum irascuntur, cum subsannant. Vident illorum ingluuias, ebrietates, prodigalitates, tepacitates, fornicationes, adulteria, & cætera id genus vitia. Audiunt illos detrahentes, adulantes, mentientes, iurantes, peierantes, blasphemantes, atque alia multa, quæ vitium pudicum non decent loquentes. Raròque contingit, ut rem alicuius momenti parentes domi faciant, aut dicant:

quod filios lateat. Quantum autem nocere possint mali hominum mores, his qui perpetuam cum illis habent consuetudinem, sacra scriptura multis in locis nos apertissime docet: Qui cum sapientibus graditur (ait Salomor.) sapiens erit: Noli esse amicus stultorum similis efficietur. Et iterum: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas eius, & summas scâdalum animæ tuæ. Et Ecclesiasticus eleganti similitudine hoc ipsum explicat, dicens: Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Denique propheta Regius ait: Cum sancto sanctus eris: & cum peruerso peruerteris. Si conuersatio bonorum proficere potest, conuersatio malorum multo magis obesse poterit, quia sumus omnes natura procliuiiores ad malum, quàm ad bonum. Difficillimū est, ut quis inter malos innocenter conuersetur. Propter hanc duplicem causam parentes suos, filij magis quàm ceteros homines imitantur: quia illos magis diligunt, & longiorem cum illis habent conuersationem. Faciliusque eorum malos imitantur mores, quàm bonos, qui a natura iam per peccatum quodammodo corrupta fortius impellit ad malum, quàm ad bonum. Et hinc euenit, ut raro contingat patri vitioso filius studiosus. Scio quidem ali quando ita cōtingere: sed hoc rarum est, & albo notatum, ego autem de his, quæ frequenter, & quasi semper eueniunt loquor. Pater si est mercator, filios habeat mercatorij deditos: si lusor, filios habet lutores: si fornicator, filios nutrit fornicatores: si idololatra, filios docet idololatriam: si denique hæreticus est, eadem hæresi inficit filios. Hoc manifesta experientia in multis comprobatum est, qui filios suos in eandem traxerunt hæresim, in quam ipsi fuerunt lapsi. Testis est Boëmia, quæ postquam sub Vuenceslao illorum Rege, & Sigismundo Romanorum Imperatore, annis ab hinc plus quàm centum & quadraginta à fide catholica defecit, nunquam ad illam hucusque rediit, non ob aliam causam: nisi quia filij illorum eundem à teneris annis imbibunt errorem, quo parentes suos affectos esse vident. Timeo certe, ut (quod Deus pro sua pietate auertere dignetur) idem eueniat Germaniæ, & Angliæ. Quia si filij eadem hæresi Lutherana à parentibus imbuuntur, quia illi nunc sunt infecti, tarde illæ prouinciæ ad fidem catholicam

Prov. 13

Prov. 22

Ecc. 13

Psal. 17

alicam conuertentur. Adolescens enim (ut ait Salomon) iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Et egregius poeta dixit:

*Quo semel est imbuta recens seruaabit odorem
Testa diu.*

Iustum igitur fuit, & necessarium, à parentibus hæreticis patriam omnem auferre potestatem, & filios sui iuris suiq; arbitrij facere, ne parentes sua autoritate, suoque exemplo filios in eandem hæresim traherent, & filij, iuris autoritate fulsi, possint, si velint parentibus resistere, tanquam qui iam sunt ipso iure ab illorum potestate liberati. Propter hanc causam multi Theologi, e quorum numero est sanctus Thomas, docent non esse licitum infidelium paruulos inuitis parentibus baptizare: quia talis baptizatio (ut ait) verteretur postea in contumeliam fidei Christianæ: quia parentes nutrent filios in errore suo: qui sic in pueritia nutriti, nunquam postea fidem catholicam, quam in baptismo susceperunt, perfecte tenerent. Alij tamen theologi, inter quos recensetur doctor subtilis Scotus, qui oppositam sententiam tuentur, propter eandem causam consentiunt, filios infidelium, qui inuitis parentibus fuissent ex imperio principis baptizati, esse statim post baptismum à parentum cura, & potestate semouendos, ne si apud illos manerent, à parentibus suis in eundem infidelium errorem traherentur, quo illi sunt infecti. Si iustum est, ut patriæ potestatis dominium à parentibus hæreticis auferatur, ne ipsi filios suos eadem hæresi inficiant, multo iustius est, ut aliud quodlibet ciuile, & politicum dominium sit ipso iure à dominis hæreticis ablatum. Nam qui hoc tenent dominium pluribus nocere possunt, quàm qui solum dominio gaudent paterno, eo quod latius est dominium politicum, aut regale, quàm paternum: & pluribus imperat rex, aut dux, aut Marchio, aut quiuis alius dominus, quàm qui solum est pater. Deinde plus potest rex erga subditos, quàm pater erga filios, & hinc euenit, ut sæpe subditi magis conentur regem suum imitari, quàm filij parentem. Possunt quidem reges eo quod diuitiis pollent, munera plurima dare, & quia tam potentes sunt, ut nullus subditorum illis resistere valeat, possunt subditos suos, cum eis libuerit, variis poenis affligere. Ex primo oritur apud inferiores homines

Prov. 22

Orat.

B

D

spes alicuius muneris recipiendi. Ex secundo oritur in subditis metus principis, ne videlicet circa eos quidquid poterat, cum libuerit exerceat. Hæc duo videlicet metus, & spes solent animos hominum in adulationem impellere: quidam enim ut ea, quæ anxie cupiunt, assequi possint: alij verò ne pœnas, quas vehementer metuunt, incurrant, principibus suis omni ex parte placere procurant. Ea faciunt, & dicunt, quæ sperant principi suo grata esse futura, ea dicere, & facere omitunt, quæ principi displicere intelligunt. Qui mollibus vestiatur (inquit saluator noster) in domibus regum sunt. Nam in domibus Principum sunt adulatores & qui hominibus placere student. Optime igitur, & eleganter Claudianus poëta in lib. iij. de Honorij Augusti consulatu dixit.

Mat. II

Claud.

Componitur orbis

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus

Humanos edicta valent, quàm vita regentis.

Mobile mutatur semper cum principe vulgus.

Et libro primo de laudibus Sciliconis iterum ait:

Scilicet in vulgus manant exempla regentum,

Vtq; ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Ex his igitur omnibus apertissime colligere licet, quantum rex hæreticus possit subditis suis in fide nocere. Illius enim exemplum multos à fidei veritate deflectet: quia pars metu, pars amore illius, aut suarum rerum idem quod ille, asseuerabunt, docebunt, prædicabunt. Cum Magi ab oriente venissent Hierosolymam querentes regem Iudæorum, tunc recens natus turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo. Non est mirum, quod Herodes, qui alienigena, & tyrannus erat, turbetur audito nomine regis, & illud perdere velit. Ita enim se res habet, ut si quis regnante ipso, alterum appellat ibidem regem, mille eum periculis exponat atq; in apertum tradat interitum. At quod Hierosolyma audito nomine sui regis, tuoc natus turbetur, res est admiratione digna: quia magis ob eam rem lætari, & exultare debuisset, quàm turbari: quia sciebat Herodem alienigenam esse, & nihil de regni iure habentem. Quo fit, ut de eiectione tyranni, & regis aduentu lætari debuisset. Sed si Claudiani sententiam ad memoriam reuocemus, facile intelligemus ita fieri oportuisse, ut rege turbato omnis Hierosolyma

A Hierosolyma simul cum illo turbaretur. Quia (vt Claudianus dixit) mobile mutatur semper cum principe vulgus. Reges ergo hæretico existente necessario euenient, vt populus in eandem hæresim trahatur. Quod si facere contempserit, multis tormentis, variisque cruciatibus ad id faciendum compellitur. Huius rei plura, quàm vellem, extant manifestissima exempla, è quibus aliqua producere decreui, vt qua diximus illorum testimonio comprobemus. Multi fuerunt in populo Israël reges idololatæ, vt Ieroboam, Baasa, Elah, Zambri, Amri, Achab, & Ochoziás. His autem regnantibus, populus Idolis sacrificare non desistit, eo quod sequebatur perfidiam regum suorum insaniam. In noua lege, & euangelica multi fuerunt reges hæretici, qui ecclesiam catholicam acerrime vexauerunt, adeo vt illorum causa multi à fide catholica defecerint. Iulianus apostata postquam fidem deseruit, ecclesiam catholicam plusquam quilibet alius rex gentilis est persecutus. Multos fidem negare coegit, multos ad martyrium perduxit. Reges Gothorum eo quod Arriana hæresi erant infecti, magnam ob hanc causam christianorum stragem fecerunt in Italia, & Hispania: De atroci crudelitate, quam in christianos Vuandali exerceuerunt in Africa, extat historia duobus libris partita, & à Victore episcopo conscripta. Solum vnum ex Gothis, quod in Hispania contigit exemplum proferam: cuius meminit beatus Grego. lib. iij. dialogorum, cap. xxxj. quod fatis esse arbitror ad ostendendum, quantum sit rex hæreticus ecclesie catholice noxius. Leonigildus Hispaniarum rex, & à Gothis originem trahens Arriana hæresi cum fuisset infectus, eadem hæresi filios suos, regnumq; suum infectere nitabatur. Ermigildus autem primogenitus eiusdem regis filius, ac proinde solus regni hæres, suadente beato Leandro tunc Hispanensi episcopo, hæresim Arrianam deserens, ad fidem catholicam conuersus est. Quem pater arrianus, vt ad eandem reuocaret, primum blanditijs, & præmijs, deinde minis, & terroribus erga illum egit. Quæ omnia cum non possent animum illum constantissimum à fide catholica, vel tantillum deflectere, iratus pater illum prius hereditario iure regni priuatum in vincula, & carceres coniecit. Adueniente autem paschatis festo, quo ex more, & ecclesie vniuersalis decreto, Christiani sacrum domi-

Grego.

Leonig.

Ermigil.

ni corpus sumere soleat, perfidus pater Arrianum episcopum ad filium misit, ut ex manu illius communionem perciperet, ut per hoc illum sibi pater conciliaret. Sed vir Deo plenus Ermigildus hoc facere recusavit, & episcopo venienti exprobrauit, & magna constantia illum à se duris increpationibus repulit. Hoc cum Arrianus pater audiret, infremuit: statimque paternae pietatis oblitus apparitores suos misit, qui filium suum occiderent, quod & fecerunt. Quid quaso haereticus contra fideles facere destitisset, qui pro tuenda haeresi Arriana proprio filio non pepercit: sed carnificibus tradidit illum? Qui tam atrociter infectatus est proprium filium, putat sine æquiori animo ceteros prosequeretur fideles? Sed opus est, ut ex nostro hoc seculo aliqua proferamus exempla: quoniam haec magis, quam reliqua, quae iam praeterierunt, animos intuentium mouere poterunt. Cum Martinus Lutherus annos ab hinc triginta suos in Saxonia effundere cepisset errores: statim illi acquieuit Fridericus dux Saxonum, cuius exemplo, & autoritate populus motus in eandem lapsus est haeresim. Idem contigit Lantgrauius Hesiæ Philippo. Merito igitur decretum est, ut rex, aut quilibet alius secularis dominus factus haereticus, ne populis fidelibus sibi subiectis nocere possit, sit ipso iure dominio regni, & qualibet alia seculari potestate priuatus.

De alia haereticorum poena, quae est infamia.

Et de ceteris, quae ex illa sequuntur.

C A P. I X.

Pror. 22. **I**nter alias poenas, quibus ecclesia haereticos merito puniendos fore decreuit, infamia recensetur, quae tanto ceteris poenis grauior aestimari debet, quanto fama reliquis omnibus merito anteponitur transitoriis bonis. Melius est nomen bonum (inquit Salomon) quam diuitiarum multa. Hoc autem bono nomine priuatus est, quisquis haereticus est, siue occultus ille sit, siue manifestus. Hoc tamen interest inter occultum haereticum, & manifestum, quod occultus haereticus sola iuris infamia censetur infamis & non infamia facti: quia eius crimen cum nondum sit manifestum, famam illius tollere non valet. Haereticus autem manifestus, & infamia facti, & infamia iuris iudicatur infamis. Infamiam facti incurrit quisque per criminis sui manifestatio-

nem,

A nem, & tanto grauiorem incurrit infamiam, quanto grauius est crimen, quod commisit, & tanto maiorem, aut latiore, quanto peccatum est pluribus manifestum. Non est enim eadem mensura metienda infamiae grauitas, & eius latitudo, siue extensio. Nam si Petrus graue aliquod crimen paucis manifestum committat, & Ioannes leue aliud crimen multis scientibus perpetraverit, infamia Petri grauior censetur: Ioannis vero maior, aut latior. Quo fit, ut infamia facti, quam haereticus ex criminis sui manifestatione incurrit grauisima sit censenda: quia haeresis (ut supra libro primo, capitulo secundo docuimus) inter grauisima recensetur peccata. Infamia iuris est illa, ad quam ex iuris decreto aliquis damnatus est. Sunt enim peccata aliqua, quorum quodlibet, si quis committat, iure ipso censetur infamis, ut qui exercet improbum seuerus, exigens vsuras viuarum. Tertia quaestio. vij. §. Porro. Et qui contrahit simul cum duabus, vel qui simul duas habet sponsas. lege, quid ergo. ff. de his qui notantur infamia. & in cap. Nuper à nobis. extra. de bigamis. Et qui locauit operas suas, ut pugnet cum fera. ff. de postulando. lege prima. §. bestias. Et generali eloquutione quisquis per sententiam iudicis damnatus est de crimine publico, ipso iure censetur esse infamis. Hoc autem vltimum solum censetur verum, quando damnatus est per sententiam diffinitiuam, non autem per sententiam interlocutoriam, & quando damnatus est ab ordinario iudice, & non si damnatur ab arbitrario. qui ergo. §. Ex compromisso. ff. de his qui notantur infamia. Haeresis autem utroque iure, & ciuili, & canonico publicum censetur crimen: quia illud iure ciuili publicum dicitur: crimen: cuius denunciatio, vel accusatio non solum personae, quae ex crimine illo aliquam passam est iacturam: sed cuiuslibet ex populo competere potest. Sunt enim aliqua peccata à iure signata, quae propter illorum grauitatem ab omnibus accusari possunt: ne maneant impunita, ut sunt homicidia, parricidia, adulteria, crimen laesae maiestatis. Atque ideo publica dicuntur crimina: quia ad publicam spectat utilitatem, ut talia puniantur: quoniam nisi id fieret, plurima inde reipublicae euenirent incommoda. Nullum est autem haeresis crimine nocentius, & quod grauius reipublicae incommode possit. Propter quod

Paulus de hæreticis loquens, dixit: Sermo eorum, vt cancer
 ferpit. Merito igitur quilibet ex plebe de crimine hæresis
 accusare potest: ne licentiosa impunitate amplius grassetur,
 & totam suo veneno inficiat rempublicam. Ea enim,
 quæ in religionum diuinam committuntur, omnium respiciunt
 iniuriam. l. Manichæos. C. de hæreticis. Quæ autem
 omnibus inferunt iniuriam: ab omnibus accusari possunt.
 Quo fit, vt crimen hæresis ab omnibus possit accusari, &
 inde sequitur, vt iuxta iuris ciuilibus regulas, & præcepta, inter
 publica crimina sit referendum. Purè autem canonico id
 multo apertius ostenditur: quia secundum ius canonicum,
 omne crimè dicitur publicum: quoniam ad publicam spectat
 vtilitatem, vt nullum crimen sit impunitum, vt patet
 per c. crimina. de collat. de re. iuncta glossa. Vnde consequens
 est, vt quisquis ab ecclesiastico iudice de crimine aliquo est
 damnatus, sit eo ipso infamis, ac si damnaretur de crimine
 publico. Quod vt notat Angelus de Arétio. Instit. de suspect.
 tur. §. iuspectus. eo solo casu est verum, quando talis
 damnaretur propter dolum, non propter culpam. Quisquis
 ergo de hæresi damnatus est, vtroque iure censetur infamis,
 & tanto magis quanto hæresis cæteris peccatis est peius.
 Sed dubium est, an hæreticus antequam de crimine hæresis
 à iudice damnetur, sit ipso iure infamis, an requiratur,
 quod sit prius de crimine hæresis damnatus, ad hoc, vt
 infamiam iuris incurrat. Et forte alicui videbitur hæreticum
 ante damnationem non esse dicendum infamem: quia
 regulare esse dicitur in criminibus publicis, quod nunquam
 in illis incurritur iuris infamia: nisi post iudicis ordinarij
 sententiam diffinitiuam. l. prima. ff. de his qui notantur
 infamia. & notat Dinus in regula, infamibus. & Panor. in
 cap. Testamentum. de testibus. & in cap. exceptionem. de
 exceptionibus. Sed his non obstantibus mihi videtur
 dicendum hæreticum ante damnationem esse ipso iure
 infamem: Ad quod dicendum aliquibus persuadeor rationibus.
 Primo quidem inde moueor, quod credentes hæreticorum,
 & eorum receptatores, qui propter hoc excommunicati,
 satisfactionem congruam infra annum reddere neglexerunt,
 velut hæretici reputantur, vt patet in capitulo Contumaciam.
 de hæreticis. libro vj. Inter cæteras autem pœnas, quibus
 huiusmodi credentes, & receptatores hæreticorum

A tlicorum à iure puniuntur: vna est, quòd ipso iure sunt
 infames, vt patet in cap. Excommunicamus. §. credentes. extra
 de hæretic. Quibus verbis aperte insinuat hæreticum omnem
 esse ipso iure infamem. Præterea, propter vnum quodq;
 tale (vt ait Aristoteles) & illud magis: ergo si credentes,
 & receptatores hæreticorum sunt propter hæreticos ipso
 iure infames, oportet, vt hæretici ipsi, propter quos est
 illis hæc pœna inflicta, sint etiã ipso iure infames. Rursum
 omnia, quæ conueniunt his qui sunt ipso iure infames (vt
 ex sequentibus patebit conueniunt etiam hæreticis. Consequens
 est igitur, vt hæretici censentur ipso iure infames. Nec opus
 est declaratione aliqua, aut criminis condemnatione: sed
 eo ipso, quòd facti sunt hæretici, iuris infamiam incurunt.
 Quemadmodum supra diximus de dominio bonorum omnium,
 quod à die commissi criminis absque aliqua alia damnatione,
 aut declaratione, hæreticum amissile ostendimus. Et iustum
 quidem erat, vt talem infamiam ipso iure incurrerent
 hæretici: quoniam hæresis crimen multo grauius est
 omnibus illis, quæ supra recensuimus, propter quorù
 quodlibet ipso iure incurritur infamia: ergo multo iustius
 erat, vt propter hæresim iuris infamia incurreretur,
 quàm propter reliqua omnia. Quod autem dicitur
 regulare esse in criminibus publicis, vt nunquam propter
 illa incurratur infamia: nisi post iudicis ordinarij sententiam:
 quanquam veritatem habeat in reliquis omnibus criminibus,
 fallit tamen in illis, quæ sunt à iure notata, quæ si quis
 commiserit: est ipso iure infamis. Ex istorum numero (vt
 diximus) est crimen hæresis. Quo fit, vt hæreticos etiam
 ante condemnationem sit ipso iure infamis. Hæc pœna
 non solum ipsos hæreticos: sed etiam illorum filios punit,
 ita vt parentù hæreticorum filij quamuis fideles ipso
 iure censentur infames. Et merito quidem hanc pœnam ad
 filios vsque extendendam esse definitum est. Quia sicut
 gloria, & nobilitate parentum gaudent filij, ita iustum
 erat, vt e contrario parentum ignobilitatem, dedecus,
 & infamiam in se ipsis sentirent: Gloria filiorum (inquit
 Salomon) parentes eorum. Nam qui à parentibus bonis
 genitus est, naturalem quandam inclinationem ad bonum,
 vt in plurimum ab ipsis parentibus suscipit. Quoniam
 ab illis corporis complexionem deducit, quæ si bo

Aristot. si bona est: non paruum est ad virtutem adiutorium, & incitamentum. Vnde Aristoteles libro primo Politicorum, capitu. iij. ait: Vt ex hominibus hominem, ex bestiis bestiam: sic ex bouis bonum generari: sed natura quidem hoc vult, attamen plerunque non potest. Hæc Aristoteles. Præter illam inclinationem, quam à parentibus suscipiunt filij, inest etiam ipsis filiis naturalis quædam parentum suorum imitatio, quæ multis magnum est, semperque fuit virtutis adiumentum. Nam iuvenes, qui aliquid indolis habent, ne degenerare videantur: solent maiorum suorum dignitatem æmulari, & ad paternarum laudum aspirare felicitatem. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Aphricani gloria minorem Scipionem: sic Iulij Cæsaris fama Octavianum excitauit. Sic denique fuit Pyrrhus Archilleides animosus imagine patris. Hinc suspitio oritur de filiis, vt tales illi sint, aut saltem futuri sint, quales parentes eorum fuere. Et hæc est illa filiorum gloria, quæ ex parentum nobilitate, & virtute oritur, vt bonus, & studiosus ille credatur: quia bonorum est filius. Pro hæc sententia est, quod Aristoteles loco præfato ait: Helenam apud Theodectum in sui laudem dixisse. Ex diis (inquit illa) ab vtraque stirpe prognatam, quisquam appellabit seruam? Et beatus Paulus in ea, quæ est ad Romanos epistola ait: Si radix sancta, & Rami: Sic ex Abraham ortus est Isaac, & ab hoc genitus est Iacob, ex Thobia Seniore prodiit Thobia Senior: prodiit Thobias Iunior æque bonus, & sanctus, ac pater. Ad eundem modum de malis sententium est: quoniam ex prauis parentibus procedunt semine semper filij peruersi, paternæ iniquitatis imitatores, quemadmodum ex Cicuta oritur fructus virulentus, aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida, & fordida. Et hoc ipsum Salominis testimonio comprobatur, qui in libro sapientia: ait: Ex iniquis enim omnes filij, qui nascuntur, testes sunt nequitia: aduersus patres in interrogatione sua. Tam vera semper reputata est hæc sententia, vt veteri adagio celebretur, quod ait: Mali corui malum ouum. Non sunt ramen hæc omnia tam constanti, & inuariata lege firmata, vt contrarium euenire non possit. Nam aliquando accidit, vt ex bonis parentibus mali procedant filij, tanquam pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de dulci

A dulci fonte profluens. Sic ex Adam ortus est Caim: Ex Noe Cham: Ex Isaac natus est Esau. Et (vt ad prophanas veniamus historias) Scipionis Aphricani filius (vt de illo refert Valerius Maximus) vecors, & ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clarissimi filius tam perditam luxuria vitam (eodem Valerio referente) egit, vt bonis omnibus paternis sit illi ab Urbano Prætoze interdictum. Econtrario ex malis parentibus etiam aliquando oriuntur boni, & virtutis studiosi filij, quemadmodum Rosæ de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idololatra (vt Regum narrat historia) natus est fidelis, & sanctus Rex Ezechias. Et Iosias ille Rex sanctus, qui tulit abominaciones impietatis, cuius memoria (vt inquit Ecclesiasticus) quasi mel indolcabitur, filius fuit impij, & idololatre Regis Amon. Sed hæc rara sunt exempla, quod vero frequenter, & quasi semper euenit, est malos ex malis parentibus generari, & bonos ex bonis. Huius rei tam multa, & tam aperta sunt exempla, vt non sit opus recensere. Causam vero huius si quis nosse cupit, illi libenter offerimus. Certum est varias animorum inclinationes, ex variis

B corporis complexionibus oriri. Nam qui cholera abundat, facile irascitur, facileque remittit. In quo pituita viget somnolentiam, & pigritiam patitur. Qui sanguine pollet, lætis gaudet, & ad omnes carnis delicias est facile procliuis. Qui bilem atram, aut melancholiam plus satis habet, tarde irascitur, tardèque remittit, læta ferè omnia fugit, tristibus delectatur, solitudines quærit, frequentias hominum deserit. Corporis complexionibus, & qualitates tam varia, ex variis parentum complexionibus ferè semper oriuntur. Quoniam ex femine à parentibus in actu generationis decisso, filij corpus coagulat, & coalescit, & deinde ex sanguine matris paulatim formatur, & nutritur, & sic simul cum corpore, corporis inclinationes à parentibus recipit. Hanc sententiam duobus versiculis eleganter complexus est Baptista Mantuanus, sic inquit:

*Qui viret in folijs, venit à radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum femine mores.*

Et hæc est infamia, quam filij à parentibus iure cōtrahunt. Præsumit enim ius, & merito, filios tales esse futuros, quales eorum parentes fuisse experientia compertum est. Nam

4 Reg. 16

Ecc. 49

Baptist.
Mantu.

in cap. si quis. vj. quæst. j. dicitur quòd in filiis paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuuntur. Iuste igitur hæreticorum filij censentur infames: quia merito de illis suspicandum est, vt (nisi aliunde adiuuentur) in eum, quo parentes infecti fuere, labantur errorem. Hanc tamen iuris infamiam non sustinebunt filij eorum hæreticorum, qui ab hæresi resipiscentes, ad fidem catholicam redierunt, & ecclesiæ vnitati adhaerunt cap. statutum. ij. de hæret. lib. vj. Ex hac iuris infamia, veluti ex radice quadã, aliæ pœnæ oriuntur. Hæreticus non potest esse testis, vt patet in cap. j. extra de hæreticis. & capit. ipsa pietas. xxij. quæst. iij. Et merito repellitur hæreticus à testimonio perhibendo: quia inter multa, quæ in teste requiruntur, est fama, cap. testamētum. extra de test. & attest. & cap. præterea, de testibus cogendis.

Isidorus. Et Isidorus in lib. Etymologiarum de testis qualitate loquens, ait: Si vita bona defuerit, fide carebit. Non enim potest iustitia cum scelerato homine habere commercium. Hæc ille. Et habet hæc verba in cap. Forus. extra de verb. signific. Deinde (vt dicitur de regulis iuris. lib. vj.) semel malus semper præsumitur malus: præsertim eodem genere mali. Hæreticus igitur, qui falsum dedit de fide catholica testamentum: iuste præsumitur de qualibet alia re falsum daturus testimonium. ij. quæst. vij. cap. Non potest. Præterea sapiens Ecclesiasticus ait: A mendace quid verum diceret? Quibus verbis satis aperte sapiens docet non esse reddendam homini mendaci finem. Non est ergo præbenda fides hæretico: quia semel in graui, perniciosoque mendacio est deprehensus, & inde consequens est, vt non sit accipiendus in testem. Hoc tamen non absolute, & vniuersaliter accipiendum est: quia inde excipienda est causa hæresis, in qua hæreticus contra hæreticum potest reddere testimonium. cap. in fidei fauorem. de hæreticis. libro vj. & secunda questione septima, capite, si hæreticus. Nam regula illa, qua docetur socios criminis nõ esse in testes admittendos, sicut fallit in crimine læsæ maiestatis, & simoniæ: ita etiam fallit in crimine hæresis. Hæreticus igitur contra hæreticum testificari potest: non tamen contra fidelem. Ex quo infero, quod hæretico semiplene probanti contra catholicum Christianum non deferetur iuramentum in supplementum semiplenæ probationis: quamuis oppositum sit lege statu-

*Isidorus.**Ecc. 34*

A tum. Nam lege præcipitur, vt semiplene probanti deferatur iuramentum necessarium in supplementum probationis. l. Admonendi. ff. de iureiurando. l. in bona fidei. C. de rebus creditis. & cap. super eod. extra de his, quæ vi. metus causa sunt. Tale autem iuramentum non est concedendum hæretico semiplene probanti cõtra Christianum: quia tale iuramentum supplet locum cuiuscumque testimonij. Hæreticus autem cum à testimonio reddendo sit iure repulsus, cõsequens est, vt iuramentum non sit illi deferendum ad supplementum semiplenæ probationis. Præterea antequam iuramentum alicui deferatur ad supplendam semiplenam probationem, inspicienda prius est personæ qualitas, & anxie examinanda, vt scilicet vir bonus ille sit verax, fidelis, timens Deum, qui pro magno aliquo pretio peierare nõ auderet. Quæ omnia cum longe absint ab hæretico, consequens est, vt non sit illi deferendum iuramentum ad supplemetum semiplenæ probationis. Eadem etiã ratione hæreticus catholicum accusare non potest. ij. quæst. vij. cap. alieni. & capit. Pagani. Qui alterius crimina iuste accusare, aut reprehendere voluerit, oportet, vt ab eisdem criminibus ipse sit alienus. iij. quæst. vij. capit. B qui sine. & capi. Postulatus. Et hoc ipsum egregius poeta eleganter docuit, sic inquitens:

Loripedem rectus derideat Aethiopen albus.

Iuuen.

Altera est adhuc hæreticorum pœna, quæ etiam ex prædicta iuris infamia deducitur, & est priuatio cuiuscunque dignitatis, & officij publici, & cuiuscunque beneficij ecclesiastici, & indignitas, & inhabilitas, ad aliquid horum in posterum suscipiendum. Circa hæc tamen oportet admonere lectorem, quòd hæc duo videlicet, priuatio susceptorum, & indignitas ad suscipienda, non sunt æqua lance pensanda. Nam priuationem officij, aut beneficij suscepti, non incurrunt ipso iure hæretici: sed solum postquam ad illam priuationem fuerint à iudice condemnati. Nam verba, quæ habentur in cap. ad abolendam. §. præfenti. extra de hæreticis. non exprimunt sententiam à iure latam: sed sententiam à iudice ferendam, sic enim ibidem dicitur. Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, si dixisset, sit ipso facto, aut ipso iure nudatus, sententiam expressisset latam. Dicens autem: Totius ecclesiastici ordinis prærogatiua nudetur, aperte expressit sententiã à iudice ferendam. Et in cap. Excomm

Excommunicamus. §. credentes. verba eiusdem notæ ponuntur, quæ ferendam expriment sententiã, & non latam. Quo fit, vt hæreticus presbyter antequam per ecclesiasticum iudicem sit ecclesiastici ordinis prerogatiua nudatus, & per Episcopum degradatus, non possit propter crimen hæresis, aut propter quoduis aliud crimẽ à seculari potestate puniri. Et si quis iudex secularis ante huiusmodi prerogatiuæ denudationem in talem presbyterum hæreticorum per se, aut per alium manus iniiceret violentas, incideret in sententiam canonis, si quis suadente diabolo. Quia ille talis quamuis hæreticus, gaudet ecclesiastici ordinis privilegiis, quousque per sententiam competentis iudicis ecclesiastici sit illis priuatus. Sequitur etiã inde hæreticum, qui aliquod officium publicum habet: antequam officio spoliatur, facere fructus, qui ex tali officio proueniunt suos, qui statim in ius, & potestatem fisci succedunt. Huius corollarij pars prima inde est manifesta, quod hæreticus ille adhuc retinet officium, & habet in illo veram, & plenam possessionem, & per consequens habet etiam ius ad fructus percipiendos. Tale enim ius ad fructus recipiendos oritur ex possessione officij, ergo cum nullo alio iure sit impeditus, ne tales fructus percipere possit. Sequitur inde necessario, vt officio retento, retineat etiam fructuum receptionem quæ ex tali officij possessione oritur. Nam concessio principali, conceditur quidquid ex illo pendet: nisi sit aliunde sublatum. Hoc autem non eueniret, si hæreticus esset ipso iure omni officio priuatus. Tunc enim fructus officij acquirere non posset: quia nullum ius ad illos fructus percipiendos haberet. Alteram corollarij partem probò, quia hæreticus ipso iure priuatus est dominio omnium bonorum suorum, & in eius locum subrogatus est fiscus, cap. cum secundum leges. de hæret. lib. vj. Et inde sequitur, vt fructus, quos hæreticus acquirit, eo ipso quod sunt ab eo acquisiti, transeant in ius, & potestatem fisci. Potest etiam aliter dici, quod hæreticus licet non sit ipso iure officio & dignitate priuatus, est tamen ipso iure priuatus iure percipiendi fructus, qui ex tali officio proueniunt, & ius illud succedit fisco, sicut cætera bona. Et iuxta hunc modum dicendi, hæreticus quamuis officium retineat, non faceret fructus suos: sed fiscus ratione iuris, quod sibi propter hæreticũ competit,

tit, eos acquireret sibi. Et forte hoc vltimum est magis iuri consonum, propterea quod in cap. fina. extra de hæreticis. dicitur esse absolutus ab omni debito dominij, fidelitatis, & obsequij, qui hæreticis erant quomodolibet obligati. Et inde consequens est, vt qui hæretico ratione alicuius officij publici, aut dignitatis aliquos redditus debebat, sit absolutus à tali debito reddendo, & ita hæreticus non habebit ius ad tales redditus exigendos, & per consequens nunquam faciet fructus suos: quamuis officium, aut dignitatem retineat. Hæreticus igitur licet non sit ipso iure priuatus officio, aut dignitate: est tamen ipso iure priuatus, iure exigendi fructus, aut redditus, qui sibi ratione officij, aut dignitatis competere poterat, & ius illius succedit fisco, donec hæreticus sit officio illo, aut dignitate priuatus. Alia poenã, quæ est indignitas, aut inhabilitas ad officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda, duriore, & acerbiorè constringitur lege. Nam vt hanc poenam incurrar hæreticus, non est opus aliqua iudicis sententia, quæ illum censet indignum, aut inhabilem: sed postquam factus est hæreticus ipso iure censetur inhabilis, & indignus ad talia officia publica, aut ecclesiastica beneficia recipienda. Hoc aperitissime docetur in cap. quicumque. §. hæretici, de hæret. lib. vj. Ibi enim decernit Papa, vt si secus actum fuerit, sit irritum & inane. Nec solum ille indignus & inhabilis est: sed etiam omnis vir ecclesiasticus, qui ad preces hæretici, vel fautoris dignitates, personatus, & quacunque alia ecclesiastica beneficia est adeptus, est illis omnibus ipso iure priuatus & indignus, & inhabilis factus ad alia in posterum recipienda. Quæ poena solos illos respicit, qui scierunt talia beneficia ad hæretici preces sibi conferri. Nam qui ignorauit beneficium sibi ad preces hæretici esse collatum, licet sit ipso iure tali beneficio priuatus, non tamen ad alia in posterum recipienda censetur inhabilis. Quæ omnia aperte docentur in cap. quicumque. §. ad hæc. de hæreticis. lib. vj. Hæc poena indignitatis, & inhabilitatis non in solis parentibus fuit: sed ad filios vsque protenditur, & aliquando latius euagata etiam in nepotes grassatur. Quæ diuersitas ex solo parentum discrimine oritur: quia si pater est hæreticus, indignitatem, & inhabilitatem suam ad filios suos, & ad nepotes vsque mittit. Si vero sola mater

est heretica solis filiis, & non nepotibus inhabilitatem impingit. Et si pater aut mater postquam alter eorum fuit factus hereticus, deinde poenituit, & haeresim deserens ecclesiae unitati se firmiter coniunxit, neque nepotes, neque filij villo pacto censentur ad ecclesiastica beneficia indigni, aut inhabiles. Haec omnia habentur in capite statutum ij. de haereticis. lib. vj.

An iustum sit, ut propter haeresim patris filius Catholicus puniatur.

G A P. X.

Multi sunt qui iniustum, & plus satis acerbum esse putant, ut haereticorum filij catholici, propter suorum parentum haeresim, eisdem quibus illorum parentes poenis puniantur, ita ut sint infames quemadmodum illi inhabiles ad officia, aut beneficia recipienda perinde ac illi, bonis omnibus paternis quae sibi hereditario iure conuenire poterat, privati ut illi. Vidi enim ego multos in Flandria, cum illic ante annos decem versarer, qui licet iustum esse censabant haereticos puniri, male tamen illos habebat parentum haereticorum poenas ad filios eorum esse protensas, accusabantque eam haereticorum punitionem, quae canonico & ciuili iure praecipitur: & Hispaniam impetebat, propterea quod audierant omnia iura, quae a summis Pontificibus, aut a Caesaribus sunt contra haereticos statuta, ad vnum vsque in Hispania obseruari, & in me tanquam in iuris propugnatorē vehementer inuehebant. Dicebant enim indignum esse, ut quis sine culpa puniatur, cum Deus (ut aiebant) neminem poena aliqua citra culpam afficiat. Et hoc ipsum testimonio confirmabant Augustini dicentis: Non prius Deus est vltor, quam aliquis sit peccator. Deinde ad suae sententiae robur addebant illud, quod Deus per Ezechielem prophetam loquutus est, sic dicens: Anima, quae peccauerit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris: & pater non portabit iniquitatem filij: iustitia iusti super eum erit, & impietas impij super eum. Quibus verbis aperte (ut dicebant) nos docet Deus neminem pro peccato alieno puniendum: sed vnumquemque pro suo. His ergo rationibus, quae sibi videbantur tanquam nodus Herculeus indissolubiles illi moti dicebant, iniustum esse, ut haereti

August.

Ex ec. 18

A haereticorum filij pro parentum iniquitate puniantur. Sed certe illi, & quotquot alij ita sentiunt, tota aberrant via, & suam magis, quam catholicae fidei causam agere videntur. Istorum error inde conuincitur, quod sic sentientes non solum iura & decreta humana: sed etiam Deum accusare, & criminari videntur, qui saepe filios pro peccatis parentum punit, ipsemet testante, qui ait: Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. Visitans dixit: pro eo quod est, puniens, aut verberans, aut castigans. Nam cum aliquot horum erga nos in hac vita existentes pro nostris peccatis Dominus facit: tunc nostras visitare dicitur iniquitates. Sic enim ipsemet per Dauid prophetam ait: Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Iuxta hunc modum visitare se dicit Dominus iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem: quia pro iniquitate parentum, Deus punit filios vsque ad tertiam & quartam generationem. Filij enim res quaedam sunt ad parentes spectantes, & quae inter omnes res externas magis ipsos parentes contingunt, & propius ad ipsos accedunt. Et hic euenit, ut illorum morbos aegre ferant, perinde ac suos, de illorum aduersitate doleant, ut de sua, de illorum morte vehementius lugeant, quam de cuiuslibet suppellectilis amissione. Deinde filij sunt sub dominio, & potestate parentum constituti, & sunt quasi quaedam parentum possessio. Vnde sequitur, ut quemadmodum infirmitas, & mors serui cedit in damnum domini, cuius est seruus: ita etiam afflictio filij in damnum cedat ipsius patris: potest enim pater operis filij vti, & illas locare, quemadmodum serui. Et inde necessario sequitur, ut filio, aut mortuo, aut aegrotante damnum patiatur pater, & sic in morte, aut aegritudine filij pater puniatur, perinde ac puniretur in morbo, aut morte serui. Cum ergo Deus filiis morbos, vulnera, famem, iniurias, aut quoduis aliud aduersum immittit, non tam illos, quam illorum parentes in ipsis puniunt. Sic punitus est Dauid in morte filij ex adulterio nati, ut in illo dolorem, & poenam sentiret, quem ex illicito coitu, & damnato genuerat. Puer enim non est punitus: sed

Exo. 20

Psal. 88

1. Reg. 12

potius Deo miserante ante vsum rationis raptus est, ne malitia mutaret animam illius. Mors ergo pueri quatenus ipsum respicit puerum, non punitio fuit: sed opus misericordiae, quatenus vero ad ipsum David illius parentē spectat, opus fuit punitiois, & vindictae, per quam in eo, quod peccauerat, ille punitus est. Sic etiam paruulos Sodoma sine vilo peccato proprio simul cum parentibus suis igne consumptos, & paruulos cum Dathan & Abiron sine proprio peccato viuos à terra deglucitos dominus non punit: sed potius illorum miserus est, cum illos innocentes ex hac vita migrare compulit: ne si in illa diutius perstitissent, paternarum iniquitatum fuissent imitatores effecti, & sic grauiores postea pœnas sustinerent. Aliquādo etiam filios prouecta ætatis Deus pro parentum peccatis affligit, per quam afflictionem non filios: sed ipsos parentes punit. Filiis quidem talis afflictio cedit in bonum: quia per illam cautiores fiunt ad futura peccata cauenda, & eorum virtus, & meritum per illam si patienter feratur, crescit. Quo fit, vt licet talis afflictio sit illis grauis, & acerba, nunquam tamen respectu illorum pœna dicitur, neque punitio, secundum quod pœna, aut punitio dicit ordinē, & respectum ad culpam. Parentibus tamen comparata talis filiorum afflictio pœna dicitur: quoniam pro ipsorum parentum peccato est filijs iniuncta, in quibus simul etiam parentes affliguntur. Hinc est, quod peccante Cham peccato irreuerentiæ in patrem, filio ipsius Cham videlicet Chanaan maledixit Noë sic dicens; maledictus Chanaan seruus seruorum erit fratribus suis. Chanaan puero filio Cham maledixit Noë, vt per illam maledictionem grauius affligeret, & puniret Cham, cum ille videret non solum se: sed etiā filium suum à patre maledici. Et iuxta hunc modum non solum filios: sed etiam nepotes, & deinceps vsque ad quartam generationem dominus pro peccatis parentum affligit, vt in illis puniat auum illorum, siue proauum; siue tritauum, Visitans (inquit Deus) iniquitatem patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem. Non dixit vltra quartam generationem: quia vna parentum raro adeo protenditur, vt post quartam, aliam ex se illi videant generationem, per cuius afflictionem possint ipsi puniri, Nam quia afflictio filiorum pro peccatis parentum, infer-

A tur à Deo ad ipsorum parentum punitioem: ideo congruum est, & necessarium, vt in solis illis filiis, sine generationibus fiat, quas videre potest ipse peccans. Nicolaus Lyranus super Exodum hanc diuinæ vltionis sententiam interpretans, data prius hac, quam tunc retulimus expositione, aliam postea subiungit, sic inquires: Alio modo intelligitur de pœna æterna, quæ infligitur filio pro iniquitate patris, in quantum est imitator paterni sceleris: ideo subditur, vsque ad tertiam & quartam generationem. Quia sicut dictum est, aliquando mali homines vident filios suos vsque ad tot generationes, & sic informant eos suis malis exemplis, vel illi imitantur, quod viderunt in patribus. Hæc ille. Et eandem sententiam videtur innuere sanctus Thomas in Secunda Secunda quæstio. c. viij. articulo. iij. in responsione ad primum principale argumentum, vbi enumerans rationes, propter quas vnus pro peccato alterius potest temporaliter puniri, sic ait: Alio modo in quantum peccatum vnus deriuatur in alterum, vel per imitationem, sicut filij imitantur peccata parentum, & tertii peccata dominorum, vt audacius peccent. Vel per modum meriti: sicut peccata subditorum merentur peccatorem prælatum, secundum illud Iob xxxiiij. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi, Vnde & pro peccato David populum numerantis populus Israël punitus est, vt habetur ij. Regum vlt. Siue etiam per aliqualem consensum, seu dissimulationem: sicut etiam interdum boni simul puniuntur in temporalibus: quia eorum peccata non redarguerunt, vt August. dicit in primo de Ciuitate Dei. Hactenus sanctus Thomas loco supra citato. Sed salua reuerentia, quæ tantis viris debetur, mihi illorum sententia non placet, nec placere poterit alicui rem bene consideranti: nisi forte ille affectu potius, quam ratione ducatur. Filius siquidem paternæ iniquitatis imitator, si pro hac imitatione punitur à Deo, non pro peccato patris punitur, sed pro suo: quia talis imitatio peccatum proprium est filij. Hoc autem filij peccatum quamuis non fuisset ad patris imitationem factum; nihilominus puniretur à Deo in ipso filio illius perpetratore: ergo quādo fuerit ad patris exemplum commissum, etiā erit puniendū in ipso filio. Per hoc enim, quod filius patris exemplo facinus aliquod perpetravit,

Genes. 19

Num. 17

Genes. 9

Eze. 20

Nicol. de Lira.

non tollitur ab eo tota facinoris culpa: quamvis quodam modo minuatur. Consequens igitur est, vt si Deus filium aliquem propter paternæ iniquitatis imitationem puniat, pro peccato proprio illum punire dicatur, & non pro paterno: quia talis imitatio (vt diximus) proprium est filij peccatum. Non conuenit ergo talis interpretatio literæ textus ex lib. Exodi supra citati, quæ ait: Visitans iniquitatem patrû in filios, in tertiam, & quartam generationem. Tunc enim (vt ostensum est) non visitat Deus iniquitatem patrum: sed iniquitatem filiorum in ipsismet filiis. Præterea si iuxta illum modum Deus punit peccata parentum in filiis, non solum vsque ad tertiam, & quartam generationem debet punire: sed in mille: quia quotquot patris iniquitatem fuerint imitati punientur à Deo, etiam si viginti ad mille generationes illa paternæ iniquitatis imitatio progredederetur. Constat enim quod sæpe vltra quartâ & quintam generationem filij sunt paternarum iniquitatum imitatores: quia sola fama, & aliorum relatu sciunt parentes suos, & auos, proauos, & tritauos, & alios superiores ita fecisse. Pater quidem aut verbo, aut malo exemplo male instruit filium suum, & iste hanc malam, quam à patre accepit doctrinam, ad eundem modum tradit filio suo, & iste alteri, & sic deinceps vsque ad multas generationes. Peccata autem ista semper vocari solent peccata illius primi, qui talia egit, vt facile est videre in tertio, & quarto libro Regum, quibus locis cum describuntur gesta Regum Israël, de multis malis Regibus idololatriæ dicitur. Et nõ declinauit à vita Ieroboam filij Nabath patris sui, qui peccare fecit Israël. Qui successions ordo vltra decimam Ieroboam generationem, nedum vltra quartam protensus est. Forte aliquis cupiens Nicolao Lyrano patrocinari: dicit terminum punitionis filiorum pro peccato parentum, non esse à Deo limitatum vsque ad quartam generationem: sic vt vltra nunquam progrediatur talis punitionis: quia ibidem non est dictum, quod visitet Deus iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem præcise. Quo fit, vt licet vltra decimam, & vigesimam generationem extendatur imitatio paternæ iniquitatis, possit omnis talis (iuxta Dei sententiam) pro peccato patris puniri. Hanc expositionem aperte expugnant ea quæ in eadem

A dem litera textus continuo sequuntur. Nã quod postquam dixit: Ego sum dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum qui oderunt me, statim subdit: Et faciens misericordiam in milia, his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Per quæ verba aperte satis docuit latissimam esse differentiam inter punitionem malorum, & premium bonorum. Quia peccata parentum punit in filiis vsque in tertiam, & quartam generationem. Virtutes autem patrum & bona illorû gesta remunerat in filiis vsque in mille generationes, hoc est, in valde multas. Hoc enim significauit per illa verba. Et faciens misericordiam in milia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Deus siquidẽ, quia prior est ad parcendum, quàm ad puniendû, ideo breuiorem facit punitionem malorum parentum: quia filios pro paterna iniquitate non vltra quartam generationem punit. Bonis vero parentum operibus, multo longiora præbet munera: quia filios pro parentum virtutibus post multas generationes beat, & muneribus variis donat. At si Deus visitat iniquitatem patrum in filios, non solum in tertiam, & quartam generationem: sed etiam in mille, nulla iam esset differentia inter punitionem malorum, & remunerationem bonorû, cum etiam illa (iuxta Lyræ expositionem) debeat in mille, & innumeras extendi generationes sicut ista. Rursum sicut lege diuina docemur neminem pro bono alterius esse saluandum, ita etiã instrui mur neminem pro peccato alterius esse perpetuo damnandû. Nam Paulus de omnium siue malorû, siue bonorû retributione loquens ait: Reddet vniciq; secundum opera eius. Non ergo secundum opera parentum. Et iterum: Vnusquisq; nostrum pro se rationem reddet Deo. Vide quid dicit pro se. Filius ergo non reddet rationem Deo pro parentibus suis. Et sapiens ait: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Vnde sequitur, vt filius non sit torquendus in æternum per ea, quæ parentes eorum peccauerunt. Hæc igitur Nicolai Lyrani sententia: qua dicit pœnam æternam infligi filio pro iniquitate patris, in quantum ille est paterni scelceris imitator, nõ est vltimo pacto toleranda: sed quæ male, aut saltem minus caute super Exodum locutus fuerat, corripit super decimum octauum caput Ezechielis prophætæ, dicens filium puniri

Roma. 2
Roma. 14
Sap. 11

Nicol.
de Lyr.

pœna spiritali, & æterna pro peccato patris occasionaliter
quia peccatum patris præbuit filio occasionem peccati, pro
quò filius tandem punitus. Nam in illo loco Nicolaus Ly-
ranus hæc, quæ sequuntur ait: Sciendum tamen quòd filij
parentum malorum frequenter imitatores sunt paternorū
scelerum, eo quod sunt inter eos nutriti, & facta parentum
habent in autoritate maiori, & sic frequenter puniuntur
etiã corporaliter, & spiritaliter pro peccato parentum,
occasionaliter tamen in quantum accipiunt ab eis exem-
plum: sed pro peccatis propriis simpliciter. Hęc ille. In qui-
bus verbis, aut quod super Exodū male dixerat, correxit,
aut quod illis obscuri dixerat, hic clare exposuit. Beatus
Thomas cautius locutus est: & ideo verba illius non tanta
indigēt excitatione, aut interpretatione. Nam vir sanctus
loco supracitato aperte fatetur neminem pro peccato alte-
rius esse pœna spiritali punitum. De hoc tamen inter
illum & Nicolaum Lyranum conuenit, quòd ille etiã
docet filium esse pro peccato patris temporaliter pœna pu-
niendum, quando peccatum patris deriuatur in filium per
imitationem, hoc est, quando filius est paterni sceleris imi-
tator. Sed quia (vt diximus) illa paternæ iniquitatis imita-
tio proprium est filij peccatum: quamuis illius occasionem
præbuit pater: ideo consequens est, vt tunc etiã tempo-
raliter filius pro peccato suo, & non pro paterno puniatur.
Et eodem modo dicendum est de peccato alicuius, quod
deriuatur in alterum ratione consentus, vel dissimulationis,
ob quam causam (vt dicit sanctus Thomas) alij quando
boni puniuntur cum malis: quia illorum peccata non re-
darguerunt. Qui in peccatum alterius consentit, proprium
committit peccatum: & ideo propriam exigat pœnam &
similem illi, quam meretur is, qui scelus perperrauit. Ideo
Paulus de peccatoribus loquens, ait: Qui talia agunt, di-
gni sunt morte, non solum qui ea faciunt: sed etiã qui
consentiunt facientibus. Proprium etiã committit pecca-
tum, qui alterius peccatum dissimulat, & non corripit, aut
arguit, cū arguere teneretur: quia is pro consentiente apud
Deum, & homines æstimatur. Nam Glossa ordinaria su-
per illum Pauli locum, quem nunc proxime citauimus,
ait: Consentire est filere, cum possis arguere. Et Leo Pa-
pa Epistola lxxj. capi. xv. Qui alios cum potest ab errore
non

Roma. I

A non reuocat, se ipsum errare demonstrat. Quæ verba ha-
bentur extra de hæreticis. cap. Qui alios. Si consentientes,
& dissimulantes proprio peccato consentiunt, & dissimu-
lant, conuincitur inde, vt si cum aliis criminum perpetrato-
ribus simul puniuntur, pro peccatis propriis puniantur &
non pro alienis. Potest tamen hæc beati Thomæ sententia
etiã excusari, & optime exponi, vt qui illū tueri velit, fa-
cile possit, dicens beatum Thomam non negare filium pa-
terni sceleris imitatorē esse pro peccato proprio punien-
dum. Sed vltra dicit esse etiã pro peccato patris punien-
dum, ita vt filius, qui patrem in scelere imitatur simul pro
suo, & pro paterno puniatur peccato. Et huic sententiæ fa-
uer Augustinus in prima expositione (duas enim fecit) su-
per Psalmum cvij. in versu: Fiant nati eius in interitū
sicut dicens: Quemadmodum bonorum imitatio facit, vt etiã
propria peccata deleatur, sic malorū imitatio facit, vt non
solum sua: sed etiã eorum, quos imitati sunt merita for-
tiantur. Hęc Augustinus. Qui quamuis loquatur de imita-
tore solo, qui tamen beato Thomæ patrocinari cupit, oportet,
vt idem dicat de consentiente, & dissimulante, ita vt si-
ue consentiens siue dissimulans: non solum puniatur pro
suis peccatis: sed etiã pro illis, quibus consentit, aut quæ
dissimulauit. Sed iuxta hanc expositionem difficilis adhuc
manebit quæstio de filio paternæ iniquitatem imitantem,
quare nō punitur pro peccato alterius, quem imitatur, sicut
punitur pro peccato paterno? Si quis vero concedat etiã ho-
minem puniri pro peccato aliorū, quos imitatur: sicut pro
peccato paterno, causam suscipiet difficillime sustinendam.
Quoniam hoc dato, oportebit etiã concedere, vt si mille
homines quis in aliquo scelere imitetur, non solum pro
suo peccato: sed etiã pro peccatis omnium illorum, quos
in eodem scelere imitatur, sit puniendus. Quod si quis con-
cedere velit, duram certe, & nimis acerbam faciet iusti-
tiam diuinam. Ideo vt ab omnibus his angustiis libere-
mur, melius dicendum esse putamus, filium innocenterem
pro peccato patris puniri ob eam solam causam: quia filius
est res quædā patris ad illum spectans: & quædā illius pos-
sessio, in cuius afflictione punitur pater tanquā in re sua, &
tanto magis quanto filium pater magis diligit, quam reli-
quas omnes temporales possessiones. Certū enim est patrem

Augm.

Roma.

acrius puniri, quādo scit filium suum priuatum esse successione bonorum suorū, quāmsi sciret bona illa, quibus ipse priuatus est, trāsitura in dominiū, & possessionē filij. Nam licet pater acerbe doleat, propterea quōd priuatur dominiō, & possessione omnīū bonorum suorū, aliquod tamen suscipit solatiū, quando scit filium suū successurū in dominiū omnīū bonorum suorū, talīq; solatio utcūq; lenit doloris sui acerbitatē. Vnus enim ex doloribus, qui parentes moriētes acriter pungūt, est cum praesciunt inopiā, aut iniuriam, aut quamlibet aliā calamitatem, quam post mortem suā passuri sunt filij sui. Si vero filios suos incolumes & rebus omnibus tēporalibus affluentes relinquunt, leuius mortē ipsam ferūt. Licet igitur haëreticorum filij affligantur, per priuationem paternorum bonorum, & infamiam, & aliās similes pœnas: quia tamen parentes per huiusmodi filiorū afflictionē torquentur: ideo per illam parētes pro suorum criminū meritis puniuntur. Nullo itaque alio modo admittendum est, vt filius innocens pro peccato patris puniatur, siue (vt rectius loquar) affligatur: nisi quia talem filiorum afflictionē pater grauitè ferens, in illa affligitur & punitur. Forte contra hanc sententiā aliquis mihi obieciēt, definitionem ecclesiæ datam in cap. accusatus. §. in eo vero casu. de haëretic. lib. vj. Illo enim loco Papa decernit heredes cuiuscunq; haëretici: cuius haëresis ante mortē non fuit declarata, debere post mortem: si tunc de haëresi defuncti constiterit, tota haëreditate, quā ab haëretico habuerunt, priuari. Si filius, iuxta hoc decretum, post mortem patris, bonis paternis priuetur, non est dubium ipsum tunc pro peccato patris torqueri: nec tamen per illam filij torturam, pater punitur, cum iam ille defunctus seculo sit, & pœnas filiorum quas in hac vita patiuntur, iam sentire nō possit. Falsum est igitur, quōd nunquam filius innocens pro peccato patris affligitur: nisi quia per talem afflictionem pater punitur. Hanc tamen obiectionē nos multis modis facile reuicimus. Primo quidem non est vsquequaque certum, parētes defunctos, aut alios cognatos, qui in purgatorio, aut in inferno sunt nō sentire eas pœnas, quas sui propinqui in hoc seculo patiūtur. Nā beatus Augustinus super Psalmum cvij. de hac re disserens, non est ausus aliquid definire: sed hanc rem dubiam, & incertam reliquit, sic iniquens

A iniquens: Etiā mne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credendum est, quod post eius mortem ad mendicitatem vxor eius, & filij eius peruenerunt, & translati sunt, & eieci de habitationibus suis, scrutante fœneratore omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, nēmine adiuuante, nec miserante pupillis eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his, quæ in suis post mortem cuiusque contingunt, vllus mortuos tangit dolor? Aut hæc saltem scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene, seu male? Cui respondeo magnam quidem esse quaestionem: nec in praesentia disserendam, quōd sit operis prolixioris, vtrum, vel quatenus, vel quomodo ea, quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus mortuorum. Et aliquibus interioribus subdit. Quapropter quōd Iuda tam infeliciter mortuus, ita vxor eius vidua, & filij eius orphani remanserunt, vt fœneratore scrutante omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores eius, de suis habitatoribus eiiceretur: nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in vna generatione sine posteris interirent. Si hæc sentiunt mortui, cumulus malorum est: si hæc non sentiunt, formido viuorum est. Hucusque Augustinus. Qui definire non est ausus, a mortui sciant infortunia suorum charorum viuentium. Si haëreticus defunctus noscit miseria, & calamitates, quæ filijs suis ob suam haëresim accidunt, non est dubium illum per illas miseria, & calamitates, torqueri. Deinde & si defunctos lateret, quid circa propinquos viuētes agatur, nulla tamen ex parte nostræ sententiæ refragatur, quod adducitur ex cap. Accusatus. §. in eo vero casti. Nam haëreticus (vt iam superius docuimus) non à solo tempore damnationis: sed ab hora commissi criminis, amittit dominiū bonorum suorum, & ab eadem hora filius etiam priuatus est iure succedendi in bonis paternis. Vnde necessario consequitur, vt haëreticus occultus, cuius haëresis post mortem declarata est, sit dicens fuisse ante mortem à iure punitus in se, & filijs suis: quamuis non fuerit ante mortem hanc punitionem expertus. Indignum quippe fuisse filium haëretici iam defuncti nullis suis hoc exigentibus demeritis, paternā haëreditate priuare: si illius verum dominiū per mortem patris acquisiuisset. Sicur etiam iniustum esset filium ob patris haëresim

August.

sim priuare aliis bonis, quæ nullo hæreditario iure acceperat: sed proprio labore conquiritur. Filius autem hæretici defuncti, postquam declaratum est patrē fuisse hæreticum, iuste priuatur possessione bonorum paternorum: quia nulum in illis habebat dominium, sed fiscus: quoniam à die commissi criminis pater (vt diximus) fuerat omnibus bonis illis priuatus, & fiscus in eius locum subrogatus. Et certe ex hoc loco fortissimum (mea sententia) potest sumi argumentum ad confirmandum nostram opinionem, quam supra proposuimus contra Archidiaconum dicentem, hæreticum non statim post delictum esse priuatum dominio bonorum suorum: sed necessariam esse iudicis sententiā, quæ declaret illum esse hæreticum. Si hoc verum esset, sequeretur inde hæreticum in hæresi occulta decedentem habuisse dominium bonorum suorum vsq; ad instantis mortis suæ ante illud tempus nunquam fuerit de hæresi damnatus. Hoc cõcesso, sequitur inde necessario, hæredem, qui tali hæretico successit, habere post mortem illius, verum dominium bonorum illorum, quorum erat dominus hæreticus moriens. Et inde vltra sequitur, vt quauis mortuus declaratur fuisse hæreticus hæres non sit sine culpa sua priuandus bonis illis, quorum iam fuerat factus dominus: sicut nõ priuatur bonis alius, quæ ipse proprio labore conquiritur. Sed cum hæres iure priuatur bonis, quæ possederat hæreticus defunctus postquam declaratum est illum fuisse hæreticum, & non priuatur bonis, quæ ipse hæres ante possidebat, conuincitur inde hæredem hæretici nunquam illorum bonorum habuisse dominium iurè aliorum, & hoc nõ ob aliam causam: nisi quia hæreticus, cui ille successit, tale dominium amisit à die, & hora commissi criminis.

Respondetur obiectionibus, quas in principio præcedentis cap. pro parte contraria propoſita sunt.

CAP. XI.

Superest iam, vt illis rationibus, & argumentis respondeamus, quibus (vt in principio huius c. diximus) innititur hi, qui oppositā tuerentur partem. Primo quidem probat iniustum esse, vt filius pro peccato parentis puniatur: quia Deus (vt dicunt) neminem pro aliena culpa punit: sed pro sua. Quales, quantosque hæc argumentatio habet

neruos,

A neruos, ex his, quæ diximus facile cuique constare poterit: quia manifestis scripturæ testimoniis ostendimus Deum visitare iniquitatem patrum in filios. Quapropter hanc argumentationem in illos facile retorquere poterimus, vt suo ipsorum gladio illos transfigamus, sic dicentes: iustum est, vt filius pro patris peccato puniatur: quia Deus, qui iustissimus est, & errare non potest, sæpe in hac vita filios pro peccatis parentum punit. Sed hanc suam sententiam illi confirmant testimonio Augustini dicentis: Non prius Deus est vltor quàm aliquis sit peccator: Sed hoc Augustinus dictum nihil quom mouet: quia si bene aduertatur illius verba nihil contra nos agunt. Nam licet Deus nunquam se de aliquo vindicet, quin prius ille sit peccator, sæpe tamen Deus multos absque aliqua illorum culpa affligit, & torquet. Non enim sunt profus idem vindicta, siue punitio, & afflictio. Vindicta siquidem habet quendam respectum ad iniuriam præcedentem, sine qua nulla pœna vindicta, aut vltio dici potest. Punitio etiam siue castigatio, si iuxta veram, & propriam illarum vocum significationem, quælibet illarum sumatur, respectum dicit ad culpam, sine qua nullus proprie puniri dicitur, siue castigari: quamuis acerbissime torqueatur: afflictio vero siue tortura, nullum horum dixit respectum. Nam si quomodolibet quis tribulationem patiatur, siue propter culpam, siue sine illa, semper affligi dicitur. Iusti enim quibus Deus tribulationes varias in hac vita ad eorum meritum augendum dat, affliguntur quidem, & torquentur: sed non puniuntur, neque castigantur: quia non est in eis culpa quæ debeat puniri, aut castigari, & si aliqua erat, non tanta indigebat castigatione. Neq; Deus de illis vindictam sumit, aut vltionem: quia non inuenit in illis offensam, quam debeat vlcisci. Optime ergo locutus est Augustinus, cum dixit: Non prius Deus est vltor quàm aliquis sit peccator: quia Deus non vlciscitur, nisi peccatum, quod est quædam illius offensa: neque vindictam sumit Deus: nisi de peccatore, qui illi iniuriam per peccatum irrogauit. Sæpe tamen punitio capri solet non iuxta propriam illius vocis significationem: sed vt latius se extendit, pro omni afflictione, siue illa sit propter peccatum iniusta, siue absque peccato. Et hoc modo capitur

nomus

August.

nomen punitiois in cap. Vergentis. §. Nec huiusmodi. extra de hæreticis. Ibi enim dicitur, quod in multis alijs casibus etiam secundum diuinum iudicium, filij pro parentibus temporaliter puniuntur. Quo loco apertissime constat nomen punitiois positum esse pro afflictione. Filij enim qui non peccauerunt, non proprie puniri dicuntur: sed affligi: patres autem qui peccauerunt per filiorum afflictionem puniuntur. Dixit igitur, puniuntur, pro eo, quod est affliguntur. Quamuis autem Deus neminem sine culpa puniat, aut castiget: sæpe tamen sine culpa affligit, aut torquet: sed hoc nunquam facit sine multiplici causa, & quidem iustissima, licet illarum afflictionum causa frequenter homines lateat, sic etiam leges humanæ sæpe hominibus pœnæ aliquas sine culpa infligunt, nunquã tamẽ, si iustæ leges sunt, eas infligunt sine causa. Multiplex enim potest causa suffragari, vt propter illam possit aliquis merito affici aliqua pœna tẽporali. Primo quidem potest aliquis sine culpa sua per aliquod accidens effici ineptus, & indignus ad aliquod bonũ habendum, vel consequendum. Possunt enim multa deesse alicui sine culpa sua, quæ iure exiguntur ad aliquod officium assequendum, aut rectè exercendum. Ad sacerdotium. & ad Episcopatum requiritur ætas debita, sufficientes literarum notitia, aliquorum corporis membrorum sanitas, quibus omnibus quisque potest sine culpa sua carere, & ita sine culpa sua iuste ab Episcopatu, & à sacerdotio repellitur. Ita leprosus sine culpa sua repellitur ab administratione ecclesiæ. Et propter bigamiã, aut iudicium sanguinis sine culpa sua remouetur à susceptione ordinis sacri, & impeditur, ne exerceat iam susceptũ. Propter hanc causam filius hæretici sine culpa sua repellitur ab officio, & beneficium: quia ipso iure est infamis, etiam sine sua culpa. Ad officium vero, aut beneficium iuste assequendum, fama bona est potissimum necessaria. Secunda causa esse potest: quia bonum quo quis priuatur nõ est bonum proprium: sed commune, & iustum est, vt quis propter bonum commune assequendum, vel cõseruandum patiarur in se detrimentũ: aliud quod. Quod ciuitas aliqua habeat Episcopalem sedem: non solum ad clericos spectat: nec solum est bonũ illorum: sed bonũ totius ciuitatis. & propter inopiã ciuitatis iuste potest ab illa sedes Episcopalis auferri: & quãuis esset diues, si

popul

A populus, clero etiam repugnante, & contradicente interfecisset Episcopum suum, tota ciuitas priuanda esset dignitate Episcopatus. Quo factò clerus totus afficietur pœna, & patietur damnum sine culpa sua: nõ tamen sine causa: quia bonum quo tunc clerus priuatur, non erat proprium: sed commune bonum totius ciuitatis. Punita autem ciuitate, & priuata tali bono, consequenter affligitur clerus, & priuatur tali bono: quia pars est corporis illius. Non est enim iustum, nec rationi consentaneum, vt pars ciuitatis Episcopum habeat: reliqua parte eadem dignitate carente. Ob hanc etiam causam hæreticorum filij sine culpa sua non admittuntur ad officium publicum: neque ad beneficium, neque ad electionem faciendam: neque ad testimonium dicendum: quia quodlibet istorum non particulare: sed commune totius ciuitatis est bonum. Quoniam ad totam rempublicam spectat, vt officia publica, & beneficia habeantur à personis bonis, & omni prorsus mali suspitione carentibus. Tertiam adhuc beatus Thomas assignat causam, propter quam iuste potest aliquis sine culpa sua puniri, vel (vt rectius loquar) affligi, siue torqueri: quia scilicet bonum vnius dependet ex bono alterius, & dat exemplum in crimine læsæ maiestatis, vbi filius sine culpa sua amittit hæreditatem pro peccato patris, & possit idem dici de crimine hæresis, in quo etiam filius (vt diximus) amittit hæreditatem pro peccato patris. Nam quia pater propter huiusmodi crimina omnibus suis bonis priuatur, quæ ipso iure sunt sisco applicata: ideo consequens est, vt filius amittat hæreditatem, quam ex bonis paternis habiturus erat. Non enim poterat filius esse hæres eius, qui moriens nihil prorsus habebat. Secundo contra hanc nostram sententiam arguunt hæretici, obijcientes nobis illud quod Dominius per Ezechielem propheta ait: Anima, quæ peccauerit ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Quæ Dei verba velut ex diametro cum nostra sententiã: imò cum alijs ipsius Dei verbis pugnare videntur, quibus dixit se visitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartã generationem. Hoc argumentum difficiles certe videtur habere nexus, & circa illorum dissolutionem, à multis doctissimis viris anxie satis laboratum est. Nam aliqui (vt Hieronymus

Ezech. 18

Homod. 2. 0

ronymus

ronymus refert) dixerunt verba illa Exodi, quibus Dominus ait se visitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, non esse iuxta literam: sed parabolice intelligenda, ita ut aliud in sensu teneant, quam in verbis sonant. Sed constat non esse parabolam, vel ex eo solo, quod tunc Dominus legere ferebat, cum illa dixit, & transgredienti legere poenam comminabatur, per quam illos ad legis obseruantiam perurgeret. In legibus autem ferendis nullus debet esse parabolis locus: sed nuda, & aperta debent esse leges, ut possint ab omnibus intelligi. Et beatus Hieronymus dicit nunquam sibi persuasisse, ut illa verba parabolica esse putaret. Veruntamen (ut ingenue loquar) nec ipse sufficientem illorum verborum praebet expositionem. Nam illa verborum diuinorum facialis dissonantia adeo vehementer beatum

Hierony.

Hieronymum torfit: ut illum coegerit dicere, nunquam filios pro parentum iniquitatibus puniri: nisi quia sunt paternarum iniquitatum imitatores. Exponens siquidem xvij. cap. Ezechielis prophetae postquam dixerat ea, quae in Ezechiele habentur, in faciem pugnare cum his, quae citata sunt ex lib. Exodi: haec quae sequuntur, ait: Et nos vsque in praesentem diem putamus, duo testimonia Exodi, quae supra posuimus non esse parabolam, sed simplicem explicare sententiam. Et quamquam non auderemus quippiam dicere, nec vas fictile loqui contra figulum: quare ita, vel ita me fecisti, tamen scandalum patiebamur occultum, quod iniustitia videretur Dei, alium peccare, & alium luere peccata. Si enim reddit peccata patrum super filios in tertiam, & quartam generationem: iniustum videretur, ut alius peccet: & alius puniatur: sed ex eo, quod sequitur. His qui oderunt me, comminationis suae praecipiti scandalum soluitur. Non enim ideo puniuntur in tertia, & in quarta generatione; quia deliquerunt patres eorum, cum patres potius, qui fuerunt peccatores; puniri deberent: sed quia patrum extiterunt amulatores, & oderunt Deum haereditario malo, & impietate in Ramos quoque de radice crescente. Haec tamen beatus Hieronymus. De hac tamen expositione ille non adeo securus, & quietus mansit, ut per illam satis sibi, aut aliis fecisse crediderit: sed scrupulus aliquis de hac re illum semper pupugisse videretur. Quoniam postquam praefatam dixerat expositionem, & multa verba circa hanc rem expenderat: tandem haec

quae

A quae sequuntur subiecit. Hoc interim inquit ille de prouerbio, siue parabola dixisse sufficiat, quod lex, & prophetae Exodus, & Ezechiel: imo & ipse Deus, qui & hic, & ibi loquutus est nequaquam in sententiis discrepare videatur, aut hic corrigere, quod ibi maledixerit. Si quis autem vel meliorem, vel alterum sensum potuerit reperire, qui contrariorum inter se testimoniorum scandalum tollat, illius magis acquiescendum sententiae est. Haec Hieronymus. Vide quam parum sibi Hieronymus de praefata expositione videbat, qui coactus fuerit aliam multo peiorem sub disunctione praebere, dicens, aut Deum hic corrigere, quod in Exodo maledixerit. Absit enim longissime a viro Christiano, ut Deum aliquando male aliquid dixisse credat. Et tandem velut qui nulla illarum expositionum erat contentus, dixit acquiescendum esse illi, qui meliorem sensum reperisset. Quod fit, ut iuxta ipsius sententiam, magis aliis posterioribus doctoribus, quam Hieronymo in hac parte credere cogamur, qui multo rectius, quam ille verum illius literae sensum penetrarunt, & nullam esse inter illa duo testimonia contradictionem apertissime declararunt. Nec mirum, quoniam (ut est in prouerbio) quandoque bonus dormitat Homerus.

B Et non omnia possumus omnes. Nam quae beatus Hieronymus in hac praefata expositione retulit (absit precor verbo inuidia) nec vera sunt, nec literae Exodi villo pacto conueniunt. Tam aperta sunt in sacris literis testimonia, quae filios pro peccatis parentum fuisse a Deo punitos asserunt, ut nulla possint tergiversatione celari. Cham siquidem peccauit in patrem suum Noe, verenda illius denudata aliis manifestans, pro quo peccato filius eius Chanaan maledictus est a patre suo. Quae maledictio ex Dei sententia, & decreto processisse conuincitur per hoc, quod illius maledictionis executionem Deus postea in eodem Chanaan, & filiis eius opere compleuit: sed quia aliqui sentiunt Chanaan non pro solo peccato patris fuisse maledictum: sed etiam pro suo: propterea quod ille prius vidit, & patri nuntiavit, ideo opus est, ut aliud multo clarius, & fortius proferam testimonium. Paruuli infantes, qui erant in Sodomis simul cum suis parentibus sunt igne combusti: non tamen pro suis peccatis, quae nulla adhuc fecerant: sed pro peccatis parentum hoc illis euenisse constat. Filium quoque David,

Gen. 9

Gen. 19

qui illi ex adulterio natus est, fuisse pro peccato patris morte intemptum: verba, quæ illi Nathan propheta dixit, apertissime conuincunt. Nam postquam David peccatum suum confessus est dicens: Peccavi Domino. Statim propheta Nathan dixit ad illum: Dominus quoque transulit peccatum tuum: non morieris: Verum tamen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi morte morietur. Filij, & filix Achæ, qui furatus est de anathemate ciuitatis Hiericho contra præceptum Domini, simul cum ipso Achæ eorum patre, ex mandato Iosue interfecti sunt. Quo facto placatus est Dominus, qui de peccato Achæ iratus fuerat. Filij Ghezier pueri Helisei prophetae percussi sunt lepra, propter peccatum patris, qui contra voluntatem Helisei à Naaman leproso obsecratam illi sanitatem, munera accepit. Ex his ergo testimoniis apertissime conuincitur: falsum esse, quod beatus Hieronymus ait: nunquam filios puniri à Deo in tertiam & quartam generationem: quia deliquerunt patres eorum: sed quia patrum fuerunt imitatores. Præterea si nunquam filij pro peccatis parentum punirentur: sed solum quia patres in scelere imitantur, falsum esset quod Dominus ait in Exodo se visitare peccata patrum in filios quia tunc non peccata parentum, sed peccata sola ipsorum filiorum visitaret, cum illos pro suis solis peccatis punirêt, & non pro paternis. Deinde ex ipso literæ decursu constat, beatum Hieronymum male intellexisse locum illum Exodi, & non bene illam literam ordinasse. Nam illa verba, his qui oderunt me: Hieronymus dicit esse ad filios referenda, ita ut filij sint, qui oderunt Deum: & ob hoc à Deo puniuntur. Ut autem clare ostendamus verba illa non ad filios: sed ad eorum parentes esse referenda, opus est, ut verba Exo. citemus: quæ multo clariora sunt, quam illa, quæ beatus Hieronymus Exo. v. Deutero. cap. citat. Vtrobique enim Deus eandem, verbis tamen aliquantulum diuersis pronuntiat sententiam. Litera Exodi sic se habet. Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me. Constat enim illud relatiuum, qui, debere referri ad patres, & non ad filios: quoniam tale relatiuum ad idem prorsus est referendum, ad quod refertur ille genitiuus eorum. Illud autem relati

A relatiuum in genitiuo positum, nullo modo ad aliud, quam ad parentes (vt apertissime constat) referri potest: quoniam tertia & quarta generatio, quæ ibi exprimitur, non est generatio filiorum, sed parentum. Ipsi ergo parentes, quorum est tertia illa, & quarta generatio, quam propter peccata parentum visitat Deus, sunt qui oderunt Deum, non filij: Ex quibus colligimus, vt etiam in litera Deuteronomij, quam beatus Hieronymus citat, illud pronomen demonstratiuum, his, non filios, sed parentes demonstrat: ita vt parentes sint, qui Deum oderunt, mandata illius non custodientes: ob quam causam Deus non solum ipsos parentes: sed tertiam & quartam illorum generationem puniit. Hæc autem comminationem Deus faciens in Exodo hæc verba præmi sit: Ego sum dominus Deus tuus fortis zelotes. Quæ verba ideo dicta esse intelligere debemus, vt per illa ostenderet nobis se tantæ esse potentia, vt non solum ipsos patres peccantes sed etiam filios pro parentibus affligere possit. Hæc ad beati Hieron. sententiam conuincendam dicta sufficiat. Superest vt iam verum illius literæ sensum proferamus, & Ezech. ab Exo. minime discrepare ostendamus. Primo igitur dico verba illa, quæ per Ezech. prophetam Dominus ait: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris, esse intelligenda de pœna æterna, quæ post hanc vitam peccatores manet. Et certe si de illa sola pœna intelligantur præ fata Ezechielis verba, verissima est illorum verborum sententia. Quoniam neminem, nisi pro peccato proprio Deus æternaliter damnat. Non enim dixit, anima quæ peccauerit, ipsa punietur: sed dixit ipsa morietur. Ex quibus patet, non de qualibet pœna sed de sola morte Deum fuisse locutum. Mors autem, quæ ex lege pro omni mortali peccato datur æterna est, & non temporalis. Possunt etiam verba illa Ezech. intelligenda non solum de pœna æterna: sed etiam de pœna temporali, & spiritali, cuiusmodi est priuatio gratiæ Dei, amissio iuris ad gloriam suscipiendam. Nam istis pœnis nullus etiam nisi pro suo peccato plectetur. Et certe si ea, quæ Ezechielis propheta verba circumscribat, plene considerentur, facile quisque, vel mediocriter doctus agnoscat de sola pœna spiritali, siue æterna, siue temporali illa esse intelligenda. Quod autem in Exodo Dominus ait: se visitare iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam

generationem, de poena corporali, & temporalis intelligendum est. Punit ergo Deus poena corporali in hac vita filios pro peccatis parentum: sed poena aeterna, & qualibet alia spiritali poena quamvis temporalis, nunquam filium pro peccato patris punit: sed anima, quae peccaverit, ipsa punietur. Vnde *Aug.* super librum Iosue. q. viij. pertractas quare pro peccato Achab, filij eius fuerint puniti, sic ait: Nec tamen credendum est etiam poenis, quae post mortem irrogantur, alium pro alio posse damnari: sed in his tantum rebus hanc irrogari poenam quae finem fuerant habiturae, etiam si non eo modo finireretur. Haec *Aug.* Qui post praedicta verba, aliquibus aliis interpositis, rationem reddit: quare Deus poenis corporalibus huius vitae unum pro alio puniat, & non poenis alterius vitae, sic in quibus: Visibiles igitur afflictiones hominum, siue mortes, quonia in his quibus ingeritur, & obesse, & prodesse possunt, nouit Dominus in occulto prouidentiae suae, quemadmodum in istis quibusque dispesit, etiam cum aliorum peccata in aliis videtur vlcisci. Poenas vero inuisibiles, quae nocent, & prodesse non possunt, ita nullas Deo iudice pro alienis peccatis iuxta, sicut homine iudice luere nullas: nisi pro sua culpa istas visibiles debet. Haec *Aug.* In quibus verbis plenissima, atque sufficientissima reddidit causam, quare filium pro peccato patris Deus in hac vita corporaliter puniat: quia scilicet talis filij poena, & patri nocet, & filio ad salutem animae suae prodest. Nam propter eiusdem animae salutem augenda, ita pe iustos absque illorum culpa Deus in hac vita corporaliter affligit. Non igitur mirum si iustos filios malorum parentum Deus corporalibus poenis, & transitoriis cruciet, cum per illas simul & patrum peccata puniat, & salutem filiorum spiritaliter procuret. Alia potest adhuc dari expositio illorum verborum diuinorum, quae citata sunt ex lib. Exo. & ex Ezech. propheta, quae etiam ex beato *Aug.* loco praefato colligitur. Verba Ezechielis prophetae ad iudicium humanum referenda sunt, ita ut iudicij humano non liceat filium pro peccato patris punire, aut patrem pro peccato filij: sed quemque pro suo. Quae autem in Exodo dicuntur, ad sola pertinent diuinam potentiam, qui solus potest peccata patrum visitare in filios in tertia & quarta generationem. Nam in loco praefato beatus *Aug.* huic questionis cum dubitatione respondens, sic ait: An aliud iudicium hominibus est praecipuum, ne quemquam pro altero puniant: &

Dei

A Dei iudicia non sunt eiusmodi, qui alto, & inuisibili consilio suo nouit quatenus extendat etiam temporalem hominum poenam salubremque terrorem: Et aliquibus interpositis subdit: At vero si Achab ab aliquo inuentus, atque comprehensus, & illius criminis reus ad iudicium Iosue fuisset adductus, nequaquam putandum est hominem iudicem, vel pro illo, vel cum illo quemquam alium, qui societate facti eius minime teneretur, fuisse puniturum. Neque enim ei mandatum legis licebat excedere, quod datum est hominibus, ne iudicio suo, quod in hominem homini iustum, siue permissum est, alterum pro alterius peccato arbitraret esse plectendum: Longe autem secretiore iustitia iudicat Deus qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest liberare, vel perdere. Et post pauca iterum subdit: Hoc enim praecipit homini iudici Deus, in his, quae ad humanum iudicium pertinent, non aspirat humana. Haec *Aug.* Ex cuius verbis, illud, quod dixit, iudicem humanum non posse unum pro peccato alterius punire, non generaliter est accipiendum, & de omni poena intelligendum: sed solum de poena mortis: Quoniam de hac sola poena inuenio in lege diuina iudices esse prohibitos, ne unum pro alio puniant. Haec enim sunt verba legis, quam Deus de hac re in Deuteronomio statuit: *Deut. 24* Non occidentur (inquit) patres pro filiis, nec filij pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur. Cum hic occasionem prohibuisset, nullam prorsus alterius poenae fecit mentionem. Ut hanc dominus legem seruaret Amathias filius Iosias regis Iuda, quamuis eos, qui patrem suum occiderant interfecit: filios tamen eorum occidere noluit, ut in quarto libro Regum narratur. Propter quod ego non possum non mirari quo pacto Imperatores Honorius, & Arcadius in Iouis cum militibus. C. ad legem Iuliam Maiestatis, non sunt veriti dicere, se ex Imperatoria lenitate vitam concedere filiis eorum, qui regiam traserunt maiestatem; tamquam si hac imperatoria lenitate seclusa, iuste potuissent filios pro peccatis parentum interficere: Legi liquidem diuina, quam supra citauimus, erat illis interdictum, ne patres pro filijs, aut filios pro patribus interficerent. Ratio autem, quam in eadem lege asseruit, ut filios etiam iuste occidere possent, nullus prorsus est momenti. Paterno eam (inquiunt Imper-

rapres illi) deberent perire supplicio, in quibus patenti, hoc est, hereditarij criminis exempla metuuntur. O vanissimum argumentum. Erit igitur iudici licitum interficere Perum: quia iuste meruit illum fore latronem, aut homicidam, aut aliquid aliud simile. Nunquam enim debet poena preuenire crimina: sed sequi. Iustum quidem est hoc in filiis meruere, quod scitur patres eorum commisisse. Iustum etiam est huic metui maderi, ita ut aliquo iusto remedio adhibito impediatur ne id, quod timebatur, eueniat. Iniustum tamen est, & iniustissimū, ut propter metū futuri criminis poena puniatur eadē poena, qua puniretur: si iam illud crimen commisisset. Non ergo ex sola misericordia, aut ex Imperatorij lenitate (ut illi loquuntur) sed ex mera iustitia conceditur vita filiis eorum, qui criminis læsæ maiestatis sunt rei. Et idem prorsus dicendum est de catholicis filiis hereticorum: qui etsi pro hæresi parentum suorum iuste alijs possunt poenis ferri, nunquā tamen poena mortis pro illis punientur. Quia (ut diuina lex ait) quisq; pro peccato suo morietur. Quod autem dicit Papa in cap. vergentis. extra de hæreticis, filiis eorum, qui læsæ maiestatis sunt rei, vitam ex sola misericordia esse conseruatam. Papa Innocentius, cuius est textus ille: non dixit desinendo, aut approbando illud: sed solum retulit, quid Imperatorum leges de reis læsæ maiestatis decreuerint: & inde tanquam a minori ad maius arguit de bonorum confiscatione simile esse circa hereticos faciendum, quod circa reos læsæ maiestatis Imperatorum leges decreuerunt. Sit igitur hæc certissima, & inuincibilis sententia, ut nulli humano iudici liceat unquam unum hominem pro peccato alterius occidere. Quæ regula non al' solam mortem: sed etiam ad alia corporis flagella, & vulnera, & reliquos corporis cruciatus est extendenda, ita ut etiam intelligatur esse iudici humano interdictum, ne unum pro peccato alterius flagellet, aut vulneret, aut alia quauis simili corporis poena puniat. Ita enim sentiunt illustres theologi, videlicet Alexander de Ales, tertia parte questio. xij. membro iij. articulo 3. & post illum beatus Thomas Secunda Secunda questio. viij. articulo iij. Et merito quidem diuinam illam legem sic extendendam esse putarunt: quia sicut per præceptum illud, Non occides, non solum prohibetur mors, sed qualibet alia corporis

Deut. 24

Deut. 24

Deut. 24

Alex. de Ales. Thom.

A ris percussio: ita etiam consequens est, ut per præceptum illud, non occidentur patres pro filiis, aut filij pro patribus, sit etiam flagellatio, aut qualibet alia corporis percussio iudici interdicta, ita ut neminem pro peccato alterius possit, aut flagellare, aut fustibus cedere. De hac igitur poena, quæ mortem, & alios corporis cruciatus comprehendit, quæ Alexander de Ales, & beatus Thomas vocant poenam flagelli, intelligit Augustinus (ut ex toto sua litera decursu facillimum est colligere) cum dixit non licere iudici humano alterum pro alterius peccato punire. Poenam etiam spiritualem, & inuisibilem qualis est excommunicatio, dicit nunquam esse à iudice humano: nisi pro peccato proprio inferendam: sicut Deus spirituali, & inuisibili poena nunquam alterum pro alterius peccato punit. Reliquas autem poenas, quæ neque spirituales sunt, neque ad corporis mortem tendunt, bene potest iudex humanus alicui, cum iusta subest causa, pro peccato alterius infligere. Nec solum pro peccato alterius: sed etiam absque illo peccato, nunquam tamen sine iusta causa licite potest iudex huiusmodi poenas alijs inferre. Nam filius ex fornicatione natus, propter solum patris peccatum, non admittitur ad sacerdotium, Deo ita fieri precipiente. Non ingreditur (inquit Dominus in Deuteronomio) mamzer, id est, de scorto natus in ecclesiam Domini, vsque in decimam generationem. Iudex etiam propter sententiam sanguinis iustissime latam, & executioni mandatam, punitur irregularitate. Duo igitur sunt modi (ut ex prædictis patet) per quos ostendimus ea, quæ in Exodo habentur, optime conuenire cum his, quæ per Ezechielem prophetam dicta sunt, & nullam esse inter illa duo contradictionem.

E

Deut. 24

Quod heretici sunt mortis supplicio puniendi, siue talis mors gladio, aut igne, aut alio quouis modo illis inferatur.

C. A. P. X I I.

Vltima se iam offert corporis poena: mors scilicet quæ hæreticos, nisi tempestiue resipiscant, iuste puniendos esse apertissime Deo fauente demonstrabimus. Et ut apertius rem agamus, primo ante omnia percontari volo eos,

qui contra sentiunt, an licitum sit ob aliquam iustam causam hominem aliquem occidere? Forte dicent, prout Valenses haeretici olim docuerunt, nullam esse tam iustam causam, ut propter illam merito, & iuste possit aliquis occidi, etiam si id fiat ex iudicio praecipito. Et certe (si suspicionibus, aut conjecturis aliquis dandus est locus) ego suspicor aliquos ex Lutheranis ita sentire. Nam Otho Brunfelsius in quarto lib. Pandectarum sacrae scripturae, volens persuadere haereticos non esse occidendos, inter alia, quae pro se adducit, effert Esaiam dicentem: Non nocebunt, neque occident, in vniuerso monte sancto meo. Quae verba non magis de haereticis, quam de quibuslibet aliis loquuntur, ut illi magis, quam alij prohibeantur occidi. Quapropter ego ex hoc loco conicio, & merito, illum sensisse neminem, nulla etiam ex causa esse occidendum. Si ita sentiunt, in alium multo pestilentiorum incident errorem. Talis enim error praeter hoc, quod sacris repugnat literis, humanum tollit conuictum, pacem totius reipublicae perturbat, & omnem prorsus honestam pervertit politiam. Nam & si in lege veteri fuisset datum praecipitum de non occidendo, multae tamen fuerunt aliae innumeratae leges, quae ob aliqua particularia scelera homines morte punire iubebant. Qui declinauerat ad Magos, & ariolos, interfici iubebatur. Qui male dixisset patri aut matri, mortis reus censebatur. Sunt alia huius generis multa quae non est opus nunc recensere. Dimissa lege veteri, quae circa iudicia, & caerimonias, iam per Christi mortem abrogata est. Veniamus ad legis Euangelicae tempus. Beatus Petrus apostolus Ananiam, & Saphiram morte puniuit, propterea quod vendito agro fraudauerant de pretio, sibi ipsi aliquid inde seruantes, & non totum pretium (ut facere ex voto tenebantur) coram apostolis portantes. Praeterea ipsemet veritatis magister, eum hominem, qui alium propria autoritate occidisset, iuste occidendum esse docuit, sic inquires: Omnis, qui occiderit gladio, gladio peribit. Quibus verbis Saluator aperte docuit morte plectendum esse illum, qui alium occiderit. Rursum ex hac sententia alius adhuc apertissime deducitur error. Nam si propter nullam iustam causam licet occidere hominem, necessario consequens est, ut propter nullam causam bellum gerere liceat: quoniam fere im-

possibile

A possibile est, ut bella gerantur absque hominis alicuius occisione. Quantum vero haec sententia ad veritatem fidei catholicae sit aliena, non est opus nunc ostendere: quoniam nos iam olim in eo opere, quod aduersus omnes haereses edidimus, in tit. de bello, apertissimis argumentis illa expugnauimus. Deinde si propter nullam causam licet hominem quamlibet sceleratum occidere, nulla poterit respublica salua consistere: quoniam nisi sceleratissimi occidantur, nulla erit in populo quies, nulla pax permanebit in illo. Mali homines quoscumque iustos tanto licentiosius affligent quanto certius nouerint se propter nullum scelus posse occidi. Et mortem, quam sceleratissimis inferre, secundum hanc sententiam iudici non licet, ipsismet sceleratissimis in iustos quosque inferre impune licebit. Si nunquam liceret iudici rempublicam moderanti hominem aliquem occidere, terra esset plena furibus, & raptoribus, mare piratis, nullaque res esset tutae: sed essent homines, iuxta dictum Abacuc prophetae, ut pisces maris, quorum maiores saepe deuorant minores. Propter quod nulla vnquam (quod sciam) extitit tam barbara, aut inculta respublica quae ob aliqua certa crimina mortem maleficis infligendam non decerneret. Ut igitur debita sit in populo quies, & tranquillitas, expedit, ut sceleratissimi quique homines, praesertim de quibus nulla est emendationis spes, occidantur, ne propter illorum causam tota respublica collabatur. Si quis autem nobis obicit praecipitum diuinum, quod ait. Non occides. Respondemus per illud praecipitum solam illam prohiberi occisionem, quae a persona exercetur priuata: non autem illam quae a iudice ob aliquam iustam causam decernitur infligenda. In cuius testamentum beatus Hieronymus super xxij. cap. Hieremiae ita ait. Homicidas, & sacrilegos, & venenarios punire, non est effusio sanguinis: sed legum ministerium. Hac ille. Beatus Augustinus libro j. de ciuitate Dei, cap. xxj. ab illo praecipito, Non occides, alioquin dicit esse exceptos: quos iuste occidi posse asseuerat. Quibus enumeratis tandem, quae sequuntur ait: His igitur exceptis (inquit ille) quos vel lex iuxta generaliter, vel ipse fons iustitiae Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem, vel seipsum, vel quemlibet alium occiderit, homicidij crimine innectitur. Haec Augustinus. Forte his rationibus (ut par est) con-

Y 5

Esa. 65

Leuit. 24

Ibidem.

Act. 5

Mat. 26

Abacuc

Hieronymus

Augustinus

uisti, hi qui haereticos non debere occidi contendunt, dicent licitum esse, & iustum ob aliquam iustam causam hominem occidere, negabunt tamen, & vt certo scimus, negant haeresim esse causam iustam, propter quam homo haereticus sit occidendus, etiam si pertinacissimus ille sit. Vt autem nos apertissime ostendamus eos perniciosissime errare, inuestigare oportet, & diligenter perscrutari, quae sint iustae causae propter quas aliquis potest iuste ad mortem damnari. Nolo impraesentiarum omnes huius rei causas sigillatim, aut speciatim enumerare: sed solum causarum genera. Galenus vir, praeter medicinae scientiam, in omni genere philosophiae clarissimus, in illo opusculo, cui titulus est: Quod animi mores corporis temperaturam sequuntur, aliquas reddit causas, propter quas aliqui merito morte plectuntur, sic inquit: Deploratos, & facinorosos tres ob causas rationi consentaneas e vita tollimus, ne videlicet superstitibus contumeliam nobis inferant: eiusdem notae homines in terrorem perducant, tanquam pari supplicio excipiendos, si praeter ius, quid patrauerint. Tertia est; quod illis ipsis mori praestet, eo malitiae profectus, vt nullus animi medicinae faciunda locus sit, aut qui ne a musis ipsis quidem corrigi, aut a Socrate, aut Pythagora meliores reddi queant. Haec ille insignis philosophus. Sed quia fortasse Galeni velut Gentilis hominis, & minime Christiani sententiam multum contemnere non formidabunt, opus est, vt omnes tres occisionis causas ab illo assignatas ex naturali ratione, & sacrae scripturae testimoniis, iustas esse comprobemus, & deinde ob easdem tres causas iustam esse haeretici incorrigibilis necem ostendamus. Primam causam esse dixit, ne videlicet scelerati, & pessimi homines viuentes, aliis contumeliam inferant: iustum quippe est, vt innocentes semper seruentur indemnes, neque vilo pacto permittere debet is, cui gubernanda reipublicae cura incumbit, vt quis alteri contumeliam, aut iniuriam inferat. Quo fit, vt si quis nocentissimus vir a iudice semel, & iterum admonitus, ne alteri noceat, noluerit a sua mala vita desistere: sed semper in sua malitia persistens multis quotidie noceat, iudex illum e vita tollere cogatur, ne aliis amplius nocere possit. Temetur enim reipublicae gubernator,

magis

A magis toti prouidere reipublicae, quam vni, aut alteri cuius magis totum conseruare corpus, quam alterum membrum. Haec tamen intelligenda sunt, si nouerimus esse magnum: quia non pro quolibet leui nocimento licet interficere: etiam si esset in illo perniciosa. Praestat igitur, vt quiuis sceleratus homo occidatur, quam quod tota reipublica pereat. Periret autem; si quamlibet mali homines viuere finerentur. Nam (vt ait Salomon) Homines pestilentes dissipant ciuitatem; sapientes vero auertunt furorem. Furor enim quidem auertunt sapientes: cum ipsos pestilentes homines e vita tollunt, ne ciuitatem illi dissipare valeant. Haec causa est, quae iustificat leges, quae praecipiant occidi fures, piratas, sicarios, homicidas, & alios eiusdem notae homines. Si haec iusta est causa, vt homo sceleratus e vita tollatur, consequens est, vt iustum etiam sit haeticum incorrigibilem e vita tollere: quia si superstitis esset, aliis catholicis vehementer nocere poterit. Quantum enim nocere possit haeticus, satis aperte expressit Paulus dicens: Prophanam autem, & vaniloquia deuota, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum; vt cancer serpit.

B Super quod Theophilactus ait: Violentum (inquit Paulus) hoc malum est, quippe cui neque mederi quoque pacto potest. Quidam enim vniuersa deuantant, nec corrigi possunt. Cancer siquidem morbus est, qui & circumiecta depascitur. Haec Theophilactus. Et quia tam apertum est nocimentum; quod haeretici catholici conferunt: ideo Paulus Galatis scribens de falsis prophetis, qui illos seduxerant, ait: Vt inam abscendantur, qui vos conturbant. Et beatus Hieronymus ait: Resecandae sunt putridae carnes, & scabiosa, ovis a caulis repellenda, ne tota domus; massa, corpus, & pecora ardeant; corrumpantur, putrescant, intereant. Arius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quoniam non statim oppressus est; per totum orbem eius flamma populata est. Haec Hieronymus, & habetur in cap. Resecandae. xxiii. quae est. iij. Huic sententiae consonat, quod Egregius ille poeta dixit: Immedicabile vulnus ense rescindendum est, ne pars sincera trahatur. Altera inferendae mortis causa, quam docet Galenus; est, vt alij similis poenae timore deterreantur a similibus criminibus perpetrandis. Prior causa respicit ciuium inter se pacificum conuictum, & totius reipublicae conseru

Galen.

D

Prou. 29

2. Ti. 2

Theop.

Gal. 5.

Hierony.

Ouid.

conseruationem, per hoc, quod nemo alterum lædat. Hæc
 vero causa secunda prospicit bonis ipsorum ciuium mori-
 bus, vt videlicet nemo atrociam crimina, etiã si per illa nul-
 lus lædatur proximus, committere audeat. Multi enim sunt
 ad crimina aliqua proni, atque procliuēs: sed metu mortis,
 quam maxime horrent, & quam aliis ob similia patrata
 scelera illatam esse sciunt, ab illis criminibus deterrentur,
 & illa perpetrare reformidant. Sapiens nanque Salomon
 in prouerbiis ait: Pestilente flagellato stultus sapientior
 erit. Ob hanc causam iusti (vt ait propheta Regius) de puni-
 tione malorum lætantur: quia agnoscunt se ex tali puni-
 tione non parum ad virtutem profecisse, aut sperant se in
 posterum profecturos. Lætabitur iustus (inquit propheta)
 cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine pec-
 catoris. Super quo Casiodorus ait: Quid est hoc, quod ille
 qui præcepit orare pro inimicis, in peccatorum sanguine
 piorum manus asserit abluendas? Sed hoc si diligentius in-
 tuemur, correctionis potius quam sæuitiæ præstabit exem-
 plum. Nam cum sanguis peccatoris effunditur manus, id
 est, actus iustissimi corriguntur. Impio enim pereunte,
 commonetur innoxius, cautius se, & diligentius tractare.
 Ita fit, vt manus iusti non crudeliter, sed pie sanguis pecca-
 toris emundet: sicut Salomon dicit: Stulto pereunte sapiens
 astutior fit. Hæc Casiodorus. Ex hac radice oritur tam
 numerosa legum multitudo præipientium homines occi-
 dere propter crimina, quæ nulli alteri nisi ipsimet illorum
 patratori nocent. Qui declinauerat ad magos, & ariolos,
 lege Mosayca interficij iubebatur. Eadem lege decretum
 erat, vt blasphemus lapidaretur. Quamuis per hæc crimi-
 na nullus præter ipsum illorum perpetratorem lædatur, ad
 illorum tamen criminũ horrorem alijs incutiendum, mor-
 tis pœna talis criminibus est à lege decreta, vt videlicet cæ-
 teri intelligant quàm graua sint illa crimina, pro quibus
 tam acerba infligitur pœna, & vt cæteri similis pœnæ hor-
 rore, & timore à similibus sceleribus perpetrandis deter-
 reantur. Nam hæc est causa, propter quam in lege veteri
 Deus præcepit rebellem sacerdotem occidi. Qui, superbi-
 erit (inquit lex) nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tem-
 pore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morie-
 tur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctisq; popu-
 lus

A
 lus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat super-
 bia. In quibus verbis hanc solam, quam nunc pertractamus,
 expressit Deus occisionis causam. Hinc iam clarissime pa-
 tere potest iustissimum, nedum iustum esse, morte punire
 hæreticum incorrigibilem: quia (vt in principio huius ope-
 ris diximus) grauissimum peccatum est hæresis. Quo fit, vt
 ad tanti criminis horrorem, & odium aliis in generadum,
 iustum sit hæretico incorrigibili mortis pœnam inferre, vt
 vel inde cæteri agnoscant, quàm graue crimen sit hæresis,
 pro quo tam tristis est dicta sententia, & vt cæteri similis
 pœnæ timore, & horrore hæreticos esse reformident. Si ius-
 tum est per vnus punitionem, aliis alicuius criminis hor-
 rorem incutere, quanto crimen fuerit grauius, & atrocius,
 tanto iustius erit per maiorem, & acerbiorẽ punitionem,
 aliis maiorem eiusdem criminis horrorem incutere. Ac
 nullum est (vt supra libro primo docuimus) grauius hæ-
 resis peccatum, nullum est ergo crimen, cuius odium sit
 christiano viro magis incutiendum, & inde per consequens
 sequitur, vt nullum sit crimen pro quo iustius aliquis pos-
 sit occidi, quàm pro hæresi fixa, & insanabili. Si Marti-
 nus Lutherus cum primum cœpit effundere venenũ suum,
 & legitime admonitus noluit respicere, fuisset (vt dece-
 bat) capitis animaduersione punitus: cæteri timorem ha-
 buissent, & non prorupissent tot tamque pestiferæ hæreti-
 corum factiones, quales, proh dolor, hodie Germania sus-
 tinet. Sed quia impunis euasit Lutherus, ausi sunt prodi-
 re in publicum, & suas effuare hæreses: Ecolampadius,
 Zuinglius, Carolstadius, & omnium hæreticorum pessi-
 mi Anabaptistæ. Et hinc patet resposio cuiusdam argu-
 menti, quo se tueri, & nos expugnare putant hi qui hære-
 ticos quamlibet insanabiles ob crimen hæreseos occidi
 posse negant. Dicunt enim inanem, & stultam esse puni-
 tionem, & delinquentis correptionem, per quam nequit
 emendari delinquens. At post mortem nequit hæreticus
 emendari, intusum est ergo illum occidere. O bellum
 argumentum. Si hoc argumentum alicuius esset momen-
 ti: etiã probaret nunquam esse licitum ob aliud quam-
 libet graue crimen aliquem occidere, non-furem, non
 adulterum, non homicidam, non sacrilegum. Nullus
 enim istorum post mortem emendari potest: sicut nec hæ-
 reticus

reticus. Effet igitur iuxta istorum sententiam necessarium, C
vt nullus illorum iuste occidi possit. Respondemus igitur
non omnem punitionem esse ad solam delinquentis emen-
dationem: sed etiam ad aliorum cautelam, vt videlicet alij
timore perterriti à talibus criminibus caueant. Ideo beatus

Augusti. Augustinus super Ioannem ait: Nullus nostrum vult hære-
ticum perire: sed aliter non meruit habere pacem domus
David: nisi Absalon filius eius in bello esset extinctus: sic
ecclesia, si aliquorum perditione cæteros colligit, dolorem
materni sanat cordis tantorum liberatione populorū. Hæc
Augustinus. Tertia causa propter quam (vt dixit Galenus)
iustum est sceleratum hominem occidere, est ipsemet ma-
lus homo: quia desperatur, & quidem merito (vt ex illius
vitæ decursu conici potest) de illius emendatione, & time-
tur ne si superstes sit, quotidie peior euadat. Ne igitur ultra
ad grauissima quæque flagitia progrediatur, iustum est, vt
morte illata præcludatur illi peccandi libertas. Duæ pri-
mæ causæ: totius reipublicæ vtilitatem respiciunt, hæc ve-
ro tertiâ causâ ipsius delinquentis commodis prospicit.

Rom. 2. Præstat enim mori, quàm male viuere, & præstat etiam
sceleratum hominem mori, quàm in dies peiorem fieri. Sic D
enim progrediens, secundum duritiam suam (vt ait Paulus)
& impoenitens tor thesaurizat sibi iram in die iræ, & reue-
lationis iusti iudicij Dei, qui reddit vnicuique secundum
opera eius. Ob hanc causam Deus, qui diues est in miseri-
cordia, & longanimis in patientia, multos in pueritia, aut
adolescencia ex hac vita præripit, ne crimina, à quibus tunc
liberi sunt; postea viuentes committant, sic enim dicit Sa-
lomon: Placens Deo factus dilectus, & viuens inter pecca-
tores, translatus est, raptus est, ne malitia mutaret intel-
lectum eius. Et post pauca: Placita enim erat Deo anima il-
lius, propter hoc properauit educere illum de medio ini-
quitatum. Si hæc vnquam iusta potest esse causa, vt propter
illam quis possit occidi, nõ est vbi iustior possit esse, quàm
occidendo incorrigibilem hæreticum, ne viuere permissus
quotidie magis insaniat, & peior fiat. Est enim proprius
hæreticorum genius, vt nisi fuerint prohibiti, quotidie ma-
litiã suam augeant, novos semper suscitando errores. De

Sapient. 4. his enim loquebatur Paulus cum dixit: Mali homines, &
seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mit-
tentes.

2. Ti. 3

A tentes. Huius rei, etsi multa possint dari exempla, pro om-
nibus tamen illis satis erit vnus Martinus Lutheri exem-
plum, cuius gesta: quia nostro hoc tempore contigerunt,
& contingunt, & multa ex illis toti ferè orbi Christiano
sunt notissima: multo fortius valebunt præstare pro nostra
sententia testimonium: quam quælibet veterum hæretico-
rum, quos non vidimus exempla. Magis quidem mouerit
exempla visa, quàm audita. Hic enim Martinus Lutherus
parua habuit suorū errorum initia, à quibus in tot, tamque
pestiferos (vt nunc videmus) progressus est errores. Princi-
pio quidem solū circa indulgentias, quæ per Bullas Sum-
morum Pontificum peccatoribus ad pœnæ remissionem
concedi solent, errauit: neque quidquam amplius tunc in-
saniuit. Tunc siquidem bene de sacramentis ecclesiæ sen-
tiebat, omnem ecclesiasticæ Hierarchiæ ordinem fateba-
tur Papam, hoc est, Romanum Episcopum reliquis omni-
bus Episcopis superiorem, & toti orbi Christiano præla-
tum agnoscebat. Nam in epistola quadam ad Leonem dec-
imum huius nominis, tunc summum Pontificem, hæc,
quæ sequuntur, scripsit: Quare prostratum me pedibus
B beatitudinis tuæ offero, cum omnibus quæ sum, & ha-
beo, viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reprobata, vt
placuerit, vocem tuam vocem Christi in te præsentis, &
loquentis agnoscam. Hæc ille. Post hæc paulatim progre-
diens negauit satisfactionem vllam pro peccatis esse ne-
cessariam: sed dimissa culpa, omnem prorsus dixit di-
mitti pœnam. Inde coactus negauit purgatorium, quod tam-
en in principio sui erroris apertissime, & publice in dis-
putatione Lyptiæ habita confessus fuerat. De his erroribus
cum fuisset à summo Pontifice Leone decimo admon-
itus: nec palinodiam (vt tenebatur) cantare voluisset:
Leo decimus illum declarauit hæreticum, & velut talẽ
publice excommunicauit. Videns tandem Lutherus se hæ-
reticum declaratum, & damnatum, in tot, talesque hære-
ses prorupit: quot qualisq; ante illum nullus vnquam hæ-
reticus docuit. Circa errores hæreticorum omnium inqui-
rendos (vt ex opere illo, quod aduersus omnes hæreses edi-
di, facile conici potest) tantam adhibuit diligentiam (ab-
sit verbo iactantia) quantam quilibet alius circa hanc rem
vnquam adhibuit. Nullum tamen inter tot, etsi multi illi
fuerint,

fuerint, reperi, qui tot simul, tamque pestíferas hæreses docuerit. Melius igitur illi fuisset, vt statim à principio cum legitime admonitus obedire contempserit, gladio, aut igne puniretur, quàm viuens in tot hæreses laberetur: per quas diuinam in se quotidie aueret iram, illamque thesaurizatam seruaret in die iusti iudicij Dei, vt ibi tunc acerbius puniretur. Mea quidem sententia nullus esse potuit crudelior hostis Martino Luthero, quàm qui potens iuste ab illo vitam auferre, tandiu illum viuere permisit. Nisi forte bono zelo quamuis indiscreto ductus, diuinam hæc in re voluit imitari misericordiam quæ peccatoribus sæpe (vt ait Iob) dat tempus ad pœnitentiam, quamuis illi aburrunt tempore sibi concesso, & pœnitentiam agere nolunt. Sed hæc sunt secreta quadam diuinæ bonitatis dispensationes, quarum causas cum ignorent homines, non est opus in illis Deum imitari. Quid dicam de Anabaptistis, qui sub ouium pelle, hoc est, sub nomine Euangelij, & fraternæ charitatis, quæ omnia semper ore tenus habent, lupinam induunt personam omni scelere, & impietate repletam? Hi siquidem cum primum insanire cœperunt, in nulla alia re (quod sciam) errabant, nisi circa sacramentum baptismi, dicentes paruulis non prodesse baptismum, ac proinde eos, qui in infamia baptizati fuerant: dicebant fore, cum ad annos discretionis peruenerint, rebaptizandos. Quia tamen non fuerunt de hoc errore (vt decebat) coerciti, atque puniti, licentiosa quadam feritate ad pessima progredientes, in pestilentissimas hæreses præcipites se dederunt. Præstiterit igitur ipsismet Anabaptistis fuisse infectos, quàm ad tantas hæresum pestilentissimas fœces ebibendas, aut deglutiendas fuisse seruatos. Ecce vidisti iam candidè lector tres causas, propter quas hæreticus incorrigibilis iuste prodest occidi. Prima, ne viuens aliis noceat illos suo errore decipiens. Altera, vt illius periculo alij cautiores reddantur, & tantæ pœnæ timore ab hæresi deterreantur. Tertia, ne superstites peiores in dies fiant, & maiorem in se diuinam concitent iram. Ex quibus tribus causis apertissime colligimus, vt si aliquis homo iuste potest occidi, nullus maiori causa sit occidendus, quàm hæreticus obstinatus, & insanabilis. Lege diuina olim præceptum fuit blasphemum hominem extra castra educi, & ab vniuerso

Iob 24

Leu. 24

A uerso populo lapidari. Multo magis ergo hæreticus est iuste occidendus, cum hæresis (vt lib. j. docuimus) sit multo grauius blasphemia peccatum. Præterea in Deuteronomio præcepit Deus prophetam falsum, & somniorum inuentorem interfici. Nam postquam præmonuit vt talem propheta non audirent, hæc subdit: Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est, vt vos auerteret à domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo seruitutis. Qui autem uenit propheta falsus, & qui magis auertat populum à Deo, censendus est, quàm hæreticus qui auertit à fide, sine qua impossibile est placere Deo. Ille ergo merito iuxta legem Dei interficietur, vt populum amplius à Deo auertere non possit. Rursum, scriptura referent nouimus, quòd Semei sententiam mortis accepit: quia contra prohibitionem Regis Salomonis egressus est de ciuitate Hierusalem. Multo iustius ergo esset hæreticum occidere, qui contra præceptum Dei egreditur ab ecclesia, intra quam perpetuo se continere debuisset. Deinde Iosias ille Rex, cui nec ante eum, nec postea fuit similis rex in Iuda, sacerdotes omnes, qui contra legem Domini immolabant idolis hostias, occidit super altaria, in quibus illi sacrificabant. Mathathias etiam ille sacerdos illustris legis, & fidei propugnator, illum quæ ad aram sacrificaturus accesserat, zelo Dei feruens, trucidauit super aram. Quid putas hic Mathathias, aut Iosias ille hæreticis faceret, si illorum alter superstes nunc esset? Non dubito quin vterque illorum pro honore Dei, & pro fide ecclesie suæ zelans: hæreticos omnes ad vnum vsque capitibus animaduersione puniret, vt tolleret malum de ecclesia. Iuste igitur imperatores legibus suis sanxerunt hæreticos obstinatos esse occidendos. I. Arriani, C. de hæreticis. iuncta l. vltimum supplicium. ff. de pœnis. Ostendimus iam satis (vt opinor) aperte iustum esse, vt hæreticus occidatur, quo autem genere mortis sit occidendus parum ad rem facit. Nam quocumque modo occidatur, semper consulitur ecclesie: quia semper tollitur nouum, quod viuens aliis præstare posset, & aliis incutitur timor, ne similia docere aut quomodolibet dicere audeant. Propter quod apud diuersas nationes, diuerso & vario genere mortis hæretici occiduntur: quia nullum est genus mortis ciuili, & impe-

Deute. 13

Hebr. 11

3. Reg. 2

4. Reg. 23

1. Mat. 2

riali lege sancitum. In Flandria, & aliis inferioris Germaniæ partibus, cum ego illic ante annos decem versarer, vidi hæreticos capitis obruncatione puniri. In Geldria tamen hæretici manibus & pedibus ligati iussu Caroli tunc Geldriae ducis in flumen aliquod mittebantur viui, vt à flumine absorberentur. Eodem genere mortis (vt à multis qui viderunt, audiui) punitus est Antuerpiæ quidam insignis Lutheranus iussu dominæ Margaritæ Caroli Cæsaris Amiatæ, quæ tunc ob Cæsaris absentiam, patriam illam gubernabat. Audiui etiam Brugis in Flandria à multis fide dignis oculatis testibus consuetum esse in illa ciuitate, hæreticos viuos mitti in oleum feruens, vt ab eo citissime comburerentur; sed tunc cum ego aderam, sola capitis obruncatione peribant. In cæteris christiani orbis regnis, aut prouinciis, quæ noui perpetua & inuiolabilis est consuetudo hæreticos igne comburere. Sic vidi fieri in Francia, præsertim Lutetiæ; Sic in Hispania, & credo sic factum fuisse semper in Italia. Nam beatus Gregor. lib. j. dialog. cap. iiii. narrat Basilium quendam Magum Romæ combustum esse, & rem gestam laudat. Et (vt antiquiora reuoluamus) Dioscorus Alexandrinæ urbis episcopus, qui Gregorium per aliquot secula præcessit, in Chalcedonensi concilio actione prima, cum de erroribus Eutychetis ageretur ibidem, dixit: Si Eutyches præter dogmata ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est; sed & igne. Hæc ille. Ex quibus verbis apertissime constat non esse recentem inuentionem; sed antiquissimam sapientum christianorum sententiam hæreticos esse igne cremandos, Panormitanus in cap. ad abolendam, de hæreticis. refert Hostiensem & Ioannem Andr. in eodem cap. dicere hæreticos debere igne cremari. Ad quod persuadendum adducunt illud, quod Saluator noster apud Ioannem dixit: Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & ardet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Quorum sententiæ videtur fauere idem Panormitanus loco præfato, & in cap. Excommunicamus, vltimo, de hæret. Sed hi omnes quamuis doctissimi viri multipliciter errant. Primo, quia etsi hæretici sint occidendi, non tamen est necessarium illos comburere: quia hoc (vt diximus) nulla lege præcipitur, Deinde & si esset aliqua lex, quæ hæreticos igne comburi præciperet: nihil tamen ad

legem

A legem illam persuadendam agerent verba illa saluatoris ex Euangelio Ioan. citata. Non enim ibi locutus est saluator de huius seculi igne, quem his corporis oculis nunc videmus; sed locutus est de igne inferni, quo ardebunt perpetuo peccatores. Nec sermo illius ad solos illos dirigitur, qui per errorem fidei separantur à Christo, vt sunt hæretici; sed loquitur ibi Christus de omnibus peccatoribus, qui propter defectum charitatis separantur à Christo, & non manent in eo, & hos omnes perpetuo inferni igne: nisi poeniteant, dicit arduos. Si quis ergo quærat quare comburantur hæretici: respõdeo hoc non esse vlla lege firmatum, sed sola consuetudine. Quam consuetudinem, si quis iustam esse persuadere voluerit: per hoc melius probabit, quod conueniens est legi diuinæ olim per Moysen data, & punitio nibus, quibus Deus olim similes peccatores puniuit. In seditione quam suscitauerunt Chore, Dathan, & Abiron, ducenti quinquaginta viri ex proceribus Israël, qui illis adhæterunt, igne desuper à Deo misso consumpti sunt: quia schismatici fuerunt, & sacerdotale officium contra ius, & fas usurpare tentarunt. Omnis autem hæreticus, schismaticus censetur, & merito: quia separat se ab vnitatem fidei, quam rota tenet ecclesia sanctorum. Deinde cum ob præfatam punitio nem à Deo factam, omnis multitudo filiorum Israël murmuraret contra Moysen, & Aaron: dicens quòd illi interfecissent populum Domini, ortaque seditione tumultus adeo increfceret, vt Moyses, & Aaron pro vita saluanda ad tabernaculum fœderis fugerent: Deus desuper incendium super populum milit, quod magnam in populo fecit stragem. Fuerunt enim qui incendio illo perierunt (vt sacra refert scriptura) quatuordecim millia hominum & septingenti: absque his, qui perierant in seditione Chore. Si Deus nunc, Deus vltionum esset, vt olim igne desuper misso Lutheranos combureret: quia seditionem mouerunt, & quoti die mouent contra principes Christianos, dicuntque illos esse tyrannos, propterea quòd hæreticos incendio perire faciunt. Non abs re igitur schismatici hæretici comburantur, cum Deus tot schismaticis incendio deleuerit. Nam ob hanc causam iusta dicitur esse lex, quæ in aliquibus regnis, vt puta in Hispania, decernit eos qui præpostera vtuntur libidine, igne fore comburendos: quia simili pœna Deus

Num. 16

Ibidem

Leuit. 21 olim Sodomam & Gomorrhā propter idem peccatum C
puniuit. Inter cæteras leges à Deo per Mosē datas , vna
erat, quæ præcipiebatur, vt filia sacerdotis si deprehensa fuisset
in stupro, & violasset nomen patris sui, flammis exure-
retur. Anima cuiuslibet christiani filia censetur illius sum-
Psal. 109 mi sacerdotis, de quo regius propheta dixit : Tu es sacer-
dos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Rege-
nerata siquidem est per gratiam, quæ illi in baptismo per
merita passionis Christi donata est. Sed hæc in stupro de-
prehenditur, quando eam fidei integritatem, quam in ba-
ptismo suscepit, per hæresim amittit. Est enim hæresis que-
dam fornicatio spiritualis. Stupro huiusmodi perpetrato,
nomen patris sui violasse dicitur : quia cum à Christo no-
men per baptismum suscepisset, vt christianus homo ille
diceretur: postquam in hæresim lapsus est, non iam christia-
nus dici meretur: sed Arrianus, & Nestorianus, aut Luthe-
ranus, aut alio quouis nomine censetur. Hic talis iuxta
legem merito flammis exurendus tradetur. Hanc legem
per allegoriam exposuimus, non quidem vt per illam con-
uincere credamus hæreticum esse necessario comburendū.
Non sum enim adeo ignorans, vt hoc putarem : quia certo
scio iuxta doctrinam Augusti. non esse sumendum argu-
mentum ex mystico sensu sacræ scripturæ ad doctrinam
aliquam confirmandam : sed solum ex sensu literali. Hac
igitur sola de causa hic per allegoriam parumper ludere
placuit, vt ostenderem hanc hæreticorum punitionem per
incendium habere aliquid in sacra scriptura exemplar cui
se possit vtunque confirmare. Potest adhuc hæc consuetu-
do delendi hæreticos per incendium alia via persuaderi,
quod sit iusta: quia videlicet genus illud mortis vehemen-
ter animos videntium terret. Quo fit vt videntibus, & au-
dientibus terribilem incutiat timorem, & inde consequens
est, vt per tale genus mortis cæteri magis ab hæresibus de-
terreantur. Vt igitur quæ tam late dixi, breuibus conclu-
dam: dico, & firmissime teneo iustum esse, vt hæreticus in-
corrigibilis occidatur. Quo autem genere mortis sit occi-
dendus hoc, an illo, parum interesse cenfeo : sed liberum
erit cuique regno aut prouinciæ. quo genere mortis volue-
rit hæreticum interficere, cum nullum sit genus mortis
vniuersali lege præfixum.

Respon

A Respondetur obiectionibus eorum, qui dicunt hæ-
reticos non esse morte pleñendos.

CAP. XIII.

Ostenfa iam & firmissimis (vt existimo) rationibus fun-
data, nostra, & catholica sententia de hæretici incorri-
gibilis occisione, vt clarius illius veritas omnibus innote-
scat, & firmiter illa consistat, necessarium fore existimaui
respondere his quæ contra nos obiiciunt aduersarij, & illa
nullius ex familia Lutheranorum in quodam opere, quod
vocaui Pandectas sacræ scripturæ, libro quarto, in loco de
hæreticis non comburendis : multa hinc inde citat scriptu-
ræ sacræ testimonia: quibus probare nititur hæreticos non
esse occidendos : sed rationibus conuincendos. Quorū ali-
qua neque in cute, neque intus considerata, vilo pacto illo-
rum fauent sententiæ. Alia vero, & si sola facie illis sic pa-
trocinari ostendant, intus tamen inspecta, & diligenti (vt
debet) examinatione discussa, aperte declarabūt se nullum
pro illorum sententia dicere testamentum. Primo igitur
B (vt à veteri exordiar testamēto) nobis obiiciunt illud Esa.
propheta: Constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas
suas in falces. Quæ verba ego non video quo pacto possint
ad hæreticorum punitionem adaptari. Siue enim sensum
literalem, qui solus ad doctrinam aliquam stabiliedam est
efficax, in verbis illis spectes. Siue etiam sensum mysticum
sub litera latentem consideres, nihil quod ad præsens ne-
gotium attinet, inuenies. Nam iuxta verum illius literæ
sensum, propheta promittit pacem, quæ Christo incarna-
to, & ex vtero Virginis nato futura erat in mundo, in quo
tam multa, atque frequentia bella præcesserant, vt vix ho-
minibus pateret aditus, de vna prouincia ad alteram trans-
fere volentibus. Feruebant quidem ante Christi incarnatio-
nem vbique bella, digladiabantur inter se gentes; & aduer-
sus populum Israël sæpe felici, & prospero successu bella
gesserunt. At Christo ex virginis vtero nato, qui veram pa-
cem hominibus verbo, & opere docere veniebat, pax toti
orbi tunc reddita est. Propter quod (vt Beda in libro de ra-
tionē temporum refert) Romæ templum pacis, quod hæ-

Esa. 2

ctenus semper fuerat clausum, eo temporis articulo, Deo C
ita disponente: ad tantæ rei nouitatem designandam, fuit
sua sponte apertum. Quod autem hæc Eſaiæ verba ad tem-
pus Christi nati sunt referenda, ea quæ præcedunt apertissi-
me conuincunt. Et erit in nouissimis diebus (inquit Eſaias)
præparatus mons domus Domini in vertice montium, &
eleuabitur super omnes colles, & fluent ad eum omnes gen-
tes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad
montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos
vias suas, & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exi-
bit lex, & verbû Domini de Hierusalem. Et iudicabit gen-
tes, & iudicabit populos multos. Quæ verba ad tempus sub
Christo nato (vt constat) sunt referenda. Et post præfata
verba: statim Eſaias subiungit. Et conflabunt gladios suos
in vomeres, & lanceas suas in falces. Quæ verba tunc ad im-
plenda erant, quando venisset ille, qui iudicaturus erat gen-
tes, & populos multos. Si quis autem verba illa ad totum
tempus futurum post Christum natum referenda esse con-
tendat: nihil moror, dummodo sic intelligat, quod Chris-
tus ipse saluator noster, doctrina sua non solum nobis pacem
commendauit: sed omnem belli occasionem à nobis
abstulit. Nam præcepit, vt diligamus inimicos nostros, &
beneficiamus his, qui oderunt nos, oremus pro his, qui nos
persequuntur, & calumniai nobis inferre conantur. De-
inde, vt perfectiorem confirmaret inter nos ipsos pacem,
consuluit, vt iniuriæ reparationem nemo peteret, nec pro
re aliqua in iudicio cum proximo contenderet: quia hæc
duo sunt quæ sæpe inter proximos pacem turbare solent.
Audistis (inquit ipse Rex pacificus, & pacis magister Chris-
tus Saluator noster) quia dictum est: Oculum pro oculo,
& dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere
malo: sed si quis percusserit te in dexteram maxillam
tuam: præbe illi & alteram. Et ei qui vult tecum in iudi-
cio contendere, & tunicam tuam tollere: dimitte ei &
pallium. Et quicumque te angariauerit mille passus: vade
cum illo alia duo. Quæ omnia & si non præcepta, sed con-
silia ab omnibus catholicis censentur: omnem tamen belli
ocasionem his, qui illa recte seruauerint. Hi igitur
qui integram Christi legem tam in consiliis, quam in præ-
ceptis seruauerint, perfectam pacem amantes, conflabunt
gladios

Matt. 5

Ibidem

A gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Nihil
igitur in illis verbis, quod ad hereticorum punitionem spe-
ctet, dicitur. Nisi forte per illa verba Otho Brunfelsius,
aut quiuis alius Lutheranus, dicat prohiberi omnem vindic-
tam, aut punitionem quacunque autoritate factam.
Quod si forte pro sua effrænata, & impudenti loquendi
licentia dicere non erubescat, audiat, obsecro, Paulum il-
lius sententiam damnantem, qui de publica potestate lo-
quens, ait: Si malum feceris, time: non enim sine causa gla-
dium portat. Dei enim minister est: vindex in iram, ei qui
malum agit. Per illa ergo Eſaiæ verba, & si forte (quod non
puto verum cum nihil de hac re loquantur) prohibeatur
bellum autoritate priuata factum, aut vindicta, siue puni-
tio, quæ à priuata fieret autoritate: nullum tamen horum
inhibere: si à publica potestate ob iustam aliquam
causam fieret. Et nos etiam fatemur hæreticum hominem
quemlibet pestilentem non posse à quouis homine occidi:
nisi autoritate publica potestatis illi fuerit commissum.
De mystico autem illorum verborum Eſaiæ intellectu, qui
multiplex dari posset, nihil moror: quoniam ille (iuxta om-
nium sacrorum doctrinam) parû efficax est ad doctrinam
aliquam comprobendam. Secundo pro se assertit idem Otho
aliud testamentum ex eodem Eſaiæ propheta sic dicente: *Eſai. 18*
Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto
meo. Et certe (vt ingenue fatear) ego nõ possum intelligere
quomodo ex illis verbis possit ille Otho colligere hereticos
non esse occidendos, cum non in particulari de solis
hereticis: sed de elocatione vniuersali de omnibus Eſaias propheta
dicat: Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte
sancto meo. Nisi forte Otho ille contendat Deum
per illa Eſaiæ verba prohibere omnem cuiuisvis hominis
occisionem, ac proinde eisdem etiã verbis prohibuisse ne
hæretici occidantur. Sed hoc fatum esse, & à fide catholica
alienum, in proxime præcedenti capi ostendimus. Præterea,
si Otho dicit Deum per illa verba prohibere hominem
aliquem intra catholicam ecclesiam occidi, cõsequens est,
vt etiam fateatur Deum prohibere, ne post datum Euan-
gelium potestas aliqua inferat aliquod homini nocuentum.
Nam sicut in illis verbis dixit Deus, Non occident,
ita etiam dixit: Non nocebunt. Iraque iuxta istam senten-

Rom. 13

Eſai. 18

tiam: nec Rex, nec Imperator, neque alia quævis potestas possit hominem sceleratissimum ob quantumcunque grauissima crimina occidere, neque flagellare, neque fustibus cadere, neque pecunia multare, neque à populo, aut regno relegare, neque aliud denique qualecunque nocuum illi inferre, propterea quod Deus per Esaiam prophetam ait: Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo. Hoc autem fateri non solum est error, & hæresis: sed maxima dementia, & bestialitas, quæ cum indigna sit, vt rationibus contra illam agatur, igne & morte de medio tolenda esset. Sed opus est, vt verum, & germanum illorum verborum Esaiæ sensum ostendamus, & inde apertius euadet, quàm longe verba illa Esaiæ à scopo præsentis disputationis absint. Illa Esaiæ verba nullum præceptum, nullamque prohibitionem continent: sed promissiones quædam sunt illorum bonorum, quæ post Christi in carnem aduentum, Deus suæ daturus erat ecclesiæ. Et vt quod dicimus apertius ostendamus verba quæ præcedunt repetere oportet: quoniam circumstantia scripturarum est, quæ maximæ solet verum illarum manifestare sensum. Quæ autem proxime præcedunt hæc sunt. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum aurium arguet: sed iudicabit in iusticia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium, & erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Hæc omnia Esaiæ verba: nemo est catholicus, qui non interpretetur illa de Christo saluatore nostro: quoniam omnes sacri Doctores illa tribuunt Christo redemptori nostro. Et Paulus istorum verborum partem in secunda ad Thesalonicenses Epistola de eodem interpretatur. Post hæc autem verba statim Esaias propheta subiungit multa bona, quæ nobis per Christum donanda erant, sic inquires: Habitat lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Vitulus, & leo, & ovis simul morabuntur, & puer paru-

lrs

Alus minabit eos. Vitulus, & vrsus pascentur, simul requiescent catuli eorum. Et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vberibus super foramina aspidis, & in cauerna Reguli, qui ablati fuerit manum suam mittet. Non occident, & non nocebunt in vniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientiam Domini, sicut quæ maris operientes. Hactenus Esa. Quæ illius verba constat esse promissiones eorum bonorum, quæ per Christum redemptorem nostrum generi humano donanda erant, & non præcepta. Sicut enim per illa verba non præcipitur nobis, vt habitare faciamus lupum cum agno, & pardum cum hœdo: ita etiam per illa verba non præcipitur nobis, vt non occidamus, aut non noceamus. Nam eiusdem conditionis sunt omnia illa, quæ eodem contextu sunt in illa præfata litera connexa, ita vt omnia illa promissiones dicantur, aut præcepta. Cum autem dicit: Non occidēt, & non nocebūt in vniuerso Monte sancto meo, nō de hominibus: sed de venenosis illis serpentibus videlicet aspide, & regulo, quos proxime nominauerat loquitur. De regulo siquidē, & aspide promittit, quod non occidēt, & non nocebunt in vniuerso monte sancto suo. Quæ verba nequaquā iuxta solā litterę superficiem: sed iuxta spiritualē sensum sunt accipienda. si quis vero mihi in hac parte non fideret, audiat beatum Hieronymum, qui in commētariis super Esaiam prophetam præfatas omnes Esaiæ promissiones interpretans, sic ait: Hæc quoque Iudæi, & nostri Iudaizantes iuxta literam futura contendunt, vt in claritate Christi, quem putant in fine mundi esse venturū, omnes bestię redigantur in mansuetudinē, & pristina feritate deposita, lupus & agnus pascantur simul, & cætera cum cæteris, quæ nunc videmus sibi esse contraria. Et post pauca subdit: Sed & hoc eos interrogemus quid dignum sit Domini maiestate, vt lupus, & agnus pascantur simul, & pardus cum hœdo habitet, & leo paleas comedat, puer paruulus mitat manum suam in foramine aspidum. Nisi forte iuxta fabulas poetarum, aureum nobis Saturni seculum restituent, in quo Iupi, & agni pascentur simul, & mulso vino plena current flumina, & de folijs arborum stillabunt mella dulcissima, lacteisque fontibus omnia complebuntur. Et aliquibus interiectis, subiungit: Hæc breuiter diximus, vt lu-

History.

daizantes nostros grauissimo somno stertere conuincamus. Carcerum iuxta viuificantem spiritum facilis intelligentia. Et tandem spirituales reddens intelligentiam; hæc ait: Qui autem ablactatus est, & nequaquam lacte nutritur infantia: sed iam solido vetitur cibo, iste in reguli cauernam mittet manum, hoc est, in ipsius Satanæ habitaculum: & inde eum extrahit. Vnde & apostolis potestas data est, vt caudent super serpentes, & scorpiones, & super omnem multitudinem inimici. Nocere autem, & occidere nequaquam poterunt venenata prius animalia, eos qui habitauerint in monte sancto Dei, quod interpretatur ecclesia, de quo in Euangelio dicitur: Non potest ciuitas abscondi supra montem positâ. Hæc tenus Hieronymus. Ex cuius verbis apertissime cõstat, illa Esaiæ verba, quæ nobis obiicit ille Lutheranus Otho, nihil prorsus cõtinere, quod ad hereticorum punctionem, vel ex lōginquo pertineat. Obsecro te nunc lector, vt cõsideres qualibus scripturæ testimoniis hæretici Lutherani suas hereses probare nitantur. His etenim & aliis eiusdem notæ testimoniis plebem indoctam decipiunt, & in pestilentissimos trahunt errores. Tertio nobis obiicitur illud, quod saluator noster de fratre in nos peccate, qui semel & iterum admonitus emendationem negligit, apud Matthæum ait: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethiæcus, & publicanus. Quibus verbis excõmunicandi potestatem dedit ecclesiæ, nõ occidendi iniuste ergo (ait ille Otho) occiduntur hæretici. O bellum argumentum, quod nõ semel tantum: sed iterum pluries peccat. Primo quidẽ notissimum est omnibus, qui vel parum aliquid dialecticam gustarunt: ineptum esse modum argumentandi per locum ab autoritate, negando, veluti si quis argumentetur hoc modo. Christus saluator noster non dixit, Feria secunda ieiunandum esse aut orandum, aut studendum sacre scripturæ: ergo nullum istorum illo die agere licet. Nam si collectio istius argumentationis valida esset, & efficax, eodem modo ex opposito colligere liceret: sic argumentando: Christus redemptor noster non dixit, Feria secunda non esse ieiunandum, aut non orandum, aut non studendum sacre scripturæ: ergo nullum istorum illo die omittere licet. Itaque eodem argumentationis loco: duo contradictoria probabuntur. Quia sicut Christus saluator

A uator noster vnum non præcepit, ita neque præcepit alterum. Talis est presens argumentatio, qua Otho arguit hæreticum non esse occidendum: quia Christus non præcepit occidere: sed excommunicare. Hæc est Lutheranorum dialectica, qua sapissime vtuntur, sed frustra huiusmodi fallaciarum decipere mundum: credentes huiusmodi fallaciarum decipere mundum: Eodem modo etiam peccant, quando ex dictis Pauli ad Titum, sic arguunt: Paulus dicit, vt hæreticum hominem post vnâ, & alteram correptionem deuitemus: nõ autem, vt occidamus. Fateor hoc non dixit Paulus: sed nec etiam prohibuit, vt non occiderentur: ac propterea inde nec vnum, nec alterum colligere licet. Eandem fallaciam committunt in aliis multis argumentationibus, quas pro hac re faciunt, præsertim cum ex illo saluatoris verbo arguunt, quo ait: Cauete à fermẽto Pharisæorum. Non dixit: Occidite hæreticos pharisæos: sed solum dixit, vt caueremus ab illis. Quibus ego respondeo: quod si non dixit: Occidite, neque etiã dixit: Non occidite. Deinde adhuc iterum peccatur in præfato argumẽto: quia etsi illa collectio esset bona ab autoritate negatiue: nihil inde plus colligi posset, quã quod ecclesiastica potestas hæreticũ occidere nõ posset. Quia illa sola est, & non potestas laica, cui tunc Christus loquebatur, & cui dedit excõmunicandi potestatem. Per hoc ergo quod dans potestatem excõmunicandi, subicit potestatem occidendi: solũ colligi potest (si tamẽ collectio esset bona) eam potestatem, quæ potest excõmunicare, nõ posse occidere. Quod licet multi catholici negare contendant, qui vtrũque gladium tribuunt ecclesiæ, ipsa tamen ecclesiã opere ostendit se vnũ tantum habere gladiũ. Quia solũ gladium exercet spirituale, reliquũ in vaginã recludens. Nam ecclesiastici iudices non occidũt hæreticos: sed laica potestas, quæ gladium corporale, iuxta dictum Pauli non sine causa portat, illos iubet occidi. Neque vllũ est in toto iure Pontificio decretum quod hæreticos iubeat occidi: sed tantũ iubet illos potestati seculari tradi, ab illa pro suo arbitrio iudicandos. Verũ hic occurrũt nobis Lutherani dicentes: Episcopi, & alij hæreticorũ inquisitores similes sunt sacerdotibus iudeorum, qui cum mortis Christi saluatoris nostri rei vera essent authores: Pilato tamen iudicæ prædici dicebant: Nobis non licet interficere quẽquam. Tales per omnia (vt Lu-

Timo. 3

Roma. 19

Mat. 16

Ioan. 18

thera

therani dicunt) se exhibent hæreticis iudices Ecclesiastici. Hi enim (vt Lutherani calumniantur:) auctores sunt mortis hæreticorum, & tamen dicunt illis nõ licere interficere hæreticos, ac propterea tradunt illos potestati seculari, ab illa ad mortem cõdemnandos. Sed re vera hic, sicut alibi sæpe falluntur, & affectu maligno obcæcati miserrime errant. Vt autem omnibus notum faciam, quàm inuidiose illi contra inquisitores, & alios iudices ecclesiasticos loquantur, opus est, vt apertissime ostendam latissimũ esse discrimen, ac proinde ineptam esse similitudinem, inter ecclesiasticos hæreticorum iudices, & iudæorum sacerdotes. Pharisæi, & alij iudæorum sacerdotes, quamuis manibus nõ occiderunt Christum saluatorem nostrum, tamen occiderunt eum lingua multis, variisque modis illius mortem procurantes. Nam primo (vt Ioannes Euangelista testatur) collegerunt Pontifices, & Pharisæi consilium dicentes: Quid facimus: quia hic homo multa signa facit? Et tandem dato per Cayphan anni illius Pontificem consilio, quod expediret: Christum mori, ne tota gens periret, illius consilio acquieuerunt cæteri, & ab illa die cogitauerunt interficere Christum omnium redemptorem. Deinde tradiderunt illum Pilato, & coram illo ad mortem Christum accusarunt: & quia veris hoc agere testibus non poterant, falsos induxerunt testes, qui contra Christum falsum dicerent testimonium. Pilatus in super eum causam Christi examinasset, vellereque illum dimittere: quia nullam inueniebat in eo mortis causam, dixit populo: Quæ vultis dimittam vobis Barrabam, an Iesum, qui dicitur Christus? His auditis, Princeps sacerdotum, & seniores (vt Matthæus refert) persuaferunt populo, vt peterent Barrabam: Iesum vero perderent. Rursum cum Pilatus flagellatum Christum, & coronam spineam in capite portantem, vesteque purpurea indutum populo ostenderet, vt vel sic populum ad illius misericordiam prouocaret, Pontifices, & ministri (vt beatus Ioannes Euangelista narrat) clamauerunt dicentes: Crucifige, crucifige eum. Post hæc, Pilato dicenti sacerdotibus & populo, vt ipsi Christum acciperent, & crucifigerent, responderunt Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori: quia filium Dei se fecit. Deinde, cum Pilatus quaereret Christum liberum dimittere, Iudæi clamaue-

runt

A runt dicentes. Si hunc dimittis non es amicus Cæsaris: Omnis enim qui se Regem facit, contradicit Cæsari. Denique, sedente Pilato pro tribunali, cum ille Christum populo ostenderet, diceretque: Ecce Rex vester, Iudæi (inter quos sine dubio fuerunt sacerdotes) clamabant. Tolle, tolle, crucifige eum. Et cum diceret eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices, non habemus Regem nisi Cæsarem. Videte obsecro, & diligenter attendite, quoties sacerdotes Christi mortem coram iudice petierunt, nec tamen leuiter, sed impotente nimis iudicem vrgentes, populũque ad idem ipsum postulandum variis mendacijs seducentes. Propter quæ omnia merito illi Christum saluatorem nostrum crucifixisse censentur: quia etiam manibus non crucifixerunt, hoc tamen consilio suo fecerunt. Et hoc modo beatus Augustinus concordat dissonantiam, quæ videtur esse inter Euangelistas, quorum alter dicit Christum crucifixum esse hora tertia, alter hora sexta. Nam Iudæi (vt Augustinus ait) occiderunt Christum hora tertia, tot talibusque verbis (vt diximus) mortem illius procurando: milites vero occiderunt manibus hora sexta. Videamus nunc an aliquid horum faciant cum hæreticis inquisitores, aut alij iudices Ecclesiastici: Quod certissimum est, & experientia docente scimus: iudices ecclesiastici postquam aliquem de hæresi damnauerunt, & illum obstinatum hæreticum esse censuerunt: statim declarant illum ad suum ius, & ditionem non pertinere, traduntque illum seculari potestati, tanquam hominem, qui propter hæresim obstinationem ab ecclesia exiit, & sub sola potestate laica se ipsum constituit. Cum autem illum iudices ecclesiastici potestati seculari tradunt, non petunt ab illa, vt occidat hæreticum, neque illum quouis modo reum mortis esse dicunt. Etsi potestas secularis hæreticum occidere noluert: iudices ecclesiastici non cogunt, neque villo modo sollicitant illam, vt hæreticum occidat: neque consilium vllum de morte hæretico inferenda vnquam donant: imò e contrario ipsam secularem potestatem semper rogant, vt pœnam mortis, aut aliam sanguinis pœnam non irrogent illi, tantum abest, vt mortem illius quouis modo procurent. Quæ omnia cum sint certissima, & toti (vt existimo) populo

Christ

Ioan. II

Mat. 27

Ioan. 19

Christiano notissima, miror tãtam esse Lutheranoꝝ impudentiam, tãmq̃ effrãnatam maledicentiam, vt non vereantur dicere, hæreticorum inquisitores similes esse sacerdotibus Iudæorum, qui Christum occiderunt, cura latissimum sit (vt re ipsa constat) inter hos, & illos discrimen. Certè multo rectius, & appositius ego dicere possem, Lutherum illiusque asseclas similes esse illis sacerdotibus Iudæorum. Quoniam illi falsos quæsierunt testes cum veros habere non possent, vt Christum morti traderet: Lutherani vero falsa perquirunt scripturæ sacræ testimonia, cum vera non habeant, vt corpus Christi, quod est ecclesia prorsus occidat. Multa dicunt Christum fecisse, & docuisse, quæ nec per somnium vnquam cogitauit. Multa Apostolis tribuunt, à quibus illi longissime abfuerunt. Millèq; alia fingunt cõmentata, non ob aliam causam: nisi, vt ecclesiam, quæ Christi corpus est, interire faciant & aliã nobis donent ecclesiam malignantium, quam propheta Regius se odisse prædixit.

Psal. 25

Quarto nobis obiciunt Lutherani, & qui illis in hac parte fauent, parabolam illam de tritico, super quod inimicus homo seminavit zizania, quæ videntes serui patris familias dixerunt ei: Vis imus & colligimus ea? Quibus respondit idem paterfamilias: Non, ne farte colligentes zizania eradicetis simul & triticum, sinite vtraque crescere vsq; ad messem. Si Deus prohibet eradicare zizania, ergo iniuste, & contra Dei præceptum (vt Lutheranis videtur) faciunt, qui hæreticos per zizania significatos, de agro huius mundi per mortem eradicant. Hoc est Lutheranoꝝ fortissimum argumentum, cui magis illi innituntur, & per quod se de nobis triumphare existimant. Sed nos Deo duce facillimum esse ostendimus: quod ex falsa literæ intelligentia procedit. Primo quidem non est opus personas, aut res alias in parabola positas explicare, cum ipsemet veritatis magister Apostolis petentibus illorum omnium interpretationem reddiderit, sic inquit. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen hi sunt filij regni. Zizania autem, filij sunt nequam. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. Ex qua interpretatione cõstat, zizaniorum nomen melius ipsis hæreticis, quam illorũ hæresibus adaptari. Quod dixi propter aliquos, qui in dubium vertunt,

aa

A an hæc parabola hæresibus, an hæreticis conueniat. Zizania (inquit Christus) filij sunt nequam. Sed opus est, vt reliqua diligenter perscrutemur. Cum serui patrisfamilias vellent zizania colligere, prohibuit illis, ne id facerent paterfamilias sic inquit: Non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. In quibus verbis id maxime annotandum est, quod non absolute, & generaliter, & absque vlla causa prohibuit talium zizaniorum collectionem: sed statim causam reddidit, propter quam hoc fieri prohibebat. Ne forte (inquit paterfamilias) colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Merus igitur eradicandi triticum, est causa, vt tolerentur zizania crescere cū tritico. Ex opposito igitur colligere oportet, quod quãdo nulla est sic metuendi ratio, vt puta quia apertum est, & optime noscitur inter triticum & zizania discrimen: & vnum alteri non est adeo coniunctum, aut connexum, vt nõ possit facillime vnum sine altero eradicari: tunc paterfamilias non prohibet fieri zizaniorum eradicationem. Si nullam expressisset in prohibitione causam: sed absolute locutus fuisset, quamuis aliqua re vera essent prohibitionis cause: & illæ omnes abessent, fateor, semper extaret integra prohibitionis virtus. Si tamẽ causam principalem motiui. & finalem legislator exprimit: propter quam se aliquid præcipere, aut prohibere testatur. Consequens est, vt cessante illa causa, cesset etiam præceptum, aut prohibitio. Talem enim causam exprimens legislator, aperte declarauit, quod si illa causa non subesset, nihil tale præcepisset, aut prohibuisset. Nam si illa seclusa nihilominus præcepisset, aut prohibuisset, consequens est, vt illa non fuerit vnica, & sola præcepti aut prohibitionis causa. Per illa ergo præfata verba, sicut paterfamilias seruis prohibuit, vt stante metu eradicationis tritici non colligerentur zizania: ita ex opposito eisdem seruis concessit, vt nulla existente iusta metu causa possent zizania colligere. Ad hunc prorsus modum (vt parabolam nostro proposito accommodemus) in hæreticorum punitione exercenda faciendum esse censeo. Si de homine aliquo dubitatur, hæreticus ne sit ille, an secus: propterea quod non plene constat illum talem hæreticam assertionem dixisse, aut non constat illum esse pertinacem, aut si constat illum talem ali-

quam

quam propositionem pertinaciter docuisse, non tamen con-
 stat illam propositionem esse hæreticam: tunc certe nimis
 iniuste agerent inquisitores, si illum hæreticum declara-
 rent, & iniuste, atque crudeliter ageret laica potestas, si il-
 lum occidi iuberet. Tunc enim illi dicit Deus: Non colligatis
 zizania, ne forte simul eradicetis & triticum. Si ve-
 ro certissime noscitur aliquem hominem esse hæreticum:
 quia assertio, quam tueretur, ex diametro pugnat cum ca-
 tholica fide, & ille semel, & pluries legitime admonitus
 non vult respicere: tunc licite occidendus est: quia non
 timetur vt catholicus pro infideli occidatur. Hunc autem
 esse verum & germanum illius literæ sensum testatur bea-
 tus Hieronymus, qui in commentariis super Marthæam
 præfatam parabolam interpretans ait: Quod autem dicitur:
 Ne forte colligentes zizania eradicetis simul & frum-
 entum, datur locus poenitentia, & monemur, ne cito am-
 putemus fratrem. Quia fieri potest, vt ille, qui noxio de-
 prauatus est dogmate, cras respiscat, & defendere inci-
 piat veritatem. Illud quoque, quod sequitur. Sinite vtraque
 crescere ad messem, videtur illi præcepto esse contrarium:

1. Corin. Auferte malum de medio vestrum, & nequaquam societa-
 tem habendam cum his, qui fratres nominantur: & sunt
 adulteri, & fornicatores. Si enim prohibetur eradicatio, &
 vsque ad messem tenenda est patientia, quomodo eiiciendi
 sunt quidam de medio vestrum? Inter triticum, & zizania,
 quod nos appellamus lolium, quandiu herba est, & non-
 dum culmus venit ad spicam, grandis similitudo est: & in
 discernendo, aut nulla, aut perdifficilis est distantia. Præ-
 monet ergo dominus, ne vbi ambiguum est, cito sententiam
 proferamus, vt cum dies iudicij venerit, illum non
 suspicio criminis: sed manifestum reatum de sanctorum
 cœtu eiiciat. Hæc Hierony. Qui tam apertè nostram con-
 firmat sententiam: vt nihil apertius pro illius assertione di-
 ci possit. Eidem venturæ subscribit Aug. qui lib. iij. con-
 tra epistolam Parmeniani, cap. ij. sic ait: Ipse dominus cum
 seruis volentibus zizania colligere, dixit: Sinite vtraque
 crescere vsque ad messem, præmisit causam dicens: Ne forte
 cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum.
 vbi satis ostendit, cum merus iste non subest: sed omnino
 de frumentorum certa stabilitate certa securitas manet,
 id est

A id est, quando ita cuiusque crimen notum est omnibus, &
 omnibus execrabile apparet: vt vel nullos profusus, vel non
 tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere,
 non dormiat seueritas disciplina, in qua tanto est effica-
 cior emendatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio
 charitatis. Hæc Augustinus. Qui apertissime nostræ fauet
 sententia.

*An liceat hæreticos bello oppugnare, postquam
 de illorum pertinacia, atque rebellionem plene
 constiterit.*
 CAP. XIII.

E O tempore quo opus hoc de iusta hæreticorum puni-
 tione scribebam, Tridenti aderam, vbi hortante, atque
 sollicitante Carolo Casare semper Augusto huius nominis
 Quinto, Hispaniarumque Rege eiusdem nominis primo,
 Paulus tertius summus huius nominis Pontifex, generale
 tunc conuocauerat concilium, ad quod ex mandato serenissi-
 mi Philippi Hispaniarum Principis, qui tunc Hispanias
 propter Caroli patris absentiam moderabatur, perueneram.
 Per id tempus idem Carolus Cæsar, contra quosdam Ger-
 mania principes ob multas, easque iustissimas causas bellum
 mouere decreuit. Progrediente igitur bello, cum illud talia-
 iam haberet initia, vt magnam victoria præberent spem,
 ego propter morbum, qui diu, atque acerbè me ibidem ve-
 xabat, hortatu medicorum, qui meæ salutis consulebant, è
 Tridento in Hispaniam, meumque natale solum redire co-
 actus sum. Quo cum redirem, multos, variisque homines,
 qui se fideles catholicos iactabant, in via audiui, qui bellum
 quod Cæsar gerebat ob solam Christianæ religionis cau-
 sam ab illo motum esse interpretantes, eundem Cæsarem
 eandem causam improbe, atque irreligiose accusabant, di-
 centes rem minime Christianam esse, hæreticos bello op-
 pugnare: quia illi (vt dicebant) non armis: sed rationibus
 vincendi erant. Hac igitur occasione ego motus, decreui
 hæc controuersiam huic operi, quod iam ad vmbilicum
 perduxeram, inferere, vt ostenderem toto (vt dicitur) errare
 cœlo eos, qui ita sentiunt. Vt autem hoc apertius ostendere
 valeamus, illud ante omnia statuerè oportet non omne

bellum esse malum, & lege diuina damnatum, vt Manichæi, & alij hæretici sentiunt: sed aliquod esse bellum lege diuina non solum permiffum: verum etiam laudatum, illud fcilicet eui omnia adfunt, quæ ad iuftum bellum exiguntur. Nam Ioannes ille præcurfor domini, quo nullus inter natos mulierum maior furrexit, militibus interrogantibus eum quid facerent, vt vitam aflequerentur æternam: non præcepit arma abiicere, militiam deferere, neminem percussere, neminem in bello occidere, aut vulnerare: sed solum hoc præcepit, vt neminem concuterent, neque calumnia facerent, & contenti effent fpendiis fuis. Si autem omne bellum effet damnatione dignum, non hoc folo contentus effe debuiffet Ioannes Baptifta: fed oportebat, vt omne bellum illis prohiberet. Cum ergo nihil tale illis dixerit, eo ipfo vifus effe sentire aliquod effe bellum laude dignum, Deinde ipfe veritatis Magifter Chriftus faluator nofter monet tributa Cæfari reddi, quæ ob eam caufam (iuxta Pauli fententiam) reddi iubentur, vt inde militi ad pacis confervationem neceffario fpendiũ foluatur. Nam de obedientia principi præftanda Paulus differens, ait: Ideoque neceffitati fubditi effote, non folum propter iram: fed etiam propter confciãtiã. Ideo enim & tributa præftatis. Miniſtri enim Dei funt in hoc ipfum feruientes. Ex quibus omnibus apertiffime conſtat aliquod effe poſſe iuſtum bellum. Quæ autem funt neceſſaria, & fufficiẽtia, vt iuſtum aliquod fit bellum, nunc explicare oportet, vt inde conſtare poſſit, an iuſtum fit hæreticos bello oppugnare. Vt bellum fit iuſtum, iuſtitia illa, quæ ſolum excludit obligationem reſtitutionis eorum, quæ in bello ſunt capta, ſola duo ſunt neceſſaria: videlicet authoritas, & poteſtas ad bellum faciendum, & caufa neceſſaria. Si tamen bellum debet effe iuſtum, iuſtitia illa, quæ excludit peccatum, hoc eſt, vt ſine peccato fiat: duo inſuper alia ſunt neceſſaria. Horum primum eſt, vt bono animo, & bona intentione bellum inferatur. Alterum, vt perſona, quæ in bello pugnare debet, fit ad bellum legitima, id eſt, talis cui non fit lege prohibitum in bello pugnare. Tertium, aliqui addunt videlicet rem, pro qua bellum geritur, ita vt bellum fiat pro rebus recuperandis, aut: pro patriæ defenſione. Sed hoc tertium (vt ego cenſeo) ſuperfluit: quia continetur ſub altero ex duobus primis, videli

videlicet ſub iuſta caufa. Oportet igitur, vt omnia hæc quaeratur, quæ diximus effe requiſita ſigillatim diſcutiamus, & inde aperte conſtabit iuſtum poſſe effe bellum, quod contra hæreticos fieri continget. Primum igitur neceſſarium ad bellum iuſtum eſt authoritas bellum facientis. Non enim quilibet pro ſuo arbitrio poteſt bellum mouere: ſed ſolus ille, qui non habet ſuperiorem, à quo iniuriæ, aut damni ſibi illati recompenſationem petere poſſit. Nam qui ſuperiorem habet, ad quem poſſit confugere pro recompenſatione, aut vindicta impetranda, non poteſt bellum mouere. Nam dominus hoc illi aperte prohibuit dicens: Mihi vindictam, & ego retribuam. At qui à ſuperiore, qui loco Dei præeſt, vindictam petit, à Deo petit, qui illum ad hoc conſtituit ſuum miniſtrum, vt illos, quorum curam habet, tueatur, & protegat ab omnibus, qui illis nocere voluerint, ſiue ſubditi illius ſunt inuafores, ſiue extranei. De ſubditis enim loquebatur Paulus, cum ad Romanos ſcribens, dicit: Si malum feceris, time: non enim ſine caufa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit. Ad hoc enim cenſet Paulus, datum effe à Deo principibus gladium, hoc eſt puniendi poteſtatem, vt ſubditos malefactores punire poſſit, & fic læſorum iniurias vindicare. Circa extraneos vero intelligendum eſt id, quod Regius propheta ait: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Eiſdem etiam loquitur Hieremias propheta dicens. Facite iudicium, & iuſtitiam: & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris. Inferior ergo, qui ſuperiorem habet, ad quem pro recompenſatione damni, aut pro vindicta impetranda, confugere poteſt, iniuſte ager, ſi pro aliquo horum propria authoritate bellum mouerit: quia ſic agens Dei præceptum tranſgredietur, qui vindictam prohibuit. Princeps autem, qui nullum ſuperiorem in ciuilibus rebus agnoſcit, ſicut pro regno, aut republica, quam regendam, aut protegendam ſuſcepit, iuſte poteſt bellum mouere, ita etiam pro ſeipſo quatenus perſona eſt communis, & publica: quia non habet ſuperiorem, ad quem pro vindicta impetranda confugere debeat. Hoc enim aperte docet Auguſtinus contra Fauſtum lib. xxij. cap. lxxv. ſic inquires: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit,

Deut. 32

Rom. 13

Pſalm. 81

Hiero. 22

Auguſt.

vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes principes sit exequendi autem iussa bellica ministerium milites debeant paci salutiq; communi. Hæc ille. Principis autem nomine hic intelligo non solum Imperatorem, & Reges illos, qui Imperatori nequaquam subduntur: sed omnes illos dominos, qui in causis subditorum suorum definiendis plenam habent iurisdictionem, plerumque dominium, ita vt illorum sententia audita, neminem alium superiorem iudicem subditi illorum appellare possint. Tales sunt hodie aliqui domini in Italia. Vt sunt Dux Florentiæ, Dux Ferrariæ, Dux Mantuæ, Marchio Montis Ferrati. Nam hi omnes ex consuetudine antiqua hanc habent in suos subditos iurisdictionem, & potestatem, vt ab illorum ciuili sententia ad nullum alium superiorem, illorum subditi appellant. Et nescio an aliquibus Germaniæ Ducibus, aut Marchionibus hæc auctoritas, & potestas belli mouendi hodie competat, Cuius dubitationis causa inde mihi oritur, quod eorum qui libet propriae cudit monetam: quod soli superiori Principi iure competat. Sed hoc non obstante ego censeo hanc potestatem belli mouendi esse illis iure negatam, propterea quod omnes illi subduntur Imperatori: à quo puniri potest quicumque illorum alteri iniuriam irrogauerit, aut damnum dederit. Cuius rei apertissimum præbet testamentum Senatus publicus, qui est in Germania Imperatoris auctoritate suffultus, ad quem ex omnibus Germaniæ oppidis confugiunt, quorquod ab alijs dominis se iniuste damnatos esse arbitrantur. Cum igitur omnes illi Imperatorem agnoscant, à quo quicumque illorum potest iniuriæ, aut damni recompensationem petere, consequens inde est, vt nullus illorum possit iuste sine Imperatoris auctoritate aduersus aliquem alium bellum mouere. Quia bellum non nisi necessitate cogente mouendum est, ac proinde bellum semper cõsensum est iniustum, quando rei pro qua bellum geritur, aliter quam per bellum potest commode prouideri. De reliquis autem Ducibus, aut Marchionibus, aut reliquis dominis etiam si Principis nomine censeantur, in regno Hispaniæ, aut Franciæ, aut Neapolis, aut alio quouis regno, sub Regis potestate dominium tenentibus, non est cur aliquis dubitare debeat, an bellum sine Regis, cui subduntur auctoritate, & permissione

A missione mouere possint. Nam etsi illi suis subditis iura dare possint, & leges, in illis tamen ferendis, Regi sic subduuntur, vt nihil contra leges à Rege statutas, decernere possint. Et inde constat eos non esse vere capita prouinciarum, aut oppidorum, quibus præfunt, & imperant: ac proinde iniuriam facerent Regibus, quibus subiant: si illorum auctoritatem bellum mouendo, sibi usurparent: ac si ipsi veras, & suprema capita in suis dominijs essent. Nomine etiã Principis in litera Augustini supra citata, intelligendæ sunt illæ respublicæ, quæ ex antiqua consuetudine plenam habent in terris sibi subiectis iurisdictionem: ita vt nullum alium superiorem agnoscant. Nam tales respublicas credentem æque habere belli indicendi auctoritatem ac Reges: quia in illis etiam est (vt Aristoteles docet) principatus, quamuis ab eodem Aristotele non æque laudatus, vt Regalis. Hoc tamen, quod de rebus publicis nunc dicimus, & proximè supra de quibusdam Ducibus, & Marchionibus Italiæ diximus, hac conditione intelligendum esse censeo, & rectè Thomas de Vio Cardinalis, Caietanus vulgo nominatus, si illi bona fide in pacifica possessione talis auctoritatis belli indicendi fuerunt, & sunt. Nam si illam usurpauerunt ex magnitudine potentiæ, ob quam tam audacter suis superioribus rebellauerunt, vt ab illis non poterint, nec modo possint coerceri, ille censeo nullam illorum auctoritatem iusti belli indicendi habere. Cuius sententiæ ego libentissime subscribo. Quoniam indecens est, vt quod malæ fidei initium habuit postea sine alia iusta causa succedente, iusta possessione firmetur. Nam (vt regula iuris in vj. docet) possessor malæ fidei nunquam perferbit. Secundum quod ad iustum bellum diximus esse necessarium, est causa iusta. Causæ belli iusti multæ, & variæ esse possunt, quas omnes generali quadam elocutione Augustinus comprehendit dicens iustam belli causam esse iniuriam illatam, cuius vindictam: cum aliter quam per bellum, Princeps, aut is, penes quem est belli mouendi auctoritas habere non potest, iuste poterit bello petere. Nam in quæstionibus super librum Iouæ quæst. x. bellum iustum definiens ait: Iusta bella solent definire, quæ vlciscuntur iniurias: sic gens, vel ciuitas plectenda est, quæ vel vindicare neglexerit: quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod

Super se.
cunda se.
cunda. q.
40. arg. t

August.

per iniuriam ablatum est. Hæc Augustinus. Et citatur à Gratiano in cap. dominus. xxij. quæst. ij. Sed quia dubium esse potest, quid nomine iniuria intelligatur, & inde necessario oportebit, ut sententia de iustitia belli, quæ ab iniuriæ cognitione pendet, sit etiam dubia: ideo ut omnis dubitationis causa hinc tollatur: decreui omnes belli iusti causas hic recensere, easque omnes sacræ scripturæ testimonio comprobare, ut nullus de aliqua illarum iuste dubitare possit, iusta sit, an non. Quibus enumeratis inter illas reperimus eam, de qua nunc disputamus, & inde aperte conuincemus, iustum esse hæreticos rebelles bello oppugnare.

Prima igitur belli causa est idololatria, à qua qui recedere noluerint, iuste ob hoc debellari possunt. Nam ob hanc causam Deus præcepit filiis Israel, ut gentes plurimas subuerterent, & dissiparet, sic in Deuteronomio inquitens: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & super omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite & idola comminuite, disperdite nomina illorum de locis illis. Quæ omnia Nicolaus Lyranus ideo præcepta esse censet, ne ex phanis, seu templis idolorum remanentibus, occasio idololatriæ Iudæis daretur, & ut memoria idololatriæ prorsus tolleretur, & sic tanta Dei iniuria in populo suo vitaretur. Et testimonio huius præcepti diuini fretus, ego sentio iustum esse bellum, quod catholici Hispaniarum Reges contra barbaras gentes, & idololatrias, quæ Deum ignorabant, versus Occidens, & Austrum inuentas, ante aliquod annos gesserunt, & nunc etiam gerunt. Hac tamen conditione bellum illud iustum esse censeo, si antequam Reges contra illos bellum moueant, procurent diligenter, & fideliter illos monere, ut falsorum deorum cultum deserant, & verum Deum, qui est cunctorum creator, & rector adorent. Quam monitionem si illi receperint, quamuis baptismum suscipere nolint: non crederem iuste posse bellum contra illos moueri. Si autem tali monitioni obtemperare noluerint: sed obstinati in suo errore persisteant: præsertim si verbi Dei prædicationem impediunt, tunc iustum erit, quod ob hanc causam contra illos geratur bellum. Quia omnes illæ gentes (ut experientia

compert

A compertum est) idololatriam exercent, & multa alia contra legem naturæ nefanda vitia committunt. Nam quemadmodum Deus olim filiis Israel contra Iebusæum, & alias idololatrias gentes fieri præcepit, ita nunc etiam contra has gentes similibus vitiis, & criminibus infectas fieri expedit.

Secunda iusti belli causa est, recessus à vero Dei cultu, ita ut si populus aliquis verum Deum agnoscens, & illum (ut decet) colens hunc talem Dei cultum desereret, & alteri, tui non debetur, tribueret: iuste ob hoc possit bello oppugnari ab eo qui belli mouendi auctoritatem habet. Nam Deus olim filiis Israel præcepit, ut ciuitatem, quæ in hoc incidisset crimen, bello delerent, sic in Deuteronomio inquitens: Si audieris in vna urbium tuarum, quas dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandū, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoratis, quare solcite, & diligenter rei veritate perspecta, si inuenieris certum esse, quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam: statim percuties habitatores urbis illius in ore gladij, & delebis ea omnia, quæ in ea sunt usque ad pecora. Quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita ut vniuersa consumas dominò Deo tuo, & sit tumultus sempiternus. Non edificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu sua, ut auertatur dominus ab ira furoris sui, & miseretur tui. Hactenus dominus Deus in Deuteronomio. In quibus verbis, præter cætera id annotandum est, quod ultimo dixit: Ut auertatur Dominus ab ira furoris sui, & miseretur tui. Nam per illa verba docemur crimen illud tam graue esse coram Deo, ut propter vnam solam ciuitatem illo crimine infectam: sæpe ira Dei prouocet contra totum regnum: præsertim si negligatur puniri tale peccatum. Propter hanc causam omnes filij Israel conuenerunt in Sylo, ut pugnarent contra tribum Ruben, & tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Audierant enim filij Israel illos edificasse altare in terra Chanaan iuxta Iordanem: putaueruntque illos ad hunc finem edificasse altare, ut in illo diis gentium hostias, & victimas offerrent. Ut autem à nunciis, quos ad illas tribus ob hanc rem misit

Deut. 12

Ios. 22

rant, plene edocti fuerunt, aliter se rem habere, quam ipsi putauerant, abstinuerunt à bello quod contra illas tribus facere decreuerant.

Lucan. lib. 1. Tertia iusti belli causa est, cum quis alium impedit, ne id quod sibi iure debetur, assequatur. Ideo Iulius Caesar apud Lucanum optime mihi dixisse videtur.

Arma tenenti

Omnia dat, qui iusta negat.

Quæ verba ideo Casarem dixisse constat, ut belli, quod contra Romanam rempublicam mouebat, iustam ostenderet causam: propterea quod aditum ad Romam, qui sibi tanquam vero ciui, & bene de repub. merito iure debebatur, senatus, populûsque Romanus, illi impedire moliebatur. Sed prophanis exemplis prætermisus, sacrum exemplum, quod multo maioris est roboris proferamus. Filij Israël

Num. 21. (vt liber Numerorum testatur) pugnaverunt contra Seon, & Og Reges Amorharorum, propterea quod illis permittere noluerunt, ut per terram illorû transirent, quamuis filij Israël eislem Amorrhæis fide iuebant se non declinatos in agros, aut vineas eorum, nec bibituros aquas ex puteis eorum: sed via Regia incessuros, donec transirent terminos eorum. Quam historiam pertractans Augustinus in

Augusti.

quæstionibus super librum Numerorum q. xxxij. ait: Notandum est sanè quemadmodum iusta bella gerantur. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. Hæc ille.

2. Reg. 2.

Quarta belli iusti causa est, cum propria res petitur, quæ per vim, & violentiam ab hoste detinetur, nec aliter quam per bellum recuperari potest. Propter hanc enim causam mortuo Saule Dauid bellum gessit contra Ibsoseth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Israël, quod per Samuelem prophetam Deus iam Dauidi concesserat.

Quinta iusti belli causa esse potest suiipsius, aut subditorum Principis defensio. Nam sicut suiipsius defensio iure cuiq; concessa est, ita etiam defensio eorum, qui Principi subduntur, iure conceditur Principi, propterea quod sicut quisq; sui, ita Princeps suorum omnium curam gerit. Et si illi ab hoste vexantur, iuste potest Princeps pro illorum tutela bellum contra hostem mouere, ut illum à vexatione subditorum suorum abstinere cogat. Nam (vt iura testan-

tur)

A tur) vim vi repellere licet. Hæc eum præcipua est causa, propter quam Dauidem tot bella contra Philisthæos gessisse sacra perhibet historia. Propter hanc etiam causam, & propter proximè præcedentem: filij Israël Ducibus Machabæis sæpe contra Antiochum, & Demetrium Reges feliciter pugnaverunt.

*1. reg. 2.
1. Mac. 2*

Sexta iusti belli causa est, contra eum qui hosti iniuste persequenti fauet. Nam sicut hostem iniuste persequentem propulsare licet: ita etiam illum, per quem hostis potentia augetur deprimere licet, ut illo depresso, & humiliato, hostis potentia minuatur. Ob hanc causam Dauid Rex percussit Syriam Damasci, eo quod auxilium præbebat Adarezer Regi Soba.

2. reg. 8

Septima iusti belli causa esse potest, si publicam iniuriam quisquam Principi intulerit, & ille, aut qui illi præest, dignam recompensationem reddere noluerit. Hæc sola fuit causa, propter quam Dauid Rex bellum mouit aduersus Hanon Ammonitarum Regem. Nam ille publica iniuria affecerat Dauid Regem, cum ille mediam partem barbæ nunciorum, quos Dauid Rex ad illum miserat, radi, & vestes illorum medias vsque ad nates præcidi iussit. Hæc enim iniuria non solum ipsius nunciis, qui passi sunt: sed etiam Regi, à quo missi fuerant, illata est. Regi igitur, qui iniuriam passus est, eiusdem iniuriæ compensationem per se ipsum sumere licet: quia superiorem, à quo illam petat, non habet. Sed cum hanc petere tentat, hoc præ oculis illum habere oportet, ne occasione vindictæ, ut iram suam expleat: sed communi utilitati consulens, id faciat. Ut videlicet iustitia publica seruetur, & quisq; sibi ipsi deinceps caueat, ne altari iniuriam inferat.

2. reg. 10

B

Octava iusti belli causa esse potest, rebellio subditorum, qui contra principem suum insurgunt, & ab illo admoniti illi obedire contemnunt. Nam Principes sic contemptus iuste potest contra subditos rebelles bellum mouere. Cuius rei testimonium fidele præbet nobis Dauid Rex qui bellum mouit aduersus Seba filium Bochri: propterea quod populum sollicitauit, ut à Dauide Rege ad episcopum deficeret. Ideo Augustin. lib. xxj. contra Faustû cap. lxxiiij. ait: Aduersus violentiam resistentium siue Deo, siue aliquo legitimo Imperio iubente: gerenda ipsa bella suscipiuntur

2. reg. 20

Augusti.

à bonis, cum in eo rerum humanarum ordine inueniantur, ubi eos, vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuste ordo ipse constringit. Hæc Augustinus. Sed qui has causas breuiori numero comprehendere voluerit: poterit hanc octauam causam ad quartam referre. Quoniam qui aduersus rebelles bellum gerit, propriam rem, hoc est, obedientiam petit, quæ iniuste à subditiis illi subtracta est.

Nona iusti belli causa est, si quis scelestum hominem, qui iure puniendus est, defendat ne iustas persoluat pœnas. Nam Princeps ad quem spectat scelestum hominem punire, iuste potest contra iniustum illius defensores bellum mouere. De qua re apertum nobis profert testimonium liber Iudicum, qui refert vndecim tribus Israël (quorum Dux ex mandato Domini fuit Iudas) mouisse bellum contra ciuitatem Gabaan, & totam tribum Benjamin, eo quòd homines de Gabaan, qui uxorem viri Leuitæ incredibili furore libidinis vexantes occiderunt, reddere ad supplicium noluerunt: sed tanquam rem iustam egissent, defenderunt. Ob quam causam omnes vndecim tribus sic ex animo contra tribum Benjamin pugnaucrunt, vt parum abfuerit, quin ipsam tribum Benjamin prorsus deserent.

Decima belli iusti causa est, violatio pacti, & fœderis initi. Nam ob hanc causam, is, qui ex talis fœderis violatione læsus est, potest iuste contra fœderis violatorem bellum mouere. Ob hanc causam Ioram Rex Israël adiuuante illum Iosaphat Rege Iuda, bellum mouit contra Mesam Regem Moab, eo quòd tributa agnorum, & arietum: quæ ille Regi Achab patri Ioram ex fœdere antiquo quotannis soluere tenebatur, reddere noluit. Si quis autem hoc bellum accusare voluerit: propterea quòd à Ioram Rege pessimo gestum est, facile hæc accusatio tollitur, per id quod Iosaphat Rex Iuda iustus huic bello suppetias tulit, quas dare noluit nisi prius Dominum per prophetam consulere, an mouere deberet bellum an non. Elisæus igitur propheta qui etiam Ioram Regem ob illius nequitiam designatus est, ob reuerentiam tamen Iosaphat Regis iusti, inspirante Deo responsa dedit, constantes illos & fortes ad bellum faciens per certam victoriæ promissionem.

Ecce omnes belli iusti causas, quas ego ex sacris literis colligere potui, præter quas nullam aliam reperiri posse existimo,

A existimo, quæ ad aliquam harum reduci non possit. De hoc tamen Lectorem admonere decreui, vt intelligat easdem causas iusti belli habere illum, qui primum iusti belli motorem iuuat, quas ipse primus belli motor habet. Quo fit, vt quisquis iuste bellum gerenti, bellando fauet, iustam belli causam habere dicatur: nisi aliud obftet quod iustitiam belli impediatur. Iusta enim belli causa est fauere iustitiæ, propter cuius defensionem iustum censetur bellum. Iuste enim pugnavit Abraham contra quatuor Reges, qui Loth filium fratris sui captiuum ducebant, & eripuit illum de manu illorum. Si iustam belli causam habuisset Loth contra illos Reges pugnando, & illis resistendo ne ab illis caperetur: iustam etiam belli causam habuit Abraham ipsi Loth suppetias ferendo, vt ipsum ab hostibus eriperet, qui illum iniuste rapuerant. Iuste etiam Iosaphat Rex Iuda bellum contra Regem Moab gessit, pro Rege Ioram, quia ipse Ioram Rex, cui ille adiutorium præbebat, iustam (vt diximus) belli causam habebat.

Quatuor esse diximus ad iustum bellum necessaria, ex quibus duo, quæ diximus esse præcipua hucusque declarauimus, videlicet auctoritatem, & causam, superest, vt alia duo exponamus. Bona intentio in bello requiritur, vt iustum illud dici possit. Hoc docet Augustinus. lib. xxij. contra Faustum, capit. lxxiiij. sic inquit. Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atq; implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia. Hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur, quæ plerumque ita culpantur, vt iure etiam puniantur. Hæc ille. Sed hæc bona intentio non est propria iusti belli conditio: sed communis ad omne opus bonum. Nullum enim opus bonum dici potest, si illud praua intentione fiat. Hæc tamē operis malitia, nō ab opere ipso oritur: sed ab ipso operante, qui id, quod bonum est, male operatur. Quo fit, vt cum de iustitia alicuius belli inquiritur, id solum sit inuestigandū: quod est ipsi bello iustum, & connaturale: non autē id, quod est illi aduētium. Vltimū, quod in bello iusto dicitur esse requisitū, est, vt persona quæ bellū gerit, non sit bellare prohibita. Nam qui sic prohibitus pugnet, eo ipso peccaret, cōtra prohibitionem faciens, & sic bellum alioqui iustum ipse iniustum faceret. Ecclesiasticis personis publico decreto est bellum interdictum.

Iud. 20

4. reg. 3

Gen. 14

4. Reg. 5

Augusti.

atum. Nam concilium Toleranum tale de hac re statuit de-
cretū. Clerici, qui in quacunq; factione arma volentes sum-
pserint, reperti amisso ordinis sui gradu, in monasterio
perenniter tradantur. Hæc concilium Toleranum. Et concilium
Meldense, à Gratiano citatum. xxij. q. viij. sic ait:
Quicumq; ex clero videtur esse, arma militaria non sumat:
nec armati incedant: sed professionis suę vocabulum reli-
giosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quod si con-
tempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores,
& ecclesiasticæ autoritatis prophanatores, proprii gradus
amissione mulcentur: quia non possunt simul Deo, & se-
culo ministrare. Hæc ex concilio Melensi. Sed hic admo-
nere oportet Lectorem, vt non putet i leo bellum personis
ecclesiasticis esse interdctum: quia illud in se malum sit,
sed ob hoc solum, quia bellum talibus personis non con-
gruit, propterea quia illæ ad aliud melius exercitium de-
putatæ sunt, cui bellum aperte repugnat. Sunt enim ali-
qua bona simpliciter, & absolute, quæ tamen aliquibus
bona non sunt. Bonum siquidem est contrahere matrimo-
nium: his tamen, qui castitatem voverunt, bonum non est.
Verum licet personis ecclesiasticis sit prohibitum bellare, D
non est tamen illis interdctum bellis iustis interesse, vt
iuste pugnantibus spiritualiter subueniant, pro eis orando
eos ad virtutem exhortando, & suorum peccatorum con-
fessiones audiendo. Nam in lege veteri mandauit Deus
Iosue 6
Iosue, vt in bello contra Iericho, sacerdotes sacris bucci-
nis clangent. Est hic insuper annotandum, quod hæc
belli iusti conditio si desit in persona aliqua particulari,
quæ bello miscetur publico, & communi, licet valeat
reddere bellum iniustum quo ad ipsam personam particu-
larem, non tamen ob hoc, bellum ipsum publicum dicitur
iniustum. Quoniam à pluribus, & non à paucioribus
sumendum est belli nomen: nisi forte ipse, cuius authori-
tate bellum indctum est personas, quibus est bellum à
iure prohibitum, citra communem necessitatem ad bel-
lum ire coegerit, aut sciens permiserit. Tunc enim ipse,
qui bellum mouet, peccat, & hac ratione bellum inu-
stum facit, non quidem propter iniusticiam, quam hosti
inferat: sed quam reddit ecclesiæ, contra illius prohibi-
tionem personam ecclesiasticam ad bellum mittendo.

Eccē

A Ecce iam declarauimus omnia, quæ ad bellum iustum
consentur esse requisita: quæ omnia nõ solum de bello pu-
blico. & communi: sed etiam de bello priuato sunt intelli-
genda. Ita vt illa omnia etiam in bello priuato sint exigenda,
vt iustum illud dici valeat, quæ diximus esse requisita ad
belli publici iusticiam. Lectorem tamen hoc loco admo-
nere decreui, vt intelligat nos hic non loqui de bello de-
fensiuo, quo quis se ab alio iniusto inuafore defendit: sed
de bello illo, quod quis primo contra alium mouet. Nam
in bello defensiuo, siue publicum illud sit, siue priuatum
non est expectanda autoritas: quia hæc omnibus à natura
concessa est, vt se ab iniusto inuafore defendant. Quia vt di-
citur in capit. Significasti. extra de homic. volunt, vel causa,
vim vi repellere omnia iura concedunt. Et hinc apparet,
quàm iniuste Syluester de Prierio in sua summa, in titulo:
Bellum. j. quæst. j. reprehendat Summam Angelicam, pro-
pterea quod dixerit eadem esse requisita ad bellum iustum
priuatum, quæ requiruntur ad bellum iustum publicum.
Nam quod ille arguit clericum iniuste inuasum se defendere,
& priuatum hominem iniuste inuasum sine superio-
ris licentia posse se defendere, hoc idem argui potest de ci-
uitate iniuste inuasa quæ sine Principis autoritate potest
mouere bellum, ad hoc solum, vt se ab iniusto inuafore
defendat. Quo fit, vt sicut priuata persona non tenetur ex-
pectare Principis autoritatem, vt se iuste defendere possit,
ita etiam quæuis res publica nõ tenetur expectare Princi-
pis autoritatem, vt ab iniusto inuafore se iuste defendere
possit: præsertim si ex tali expectatione imminet rei-
publicæ periculum. Et ideo, vt hæc inconuenientia vitare-
mus, diximus ea, quæ ad bellum iustum requiruntur, non
esse intelligenda de bello defensiuo, sed de bello, quo
quis alium aggreditur.

His ergo omnibus iam declaratis, opus est, vt princi-
pali quæstioni respondeamus, & ostendamus licitum esse
hæreticos bello oppugnare postquam de illorum pertina-
cia, & rebellione cõstiterit. Quod facile efficiemus, si ostendamus
ea omnia in huiusmodi bello adesse, quæ ad iustum
bellum diximus esse requisita. De duobus vltimis non est
opus differere: quoniam illa duo (vt diximus) sunt aduenti-
tia, & extrinseca ipsi bello. Quo fit, vt malitia, quam ob
illorum

illorum defectum bellum habuerit, non fit ex natura, & proprietate ipsius belli: sed ex sola pugnantis malitia, utputa, quia malam ille habuit intentionem: aut quia est illi pugnare interdictum. Et si quis de his duabus belli conditionibus contendere voluerit, supponamus eas in hoc bello esse, quæ in omni bello possunt adesse, & abesse. Nam bellum contra hæreticos bona intentione mouere, quis vetat? Bona siquidem est intentio velle hæreticos ad fidem convertere, & eos cogere, ut fidem, quam semel in baptismo susceperunt, tueri cogantur: quod multos timore maiorum, quæ per bella inferuntur fecisse cognoscimus. Bona intentio est velle fidem catholicam exaltare, & dilatare, quam hæretici sua pertinacitate rebellione facile coangustabunt: nisi bello coerciti à suis pestilentibus erroribus resipiscant. Bona intentio est velle rebelles, & inobedientes cogere, ut debitam cui tenentur obedientiam reddant. Hanc autem, aut aliam æque bonam fuisse in prædicto bello Caroli Cæsaris intentionem, ipse belli exitus tam aperte ostendit, ut quisquis recte illum considerare voluerit: nisi fuerit edaci liuore corruptus, apertissime cognoscere valeat. Nam postquam Cæsar Deo fauente est victoria potitus, non exarsit in vindictam hostium. Tantam post victoriam adeptam ostendit hostibus lenitatem, & mansuetudinem, ut Ioannem Federicum Saxonie ducem, & Philippum Lantsgrauium Helsingie, qui multis Germanie populis contra ipsum Cæsarem rebellare persuaserunt, & exercitum immensum congregantes, audaci temeritate eundem Cæsarem aggressi sunt, in castra illius tormenta bellica sæpe iacientes: poena capitis quam iuxta leges pati merebantur, punire noluit: sed vitam, qua erant indigni, illis misericorditer concessit. Cum multa ex Germanie ciuitatibus his ducibus coniunctæ contra Cæsarem vexilla leuassent, nullam tamè illarum Cæsar in direptionem dedit. Nulli earum, quæ culpam agnoscentes veniam petiit, hucusque nocuit: sed omnibus illis clementissimus Imperator indulgentiam concessit. Si fuissent in Cæsare ea, quæ (vt August. ait) vitiare solent iustam belli intentionem, videlicet nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, animus implacabilis, his qui suam maiestatem grauissime laeserant, postquam illos in sua potestate receperat, non tam facile,

A cile, & cito peperisset. De altero, quod ad belli iustitiam exigitur, non est, quod iuste quis contendere possit, cum sit res toti orbi notissima, Cæsarem non ecclesiasticas personas, sed laicas ex multis, & variis prouinciis, videlicet, ex Germania, Hispania, & Italia congregasse, vt Germanos ecclesie catholice, & sibi rebelles debellaret. Restant alia duo discutienda, quæ potissimum ad belli iustitiam exiguntur, videlicet, authoritas, & causa. De authoritate nullus, nisi prorsus ignarus, & mentis inops, dubitare potest. Quoniam si belli indicendi authoritas, apud hominem aliquem est, nullus est, qui illam certiore, & maiorem habeat, quam Imperator, qui solus verè nescit in huiusmodi temporalibus superiorem. Hic enim est (vt Innoc. Papa ait) luminare minus quod præest nocti. Superest igitur, vt de causa inuestigemus, quam si ostederimus iustam: inde aperte conuincemus, iustum esse, vt hæretici pertinaces bello oppugnentur, pessimèque sentire eos, qui Carolum Cæsarem propter huiusmodi bellum accusabāt. Si aliquas ex iustis belli causis, quas supra recensuimus, ad memoriam reuocare volumus, multas inueniemus quæ hoc bellum iustum esse aperte demonstrant. Iustam belli causam secundo loco supra collocauimus recessum à vero Dei cultu. At hæretici, qui de Deo, aut sponsa illius ecclesie non credunt, quæ credenda sunt, Deum vere, & vt oportet, non colunt. Iusta igitur belli causa est hæresis, quam qui deserere noluerint, iuste debellari possunt. Altera iusti belli causa, quam octauo loco recessuimus, est, si quis rebellet aduersus superiorè, cui reuerentiam integrè præstare tenetur. Et certe ex hac etiã ratione apertissime conuincitur, iustum esse bellum, quod aduersus pertinaces hæreticos geritur. Nam hæretici omnes sunt aperte rebelles ecclesie sancte catholice, cuius doctrinã omnes fideles suscipere tenentur. Hæretici autem superbia excæcati propria sententiam præferunt doctrinæ sancte matris ecclesie, & ideo vt suam sententiã tueantur, non dubitât doctrinæ ecclesie catholice contradicere, & illius præcepta contemnere. Ideo Iob de hæreticis loquens, sic ait: Rebelles fuerunt lumini, nescierunt vias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Quæ Iob 24 verba beatus Greg. in Moralibus, de hæreticis intelligenda esse censet. Præterea hæretici pertinaces (vt supra libri

*In cap. 36
lit. a. de
maior. &
obediam.*

istius

istius capit. iij. aperte probauimus) iuste puniendi sunt. Et **C** cap. xij. eiusdem libri ostendimus, mortis supplicio illos si respicere nolint, esse puniendos. Et inde apertissime sequitur, vt si illi huic iustæ punishmenti resistere velint: Princeps cuius ditioni subduntur, iuste ob hoc possit bellum aduersus illos mouere. Nam qui pœnā iustam ex Principis mandato decretam subire recusat, & ne illam patiatur Principi resistit, rebellis est. Quam rebellionem, iustam esse causam belli, iam supra ex sacre scripturæ testimonio, & ex **Augusti.** beati Augusti. sententia aperte ostendimus. Rursum, si hæreticus pertinax, iuste est ad mortem damnandus, nec refert (vt capit. xij. libri huius ostendimus) qua morte, gladio videlicet, aut igne, aut aqua, aut quouis alio modo mors illi inferatur: consequens est, vt iustum sit, hæreticos pertinaces, & rebelles bello oppugnare, vt pereant, & sic illos, vt erant meriti, Princeps morte multare possit. Nam hac ratione bella per Moysen gesta, quæ omnia Faustus Manichæus accusabat, beatus Augusti. defendit: propterea quod per illa mortem, his, qui alias erant meriti, Deo iubente infligebat. Sic enim lib. xxij. contra Faustum Manichæum cap. xliiij. loquens ait: Nec bella per Moysen gesta miretur, aut **D** horreat, quia & in illis diuina secutus Imperia, nō sœuiens, sed obediens fuit: nec Deus cum iubebat ista, sœuiebat, sed digna dignis retribuebat, dignosque terrebat. Hæc ille. Simili igitur modo Cæsar, aut quiuis alius Princeps, cum bellum aduersus hæreticos pertinaces, qui iure sibi subduntur, mouet: non est dicendus sœuire: sed digna dignis retribuere, dignosque terrere. Senique postquam Principum colla se Christo subdidit: sæpe Pontifices sancti, & docti ipsos Principes hortati sunt, vt bellum contra pertinaces, & rebelles hæreticos mouerent, & sic illorum obstinatam nocendi libidinem comprimerent. Nec solis exhortationibus ad bellum fuerunt contenti summi Pont. sed omnibus, qui cruce signati ad bellum contra hæreticos procederent, pœnarum, quæ pro peccatis debebantur, sæpe indulgentiam concesserunt: vt vel tam magno præmio milites allecti libentius ad bella processissent. Beatus Gregorius libro primo Epistolarum suarum, Epistola lxxij. Gennadio Patrio, & Exarcho Africa scribens, ad bellum contra Donatistas hæreticos hortatur, sic inquit: Sicut

Gregor.

A Sicut excellētiam vestram hostilibus bellis in hæc vita dominus victoriarum fecit luce fulgere: ita oportet eam inimicis ecclesie eius, omni viuacitate mentis, & corporis obuiare: quatenus eius ex vtroque triumpho magis, ac magis enitescat opinio, cum & forensibus bellis aduersariis catholice ecclesie vehementer obstitit, & ecclesiastica prælia sicut bellatores Domini, fortiter dimicatis. Notū est enim hæreticæ religionis viros, si eis (quod absit) suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem vehementer insurgere: quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda (si valuerint) Christiani corporis membra transfundant. Cognouimus enim eos contra catholicam ecclesiam domino eis aduersante colla suberigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare. Sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum ceruices, iugo rectitudinis premat. Hæc Gregorius, qui aliquibus interpositis post eam Deum orat, vt ad huiusmodi bellum gerendum ille Gennadius sit fortis, sic inquit: Perfoluentes præterea paternæ charitatis affectum, dominium petimus, quo brachium vestrum ad comprimendos hostes forte efficiat, & **B** mentem vestram zelo fidei, velut mueronem gladij vibrans exacuat. Hæc ille. Deinde cum Albigenium hæreticis, in Francia prope Tolosam oriretur: Innocentius tertius huius nominis summus Pontifex, vir moribus, & doctrina clarissimus postquam illos per rationes & argumenta, quæ illis multa offerebantur, à suo errore discedere nolle intellexit, armis contra illos (vt Platina refert) agendum esse decreuit. Huic successit in Pontificatu Honorius tertius huius nominis summus Pontifex, qui videns hanc Albigenium sectam adhuc in suo errore obstinatam, indulgentias, & peccatorum condonationes (vt beatus Antoninus refert) his, qui cruce signati contra huiusmodi hæreticos ad bellum processissent, concessit. Demum cum in Bohemia Hussitarum hæresis peruagaretur, nec illius defensores possent argumentis & rationibus à illa reuocari, adhortante legato Sedis apostolicæ Cardinalis sancti Angeli, datis ob hoc peccatorum indulgentiis (vt Aeneas Sylius in libro de origine Bohemorum refert) ad bellum contra eosdem hæreticos processum est. Si bellum contra hæreticos non esset sumendum, Deus qui ecclesiam

suam regit, non toties permisisset summos Pontifices, qui illi praesunt promissis ob hoc peccatorum indulgentiis fideles contra haereticos ad bellum adhortari. Ex his ergo omnibus iam apertissime constat iustum esse, ut haeretici pertinaces, & rebelles bello oppugnentur, ut bello petiti dignam sui criminis vitionem accipiant. De hoc tamen monere Principes oportet, ne putent hanc belli contra haereticos gerendi potestatem illos ita habere, ut quoties illis placuerit, possint bellum contra haereticos mouere. Non enim licet illis hoc agere, nisi postquam per ecclesiasticum iudicem fuerit declaratum illos esse haereticos. Non enim est aequum, ut poena inferatur alicui, antequam constet illum culpam habere, quae talem exigat poenam. Haeretici autem crimen constare non potest: nisi post iudicis ecclesiastici declarationem, cui soli iura concedunt, de errore, & de pertinacia in illo diffinitiuam proferre sententiam. Nam Bonifacius Papa octauus in cap. Ut inquisitionis, de haereticis, lib. vi, prohibet, ne quauis laica potestas de hoc crimine iudicare audeat: quia crimen hoc (ut ait) est mere ecclesiasticum. Deinde in cap. cum secundum leges, in §. confirmationis, eodem titulo, & lib. Papa prohibet, ne bona haereticorum per Principes seculares occupentur, antequam per ecclesiasticum iudicem, cui hoc à iure competit, sententia sit super crimen haeresis promulgata. Et idem per omnia dicendum est de morte, quam nullatenus potest Princeps haeretico ob crimen haeresis infligere: nisi postquam ecclesiasticus iudex, ad quem spectat, declarauerit illum esse pertinacem. Et inde (ut ex dictis constat) sequitur, ut Princeps, non possit aduersus haereticos ob solam haeresis causam bellum mouere: nisi postquam iudex ecclesiasticus, cui hoc ex iure conuenit publica sententia declarauerit illos esse haereticos. Superest ut aduersariorum obiectionibus respondeamus, qui illas tam fortes esse credunt, ut nemo illis resistere valeat. Sed illas nullius roboris esse nos. Deo duce facile ostendemus, & inde firmiorem nostram sententiam efficiemus. Primo igitur nobis obiciunt haereticos rationibus, & non armis esse conuincendos, quia fidem oportet esse liberam, & non coactam. Pro qua re & si nullum illi mihi proferebant testimonium, ego tamen, ne nihil sit, cui respondere debeam, beatum Bernardum

A dum pro illis offero, qui sermone lxiiij. super Cantica, exponens verba illa, Capite nobis vulpes paruulas, quae demoliuntur vineas, haec ait: Si iuxta allegoriam ecclesiarum vineas, vulpes haereses, vel potius haereticos ipsos intelligamus, simplex est sensus, ut haeretici capiantur potius, quam effugentur. Capiantur, dico, non armis: sed argumentis, quibus refellantur errores eorum, ipsi vero si fieri potest, reconcilientur catholicae ecclesiae, reuocentur ad veram fidem. Haec est enim voluntas eius, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Hoc denique velle se perhibet, qui non simpliciter capite vulpes, sed capite (inquit) nobis vulpes paruulas. Sibi ergo & spolia sua: id est catholicae ecclesiae iubet acquiri has vulpes, cum ait: Capite eas nobis. Haec Bernardus. Huic obiectioni respondeo, verum esse quod aiunt, hominem libere, & non coacte ad fidem catholicam prouocandum esse. Hoc tamen non est vniuersaliter verum: sed in illis veritatem habet, qui nunquam fidem catholicam in baptismo susceperunt, qui nequaquam sunt ad fidem cogendi. Illi autem qui semel Christum in baptismo induerunt (ut supra capitulo quarto libri huius ostendimus) cogendi sunt, ut fidem, quam semel susceperunt teneant. Quod autem Bernardus ait haereticos non armis, sed rationibus, quibus refellantur errores eorum capiendos esse, de illis solis haereticis intelligendum esse constat, qui nondum fuerunt legitime de suis erroribus admoniti, & quibus nondum sunt oblata argumenta, quibus eorum errores aperte conuincuntur: ac proinde non constat illos esse pertinaces. De his enim ego fateor non esse illos armis oppugnandos, antequam sint de suis erroribus legitime admoniti. Hac tamen legitima admonitione illis exhibita, si in suis erroribus obstinati catholicam fidem suscipere contempserint, iuste poterunt debellari, ut mortem, quae suo crimini debetur, & quam per potentiam fugere nituntur, vel iniuri sustinere cogantur. Et hoc ipsum etiam beatus Bernardus docet, qui post praedicta verba haec, quae sequuntur ibidem adiunxit: Itaque homo de ecclesia exercitatus & doctus, si cum haeretico homine disputare aggreditur, illo intentionem suam dirigere debet, quatenus ita errantem conuincat, ut & conuertat, cogitans illud apostoli Iacobi: qui conuerti fecerit

Bernar.

Iaco. 5

Tit. 3

August.

August.

peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Quod si reuer-
 ti noluerit, nec conuictus post primam iam, & secundam
 admonitionem (utpote qui omnino subueius est) erit se-
 cundum Apostolum deuitandus. Ex hoc iam melius (ut
 quidem ego arbitror) effugatur, aut etiam religatur, quàm
 finitur vineas demoliri. Hæc Bernardus, qui aperte nostrâ
 confirmat sententiam, tantum abest, ut contrariâ fauere
 possit. Secundo nobis obiiciunt, quod parcendum est
 multitudini, & mitius cum illa est agendum etiam si tota
 illa, aut maxima illius pars in crimen aliquod incidisset.
 Pro qua re licet nullum etiam (ut prius dixi) mihi protu-
 lerunt testimonium, ego tamen aliqua, quæ illis in faciem
 fauere videntur, proferam testimonia, ut illis plene decla-
 ratis, inde constet illos, qui contra sentiunt nimium in hac
 parte hallucinatos fuisse. Augustinus in quadam epistola
 ad Bonifacium ait: Vbi per graues dissensionum scissuras
 non huius, aut illius hominis periculum: sed populorum
 plurimorum strages iacet, detrahendum est aliquid seueri-
 tati, ut maioribus sanandis malis, claritas sincera subue-
 niat. Hæc Augustinus. Et citantur à Gratiano in cap. vt con-
 stitueretur. 30. distinctione. Idem etiam in quodam parti-
 culari casu fieri præcepit Alexander tertius in cap. Latores.
 extra de cleri. excommu. vel de po. ministrante. Et idem
 innuit Honorius tertius in cap. fin. de transactionibus. Et
 alterius Innocentij dictum citat Gratianus in capit. Quo-
 ties. j. quæst. vij. sic dicens: Quoties à populis, aut à turba
 peccatur: quia in omnes propter multitudinem vindicari
 non potest, inultum solet transire. Hæc ibi. Et beatus Au-
 gustinus in quadam epistola ad Aurelium episcopum ite-
 rum ait: Non aspere (quantum ego existimo) non duriter,
 non modo imperioso ista tolluntur: sed magis docendo,
 quàm iubendo: magis monendo, quàm minando. Sic enim
 agendum est cum multitudine peccantium: seueritas au-
 tem exercenda est in peccata paucorum. Hæc Augustinus.
 Et citantur à Gratiano, in cap. Comestiones. quadrage-
 sima quarta distinctione. Hæc omnia istorum sacrorû do-
 ctorum testimonia in faciem probare videntur semper par-
 cendum esse multitudini, & inde forte hi, qui nobis in hac
 parte aduersantur, se cõuincere putabunt, non esse iustum,
 vt con

A vt contra hæreticos quantumlibet pertinaces, & rebelles bel-
 lum exerceatur. Fateor quidem multitudini peccanti par-
 cendum esse, & mitius cum illa agendum: hoc tamen non
 semper ita fieri oportet: sed solum quando talis multitudo
 peccatum suum agnoscit, & parata est de illo corrigi, & bo-
 na de illius correctione habetur spes. Alioqui si multitudo
 ipsa peccans, peccatû suum non agnoscit: imò potius ipsum
 tanquam rem bene gestam vult pertinaciter defendere: tunc
 seuera punitione est coercenda, vt à suo errore discedat: ne
 nimia indulgentia obstinationis ansam illi præbeat: præ-
 fertim si ipsa multitudo in potentia sua confidens: inde ad
 peccatum audacior fiat. Hoc expresse docet Augustinus in
 libro de vera & falsa pœnitentia: sic inquires: Cum enim
 tot sunt qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex auro-
 ritate defendant; & quasi vsium peccandi sibi faciant: rescin-
 denda est spes ista. Hæc August. Et citantur à Gratiano in
 c. Qui vult. de pœnit. dist. vj. Et certe etiam si Augustinus
 non doceret, ratio ipsa aperte ostendit: multitudinem pec-
 cantem, quæ peccatum suum agnoscere renuit, grauius esse
 puniendam. Quoniam si multorum peccatum in obstina-
 tione permanentium relinquatur impunitum, ipsum pec-
 catum erit aliis in exemplum, vt putent quoties liberit li-
 citum esse illis aliud simile perpetrare. Ob hanc causam
 iuriconsultus in l. Aut facta. §. fin. ff. de pœnis. ait: Nonnun-
 quam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacer-
 bentur: quoties nimium multis personis grassantibus, exem-
 plo opus sit. Hæc ibi. Quam sententiam ego tunc. intelli-
 gendam esse existimo, quando multitudo peccans renuit
 peccatum suum agnoscere, & ab illo discedere. Nam alio-
 qui si multitudo ipsa peccatum suum agnoscens illud dese-
 rat: faciendum esse censeo, quod dicitur in cap. Comestio-
 nes, & in aliis capitulis supra citatis.

August.

Quod hæreticorum libri sunt comburendi.

C A P. X V.

NON satis bene christianæ reipublicæ consultum esse
 mihi videtur, si hæreticis è vita sublatis, eorûq; bonis
 proscriptionis, libri illorum adhuc supersistentes maneant, qui-
 bus adhuc mortui toti Christianæ reipublicæ vehementer
 nocere possunt. Paulus Timotheo viro quidem sancto, &

2. Ti. 2

docto scribens admonet, vt à colloquio hæreticorum abstineat, ne illorū verbis, quæ sciebat esse ad malum potentissima, inficeretur. Prophana autem (inquit Paulus) & vaniloquia deuota, multum enim proficiunt ad impietatem: & sermo eorum, vt cæcer serpit. Si verba hæreticorum adeo nocere possunt, vt propterea cancro comparentur, multo magis haud dubie nocebunt scripturæ. Nam & si viua vox (vt post Plinium Hieronymus dixit) habeat aliquid latentis energię: sæpe tamē ob multas causas magis mouet scriptura, quàm vox. Multi enim sunt, qui nihil prorsus mouerent loquentes: propterea quòd carent dentibus, qui ad re-ctam pronuntiationem sunt in primis necessarij carent voce sonora, & placida: quæ audientium animos nimium tenet attentos, aut si hæc omnia habent tam malam, & horribilem forte habent actionem, vt auditores à concione potius repellant, quàm alliciant. At scriptura sine his omnibus mouere potest: quia nullo istorum illa indiget, vt affectus legentis excitare, & fouere possit. Deinde ea, quæ scribuntur, diligentius cogitantur: & multo accuratius digeruntur antequam in publicum prodeant, quàm ea, quæ in communi colloquio tractamus, quæ sæpe, vt menti se offerunt, absque multo examine proferuntur. Et inde necessario consequens est, vt fortiores heruos, & subtiliores aculeos habeat sæpe ratio scripta, quàm ex tempore dicta, quibus animus legētis transfixus: tam potenter detinetur, vt etiam volens discedere non valeat. Ipsi etiam qui legunt vehementius, vt in plurimum insistant circa scripturam, & multo attentius, & cum longiori examinatione illam legunt, quàm audiant verba loquentis. Habet adhuc aliquid peculiare scriptura, per quod multo latius nocere potest, quàm oratio prolata, quamuis illa sit tam anxie præcogitata, vt in qualibet illius iunctura, millies orator caput scalpsit, totòque deroserit vngues. Nam verbum semel ore prolatum, irreuocabile volat. Quo fit, vt nulla in posterum sit potestas illius: quia vt semel ab ore fuerit emissum, nemini præter illos, qui tunc audierunt, se solo prodesse, aut obesse poterit. Ea vero, quæ scripta sunt, per multa secula seruantur, & à diuersis viris per multa secula leguntur. Vnde euenit, vt per multa secula proficere, aut nocere possint scripturæ per multa secula seruatæ. Consequens

A sequens igitur est, vt hæreticorū libri, errores contra fidem catholicam in se continentes, censendi sunt veluti perennes quidam fontes perpetuum virus euomētes, aut tanquā profundæ quædam radices perpetuum quoddam venenū ex se producentes, quod incautos facile perimere potest. Necessarium est igitur, vt omnes hæreticorum libri comburātur, ne pestilens aliqua maneat radix, quæ nouos quotidie valeat ex se gignere hæreticos. Hieremias propheta constitutus est à Domino non solum, vt abscindat ramos: sed vt euellat radices, & disperdat, & dissipet eas. Nam radice seruata, facile rami ex illa nascentur. Hæretici siquidem suas hæreses ideo libris editis illas scriptas relinquere procurant, vt per libros illos suas hæreses nō solum ad illos, quæ apud exterarum nationes tunc viuunt: sed etiam ad posterum transmittant. Duplici igitur nomine, hæreticorum libros nocentissimos esse constat. Nam per illos tanquam per canales quosdam, hæreses de populo in populum, & de regno in regnum, & de prouincia in prouincia transeunt, quas omnes nec per propriam vocē, neque per vocales ministros hæretici illarum authores tam facile in tam remotas prouincias transmittere possent. Deinde sparsis iam per multas nationes hæresibus, aliud adhuc ex libris hæreticorum multo grauius oritur incommodum, quod nullo vnquam æui senio hæreses moriūtur, nullaque est tam noxia doctrina, quæ aut temporibus obruatur, aut obliuione sepeliatur. Quoniam hæreses tandiu perseuerare erit necesse, quandiu libri, qui pro illarū defensione editi sunt, perstiterint. Hæc omnia tam manifesta experientia comprobata sunt, vt plura quàm vellemus ad illorum confirmationem habeamus exempla. Nec opus est antiqua exempla, quorum multus est numerus repetere: cum satis, superque sit hoc, quod totus serē, proh dolor Christianus orbis nunc experientia docente agnoscat. Cum primum Lutherus à vera fide catholica deficiens, insaniere cœpit, ad sui erroris tutelam libros aliquot edidit, quibus suas hæreses aliis etiā si possēt persuadere conatus est. Legerunt hos multi, & illis perlectis sic à veritate in mendaciū translati sunt, vt multo peiores, multoque pestilentiores Luthero statim in Germania surrexerint hæretici, qui libris etiam editis suas hæreses confirmare curarunt. His igitur medijs intra paucos annos tota

re Germania iam perit, quae bona erat olim Christiani orbis pars. Nec intra solam Germaniam haec pestis se continuit, quod sine gemitu, & lachrymis dicendum non erat: sed per totam ferè Europam vagatur, atque grassatur. Rara siquidem est in toto Christiano orbe provincia, in qua non sint aliqui Lutherani, aut publici, aut occulti. Quod non aliunde euenisse certissime constat: nisi quod libri Lutheri & aliorum eiusdem classis hominum per omnes ferè provincias impune deportari sunt, & cuiusque legere volenti sunt exhibiti. Et inde pestis haec tantas vires eundo acquisiuit, ut nisi Deus sua benignitate, & clementia huic morbo tam late grassanti mederi dignetur, nulla sit iam reliqua spes. Si tamen à principio ea, qua decebat diligentia, tales libri fuissent prohibiti, & illorum portatores, venditores, lectores, detentores fuissent acerba seueritate puniti, non tantum haec pestis inualuisset. Sic enim faciendum esse quidam egregius poeta praecipit, dicens:

*Principi obsta: sero medicina paratur,
Cum mala per longas inualere moras.*

Quisquis igitur diligenter perpexerit, quam graue nocumentum recentes haeretici libris suis Christianae reipublicae intulerint, merito cum Hieremia propheta plorabit, & dicet: Lamiae nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos. Nam haec verba de haeticorum nimium atroci crudelitate, quam illi per scripturas suas cum fidelibus catholicis exercent, interpretatur beatus Hieronymus in commentariis super Trenos Hieremiae sic inquit: Lamia humanam faciem habet: sed corpus bestialem. Et aliquibus interpositis subdit: Possunt in lamia haeretici accipi, qui humanam quidem faciem: sed belluina per impietatem corda gestant. Hi tunc mamam nudant, quando errorem suum libere praedicant. Tunc catulos lactant, quando male sequaces paruulorum animas, dum peruersa insinuant, ad impietatem, nutriendo confirmant. Haec Hieronymus. Cum igitur euidentissimis rationibus, certissimaeque rerum experientia constet, haeticorum librorum nimium Christianae reipublicae nocere, inde necessario consequens est tales librorum esse comburendos, aut alio quouis modo ex orbe delendos, ut à nemine legi possint. Si putent aliquis, aut fons publicus, ex quo populus aquam

A ad potum haurire solet, inficeretur veneno, is qui populi regimen tenet, deberet puteum obstruere, ne quis forte ex illo incautus bibens periret. Et si rector populi nollet obstruere puteum: sed vellet omnibus esse patentem, eo ipso totius populi certissimus hostis merito censendus esset. Ni hilo secius de haeticorum libris dicendum esse apertissime constat. Nam illorum libri quasi putei publici facti sunt, postquam in publicum prodierunt: qui cum sint haeseos veneno infecti, necessarium erit illos ab orbe toto relegare, ne quis forte ad illos accedens haeseos venenum ab illis hauriat, quo inficiatur, & pereat. Quisquis igitur illos cum prohibere possit, permiserit, is totius reipublicae christianae apertus hostis iuste censebitur. Quia, omnes quos potuerit fideles, vult perdere, & in pestiferos errores trahere, cum ab illis non remoueat haeticorum libros, qui magnam offerunt haesum occasionem. Nam (ut optime Symmachus Papa dixit) non grandis est differentia an lechum inferas, vel admittas, mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc cum possit, non excludit. Et certe (ut aperte loquar) omnis Rex, aut Prorex, aut ciuitatis rector, aut quauis alia potestas ex industria permittens in terris suae ditioni subiectis libros haeticorum vendi, praeter hoc, quod grauissime peccat, vehementem ob hoc solum praebet contra se haesis suspicionem. Quod apertissimo testimonio beati Innocentij Papae huius nominis primi probari potest, qui in epistola quadam, haec ait: Negligere quippe, cum possit perturbare peruersos, nihil est aliud, quam fouere. Nec caret scrupulo societatis occultae qui manifesto facinori desinit obuiare. Haec innocentijs ille. Quae verba citantur à Gratiano in c. Error. lxxxiiij. distin. Nulla certe est via qua magis possit occurri haesibus, ne in populo oriantur, & ne exorta ultra grassentur, quam si haeticorum libri, ex quibus haesis venenum facile quis incautus bibere potest, prohibeantur. Quo fit, ut iuxta Innocentij sententiam, non careat scrupulo societatis occultae Rex aut quaecunque alia potestas, quae haesibus per librorum combustionem desinit obuiare. Nec solum est de haesi suspectus, qui haeticorum libros eum prohibere possit, vendere permittit: sed reus coram Deo erit omnium haesum, in quas illorum librorum lectores of-

Quid.

Tren. 4

Hierony.

Symma.
papa.Innocen.
primus

Roma. 1 cassione ab illis capta, fuerint lapsi. Nam de talibus Paulus loquens, ait: Qui talia agunt digni sunt morte: non solum qui faciunt ea: sed etiam, qui consentiunt facientibus. Quem locum Glossa ordinaria interpretans, ait: Consentire est tacere, cū possis redarguere. Et beatus Damascus Papa: Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit: nihil aliud est, quàm fauere impietati eorū. Hæc ille. Si hæretici libris suis (vt diximus) fidelibus nocent, necessario consequens est, vt eiusdem nocumenti sit particeps omnis ille dominus, qui cum posset, non vult tale nocumentum vitare, præsertim si dominus fuit admonitus de nocumento, quod ex lectione talium librorum oriri poterat. Cuius sententię vñbram in veteri lege perfectissime delinuatā inuenimus: vbi de domino bouis cornupetæ, qui admonitus illum recludere noluisse. Deus hanc condidit legem: Si bos cornupetæ fuerit ab heri, & nudius tertius, & contestati sunt dominū eius, nec reclusit dominus eum; occideritq; virum, aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominū illius occidēt. Non ob aliam causam Deus tunc iussit dominum bouis cornupetæ occidi: nisi quia censuit illum homicidam, quamuis ille manu sua neminem occidisset. Quia tamen dominus noluit bonem recludere, & sic mortem hominis, quæ à boue prouenire potuisset, vitare contempsit, imputabatur illi mors, ac si ipsemet propria manu illum interemisset. Iustum quippe est, vt ille damno illato habeatur reus, propter cuius culpam, & negligentiā damnū illud euenisse constat. Simili pœna constringendum esse constat, dominū illum, qui admonitus libros aliquos esse perniciosos & fidei catholice incommodos illos non vult prohibere. Nam si postea aliqui ex lectione illorum bonorum mortem animæ incurrerint, illorū mors domino imputabitur, qui cum posset, noluit mortis occasionem auferre. Ideo saluator noster ait. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credūt: expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Is haud dubie credentes in Christum scandalizat, qui illis præbet occasionem discēdendi à fide, quam Christus, & apostoli eius docuerunt. Qui librum in fauorē alicuius hæresis scribit, is aperte credentes in Christum scandalizat: quia alius præbet occasionem, vt à vera fide

A fide discedant. At qui huiusmodi libros, cum possit, prohibere negligit, eandem culpam habet, ac si ille librum scripserit. Faciantis quippe culpam habet, qui quod potest, negligit emendare. Consequens igitur est, vt ille etiam credentes in Christum scandalizare dicatur, qui libros hereticorum negligit prohibere. Expedit ergo huic (iuxta dictum saluatoris) vt suspendetur mola asinaria in collo eius, & demergeretur in profundum maris. Propter has omnes vrgentissimas rationes non solum Pontifices summi, quibus hoc potissimum incumbit negotium: sed etiam Imperatores, & Reges, qui aliquam fidei catholice rationem habere voluerunt, hæreticorum libros esse comburendos legibus, & decretis ante multa secula statuerunt. Nam Constantinus ille, qui primus Imperij maiestatem Christi humiliter subiecit, Arianorum libros omnes iussit cōburi, mortis supplicium minatus omnibus, qui tales libros seruassent. Et quo maior vrbis meis adhibeatur fides Epistolam eiusdem Constantini, quam ille Episcopis, & populo de hac re scripsit, hic inferere decreui, quæ talis est.

B *Victor Constantinus Maximus Augustus,
Episcopis, & populo.*

Malignos, & impios Arrii imitatus, dignum est, vt illorum quoque lucipiat vltionem. Sicut ergo Porphyrius diuinæ pietatis inimicus, iniqua volumina contra religionem proferens, dignam promeruit inuenire mercedem, & talem, per quam in posterum esset opprobrium, & plurima completeretur infamia: & nunc placuit Arrium, & confectatores eius vocari Porphyrianos, vt quorum mores imitati sunt, eorum vocabulo perfruatur. Super hæc autem, si qua conscriptio ab Arrio facta reperitur, igni tradatur, vt non solum praua eius doctrina depereat: sed neque vlla eius possint remanere commenta. Hoc etiam præcipio, si quis conscriptiones Arrii celasse comperitur, & non repente proferens igne consumperit, mortis supplicio subiacebit. Mox enim vt in hoc fuerit captus, capitalem suscipiat vltionem: Deus vos custodiat. Hactenus epistola Constantini, quæ habetur libro ij. Historiæ tripartitæ cap. xv. Post Constantinum magnum elapsis annis plusquam centū & quinquaginta Valentinianus, & Martianus

*Constant.
Imperat.*

*Valent.
& Mar.*

Augusti contra Eutyctetis, & Apollinaris sectatores varias statuit pœnas, & deinde contra eos, qui libros istorum dogmata continentem seruassent: legem statuerunt hæc verba continentem: Nulli etiam cōtra venerabilem Chalcedonensem synodum liceat, vel aliquid dictare, vel scribere, vel edere, atque emittere, aut aliorum dicta, vel scripta super eadem re proferre, nemo huiusmodi habere libros, & sacrilega scripturarum audeat monumēta seruare. Quod si qui in his criminibus fuerint perpetua deportatione damnentur. Eos vero, qui discēdi studio adierint, de insaufa hæresi disputantes, decem librarum auri, quæ fisco nostro inferendæ sunt, iubemus subire dispendium. Vltimo etiam supplicio coercerentur, qui illicita docere tentauerint. Omnes vero huiusmodi chardi, chartæ, ac libri, qui Funestum Eutyctetis, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, vt facinorosæ peruersitatis vestigia flammis combusta depereant. Aequi nanque est, vt immaniſſima sacrilegia par pœnæ magnitudo percellat. Scientibus moderatoribus prouinciarum, eorūque apparitoribus, defensoribus etiam ciuitatum, quod si ea, quæ legis huius religiosissima sanctione custodire decreuimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari, denarum librarum auri multam fisco nostro inferre cogantur: in super etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Hæc Imperatores Valentinianus, & Martianus: & habentur in l. Quicumque. C. de hæreticis. Idem etiam statuerunt Imperatores Theodosius, & Valentinianus, vt constat ex l. damnato. in eo. Codicis titu. Ecce vides sanctam Imperatorum diligentiam circa prohibitionem librorum hæreticorum, & religiosam acerbiter in illorū combustione. Sed nunquid Pontifices summi, & sancti hoc agnoscentes damnauerunt istarum legum seueritatem? Nequaquã, imò potius verbis, & opere illam commendauerūt, idem ipsi facientes, & suis decretis idem aliis facere præcipientes. Nam Leo primus, huius nominis Pontifex in epistola quadam ad Toribium Astorigensem episcopum. c. xv. sic ait: Curandum est, & sacerdotali diligentia maxime prouidentum, vt falsati codices, & à synœta veritate discordes, in nullo vsu lectionis habeantur. Apocryphæ autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum multarum

Leo papa
primus.

A multarum habent seminarium falsitatum, nō solum interdicendæ: sed etiam penitus auferendæ sunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis enim sunt in illis quædam, quæ videantur speciem habere pietatis: nunquam tamen vacua videntur venenisse: sed per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscunque erroris inuoluant. Vnde si quis episcoporum, vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel sub canonicorum nomine eos codices in ecclesia permiserit legi, qui Priscilliani adulterina sunt emendatione corrupti, hæreticum se nouerit iudicandum: quoniam qui alium ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat. Hæc Leo Papa vir sanctus iuxta, ac doctus. Quid autem Gelasius Papa de hæreticorum libris censuerit faciendum, liber Põtificalis declarat, qui vitam huius Gelasij describens, hæc inter alia refert. Huius temporibus inuenti sunt Manichæi in vrbe Roma, quos in exilio deportari præcepit, quorum quoque codices ante fores Basilicæ sanctæ Mariæ incendio concremauit. Hæc in libro Pontificali de Gelasio dicuntur. Præterea libros Ioannis Vuicles comburi duo archiepiscopi Apostolicæ sedis legati primo præceperunt: deinde ecclesia vniuersalis in duobus generalibus conciliis Romano, & Constantiensis congregata idem fieri præcepit: prout apertissime constat ex gestis concilij Constantiensis, sessione octaua, vbi postquam dicitur, libros prefati Ioannis Vuicles fuisse in cõcilio Romano ad ignem damnatos, ipsiusmet Constantiensis concilij insuper addit definitio, his verbis, quæ proxime sequuntur expressa: In nomine domini nostri Iesu Christi hæc sancta synodus sententias prædictorum archiepiscoporum, ac concilij Romani ratificans, & approbans, prædictos articulos, & eorum quemlibet libros eiusdem dialogum, & trialogum per eundem Ioannem Vuicles nominatos, & alios eiusdem authoris libros, volumina, tractatus, & opuscula, quocunque nomine censeantur, quos hic haberi vult pro sufficienter expressis: hoc perpetuo decreto reprobatur, & condemnat. Et eorundem librorum, & cuiuslibet ipsorum lectionem, doctrinam, expositionem, & allegationem nisi ad eorum reprobationem, omnibus Christi fidelibus prohibendo inhibemus omnibus, & singulis catholicis sub anathematibus

Cõciliū
Constantiense.

tis interminatione: & ne de cætero dictos articulos, vel ipsorum aliquem audeant publicare, prædicare, dogmatizare, tenere, vel quomodolibet allegare: nisi ad eorum probationem, vt dictum est, videns illos libros, & tractatus, volumina, & opuscula prælibata publicè concremari, prout decretum fuerat in synodo Romana, sicut superius est expressum. Super quibus exequendis, & debite obseruandis, mandat præfata sancta synodus ordinariis locorum vigilanter intendere, prout ad quemlibet spectat secundum iura, & canonicas sanctiones. Hactenus concilium Constantiense. Et quamquam hæc, quæ protulimus testimonia satis esse possent ad nostræ sententiæ confirmationem: tamen vt illam firmiorem relinquamus, antiquiora, & vetustiora exempla repetere volo, & actus apostolicos reuoluere: in quibus apertissimum pro hac re inuenimus testimonium. Nam de mirabilibus apud Ephesum Pauli gestis, historia illa differens hæc ait: Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretiis illorum, inuenerunt pecuniam quinquaginta milia. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. Hæc Lucas in actibus Apostolorum. Si libri curiosi ex præcepto Pauli tunc comburebantur: multo magis comburerentur hæreticorum libri, qui multo magis legentibus nocere potuissent. Sed non est absque annotatione prætereundum id, quod ad exaggerandam illam librorum combustionem Lucas addidit, sic dicens: Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. Nam illis verbis aperte docet nos Lucas, talium librorum combustionem esse testimonium locupletissimum augmentationis, & confirmationis verbi Dei in illis. Quo fit, vt etiam e contrario colligere liceat, validum testimonium diminutionis, & ruinæ fidei esse in illis, qui libros hæreticorum, cum possint, comburere nolunt. Deinde, post apostolorum tempora hoc fuisse in tota ecclesia seruatum, testatur Origenes, qui Homilia nona saper numeros ait: Si apud homines hodie iudicaretur hæc causa: & apud ecclesiarum principes haberetur examen de his (verbi causa) qui diuersa ab ecclesiis docentes, diuinæ vindictæ pertulerint

Act. 19

Orige.

ntulerint vltionem, nonne iudicarent, vt si quid locuti sunt, si quid docuerunt, si quid etiam scriptum reliquerunt, vniuersa pariter cum ipsorum cineribus deperirent? Hæc Origenes. Ex cuius verbis constat hanc esse suo tempore totius ecclesiæ sententiam, libros hæreticorum esse comburendos. Accedit ad hæc omnia, quod Eusebius Cæsariensis in lib. de temporibus refert libros Protagoræ sophistæ fuisse ab Atheniensibus combustos. Cuius combustionis quamquam Eusebius eo loco causam non explicat: aliam tamen non fuisse credendum est, quam vt suæ reipublicæ prospicerent, & damnum vitarent, quod tales libri legentibus possent inferre. Si homines gentiles tãtam suæ reipublicæ, quam regendam susceperant, rationem habuerunt, multo iustius est, vt Principes Christiani maiorem catholicæ ecclesiæ, pro qua filius Dei mortem subire dignatus est, curam suscipiant, & libros hæreticorum, qui multo plusquam Protagoræ sophistæ ecclesiæ nocere possunt vtricibus flammis tradant. Non est enim æquum, vt christiani principes in recta populi gubernatione principibus gentium cedant. Quod si, vt faciendum esse probauimus, hæreticorum libri comburantur, dabitur per hoc, aut dubie cuique authori hæretico digna suo crimine pœna: quoniam iuxta sapientis dictum, in quo peccauerat in eo punietur. Peccant enim omnes hæretici quædam inanis gloriæ cupiditate, ex qua pestilente radice sicut multa alia oriuntur scelera, ita etiam hæresis, quæ est omnium aliorum grauisimum malum. Nam qui nimio affectu popularem captat gloriam: nihil pro illa assequenda intentatum relinquet, ad illam tanquam ad quandam scopum omnes suos actus dirigit. Cum loquitur, cum scribit, cum disputat, aut cum aliud quoduis opus agit, semper populi gloriam præ oculis habebit, quoniam hæc est summa omnium votorum suorum. Quod si hanc quam ardentissime cupit gloriam, alia via se posse assequi desperauerit: tunc nouam cõfingere doctrinam conatur, vt rei nouitate alios in sui admirationem trahat. Ex ipso deinde impotentem gloriæ popularis desiderio oritur pertinacia tã inflexibilis, vt quauis in certamine omnium iudicio succumbat, nunquã cedere velit. Mauult enim in errore persistere quã se vlti fateri, ne hæc occasione, vel minima gloria partem quam

Euseb.

Sapient. 6

Genes. 11 quam immodice cupit, amittat. Sūt enim hæretici optime figurati in viris illis superbissimis, qui dixerunt: Venite, faciamus nobis ciuitatem, & turrim: cuius culmen pertingat vsque ad cælum: & celebremus nomen nostrum. Hæretici siquidem nomina sua volūt celebrare in terris, & ob hanc causam turres superbæ vanitatis construunt, & libros hære fibus plenos cõponunt. Tã infita est omnibus hereticis inanis gloriæ cupiditas, vt per illã, tanquam per proximã causam hæretici diffinitione Augu. dare decreuerit, sic dicens: Hæreticus est, qui pro alicuius temporalis cõmodi, & maxime gloriæ, principatúsq; sui gratia, falsas, ac nouas opinionones gignit, vel sequitur. Hæc Augustinus in libro de vtilitate credendi. Ob hanc causam Paulus volens fidei vnitatem Philippensibus persuadere, admonet eos ab omni inani gloria abstinere, quòd hanc plurimum fidei vnitati nocere posse intelligebat. Vnanimis (inquit ille) id ipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Iustum igitur est, vt quam per librorum conscriptionem hæreticus procurauit popularem gloriam, hanc libris eius combustis non assequatur, & hoc modo punietur in eo, in quo peccauerat. Olim quidam sceleratus homo (vt Strabo refert) templum Dianæ Ephesinæ admirabili opificio constructum, igne succendit, & sic paruo tempore destruxit, quod multo tempore, multisque expensis fuerat edificatum. Deprehensus est homo ille, & interrogatus cur tam graue, atque tam sacrilegum scelus ausisset, respondit se oprasse posteris memoriam sui relinquere, quam quia rebus clarissimis à se gestis. assequi non poterat, hoc pessimo facinore se assequitur sperauit. Hoc iudices intelligentes, edicto publico inhiuerunt, ne scriptor vllus, qui sacrilegum illud facinus scripsisset, illius patratorem nomine proprio exprimere auderet, vt nominæ illius suppresso, memoria, quam tam impotenter, atque effrenatè optauit ad posteros transmittere, citissime deleretur. Quiquis rem bene circumsperit, facile intelliget nullum ouum esse alteri ouo similis, quam quilibet hæreticus homo, est illi nomini scelerato. Subuertit illa atque destruxit templum Dianæ: & hæreticus nititur scindere, & euertere, atque perturbare ecclesiam Dei, quæ est templum illius. Sceleratus ille homo ab impotenti inanis gloriæ

A gloriæ desyderio motus est ad impium illud facinus perpetrandum, & hæreticus ab eisdem inanis gloriæ ardentissimo amore ducitur, vt nouam constringat doctrinam, & sic ab ecclesiæ vnitate discedat. Par igitur est, vt similis hæreticorum poena constringat, vt videlicet eam, quam per librorum editionem tam anxie concupit gloriam, libris eius omnibus prorsus ex orbe deletis, non assequatur. Huic etiam simile est, quod Iudas Machabæus cum Nicanore duce exercitus Antiochi Regis fecit. Nam postquam ille fuit in bello occisus: iussit Iudas linguam Nicanoris abscindi; & aibus dari. Cur ita? Nunquid putandum est Iudam Machabæum illud abs re iussisse: Minime. Fuerat quidem Nicanor in Deum omnipotètem blasphemus, & sibi ipsi adeo arrogans, vt sibi magis quam Deo patendum esse non fuerit veritus dicere. Ob hanc causam linguam illius etiam post mortem abscindi Iudas præcepit, vt in eo membro; quo tam impie peccauerat, illum puniret. Hæretici omnes blasphemii sũt: quoniam ecclesiam, quæ à Deo semper edocetur, non dubitant dicere mendacem, aut saltem deceptam. Sunt etiam arrogantes adeo, vt suo magis tribuant iudicio, quam omnium doctorum sacrorum sententiis, parum dixi: nisi etiam plusquam totius ecclesiæ definitionibus sibi ipsis tribuerent. Hi per libros tanquam per quasdam linguas adhuc mortui loquuntur, & per illos in Deum & ecclesiam eius, suas effundunt blasphemias. Has igitur linguas, hoc est, eorum libros oportet abscindere, & non solum aibus discernendos: sed flammis comburendos tradi, vt nullum illorum possit superesse vestigium. Hæreticorum cuilibet haud dubie conuenit illud, quod ex mandato Dei Hieremias propheta ad Edou locutus est, sic inquit: Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petrar. Cum exaltaueris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. Et erit Idumæa deserta. Omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super omnes plagas eius. Sicut subuersa est Sodoma, & Gomorra, & vicinæ eius, ait Dominus. Hæreticorum congregatio quantumlibet sit aliquando multa, & frequens, tandem Deo illam dispergente, erit aliquando deserta: quoniam recta fide reuelata, & plene intellecta, hæresis illorum ab omnibus deseretur, neque erit, qui illi adhareat.

2. Ma. 15

Hier. 49

Frequentissima fuit olim, & per multas prouincias exten-
 fa hæresis Arrij: sed nunc iam velut Idumæa facta est de-
 ferta: quoniam omnes spreuerunt illam, & recesserunt ab
 ea. Adeo deserta est hæresis illa, vt non solum iam non sint
 Arriani: sed nec Arrianorum libri: qui illam hæresim do-
 ceant, & tueantur. Frequentissima, & multis populis plena
 est hodie hæresis Lutheri, qui sicut aquila exaltauit nidum
 suum, tanta superbia, & arrogantia deceptus, vt non verear-
 tur in cælum ponere os suum, & dicere Ecclesiam fuisse in
 tenebris vsque ad prædicationem suam, sed confido in Do-
 mino, quod tandem erit tanquam Idumæa deserta. Sed quo-
 modo erit deserta hæreticorum congregatio? Sicut subuer-
 sa est Sodoma & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus.

Gene. 19 Hæc autem ciuitates (vt historia sacra refert) igne subuersæ
 sunt, & incendio perierunt. Igne ergo succedere oportet
 non solum hæreticos: sed etiam libros eorum, vt sit hære-
 sis omnis velut Idumæa deserta, & nemo sit qui habitet in
 ea. Iericho ciuitas non solum fuit à filiis Israel destructa,
 sed igne succensa, & funditus deleta, vt fundamento sublato
 nulla maneret reedificationis occasio. Quantumlibet sit
 hæresis aliqua destructa, rationibus conuicta, & ab orbe
 Christiano prorsus deleta: si tamen superstites sunt libri,
 qui illam doceant, atque tueantur, fundamenta illius mane-
 re videntur super quæ facile poterit hæresis illa reedificari.
 Quisquis igitur Christianæ reipublicæ bene consultum es-
 se optat, omnes hæreticorum libros, si potest, comburere
 faciat, ne fortis fidelis aliquis in illis legens, ab illis lada-
 tur, & pereat. Si hæreticorum colloquia, iuxta Pauli præ-
 ceptum sunt deuotanda, ne illorum communionem ledamur:
 & magis (vt præfati sumus) nocere possunt hæreticorum
 scripturæ, quam verba, consequens est, vt maiori cura sint
 euitandi libri, quam verba, & multo diligentius sit circa
 illorum prohibitionem inuigilandum. Et quod diximus
 de libris hæreticorum, idem prorsus faciendum esse cense-
 mus de libris Iudæorum, & aliorum infidelium, quos inter
 Christianos, & sub Christianorum dominio viuere conti-
 gerit. Est tamen aliqua inter Iudæorum libros differentia
 consideranda, quia non omnes in eodem sunt gradu, & ideo
 nec eadem lege iudicandi. Quidam enim sunt absolute bo-
 ni, vt sunt libri omnes veteris Testamenti, & alij qui veras
 illorum

A illorum librorum continent expositiones, & hi permitten-
 di sunt Iudæis, quemadmodum permittitur illis, vt legis
 Mosaicæ ritus, & ceremonias seruent. Quia in illis omni-
 bus habetur quoddam testimonium fidei catholicæ, quæ in
 illis repræsentatur, tanquam veritas in figura, & corpus in
 umbra. Sunt alij libri à doctõribus Iudæorum compositi,
 pleni mendaciis, & somniis, & fabulis, & (quod multo pe-
 ius est) multis in Christum, & legem suam blasphemis.
 Per hos libros seducuntur simplices eorum, & in sua perfidi-
 a nutriuntur & fouentur, & detinentur, ne ad fidem Chri-
 sti conuertantur. Hi tales libri merito deberent comburi:
 quia sicut sunt compellendi, ne fidem Christi malis persua-
 sionibus impediatur, ita iustum est, vt compellantur, ne li-
 bris editis impediatur, quominus eorum aliqui ad fidem
 Euangelij conuertantur. Et sicut compellendi sunt, ne Chri-
 stum, & sanctam eius legem verbis blasphement, ita etiam
 ne blasphement scriptis. Hæc autem omnia tollentur, si ta-
 les libri comburantur, quod Christiani Principes legitime
 facere possunt, cum Iudæi in pœnam peccati, quod commi-
 serunt in morte Christi, facti sint serui.

B *Respondetur aliquibus rationibus, quibus
 aliqui probare nituntur hæreticorum
 libros esse permittendos.*

C A P. XVI.

ET si vrgentissimis, euentissimisq; rationibus proba-
 ui hæreticorum libros non esse permittendos: sed esse
 comburendos, aut alio modo abolendos, non desunt tamen
 etiam ex his, qui se Christianos iactant, qui huic catholicæ
 veritati repugnare non vereantur. Nam cum olim ante ali-
 quot iam elapsos annos in Flandria versarer, frequens de
 hac re mihi disputatio fuit cum quodam viro docto, &
 catholico, vt exteriora ostendebant, hæretico tamen, vt
 ego suspicabar. Et aliquos postea eiusdem classis homines
 Parisiis, & alibi inueni, qui cum se Christianos videri
 optarent, hæreticorum tamen libros non esse comburen-
 dos, pertinacissime tuebantur. Sunt enim nunc multi pas-
 sim tales: quales Christus Saluator noster venturos es-
 se prædixit, vestimenta ouium portantes, qui tamen in-
 trinfecus sunt lupi rapaces. Illorum omnium communes

Matt. 7

rationes hic referam, & cum illas facillime reiecero, ostendam eos debilissimo, & minus quam arundineo baculo inniti. Primo quidem dicunt multa vere catholica, & bene tractata esse in libris hæreticorum, multos scripturæ sacræ nodos optime explicatos, multa obscura eleganter illustrata, quæ apud viros catholicos prorsus non habentur, aut non sunt tam bene explicata, atque digesta. Iniustum autem esse dicunt catholicam ecclesiam his omnibus priuare, & inde colligunt, vt iniustum etiam sit tales hæreticorum libros comburere, ex quorum combustione tam graue incommodum Christianæ reipublicæ aperte oritur. Hæc argumentatio, quam illi vrgentissimam putant, vtroque claudicat pede: quia ambæ antecedentis partes, quibus illa ad conclusionem procedere nititur, sunt falsæ. Nam quod primo assumpsit, multa in hæreticorum libris inuenire bona, & bene tractata, quæ apud viros catholicos minime reperiri possunt, falsum est, & diuinæ prouidentia aperte iniuriosum. Fateor quidem aliqua esse in hæreticorum libris vera, & catholica & pulchre explicata, aliàs nullus illis fidem præbere vellet, si omnia plena mendaciis essent. Quod autem eæ vera, & catholica, quæ ab hæreticis bene tractata sunt, minime apud catholicos doctores inueniri possint, hoc est, quod constantissime nego. Nam & si aliquando Deus malis hominibus, & infidelibus prophetandi munus concessit: ea tamen, quæ illi prophetando prædixerunt, non per illos solos prædicta esse voluit: sed per aliorum bonorum prophetarum ora multo melius, & expressius illa eadem mundo manifestari decreuit. Prophetavit Balaam ille malus de aduentu Messia: sed multo melius, atque apertius quam ille prædixerunt hoc alij prophetæ. Cayphas ille, qui Pontifex erat anni illius, quo passus est Christus saluator noster prophetavit, quod Iesus pro omnium salute moriturus erat. Hanc tamen generis humani salutem per Christi mortem habendam, David, Esaias, & alij plurimi sancti prophetæ, multo latius, & apertius prædixerunt. Cum primum veritatem aliquam ad salutem animæ necessariam Deus mundo reuelare voluit, nunquam nisi per iustos, & sanctos viros id fecit. Dedit Deus olim veterem legem: sed per manus sanctissimi viri Moyse tradidit illam populo Israel. Instituit longo post tempore legem Evangelicam,

Num. 24
Ioa. 11

A cam, primos tamen illius prædicatores non voluit esse fures, sicarios, homicidas, adulteros: sed solos sanctissimos viros, apostolos videlicet suos, quos ille ad hoc opus elegerat. Præcepit illis Christus saluator noster, vt euntes in mundum vniuersum prædicarent Euangelium omni creaturæ: hoc tamen noluit eos statim facere: præcepit enim illis ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, & acciperent prius virtutem spiritus sancti superuenientis in illos. Cur ita? Nempe vt per aduentum spiritus sancti illos faceret dignos Euangelij præcones, sine quo indigni essent ad tam sublimem legem mundo annunciandam. Nam quia hanc spiritus sancti gratiam Paulus intellexerat esse necessariam ad digne annunciandum Euangelij veritatem, ideo de se, & alijs Apostolis dixit: Sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti. Non est igitur credendum, vt Deus, qui aliàs Euangelij veritatem non nisi per viros spiritu sancto plenos mundo reuelare voluit, nunc aliquam Euangelij partem ante incognitam per schismaticos hæreticos mundo notam facere velit. Neque est etiam credendum, ecclesiam, quæ vbertim est olim à Christo edocta, & nunc quotidie ab illo abunde edocetur, aliquid ex his, quæ sunt necessaria credenda, ignoret. Alioquin non satis promissioni suæ fecisset Christus, qua fidem suam obstringens dixit: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quaecunque dixero vobis. Si Christus omnia necessario credenda docuit, & spiritus sanctus omnium illorum intelligentiam dedit, consequens est, vt ecclesia nihil illorum ignoret. Nunquid celare poterò Abraham, ait Deus, quæ facturus sum? Si Deus Abraham celare noluit propter amicitiam, quæ facturus erat, credere par est, illum multo minus celasse ecclesie illa, quæ ad suam sunt necessaria salutem. Quoniam illam, eo quod sponsa eius est, multo ardentiori amore complectitur. Et hoc ipsum docet nos Deus per Amos prophetam sic inueniens: Non faciet Dominus Deus verbum: nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Non dixit ad qualescunque prophetas: sed ad solos seruos suos.

Mar. 16.

Actu. 1

2. Corin. 3

Ioann. 14

Genes. 18

Amos 3

A viris igitur fidelibus ex quibus ecclesia catholica constat, discere debemus: si quid scire cupimus, non ab hæreticis. Quoniam ecclesia in his, quæ ad pietatem, & religionem spectant, est multo vberius edocta ab illo, qui nec fallere, nec falli nouit. Et hoc ipsum docet Irenæus martyr libro tertio aduersus hæreses cap. iiii. sic dicens: Tanta igitur ostensionis cum sint hæc, non oportet adhuc querere apud alios veritatem: quam facile est ab ecclesia sumere. Cum Apostoli quasi in depositorium diues plenissime in eam contulerint omnia, quæ sunt veritatis, vt omnis quicunq; velit, sumat ex ea porum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt, & latrones. Propter quod oportet deuitare quidem illos. Quæ autem sunt ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditione. Quid enim? Et si quando de aliqua modica quæstione discipulatio esset, nonne oportet in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli cõuersati sunt, & ab eis de præsentis quæstione sumere, quod certum, & rei liquidum est? Quid autem si neq; apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quem tradiderunt his, quibus committebant ecclesias? Hactenus Irenæus martyr, & Polycarpi martyris discipulus. Ex cuius verbis euidenter constat ecclesiam esse omni veritatis doctrina plenissimam, nulliusque hæreticorum doctrinæ indigentem. Deinde, licet ecclesia aliquid ad fidem spectans ignoraret, non est credendum, neq; verisimile hæreticis illud esse à Deo reuelatum. Confiteor tibi pater (ait Christus Saluator noster) quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Paruulis inquam, reuelat Deus, quæ sapientibus, & prudentibus absconderat, non superbis, non his, qui sua existimatione tam magni sunt, vt suam sententiam non dubitent omnium aliorum sententiæ præponere. Paruulis, inquam, reuelat Deus, id est, humilibus, qui minima de se putant, qui suæ nunquam volunt inniti prudentiæ, qui captiuare nõ dubitant intellectum suum in obsequium Christi. Huiusmodi paruulis Deus sæpe reuelat mysteria, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibus, non hæreticis, qui sua existimatione tam magni sunt, vt reliquos omnes sua sapientia excedere putent, & suo iudicio plus quam

Irenæus.

Mat. II

A quam totius ecclesiæ definitionibus tribuere non vereantur. Præterea, quanquam daremus aliqua esse in hæreticorum libris catholice, & fideliter tractata, quæ in catholicorum libris non reperirentur, illa tamen nõ essent ab hæreticis sumenda: Quia hæretici simul cum illis veris multa alia falsa admiscunt, & timendum est ne dulcedine veritatis allesti lectores, venenum falsitatis incauti deglutiant. Præstat igitur cibo quamlibet bono carere, quam illum exitiali veneno permistum comedere. Et inde constat falsum esse illud, quod secundo loco in præfata argumentatione assumptum est vbi dicitur, iniustum esse priuare ecclesiam illis veris, & bene digestis, quæ in libris hæreticorum inueniuntur. Non est certe iniustum: imò est econtra iustissimum, atq; sanctissimum, & periode ac necessarium, vt à matre nostra ecclesia, in qua per baptismum geniti sumus, & à fratribus nostris fidelibus auferamus cibos quamlibet bonos, si illos veneno mortifero permistos esse cognoscimus. Talis per omnia est hæreticorum doctrina, quæ semper veris habet falsa permista: quo fit, vt fir ab omnibus deuitanda. Hoc autem ita esse apertissime docet

B Gregorius libro v. Moralium sic ait: Habent quippe hoc hæretici proprium, vt malis bona permisceant quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper praua dicerent, citius in sua prauitate cogniti, quod vellent minime persuaderent. Rursum si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad vtraq; deseruiunt, & ex malis bona inficiunt, & ex bonis mala, vt recipiantur, abscondunt: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit: dumq; hoc quod dulce est, primo actu delibatur, etiam illud quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permiscunt recta peruersis, vt ostendendo bona auditores ad se trahant, & exhibendo mala latant eos peste corrumpant. Hactenus Grego. Ecce vides apertissimo Gregorij testimonio probari, semper hæreticorum doctrinam esse veluti quoddam venenatum poculum. Et inde necessario consequitur, vt quisquis Christianæ reipub. aliquam teneat habere rationem, teneatur etiam tale poculum perdere ne eidem reipub. Christianæ vnquam nocere valeat. Præstat enim ecclesiæ tali poculo carere, quam venenatum.

Gregor.

bibere. Eandem sententiam docet Leo Papa huius nominis primus, qui (vt supra proxime præcedenti cap. ostendimus) in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum cap. xv. præcipiens, vt libri Priscillianistarum, & aliarum scripturarum apochrypharum vitentur, & comburantur id, quod huic sententiae obici poterat, reicit sic inquit: *Quantuis enim sunt in illis quaedam, quae videantur speciem habere pietatis, nunquam tamen vacua sunt venenis: sed per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione seductos, laqueis cuiuscumque erroris inuoluat.* Haec Leo Papa huius nominis primus. Ob hanc causam Christus Saluator noster daemonia clamantia, & dicentia illum esse filium Dei, increpauit prohibens ne talia loquerentur. Verissima erant, & sunt, quae dicebant, attamen loqui prohibuit, nec tamen gratis: sed ob iustissimam causam illum fecisse credendum est. Nempe vt populo occasionem tolleret credendi daemonibus iterum falsa dicentibus. Hanc enim esse illius prohibitionis causam, testatur Beda in commentariis super Lucam, sic inquit: *Quare autem daemonia Dominus se loqui prohibet, Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas per os tuum? Ne quis dum praedicantem audit, sequatur errorem.* Improbos enim magister est diabolus, qui falsa veris saepe permiscet, vt specie veritatis testimonium fraudis obtexat. Haec Beda. Si Christus Saluator noster propter illam causam prohibuit daemones clamantes, iustum est, vt ecclesia, quae illi, veluti corpus capiti se conformare debet, haereticos, qui sunt daemorum progenies, prohibeat scribentes, ne suis scripturis populo nocere possint, vt daemones poterant nocere verbis. Prudenter igitur Ecclesia facit, cum haereticorum libros prohibet, & illos comburendos esse decernit: quia iuste timet ne id eueniat, quod Sapiens ait: *Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea. Secundo adhuc mihi obiciebant hi, qui haereticorum libros permittendos esse mecum contendebant, sic dicentes: Esto, haereticorum libri aliqua falsa contineant, quod negare non possumus: quia alias haeretici non essent, alia tamen via absque illorum combustione potest obuiari incommodo, quod tales libri possent Christianae reipub. inferre. Nam si libri illi ab omnibus repurgentur erroribus, tunc permanebunt reliqua*

Leo papa
primus.

Luc. 4

Beda.

Esa. 49

Eccle. 13

A reliqua omnia munda, & poterunt tunc bona quae habent, absque villo veneni periculo legentibus offerri. Malum est ergo libros haereticorum comburere: quia per talem combustionem ecclesia priuatur his, quae in libris haereticorum bene, & catholice tractata sunt, quae sine villo suo periculo posset habere. Huic obiectioni facile responderi potest per ea, quae in responsione ad priorem argumentationem dicta sunt. Ibi enim ostendimus tum rationibus ex sacris literis desumptis, tum testimonio sancti Irenaei, nihil esse in haereticorum libris verum, & catholicum, quod non sit in libris catholicorum multo melius, & purius tractatum. Ex quo euidentissime colligitur, ecclesiam nullius catholicae veritatis cognitione priuari, etiam si omnes haereticorum libri comburerentur. Sunt adhuc alia duo, per quae huiusmodi obiectionem facile reicere possumus. Nam licet daremus aliqua esse in haereticorum libris vera, & catholicae discussa, quae in libris catholicorum non inueniuntur, ea tamen duplici ex causa ab haereticis petere non expediret, etiam si eorum libri ad amissimam corrigerentur, & essent ab omni errore defaecati. Primo quidem considerare oportet scripturae sacrae dignitatem tantam esse, vt non cuiuslibet eas contrectare liceat, & multo minus eas interpretari, & de illarum intelligentia contendere: sed illis solis hoc licere credendum est, qui vere fideles sunt, & scripturam sacram ea, qua decet reuerentia suscipiunt. Hoc autem facile quisque intelliget, si prius animaduertent, quo nomine sacra scriptura censeatur. Paulus apostolus qui nouit arcana Dei, sacram scripturam appellat testamentum diuinum, ita vt legem veterem vetus appellet testamentum: legem vero Euangelicam testamentum dicat nouum: Nam in epistola ad Hebraeos loquens de excellentia legis Euangelicae supra legem veterem, quae peccatoribus gratiam reddere non valebat, sic ait: *Et ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum preuaricationum, quae erant sub priori testamento, reprobmissionem accipiant qui vocati sunt aeternae hereditatis.* In quibus verbis Paulus veterem legem prius testamentum, & legem Euangelicam nouum testamentum appellauit. Quae nomina adeo apud omnes catholicos inualuerunt, vt illae duae leges non aliter, quam noui, & veteris testamenti nominibus

Heb. 9

lam ab omnibus appellentur. In hoc testamento Deum
 nullam diuitiarum suarum partem hæreticis mandauit,
 neque illos suorum bonorum hæredes instituit. Si non de-
 cebat, vt filius ancillæ simul cum filio liberæ hæres insti-
 tueretur, multo minus decet vt alienigena qualis est hæ-
 reticus simul cum filio liberæ hæreditatem capiat. Si an-
 cilla, hoc est synagoga (vt ait Paulus) eiicienda erat, mul-
 to iustius est vt eiiciatur extranea, & inimica, hoc est, ec-
 clesia malignantium cum filiis suis hæreticis. Quoniam
 hæc non seruit, neque aliquid vtilitatis affert ecclesie,
 quemadmodum olim ancilla synagoga: sed tanquam ini-
 mica, & rebellis semper illam hostili persequitur animo.
 Abdicatis igitur hæreticis tanquam pessimis filiis, neces-
 sario consequens est, vt nullum illi habeant ius inspicien-
 di testamentum paternum, quod est sacra scriptura. Si
 inspicere non possunt, qui sit, vt possint interpretari? Nul-
 lo igitur modo decet scripturæ sacræ interpretationem
 petere ab hæretico, cum illi non liceat illam interpretari.
 Hanc sententiam docet aperte Tertullianus in libro de
 præscriptionibus hæreticorum, sic dicens: Non Christi-
 ani nullum ius capiunt Christianarum literarum, ad quos
 merito dicendum est. Qui estis, quando, & vnde venistis?
 Quid in meo agitis non mei? Quo denique Marcion iure
 syluam meam cædis? Qua licentia Valentini fontes meos
 tranfertis? Qua potestate Apelles limites meos commo-
 ues? Quid hic ceteri ad voluntarem vestram feminatis,
 & pascitis? Mea est possessio, olim possideo, habeo ori-
 gines firmas, & ipsi authoribus quorum fuit res. Ego
 sum heres apostolorum, sicut cauerunt testamento suo,
 sicut fidei commiserunt, sicut adiurauerunt, ita teneo.
 Vos certe exhæredauerunt semper, & abdicauerunt, vt
 extraneos, & inimicos. Vnde autem extranei, & inimici
 Apostolis hæretici: nisi ex diuersitate doctrinæ, quam
 vnusquisque de suo arbitrio aduersus Apostolos, aut protu-
 lit aut recepit? Illic igitur, & scripturarum, & expositio-
 num adulteratio deputanda est, vbi diuersitas inuenitur
 doctrinæ. Hætenus Tertullianus. Nec pro hac re opus est
 testimonio hominum, pro qua Deus ipse, qui per ora
 prophetarum suorum loquutus est, apertum reddit testi-
 monium. Nam patientissimus ille Iob, de hæreticorum
 furto,

A furto, & violentia loquens, ait: Agrum non suum demetunt, & vineam eius, quam vi oppresserant, vindemiant. Quæ verba beatus Gregorius in Moralibus de hæreticis intelligenda esse censet, sic inquit: Potest agri nomine scripturæ sacræ latitudo designari, quam hæretici non suam demetunt: quia ex ea sententias longe à suis sensibus diuersas tollunt. Quæ vineæ quoque appellatione exprimitur: quia per veritatis sententias botros virtutum profert. Cuius vineæ Dominum, id est scripturæ sanctæ conditorem, quasi vi opprimunt: quia eius sensum in verbis sacri eloquij inflectere violenter conantur, qui dicit, seruire me fecisti in peccatis tuis: præbuiisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Et eandem vineam vindemiant: quia ex ea sententiarum botros, pro suæ intelligentiæ intentione coacervant. Hæc Gregorius. In quibus verbis id potissimum est annotandum, quod ait sacram scripturam esse agrum è possessione hæreticorum alienum, ac proinde hæreticos in illa, nec seminare, nec metere posse. Sed multo apertiora sunt, quæ Deus, teste Dauid, locutus est. Nam (vt Dauid ait) peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Quæ verba interpretans Casiodorus in commentariis super psal. sic ait: Testamentum vero vetus, & nouum significat, quia dum vnus suspense dicitur, vtraque memoratur. Potest hoc & de hæreticis doctoribus dici, qui legem Dei docere præsumunt. Assumere enim præsumptionem significat indeuoti. Nam lectione credentibus non videtur interdiceri, in qua peccatores maxime dignatus est cōmonere. Hæc Casiodorus. Qui verba illa Dei ad peccatores in genere dicta, de solis hæreticis interpretanda esse censet. Et si quis contendat illa de omnibus peccatoribus esse intelligenda, ego facile cedam: quia hic sensus non obstat nostræ priori sententiæ: sed valde iuuabit illam. Nam si Deus succedet peccatori, quod audeat ille enarrare iustitias eius, & assumere testamentum illius per os suum, multo magis ob eandem causam succenset hæretico, cum sit ille omnium peccatorum pessimus. Est adhuc alia causa, & non minor: sed forte vrgentior, propter quam non expedit: imò nec licet, præsertim idiotis, scripturæ sacræ interpretationem ab hæreticorum libris petere: etiam si illi sint:

ab errorum facibus repurgati. Nam ea, quæ credere tenemur, semper sunt constanti animo, & minime hæsitanti suscipienda. Alioqui si talis adesset dubitatio, quæ suspensum & nutantem teneret animum, hæc (vt supra lib. j. capit. vij. docuimus) satis esset ad hæreticum hominem efficiendum. Ea, quæ ab hæretico homine dicuntur, aut scribuntur, semper oportet esse homini christiano suspecta: quia à tali viro dicta: nisi illorum certam veritatem iam aliunde cognouerit. Diogenes Laertius in lib. de vitis philosophorum, cum de Aristotele differit, refert illum cuidam interroganti, quam mercedem haberet mendax, sic respondisse. Vt cum vera dicat, nulla illi adhibeatur fides. Præsumitur enim & iuste, illum semper mentiri. Nam (vt regula iuris ait) semel malus semper præsumitur malus. Quam regulam de eodem genere malitiæ intelligendam esse iuris periti docent, & bene. Iniustum enim esset, vt quia vnus aliquis in crimine adulterij, aut alio quouis crimine deprehensus est, ob id solum reliqua omnia crimina de illo liceat suspicari. De illo tamen, qui in vno aliquo crimine semel deprehensus est, merito suspicari licet illum in tali crimine versari, quousque de illius emendatione plene constiterit. Constat autem hæreticum errasse, & vel semel mendacem fuisse, alioqui non esset hæreticus. Iuste igitur quisque suspicari poterit, illum in omnibus, quæ loquitur, aut scribit errare, & mentiri nisi alium de illorum veritas plenè constiterit. Quo fit, vt nunquam illi ob personæ suæ meritum sit adhibenda firma fides: sed omnia, quæ aliunde non sunt probata, erunt semper suspecta ob id solum, quod sunt ab illo dicta. Et hoc mihi sensisse videtur Sapiens, cum dixit: A mendace quid verum dicitur? Non quòd illum necessario mentiri, aut veritatem dicere non posse doceat: sed quòd semper est de mendacio suspectus, qui fuerit semel in mendacio deprehensus. Ob hanc causam beatus August. in epistola ad beatum Hieron. non permittit, vt ad sacras literas, vel minimum admittatur mendacium: quoniã illud solum (vt ait) reliquis omnibus detraheret fidem, & auctoritatem. Ex his omnibus aperte, atque euidenter colligitur non esse homini illi credendum, quem constat errasse, & hæreticum esse: nisi quæ loquitur, aut scribit aliorum certiori testimonio sint comprobata. Non est igitur æquum, vt scripturæ

faciæ

A sacra expositionem ab hæreticis petamus, cum illi sint aliàs deprehensi eandem scripturam deprauasse, aut in alienum à fide catholica sensum illam detorsisse. Nullus cibum corporeum (si tamen vllam suæ vitæ ille rationem habet) ex illius manu sumere auderet, quem sciret, vel semel alicui venenum propinasse. Multo ergo iustius est, vt quisque salutis & vitæ animæ suæ rationem habere volens, doctrinam fidei ab hæreticis accipere reformidet, quos inconfesso est pluries in suis scriptis venenosa dogmata miscuisse. Vir ille euangelicus, qui ob inopinatum amici aduentum panes accommodatos petebat solam vicini ianuam pullat. A solo Christiano panem veræ doctrinæ petere debemus, quoniam Christianus vir cuiuslibet alteri Christiano vicinus est, ambo intra vnã eandemque ciuitatem, nempe ecclesiam, commorantes. Ab hæreticis autem tanquam extraneis, qui ab ecclesiæ incolatu recesserunt, nihil petendum. Iniuriam certe faceret ecclesiæ marri suæ catholicus filius eius, si panem doctrinæ peteret ab hæreticis, quos illa despectissimos habet, prout ipsamet apud Iob de eisdem hæreticis loquens, ait: quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei. Quæ verba interpretans beatus Gregor. in Moribus ait: Quid est grex sanctæ ecclesiæ, nisi multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis canes vocantur, nisi doctores sancti, qui eorundem fidelium custodes extiterunt? Qui dum pro domino suo diurnis, nocturnisque vigiliis clamauerunt, magnos, vt ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eadem ecclesiæ per Psalmistam dicitur: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Nonnulli quippe ab idolorum cultibus reuocati, facti sunt prædicatores Dei. Et paucis interpositis subdit: patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet quos hæresiarchas vocamus, de quorum peruersa prædicatione locutionis semine sequentes sunt populi in errore generati. Sancta ergo ecclesia cum canibus gregis sui hæreticorum patres ponere dedignatur: quia inuectores errorum diiudicando respuit, eosque inter veros patres numerare contemnit. Qui & si quosdam nisi sunt à gentilitatis errore reuocasse, quorundam mores ad honesta agenda docuisse, pro eo tamen, quòd de domino recta non senserunt, eos cum canibus gregis sui non ponit, quia cum rectis prædicatoribus non ascribit.

Luc. 11

Iob 30
Gregor.

Psal. 67

Ecc. 34

ascribit. Hæc Grego. Et idem mihi videtur sensisse propheta Ezechiel, cum ex mandato domini ad falsos propheta Israël loquitur, sic dicens: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quæ verba beatus Hierony. declarans in commentariis super Ezech. prophetam, sic ait: Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisq; commune sit, in eo differunt, quod boni prophetæ esse dicuntur sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos viros: alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes, sequuntur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident. Hæc Hiero. Sed quare istis prophetis insipientibus, hoc est, hæreticis, propheta dixerit Væ, verba quæ sequuntur, aperte exprimunt. Vident vana (inquit Ezech.) & diuinitas mendacium, dicentes, ait dominus, cum dominus non miserit eos, & perseverauerunt confirmare sermonem. Ecce causam propter quam dixerit hæreticis, Væ. Causa igitur comminationis manifestata, quid tandem cum illis Deus agere decernat, propheta exprimit, sic dicens: Propterea hæc dicit dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideo ecce ego ad vos, ait dominus Deus. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium. In concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israël non scribentur, nec in terram Israël ingredientur. Quæ verba, licet beatus Hierony. referat ad vltimum iudicij diem, in quo Deus extra concilium populi sui constituet hæreticos: nihil tamen obstat, quin etiam de hæc præsentis vita intelligantur, in qua hæretici iam sunt ad concilio populi Dei separati: quia sunt extra ecclesiam, quæ sola est populus Dei. Sed quia prophetarum verba obscuriora sunt, nec semper iuxta literæ superficiem: sed sæpe iuxta mysticum illorum sensum sunt accipienda, qui parum efficax esse solet ad doctrinæ alicuius confirmationem: ideo aliud ex sapiente ecclesiastico apertissimum proferam testimonium, quod apertissime testetur, sacræ scripturæ expositionem non esse ab hæreticis accipiendam. Sine mendacio (inquit ille) consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur. Nihil certe potuit dici aperius pro nostra, quam tuemur, sententia. Si sapientia in ore fidelis

Ezech. 13

Hierony.

Eccle. 34

A fidelis complanabitur: ergo ab hæretico, qui non fidelis, sed infidelis est, non complanabitur: sed mille asperitatibus replebitur. Si verbum legis consummabitur sine mendacio, necessario consequens est, vt verbum legis non sit apud hæreticos consummatum, apud quos tam multa reperiuntur mendacia.

An liceat alicui, cum hæreticorum libros habere potuerit, illos legere.

CAPVT XVII.

NON semper hæreticorum libri (vt necessario faciendum esse in præcedenti capite docuimus) comburuntur: imò aliquando, propter iudicium, ad quos spectat, negligentia, aliquando propter negociatorum pessimam auaritiam, passim omni emere volenti venales exhibentur, vt quisquis voluerit, eos legere possit. Ob hanc causam à multis catholicis viris dabitur, an quisquis voluerit hæreticorum libros legere, licite illud, & sine peccato facere possit. De hac re (prout ego existimo) non potest certa aliqua, & generalis dari definitio: sed varias oportet facere considerationes, iuxta quas varia oportet dare responsa. Prius quidem considerandum est, an sit aliqua superioris hominis potestatem ad hoc habentis prohibitio, qua sit omnibus interdictum libros hæreticorum legere. Si talis est prohibitio legislativa, quæ omnibus sine villo discrimine lectionem librorum hæreticorum interdicit, absque vlla dubitatione credo omnem illum peccare, qui in talibus libris lege prohibitis legerit. Inobedientia si quidem, qua præcepta superioris implere recusat, illum apertissime reum peccati efficit. Qui vos spernit (ait Prælati, & superioribus Saluator noster) me spernit. Et iterum: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisei, quæcunque dixerint vobis, facite. Cum dixit, quæcunque dixerint vobis, non absolute capiendum est: vt omnia, quæ illi pro libito suo subditis iniungere voluerint, subditos ad omnia illa facienda coactos esse docuerit Christus. Sed dictio illa quæcunque, ad omnia, & sola illa referenda est, quæ ad Cathedram, in qua sedent, spectant. Omnia enim spectantia ad cathedram, & non alia, quæ prælati subditis præceperint, subditi facere tenentur. At nihil potest magis ad sacerdotalem cathed

Luc. 10
Matt. 23

cathedram pertinere, quàm subditos, vt in vera fide permanant admonere, omnem erroris occasionem ab illis procul femouere: nihil ergo iustius subditis præcipere potest Prælati, quàm si inhibeat illis lectionem librorum hæreticorum: ex qua maximum illis incommodum oriri possit. Nec aliquid interesse puto, an lex, qua cauetur hæreticorum libros legi, sit à potestate ecclesiastica, an à potestate laica sancita: quoniam huic etiam sicut illi obedire tenemur, Paulo ita docente, qui de omni potestate absque villo discrimine loquens ait: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem aquirunt. Et paucis interpositis subdit: Ideoq; necessitate subditi estote, non solum propter iram: sed etiam propter conscientiam. Ex quibus Pauli verbis beatus Thomas colligit humanas leges non solum Pontificias: sed etiam Cæsareas, & Regales obligare subditorum conscientias ad illarum obseruationem. Et certe huic beati Thomæ sententiæ fauere videtur Theophilactus, qui prædicta Pauli verba interpretans, sic ait: Necessè est, vt subcas iugum, vt non modo, vel Dei, vel Principum iram nil prorfus pericliteris, vt contumax, nec intolerabili afficiaris supplicio: sed etiam ne conscientia carere appareas. Hæc ille. Hoc tamen non est vsquequaque de omni lege intelligendum: sed oportet considerare legis materiam, hoc est, rem ipsam, circa quam ordinata est lex. Si res est leuis, & quæ parum conducere potest reipublicæ, non est credendum talis legis conditorem velle per talem legem subditos suos ad culpam aliquam obligare, & si hoc forte voluit, & per legem suam expressit, non credo illum hoc facere posse. Nam (vt ait Paulus) non est data superioribus potestas in destructionem: sed in ædificationem. Maxime autem esset animarum destructio, & periculosissimus illarum laqueus: si pro leuissima quaque re possent superiores legem statuere, pro cuius transgressione subditi incurrerent culpam aliquam, vel peccatum præsertim mortale. Si res est magni momenti, ex qua magnum aliquod commodum, aut incommodum possit reipublicæ oriri: non dubito superiorem potestatem quæcunque illa sit, siue

ecclesiast

A ecclesiastica, siue ciuili, posse condere legem, quæ subditos illius transgressores obliget ad culpam etiam mortalem. De talibus quidem rebus credo Paulum locutum fuisse cum dixit: Ideoque necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. At cum res sit magoi momenti, lectio librorum hæreticorum, ex qua grauisimum (vt præcedenti capit. ostendimus) Christiana respublica potest suscipere dispendium, conuincitur inde, vt non solum Pontifices: sed etiam Reges, & quælibet aliar potestates laicæ, possint concedere legem prohibentem lectionem librorum hæreticorum, cuius legis transgressores, lethali sese obligent culpa. An autem de huiusmodi hæreticorum libris non legendis aliqua generalis prohibitio, aut à summo Pontifice, aut à Cæsare sit lege statuta, mihi hucusque non constat. Quidam forte dicent talem prohibitionem esse datam in cap. Fraternitatis. extra de hæreticis, vbi dicitur: Celestini, & Pelagij, hæreticorum capitula non esse recipienda: quia damnato authore necesse est, vt libri etiam sint damnati. Sed ille textus nihil (vt ego censeo) quod ad præsens negotium spectet, B dicit. Nam ex hoc, quod damnatus est liber, non est necessario consequens, vt eius lectio sit prohibita. Hoc autem vel ex eo conuincitur, quod in cap. Excommunicamus, §. credentes, eodem titulo dicitur, vt instrumenta consecra à tabellione, qui sit credens, aut receptator, aut defensor, aut fautor hæreticorum cum authore damnato damnentur. Certum est Papam per talem damnationem instrumentorum non prohibere eorundem instrumentorum lectionem: sed hoc solum efficere, vt nullum habeant pro testimonio reddendo robur, nullumque in iudicio habeant vigorem. Ad eundem modum intelligendum est de hæreticorum libris, qui damnatis illorum authoribus statim damnati censentur. Damnati, inquam, non vt à nemine legi possint: sed vt nemo illorum testimonio possit vti ad alicuius sententiæ confirmationem, nemo illorum iudicio fretus suam possit stabilire sententiam. Per illum igitur textum non probatur esse iure canonico prohibitam lectionem librorum hæreticorum: neque alium textum scio, qui hanc aperte exprimat sententiam. Et certe iustum esset, vt generale aliquod in iure canonico statueretur de-

D

Rom. 13

S. Thom.

Theop.

2. Cor. 10

Rom. 13

cretum quo sub pœna excommunicationis ipso facto incur-
 rãdã, & sub aliis grauibus pœnis prohiberetur, ne alicuius
 publice damnati hæretici libros quis vendere, aut sine spe-
 ciali Sedis apostolicæ, aut inquisitoris hæreticorum in il-
 la patria, auctoritatem habentis licentia, illos legere, aut
 domi tenere audeat. Scio particulares de hac re in diuer-
 sis prouinciis datas esse prohibitiones. In Hispania mul-
 tos hæreticorum libros speciatim nominatos prohibue-
 runt inquisitores hæreticorum, qui diligentem circa hanc
 rem adhibent inquisitionem, & mea opera aliquando vsi
 sunt ad perscrutandas vniuersitatis Salmanticensis publi-
 cas bibliothecas. Et ob hanc causam inter alias, tam re-
 purgata persistit ab hæreticis Hispania. Vbi talis prohibi-
 tio habetur, non dubito illum qui absque licentia superio-
 ris, qui illam concedere posset, tales hæreticorum libros
 prohibitos legere tentauerit, mortalis peccati esse reum.
 Si autem nulla talis adsit prohibitio, tunc oportet consi-
 dere varias personarum qualitates & condiciones: quon-
 iam iuxta illarum varietatem variæ sunt de hac re dan-
 dæ censuræ. Sunt enim aliqui proflus idiotæ, qui nihil præ-
 ter idioma illud, in quo scriptus est liber ab hæretico,
 sciunt, vt puta, idioma Latinum, aut Græcum, aut Hispa-
 num, aut Italicum, aut Germanicum. In quolibet enim
 idiomate hæreses scribi possunt, & in quolibet istorum,
 quæ modo enarrauimus, scriptas esse hæreses, experientia
 docente cognouimus. Sunt alij scioli, qui præter idioma
 parum aliquid intelligunt: non tamen adeo sapiunt, vt
 possint inter lepram, & lepram discernere, nesciunt sepa-
 rare speciosum à vili, aut inter sanctum, & prophanum
 ponere distantiam. De his omnibus talem profero, firmo,
 & indubitato animo censuram. Quicumque istorum siue
 idiota, siue sciolus legerit ex intentione, & industria in ali-
 quo libro hominis hæretici ab ecclesia dånati, peccat mor-
 taliter: nisi forte læctio sit tam parua, vt ex se nocere non
 possit: quia tunc propter imperfectionem materiæ excu-
 sabitur à peccato. Hæc assertio, vel ex eo apertissime pro-
 batur esse vera: quia quilibet istorum legens in talibus li-
 bris offert se manifesto periculo peccati mortalis & qui-
 dem grauissimi, quod est hæresis. Omnis autem, qui se
 exponit periculo peccati mortalis (vt omnium Theologo-
 rum

A rum concurs sententia testatur) peccat mortaliter. Qui
 amat periculum (inquit Sapiens) peribit in illo. Et ipse su-
 premus veritatis magister aperte præcepit nobis, vt omnẽ
 peccati occasionem vitaremus, sic inquit: Si oculus tuus
 dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Expedi-
 t enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm to-
 tum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera tua
 manus scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te. Per
 quæ verba, iuxta omnes sacros eorum interpretes, Salua-
 tor noster docuit nos, omnem peccati occasionem esse ne-
 cessario vitandam, si à gehenna ignis volumus liberari.
 Peccant ergo mortaliter illi, qui tam grauis peccati, vt est
 hæresis, manifestam accipiunt occasionem, legentes in li-
 bris hæreticorum, quos sciunt ab ecclesia damnatos. Sed
 quia aliquis forte proteruus eifronti temeritate negabit
 idiotam, aut sciolum talem, qualem supra diximus, expo-
 nere se periculo hæresis cum ex industria legit in libris
 hæreticorum: ideo hoc vrgentissimis rationibus nunc pro-
 bandum est. Primo quidem certum & indubitatum est,
 peccare mortaliter illum, qui ex industria conuersatur
 cum hominibus, quorum mores nouit esse vitiosos, atque
 peruersos. Quod non ob aliam causam euenit, nisi propter
 periculum, cui se exponit cum talibus malis hominibus
 conuersando. Rarus quippe est, qui diu tutus esse possit, pe-
 riculo proximus. Rarus est, qui recte viuens possit dicere:
 Frater sui draconum, socius struthionum. Pauci, quos æ-
 quis amauit Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus,
 sunt qui inter sceleratos commorati, ipsi iusti & innocen-
 tes vixerint. Ideo Sapiens ait: Qui tetigerit picem, inqu-
 nabitur ab ea, & qui communicauerit superbo induet su-
 perbiam. Ex mutua siquidem hominum inter se conuer-
 satione, facillime alterutrum mores inter se commo-
 dantur. Vnde Seneca Epistola nonagesima quinta ait: Minu-
 ta quædam (vt ait Phædon) animalia cum mordent non
 sentiuntur, adeo tenuis illis, & fallens in periculum vis est,
 tumor indicat morsum, & in ipso tumore nullum vulnus
 apparet. Idem tibi in conuersatione Sapientium eueniet:
 non deprehendens quemadmodum, aut quando tibi proficit,
 profuisse deprehendes. Hæc ille. Et quod Seneca dixit de
 profectu, qui habetur ex conuersatione bonorum, idem

Eccle. 3

Matt. 5

Iob 30

Eccle. 13

Seneca

*Psal. 17
1. Reg. 10*

profus, & sub eadem similitudine dicendum est de incom- modo, quod oritur ex conuersatione malorum, & multo melius: quia cum proniores sint homines ad malum, fortius alliciunt, & trahunt eos ad se mali, quam boni. Cum sancto (ait propheta Regius) sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Quam potens sit bonorum, aut malorum conuersatio, apertissimo Saulis Regis exemplo demonstratur, qui vt Regum narrat historia) cum prophetis propheta- bat, & cum iniquis insaniebat, Ob hanc causam beatus Thomas in Secunda Secunda: quaest. 10. artic. 9. censet eos, qui simplices sunt, & infirmi in fide de quorum subuersio- ne iuste timeri potest prohibendos esse à Iudaeorum, & a- horum infidelium communionem, praecipue ne magnam fa- miliaritatem cum eis habeant, vel absque necessitate eis communicent, Si hominum conuersatio tam potens est, vt hominum mores vertere possit ex bono in malum, & à virtute prosterne ad vitium, multo magis id efficere poterit librorum lectio. Quoniam cum librum aliquem legimus, tunc cum authore illius conuersamur, qui nobis per scripturam suos aperit conceptus, suos ostendit affectus, & saepe magis mouet lectorem per scripturam (vt capite pro- xime superiori diximus) quam auditorem per vocem. Prae- terea certissimum est libros pietate plenos multum posse proficere legentibus, Eadem igitur ratione libri impio- rum poterunt obesse legentibus praesertim iis, qui non tan- ta scientia, & doctrina pollent, vt possint venenum haere- sis in illis sapissime latens agnoscere, & ab illo cauere. Ta- les saepe homines euadunt, quales sunt libri, quos legunt, Sunt alij homines docti in theologia, & in illa satis in- structi, qui optime intelligunt sacros doctores, quos legunt, & horum etiam est varia conditio, Sunt enim aliqui naturam suam nouarum rerum amatores, instabiles, qui in nulla re, cui semel adhaeserunt persistere sciunt: sed omni vento mobiliore, modo hac, modo illac debili impulsu vertuntur, Nunc amant, & ad horam quae prius amaue- rant, oderunt; viri quidem (vt dicitur) non multarum ho- rarum: sed vix vnus horarum, De his idem prorsus dicendum esse censeo, quod de superioribus dixi. Quoniam isti etiam sicut illi offerunt se manifesto periculo haeresis, cum legunt libros haereticorum, Nam sicut is, qui se tam fragilem agno- uit, vt

A uit, vt leuissima quaque occasione oblata, non possit se- ipsum à fornicatione cohibere, peccat mortaliter quoties- cumque alicui tali occasione seipsum spontanea offert: ita simili ratione, qui se tam leuem, atque animo inconstan- tem expertus est, vt cuiusque, vel mediocri persuasioni fa- cillime cedat, aut nouis quacunque illa sint, semper dele- ctetur, & illis applaudit oportet, vt mortaliter etiam pec- cet, si libros haereticorum legerit, à quorum fallacibus suasionibus facillime pro sui ingenij leuitate poterit per- suaderi. Si Ioannes Hus libros Ioannis Vuiclef nunquam legisset, non in tot, tamque pestifera haereses fuisset lapsus. Nam de illo refert Aeneas Siluius lib. de Origine Bohemorum cap. xxxv. quod erat nouarum rerum ama- tor, atque ideo libros Ioannis Vuiclef tanquam rem no- uam in Bohemiam delatam, legens facillime bibit incau- tum venenum omnium haeresum, quas Ioannes Vuiclef in suis libris reliquerat. Idem contigit Martino Luthero, qui legens libros eiusdem Ioannis Hus, omnes illius libenter suscepit errores. Sunt rursus alij viri docti scientes discer- nere inter bonum & malum, qui sunt constantes, & firmi in fide: sed assiduus vrgentur tentationibus circa infideli- tatem, & continuis haeresum punctationibus non sine ma- gno, & graui illorum mœrore stimulantur. Hi si aliqua iu- sta causa cogente, aut nimis vrgente libros haereticorum legant, non credo illos peccare. Quia cum se stabiles, & firmos in fide multis experimentis cognouerint, non est di- cendum illos periculo haeresis se offerre, cum libros haereticorum legunt: quia in Domino confidentes, & non de suis viribus praesumentes, vt occurrenti necessitati subueniant, id faciunt. Vt gratia exempli. Si quis vir doctus praesertim curam animarum tenens inter haereticos, vel prope illos versaretur, qui plebi suae timens libros haereticorum lege- ret, vt eorum simulatas cauteles deprehenderet: eorum fal- laciis argumentis responderet, & sic plebem sibi commis- sam ob omni haeresi custodiret, hic talis quantumlibet haeresum tentationibus alias pungeretur: non solum non pec- cabit: imo potius mereretur. Quia sic faciens non se offert periculo haeresis: sed necessitate vrgente diuine se commen- dat misericordiae, de qua confidit, quod propter plebem sibi commissam, pro qua solum libros tales legit, non permittet

illum à libris hæreticorum decipi. Si vero nullo iusta causa urgente: sed pro sola sua libidine libros hereticorum legerit, non credo esse liberum à peccato mortali. Quia cum ipse sit aliàs plurimis infidelitatis tentationibus stimulat, legens hæreticorum libros addet (vt dicitur) oleum camino, & sic pluribus, atque vrgentioribus infidelitatis tentationibus oppugnabitur, quo fiet, vt necessario aliquando vincatur. Nam quia hoc timebat Paulus: ideo huiusmodi homines admonet, sic inquit: Qui stat, videat, ne cadat. Sunt denique alij viri docti abunde instructi in theologia, & in qualibet alia disciplina ad illam necessaria, firmi, & constantes in fide, nullis aut debilibus infidelitatis tentationibus vexati. De his non dubito, illos seclusa omni superioris prohibitione, posse citra omne peccatum libros hereticorum legere. Esti recta (vt decet) intentione id fecerint, vt puta: quia volunt illorum hæreses oppugnare, aut illorum fallacibus argumentis respondere, non solum non peccabunt sic legentes: sed magnam pro hac re mercedem recipient. Hoc enim facientes ponunt se pro muro domus Israël, & militant contra hostes Dei, & ecclesiæ suæ, quapropter iustum est, vt stipendium sui laboris à Deo, cui seruiunt, recipiant. Ideo concilium Carthaginense quartum concedit Episcopis, vt hæreticorum libros legere possint. Nam capi. xvj. suorum Decretorum præfatum concilium hæc ait: Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate, & tempore. Hæc ibi. Gentilium libros prohibens, hæreticorum libros concessit, & merito: quia lectio librorum hereticorum sæpe est necessaria, vt possint hæreticorum astitutiæ agnosci, & ideo Episcopis conceditur: quia curæ animarum illi habent, & merito præsumendum est illos esse doctos, & in fide constantes. Nam ob similem causam beatus Thomas in Secunda Secundæ, q. x. art. ix. de communione cum Iudæis, & aliis infidelibus habenda loquens, hæc dicit. Si enim aliqui fuerint firmi in fide, ita quod ex communione eorum cum infidelibus, conuersio infidelium magis sperari possit, quam fidelium à fide auersio, non sunt prohibendi infidelibus excommunicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Iudæis, & maxime si necessitas urgeat. Hæc ille. Si communicatio cum Iudæis licet his, qui

firmi

A firmi vult fide, quando aliqua ex tali cõmunicatione speratur utilitas: eadem etiam ratione licebit illis legere libros hæreticorum quãdo necessitas vrget, & utilitas, speratur præsertim si nulla adit superioris prohibitio, quæ id facere veteret. Hæc sententiã etiam manifesta sit cuiusq; vel mediocriter docto, ad illius tamen maiorẽ cõfirmationem exemplum quoddam grauiusimum, dignum relatu hic inferere decreui: quod narrat Eusebius Cæsariensis. Is enim de Dionysio Alexandrino differens, postquã miris laudibus illius doctrinam, sanctitatem, & in tormentis pro Christo constantiam lib. vj. historiæ ecclesiasticæ ad cœlũ vsque extulerat, tãdem lib. vij. cap. v. & vj. hæc, quæ sequuntur de illo Dionysio Alexandrino refert. Sed & in tertio libro de baptisate (inquit Eusebius) quem scribit ad Philemonẽ presbyterũ vrbis Romæ, etiam hæc cõmemorat: Ego (inquit Dionysius) & tractatus hereticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si videar ad horã verbis illorum pollui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorum verbis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus, & comprehyteris prohiberet me, ne hæretica lectioe tanquã cœni alicuius factore pollueret, visio mihi quãdã à Deo ostenditur, quæ me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mihi euidenter proloquens: Lege omnia quæcunq; in manus tuas venerint: quia probare singula quæque, & discernere potes: quandoquidem ex initio hæc tibi causa fuit credendi. Amplexus sum visionem: quia & Apostolicæ sententiæ concordabat, dicenti: Omnia probate, quæ bona sunt tene. Hæc Dionysij Alexandrini verba citat Eusebius loco præfato. In quibus verbis admoneo lectorem, vt annotet causam, propter quam diuinum illud oraculum permisit Dionysio libros hæreticorum legere. Quia (inquit) probare singula quæque, & discernere potes. Ex quibus verbis apertissime conuincitur verum esse id, quod supra de idiotis, & sciolis hominibus diximus, eos non posse absq; peccato lectioe librorum hæreticorum insistere: quia probare singula quæque legerint & discernere non possunt. Si tamen fuerit semel data de hac re prohibitio, peccare censeo illum, qui hæreticorum libros legerit quãrumlibet doctus ille sit, si absque licentia id fecerit. Quisq; igitur Lutheranæ hæresis libros sine licentia Sedis apostolicæ legerit,

Euseb.
Cesa.
Diony.
Alexan.

I. Thess.

D 4

I. Cor. 10

I. The.

peccabit mortaliter, eritq; eo ipso excommunicatus: quoniam in Bulla cœnæ Domini à Paulo III. emanata excommunicantur omnes, qui libros Martini Lutheri, aut aliorum eiusdem sectæ legerit sine licentia Sedis apostolicæ. Quæ tamen excommunicatio non extenditur ad illos, qui aliorum hæreticorum libros legerint: quoniam hi soli in Bulla exprimentur.

De spiritualibus hæreticorum pœnis, & primo de excommunicatione, ex qua oritur altera, quæ est privatio sepulture.

CAP. XVIII.

HActenus de corporalibus pœnis, quæ iura hæreticis decernunt, disputauimus, illaq; iuste, & merito decretas esse probauimus: superest, vt de spiritualibus pœnis differamus, & illas nihil minus, quàm corporales dignas hæreticis esse probemus. Peccauerunt quidem illi animo, perperam de fide catholica sentiendo, & corpore, contra illam scribendo, aut prædicando, aut aliàs quomodolibet docendo, aut quiduis aliud contra fidei decreta exercendo, ac proinde iustum est vt corpore simul & anima puniantur, eo saltem modo, quo anima in hoc seculo puniri potest. Prima, quæ animam respicit pœna hæreticorum, est excommunicatio, per quam illi tanquam oves infectæ, ab ouili ecclesiæ abiguntur, ne reliquas cõuersatione sua inficiant oues, per quam etiam aliis catholicis interdicitur, habere cum illis cõuersationem aliquam, ne forte cum illis cõuersatæ inficiantur ab illis. Hæc pœna describitur in capi. Excommunicamus, primo, & secundo, extra de hæreticis. Hanc pœnam sustinet quicq; hæreticus, eo ipso, quod hæreticus est etiam si nunquam fuerit de hæresi à iudice aliquo damnatus: siue sit relapsus, siue tunc prima vice sit hæreticus factus, dummodo suæ hæresi assentiat, vt hereticus id est, vt pertinax quamuis postea resipiscat. Si tamen aliquis citra omnem pertinaciam alicui hæresi assentiret, paratus suscipere, & tenere eam fidem, quam catholica tenet ecclesia, sicut non est hæreticus dicendus: ita nec excommunicatus. Nam Decretales illæ nunc proxime citatæ non ferunt excommuni-

catio

Acationis sententia omnes qui fuerint in aliquam hæresim lapsi: sed solos hæreticos. Quot etsi re ipsa sit clarissimum: tamen propter multos, qui trepidant timore vbi timor non est, non omittendum existimaui. Neque omnes etiam hæretici sententiæ excommunicationis subiacent: sed soli illi, qui hæresim, quam mente conceperunt, foris quomodolibet manifestant, vt si aliquis esset tunc præsens, posset cognoscere illum in talè hæresim fuisse lapsum. Si quis (gratia exempli) apud semet ipsam aliquam pertractaret hæresim: quam pertinaciter credit, & illam nemine etiam audiente, verbis explicaret: sicut facere solent hi, qui populum publica lectione docere, aut concione aliqua exhortari debent, qui (vt expeditiores postea sint in pronuntiatione) prius apud semet ipsos soli loquuntur, quæ publice coram populo postea dicturi sunt: talis absque vlla dubitatione censetur excommunicatus. Quoniam hæresis illius iam est ex natura sua manifesta, & iudicio hominum obiecta, quamuis ex defectu testiũ sit per accidens occulta. Qui autè hæresim mente concepit, & illam nunquam foris verbo, aut signo aliquo prodidit, talis non est excommunicatus: imò nec vllum ecclesiæ potest excommunicare. Quomodo potest ecclesiæ excommunicare illũ cuius peccatũ propter quod infligenda est excommunicatio, agnoscere non potest? Necessarium quippe est, vt qui alium iuste punire debet, prius sciat optime crimen, propter quod merito sit puniendus. Qui quod nouit, loquitur (inquit Salomon) index iustitiæ est. At Papa nec tota ecclesiæ militans potest agnoscere hæresim in corde hæretici latètem, quia solus Deus est cordium scrutator. Deus enim (vt dicitur in lib. j. Regum) inruetur cor, homines autem vident, quæ foris patent. Ecclesia ergo, quæ nõ potest hæresim in corde latètem agnoscere, non potest etiã propter illã solam pœna excommunicationis aliq̃ ferre. Et hæc sententiã cõfirmat, quod dicitur in ca. cogitationis pœnã. de penitentia dist. j. Cogitationis pœnã (inquit textus) nemo patiat, & in ca. cogitatio, eadem distinctione. Cogitatio non meretur pœnam. Et hoc est quod cõmunis Theologorum sententiã dicit, ecclesiam non posse obligare ad actus interiores. Glossa tamè in clementina prima de hæreticis. §. Verum. docet oppositum, decepta ex quodam dicto illius Clementinæ male ab ipsa Glos-

Pro. 12

1. Reg. 16

D 5

sa intellectu. Illa siquidem clementina ipso iure committat inquisitores hæreticorum, qui odio, aut amore aliquid fecerint contra hæreticos non faciendum, aut aliquid omiserint, quod facere debuissent. Ex quo loco glossa illa deducit iam nullam esse causam dubitandam, quod archidiaconus dixerat esse rem dubiam, an videlicet hæreticus occultus sit ipso iure excommunicatus: quoniam ex textu istius Clementinæ (vt ait glossa) apertissime constat ecclesiam posse punire actus animarum interiores, & inde clarissime conuincitur hæreticum quamlibet occultum esse ipso iure excommunicatum. Et vt suam corroboret sententiam multos hincinde citat ex iure textus, qui nec tantillum suo proposito fauent. Et (vt ingenue loquar) nō bene illius Clementinæ literam intellexit, nec bene illius sensum considerauit. Illa enim Clementina non punit solos actus animarum interiores, in quos nullum (vt diximus) ecclesia habet forensam iurisdictionem: sed punit actus exteriores, qui ab illis interioribus procedunt. Non enim excommunicantur ibi Pontifex inquisitores, qui solū habent odium, aut amorem: quoniam propter solum odiū in corde latens non poterat aliquem excommunicare, etiā si odium esset ardentissimum: sed excommunicat ibi Pontifex inquisitores, qui propter odiū, aut amorem aliquid in iudicio inquisitionis contra rationem fecerint. Quibus verbis diligenter consideratis, constat apertissime, vbi nō puniri odium, aut amorem: sed puniri opus exterius, aut omisio operis exterioris ab odio, aut amore procedens. Valde quidem diuersa sunt odiū, aut amor, & opus ab odio, aut amore procedens. Prima illa duo sunt actus animarum inferiores: hoc autē est actus exterior. Prima illa ecclesia non punit, nec punire potest. Nam apostolus istorum iudicium prohibet, sic inquit: Nolite ante tēpus iudicare quoad usq; veniat dominus, qui manifestabit consilia cordium, & illuminabit abscondita tenebrarum. Hoc autem vltimū videlicet opus exterius ab odio, aut amore, ortum ecclesia iuste punire potest, etiam si ob defectum testium sit occultum: quoniam ex natura sua, mox vt ex laterebris cordis prodierit, est manifestum, aut saltem manifestabile. Omnes igitur textus, quos glossa citat, imponunt pœnam actibus exterioribus, & nullum in iure vnquam reperietur decretum, quod pœnā aliquam

decer

A. decernat alicui propter solum actum animarum interiorem, vt puta odium, aut amorem. Ex ista pœna excommunicationis oritur alia, velut riuus ex fonte, priuatio videlicet ecclesiasticæ sepulture. Nullus enim in excommunicatione decedens potest in loco sacro sepeliri, vt constat ex Clementina j. de sepulturis. Sed ne quis forte parū eruditus de hac re dubitaret. Visum est ecclesiæ dignum esse, vt speciale de hac re conderetur decretum, quod omnibus hæreticis ecclesiasticam interdiceret sepulturam. Et habetur in cap. Quicumque. De hæreticis. lib. vj. Et merito quidem statutum est. Quoniam is, pro quo orare non licet, indignus est, qui in loco sacro sepeliatur. Non enim ob aliā causam corpora in locis sacris sepeliuntur (vt Augusti. ait) nisi, vt qui loca sacra ingrediuntur, pro illis, qui sunt ibidem sepulti Deum precentur. Et ob hanc causam (vt Augusti. in lib. de cura pro mortuis agēda ait) sepulchra defunctorum dicuntur monumenta: quia monent viuorum mentes, vt defunctorum recordentur. At cum nulla possit memoria hæreticis defunctis prodesse, consequens est, vt nec possit illis prodesse sepultura. Hanc pœnam sicut nunc eam declarauimus, hoc est, excommunicationis sententiam ipso iure hæreticis infligam alicui non infimæ sortis theologi tam iustam eam putant, vt nō solum à iure humano: sed etiam à iure diuino illam hæreticis infligam esse censeant. Nam Iodocus Clitoveus in assertione veritatum definitarum in concilio Senonensi hanc tenet sententiam. Iacobus Latomus in assertionem determinationis datæ ab vniuersitate Louaniensi contra Lutherum, eidem sententiæ aperte subscribit. Ioannes Echius in Enchiridio locorum cōmunium contra Lutheranos, cap. de hæreticis comburendis, idem videtur sentire. Hi omnes tres illustres theologi concorditer sentiunt pœnam excommunicationis esse ex diuino iure hæreticis infligam: tantum abest, vt illam iniustā esse putent. Neq; absq; causa, & sine vlla ratione: sed multis sacræ scripturæ testimoniis moti id asserunt. Paulus siquidem ad Titum scribens ait: Hæretici hominē post vnā, & secundam correptionē deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus: Et beatus Ioā. in sua 2. Canonica epistola inquit: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam nō affert, nolite recipere eum in domum

Titum 3

2. Ioan.

doraum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue: cõmunicat operibus eius malignis. Alij tamen theologi, & si fatentur iustã esse hanc excomunicacionis sententiã contra hæreticos à iure prolata, negant tamen illã iuris diuini robur tenere: quoniam (vt aiunt) Paulus, & Ioannes hæc loquentes non dixerunt tale aliquid esse à Deo mandatum, sicut aliàs Paulus cum simile aliquid pertractat, dicere solet. Præcipio (inquit ille) nõ ego: sed dominus. Et iterum: Non dominus: sed ego præcipio. At Paulus non poterat (vt dicunt) sua ipsius autoritate talem excomunicacionis sententiam in omnes hæreticos ferre. Sed certe responsonem istam nullius esse momenti, aliquis conuincere putabit per id, quod Paulus Theſſalonicenſibus scribens ait: Denunciamus autem vobis fratres (inquit Paulus) in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionẽ, quam acceperunt à nobis. Ecce Paulus interdicit conuersationem cum illis, qui non ambulant secundum traditionem, quam ab eo acceperunt, neque hoc nomine suo: sed nomine domini nostri Iesu Christi se id præcipere dicit. Quæ verba declarans Theophilactus ait: Sæpe aliàs diximus denunciationem, austeram quandam præferre doctrinam. Nunc igitur tremendam magis hanc faciens, inquit. Non enim nos id ipsum iniungimus, sed Christus ipse. Hic nanque profatur, quæ ipse ad vos loquitur. Hæc Theophilactus. Quæ istarum opinionum sit verior, ego nolo definire, cum satis pro præſenti disputatione mihi sit, quod hi, qui negit excomunicacionis pœnam esse iure diuino inflixtam, negare non poterunt esse iuri diuino admodum conforme, pertinaces hæreticos excomunicare. Nam illum, qui fratrum semel & iterum admonentem de peccato contemnit, & ecclesiam insuper non vult audire, Christus saluator noster præcepit habendum esse tãquam Ethnicum, & publicanũ. Quibus verbis concordã omnium catholicorum sententiã, Saluator noster prælatis ecclesiæ dedit potestatem excomunicandi illum, qui tertio admonitus negligit emẽdari. Idem enim est dicere, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, ac si dixisset. nullam prorsus cum eo habeto cõmunionem. Sicut enim populo Israel fuit olim interdicta cum gentibus conuersatio: ita etiam nũc populo christiano interdicit Saluator,

A tor, aut potestatem dedit prælatis interdicens cõmunicacionem cũ eo, qui ecclesiam audire contemnit, dicens: Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Nam beatus Chryſost. hæc Matth. verba interpretans, ait: Vide qualiter duplicibus colligauit necessitatibus, & pœna, quæ hic est, scilicet profectione ab ecclesiã. Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & supplicio futuro, quod est esse ligatum in cœlo. Hæc Chryſostomus. Vt autem sententiam prælatis excomunicantis nullus contemnere auderet: sed firmam, & ratam esse omnes censerent, addidit: Amen dico vobis: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis, Quæ verba declarans beatus Hieronymus in commentariis super Matthæum ait: Quia dixerat, si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, & poterat contemporis fratris hæc occulta esse responſio, vel tacita cogitatio, si me despicias, & ego te despicio: Si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis, potestatem tribuit apostolis, vt ſciant, qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter in cœlo. Hæc Hieronymus, Ex quibus verbis aperitiſſime constat, quàm rata sit, & à Deo confirmata excomunicacio, quæ fertur in illum, qui secundo admonitus, ecclesiam postea audire contemnit. Quis autem minus ecclesiam audit, quàm hæreticus, qui suam sententiam definitioni totius ecclesiæ præponit, & ab ea fide, quam scit totam ecclesiam tenere, proprio iudicio recedit? Nullus ergo iustius potest iuxta diuina decreta excomunicari, quàm hæreticus, qui propriæ innitens prudentiæ ecclesiam docentem, atque admonentem audire contemnit. Et fortè hoc ipsum intellexerunt prælati illi tres doctissimi viri dicentes, excomunicacionis pœnam iure diuino esse hæreticis illatam: quia iuri diuino innititur ius humanum, quod illam hæreticis inflixit. Rursum, iustum esse hanc hæreticorum excomunicacionem, ostenditur per id, quod dominus Deus olim populo Israel præcipiens, vt deſeret Iebusæũ, Chananeũ, & reliquas quinque generationes addidit: Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam

filiam ipsius sociabis filio tuo: quia seducet filium tuum, ne sequatur me: & vt magis seruiat diis alienis. Attende, obsecro, causam, propter quam prohibuit cum gentibus illis contrahere matrimonia. Quia seducet (inquit) filiū tuum, ne sequatur me. Nonne simile periculum est in conuersatione hæreticorū, quorum sermo (iuxta Pauli sententiam) vt cancer serpit? Propter eandem igitur causam iustum est, vt sit omnibus Christianis interdicta hæreticorum conuersatio, ne fallaciis suis seducant corda eorum, cum quibus conuersantur. Ideo Paulus ait: Quæ pars fidelis cum infidelis? Tam potens est hæc causa, vt propter illam solam cęstuerit Paulus vxorem fidelem coniunctam viro infideli, qui nō permittit illā in fide sua manere: sed quoridie sollicitat, & vrget ad infidelitatem, posse à viro suo separari. Sic enim ait Paulus: Quod si infidelis discedit, discedat: nō est enim seruituti subiectus frater, aut soror in huiusmodi. In pace autem vocauit nos Deus. Quæ verba declarans Theophilactus in cōmentariis super epistolam Pauli ita ait: Hoc est, si vir infidelis vxori fidelis iniungat, secum vt sentiat, & particeps suæ fiat infidelitatis, dirimat potius matrimonium mulier, & à viro abscedat. Satius enim est connubiū ipsum dissoluere, quàm pietatem, & Dei cultum amittere. Si tecū ille eo iurgatur, quod suæ infidelitatis participare nil tolere, confessam secedit. Non enim es huiusmodi seruituti subiecta, hoc est, nil cogere virū in rebus huiusmodi perpeti. Melius est enim secedere, quàm altercari. Neque enim diuinā illud est voluntatis, quippe qui nos in pace vocarit. Itaque si litiget, & iurgis vrget, præbuit ille diuortij causam. Hastenus Theophil. Deinde id, quod Deus olim cum leproso lege Moysey fieri præcepit, manifestum est exemplar nobis propositum, vt illo bene inspecto discamus in de quid in lege Euangelica circa hæreticum fieri debeat. Omnia enim (vt ait Paulus) in figura contingebant illis. Inter multa alia, quæ in lege Moysey circa leprosum necessario faciendā præcipiebantur, hoc vnum erat, vt leprosus extra castra eiceretur. Omni tempore (inquit lex) quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra. Leprosus autem illic descriptus manifestam tenet hæreticorum figuram. Nam beatus Augustinus exponens Euangelium illud de decem leprosis ait: Quærendum est igitur quid

A quid ipsa lepra significet. Non enim sanati: sed mūdati dicuntur, qui ea cauerunt. Coloris quippe vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atq; membrorum. Leprosi ergo non absurde intelliguntur, qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Nulla porro falsa doctrina est, quæ non aliqua vera intemisceat. Vera ergo falsis inordinate permixta in vna disputatione, vel narratione hominis, tanquam in vnus corporis colore apparentia, significant lepram, tanquam veris, falsiq; colorum locis humana corpora variantem, atque maculantem. Hæc Augustinus. Quibus verbis subscribit Beda super Lucam, & in homilia quadam super illud Euangelium, quod iuxta vsum Romanæ ecclesiæ legitur in missa Dominica xiiij. post Pentecostem. Sunt adhuc multa alia in leproso consideranda, ex quibus apertius colligi potest illum veram hæretici figuram fuisse. Nam leprosus suo contactu alios inficiebat, & hæreticus sua conuersatione fidelibus nocet. Leprosi anhelitus noxius erat, & ob hanc causam os illius veste contectum esse iubebatur. Et hæreticorum sermo, Paulo testante, velut cancer serpit, & ob hanc causam prædicatio est illi interdicta. Quoniam (vt ait Salomon) qui imponit stulto silentium, iras mitigat. Cum ergo leprosus, ne sua conuersatione aliis nocere possit, extra castra, & omnium hominum conuersatione eiici, sit lege Moysey præceptum, hoc exemplari, & sub huius figuræ velamine nobis ostensum est, iustum esse: imò necessarium, vt hæreticos excommunicetur, & sic extra ecclesiæ castra eiiciatur, ne catholicis cōmunicans eis sua cōmunicatione nocere valeat. Accedit ad hæc, quod hæretici semper sunt cōtentiosi, nec pacem, quam Deus viuēs, & moriēs tam obnixè nobis cōmendauit, vnquam amplecti volunt; sed nouorum dogmatum inuentores, aut fautores effecti, rixas & cōtentiones perquirunt, & iurgia, & dissidia intra ecclesiam suscitant. Ideo iustum, & necessariū est hæreticos ab ecclesiæ cōmunionem eicere, vt vel sic pax reddatur ecclesiæ. Nam Salomon in prouerbiis ait: Eicere derisorē, & exiit cum eo iurgium. Quæ verba exponens Beda in cōmentariis super Prouerbia ait: Eicere hæreticum, quem corrigere non potes de ecclesiā: & cum illi prædicandi libertatem abstuleris, catholicæ paci auxilium præstas.

Hæc

Hæc ille. Demum semper ab ipsis ecclesiæ primordiis veri catholici fugerunt cōsortia hæreticorum, & ab eorum conuersatione procul recesserunt, nec colloquium vllum: nisi forte causa correctionis, cum illis habere voluerunt, adeo, vt domum, in qua hæreticus esset, intrare nolissent. In cuius rei certissimum, & irrefragabile testimonium, vnum solum exemplum afferam, quod refert beatus Irenæus. Is enim verus Christi martyr lib. iij. aduersus hereses cap. iij. de Polycarpo Episcopo, & martyre Ioannis Apostoli discipulo loquens, hæc ait: Et sunt adhuc etiam nunc, qui audierunt ab ipso, quod Ioannes Apostolus discipulus Domini, apud Ephesum cum Balneas lauandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, exiuerit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corrumpantur, in quibus Cerinthus lauatur veritatis inimicus. Idem etiam ipse Polycarpus Marcioni aliquando cum occurrisset, dicenti sibi: Agnosce nos. Respondit: Agnosco primogenitum Sathanz. Tanta tunc Apostoli, atque eorum discipuli in religione cautela utebantur, vt ne verbi quidem communionem, cum aliquo eorum; qui à veritate deuiuerant, habere paterentur. Sicut & Paulus dicit. Hæreticum hominem post vnam correctionem deuita. Hæc Irenæus. Et eadem ferè verba citantur sub nomine Bedæ, in cap. omnibus. xxiiij. q. j. Cum igitur tam multis, vrgentissimisque rationibus ostenderit iustam esse hæreticorum excommunicationem, opus est, vt quicumque se fidelem catholicum esse, & existimari optat, vitet consortia, & colloquia cuiuscunque manifestè hæretici, ne contrarium faciens iustam aliis præbeat suspicandi occasionem, se etiam eodem crimine hæresis esse infectum quo ille, cum quo conuersatur,

An hæreticus possit post mortem excommunicari.

C A P. XIX.

Hominem mortuum non posse excommunicari, cuiuscunque theologo, vel mediocriter sacram scripturam intelligenti est apertissimum, quoniam potestas iurisdictionis, quæ ad excommunicandum aliquem est à Christo saluatore nostro prælati & ecclesiæ concessa, ad solos viuos, & super terrâ existentes concessa est, non autè mortuos, qui aut supra terrâ, aut sub terra locati sunt. Nā potestatem

hanc

A hanc excommunicandi incorrigibilem, aut contumacem (vt proxime præcedenti cap. sacrorum doctorum testimonio docuimus) Christus saluator noster concessit per hæc verba, sic dicens: Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Illa autem verba, vt ex ipsius Evangelij litera facillime constat, ad eos solos referuntur, qui semel, & iterum à fratre, & tertio à prælato correpti, emendari recusant tanquam cōtumaces, & rebelles. Ex quo Evangelij processu, theologi omnes concordati sententia colligunt, non pro quolibet peccato etiam mortali posse dari sententiam excommunicationis: sed oportet esse annexam contumaciam, sine qua sententia excommunicationis ferri non posset. At mortuus cum non possit semel admoneri, aut à fratre, aut ab ecclesia nunquā post mortem poterit dici contumax, aut rebellis, quo fit, vt nec excommunicari possit post mortem. Forte quis dicit mortuum non excommunicari propter contumaciam, quam post mortem habuerit: quia huiusmodi talis illi contingere non potest: sed propter contumaciam, quam habuit ante mortem, quæ quia ipso viuente non innotuit: sed post mortem, ideo mortuus excommunicatur. Sed hoc fieri non posse, verba, quæ Christus saluator noster statim post præcedentia, ad excommunicationis confirmationem dixit, apertissime conuincunt. Nam post illa verba, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus, statim subdidit: Quodcūq; solueris super terram, erit solutum & in cælo, & quodcūq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælo. Per quæ verba (vt proxime præcedenti capitulo ex Hieronymi testimonio ostendimus) Saluator noster ipsam excommunicandi potestatem ecclesiæ concessam, amplius declarauit, & ratam, & firmam esse ostendit. Si quis tamen in hac re soli Hieronymo non fidit, nec solo illius testimonio est contentus, plures alios possem ex sacris doctoribus ad huius rei testimonium afferre. Ne tamen nimia prolixitate in re tam clara grauem Lectorem, solos duos alios probatissimos testes, omnique (vt dicitur) exceptione maiores proferam, qui per præfata Saluatoris nostri verba conuincere nituntur potestatem excommunicandi datam esse ecclesiæ. Primus est Vrbanus Papa & martyr in epistola de communi vita, & oblatione fidelium, qui postquam inhibuit ne ecclesiæ facultates caperentur in alios vsus conuertenda, &

Mat. 18

E

Irenæus

Tim. 3

cuicumque diripienti illas excommunicationē minatus est, ne talē excommunicationē aliquis cōtemnere auderet, ipsam excommunicationē potestatem, per illa Saluatoris verba probat, quibus ait: Quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatū & in cœlo. Gelasius Papa in c. legatur. & in ca. Nec quisq; per illa eadē verba probat potestātē excommunicationis datam esse ecclesiæ. Illa autem Saluatoris nostri verba, de solis illis loquuntur, qui sunt super terram, hoc est, de illis, qui vitam in hoc mundo degunt, nō autē de mortuis qui aut supra terrā, aut sub terra sunt. Solos ergo vivos ecclesia ligare, aut soluere potest, non autē mortuos. Et hanc sententiā reuertunt nō solum theologi omnes: sed etiā iuris canonici periti. Aliqui tamen canonistę ab hac lege excipiunt hæreticū hominem, qui licet defunctus huic seculo sit, propter criminis tamen grauitatē dicunt illū posse etiā post mortem excommunicari. Nam Glossator Decretalium in c. si quis Episcopus. de hæret. in verbo, post mortē, postquā ad suā sententię confirmationē citauit c. sane. xxiiij. q. ij. deinde sibi ipsi obiicit, & respōdet per hæc verba. Contra, quia crimina morte extinguuntur. xxiiij. dist. quorundā. xxiiij. q. ij. c. j. & crimē cū pœna sit extinctū. C. si reus, vel accū. mor. sue. l. ij. Hoc tamē speciale est in crimine hæresis in criminis detestationem, vt post mortē possit accusari, & excommunicari. Hęc glossator Decretalium. Abbas in expositione præfati c. si quis Episcopus. eidem subscribit sententię, dicens etiā hoc esse speciale hæretico, vt post mortē possit excommunicari. Sed re vera (vt ingenue loquar) misere errauit vterq; quoniā nec Pōtificū in hac re potestātē intellexit, nec virtutē excommunicationis considerauit, nec verba Gratiani, & quæ ille ex aliis authoribus ibidē citat, interius penetrauit. Post mortē quidē dānari potest aliquis de hæresi, hoc est, dari sententiā, per quā declaratur illū fuisse hæreticum, & in hæresi ex hoc seculo decessisse: quia nulla pœnitentię signa ante mortem ostēdit. Non tamen cū damnatur hæreticus defunctus, tunc excommunicatur, sed declaratur illum tunc fuisse excommunicatū, cum primo factus est hæreticus. Nam (vt præcedenti c. diximus) hæreticus etiā ante iudicis declarationē, est ipso iure excommunicatus. Quoniā & si quis adeo oculatus fuerit hæreticus, vt nūquā ad notitiā iudicis peruenerit, si tamē hæresim suā exterius vtcūq; prōdiderit, & nō in solo

corde

A corde celauerit, nō tamen propter hoc ab excommunicatione liberabitur, cū talis excommunicatio nō ab homine pendeat, vt vim suā habere possit: sed sit ab ipso iure inflicta. Qui ergo post mortē de hæresi dānatur, non tunc excommunicatur: sed declaratur fuisse ante mortē excommunicatus: & in excommunicatione defunctus, vt deinceps iā non pro illo sicut pro aliis, alicui orare liceat, & omnes intelligant illum, qui pro hæretico damnatus est, non habere partem in orationibus, quas ecclesia facit pro defunctis. Neq; aliud dici posse, auctoritate, & ratione vrgentissima id conuincere volo. Leo Papa in epistola ad Rusticum Narbonensem Episcopū, quæ est. lx. in ordine epistolarum suarum, sic ait: De communione priuatis, & ita defunctis horū causa iudicio Dei reserua da est, in cuius manibus fuit, vt talium obitus non vsque ad cōmunionis remediū differretur. Nos autem quibus viuētib; nō cōmunicamus, mortuis cōmunicare nō possumus. Hęc Leo Papa, & habentur in volum. Decret. xxiiij. q. ij. De communione. Ex quibus verbis constat Leonis Papę sententiā esse, neminē post mortem ab excommunicatione, in qua decessit, posse post mortem absolui. Et inde deducitur, vt eodem modo nemo, qui sine excommunicatione decessit, possit post mortē excommunicari. Hęc autē collectio probatur esse bona testimonio Vrbanus Papę in epistola ad Guilielmundum Episcopū, qui ex illis beati Leonis verbis eandem format consequentiam, sic inquit: Inter ceteros quippe nostrę fidei patres beatus Leo Papa doctor egregius. Quibus viuus (inquit) non cōmunicamus, nec mortuis communicare debemus. Constat ergo quibus viuus (vt ex opposito loquamur) cōmunicamus, mortuis quoq; cōmunicare possumus. Hęc Vrbanus Papa, & habentur in cap. Sanē quod super. xxiiij. q. ij. Gelasius Papa in cap. legatur. eadē causa & quæstione, dicit apertissime nullum post mortem posse ab excommunicatione in qua decessit, absolui, & in suā sententię confirmationem adducit illa sæpe iam repetita verba, quæ Saluator noster dixit beato Petro. Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis. Quæ verba doctissime annotans Gelasius ait: Super terram (inquit) nam in ligatione defunctum, nunquam dixit esse absoluum. Hęc Gelasius. Ex quibus verbis apertissime

Leo Pa.
pa pri-
mu.

Vrb. Pa.

Matt. 16

Gel. Pap.

constat Gelasium Papam hac ratione moueri, vt dicat defunctum non posse ligari, aut absolui: quia videlicet non est super terram. Hæc autem ratio æque vrget circa hæreticum defunctum, sicut circa omnes alios defunctos: quoniam hæreticus defunctus non magis est super terram, quàm cæteri mortui. Cum ergo eadem ratio sit circa hæreticum defunctum, quæ circa alios mortuos, oportet, vt eadem lege iudicentur hæretici defuncti, qua circa excommunicationem alij defuncti iudicantur. Quoniam aut ratio illa à Gelasio data nõ bene de alijs defunctis probat, quod solui, aut ligari non possunt, aut etiam de hæretico sicut de alijs concludit. Præterea Salomon ait: si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit. Lignum de quo loco isto Salomon loquitur, tunc cadere dicitur (vt Hieronym. ibidem interpretatur) quando homo moritur. Sed in quocunque loco ceciderit, ibi erit: quia sicut eum mors occupauit, ita post modum reperietur. Ex qua Salomonis sententia conuincitur, vt qui non est in morte excommunicatus, nec possit etiam post mortem excommunicari. Hanc nostram argumentationem confirmat id, quod Gelasius Papa ait in cap. Nec quisquam. xxiii. q. ij. vbi differens de mortuo an possit ab excommunicatione absolui, aut ab ea ligari, hæc ait: Cæterum de eo, qui in diuino iudicio est constitutus, nobis fas non est aliud decernere præter id, in quo eum dies supremus inuenit. Hæc Gelasius. Quæ verba cum illis, quæ ex Salomone citauimus, manifestissime consonant. Rursum eodem modo potest Papa aut quiuis alius Episcopus hæreticum defunctum excommunicare, sicut potest iniuste de hæresi damnatum absolueri, prout definitum est in actione prima quintæ synodi, quam Gratianus citat in cap. sane quod fertur. xxiiij. q. ij. At cum absoluit illum, qui iniuste de hæresi damnatus fuerat, non absoluit ab excommunicatione: quia constat nullam fuisse, neque in illam incidisse: sed solum declarat illum non fuisse excommunicatum: ergo cum post mortem damnat hæreticum, aut excommunicat, solum declarat illum fuisse hæreticum, & propter hæresim fuisse excommunicatum, ac proinde non esse pro illo deinceps orandum. Deinde quod dicunt hoc esse speciale hæreticis, vt propter criminis grauitatem possint post mortem excommunica-

ri, ap

Ari, apertissime ostendit eos ignorare, ad quos se extendit potestas excommunicandi ecclesie concessa. Nam si hoc bene introspexisset, nunquam hoc dixissent: Quis vnquam diceret prætorẽ alicuius ciuitatis posse punire maleficos in alia ciuitate commorantes, in qua nullam prorsus habet iurisdictionem, etiam si illi grauisime peccarent? Aperta quidem est regula iuris in vj. quæ talem sententiam, & punitionem damnat & irritat. Sententia (inquit regula) non a suo iudice lata, nulla est. Si tamen Rex propter criminis grauitatem, quod in alia committitur ciuitate, nouam quãdam prætori alterius ciuitatis concederet potestatem, vt maleficos, sceleratissimosq; homines, quos in ciuitate suæ iurisdictioni aliàs non subiecta, nouerit, punire possit, tunc noua illi concessa potestate poterit in illos sententiam firmam dicere, contra quos antea nihil prorsus efficere valebat. Potestas excommunicandi, quam ex Euangelio didicimus ecclesie datam esse ad solos viuos se extendit, vt clarissime constat ex verbis Euangelij, & ex interpretationibus sacrorum doctorum, quos supra citauimus. Si ergo aliquis Episcopus mortuum excommunicare tentauerit, in eum, qui sibi subditus non est, sententiam dicet, sietq; necessario, vt sententia illa: quia non a suo iudice lata, iuxta regulam iuris, sit nulla censenda. Si Deus ultra illam generalem potestatem supra viuos datam, specialem aliquam aliam concessit ecclesie potestatem, vt hæreticos propter grauisimam hæresim vitium, possit etiam post mortem excommunicare, tunc cedam. Cum tamen nullam possint specialem aliam, & latiore potestatem ostendere supra hæreticos fuisse à Deo concessam, nescio qua fronte dicere audent, hoc esse speciale in hæretico, vt propter criminis grauitatem possit post mortem excommunicari. Est enim speciale aliquid in crimine illo, per quod reliqua vitia superat in malitia: sed nõ est speciale aliquid in potestate excommunicandi à Christo ecclesie concessa, ita vt latiorẽ supra hæreticos, quã supra alios illi cõcesserit potestatem. Hæc autem potestatem oportebat illos magis, quàm criminis grauitatẽ inspicere, vt recte de hac quaestione definire potuissent: quoniam excommunicatio ipsa, vt firma sit, magis ex potestate sibi collata, quã ex criminis grauitate pedit. His igitur vrgentissimis rõnibus motus, dico hæreticũ hominẽ posse dånari post mortem, hoc est, per sententiã declarã-

E 3

ri fuisse hæreticum, & in hæresi vsq; ad mortem perseuerasse, & per consequens fuisse in excommunicatione defunctum, nego tamen illum post mortem posse tunc primo excommunicari, cum per mortem sit iam extra hominum iudicium constitutus. Neq; aliud dicit Gratianus in xxiiij. quæst. ij. parte ij. quoniam illic dicit hominem posse de crimine hæreseos accusari, & damnari post mortem, quod & nos fatemur, nunquam autem dicit illum, aut aliquem alium post mortem posse excommunicari, si quæras cur possit quis post mortem de hæresi damnari, non autem excommunicari, respondeo hanc esse causam, quòd sententia damnans hæreticum mortuum, est velut declaratoria operum præteritorum, declarans illum hanc aut illam hæresim pertinaci animo fuisse amplexatum, & per consequens fuisse eo ipso excommunicatum: quod (vt clarissima constat) etiam post mortem fieri potest. Excommunicatio vero non tam est sententia, quàm sententiæ executio. Sicut enim aliud est furem suspensio dignum censere, & aliud furem suspendere, ita etiam aliud est decernere aliquem esse excommunicatione dignum, aut illum iam fuisse excommunicatum, & longe aliud est illum actu excommunicare. Primus quidem dicitur sententia: secundus vero non est sententia: sed executio sententiæ iam pridem lata. Esto, excommunicatio sententia dicenda sit: non tamen solù illa erit præteriti operis declaratoria, sed presentis poenæ inflictiua. Per excommunicationem si quidem non solù declaratur illum cui infertur excommunicatio, aliquod lethale crimè cõmississe, propter quod solù inferenda est excommunicatio: sed vltra hoc infligitur poena, qua excluditur excommunicatus à participatione, & excommunicatione fidelium. Hæc autem poena non potest infligi defunctis, cum sint iam extra humanum iudiciũ constituti. Cuius autem quis de hæresi damnatur, & hæreticus iudicatur, nulla illi spiritualis infligitur poena: sed solum de opere iam olim dum viueret, factò, declaratoria quedam profertur sententia, quæ declarat illum fuisse hæreticum, & in hæresim fuisse defunctum. Quæ sententia nõ parui est momenti, nec frustra & inutiliter datur: sed ad multa, quæ inde iure facta occurrunt, valde conducit: ad omnes, scilicet poenas corporales, quæ corpus hæretici contingere possunt: quoniam hoc, & quæ illud contingunt, in terra sunt, & hominum potestati

A testati subiecta. Primo quidem valet ad confiscationem bonorum ipsius hæretici faciendam. Nam bona illius, qui viuens in hæresi latuit, si post mortem constat illum fuisse hæreticum, eo ipso sunt confiscata, vt decernitur in capit. Accusatus. §. in eo. De hæreticis. libro vj. Valet etiam talis sententia, ad filiorum infamiã aliis innotescendam. Erant quidem filij parentis hæretici (vt supra docuimus) ipso iure infames: sed quia paternum crimen vnde ad filios infamiã deriuatur, latebat: ideo aliis erat ignota filiorum infamiã. Vt autem defunctus damnatur de hæresi, eo ipso omnibus hanc damnationem sciētibus filiorum infamiã innotescit. Deinde damnatio hæretici defuncti hoc tertium efficit, manifestare videlicet aliis corpus illius indignum esse ecclesiastica sepultura, in qua reconditum est. Nam (vt præcedenti cap. ostendimus) hæreticus à iure priuatur ecclesiastica sepultura. Quo fit, vt postquam de illius hæresi post mortem constiterit, corpus illius si ab aliis fidelium corporibus possit discerni, sit ab ipsa sepultura tanquam à re iniuste possessa separandum, & extra ecclesiam eiiciendum. Sic enim concilium Constantiense de corpore Ioannis B. Vuiclef hæretici iam tunc defuncti, censuit esse faciendum. Nam sess. viij. postquam idem concilium declarauit illum fuisse hæreticum, nec vnquam de illius poenitentia constituisse, hæc addit verba. Decerniturque, & ordinat hæc sancta synodus, corpus eius, & ossa (si ab aliis fidelium corporibus discerni possunt) exhumari, & procul ab ecclesie sepultura iactari, secundum canonicas, & legitimas sanctiones. Hæc concilium. Demum valet hæc sententia, qua aliquis post mortem de hæresi damnatur, vt omnes, vel ex eo intelligant nefas esse, & impium pro illo, tanquam pro homine excommunicato, & in excommunicatione defuncto Deum orare. Ad hæc omnia valet sententia, qua aliquis post mortem damnatur de hæresi: non tamen valet ad excommunicationem illi inferendam.

Cõcilium
Constant.

*Respondetur obiectionibus, quæ pro Abbatis,
& Glossæ opinione afferri possunt.*

C A P. X. X.

Hic tamen fortasse aliquis Abbatis, aut Glossæ in hæ parte patronus mihi obiiciet, hæreticos multos post

mortem fuisse ab ecclesia anathematizatos. Nam cōcilium Constantiense sess. viij. anathematizavit Ioannem Vuiclf iam tunc defunctum. Et in quinta synodo actione prima, anathematizati sunt Dioscorus, & Eutyches, & alij multi hæretici, qui iamdiu ante annos multos fuerant mortui. In sexta synodo actione vltima, anathematizati sunt Theodorus Paranita, Sergius, Pyrrhus, & Paulus, & Honorius, & multi alij hæretici, qui omnes iam erant mortui: Et in cap. si quis Episcopus, extra de hæreticis, præcipitur, vt anathema dicatur post mortem Episcopo, qui hæredes instituerit hæreticos, aut paganos. Fateor quidem post mortem posse aliquem anathematizari, non tamẽ excommunicari. Non sunt enim idem prorsus anathematizare, & excommunicare, aut anathema, & excommunicatio. Hoc aut emita esse, vel ex eo constare potest quòd multi sunt, qui hæreses & hæreticos anathematizant, qui nullam prorsus habent excommunicandi potestatem. Nam omnis, qui hæresim, quam prius tenebat, deserit, cum ad ecclesie communionem recipitur (vt supra docuimus) cogitur prius abiurare, & anathematizare hæresim, qua macularis fuerat: sicut patet in cap. Ego Berengarius, quod habetur, de consecr. dist. ij. Non tamen omnis talis hæreticus respiciens, potestatem excommunicandi habet. Præterea sæpe ecclesia in suis sententiis, post verbum excommunicationis addit verbũ anathematis, dicens: Excommunicamus, & anathematizamus, prout patet in cap. Excommunicamus. primo, & secundo, extra de hæreticis. Et in cap. cum non ab homine, extra de iudiciis. Primo præcipi, vt clericus incorrigibilis excommunicetur, ac deinde, vt anathematis mucrone feriatur. Ex quibus omnibus apertissime constat non esse idem prorsus excommunicatio, & anathema: sed aliquid addere anathema supra excommunicationem, præsertim quòd perpetuo, vbi ista duo coniunguntur, verbũ anathematis semper ponitur post verbũ excommunicationis, & nunquam ante illud collocatur. Rursum cum Petrus in atrio Principis sacerdotum se calefaceret, & tertio negaret se Christi discipulũ esse, dicit Marcus Euangelista de illo, quòd cepit anathematizare, & iurare: quia nescio hominem istum. Certum autẽ est, Petrum tunc nullum excommunicasse, quamuis anathematizauerit. Ex his omnibus luce clarius constat, aliquid esse disertmen inter

has

A has duas voces, anathematizare, & excommunicare. Oportet igitur harum vocum significationes explicare: quoniam inde tota huius quæstionis summa pendet, & ex illarum ignorantia multi occasionem erroris sumpserunt, putantes eandem prorsus vtriusq; vocis significationem, cum tamen sit valde diuersa. Anathema Græca vox est, & significat donaria, quæ Deo, aut sanctis eius offeruntur, & in templis honoris gratia suspenduntur. Et iuxta hanc nudam vocis significationem, sæpissime in sacris literis præsertim in veteri testamento reperitur. Nam (vt alia omittam) illud est manifestissimum, quod in libro Iosue de expugnatione ciuitatis Iericho legitur, vbi hæc habentur: Cũmq; septimo circuitu clangenter buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israël. Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: sitque ciuitas hæc anathema: & omnia, quæ in ea sunt Domino. Ciuitatem, & omnia quæ in illa erant, præcepit esse anathema Domino: quia omnia, quæ in illa erant, volebat Domino seruari, & illi in sacrificium offerri: ita vt ex illis nihil sibi ipsi aliquis seruare auderet. Cum autem de spoliis ciuitatis tulisset ac sibi seruasset Acham filius Charmi, iratus est Dominus, & dixit filiis Israël: Anathema in medio tui Israël: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te, qui hoc contaminatus est scelere. Anathema vocauit hoc loco spolia, quæ sibi seruauerat Acham filius Charmi: quoniam illa ad hoc destinata erant, vt Deo dicarentur. Sicut autem nefas est contingere ea, quæ Deo sunt oblata, ita etiam nefas est conuersari cum his, qui ab ecclesia per excommunicationem sunt præcisi. Et ob hanc causam similitudine per contrarium ducta is, qui excommunicatus est, vocatur anathema. Sic accepit Paulus, cum in epistola ad Galatas ait: Si quis vobis Euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit, hoc est, excommunicatus, & à Deo separatus. Hæc omnia testimonio beati Chryostomi comprobantur, qui homilia sextadecima super epistolam ad Romanos ita inquit: Quemadmodum anathema, donumq; id quod Deo oblatum dedicatur, nemo est, qui temere manibus contingere audeat, neque ad id propius accedere: sic & eum, qui ab ecclesia separatur, ab omnibus abscondens, ac tanquam longissime abducens, hoc nomine à contrario, sci licet ap-

E 5

Mat. 14

Gal. 1

Chryost.

pellat, magno cum terrore omnibus interminatus, ab eo, ut separarentur, ac pedem referant. Anathemati enim honoris gratia appropinquare nemo audebat: ab eo autem, qui ab ecclesia abscissus erat, ex opposito omnes sententia separabantur. Quapropter separatio quidem tum hæc, tum illa: ex æquo à vulgo alienatio erat. Separationis vero modus non vnus: sed illi contrarij. Ab illo enim abstinebant, tanquam Deo dicato: ab hoc autem decedebant, tanquam à Deo alienato, & ab ecclesia abscisso. Hactenus Chrysostomus. Et eadem post illum dicit Theophilactus interpretans illud Pauli ex epistola ad Romanos. Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et hoc idem asserit quinta synodus, cuius testimonium citatur à Gratiano in cap. Certum. xxiiij, quæstione iij. in quo hæc habentur verba. Nihil enim aliud significat anathema, nisi à Deo separationem. Quod intelligendum est, secundum illam significationem, secundum quam anathema applicatur excommunicationi, & de illa sola loquebatur quinta synodus, vt patet ex literæ circumstantiis, quæ semper solent verum, & germanum literæ sensum aperire. Alias quidem, iuxta plenariam illius vocis significationem, multo plura significat quàm separationem à Deo, prout aperte constat ex testimoniis sacræ scripturæ & sanctorum virorum, quæ supra citauimus. Iuxta hunc modum accipitur anathema, quoties in conciliorum definitionibus aut Pontificum decretis dicitur. Si quis hoc, aut illud dixerit, aut fecerit, anathema sit: hoc est maledictus, & ab ecclesiæ consortio alienus. Nam anathematis vox, vt per similitudinem ad excommunicationem applicatur, non solum minorem excommunicationem exprimit, sed etiam maiorem, per quæ excommunicatus ab ecclesia abscinditur atque separatur. Sic enim docetur expresse in capite, Engertudâ, iij. q. iij. Ab hoc nomine anathema, deriuatur verbum anathematizo, quod significat maledicere, detestari, deuocere. In cuius rei testimoniū (vt prophanos omittam auctores) solum beatum Augusti. profero, qui in quæstionibus super librum Numerorum quæstio. xliij. hæc ait: Hinc dictum est anathema, quod detestabile aliquid, & abominabile videatur. Vt enim nihil inde victor in vsus suos auferret, sed totum in pœnam luendam voueret, hoc erat anathe-

mare,

A mare, quod vulgo dicitur deuotare. Origo autè huius verbi est in Græca lingua, ab his rebus, quæ vocæ & profolutæ, hoc est, promissæ & reddite, sursum ponebantur in templis: à vocibus Græcis, *ἀνατίθειν*: hoc est, sursum ponere, vel fingendo vel suspendendo. Hæc Augustin. Anathema ergo iuxta Augustinum, est idem quod abominabile & detestabile. Anathematizare autem, vel (vt ille ait) anathemare, est abominari, maledicere, detestari. Et iuxta hanc significationem capitur hæc vox, anathema, apud Marcū euangelistam loco superius citato, cum dixit, quòd Petrus cepit anathematizare & iurare: quia non noui hominem istum. Iurauit enim tunc Petrus iuramento per execrationem, quod (vt August. super Psal. vij. docet) est omnium grauissimum iuramentum. Iurans Petrus maledicebat sibi ipsi, & maledictiones imprecabatur, vt maior suo iuramento adhiberetur fides: ac si dixisset: Maledictus ego sim à Deo, & talia aut talia addat mihi Deus, hæc, aut illa super me veniat, si noui hominem istum. Hoc certe est iurare & anathematizare. Et hoc aut aliquod aliud simile credendū est Petrum negantem dixisse, propter quod dictus est anathematizari & iurare. Nam iurans non alium, sed se ipsum anathematizauit. Ex quibus omnibus iam apertissime constat, aliquam esse differentiã inter anathematizare, & excommunicare, eam scilicet quæ est inter maledicere aut detestari, & excommunicare. Habent enim illa duo talem ordinem inter se ipsa, quòd nec semper ab inuicem separantur, nec semper se necessario consequuntur, vt eidem semper conueniant. Nam quæuis idem possit excommunicari & anathematizari, non tamen consequens est, vt omnis quem anathematizamus aut maledicimus, sit eo ipso excommunicatus: neque e contrario consequens est, vt omnis excommunicatus, sit eo ipso anathematizatus, aut maledictus. Et propter hanc causam ecclesia postquam aliquem publice & nominatim excommunicauit, anathematizare cõseuit. Tunc anathematizat, quando maledictionis verba & imprecationes quasdam contra excommunicatum profert, vt puta dicendo Psalmum cvij. maledictionibus plenum, qui in aliquibus ecclesiis tunc legi solet. In aliis ecclesiis quædam ceremoniæ horridis plenæ, post datam excommunicationem, fieri solent. Candelæ accensæ, aqua desuper infusa, coram populo à sacer-

dot

Rom. 9

Augusti.

Mar. 14

facerdotē extinguntur, qui tunc hæc dicit verba. Sicut hæc candela extinguitur in hac aqua, ita anima huius excōmunicati pereat in inferno. Deinde in signum tristitię pro anima sic pereunte, signum crucis eleuatū velamine nigro tegitur. Cum hæc aut alia similia ecclesia contra excōmunicatum facit, tunc illum anathematizat. Et hoc aut aliud simile quidquam fieri præcipit Pontifex cum clerico incorrigibili, quem in cap. Cum ab homine, extra de iudiciis, supra citato postquam excōmunicatus fuerit, præcipit si emendari noluerit anathematis mucrone feriri. Ex quibus omnibus apertissime constat, in conciliorum aut Pontificum decretis non frustra & sine causa post verbum excōmunicationis, additum esse verbum anathematis. Nam potest excōmunicationem ad maiorem horrorem & metum aliis incutiendum, placuit superaddere maledictionē, quæ anathematis nomine significatur. Vnde patet misere errasse Syluestrum de Priero, qui in sua summa, titulo excōmunicatio, primo, quæstione vltima, dicit idē prorsus esse anathema, & maiorem excōmunicationem, & diem anathematizare & excōmunicare maiori excōmunicatione. Ad cuius sententię persuasione[m] profert illud capit. Engertudam. iij. quæst. iij. Sed re vera (vt ingenue loquar) ille non intellexit textū: quoniā si bene intellexisset, nouisset optime nihil prorsus illius fauere sententię. Nam textus ille dicit quòd anathema maiorem explicat excōmunicationem: quòd intelligendum est, quando iuxta illā significationem capitur, iuxta quam applicatur excōmunicationi. Nūquam tamen textus ille dicit quòd anathema non significet aliud quàm excōmunicationem, aut quòd anathematizare non significet aliud, quàm excōmunicare. Deinde, id quod textus ille ait, anathema significare excōmunicationem maiorem, sic intelligendum est, quòd maledictio quæ anathematis voce significatur, non datur nisi maiore excōmunicatione præcedente. Itaq; anathema maiore[m] significat excōmunicationem, quia cū anathema dicitur, datur intelligi maiore[m] iam præcessisse excōmunicationem, postquam solam dici solet anathema, id est, maledictio. Omitto quàm bellam illius vocis anathema, Syluester reddat etymologiam. Non quidem miror quòd hæc ille ignorauerit, sed miror valde quòd tanta cum autoritate docere non sit veritus

A ritus quæ prorsus ignorabat. Et certe ista aduersus illū non dixissem, si ille cum aliis fuisset vel parum modestus. Nam Angelum de Clauasio authorem summæ angelicæ, virum quidem, præter doctrinā quam habuit non modicam, multis miraculis clarissimum, sæpe iniuriose tractat: cum tamen multa frequenter nec vno mutato verbo, ab illo furatus sit: prout facile poterit illius tam multa furta deprehendere, quisquis illius summā cum angelica summa conferre voluerit, quamuis ille ad hoc laborasse videtur, vt furta occultaret, quia quæ Angelus sub vna dictione posuerat, ille in aliam dictionem transferre curauit, ne forte qui vtranq; summam in eadem materia legeret, furturn deprehendere posset. Fieri igitur oportuit cum Syluestro, vt cum ille toties male locutus fuerit, male etiam aliquando audiret. Fatemur itaque defunctos non solum hæreticos sed etiam catholicos posse à viuentibus anathematizari, non tamen excōmunicari. Nam sæpenumero videmus, vt filij viuentes parentibus suis defunctis maledicant, & illos detestentur, & abominentur, male illis imprecantes, quia forte parentes dum viuerent, fuerunt suarum rerum prodigi, aut

B quia male cum illis hæreditatem diuiserunt, aut propter aliam similem causam. Quo sic eueniente, filij parentes suos defunctos anathematizant, non tamen perinde eos excōmunicant, quia non omnes id facere possunt, cum excōmunicare sit actus potestatis & iurisdictionis, quam non omnes habere, apertissime constat. Ecclesia tamē non consueuit anathematizare, hoc est, maledicere, nisi illum qui prius excōmunicatus fuisset. Quamuis igitur anathematis voce (vt diximus) ecclesia aliquando vtatur pro excōmunicatione, non tamen hoc semper facit. Concilium ergo Constantiense anathematizauit Ioannem Vuiclef defunctum: quinta synodus plurimos hæresiarchas iam mortuos anathematizauit: sexta synodus anathematizauit alios multos hæreticos, hoc est, maledixit illis, & imprecationes in illos dixit, non tamen illos excōmunicauit. Neq; vnquam Concilium in suis definitionibus, aut Pontifex in suis decretis, vsus est verbo excōmunicationis contra illos hæreticos, sed solo verbo anathematis. Intelligebant siquidem optime tam concilia quàm Summi Pontifices, se iam super illos potestatem aut iurisdictionē non habere: &

sciebant

sciebant non par. um esse discrimen inter anathema & excommunicationem. Illud etiam quod ex concilio Africano citatur in cap. Si quis Episcopus, extra de haereticis, ad eundem modum est interpretandum, ita ut ibi anathema capiatur pro maledictione non pro excommunicatione. Nam si pro excommunicatione poneretur, dixisset, sit anathema hoc est sit excommunicatus, & non dixisset, dicatur illi anathema: Quoniam tale genus locutionis inusitatum est in ecclesia, ut pro eo quod est excommunicare, ponatur dicere alicui excommunicationem. Iubet igitur conciliū, ut Episcopo qui haereses instituerit haereticos aut paganos, dicatur anathema, hoc est, maledicatur ab omnibus, omnes illi imprecantur, omnesque illum maledictum appellent. Esto etiam, illic anathema pro excommunicatione ponatur, nihil tamen nostrae obuiabit sententiae: quoniam (ut ex ipso verborum contextu conuincitur) sententia illa quae illic contra talem Episcopum profertur, est solum declaratoria poenae iam olim illatae, & non executio nouae excommunicationis. Si dixisset concilium, sit anathema, videretur sensisse tunc primum post mortem, excommunicationem esse inferendam, quia praecipiens esse anathema aperte innuere videtur, ante non fuisse anathema. Cum vero concilium praecipiat ut dicatur anathema, satis clare ostenditur sententiam esse declaratoriā. Quia quod ait, dicatur anathema, tantum valet, ac si dixisset, appelletur excommunicatus, vocetur maledictus. Et hunc esse verum literae sensum, verba quae sequuntur apertissime declarat. Nam postquam dixerat concilium, dicatur ei anathema, statim subdidit: atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur. Erat quidem olim consuetudo ut catalogus haberetur in ecclesia omnium Episcoporum defunctorum, qui illius fuerat pastores, & talis catalogus publice ante altare legebatur coram populo, ut populus illos domino commendaret. Praecipit igitur concilium Africanum ut Episcopus qui haereses instituit haereticos aut paganos, non scribatur in catalogo Episcoporum, nec nomen illius recitetur inter nomina aliorum Episcoporum. Hanc fuisse olim ecclesiae consuetudinem, & hanc esse concilij Africani sententiam apertissime conuincitur per id quod beatus Leo Papa ait in quadam epistola ad Anatholium Constantinopolitanum Episcopum,

A pūm, quae est xxxviij. in ordine epistolarum suarum. In illa enim epistola idem beatus Papa respondet ad quasdam quaestiones à praefato Anatholio propositas, & ad tertiam quaestione respondens, sic ait. De nominibus autem Dioscori, Iuuenalis & Eustachij, ad sacrum altare non recitandis, dilectionem tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidem constituti, faciendum esse dixerint: quodque honorandae sancti Flauiani memoriae non repugnet, & à gratia tua christianae plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis est atque incongruum, eos qui innocentes & catholicos sua persecutione vexarunt, sanctorum nominibus sine discretionem misceri. Haec Leo Papa huius nominis primus. Et alius etiam beatus Leo tertius huius nominis Papa, in epistola pro confirmatione sextae synodi generalis ad Constantinum Imperatorem missa, quae habetur in vltima actione eiusdem synodi, eandem ostendit consuetudinem, & textum illius capituli, si quis Episcopus, aperte declarat, cum ait. Anathematizamus praeterea (inquit Leo tertius) proinde atque execramus omnes haereses, omnisque earum auctores, atque fautores, qui aduersus apostolicam & orthodoxam fidem diabolicis decepti fallacis falsitatis errores in ecclesiam conati sunt introducere, id est Arrium, Sabellium, Macedonium. Et multis haereticorum nominibus recensitis, tandem subdit. Quos sancta catholica atque Apostolica ecclesia de catalogo fidelium patrum, utpote zizania de area Dominicae ecclesiae gehennae supplicio abdicanda per ventilabrum diuinae discretionis abiecit. Haec Leo tertius. Ex quibus duobus tam fidelissimis testibus aperte constat verus atque germanus sensus illius capituli: si quis Episcopus, praecipit namque concilium, ut ille talis Episcopus qui haereticos aut paganos haereses instituit, post mortem non appelletur Episcopus aut Dei sacerdos, sed dicatur anathema, hoc est, maledictus, detestabilis, abominabilis, & nomen eius in catalogo Episcoporum defunctorum non recitetur. Secundo potest mihi aliquis obicere, illud secundum capitulum, quod incipit, à nobis; extra de sententia excommunicationis, ubi Papa Innocentius definit, post mortem posse dari absolutionem defuncto in excommunicatione decedenti, & deinde dicit ecclesiam in certis casibus

casibus posse ligare mortuos & soluere. Hic textus in superficie sola inspectus, nostram videtur prorsus destruere sententiã, sed bene consideratus & acutius examinatus pro nobis sententiã dicit, tantum adest vt vel ex longinquo nos oppugnare velit. Pro cuius clariori intelligentia admoneo lectorem, vt consideret, quòd excommunicatio quæ in vnam aliquam personam fertur ad plures personas suos extendit effectus. Nam excommunicatio nõ solum pertingit ad excommunicatum, sed etiam ad alios: quoniam cum ecclesia aliquem excommunicat, eo ipso alios obligat, ne pro illo publicas & solenes apud Deum effundere preces, aut elemosynas publicas dare, aut sacrificia offerre, aut denique commercium vllum cù illis habere audeant. Ipsummet excommunicatum non vno tantum verbera percudit, sed multis quorum aliqua ad corpus, aliqua ad animam pertinēt. Excommunicatus siquidem tanquam membrũ putridum est, à corpore ecclesiæ abscissus & procul separatus: ob quã causam communes Ecclesiæ orationes, & alia illius bona opera, quæ sibi iniuicem communicant reliqua membra viuã & capiti coniuncta, nullo modo profunt excommunicato. Et hoc est vulnus aut flagellum quod animæ per excommunicationem insigitur. Et circa hoc nihil prorsus potest ecclesia circa defunctum efficere, quoniam anima quæ hoc flagello percuti debet, iam post separationem à corpore, est omnino à iudicio ecclesiæ separata. Præter hoc animæ flagellum, sunt alia quæ ad corpus pertinent, videlicet priuatio ecclesiasticæ sepulturæ: non posse legitimam & validam in iudicio sententiam dicere, & alia multa à iure contra excommunicatos decreta. De his corporalibus pœnis non dubito quin ecclesia illas possit inferre defuncto, quoniam corpus defuncti, & quæ illud contingere possunt, adhuc sunt ecclesiæ potestati subiecta. Potest igitur ecclesia propter aliquam iustam causam, nõ solum hæreticũ, sed etiam quemlibet alium sceleratum hominem defunctum, ad hũc finem excommunicare, vt corpus illius extra ecclesiam iactetur tanquam ecclesiastica sepultura indignum. Potest etiam iusta causa vrgēte, aliũ in excommunicatione defunctũ ad hũc finem absoluere, vt ecclesiastica illi concedatur sepultura, qua ob excommunicationem priuatus fuerant. Deindẽ, quia ecclesia (vt diximus) cum aliquem excommunicat, alios ligat, ne

pro

A pro illo Deum publice orare valeant, aut alia quæ diximus pietatis opera pro illo facere. Quo facto quasi indirecte etiam illum lædit, dum illum priuat suffragiis tam corporis quàm animæ quæ illi ab aliis prouenire possint. Et hoc etiam facere posse circa defunctum ego non dubito, quia licet defunctus ille sit extra ecclesiæ iudicium constitutus, tamẽ alij viuentes, ad quos tale dirigitur ecclesiæ mandatum, ecclesiæ potestati subduntur. Sed quia ex tali mandato nocumentum quoddam inferitur defuncto, ideo tunc ecclesia defunctum excommunicare dicitur: cum tamen vera non defunctus sed viuentes tali excommunicatione ligentur. Et isto modo etiam fatendum est ecclesiam posse absoluere ab excommunicatione defunctũ, qui in illa decesserat. Qua absolute si res bene aduertatur, non tam defunctus, quàm alij viuentes absoluntur. Viuentes siquidem ligati erant, ne pro illo, qui fuerat in excommunicatione defunctus, possent orare. At cõcesso post modum absoluteionis beneficio, absoluitur viuentes, vt libere possint orare pro defuncto, & alia pietatis opera pro illo exercere. Quia tamẽ talis libertas viuentibus concessa, in vtilitatem cedit defuncti, ipse defunctus dicitur absolui. Et iuxta hunc modum ego intelligendum censeo secundum e. quod incipit, à nobis: extra de sententia excommunicationis. vbi Papa decernit ecclesiam posse soluere & ligare defunctos. Nam (vt ex ipsius literæ contextu apertissime cõstat) Papa ibidem de solo illo absoluteionis beneficio loquitur, quod dat viuentibus libertatem vt possint impune pro defuncto Deum orare, & alia pietatis opera pro illo exercere. Et hoc ipsum apertius declarauit, cum dixit, aliquem esse apud Deum qui non fallitur absolutum, qui tamen apud ecclesiam est excommunicatus. Quomodo posset esse apud ecclesiam ligatus, qui apud Deum est absolutus, nisi quia ille ob hoc solũ ligatus dicitur, quia alij ab ecclesia ligati sunt ne pro illo orare possint, & ob hoc dicitur ille ligatus, quia in illius vertitur damnum talis aliorum ligatio. Nam alias illum defunctum qui apud Deum absolutus est, & per consequens illi coniunctus, nõ potest ecclesia illum excommunicare, vt à Deo separet & abscondat. Tam longam traxi de hac re disputationem, quia noui optime esse summe necessaria ea omnia quæ dixi, vt hunc errorem radicatus euellere

F

re possem, & loco illius firmam plantare veritatem.

An episcopus aut quis alius sacerdos factus hereticus amittat illam ecclesiasticam potestatem quae à Theologis dicitur potestas ordinis. C. A. XXI.

Dvas esse ecclesiasticas potestates, vnam quae dicitur potestas ordinis siue sacramentalis, alteram quae dicitur potestas iurisdictionis, vniuersa Theologorum schola docet, & multa sanctorum patrum testimonia confirmant. Potestas tamen ordinis, siue potestatem sacramentalem, quod idem est, diffinit Sanctus Thomas secunda secunda. q. xxxix. art. iij. sic inquires: Sacramentalis potestas est quae per aliquam consecrationem confertur. Dicitur autem sacramentalis à fine ad quem ordinatur: quia omnis talis potestas ordinatur ad consecrationem & ordinationem sacramentorum. Posset etiam dici sacramentalis talis potestas, quia semper donatur alicui per collationem alicuius sacramenti, praesertim iuxta illorum opinionem, qui putant Episcopatum esse alium ordinem à sacerdotio distinctum. Nam qui contrariam tuerentur sententiam, dicent Episcopatum multas habere sacramentales potestates post consecrationem suam, quae tamen non sunt illi per collationem alicuius sacramenti collatae. Haec potestas dicitur etiam potestas ordinis, quia nemo potest illam habere, nisi sit in aliquo certo gradu & ordine constitutus. Potestatem iurisdictionis dicit Sanctus Thomas esse illam quae ex simplici iniunctione aut commissione hominis confertur, vt est potestas excōmunicandi aut absoluendi ab excōmunicatione, potestas definiendi in causis forensibus, Ioannes de Turrecremata lib. j. de summa ecclesiae. c. xcvi. dicit hanc iurisdictionis potestatem esse duplicem iuxta duplex forum, videlicet conscientiae & causarum. Potestas in foro conscientiae est illa quam habet omnis pastor animarum, per quam potest absoluere subditos à peccatis. Potestas in foro exteriori est potestas per quam aliquis in negotiis & causis quae versantur inter homines habet ius definiendi, & sententiam etiam contra inuictum dicendi. Potestates ordinis variae sunt, sicut etiam varij sunt ordines quibus competunt. Quaedam enim potestates ordinis siue sacramentales solis Episcopis conueniunt, vt sunt: posse ordines conferre, confirmare, consecrari

Asecrare ecclesias, aut altaria, aut calices, benedicere sacramentalia reliqua, vt sunt vestes sacerdotales, quae omnia solus Episcopus potest facere. Alij sunt potestates ordinis, quae omnibus sacerdotibus conueniunt. Potestas siquidem consecrandi Corpus Christi, & potestas absoluendi à peccatis, sunt potestates ordinis, quarum quaelibet traditur sacerdoti, in consecratione illius, quando illum ordinat episcopus. Potestatem consecrandi confert episcopus quando tradito calice dicit. Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, missaeque celebrandi tam pro viuus quam pro defunctis in nomine domini. Potestatem absoluendi tradit episcopus his verbis. Accipe spiritum sanctum, quorum remisit peccata remittuntur eis: quorum retinueris retenta sunt. Sed quia per hanc potestatem absoluendi, sacerdos non potest operari, nisi aliquam habeat iurisdictionem, ideo iuxta beati Thomae sententiam necessario consequens est, vt duae simul potestates ordinis & iurisdictionis in peccatoris absolutione concurrant, quarum si aliqua desit, nihil prorsus effici valet. Alij tamen has duas ecclesiasticas potestates aliter diuidunt, aliterque diffiniunt. Nam Alfonso Abulensis in illo lib. quem

B appellauit defensorium, parte ij. c. lxij. distinguit has duas potestates, non per hoc, quod vna conferatur per consecrationem, & alia sine consecratione: neque per hoc, quod vna donetur à Deo immediate, alia ab homine: sed per diuersitatem rerum, circa quas exercentur, quae sunt duae, videlicet corpus Christi verum, & corpus Christi mysticum. Potestatem ordinis dicit esse illam, quae est supra corpus Christi verum directe, aut indirecte. Ordinem sacerdotalem dicit directe respicere corpus Christi verum: quia primum, ad quod dirigitur talis ordo, est Eucharistiae consecratio. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & ceteri ordines minores etiam ordinantur ad Eucharistiam: quia omnes in aliqua re subministrant, vel deseruiunt sacerdoti conscienti, vt manifestum esse potest cui libet consideranti singulorum ordinum actus, quos describit Isidorus, vt habetur in cap. clericos, & clericos. dist. xxj. Quae potestas à Christo conceditur sacerdoti per ministerium episcopi ordinantis. Potestas iurisdictionis secundum Abulensis sententiam respicit corpus Christi mysticum, quod iuxta Pauli doctrinam, est Catholica fidelium ecclesia. Et hanc potestatem Abulensis etiam duplicem esse

docet, alteram in foro contentiosa, altera in foro conscientia, prout nunc proxime ex sententia Ioannis de Turre Cremata, eas diuisimus, atque diffiniuimus. Hoc tamen est inter illos discriminis, quod Ioannes de Turre Cremata dicit potestatem iurisdictionis in foro conscientia non conferri sacerdoti per virtutem ordinationis, quando ille ordinatur ab Episcopo; sed conferri postea ab homine, quando Papa, aut episcopus dat illi curam animarum. Ex quo ille dedit simplices sacerdotes, qui nullam prorsus curam animarum tenent, non habere ullam iurisdictionis potestatem. Contrariam huic sententiam tenet Abulensis, qui docet potestatem iurisdictionis in foro conscientia conferri cuilibet sacerdoti in ordinatione sua, quando ordinatus fuit ab Episcopo. Tunc enim dicit, quod ex conditione ordinis, & institutione Christi, competit cuilibet sacerdoti potestas iurisdictionis in foro conscientia super omnes fideles totius orbis: ecclesia tamen, ob iustam causam, ad tollendum schismata & confusiones, quae inde oriri poterant, arctauit iurisdictionem istam, distinguendo subditos. Quapropter de simplici sacerdote, qui nullam habet animarum curam, dicit illum habere potestatem iurisdictionis super omnes fideles: esse tamen per ecclesiam talem potestatem, non quidem ablatam, sed ligatam. Quando igitur ordinator, vel ecclesia, aut quicumque praelatus, dat alicui ordinato iurisdictionem in foro conscientia, aut in foro contentioso, dicit nihil tunc nouum illi concedi; sed tantum remouere ecclesiam impedimentum, aut tollere ligaturam, qua potestatem illius ligauerat. Sed re vera ego hanc Abulensis sententiam nequaquam probare possum: imo aliquibus vrgentissimis rationibus cogor ab illa discedere. Prima est: quia potestas iurisdictionis est quoddam correlatiuum nomen, quod non ad se solum: sed ad alterum respicit, ad illos, videlicet, super quos est talis potestas. Sunt ergo correlatiua ista duo, potestas iurisdictionis, & subditus, sicut superior & inferior. At correlatiuorum natura, iuxta Arist. doctrinam, talis est ut altero ex illis deficiente, alterum necessario intereat. Ut gratia exempli, mortuo filio necessarium est, ut qui illius ante pater erat, iam tunc pater non sit, quia non est ad quem iam possit referri. Ex quo apertissime conuincitur, ut simplex sacerdos, qui nullam habet animarum curam, nullam etiam

habeat

A habeat potestatem iurisdictionis: quia non habet subditum aliquem, in quem illam exercere possit. Secunda ratio est, quod ista potestas absoluedi a peccatis, non cõfertur sacerdoti ab homine: sed a Deo principaliter, quauis in tali collatione potestatis Episcopus sit Dei minister, per cuius manus Deus tradit illam potestatem sacerdoti. Et hoc ipsum fatetur Abulensis in cap. 63. Ex quo aperte sequitur ecclesiam non posse tollere a sacerdote hanc potestatem iurisdictionis in foro conscientia, nec arctare, nec minuere, nec ligare. Quia quod a superiore concessum est, inferior non potest tollere, aut minuere. Ex quo vltra sequeretur simplicem sacerdotem vere posse absoluere quemlibet. Qui licet peccaret absoluendo: alius tamen vere absolutus maneret. Hoc autem fateri, est contra omnium theologorum doctrinam. Quod autem inde sequatur, probatur manifeste ex illius doctrina. Quia in cap. lxij. simili argumento probat ecclesiam non posse tollere a sacerdote potestatem conficiendi Eucharistiam: quia videlicet talis potestas non est data sacerdoti ab ecclesia: sed a Deo, qui maior est ecclesia. At beatus Thomas, & qui illius sententiam sequuntur, facile ab his inconuenientibus liberantur. Nam simplex sacerdos, qui curam animarum non habet, etsi habeat potestatem illam absoluendi, quae iuxta illorum sententiam, dicitur potestas ordinis: non tamen habet potestatem iurisdictionis, atque ideo neminem absoluere valet. Tertia ratio, quae me nimis vrget, est quia si cuilibet sacerdoti (vt Abulensis ait) ex institutione Christi cõpetit potestas iurisdictionis in foro conscientia, & potestas iurisdictionis in foro contentioso super omnes fideles totius orbis, sequuntur inde duo maxima, & prorsus intolerabilia inconuenientia. Primum est, quod ex institutione diuina omnes sacerdotes erunt pares in potestate iurisdictionis, & ita Papa non esset ceteris omnibus ex iure diuino: sed solum iure humano superior. Haec autem sententia tanquam erronea, & haeretica est multorum conciliorum auctoritate damnata. Alterum & non minus inconueniens est: quia si ita res se haberet, cõuinceretur inde apertissime Christum male, atque pessime ordinasse reipublicam Christianam, cum in illa tot iudices, ex aequo potentes reliquisset, quorum quilibet aequa super omnes fideles potestate haberet. Nam tanta iudicium sine villo ordine multitudi plus posset (vt re

ipsa manifesti (simū est) ecclesie obesse, quam pdesse. Hoc autē fateri esset hæretis manifesta: quia scriptura sacra adeo ecclesie ordinē commēdat, vt propter illius ordinē eximū dicat illā esse hostibus formidabilē. Terribilis (inquit de illa) vt castrorū acies ordinata. Quarta ratio est. Omnis potestas, quæ datur sacerdoti in sua ordinatione, est character sacerdotialis, aut illi characteri sic necessario cōnexa, vt separari ab illo non possit: sed character sacerdotialis non est potestas iurisdictionis, sed potestas ordinis: ergo sacerdoti in sua ordinatione nō cōfertur vlla potestas iurisdictionis: sed solū potestas ordinis. Maiorē, & consequentiā nō oportet probare: quoniā notæ sunt, minorē tamē ex qua tota argumentationis vis pēdet, sic probō. Potestas iurisdictionis est limitabilis, quæ pōt augeri, & minui, & p̄sus tolli. Character autē nihil horū habere potest: vt manifestum est ex ipsa ratione characteris: ergo character non est potestas iurisdictionis. Quinta ratio cōtra Abulensem est ista: Omnis potestas, quæ per aliquā ordinationē sacramentalē confertur, est potestas ordinis: sed potestas absoluēdi data sacerdoti in sua ordinatione est huiusmodi: ergo illa est potestas ordinis & nō iurisdictionis. Cōse p̄uentia, & minor sunt per se notæ, maior autē probatur: quia nō ob aliud dicitur potestas ordinis: nisi quia per ordinis collationē cōfertur. Præterea talis potestas absoluēdi à peccatis, quæ traditur sacerdoti in sua consecratione, ordinatur ad sacramenti administrationē: ergo potius dicēda est potestas sacramentalis, quā potestas iurisdictionis. Vltima ratio, quæ (mea quidē sententiā) vehementer Abulensem cōstringit, est q̄ omnium theologorū consensu receptū est, ad absoluētionē sacramentalē faciendam requiri potestatem ordinis ita q̄ sola potestas iurisdictionis sine potestate ordinis nō sufficeret ad hoc, vt quis posset aliū à peccatis absoluere: sicut manifestū est in illo, qui habet curā animarū, & nō est sacerdos. Ille enim etiā habeat potestatem iurisdictionis: quia tñ caret potestate ordinis neminē absoluere pōt. Nulla autē alia potestas ordinis requiritur: nisi potestas absoluēdi: ergo illa nō est dicēda potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis. Et (vt hominē fortius cōstringamus) statuamus id euēnisse, qd̄ facillime euēnire pōt, vt videlicet eps ordinans in sacerdotē talem curatū, aut episcopū, postquam illi dedit potestatem supra corpus Christi verū, statim

moriam

A moriatur, antequam tradat eidem sacerdoti potestatem super corpus Christi mysticum. In hoc euentu, nullus sanæ mentis dicit talem sacerdotem posse à peccatis absoluere. Quid igitur deest? Non quidem potestas iurisdictionis: quia illam habet ratione curæ sibi commissæ: deest ergo potestas ordinis: sed non deest potestas ordinis supra corpus Christi verum: quia illa iam data fuit ab Episcopo, antequam ille interiret: ergo deest potestas ordinis supra corpus Christi mysticum, quæ non est alia nisi potestas absoluēdi à peccatis. Ex quo apertissime colligitur talem potestatem nō esse potestatem iurisdictionis: sed ordinis: & inde per consequens sequitur non omnem potestatem, quæ est supra corpus Christi mysticum, esse censendam potestatem iurisdictionis. Propter has rationes, quæ mihi vrgētissimæ videntur, censeo has duas ecclesie potestates, ordinis videlicet, & iurisdictionis, non esse eo modo distinguēdas, neque definiēdas, sicut Alfonso Abulensem illas distinxisse diximus. Beatū igitur Thomā in hac parte imitatus, dico has duas potestates distinguere per hoc quod potestas ordinis, siue vt (sanctus Tho. ait) sacramentalis cōfertur per collationē alicuius ordinis ecclesiastici, siue illa sit supra corpus Christi verū, siue supra corpus mysticū. Potestas iurisdictionis est illa, quæ supra alios datur per iniunctionē, aut commissionē alicuius hominis. De his igitur potestatibus differere oportet, an qui illas habet: fiat hæreticus, statim eas amittat. In hoc ca. de sola potestate ordinis differimus: & proximo c. de potestate iurisdictionis inquiremus. Potestates ordinis, iuxta ordinū varietatē, varias esse diximus: quarū aliqua omnibus cōpetunt sacerdotibus, aliqua solis episcopis cōueniunt. Primo igitur de potestate sacerdotali, mox vero de episcopali ordinis potestate disputabimus. De sacerdotali ordinis potestate Petrus Lombardus, qui magister sententiarū dicitur, li. iij. dist. xij. docet illā potestatem, quæ est supra corpus christi verū, nō manere in eo, qui factus est hæreticus, neq; in eo, qui est excommunicatus. Et, vt illius mentē quisq; facilius agnoscat, verba illius citabo, quæ loco præfato de hac re ait. Illi vero (inquit ille) qui excommunicati sunt, vel de hæresi manifeste notati, non videtur hoc sacramentū posse conficere, licet sacerdotes sint: quia nemo dicit in ipsa consecratione, offero, sed, offerimus, quasi ex

Petrus
Lombardus

persona ecclesiar. Et ideo cum alia sacramenta extra ecclesiam possint celebrari, de hoc non videtur. Hęc magister sententiarum. Idem etiā mihi videtur sensisse Gratianus. Nam xxiii. q. j. secūda parte quæstionis, quæ post c. Audiuius, incip. ibi. Si autē ex corde suo nouū heresim &c. Hęc verba dicit Gratianus. Quicumq; ergo ab vnitāte ecclesie, quæ per Petrum intelligitur, fuerit alienus, execrare potest, consecrare non valet: excommunicationis, vel reconciliationis potestatem non habet. Hęc ille. Cuius errorem Glossa ibi aperte agnoscens illū corrigere decreuit. Nam in verbo illo, non valet. Hęc ait in glossa. cōfiscit tamen etiā extra ecclesiam si formam obseruet: quia hoc ordinis est, quem retinet recedens ab vnitāte ecclesie j. q. j. quod quidā. Sed non potest excōmunicare: quia hoc iurisdictionis est quā amittit, qui recedit, vt j. q. j. remissionē. Hęc in glossa. Sed idem Glossator in ca. Accedens. dist. 50. de sacerdote degradato, sentit oppositum dicens, quod non credit illum consecrare: quia (vt ait) perdit omnem potestātē. Et certe miror, quod viri tam docti, & tam boni in tam manifestum inciderint errorem. Sed cōmuni prouerbio dicitur, quādoque bonus dormitat Homerus. Falūtas huius doctrinę inde apertissime conuincitur, quod potestas consecrandi nō est aliud: nisi character sacerdotalis, qui imprimitur sacerdoti à Deo, cum illū ordinat episcopus, & dicit: Accipe potestātē offerre sacrificiū Deo: Missāque celebrādi tam pro viuīs, quā pro defunctis &c. Quibus verbis finitis, Deus in anima sacerdotis imprimat characterem, & sacerdos per illum characterem accipit à Deo potestātē cōsecrādi Eucharistiam: Quo fit, vt tandiu duret in sacerdote potestas consecrandi Eucharistiā, quādiu durauerat in eo sacerdotalis character. At talis character cum à solo Deo imprimatur, solus Deum illum ab anima delere potest. Consequens igitur est, vt etiā potestas consecrandi, non possit per quoduis crimen quantumlibet graue, tolli à sacerdote, etiā si ille sit degradatus. Nam per talem degradationem, licet ecclesia auferat à sacerdote ordinis executionem, ita vt non possit sine peccato Eucharistiam consecrare, non tamen ab illo auferatur, nec auferre potest ordinis potestatem, vt etiā attendans consecrare non possit. Præterea ecclesia non dat sacerdoti potestatem consecrandi: sed solus Deus: quoniam

pote

A potestas illa cum sit tā magna, & tam excellēs vt omnium angelorum nedum hominum potestatem exuperet, nō potest nisi à Deo conferri, quāuis ad illius ordinis collationem episcopus se habeat, vt minister, aliqua circa sacerdotem exercens, sine quibus Deus nunquam talem sacerdoti cōcedit potestatem. Necessarium igitur est, vt ecclesia non possit auferre à sacerdote potestatem consecrandi, quam constat solum Deum illi dedisse. Inferior siquidem nō potest superioris donationem reuocare, aut irritum facere, quidquid superior fecerit. Rursus si doctrina magistri sententiarum vera esset, sequeretur inde sacerdotē, qui ab heresi, in quam lapsus fuerat resipiscit, esse iterū ordinandum vt corpus christi in Eucharistia cōficere possit. Hoc autem fateri esset nimis erroneum, & contra vniuersalis ecclesie definitionem. Nam conciliū Florentinum, tradens Armenis certissimam fidei regulam, quam tenere deberent, de sacramentis ecclesie differens, hęc ait: Inter hęc sacramenta tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctiuum, imprimūt in anima indelebile. Vnde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. Hęc conciliū Flor. In quibus verbis duo maxime aduertere oportet. Quæ duo proxime adducta argumenta fortissime confirmant. Primum est, quod ait: Characterem esse indelebilem, & hoc deseruit superiori argumento. Alterū est, cum ait: Sacramentum ordinis esse connumerandum inter illa sacramenta, quæ reiterationē non admittunt. Dicimus ergo iuxta totius catholicę ecclesie sententiam, sacerdotem omnem recte ordinatū, etiā si hæreticus fiat, & degradatus sit, posse Eucharistiam cōficere, quāuis hoc faciēdo peccet. Vnde Au. lib. ij. contra Parmenianum ait: Illi qui intra ecclesiam constituti, receperunt potestatem consecrandi eucharistiam in ordinatione sacerdotis, recte quidem habent potestatem: sed non recte ea vtuntur, si postmodum per heresim, aut schisma, vel excōmunicationē ab ecclesia separentur. Hęc Aug. Forte cōtra ista, quis nobis obiiciet illud cap. Degradatio. quod habetur in ti. de pœnis. lib. vj. In illo enim capi. decernitur, vt episcopus sacerdotem degradans, vtatur hac forma: *Authoritate Dei omnipotentis pa-*

*Cōcilium
Florent.**Augo.*

tris, ac filij, & spiritus sancti, ac nostra, tibi auferimus habitum clericalem, & deponimus, degradamus, spoliamus, & eximus te omni ordine, beneficio, & privilegio clericali. Ex quibus verbis videtur colligi, degradatum nullam habere ordinis potestatem, & per consequens priuatum esse characterem sacerdotalem. Alioquin forma degradationis falsitatem contineret, cum dicat: Eximus te omni ordine. Et glossa in illo ca. dicitur, inde sumi argumentum contra eos, qui dicunt degradatum posse conficere. Sed re vera Glossator ille deceptus est, nec vim illorum verborum plene intellexit. Nam per illa verba intelligit Papa degradatum esse priuatum, & spoliatum executione ordinis, non autem potestate ordinis. Quoniam hac priuari non potest, cum sit character indelebilis. Et huic nostre expositioni fauet Cardinalis, qui in cap. Accedens, dist. 50. dicit, quod ubicumque in iure habetur, quod depositus, seu degradatus amittit, vel non habet ordinem, intelligendum est de executione & privilegio ordinis. Eandem sententiam docet dominus Adrianus Papa in iij. sen. in questione de confirmatione arg. iij. Et sic est necessario descendendum, ne dicamus Papam definiendo errasse. De potestate autem absoluendi a peccatis, non potest certa aliqua sine distinctione dari sententia: sed iuxta varietatem potestatis, varia etiam dabitur definitio. Nam (vt in principio huius c. diximus) duplex est potestas absoluendi a peccatis. Vna dicitur potestas ordinis, & hac est character sacerdotalis, siue alius a priori, siue ille idem maior effectus, parum refert ad presentem disputationem. Et hec potestas traditur a Deo sacerdoti, quando episcopus consecrans illum, dicit: Accipe spiritum sanctum, quorum remiseras peccata, remittuntur eis, quorum tetinueris, retenta sunt. Altera est potestas absoluendi a peccatis, que dicitur potestas iurisdictionis in foro conscientie. Hec non traditur in consecratione sacerdotis: sed postea quando illi datur cura animarum, neque traditur a Deo immediate: sed ab homine, qui illi committit animarum curam. Harum duarum nulla sine altera potest (vt ante diximus) exercere actum absolutionis peccatorum: sed ambæ sunt necessario requisitæ. Nam sacerdos qui nullam habet animarum curam, neque ordinariam, neque legatam (extrema necessitatis casu excepto) neminem absoluere potest. Econtrario qui curam animarum habet, & sacerdos non est, neminem etiam absoluere potest. Sacerdos igitur, qui hereticus effectus est: potestatem

A statim iurisdictionis amittere potest: quoniam, cum illam (vt diximus) ab homine accipiat, etiam homo, qui dedit, aut alius superior illam tollere poterit. Ad potestatem absoluendi, que dicitur ordinis, aut sacramentalis, sicut non dedit sacerdoti homo ita nec potest ab illo tollere aliquis homo. Est enim hec potestas etiam indelebilis ab anima, quemadmodum potestas conficiendi Eucharistiam: quia vtraque illarum nihil aliud esse censetur, quam character sacerdotalis a Deo in anima sacerdotis impressus. Ex quo apertissime colligitur sacerdotem hereticum, si curam animarum, quam ante habebat, ecclesia illi non subtraheret, posse subditos suos a peccatis eorum absolueri: quia ad id faciendum, vtraque retineret potestatem ordinis, & iurisdictionis. Nunc autem quia ecclesia hereticos omni beneficio priuat: ideo licet illi habeat potestatem ordinis, postquam tamen sunt priuati, absoluere non possunt: quia caret potestate iurisdictionis. Tota igitur hæc nostra disputatio duabus certissimis regulis potest comprehendere. Prima regula. Sacerdos hereticus effectus non amittit neque amittere potest ullam ordinis potestatem: quia illa est indelebilis, & a solo Deo datur. Secunda regula. Sacerdos hereticus effectus amittere potest iurisdictionis potestatem: quia illam non accipit in consecratione: sed postea ex hominis commissione. Et quia istarum duarum potestatum differentiam, non bene considerauerunt magister sententiarum & Gratianus, decepti sunt putantes idem prorsus de vtraque illarum esse dicendum, quod tamen non ita dicendum esse facillime agnoscerent: si bene considerassent, latum esse inter illas duas potestates discrimen, variisque esse illarum duarum potestatum conditiones. Sed opus est iam, vt videamus quid magister sententiarum pro suæ sententiæ confirmatione afferat. Non enim gratis, & sine vlla ratione, quamuis fallaciam tantus vir nunquam dixisse putandus est. Sacerdos consecrans (inquit ille) in persona ecclesie hoc agit, & non sua: quia cum hostiam offert non dicit, offero: sed dicit, offerimus. At qui extra ecclesiam est, non potest aliquid nomine ecclesie facere. Hereticus igitur, aut excommunicatus cum sit ab ecclesia separatus, non poterit nomine ecclesie consecrare. Hæc ratio certe debilissima est, & quam facillime quiuis homo vel mediocriter doctus, nedum magister sententiarum reiciere posset, si bene considerasset latam esse differentiam inter consecrationem

Eucharistiæ, & orationes, quæ illam in canone missæ præcedunt, aut sequuntur. Orationes illas sacerdos dicit in nomine ecclesiæ, in cuius vnitatem consistit, tanquàm membrum illius. In consecratione autem, quando conficit Eucharistiã, nõ in persona ecclesiæ: sed in persona Christi loquitur: Cuius vicem gerit per ordinis potestatem. Quod autem in persona Christi loquatur ipse verborum contextus, qui proxime verba consecrationis præcedit apertissimè ostendit. Nam sacerdos iam consecrare paratus, de Christo saluatore nostro loquens hæc quæ sequuntur, ait: Qui pridie quàm pateretur accipiens panem in sanctas, ac venerabiles manus suas, & eleuatis oculis in cælum ad te Deum patrem omnipotentem tibi gratias agens, benedixit, fregit, & ediditque discipulis suis dicens: Accipite, & comedite ex eo omnes. Hoc est enim corpus meum. Ex quo verborum contextu apertissime constat, sacerdotem in sola Christi persona verba consecrationis proferre, & nõ in persona propria. Sacerdos igitur excommunicatus, aut hæreticus, aut aliàs quomodolibet ab ecclesiæ vnitatem præcisus, si Missam celebrat: quia potestatem ordinis indelebilem tenet, vere conficit corpus, & sanguinem domini: quia tamen est ab ecclesiæ vnitatem separatus, orationes eius, quas nomine ecclesiæ offert, nullam prorsus habent virtutem, nullumque meritum, ita vt nec ipsi hæretico, nec illis, pro quibus dicuntur, proficere possint.

An episcopus factus hæreticus, eo ipso amittat potestatem ordinis Episcopalis.

CAP. XXII.

Diximus in præcedenti c. varias esse ordinis potestates, quarum aliqua omnibus cõpetunt sacerdotibus: & de istis tunc disseruimus, an propter hæresim amitterentur. Aliæ solis Episcopis cõueniunt, & de istis nunc inquirendum est, an Episcopus effectus hæreticus, eo ipso omnes illas amittat, vel amittere possit. Vt autè huius quæstionis difficultatè plene absoluaus, opus est primo aliã quæstionem discutere, ex qua (vt opinor) tota huius quæstionis difficultas pender. Quærendum igitur est: an Papa, aut generale conciliũ possit ab Episcopo auferre eã ordinis potestatem, quæ illi per ordinationem concessa est. Nam si ecclesia hoc face

re

Are potest, credendum est illam, iam talem potestatem hæreticis abstulisse: quia cum illos summo, & iustissimo persequatur odio, pie credendum est abstulisse ab illis quidquid potuit auferre. Si autem ecclesia nõ potest hæc ordinis potestatem auferre ab Episcopo, inde luce clarius cõstare poterit, Episcopum nõ amittere talem potestatem, etiam si hæreticus fiat, præsertim cum constet illam non esse iure diuino propter hæresim ab Episcopo ablatam. Dominus Innocentius in c. Quanto, de consuetudine, dicit fuisse quorundam opinionem dicentium Papam posse hoc Episcopis prohibere, vt non administrarent sacramentum ordinis, aut cõfirmationis: qua prohibitione facta, si Episcopus talia sacramenta consecrare tentaret, nihil illum facere dicunt. Quia licet Papa nõ possit tollere sacramentũ baptisimi, vel alia necessaria, potest tamè (vt isti dicunt) circa illa disponere, vel dando formam, vel disponendo de personis, à quibus, & quibus sint cõferenda, vt notatur in c. j. de baptismo. Nam Papæ secundum istos est obediendum in omnibus spiritualibus, in concernentibus periculum animæ: nisi illa reperiatur expresse interdicta, vel sint contra fidem. Postquam istorum opinionem retulit Innocentius, neq; illam absolutè probat, neq; etiam in vniuersum reprehendit: sed quadam distinctione prius data, dicit quod aut Papa facit legem, per quam tollit hanc potestatem Episcopis, & tunc dicit Episcopum nihil prorsus agere cõferendo tale sacramentũ cõtra prohibitionem: aut simpliciter Papa prohibet Episcopis ne faciant, & talis simplex prohibitio (vt ait) non impediret impressionem characteris. Panormit. in eodem c. quanto, refert hanc Innocentij opinionem, & dicit optimam esse illius sententiam, tantum abest, vt illã reprehendat. Alexander de Ales in quarta parte, q. xxxv. membro vj. dicit etiam hanc fuisse aliquorum sententiam, illam tamen alia longè diuersissima nota signauit, asserens illam esse falsam, & erroneam. Nec solus Alexander Alensis: sed omnes scholastici theologi, qui de hac re tractant, illam apertissime damnant. Quorũ sententia ego subscribens illam Innocentij, & Panormit. opinionem non solum falsam: sed hæreticam esse censeo. Ne tamen ob hoc existimo illos esse hæreticos dicendos: quia non puto eos tam pertinaci animositate ita sensisse, vt contra catholicæ ecclesiæ doctrinam, suam opinionem rueri voluissent.

luisſent: Imò cõtra firmiſſime credo illos, ſi fuiſſent de hac re (vt decebat) admoniti, ſtatim ſuam ſententiã reuocaffe. Deinde res ipſa non eſt de illis primis fidei principiis, in quibus fas non eſt Chriſtiano viro aliquid ignorare: neque res eſt per ſe tam aperta, vt non poſſit per ignorantiam excuſari, præſertim cum illa magis ad theologorum, quã ad canoniſtarum examen pertineat. Vt autem nos certam, & indubitatam de hac re oſtendamus ſententiã, aliqua prius admonere oportet, quã ad rei claritatem oſtendendam multum iuuare poſſunt. Primum quidem conſiderare oportet, quòd (vt Auguſtinus lib. ſecundo contra Parmenianum ait) aliud eſt aliquid omnino nõ habere: aliud autem nõ recte habere: & ſimiliter etiam aliud eſt nõ dare, & aliud non recte dare. Conſiderare etiã oportet varias eſſe in Epifcopo ſui ordinis poteſtates, quẽ omnes nõ ſunt equã lance penſandã. Habet liquidem Epifcopus poteſtatẽ circa aliquorum ſacramentorũ collationẽ, vt ſunt ordo, & confirmatio, quã à ſolis Epifcopis cõferri poſſunt. Habet etiã poteſtatem ex ordine ſuo ad benedicendũ, & confecrandum alia, quã nõ ſacramentalia dicuntur, vt ſunt, eccleſiã, calices, veſtimẽta, & cãtera, quã à ſolis Epifcopis cõſecrantur, & benedicuntur. Hęc omnia, & alia ſimilia dicuntur ſacramentalia: quia omnia illa ordinãtur ad alicuius ſacramenti conſecrationẽ, vel illius adminiſtrationẽ. Nam conſecratio, aut benediçtio eccleſiã, conſecratio calicis, benediçtio veſtimentorum, aliãq; id genus multa, ad conſecrationem Euchariftiã cum debita deuotione, & reuerentiam faciendam ordinantur. Chriſmatis cõſecratio, ad ſacramentorum baptiſmi, & confirmationis, & extremã vñtionis collationem diriguntur. Poſſunt etiã hæc omnia, & alia huiusmodi ob aliã rationẽ dici ſacramentalia: quia videlicet aliquam habent cum ſacramentis ſimilitudinem. Nam ſacramentis omnibus Deus hanc cõtulit poteſtatem, vt gratiã digne recipientibus conferant. Et omnia illa, quã ſacramentalia dicuntur, & ſi nõ tanta ſint poteſtate à Deo donata, vt ſumẽtib; illam gratiã conferre valeant, eſt tamen omnibus illis poſtquã ſunt ab eccleſia cõſecrata, aut benediçta, particularis quædã à Deo virtus conſeſſa, ad aliquid in deuote recipiente efficiendũ, quod ſecluſa benediçtione nõ effeciſſent: vt aquã benediçta, aut cineres benediçti, aut

cand

A candelã, aut rami, aut campanã. Quorum omnium benediçtio non eſt (vt impij Valdenſes cenſuerunt) inanis putanda, & velut talis ridenda: ſed iuxta totius catholicã eccleſiã doctrinã, aliquam rebus illis omnibus Deus propter eccleſiã benediçtiones, particularẽ concedit virtutem, quam illa ſecluſa benediçtione non haberent. De qua re olim me dixiſſe recolo in opere illo, quod aduerſus omnes hæreſes edidi, in titulo, aqua, hæreſi ſecunda, & in titulo, Exorcismus. His igitur habitis conſiderationibus, aliquas ſuo ordine proponam conſeſſiones, ex quibus quidquid ad hanc rem attinet, facillime intelligi poteſt. Prima conſeſſio, Papa nõ poteſt tollere ab Epifcopo poteſtatẽ cõferendi illa ſacramenta, quã ſunt Epifcopis referuata, vt ſunt confirmatio & ordo, ita vt illorũ ſacramentorum collationem irritam & inanem Papa facere poſſit. Hanc conſeſſionem plurimis euidentiſſimiſq; rationibus probare oportet, vt inde apertiſſimẽ conſtet falſam & hæreticã eſſe Innocentij & Panormitani opinionem. Primo quidem hæc noſtra conſeſſio inde conuincitur eſſe vera, quòd poteſtas quam circa conſeſſionis & ordinis ſacramentorum collationem Epifcopus habet, eſt illi iure diuino, & à Deo conſeſſa: ex quo euidentiſſime colligitur, Papam non poſſe illam ab Epifcopo auferre: quoniam inferior non poteſt ab aliquo tollere, quod illi fuerit à ſuperiore conſeſſum. Aſſumptum huius argumentationis, ex quo tota illius vis pendet, multiplici ratione probare volo. Nam ſi ſemel oſtenderim poteſtatem illam eſſe à Deo Epifcopo conſeſſam, non eſt quod quis deinceps putare poſſit Papam poſſe illam ab Epifcopo auferre. Hęc enim vna eſt ex præcipuis rationibus, quibus Theologi conuincunt poteſtatem conſecrandi non poſſe à ſacerdote quamuis degradato, auferri: quia cum illam à Deo & non ab hominibus acceperit, conſeſſus eſt, vt nullus homo illam à ſacerdote tollere poſſit. Quod autem talis poteſtas præſertim circa ordinis collationem fit à ſolo Deo Epifcopis conſeſſa, inde primo probatur, quod poteſtas conſeſſendi Euchariftiam etiam miniſterialiter ſuperat totius Eccleſiã propriam atque natiuã virtutem, quia niſi Deus hanc dediſſet ſacerdotibus poteſtatem, vt tanquam miniſtri poſſent Euchariftiam conſecrare, tota Eccleſia non poſſet illam

illam alicui tradere sacerdoti. Ex quo apertè conuincitur, vt potestas quam habet Episcopus ad conferendum sacerdotibus hanc in illorum ordinationibus potestatem, superet etiam totam ecclesiae virtutem & potestatem. Vnde necessario consequitur, vt talem potestatem Episcopus non ab homine, qui dare non potuit, sed à solo Deo acceperit. Nam alioqui si potestas consecrandi sacerdotem posset ab homine iure diuino secluso, alicui dari, inde apertissime sequeretur, vt potestas conficiendi Eucharistiam, quæ per illam priorem potestatem sacerdoti confertur, posset etiam secluso iure diuino alicui dari. Certum enim est, quòd si ego virtute humana (non secluso generalem Dei concursum) possum Petrum in aliquo ordine & dignitate constituere, quidquid per illum ordinem & dignitatem Petrus fecerit, erit humana virtute factibile. Vulgata siquidem est philosophorum regula, quæ ait. Quidquid est causa causæ, est causa causati. Si vero Petrus per talem ordinem, & dignitatem aliquid fecerit quod humana virtute effici non potest, euidentissime inde sequitur, vt nullus humana virtute possit Petrum in tali ordine & dignitate constituere. Cum ergo potestas sacerdotis superet omnem humanam virtutem, necessario consequens est, vt potestas efficiendi sacerdotes quam habet Episcopus, superet etiam omnem humanam virtutem. Quod ergo homo non potest Episcopo dare non potest etiam ab Episcopo auferre. Et sicut Papa non potest à sacerdote tollere potestatem consecrandi, ita nec ab Episcopo potestatem ordinandi: quia vtrunq; humanam superat virtutem. Secundo probatur illud superius assumptum, videlicet, quòd potestas ordinis circa collationem sacramentorum, quæ est in Episcopis, cõpetat illis iure diuino. Quoniam nisi hoc ita esset, sequeretur inde Episcopos solo iure humano esse aliis sacerdotibus superiores, quo fieret, vt ex diuina sola institutione, Episcopi nullam maiorem potestatem haberent quam alij sacerdotes. Nihil enim aliud habet Episcopus quod nõ possit habere alius sacerdos, nisi ordinis & cõfirmationis sacramentorum collationem. Sed si hæc potestas solo iure humano & nõ diuino cõpetit Episcopis, euidentissime sequitur inde, nihil cõpetere ex iure diuino Episcopis, quod aliis sacerdotibus non conueniat. Hoc autè fateri est hæresis

A hæresis Aerij, quam Augustinus in libro de hæresibus, cap. liij. nomine hæresis condemnat. Et beatus Epiphanius in libro octoginta hæresum, hære si septuagesima quinta de Aerio, differens hanc inter illius hæreses cõnumerat. Et nos in illo opere quod aduersus omnes hæreses edidimus, in tit. Episcopus, multis, euidentissimisque rationibus probauimus talem sententiã esse hæreticã. Tertio adhuc probatur antecedens illud superius in prima argumentatione assumptum. Si potestas quam Episcopus habet circa ordinis & cõfirmationis collationem, non est ex iure diuino, sed ex solo iure humano illi concessa, sequitur quod etiam Papa poterit talem potestatem aliis sacerdotibus conferre. Quoniam si solo iure humano illi concessum est, sicut de Episcopis statuit ecclesia, ita de sacerdotibus statuere posset, vt illi etiam alios in sacerdotes ordinare possent. Verum hoc fateri Panormitanus nullum putat esse inconueniens, quoniam in loco præfato sponte & nullo argumento coactus, dicit Papam posse delegare hanc potestatem cuilibet sacerdoti, vt ordinem conferat. Si de minoribus ordinibus qui sacri non censentur, ille loqueretur, ego illi non contradicerem, vt postea apertius declarabo. Sed quia de omni ordine absolute loquitur, ideo non possum ab illo non discedere cum illius sententia sit manifeste erronea. Nam si hoc ecclesia potest, sequitur inde Ecclesiam posse sacerdotes omnes pares facere Episcopis, quia poterit sacerdotibus dare ordinandi, & per consequens confirmandi potestatem, qua data erunt per omnia pares. Nam beatus Hieronymus in epistola ad Euagrium, ait: Quid facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod presbyter non faciat? Hæc ille. Si hoc solo Episcopus reliquos sacerdotes excedit, consequens est, vt data sacerdotibus illa potestate, sint illi Episcopis pares. At sicut nunc proxime diximus, ex catholica fide docemur, Episcopos ex iure diuino esse reliquos sacerdotibus superiores: ergo ex catholica fide credere tenemur Papam non posse sacerdotibus delegare potestatem, ordines, præsertim sacerdotium conferendi. Præterea, Paulus in ea quæ ad Hebræos est epistola, ait: Sine vlla contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur. Maior ergo est episcopus qui sacerdotem benedicit & consecrat, quam sacerdos qui ab illo consecratur. Quo fit vt sacerdos à solo sacerdote effici nõ possit, quia illi sunt

Hier.

Hebr. 7

inter se pares. Rursum concilium Florentinum reddens Ar
 C menis certissimam fidei regulam, quam illos sequi oportebat, cum de sacramento ordinis differit, dicit verum illius ministrum esse episcopum, ergo ecclesia non potest alium ministrum instituire, & per consequens non poterit Papa hoc alij sacerdoti delegare. Quia sicut non potest aliam materiam aut formam ab illa quam Christus instituit in sacramentis instituire, ita nec potest alium ministrum instituire quam Christus instituit. Potestas ergo quam episcopus circa sacramentorum collationem habet, est illi & non alteri iure diuino concessa, & ita nec ab illo per ecclesiam auferibilis nec alicui alteri donabilis. Ex quo deducitur aperta responsio ad id, quod fuerat in hoc cap. primo, quaesitum, videlicet, an episcopus haereticus effectus amittat potestatem ordinis episcopalis. Cui questionem nos respondemus, episcopum, quamuis haereticus sit, aut degradatus, nunquam talem amittere potestatem. Quoniam talis potestas datur illi à Deo & non ab homine: datur etiam per suam consecrationem, quando ille consecratur. Omnis autem potestas ordinis suae sacramentalis (vt supra ex beato Thoma docuimus) quoniam datur per consecrationem, est indelebilis sicut & ipsa consecratio est indelebilis. Præterea ecclesia non conuenit episcopos haereticos si respiciant iterum consecrari: sed semper illos in sua dignitate recepit, vt patet ex actis septimae synodi, quae fuit secunda Nicæna, in qua multi episcopi, qui ab ecclesia propter haeresim decesserant, postquam resipuerunt, misericordiam petentes fuerunt in suis gradibus & honoribus sine noua ordinatione recepti, sicut habetur in cap. conuenientibus. j. quaest. vij. Si tamen episcopalem ordinem per haeresim amitterent, oporteret eos cum ad ecclesiam redirent, iterum consecrari. Rursum, ordinatos ab episcopis haereticis qui veram ecclesiae formam in ordinatione seruauerant, ecclesia praecipit vt non iterum ordinentur, sed in suis persisterent gradibus: vt clarissime habetur in cap. ordinationes. ix. q. j. Et expressius hoc definitum fuit in septima generali synodo, cuius definitio habetur in cap. conuenientibus. j. q. vij. Non enim hoc censeret ecclesia, nisi illa sensisset episcopum quamuis obstinatissimum haereticum, suam semper retinere ordinis potestatem. Quia licet ritus ille consecrationis quo episcopus consecratur, sit iure

A iure humano institutus, tamen potestas que episcopo in illa consecratione datur, à Deo solo & non ab homine illi donatur. Demum, hoc probatur testimonio beati Augustini. qui lib. ij. contra Parmenianum de hac re disputans, sic ait. Nam si ex ipsa parte venientes, etiam praepositi qui pro bono pacis, correcto schismaticorum errore, suscipiunt, etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent quae agebant, non sunt tamen rursus ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatione mansit integra: quia in praecisione fuerat vitium, quod unitate pacis est correctum: non in sacramentis quae ubique sunt, vera sunt: & cum ipsi expedire videtur ecclesiae, vt praepositi earum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrant, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent etiam super eos: Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Hac Augustinus. Et citantur à Gratiano in cap. Quod quiddam. j. q. j. Forte contra ista quis mihi obiiciet capitulum illud, Daibertum, quod habetur. j. q. vij. in quo Urbanus Papa dicit, Daibertum à Nezelone haeretico episcopo ordinatum, nihil recepisse, sed esse iterum ordinatum. Et rationem reddens idem Papa ait. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Hac Urbanus. Vnde aperte sequitur quod episcopus ille Nezelone factus haereticus, amiserat episcopalis ordinis potestatem. Huic argumento respondet ibi glossa in principio capituli; hoc ideo Papam decreuisse, quia Daibertus ille non fuerat in forma ecclesiae baptizatus, & ideo merito censuit illum nihil recepisse, esseque iterum ordinandum. Per hanc responsionem licet glossa satisfacere videatur pro reiteratione ordinationis, non tamen satisfacit verbis illis, in quibus Papa reddit rationem illius reiterationis, sic inquires. Quia qui nihil habuit, nihil dare potuit ei cui manus imposuit. Ex quibus verbis constat Papam sentire Nezelonem episcopum haereticum non habere potestatem conferendi ordines. Quapropter dico Nezelonem illum haereticum nunquam fuisse episcopum, quia ab alio episcopo haeretico extra formam ecclesiae fuerat consecratus. Et ita re cogitasse, narrat quisquis ille fuit, qui eum illius capituli ante verba glossatoris descripsit. Quo euentu, constat Nezelonem illum nihil ab alio episcopo recepisse: ac proinde nihil habere quod Daiberto

August.

conferre potuisset. Secunda conclusio. Papa potest prohibere episcopis executionem ordinis episcopalis circa sacramenta: siue hoc faciat particulari prohibitione, siue generali lege omnibus episcopis prohibens, ne ordines faciant, aut confirmationis sacramentum administrent. Qua facta prohibitione episcopus contra illam prohibitionem ordinans aut confirmans, peccaret sic faciendo, quamuis ea quae fecerit, sint pro ratis habenda, nec oporteat illa iterum facere. Ad huius conclusionis probationem valere potest ratio illa, quam supra ex Innocentio & Panormitano adduximus pro suae opinionis confirmatione, quae huic proposito valde seruire potest, cum tamen pro alio nihil efficiat. Papae obediendum est in omnibus quae non sunt contra fidem & legem Dei; episcopo esse interdictam executionem ordinis episcopalis, non est contra fidem, neque contra Dei leges. Quia licet de iure diuino sit (vt diximus) quod episcopus recte ordinatus, habeat semper illam ordinis episcopalis potestatem, non tamen est de iure diuino quod illam potestatem semper exerceat. Quo fit vt possit illi per superiorem prohiberi, ne illam exequatur. Ad probationem opinionis Innocentij & Panormitani, non potest haec argumentatio vlllo modo iuuare. Quia episcopum conseruare potestatem ordinis semel acceptam, est fide catholica tenendum, cum sit illi à Deo concessum: quapropter praecipuum Papae nihil in ea re efficere valet. Exercere autem semper potestatem illam, non est diuino iure mandatum, & ideo circa illud, quidquid uoluerit Papa efficere poterit. Deinde, non est in potestate episcopi situm, habere vel non habere potestatem ordinis episcopalis: quia hoc à voluntate Dei pender, qui sicut ille solus hanc potestatem dedit ita solus auferre potest. Nihil ergo agit ad hanc rem episcopi obedientia: quia sicut Papa non potest episcopo praecipere quod non est in illius arbitrio situm, ita nec episcopus tenetur obedire in his quae suae voluntatis Imperio non subsunt, At episcopalem ordinis potestatem exercere vel non exercere in voluntate episcopi situm est: quia cum vult potest exercere, & cum vult potest omittere. Et inde consequens est, vt Papa possit hoc prohibere episcopo, & episcopus teneatur Papae prohibenti obedire. In hoc tamen laudandus est Innocentius quod (vt de illo Panormitanus in praefato capitulo refert) dicit non esse

A esse tolerandam talem prohibitionem, si Papa sine magna causa legem vniuersalem facere vellet; qua omnibus episcopis prohiberet sacramentorum ordinis & confirmationis executionem. Quia talis prohibitio esset incommoda tota Christianae reipublicae, & totum illius statum turbaret; & in talibus quae vniuersalem ecclesiam statim perturbant, dicit Innocentius Papam non esse audiendum, sed resistendum esse illi per vniuersalem ecclesiam. Ex hac secunda conclusione deducitur haereticum episcopum non posse recte exequi episcopalis ordinis potestatem circa administrationem ordinis aut confirmationis, quia est illi per ecclesiam interdictum, vt patet in c. Dicimus, & c. Pudenda. xiiij. quaest. j. Si autem contra ecclesiae prohibitionem, seruata tamen debita forma & recta adhibita intentione aliquem aut confirmaret; aut sacerdotio consecraret, quauis rata esset ordinatio aut confirmatio per illum facta, ipse tamen peccaret & quidem grauissime talia sacramenta ministrando. Tertia principalis conclusio. Papa potest tollere ab episcopis eam potestatem ordinis quam habent circa sacramentalia, vt puta, consecrationes altarium consecrationes calicum, benedictiones vestimentorum necessarium ad missae celebrationem. Haec omnia facere quamuis omnibus & solis episcopis sit concessum, non tamen hoc illis iure diuino competit, sed humano. Nihil enim horum Christus instituit, sed successuum temporis sunt paulatim ab ecclesia instituta. Quod autem solo iure humano solidatur, ab hominibus qui ius ipsum condiderunt, aut ab illis qui in illorum locum & potestatem successerunt, poterit tolli. Constat autem Papam, qui nunc est, non minorem in ecclesia habere potestatem, quam alij summi Pontifices qui illum praecesserunt. Ergo sicut Pontifices praedecessores, illa omnia ab episcopis facienda esse decreuerunt, ita posteriores Pontifices poterunt decernere vt nihil illorum episcopi facere possint. Praeterea; sicut ecclesia illas omnes consecrationes & benedictiones olim statuit, ita etiam nunc illas omnes potest in vniuersum abrogare, ita vt sine omnibus illis missa celebraretur. Quibus abrogatis, constat simul esse episcoporum potestatem hanc in re prorsus abrogatam. Quoniam tunc nihil magis efficeret episcopus, quam quiuis alius sacerdos; si utrique eadem super altare, aut calicem faceret & diceret.

Nam episcopus nunc consecrando aut benedicendo illa, hoc solum efficit circa illa, quod facit illa esse apta instar ad aliud quod opus efficiendum per illa, sine qua consecratione aut benedictione illa non essent apta ad illud. Sed abrogatis illis consecrationibus & benedictionibus per ecclesiam, illa instrumenta seclusis omnibus illis, essent ad illud opus efficiendum apta. Non plus ergo tunc faceret episcopus illa consecrando aut benedicendo quam quis alius sacerdos. Ex hac eadem ratione conuincitur Papam posse hanc potestatem circa sacramentalia quae nunc solis episcopis reseruatur, omnibus aliis sacerdotibus concedere: ita ut ex concessione Papae possint consecrare ecclesias, altaria, aras, calices, patenas & reliqua huiusmodi quae sunt solis episcopis reseruata. Quia cum omnia illa ex solo iure humano pendeant, Papa qui supra totum ecclesiam ius plenam habet potestatem, poterit illud pro libito cui placuerit dispensare, quamuis male ageret, si tam inueteratam ecclesiae consuetudinem profusum tollere vellet. Ex eadem ratione etiam deducitur, ut iuxta opinionem eorum qui dicunt minores ordines non esse sacramenta nec diuino iure instituta) Papa possit illorum ordinum collationem & ab episcopis auferre, & aliis sacerdotibus concedere. De haereticis episcopis quid sit in hac parte sentiendum ex dictis facillime constare potest. Certum quidem est ecclesiam posse ab illis hanc potestatem auferre: & iuxta potestatem quam habet, illam fecisse constare ex cap. Ecclesias, & duobus sequentibus capitulis, de consec. dist. j. Ibi enim praecipitur, ab Arrianis consecratas ecclesias iterum consecretari. Attamen glossa ibi in cap. Ecclesias, dicit hoc esse intelligendum, si formam ecclesiae non seruassent, quoniam si illam seruassent, dicit non esse iterum consecrandas. Sed re vera fallitur glossa, quia in c. ecclesias, aperte dicit textus esse iterum consecrandam ecclesiam, quae consecrata esset ab eo qui non habet fidem Trinitatis. Credo certe glossam inde fuisse deceptam, quod putauit idem profusum censendum esse de sacramentalibus, quod de sacramentis, cum tamen lata sit inter illa differentia. Quia consecrationes sacramentorum pendunt ex iure diuino: & inde euenit ut potestas quam sacerdotes aut episcopi super illas habent, non possit ab illis auferri. Potestas autem super sacramentalia ex solo pedet humano iure: & ideo ecclesia quae hoc ius statuit, poterit illam potestatem

A testatem ab episcopis auferre ita ut consecrantes nihil efficiant: praesertim ob tam graue crimen quale est haeresis. Et idem mihi videtur de aliis consecrationibus & benedictionibus aliorum sacramentalium esse dicendum, ut sunt consecratio calicis, benedictiones ornamentorum & vestimentorum. Nam de similibus idem est iudicium. Neque huic sententiae obstat quod dicitur in cap. A nobis, de sacramentis non iterandis. Illic enim Papa ideo decreuit altaria non esse iterum consecranda, aut vestimenta iterum benedicenda, in quibus aut cum quibus presbyteri degradati celebrarunt, quia omnia illa verè consecrata aut benedicta erant, & ideo noluit ut iterum consecrarentur aut benedicerentur. At quod ab haereticis circa illa sacramentalia factum est, ecclesia censet nullius esse roboris & momenti: & ideo necessarium est ut fiant ab eo, qui illa omnia exercere valeat. Sed tunc merito inquirere quis posset quo nomine sit censenda haec episcoporum potestas, quae episcopi habent circa sacramentalium consecrationem aut benedictionem. Non est certe dicenda potestas iurisdictionis: quia per illam nec aliquem punire, nec sententiam aliquam dicere potest. Si potestas ordinis dicitur, erit necessario fatendum, esse aliquam ordinis potestatem, quae sit auferibilis per ecclesiam. Quod ergo beatus Thomas dicit in secunda secunda, quae. xxxix. art. iij. Potestatem ordinis esse indelebilem, est interpretandum de sola potestate ordinis quae est circa sacramenta, de qua solum in illa quaestione tractabat.

An episcopus effectus haereticus sit eo ipso priuatus omni potestate iurisdictionis, etiam si sit Papa.

C A P. X X I I.

DE potestate ecclesiastica inquirere & disputare coepimus, an omnis talis sit per haeresein eo ipso ab haeretico ablata, & de potestate ordinis iam satis per duo capitula differuimus. Nunc superest de potestate iurisdictionis pertractare, an illam ipso iure amitrat episcopus aut Papa si fuerit haereticus. Quae quidem quaestio, nunquam praesupponit & aliud quaerit. Praesupponit quidem episcopum & Papam posse effici haereticum. De episcopo nullus unquam dubitauit, quoniam multa & certissima experientia coeptum est, pluri-

mos episcopos fuisse hieresarchas, nedum haereticos. De C
 Papa vero an possit esse haereticus, quaestio est inter theo-
 logos controuersa, & pars quaeq; catholicos & doctissimos
 habet patronos. Quam quaestionem ego nunc pertractare
 nolo, neq; volo, de illa aliquid definire, praeter id quod su-
 pra lib. j. cap. vj. dixi Papam videlicet vt publica & comunis
 est persona in dandis toti populo christiano hinc decretis
 non posse errare, vt tamen singularis & priuata est persona,
 possit in fide errare & efficere haereticum. Nam (vt caetera
 omitamus) de Honorio huius nominis primo non potest
 ambigi illum fuisse haereticum, cum fauerit in sexta generali
 synodo de haeresi manifesta damnatus, & haereticus proclama-
 tus. Ob qua causam eadem sexta synodus in qua legati
 Summi Pontificis aderant Theodorus & Georgius presby-
 teri, Ioannes Diaconus, pluries dixit illi anathema, vt con-
 stat ex vltima actione eiusdem sextae synodi. Quam
 quidem sententiam Leo tertius huius nominis Pontifex ratam
 habuit, vt apertissime constat per epistolam eius quam de
 hac re rescripsit ad Constantinum Imperatorem, in qua non
 semel appellat eum haereticum. Hanc qui legere volet, re-
 periet in secundo Tomo conciliorum generalium, statim post
 vltimam sextae synodi actionem. Scio tamen esse aliquos,
 qui Honorij causam suscipientes illum excusare nituntur.
 Inter quos vnus, & praecipuus est Albertus Piglius Cam-
 penis, in suo illo magno prolississimoq; opere, de ecclesia-
 stica Hierarchia, & in quadam disputatione quam fecit de
 actis sextae synodi. Doctus certe vir, non hoc solum nostrum,
 sed omni seculo venerandus: verum (vt ingenue loquar)
 nihil aliud in defensionem Honorij agit, quam littus ara-
 re, aut laterem lauare. Supponamus igitur Papam posse in
 haeresim labi & haereticum esse. Tunc iam merito quaestio
 se offert diligenti examinatione digna, An Papa aut qui-
 uis alius episcopus effectus haereticus, amittat omnem po-
 testatem iurisdictionis, ita vt iam non sit Papa nec episcopus
 censendus. Quae quidem quaestio aliter definienda est secun-
 dum ius diuinum & aliter secundum ius humanum. Si iuxta
 humanum ius, quaestio haec est pertractanda, aliter de Papa,
 & aliter de aliis episcopis respondendum erit. Nam Papa
 non est eadem lege & mensura, quae caeteri episcopi, me-
 tiendus. Quoniam caeteri omnes episcopi iuri humano
 subd

A subduntur, & poenas ab humano iure ob crimina aliqua
 decretas, si in illa inciderint crimina, perferre coguntur.
 Ex quo apertissime colligitur, omnem episcopum post-
 quam effectus fuerit haereticus, esse excommunicatum.
 Et inde etiam colligeretur illum priuatum esse eo ipso suo
 episcopatu, si ecclesia hanc poenam haereticis episcopo, de-
 creto perpetuo irrogasset. Hoc tamen decretum nunquam
 (quod sciam) ecclesia hucusque statuit. Nam licet multi
 sint sancti viri, quorum testimonia inferius citabo, qui di-
 cant nihil honoris aut dignitatis haereticos habere, hoc ta-
 men non dixerunt, tanquam legem statuentes. Quoniam
 cum illi non fuerint Summi Pontifices, certum est eos non
 potuissent leges praefigere, quae vniuersos ligarent episco-
 pos. At Papa cum sit totius ecclesiae caput, quod in reli-
 qua omnia membra infuit, illis omnibus sensum mini-
 strans, sicut omnes iudicare potest, ita a nemine iudicari
 valet, vt habetur in cap. Si Papa, distin. xl. & in cap. Nemo.
 ix. quaest. iij. & in cap. Oues. ij. quaest. vij. Ex qua ratione de-
 ducitur Papam non esse praecipuum aliquibus humanis liga-
 tum, quia non habet superiorem in terris a quo ligari pos-
 sit. Ab inferiori autem aut a pari certum est neminem li-
 gari posse: quia (vt commune est iuris peritorum prouer-
 bium) par in parem non habet imperium. Et hinc nostri
 theologo colligunt Papam non esse obligatum ad suorum
 peccatorum auricularem confessionem annuatim faciendam.
 Quoniam cum talis confessio annua solo sit iure humano
 praecipua, per illum videlicet cap. Omnis vtriusq; sexus, de
 poenit. & remissi. Coniungitur apertissime. Papam qui supra
 omne ius canonicum habet plenam potestatem, non esse
 ad illam obligatum. Ex eadem radice oritur, vt Papa non
 possit incidere in alicuius ecclesiastici canonis censuram,
 aut poenam: vt sunt excommunicatio, interdictionum, suspensio,
 irregularitas. Nam omnes istae censurae, cum sint solo
 humano iure decretae, non possunt Papam ligare, quem cer-
 tum est vel parem esse his a quibus fuerunt illi canones sta-
 tuti. Ex quibus omnibus necessario sequitur vt Papa effe-
 ctus haereticus non sit ipso iure excommunicatus, ea excom-
 municationis specie quae dicitur censura ecclesiastica. Dixi
 ex industria, de excommunicatione quae est ecclesiastica
 censura, quoniam est quaedam alia latior & benignior ex-

*Obiam
 Papa, si
 de iudicis
 ad confer-
 sionem
 annuatim fa-
 cionem.*

communicatio contra hæreticos, quæ iuxta multorum opinionem (vt supra cap. xvij. Huius secūdi libri diximus) est iure diuino inflicta. Verum hæc non est nisi quædam separatio ab exteriori fidelium conuersatione: ita vt fidelibus omnibus sit diuino iure interdictū: ne cum hæreticis conuersentur, iuxta illud Pauli. Hæreticum hominē post vnam & secundam correptionem deuita. Cui consonat Ioannes in sua secunda canonica epistola, sic inquiring. Si quis venit ad vos & hanc doctrinā non affert, nolite recipere eum in domum, nec, Aue, ei dixeritis. Et hac excommunicatione Papa sicut quilibet alius christianus, si hæreticus fiat erit statim eo ipso excommunicatus. Quia postquam de illius hæresi constiterit, omnes christiani tenebuntur ab illius conuersatione abstinere. Est tamē alia multo acerbior excommunicatio, quæ non solum ab exteriori separat conuersatione, sed etiam à spiritualium bonorū participatione sequestrat, & multa alia incommoda infert, quæ nunc non est animus recensere. De hac igitur excommunicatione, quæ est ecclesiastica censura, & ab ecclesia inflicta, censeo Summum Pontificem, etiam si fiat hæreticus, non esse hac excommunicatione ipso iure excommunicatum, nisi aliunde quā ex iure humano constaret illum eo ipso quòd factus est hæreticus, esse dignitate Papali depositum. Quoniam talis excommunicatio cum sit à iure humano inflicta, nō potest ligare Papam qui citra omnem controuersiam est supra omne ius humanum. Que quidem sententia vsq; adeo videtur vera Sancto Thomæ, vt in iij. senten. dist. xix. ar. iij. dicat, Papam non posse hanc potestatem alicui delegare, vt ipsum Papam possit excommunicare. Et idem docent Sanctus Bonauentura, & Albertus magnus, vt de illis refert Ioannes de Turre cremata, qui istorum omnium sententiā comprobatur. Male ergo opinantur illi qui docent, omnia iura quæ de hæreticis aliquid decernunt, etiam Papam ligare si ille fiat hæreticus. Nam dum Papa est, subiicitur depositioni, vt videlicet propter hæresim deponi possit, non tamen alicui alteri iuris censuræ. Postquam vero depositus fuerit, tunc iam erit omnibus ecclesiasticis pœnis, sicut reliqui omnes, subiectus. Et hinc est quòd Papa effectus hæreticus, nisi ex iure diuino impediatur, adhuc antequam deponatur, omnem suam dignitatem & iurisdictionem conseruare poterit. Quia cum ille ligatus excommu-

A communicatione nō sit, nullum aliud ius humanum obstat quominus ille alios ligare & soluere possit. Contra ea quæ diximus forte quis mihi obiiciet, quandam glossam super cap. Acharius. xxiij. quæst. j. quæ talia refert. Hic est casus in quo Papa Papam ligare potest, in quo Papa in canonem latæ sententiæ incidit. Neque huic obuiat regula: per parem soluere, vel ligare non potest: quia si Papa hæreticus est, in eo, quod hæreticus est, minor est quolibet catholico. Hæc in illo capite, Glossa. Hanc obiectionem ego facillime reuicico, ingenue dicens non esse tantæ auctoritatis Glossatorem illum, vt me sua auctoritate premere valeat, presertim cum aliàs tam multa doceat euidentissime falsa, & erronea: vt omnem merito propter illa amiserit auctoritatem. Deinde verba ipsa, quæ nunc refert, si diligenter discutiamus, apertissime ostendent, quàm parum solidæ doctrinæ in se contineant. Dicit enim quòd si Papa hæreticus est, minor est quolibet catholico. Si Papa hæreticus minor est quolibet catholico: ergo quilibet catholicus maior est Papa hæretico. Collectio ista ex eo redditur manifesta, quòd maior, & minor sunt correlatiua. Videamus ergo quomodo hic maior, & ille minor censendi sunt. Et certum est eodem modo alterum dicendum esse maiorem, quo alter dicitur minor: quia aliàs non erunt comparatiua, nec relativiue opposita. Si de maioriute, & minoritate iurisdictionis loquatur Glossa, constat verba illius esse falsa. Nam apertissime constat esse falsum, omnem catholicum esse maiorem in iurisdictione Papa hæretico. Quia multi sunt catholici, qui nullam profus iurisdictionem habent supra Papam hæreticum, prout iuris omnes ferè laici, ad quos non spectat Papæ hæresim examinare, neque de illa censere, neque illum ob hoc punire. Si vero de maioriute, & minoritate in meritis, aut in gratia, aut charitate loquatur, est ita, vt ille ait, sit, nihil tamen inde colligere valebit, quòd suo proposito fauere possit. Nam iuxta illum sensum minoris, & maioris, etiam dicitur. Papam peccatorem in peccato mortali existentem esse minorem quolibet viro catholico, & iusto. Sed nunquid ideo sequitur, vt propterea par parè ligare, aut soluere possit, aut quòd Papa in canonem latæ sententiæ incidere debeat? Quia vt quis ligare, aut soluere possit, non maioritas sanctitatis requiritur: sed

*vide
Circas
C. Acharius
299. 2.*

fed iurisdictionis. Male ergo responderetur ad obiectionem regulæ, quæ ait: Par parem soluere, aut ligare non potest; dicendo, quod Papa hæreticus minor est quodlibet catholico. Dico ergo quod omni iure diuino de hac re secluso, si secundum solum ius humanum hæc quæstio definienda est, Papa effectus hæreticus licet sit merito ob hoc deponendus, non tamen est eo ipso depositus, nec eo ipso excommunicatus. Quia quamdiu est Papa, excommunicari non potest, neque alia quavis censura ecclesiastica ligari: cum sit ^{supra} omne ius humanum, à quo censuræ illæ suam habent firmitatem suamque vigorem. Erit autem ille (ex solo iure humano loquendo) tamdiu Papa, quâdiu fuerit ab ecclesiâ toleratus. Ecclesiâ vero haud dubie illum tolerabit, quousque sibi constet illum iure diuino esse depositum, aut merito deponendum. Quoniam Paulus tertius, qui nunc est, licet ab hominum electione habeat, quod sit Papa, postquam tamen electus est, non ab hominibus: sed à Deo habet plenam supra totam ecclesiâ potestatem: Et inde euidentissime colligitur illum non posse ob qualecunque crimen ab ecclesiâ deponi: nisi constet ex eodem iure diuino, ecclesiâ propter tale crimen Papam deponere posse. Dimisso ergo iure humano, à quo nihil certum in hac quæstione discere possumus, ad ius diuinum, tanquam ad torius veritatis fontem recurramus, vt inde vberitim doceri valeamus, Perscrutemur igitur diuinas scripturas, & per illas inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria, & inde facile intelligemus, an Papa, si hæreticus fiat, sit statim dignitate Papali priuatus, an non. Nam certissima ratione philologica scimus, tunc aliquid necessario perire, quando illi desunt ea, quæ ad suum esse sunt necessaria. Si autem omnia, quæ ad alicuius rei existentiam sunt necessaria, adsunt, si res naturaliter, & non libere causatur, illam deesse non est possibile. Quia enim sanguis est necessarius ad hominis vitam: idèo sanguine deficiente homo viuere non potest. Alioqui si sanguine secluso viueret homo, hoc vno argumèto euidentissime probaretur sanguinè ad illius vitam non esse necessarium. Calor est necessarius ad esse ignem, & inde consequens est, vt calore prorsus destructo, pereat etiam ignis. Hoc igitur semel præfixo fundamento, opus est, vt ex ipsis scripturis diuinis diligenter inquiramus ea, quæ ad esse Papam sunt necessaria

A necessaria. Omitto hic alia quæ extra ipsum papam sunt, vt puta, voluntaria electio ipsorum electorum, &abilitas in ipsis eligentibus, vt videlicet illi habiles sint ad eligendum. Istis & aliis huiusmodi omisis: si de illis, quæ in ipso eligendo, aut electo sunt, loquamur, distinguere oportet. Quoniam quædam sunt necessaria ad simpliciter esse, alia sunt necessaria solum ad bene esse. Quæ solum ad bene esse exiguntur, talia sunt, vt illis seclusis papa esse possit: sed non bonus papa: & hæc sunt scientia rerum diuinarum, prudentia rerum gerendarum, charitas feruentissima, & alia id genus aliqua, sine quibus, & si aliquis papa esse possit, non tamen bonus erit papa. Quæ autem sunt necessaria ad simpliciter esse papam, sunt duo: Quorum alterum est solum necessarium ad fieri, & non post factum esse: & hoc est voluntas ipsius electi, per qua consentit electioni de se factæ. Hæc enim est necessaria ad hoc, vt quis fiat papa: quia ipso inuito non potest fieri papa. Postquam tamè iam semel consentit electioni, & factus est Papa, iam illius voluntas non est necessaria ad esse papam: quia & si illum poeniteat voluntatis præteritæ, & nolit esse papa, & renūciat papatui, nihilominus adhuc est papa, quousque ab his, quibus competit, sit eius renūciatio acceptata, vt patet in capit. j. De renūciatione, libro sexto. Rationem horum si quis requirat, eam nunc libenter offerimus, quæ talis est. Quilibet potest renūciare iuri suo, non tamen iuri alterius. Ecclesiâ eligens Paulum in papam, nullum adhuc ius propter hoc habet in Paulo quousque consentiat. Postquam autem consentit electioni de se factæ, sicut ipse acquisiuit ius supra ecclesiâ ad regendum eam, ita illa acquisiuit ius supra ipsum, vt ab illo petere possit doctrinam, & reliqua, quæ ille ex officio papali tenetur tribuere ecclesiâ. Est enim mutuos quidam contractus inter electores, & electum inuito, quo mutuo se inuicem obligarunt. Electus quidem ad reddendum ecclesiâ debitum pastoris officium ad quod solum ecclesiâ illum elegit. Ecclesiâ vero, quæ illum in prælatum elegit, hoc ipso se ad debitam obedientiam illi exhibendam obligauit. Et hinc euenit, vt cum primo electus est possit renūciare electioni de se factæ: quia tunc solum renūciaret iuri suo. Cum autem iam semel consentit electioni, & effectus est papa, tunc iam non potest sine consensu ecclesiæ renūciare

*Utrius Papa
desinat esse
papa statim
vel non. 22
Regressim*

renunciare papatui: quia si hoc faceret, non solum iuri suo: sed iuri ecclesiae renunciaret, quod facere non potest. Ex quibus apertissime constat, quod voluntas electi in papam licet sit necessaria ad fieri papam, non tamen est necessaria ad conservationem papatus: quia (vt dixi) inuitus potest esse papa. Alterum est necessarium adesse papam in fieri, & in facto esse, & hoc est fides. Neque hic loquor de fide formata, de qua dicit Paulus, quod per dilectionem operatur. Quoniam haec non est necessaria adesse papam, cum possit papa in peccato mortali existere, in papam eligi, & in papatu perseverare. Alioquin esset incidere in errorem Valdensium, & Ioannis Hus dicentium omnem ecclesiasticam dignitatem amitti per quodlibet peccatum mortale. Qui error damnatus est in concilio Constantiensi, sess. xv. Fides ergo, quam dico esse necessaria adesse papam, est fides habitualis a spe, & charitate distincta, quae datur in baptismo, & de qua Paulus dicit, quod sine illa impossibile est placere Deo. Haec, inquam, fides est necessaria adesse papam, ita quod sine illa non potest fieri papa, nec in papatu conservari. Et quia hoc est praecipuum fundamentum, super quod feret tota huius nostrae doctrinae fabrica consistit, ideo pro illius firma stabilitate elaborandum est, & multis rationibus illud probandum. Pro qua re maxime conducit diligenter, perscrutari totum processum, quo Christus peruenit ad dandum papatum Petro. Non enim statim, & sine vllis mediis illi hanc concessit potestatem: sed primo illam promittit, ad aliud tempus hanc differens donationem. Deinde, antequam dareret, monuit de dignitate sibi promissa, vt intelligeret, quid sibi per illam iniungebatur. Demum cum promissam potestatem Christus Petro concessit, tunc vim dignitatis, & quae ad illam necessario exigebatur apertius expressit. Quae omnia si quis diligenter considerare velit, vel eo clarissime discet, quam necessariam ad papatum voluit esse fidem Christus saluator noster. Singula igitur studiose perscrutemur. Primo quidem Christus saluator noster promittit hanc potestatem Petro, sic dicens: Tibi dabo claves regni caelorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Christum his verbis maiorem Petro promississe ligandi, & soluendi potestatem,

co esse necessaria adesse papam, est fides habitualis a spe, & charitate distincta, quae datur in baptismo, & de qua Paulus dicit, quod sine illa impossibile est placere Deo. Haec, inquam, fides est necessaria adesse papam, ita quod sine illa non potest fieri papa, nec in papatu conservari. Et quia hoc est praecipuum fundamentum, super quod feret tota huius nostrae doctrinae fabrica consistit, ideo pro illius firma stabilitate elaborandum est, & multis rationibus illud probandum. Pro qua re maxime conducit diligenter, perscrutari totum processum, quo Christus peruenit ad dandum papatum Petro. Non enim statim, & sine vllis mediis illi hanc concessit potestatem: sed primo illam promittit, ad aliud tempus hanc differens donationem. Deinde, antequam dareret, monuit de dignitate sibi promissa, vt intelligeret, quid sibi per illam iniungebatur. Demum cum promissam potestatem Christus Petro concessit, tunc vim dignitatis, & quae ad illam necessario exigebatur apertius expressit. Quae omnia si quis diligenter considerare velit, vel eo clarissime discet, quam necessariam ad papatum voluit esse fidem Christus saluator noster. Singula igitur studiose perscrutemur. Primo quidem Christus saluator noster promittit hanc potestatem Petro, sic dicens: Tibi dabo claves regni caelorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis. Quo in loco Origenes more suo philosophatus, dicit Christum his verbis maiorem Petro promississe ligandi, & soluendi potestatem,

A statem, quam postea reli quis apostolis, aut dedit, aut promiserit. Nam cum aliis omnibus apostolis ligandi, & soluendi potestatem tribuit, in caelo tantum singulari numero explicans, dixit fore soluta, aut ligata, quae illi soluerent, aut ligarent. Sit enim dixit: Quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo, & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo. At cum Petro claves commisit, non vltus est singulari numero caeli: sed plurali numero significauit in caelis fore soluta, aut ligata, quae ille in terris solueret, aut ligaret, vt vel hoc verborum discrimine nos doceret, aliquid maius Petro, quam reliquis apostolis fore concedendum. Sed iam videamus quid illam promissionem praecederet. Antequam Christus hoc Petro promitteret, interrogauit omnes apostolos, quid de illo sentirent, & quam de illo haberent existimationem. Cui interrogationi (vt Matth. refert) Petrus solus respondens, dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Quo loco Theoph. annotat verba illa ad maiorem Petri fidem exprimentam, cum articulo emphasim quandam significante, esse pronuntianda, sic enim ait Theoph. Non dixit: Tu es Christus filius Dei viuentis, absq; articulo: sed cum articulo, ille filius, hoc est, ille ipse, qui solus, & vnicus, non gratia filius: sed qui ex ipsa patris substantia genitus. Quia & multi Christi erant sacerdotes, & Reges omnes: sed Christus cum articulo, vnus est. Haec Theophilactus. Hac confessione fidei per Petrum facta, statim Christus dixit illi: Beatus es Simo Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus, qui in caelis est. Et ego dico tibi: quia tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claves regni caelorum &c. Quae verba remunerationem quandam Petro pro sua fidei confessione exhibitam, aperte ostendunt. Quod clarissime docet Theophilactus sic inquires: Remunerat Petrus Dominus, mercedem illi dans magnam, quod super eum aedificabit ecclesiam. Quia enim confessus erat eum Dei filium Petrus dixit, quod haec confessio, quam confessus est, fundamentum erit futurum credentium, ita vt omnis homo extructurus fidei idem hoc iacturus sit fundamentum. Nam licet innumeras condamus virtutes, non habeamus autem fundamentum rectam confessionem, inuti-

litter

*fides necesse
sua est ad
esse papam*

Galat. 5

Matt. 16

*nota
origenes*

Matt. 18

Theoph.

Theoph.

liter ædificamus. Hæc ille. In quibus verbis multa sunt C
notanda. Primum est, quòd per verba Christi, & non ex suo
crebro; nos docet, fidem esse fundamentū totius ecclesia-
sticæ structuræ. At vbi fundamentum deest, nihil superædi-
ficari potest, & si quid ædificatum super illud fuerat, necesse
est, vt illo fundamento sublato, ruat. Consequens igitur est,
vt deficiente in aliquo fide catholica, quæ est totius eccle-
siasticæ structuræ fundamentum, non possit in eo Papalis
dignitas fundari, quæ primus est in illa structura lapis, post
fidem. Imò nulla alia ecclesiastica dignitas à Christo insti-
tuta, qualis est Episcopalis potestas poterit in illo, qui fidē
catholicā non habet fundari. Quoniam hæc cum sit à Chri-
sto instituta, & in structura ecclesiæ ab eodē collocata, non
poterit aliud fundamentū habere, quàm illud, quòd ab ipso
Christo positum est, videlicet fides. Et inde etiam sequitur,
vt hoc fidei fundamento sublato, ab eo, qui Papa, aut Epi-
scopus erat, eo ipso Papalis, aut Episcopalis dignitas, quæ
ante in illo erat, cadat ab illo. Forte aliquis huius argumen-
tationis potentiam effugere volens, dicit characterem bap-
tismalem, qui dicitur sacramentū fidei, satis esse, vt in ali-
quo, qui fidem non tenet, possit Papalis dignitas collocari, D
& conseruari: sed hæc meræ nugæ sunt, vt facile patere po-
test, vel mediocriter rem consideranti. Nam Theoph. ver-
ba Christi declarans, non dicit characterem baptismalem
esse fundamentum: sed solam fidei confessionem. Quod
etiam Theoph. non interpretaretur, ex ipsis Christi verbis. &
illorum circumstantiis apertissime constare poterat. Nulla
enim ibi erat mentio de baptisinate, nec de baptismali cha-
racterē, nec in illo poterat esse meritum, vt propter illud
tanta mercede Petrum Christus donaret. At in confes-
sione fidei, quam Petrus fecit, multum adfuit meriti, atque
ideo illa digna habita est à Christo, cui tantam promitte-
ret mercedem, quantam nulli alteri, nisi Petro, quem to-
tius ecclesiæ caput instituit, donare decreuit. Et quod
fides sit fundamentum totius religionis, & totius eccle-
siasticæ structuræ, ex aliis adhuc sacræ scripturæ locis,
aperte conuinci potest. Nam Paulus Corinthiis scribens,
ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere: præter id,
quod positum est, quod est Christus Iesus. Quæ verba
interpretans Augustinus in libro de fide, & operibus,

1. Cor. 3

Augusti.

cap.

A cap. xvj. ait: Si Christus est fundamentum, proculdubio &
fides Christi. Per fidem quippe habitat in cordibus nostris
sicut idem Paulus dicit. Hæc August. Et ad Colossenses Pau-
lus scribens, iterum ait: Reconciliauit vos Christus in corpore
Coloss. 1
carnis suæ per mortem, vt exhiberet vos sanctos, &
immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso, si tamen per-
manetis in fide fundati. In quibus verbis Paulus apertissi-
me dixit fidem esse fundamentum, & inde colligitur, vt fi-
de sublata reliquum totum corruiat ædificium. Et certe (vt
aperte loquar) hæc argumentatio, quæ nunc ex ratione fun-
damenti facta est, me multum urget, vt existimem Papam,
si hæreticus fiat, eo ipso esse iure diuino priuatum dignitate
Papali. Nam alia, quam aliqui faciunt ex ratione mem-
brorum, quæ inuicem per fidem connectuntur, non est adeo
efficax, vt per illam rationem quis conuincere possit Papā,
si fiat hæreticus, iam non esse totius ecclesiæ caput: quia
videlicet iam non est ecclesiæ membrum, cum careat fide.
Hanc enim argumentationem facile soluit Thomas de
Vio Caietanus Cardinalis in opusculo de autoritate Pape,
& concilij, capitu. xxij. dicens quòd Papa etiam si hæ-
reticus fiat, adhuc est membrum ecclesiæ: Quia licet careat
fide, habeat tamen characterem baptismalem, per
quem etiam sicut per fidem, quisque effici potest mem-
brum Christi, vt expresse docet Innocentius tertius in ca-
pite, Veniens. De presbytero non baptizato, cuius hæc sunt
verba. Non solum per sacramentum fidei: sed per fidem
etiam sacramentum quis efficitur proculdubio membrum
Christi. Hæc Innocentius. Forte quis mihi etiam ex verbis
eiusdem capituli respondebit, dicens in eodem capitulo,
baptismum etiam dici fundamentum. fateor quidem in
illo loco baptismum appellari fundamentum: sed diligen-
ter inspiciendum est, respectu cuius dicatur fundamentum,
& inuenietur dici fundamentum respectu aliorum sacra-
mentorum. Nam quæstio illius cap. erat de presbytero nõ
baptizato, an suscepisset ordinem sacerdotij, & vt persuade-
ret illum non suscepisse sacerdotium, dicit quòd deficien-
te baptismo, qui est fundamentum, aliorum vtique sacra-
mentorum nullum aliud sacramentum superædificari po-
terat. Quanquam hæc non definiendo: sed disputando Pon-
tifex dixit, vt literam inspicienti facile constare potest. At

nota
authores
Episcopi manent
Papalis ami-
sione fidei
amittere Pa-
patum signi-
ficates

videlicet
in 2o methus
ad. c. 112
nemo de
baptismo non
baptizato

H

quod baptismus sit fundamentum Papalis dignitatis, Pontifex ibi non dixit, nec de illa erat tunc sermo. Esto etiam hoc dixisset, non tamen diceret baptismum esse sufficiens fundamentum, ita ut fides non esset etiam fundamentum necessarium. Quia hoc esset aperte repugnare Christo, qui dixit se super fidei confessionem fundaturum ecclesiam suam, & qui propter illam fidei confessionem promisit se daturum Petro in primum claves regni caelorum. Et hoc est alterum, quod in verbis Theophylacti ultimo citatis annotandum erat, cum dixit, Christum remunerasse confessionem Petri, quando promisit illi se super illam confessionem edificaturum ecclesiam suam, & propter illam eandem daturum illi claves regni caelorum. Nam quia aliis omnibus apostolis tacentibus solus Petrus confessus est Christum esse filium Dei, ideo illi soli claves regni caelorum, & ligandi, atque solvendi potestatem supra omnes promisit. Si propter fidei confessionem tanquam propter quoddam meritum, Christus Pontificiam super omnes dignitatem Petro promisit, hoc ipso declaravit eum, qui fidem non haberet, indignum esse, qui caeteris praemineret. Quis ergo tam demens erit, ut alicui sine fidei merito papatum tribuere velit, quem Christus Petro sine fidei confessione nec promittere voluit, ac proinde multo minus daret? Nec placet mihi illorum sententia, qui dicunt Petrum tunc pro omnibus respondisse, & sic suam, aliorumque fidem expressisse. Non enim alij Apostoli Petro hanc provinciam delegaverunt, ut pro omnibus responderet. Neque Petrus tam arrogans erat, ut pro omnibus, non mandatus responderet, praeterquam quod tunc non solum data non erat super caeteros Apostolos potestas, sed nec erat adhuc promissa. Si quis autem dicat hoc Petrum facere potuisse: quia caeteris Apostolis senior erat, is attendat, obsecro, Andream in apostolatu seniore esse Petro, quod multo magis estimandum erat, quam quilibet aetatis excessus. Deinde suis ipse verbis Petrus testatur se non pro omnibus: sed pro se solo respondere. Non enim plurali numero (ut oportebat) sed singulari numero locutus est, sic inquit: Ego dico, quia tu es Christus &c. Si pro omnibus loqui voluisset, plurali numero loqui debuisset his verbis: Nos dicimus &c. Nam alias postquam iam supra omnes illum Christus instituerat praetuli,

A tum, cum in die pentecostes omnes Apostoli, eo quod recepto iam caelitus spiritu omnibus loquerentur linguis, de ebrietate falso apud populum accusarentur. Petrus se omnium curam habere intelligens, ac proinde omnium causam suscipere volens, non singulari: sed plurali numero loquutus est, sic dicens: Viri Iudaei, & qui habitatis Hierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia. Si pro se solo respondere voluisset, dixisset: Ego ebrius non sum. Sed quia tunc iam omnium curam gerebat, pro omnibus respondere decreuit, dicens: Hi ebrii non sunt. Non ergo pro omnibus: sed pro se solo respondit, cum dixit: Ego dico, quia tu es Christus filius Dei viui. Ille solus respondit quamuis omnes fuissent interrogati: quia feruentior, quam in corde retinebat fides, non potuit se intra cordis latebras retinere, quemadmodum caeterorum Apostolorum fides, quae quoniam tepidior erat non prorupit in publicam confessionem. Sed de hoc, quia forte iam plus satis diximus, opus est, ut ad reliquum Petri processum inuestigandum pergamus. Christus saluator noster iam passioni proximis, prauidens Apostolorum animos post suum discessum fore turbandos, Petro iniungit, ut illos in fide confirmet, sic dicens: Simon, ecce Sathanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticam: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Ecce primum papae officium, quod Deus tunc Petro commisit, hoc est, confirmare reliquos omnes in fide, non est possibile, ut reliquos in eadem fide confirmet. Quo fit, ut papa si haereticus fiat, papa amplius esse non possit: quia ad id, quod sibi primo ex officio suo competit, videlicet reliquos in fide confirmare, est prorsus ineptus. Demum, quando Christus dignitatem papalem iam ante promissam, Petro concessit, sic dixit: Pascere oues meas. Quibus verbis concordi omnium catholicorum doctorum sententia, omnes Christianos oues, & Petrum illarum omnium dixit esse pastorem, ut ipso officij nomine aperte sine declararet, quid Petro, & cuiuslibet summo pontifici Petri successoris facere ex officio incumbit, nempe pascere gregem sibi commissum spirituali quodam pabulo, doctrina videlicet catholicae fidei. Qui fidem catholicam tenet, si est

ofu

Andreas
in Apo. 20
Tatu senior
fuit Petrus

Act. 2

Matt. 16

Luc. 22

Ioan. 21

idiota, aut malis moribus vitiatus quamuis non suum bene exerceat officium, adhuc tamen papa est: quia nihil habet papatui repugnans. Et qui haereticus est, habet haesim, quae prorsus papatui repugnat. Non enim potest, qui haereticus est, veram alii praestare fidei doctrinam: & inde consequens est, ut qui haereticus est, ecclesiae pastor esse non possit. In cuius confirmationem est, quod August. ait in sermone de pastoribus, ubi exponit illud Canticorum. Paſce haedos tuos, sic inquit: iam non oues: Manenti Petro dicitur: Paſce oues meas, exeunti haeretico dicitur: Paſce haedos tuos. Et iterum in epistola ad Vincentium Donatista, pertractans eadem verba ait: Paſce haedos tuos, non sicut Petrus, cui dicitur: Paſce oues meas in tabernaculis pastorum, non in tabernaculis pastoris, ubi est vnus grex, & vnus pastor. Haec August. In quibus verbis apertissime docet August. eum, qui pastor est ouium Christi, si fiat haereticus, iam non esse pastorem ouium Christi, sed suorum haedorum. Sunt adhuc aliae multae argumentationes procedentes ab his conditionibus & qualitatibus, quae necessario competunt haereticis, ex quibus non minus euidenter conuincitur papam, si haereticus fiat, esse statim iure diuino priuatum dignitate papali. Nam omnis haereticus est ab ecclesiae corpore separatus, atque praescissus: quoniam a fide, quam tota tenet ecclesia se diuidit, mallens suae inniti prudentiae, quam totius catholicae ecclesiae subesse iudicio. Qui autem a fide ecclesiae separatur, consequens est, ut etiam a corpore ipsius ecclesiae sit separatus, quoniam sicut iuxta dictum Pauli, vna est fides: ita vna est ecclesia, & vnitas ecclesiae ex vnitate fidei pender, dicente Hugone de sancto Victore. Per fidem accipimus vnionem, per charitatem viuificationem. At quicumque est ab ecclesiae corpore separatus iam non est caput eiusdem corporis, quia repugnat, ut quod a corpore separatum est, sit caput illius. Ex quibus necessario inferitur, ut Papa si fiat haereticus, iam non sit Papa: cum per haesim sit a corpore ecclesiae iure diuino separatus. Alia quaecumque peccata quatumlibet grauia inficiunt papam, & illum tanquam caput languidum reddunt. Solum autem peccatum haesim caput a corpore abscondit, & per consequens solum illud papam iure diuino sua papali dignitate priuat. Praeterea haeretici vocantur lupi a Salvatore nostro, qui

*Cantic. 1.
August.
nota
Augustinus*

*Ephes. 4.
Hugo.*

lfr

A qui monens nos, ut ab haereticis caueremus, dicit illos tanquam lupos esse fugiendos, sic inquit: Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ecce videt haereticos, qui falsi sunt prophetae, non a quouis alio: sed a Christo ipso veritatis magistro, appellari lupos. Ne igitur lupo sit ouium pastor necesse est, ut papa, & quouis alius episcopus factus haereticus, statim desinat esse pastor: vnde necessario sequitur, ut nec sit papa, nec episcopus. Nec credibile est, ut Christus haereticum hominem, quem certius certo sciebat esse lupo, suarum ouium voluerit esse pastorem, ne oues lupo (quod extremae dementiae reputatur indicium) commisisse dicatur. Praelatus igitur si ex pastore fiat lupo, necessario est etiam, ut eo ipso desinat esse praelatus, & pastor ne vel in paruo temporis momento, oues lupo commissas esse dicatur. Rursum, Omnis haereticus iure diuino est ab hominibus vitandus, prout iam supra, cum de excommunicatione differuimus, multis sacrae scripturae testimoniis probauimus. Non est autem possibile, ut quis sit praelatus illorum, qui iure diuino tenentur se ab illo separare, illum fugere, cum illo minime conuersari, illum in domum suam non recipere, neque illum salutare. Quoniam vero praelato etiam alioqui malo omnia istorum contraria tenentur subditi etiam cum reuerentia impendere. Nam Paulus docet obedientiam esse exhibendam praepositis, non tantum modestis: sed etiam disticholis. Demum plurima sunt sanctorum doctorum testimonia, quae asserunt hominem haereticum nullam prorsus habere in ecclesia potestatem iurisdictionis. Primum quidem beatorum Thomam offero, tanquam recentiore, qui in sua secunda secunda quaestione xxxix. articu. ij. dicit potestatem iurisdictionis non esse in haereticis, & inde deducit, quod non possunt a peccatis absolueri, nec alios excommunicare, nec indulgentias dare. Haec ille. Et Gratianus huic astipulatur sententiae, qui xxiiij. quaestione prima parte ij. quae incipit in §. Sin autem ex corde suo, & ponitur statim post cap. Audiui mus. sic in fine capit. ait: Quia sicut ille, qui benedicit, maior est eo, qui benedicitur: ita qui ex officio maledicit maior est eo, qui maledicitur. Liquido constat eum, qui ab integritate catholicae fidei re-

Matt. 7

Heb. 11

Gratia

*Nota
D. Thomae*

cedit, maledicendi, vel benedicendi potestate minime habere. Catholicum namq; utpote se superiorē maledicere non valet, in alienum a fide, tanquam in sibi æqualem, sententiam dare non potest. Hæc Gratianus. Et Beda super Mattheum ait: Quicumque ab unitate fidei, vel societatis Petri apostoli quomodolibet se ipsos segregant, tales nec a vicariis peccatorum absolventur, nec ianuam pollutam regni cœlestis

Beda.

Ambro.

Augusti.

Cypria.

ingredi Beatus Ambrosius ait: Dominus par ius, & solvendi esse voluit, & ligandi, qui utrumque pari conditione permittit: ergo qui solvendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infra. Certum est, quod ecclesie utrumque licet, hæresis utrumque non habet. Hæc Amb. & habentur in ca. Verbum Dei. de pœnit. dist. j. Et beatus Au. super Ioan. dicit quod claves ligandi, atque solvendi sunt datae ecclesie in Petro, sic dicens. Petrus quando claves accepit, ecclesiam significavit. Ex quibus aperte sine colligitur eum qui extra ecclesiam est,

nullam habere ligandi, aut solvendi potestatem. Cyprianus in quadam epistola ait: Qui nec unitate spiritus, nec conjunctionem pacis observat, & te ab ecclesie vinculo, & sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui episcopatus, nec unitatem voluit habere, nec pacem. Hæc ille. Et habetur in ca. Novatianus. sexta q. j. Et in alia epistola, quæ est ad Magnū iterū sic ait, Dicimus omnes omnino hæreticos, & schismaticos nil habere potestatis, & iuris. Hæc ille. Et habetur in capite, Didicimus. xxiiij. q. j. Accedit ad hæc omnia, quod nullū hucusque ecclesia condidit decretum, per quod expresse statuerit papam hæreticum esse ipso iure depositū, aut per quod præceperit esse deponendum. Quod certe non evenisset: nisi quia papam, qui hæreticus fieret, iure divino priuatum esse intellexit: & ideo noluit actum agere. Non est certe credendum ecclesiam, quæ tam sollicita semper fuit de separatione hæreticorum facienda, ne sua communione aliis nocere possit, nihil hucusque de papa hæretico faciendum decrevisse: cum ille tanto plus quam ceteri omnes hæretici ecclesie nocere potest, quanto ille maiorem haberet potentiam ad nocendum, & quanto ceteri catholici minus illum reformidarēt quippe quem debet habere fidei magistrum. Si quis mihi obijciat capit. illud. Si papa, dist. xl. facillime respondebo, quod textus illius capituli & si sit sancti viri

A & martyris, non est tamen hominis, qui leges toti ecclesie præscribere potuisset. Quo fit, ut verba illius licet sint velut quoddam hominis sancti consilium accipienda, non sunt tamen pro decreto obligatorio tenenda. Nec verba illa obligationem aliquam habere putandum est, quia sunt in corpore decreti inserta: nisi forte quis ostendat totū Gratiani decretum esse per sedem apostolicā approbatum, & omnia quæ in illo continentur, sint observari mandata. Quod tamen nunquam factum est. Cum ergo ex his omnibus tam evidentissimis rationibus cõstet papam effectum hæreticum esse iure divino priuatum dignitate papali, inde etiam constat illum, qui depositus est, esse subiectum omni ecclesiasticæ censuræ quæ contra hæreticos est à iure lata, sicut qui libet alius hæreticus. Non tamen ob hoc fallit regula iuris quæ dicit. Par parem ligare nõ potest. Non quidem propterea quòd papa hæreticus sit minor quolibet catholico, ut supra retulimus gloss. dicere, in cap. Achatius. xxiiij. q. j. Sed inde hoc evenit quia effectus hæreticus iam definit esse papa, ac proinde excommunicari potest, & alias penas subire cogetur, quæ sunt à iure hæreticis decrete. Si tamen papa maneret, illis nõ esset subiectus. Propter quod merito supra diximus huius causæ definitionem esse à iure diuino, & non ab humano petendam.

Respondetur rationibus quæ obijciuntur ab his qui contrariam tuentur opinionem.

CAP. XXIIII.

Quamvis evidentibus (ut existimo) argumentis probauerim in præcedenti capitulo, papam si hæreticus fiat, eo ipso esse dignitate papali iure diuino priuatum, necessarium tamen existimaui respondere argumentis eorum qui contrariam tuentur sententiam, ut illorum debilitate clarissime ostensa, vel inde nostræ sententiæ veritas firmius roboretur, clariúsque intelligatur. Et primum omnium argumentorum, velut totius aciei Antesignanum proponam, illud quod aduersarij putant esse tam validum atq; forte, ut nemo illi obistere valeat. Sic enim argumentantur. Episcopus si hæreticus fiat, non est eo ipso ex iure diuino sua dignitate priuatus, ergo papa quamvis hæreticus sit, non est eo ipso ex iure diuino dignitate papali

priuatus. Consequentiam dicunt esse notam, quia (vt dicunt) papa non est peioris conditionis quam quiuvis alius episcopus. Antecedens probant de episcopo qui in mente sua habet haeresim cui pertinaciter adheret, & nunquam illam exterius manifestauit. Hic enim (vt asserunt) vere & proprie est haereticus, & tamen non est eo ipso priuatus episcopatu. Quia illam episcopalem potestatem (vt inquit) episcopus habet ex sola humana aut ecclesiastica commissione. Et hoc dicunt esse certissimum ex consensu omnium catholicorum doctorum, iuxta illud beatissimi Leonis papae, in capitulo. Ita dominus, decima nona distinctione. Ita Dominus huius muneris sacramentum, ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi a quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet. Hec ille. Et inde quia ex certissimo quodam assumpto colligunt Episcopum qui in haeresim mentalem pertinaciter lapsus est, non esse priuatum Episcopatu: quia ecclesia non potest actibus animarum interioribus poenam aliquam infligere. Thomas de Vio Caietanus cardinalis in suo illo opusculo de auctoritate Papae & concilij capit. xix. multis prolixisque verbis hanc facit argumentationem, quam ille tanti facit, vt dicat intellectum suum per illam fuisse victum ad censendum papam si labatur pertinaciter in haeresim non esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali. Sed miror certe quod homo tantus, & qui multo fortioribus argumentis alioquin cedere non solet, nunc à tam debili argumento cuius multa refellere posset, fateatur se victum. Crederem ego potius intellectum suum ab effectu magis quam ab hac argumentatione fuisse deuiatum. Nam consequentia illa est mala qua probat papam haereticum non esse iure diuino priuatum dignitate papali, per hoc quod Episcopus haereticus non est iure diuino priuatus Episcopatu. Potuit quidem fieri vt Deus de papa hoc statueret, & non de ceteris Episcopis, praesertim quod causa tanti discriminis est notissima: quia videlicet papa plus toti reipublice christianae nocere poterat, quam quiuvis alius Episcopus, si vterque illorum esset haereticus. Ob quam causam recte potuisset Deus papam haereticum priuare, alio quouis Episcopo

hæc

haereticus non priuato. Neque ob hoc censenda esset papalis dignitas peioris conditionis, imò multo melioris: quoniam non permetteret secum haeresim sicut dignitas episcopalis. Deinde assumptum in illa consequentia falsum est, videlicet quod Episcopus haereticus non sit iure diuino priuatus dignitate Episcopali: quoniam id est de Episcopo cetero dicendum esse quod de papa. Vt autem hoc suum assumptum probet, aliud assumit, quod certum esse putat, & ex omnium sacrorum doctorum sententia procedere dicit Episcopalem, videlicet potestatem aut iurisdictionem esse ex hominis aut ecclesiae commissione, & non à Deo: sed hoc antecedens ab illo assumptum falsum est, & ipsamet falsitate falsius, & contra omnium doctorum sacrorum sententiam, & contra verba illa Leonis quae ex distinc. xix. citat. Quoniam & si ritus consecrationis Episcopi sit ab ecclesia statutus, potestas tamen Episcopalis iurisdictionis non ab homine sed à Deo est illis concessa. Omnes enim sacri doctores docent Episcopos succedere apostolis, pro qua re plurima potuissent afferre testimonia, quae prudens omitto, ne prolixitate nimia grauarem lectorem. Si quis tamen ea videre desiderat, reperiet in opere illo quod aduersus omnes haereses edidi, in titulo, Episcopus, quo loco multa pro hac re sanctorum doctorum testimonia coarceuaui, & ideo nolui hic repetere, ne actum agerem. Vnum tamen ex concilio Florentino hic citare non pretermittam, quod illic nescio quo casu fuit à me relictum. Concilium Florentinum certam fidei regulam Armenis describens, cum de sacramento confirmationis disserit, haec verba ait. Ordinarius minister est Episcopus. Et cum ceteras vocationes simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre: quia de solis apostolis legitur (quorum vicem tenent Episcopi) quod per manus impositionem spiritus sancti dabant. Haec concilium Florentinum. Apostoli autem (vt apertissimum est) à Deo & non ab homine villo, fuerunt ordinati apostoli & episcopi, vt ex multis scripturae sacrae locis constat. Sicut misit me pater (inquit Christus) & ego mitto vos. Et Matt. i. & Marc. iij. & Luc. vj. Expresse docetur Christum illis tribuisse apostolatus officium. Et hoc ipsum post mortem iterum confirmauit, quando illis precepit vt euntes in mundum vniuersum praedicaretis euangelium omni creaturae. Deinde potestatem iurisdictionis omnibus apostolis co-

Concilium
Florenti.

Ioan. 20

H 5

Leo papa
primus

Mat. 18 cēssit, quando omnibus illis simul iunctis dixit. Quaecunq; C
 alligaueritis super terram, erunt ligata in caelis, & quacunq;
 solueritis super terram, erunt soluta & in caelis. Nam per illa verba (vt omnes sacri doctores fatentur) Christus cōcessit apostolis potestatem excōmunicandi, quae sine aliqua iurisdictione esse nō potest. Si Christus apostolis dedit potestatem praedicādi Euangeliū, & potestatem ligandi & soluedi, & Episcopi etiam habeant à Deo & nō ab homine has omnes potestates. Nam hac sola, & efficacissima ratione probamus cōtra hereticos episcopū Romanum esse ceteris omnibus episcopis superiorē, quia Petrus apostolus fuit reliquus Apostolis superior, cuius Romanus episcopus successor esse comprobatur. Quo fit, vt necessariū sit Romanum Pōtificem eadem autoritate super ceteros episcopos polere, qua Petrus supra reliquos polluit apostolos. Eadē igitur consequentia colligere oportet eandem potestatem, quamuis non tam latam, ex iure diuino competere episcopis quae fuit apostolis data: quia illi sunt istorū successores. Præterea episcopis iure diuino competit ecclesiae regimen. Nam Paulus Mileti existens, conuocatis ad se ex epheso D
Act. 20 episcopis, dixit. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Ecce vides. Episcopos ad regimen ecclesiae datos, non ab homine sed à spiritu sancto. At regere nō valet qui nullam habet potestatem iurisdictionis. Ergo episcopi qui à Deo ad regimē ecclesiae sunt instituti, ab illo etiam habent iurisdictionis potestatem. Fateor quidem hanc Episcopatum diuisionē, qua quisq; episcopus suos habet peculiare subditos, iure humano introductam esse: & merito ad euitandam confusionem, & euitandas etiam dissensiones, quae facile oriri poterant nisi talis diuissio facta fuisset, quas suas quisque posset agnoscere oues, & ab alienis abstinere. At quod Episcopus potestatem iurisdictionis habeat, ex solo diuino pendet iure, non humano. Ex iure diuino hanc habet potestatem factus Episcopus. sed iure humano fit illi hanc potestas determinata circa has aut illas oues sibi commissas, quae aliquando est latior aliquando breuior, penes hoc solū quod plures aut pauciores subditi illi tribuuntur. Et si contingat ob aliquod crimen episcopum

A scopum à papa priuari episcopatu suo, quod ille ob multa crimina recte facere posset, tūc episcopus erit priuatus subditis, in quos iurisdictionis potestatem exercere possit, sed non erit priuatus ea iurisdictionis potestate quam in sua consecratione accepit. Quemadmodum diceremus de sacerdote habente beneficium, si priuerit beneficio, qui ab soluere non potest, non propter defectū potestatis, sed quia non habet subditum, supra quē illam exerceat. Accedit ad hanc omnia, quod quando Episcopi eliguntur & confirmantur, nulla sit illis ab ecclesia cōmissio iurisdictionis: quod quidem nō omiasset ecclesia facere, si hanc ab illa iurisdictionem episcopos habere putaret. Verum quia prostante habet ecclesia Episcopos postquam electi & confirmati fuerint, ex iure diuino habere iurisdictionem super populum illis commissum, ideo nunquam hoc illis committere curauit. Demum, verba Leonis papae quae pro se Caictano citauit, discutiamus, & ex illis patebit clare, beatum Leonem nostram confirmare sententiam, tantū abest vt Caictano illius verba fauere possint. Sed vt clarius verus illorum verborū sensus pateat, capituli illius initium repetere oportet, cuius haec sunt verba. Ita dominus noster Iesus Christus humani generis saluator instituit, vt veritas quae antea legis & prophetarum praecōnio continebatur, per apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est. In omnē terram exiuit fonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorū. Sed huius muneris sacramentū, ita dominus ad omnium apostolorū officium, pertinere voluit, vt in beatissimo Petro omnium apostolorum summo principaliter collocaret, vt ab ipso quasi à quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem intelligeret se diuini ministerij esse, quia ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Haec Leo papa. In quibus verbis id potissimum annotandum est, quod ait dominum. vō luisse, vt illa dona ad omnium apostolorū officium pertinerent. Si ex domini volūrate habens, non ergo ex sola Petri commissione. Deinde ait dominum. Iesum Christum, & non Petrum, hanc ministerij dona in totum ecclesiae corpus diffundere: sed ordine quodam, ita vt ab ipso Petro quasi à quodam capite faceret initium. Quod ideo beatus Leo dixit, quia prius Christus saluator noster, haec dona

Psal. 18

dona Petro, & postea aliis Apostolis concessit. Nam Petro **C** facta concessio describitur, Matt. xvj. capite. quæ autem aliis Apostolis data est, ab eodẽ Euangelista refertur xvij. cap. Ex quo ordine colligere vult beatus Leo aliorum Apostolorum autoritatem quamuis datam à Christo, esse tamen subiectam Petro, & tandiu illos habere autoritatem illam, quandiu vniuntur illi capiti suo, & quandiu illi ecclesiastici ædificij fundamento innituntur, à quo si separerentur, sicut non pertinent ad Christi ecclesiam quæ super illud fundamentum ædificata est, ita eo ipso amittunt omnem quam habebant ecclesiasticam iurisdictionem. Ioannes de Turre cremata licet in principali huius disputationis capite nobiscum sentiat dicens papam effectum hæreticum esse ipso iure diuino priuatum dignitate papali, tamen in hac disputatione præsentis nobis repugnat dicens Apostolos non à Christo, sed à Petro esse Episcopos ordinatos. Pro qua re in lib. ij. suæ summæ de ecclesia, cap. xxxij. multos citat ex iure canonico textus, qui nec tantillum suam possunt confirmare sententiam, ideo prolixitatem vitare cupiens illos omittit decreui, præsertim quod res hæc non est hic à nobis primo intenta, sed obiter obla- **D** ta. Sed opus est iam vt alias partes illius primæ & præcipuæ argumētationis à Caietano factæ, discutiamus & examinemus quid veritatis illa contineant. Dicit eum qui hæresim mente cœcepit, & illi peccinaciter adhæsit, quam nullo actu exteriori manifestauit, esse verum hæreticum. Hoc illi negare contendit Albertus Pighius lib. vj. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. xvj. Iniuste tamen id facit, quoniã & si hæresis ab electione voluntatis (vt ille dicit) procedat, non est ideo necessario consequens vt exterior oris prolatio requiratur ad perfectum hæreticum efficiendum. Nam in aliis peccatis quæ magis à voluntate pendent quàm hæresis, quæ in intellectu collocatur, sola voluntatis electio sine vlla exteriori operatione sufficit ad perfectam peccati rationem efficiendam. Quo fit, vt idem prorsus de hæresi & hæretico sit necessario dicendũ: quia non constat quod hoc potius ad hæresim quàm ad alia peccata requiratur. Propter quod illi qui dicunt papam si in hæresim labatur, esse iure diuino priuatum dignitatem papali, hoc idem dicendũ putat, si in hæresim mentale labatur, quia illud non minus hæreticum esse

A esse putant quàm aliud. Nec ideo nos dubios futuros esse dicunt & incertos circa ea quæ à Papa fiunt, quoniam & si illius fides interior non sit nobis nota, tamen quandiu illius infidelitas nobis nõ patet, semper illum tenemur reputare fidelem. Quia (vt ait regula iuris) quilibet præsumendus est bonus donec probetur cõtrariũ. Negant etiã confusionem totius ecclesiæ inde gigni turbando totum ordinem ecclesiasticũ, reputando episcopos aut presbyteros qui nõ essent: quoniam Deus qui ecclesiæ velut sponsæ suæ curam habet, illi prouideret de remedio. Sicut si aliquis non baptizatus ordinaretur presbyter, sicut aliquãdo contigisse cõstat ex titulo, qui de hac re inscribitur in decretalibus, & ille postea efficeretur episcopus, & tandem papa, & multos consecraret episcopos, & ordinaret sacerdotes, tunc ille sicut non esset sacerdos, ita nec episcopus, nec papa, quamuis vt talis reputaretur. Quo euentu necessaria esset confusio ordinum ecclesiasticorum. Credendum tamen est (vt beatus Thomas in iij. sen. d. xxiii. docet) Deum tunc subuenturum ecclesie, datumq; illi conueniens remedium. Sicut olim quando mulier sexum mēita masculinum, in papam electa & protali per aliquot annos reputata est. Ita etiam nihil ob stare putant, vt papa in hæresim mentale lapsus, sit dignitate papali priuatus, quamuis oporteret illum tunc velut papam venerari. Quoniam ne ecclesia in huiusmodi Labyrinthos incideret, Deus illi de remedio prouideret. Ita respondet Turre cremata libro iij. suæ summæ, parte ij. capite xx. Posset tamen dici, & forte melius fatendo illud, qui in hæresim mentalem lapsus est, esse hæreticum, sed non talem, vt propterea iure diuino sit eo ipso priuatus dignitate papali. Dicitur enim fidem interiorem non esse necessario requisitam ad dignitatem papalem, sed satis esse exteriorem fidei confessionem: quam qui habuerit, quamuis fide interiori careat, poterit dignitatem Pontificiam quam habebat conseruare. Et huc sententiæ fauere videtur Glossa super illa verba, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, quæ illam vocem, petram, exponit non per fidem, sed per fidei confessionem. Quibus verbis innuere videtur pontificiam Petri & successorum eius dignitatem, super solam fidei confessionem fundatam esse. Et si res ita se habet, oportebit necessario dice-

re, solum hæreticum exteriorem siue manifestum esse ex iure diuino priuatum pontificia dignitate, & non hæreticum occultum qui intra cordis sui latebras hæresim suam recludit. Et huius discriminis posset dari causa: quia hæreticam dignitatem, non ad ipsorum pontificum honorem, sed ad plebis utilitatem Deus instituit. Et inde euenire necesse est, vt quanto quisque magis reipublicæ Christianæ nocere poterit, tanto magis sit ille censendus indignus: & eo magis e contrario sit tolerandus, quo minus poterit ecclesiæ incommodare. Cum igitur ille qui hæresim in corde suo retinet, & nullo exteriori signo manifestauit, nihil per illam solum possit ecclesiæ nocere, Deus illum sua dignitate nõ priuat. Illum vero qui publice suam hæresim loquitur, quia per illam multum catholicæ ecclesiæ nocere posset, Deus voluit vt eo ipso esset sua dignitate priuatus, ne sermo illius, qui, teste Paulo vt cancer serpit, à dignitate robur accipiens potentius grassaretur. Sed pergamus adhuc vltra, & aliam partem illius argumentationis à Caietano factæ examinemus. Dicit enim quòd propter actum purè interioris animæ, nunquam homo potest humanæ iurisdictioni subesse: quia Deus solus est qui intuetur cor, homines autem ea sola quæ foris patent, & que ideo de solis illis iudicare illi possunt, & per consequens illa sola punire. Hanc propositionem assumptam etiam illi negat Albertus Pighius, qui cum Adriano docet, & pro constanti tenet actus animæ interiores subesse iudicio humano. Ego tamen Alberti aut Adriani opinionem amplecti nolo, sed hoc mihi cum Caietano conuenit, vt supra cum de excommunicatione differentem, aperte expressi. Ex his igitur omnibus partibus iam examinatis & plenè discussis, pessimam concinnauit Caietanus argumentationem. Nam etsi omnes illas propositiones, quarum aliquas negauimus, illi gratis donemus, solum ex eis colligere licet cæteros episcopos propter solam mentalem hæresim, non esse eo ipso priuatos iurisdictionis potestatem. Sed inde non sequitur Romanum Pontificem etiam non esse eo ipso priuatum sua dignitate papali. Nam de cæteris episcopis, etiam si omnia in argumentatione assumpta darentur, nihil probatum esset, nisi quòd illi ex iure humano ob solam hæresim mentalem nõ sunt priuati dignitate

2. Tim. 2.

tate sua. Vt autem inde colligere valeret, Romanum Pontificem etiam propter solam hæresim mentalem non esse priuatum potestate papali, oporteret probare, Romanum pontificem etiam habere suam potestatem ex commissione humana & nõ à Deo. Tunc enim bene colligeretur, vt idem de illo esset cõsendum quod de aliis, quia illius actus interior etiam non subiiceretur iudicio humano, à quo potestatem acceperat. Aut oporteret addere in argumentatione Romanum Pontificem non esse subiectum iudicio diuino secundum actus interiores, quemadmodum alij Episcopi non subduntur iudicio humano penes eosdem. Tunc etiam collectio illa esset bona. Quia sicut cæteri episcopi per solam hæresim mentalem iure humano non priuantur iurisdictionis potestate, eo quòd per illam non subduntur iuri humano: ita etiam oporteret Romanum pontificem per solam hæresim mentalem non esse iure diuino priuatum potestate papali, si ille per talem hæresim non esset subiectus iudicio diuino. Alioqui si hæc duo subtrahantur ex illa argumentatione, sicut necessario sunt subtrahenda: quoniam fide credere tenemur Romani pontificis potestatem esse non ab hominibus, sed à Deo, & illum per actus interiores diuino iudicio subditum esse, argumentatio illa nullus profus erit roboris aut momẽti. Nam ex hoc quòd cæteri episcopi ob solam hæresim mentalem non sunt priuati ex iure humano cui subesse non possunt, inferre quòd Romanus Pontifex ob solam etiam hæresim mentalem non sit priuatus ex iure diuino, cui est vere subiectus, tam mala est collectio, vt nemo sit qui non intelligat. Tam exactam feci de Caietani argumentatione examinationem, vt planè ostenderem quàm debilis fuerit argumentatio, à qua intellectum suum deuictum fuisse fateatur. Hac igitur argumentatione, quam aduersarij præ omnibus affirmant, profus eneruata, reliquas quoniam debiliores sunt facile proster-nemus. Secundo sic argumentantur, Rex aut Imperator si fiat hæreticus non est eo ipso ex iure diuino priuatus regno aut Imperio: quia constat multos in lege veteri fuisse Reges idololatrias, & multos etiam fidelibus imperasse Reges infideles, de quibus ipsemet Deus ait. Ipsi regnauerunt & non ex me. Et iterum, dabo tibi Regem in futuro meo: ergo eodem modo papa aut quouis alius episco-

Osee 8. 13

pus,

pus, quāuis hæreticus fiat, poterit fidelibus catholicis præ esse. Respondeo, nō esse eandem omnium illorū rationem, neque Imperatores aut Reges aut alios dominos seculares esse eadem lege qua prælati ecclesiastici regendos. Quoniā temporale dominiū aut secularis potestas nō habet pro fundamento suo cui innititur fides: & ob hanc causam etiā si fides desit, possunt illorū dominia & potestates subsistere, siue fidelibus siue infidelibus dominantur. Nihil enim obstat, vt infidelis homo in rebus pure secularibus possit fidelibus præesse & illis dominari. Et idem dicendum puto de sacerdotio veteris legis, quod licet circa spiritualia versaretur, quia tamē nō erat illi data fides pro fundamento, illa seclusa cōsistere illud valebat, ita vt quāuis hæreticus fieret, nō esse eo ipso sacerdotio priuatus. At longē aliter se habet potestas ecclesiastica in lege Euangelica: quoniā hæc fundata est super firmam petram, hoc est, catholicam fidem, Hac igitur euersa, necesse est vt tota ecclesiastica potestas, quæ illi innitebatur, corruat. Quo fit, vt licet in temporalibus & corporalibus infidelis fidelibus præesse possit & dominari, in spiritualibus tamen infidelis supra fidelem nullam potestatem habere iurisdictionis potestatem. Tertio cōtra nos argumentantur ex factō Marcellini, qui in horribili illa sub Diocletiano feruente persecutione, carnificum violentia ad impia sacrificia pertractatus succubuit, & Thura idolis adoleuit, arisque iniicit: nec tamen ob hoc à papatu deiectus est sed in eo vsque ad mortem perseuerauerit. Huic argumentationi facillime respondetur, negando Marcellinum papam fuisse hæreticum, quia licet in cōfessione fidei aduersus parata & iam intentata tormenta satis constans non fuit, tamen fidem quam mente tenebat, non amisit. At opus exterius (vt supra cap. j. huius operis diximus) non est hæresis, sed solus mentis assensus vel dissensus, quamuis ex ipso opere vehemens aliquando oriatur hæresis suspicio, vt ita illum mente credidisse merito putetur, sicut suum opus exterius demonstrat. Verum hæ suspiciones hominū sunt, qui de occultis certam nō possunt dicere sententiam. Quod vero Marcellinus veram nō amisit fidem, satis apertē cōvincitur per id quod habetur in cap. Nunc autem, dist. xxj. Ibi enim dicitur, quod cōpulsus à paganis grana thuris super prunas imposuit. Si compulsus, ergo nō ex libera hoc

A fecit voluntate, sed vt tormenta vitaret. Tortura autem satis vitabat per solum opus exterius, siñe errore intellectus: quia gentiles quibus solis tunc placere curauit, non interiorē mentis fidem, sed opus exterius cernere poterant. Deinde, et si gratis daremus illum tunc perdidisse fidem, non tamen ideo censendus est hæreticus: quoniam desuit illi pertinacia, quæ summe necessaria est, vt quis merito dicatur hæreticus, vt habetur ex c. Dixit Apostolus. xxiij. q. iij. Marcellinus siquidem ad cor reuersus, & sui delicti acerbissime pœnitens, in publico episcoporum concilio suā inconstantiam confessus est, & libens iudicio se subdidit sacerdotum, qui humilem illius aspiciētes cōfessionem, nullam in illum ausi sunt dicere sententiam. Quarto loco contra nostram sententiam argumentantur aduersarij, per illud quod dicitur in cap. Cum ex iniuncto, de hæreticis, ad quem pertinet institutio alicuius, ad eundem spectat destitutio eiusdem. Ex quibus verbis colligere volunt Papam, si fiat hæreticus, esse ab hominibus deponendum, & non esse ex iure diuino depositum: quia cum ab hominibus eligatur, oportet vt etiā ab illis deponatur. Hoc argumentum est tam debile, vt indignum sit cui debeat dari vlla responsio. Nam regulam illam, quæ ad coercendos temerarios hominum ausus à iure statuta est, ad diuinam potentiam accommodare volunt, tanquam si illa aliquid quod non liceret, intentaret, & ob id certis limitibus ab humano iudicio statutis, esset cohibenda. Quis quæso homo catholicus est, qui hanc non irrideat consequentiā: Papa eligitur ab homine, ergo non potest deponi à Deo. Et multo magis ridendus erit qui illam probare pergat per illam regulam iuris, ad quem pertinet institutio, pertinet destitutio. Deinde, et si gratis illis demus regulam esse vbique veram, non tamen eo sensu quo ab illis accipitur. Nam regula illa (vt ex decursu illius capituli facile constare potest) in hunc sensum data est, quod nullus inferior potest destituere illum qui à superiore institutus est: & inde argumentatur Papa quod presbyter si malus fuerit, non est à plebe quæ supra illum nihil penitus habet potestatis, sed ab episcopo qui illum instituit deponendus. Et ita concederem ego Papam, qui à Cardinalibus electus est, non posse ab alia potestate ipsis Cardinalibus inferiore deponi. Sed nunquid ex illa regula

colligere licet, vt institutus ab aliquo non possit à superiorē destitui? Minime. Nam sacerdos ab episcopo ad curam animarum institutus, potest per papam ab eadem cura deponi: imò etiam ab Archiepiscopo Metropolitano, si causa propter quam merito deponendus est, sit ad Archiepiscopum deuoluta. Cum igitur regula illa concedat institutori alicuius, potestatem deponendi illum, eo ipso eandem potestatem concessisse videtur cuiuscunq; habentij plenam super institutorem potestatem. Et inde sequitur (volo quidem iuxta præfatam regulam loqui) vt Deus qui Cardinalibus & tota ecclesia superior est, possit voluntate sua & iure à se edito destituere papam qui à Cardinalibus fuerit electus. Destituit autem ille hæreticum à papatu, quando firmissimo decreto statuit ecclesiam suam fundari supra fidem, aut supra apertam fidei confessionem. Quinto argumentantur aduersarij cõtra nos, per hoc quod episcopi in hæresim pertinaciter lapsi, si ad fidem redeunt, ad suas restituantur dignitates: signum est ergo quod non fuerit illis priuati, alioqui oporteret nouam facere electionem. Antecedens probant per ca. Maximum. j. q. vij. Et inde arguunt vt idem de papa hæretico dicendum sit, quia si ille ad fidem rediret, non reeligeretur, sed in pristina dignitate conseruaretur. Et hanc etiam argumentationem magni æstimat Caietanus, quæ tamen (vt verum loquar) nihil me mouet. Fateor quidem hæreticos episcopos quando ad ecclesiæ vnitatem redeunt, solere recipi ad sedes suas: quanquam hoc male probat Caietanus per illud ca. Maximum. j. q. vij. Quoniam Maximus ille, de quo ibi est sermo, postquam ab hæresi Donatistarum ad ecclesiam redierat, ordinatus fuit episcopus: in quo gradu existens non fuit lapsus in hæresim. Sed quia male, & contra ecclesiasticos canones, ex laico siue vllto temporis intervallo in minoribus ordinibus seruato, ordinatus fuerat episcopus: ideo dubium erat, an in Episcopali dignitate manere deberet. Cui quæstioni papa Leo respondet, quod licet reprehensibiliter ordinatus, ab episcopali tamē dignitate non repellatur, dummodo libellum ad papam mittat, quo catholicum se esse testetur. Itaq; cap. illud. nullo pacto nostro seruit proposito. Quod facile constare poterit legenti epistolam Leonis lxxxv. ex cuius cap. iij. sumptum est illud ca. Maximum, & cap. Donatum. Multum certe interest, an

A ipsas origines legas, an centones illarum male dilaceratos. Hoc quod Caietanus probare vult, multo melius probasset per cap. conuenientibus. j. q. vij. quod ex actis septimæ synodi, quæ fuit secunda Nicæna, sumptum est. Illic enim decretum est, vt episcopi, qui à fide catholica defecerant, resipiscentes in suis sedibus tunc reciperentur. Sed hoc non ex necessitate iuris: sed ex quadam misericordiam dispensatione factum est, vt apertissime constat per cap. si quis hæreticæ. j. quæst. j. Nam & si episcopi hæretici sint iure diuino sua episcopali dignitate priuati, ecclesia tamen ex rationabili causa dispensat aliquando, vt reuersis ad fidem dignitates pristina restituantur. Et talis restitutio pro noua electione, aut noua prouisione habenda est. Nec mirari quisquam de hoc debet: quoniam idem in alijs multis necessarij dicendum est. Clericus enim homicida eo ipso, quod commisit homicidium, incurrit irregularitatem, & est priuatus beneficio, quod habebat, si tamen ex quadam misericordia per papam cum illo dispensetur, & beneficium illi restituatur, talis restitutio pro noua collatione æstimanda est. Sexto nobis obiiciunt ca. audiuius. xxiiij. q. j. vbi de episcopo hæc dicuntur. Si autem in corde nouam hæresim confinxit, ex quo talia prædicare cepit, neminem damnare potuit. Ex quibus verbis inferre volunt, quod antequam episcopus hæreticus prædicet, aut doceat, excommunicare, & damnare potest, & inde euidentissime colligitur, vt non eo ipso quo factus est hæreticus, sit sua dignitate priuatus. Hic argumentandi modus est debilissimus: quia per hoc, quod vnum negatur, non est necessarium, vt dicamus aliud concedi. Deinde verba illa modo citata non sunt Alexandri secundi, cuius est illius cap. initium. Nam ab illo loco: Sin autem ex corde suo, &c. verba sunt Gratiani, & inde exorditur secundam partem illius quæstionis. Authoritas Gratiani non est tanti ponderis, vt me premere valeat, & à sententia mea discedere me cogat: præsertim cum tam multa ille alibi doceat, in quibus est ille ab omnibus necessario deferendus. Si tamen præfata Gratiani verba gratis recipere volumus, superiori illi sententiæ fauere poterunt, qua probabiliter diximus mentalem hæreticum non esse iure diuino depositum: quia (vt in responsione primæ argumentationis probabile esse diximus) fundamentum su-

per quod ecclesiastica potestas fundatur, non est sola fides interior: sed exterior fidei confessio. Sed quia per hoc oporteret dicere, illum, qui exteriori fidei confessione caret, esse ipso iure priuatum, quod nos aperte negauimus cum de facto Marcellini Pape differuimus. Ideo melior mihi videtur sententia, mentalem haeticum esse etiam ipso iure priuatum. Si cui tamen magis probetur alia sententia, dicere poterit Marcellinum quamuis fidem mente retinuerit, propter exteriorem infidelitatem eo ipso fuisse ex iure diuino sua dignitate priuatum: cum tamen à toto concilio, coram quo suam culpam confessus est, toleratus fuit, eo ipso tacitis suffragiis fuit iterum in Pontificem summum electus. Hæc sunt omnia, quæ ab aduersariis contra præfatam nostram opinionem obiici solent: sunt tamen quædam alia per me excogitata, quæ paulo magis vrgere mihi videntur: quibus respondere etiam decreui, vt inde nostræ sententiæ veritas clarius omnibus innotescat. Prima, quæ mihi se offert argumentatio, oritur ab æstimatione duarum potestatum ordinis, & iurisdictionis inter se comparatarum. Multo enim præstantior, atque nobilior est potestas ordinis, quam potestas iurisdictionis: sed potestas ordinis non habet fidem pro fundamento, nec illam exigit ad sui consistentiam: ergo potestas iurisdictionis, quæ minor est, non habet etiam fidem pro fundamento, neque illam ad sui consistentiam necessario requirit. Et inde euidenter colligitur illam per hæresim minime perdi. Ex quo aperte sequitur nec papam, nec episcopum, eo ipso, quod factus sit haeticus, suam amittere dignitatem. Consequentia huius argumentationis videtur nota per locum à maiori ad minus negatiue. Minor etiam est manifesta ex his, quæ supra diximus, cap. xxj. huius lib. quia potestas ordinis non fundatur: nisi in charactere sacerdotali, & inde deducitur, quod sacerdos etiam si fiat haeticus, nunquam potest illam amittere. Maiorem istius argumentationis, quæ forte alicui magis neganda videbitur, probat: quia potestas ordinis est supra corpus Christi verum, potestas autem iurisdictionis non est nisi supra corpus Christi mysticum. Præterea potestas ordinis: quia tanta est, non nisi à Deo dari potest, cum tamen potestas iurisdictionis sæpe ex hominum pendeat voluntate. Et hinc alia oritur excellentia in potestate ordinis supra potestatem iurisdictionis:

Actionis: quia potestas ordinis est indelebilis, & minime amissibilis, potestas vero iurisdictionis sæpe deperditur. Accedit ad hæc, quod si quis non sacerdos habeat beneficium, cui est annexa animarum cura, eo ipso habet potestatem iurisdictionis, qua tamen non obstante, ille dignitate minor censendus est; quæ quiniis alius sacerdos curam animarum non habens. Quod non aliunde euenire potest: nisi quia ordinis potestas præstantior est, quam iurisdictionis: Respondeo fatendo potestatem ordinis absolute nobiliorē, & digniorem esse potestate iurisdictionis: quia circa multo præstantius obiectum versatur, quam illa: quia (vt recte dictum est in argumentatione) hæc circa corpus Christi verum: illa vero circa solum corpus Christi mysticum versatur. Si tamē duæ illæ potestates ad populū, propter quæ solū à Deo institutæ sunt referantur, multo maior cognoscetur esse potestas iurisdictionis, quæ ordinis: quia per illā multis de causis magis prouidetur populo, quæ per alia. Nam per illā docetur populus in fide, & moribus. Ab illa, qui ignorans est doctrinam petere debet: prout dominus per Malachiā prophetā testatur, sic inquitens: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirēt de ore eius: quia angelus domini exercituum est. Per potestatem iurisdictionis cōseruatur pax in populo, iustitia retinetur, suum cuique ius datur, vitia cōtercentur, mali populi mores corriguntur: quidquid denique boni in ecclesiastica rep. est sine hac potestate facile laberetur, & si quid mali est, sine illa facilius augetur. Nihil horum ad ordinis potestatem spectat. Quo fit, vt per potestatem iurisdictionis magis prodesse possit, qui illam habet, si sit bonus: & magis obesse si sit malus. Ob hanc igitur causam Christus saluator noster potestatem iurisdictionis statuit supra fundamentum fidei, ne fide careret, cui ex officio incumbere debet, alios fidem docere, & errantes ad fidem reuocare. Potestatem verò ordinis: quia nulla illi ex necessitate iniungitur populi doctrina, aut disciplina, noluit idem saluator noster supra fidem fundare, neque fidem ad illius consistentiam exigere. Quia quod per istam faciendum est, etiā fide seclusa, citra vllū aliorum incommodū fieri potest. Secunda argumentatio, quæ mihi (vt ingenuè loquar) non paruum fauoris negotium est, quia haeticus, & si per hæresim perdat fidem, non tamen eo ipso est prorsus ab ecclesia separatus.

Mal. 2

tus: sed adhuc est pars illius corporis, & membrum eius: ergo adhuc stante hæresi poterit in se dignitatem papalem conferuare. Quia cum non sit eo ipso ab ecclesia præcilius, videtur quòd non sit etiam eo ipso potestate iurisdictionis priuatus, siue episcopalis illa sit, siue papalis. Quod autem hæreticus non sit eo ipso prorsus ab ecclesia præcilius: sed sit adhuc pars, & membrum illius, inde apertissime conuincitur, quòd adhuc subest iudicio ecclesiæ: quia ab illa punitur, & variis ab illa affligitur pœnis. Hoc autem ecclesia non faceret: nisi intelligeret hæreticum esse intra illius gremium, esse; aliquid illiusquamuis putridam partem. Nam Paulus ait: Quid mihi de his, quæ foris sunt iudicare? Et iterum alibi: Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? Fateor quidem, & (meo quidem iudicio) negari non potest hæreticum esse partem ecclesiæ, & membrum illius, & non esse omnino ab illa separatum: quia & si fidem non habeat, habet tamen characterem baptismalem per quem primo factus est membrum ecclesiæ, quo durante semper erit membrum illius, vt habetur in cap. veniens. De presbytero non baptizato. Sed licet sit membrum ecclesiæ, non tamen potest esse caput: quia cum caput sit principalius totius corporis membrum, multo plura ad caput, quàm ad cetera membra requiruntur. Papa igitur si hæreticus fiat, iam (vt ante) caput erit: sed pes, aut si quod est aliud inferius, aut vilius membrum. Ceterum de punitione, qua ecclesia hæreticum punit, paululum discernere oportet, & causam illius inuestigare. Et certe oportet fateri hæreticum intra ecclesiam esse, ne dicamus illam de his, qui foris sunt, iudicare. Nec tamen ob id solum illam hæreticos punire dicendum est: quia illi characterem baptismalem retinent. Nam hac ratione oporteret dicere hæreticum non posse, vita durante, esse extra iudicium ecclesiæ, cum semper habeat in se characterem baptismalem. Quo concessio, necessario etiam fatendum erit, vt postquam ecclesia hominem hæreticum tradidit seculari potestati ab illa puniendum, si potestas secularis illum punire nolit, & illum liberum dimittat, ecclesia nihilominus adhuc illum hæreticum punire possit, & idem esse dicendum de presbytero degradato. Hoc tamen non est dicendum: quia ecclesia per talem hæretici traditionem, & per degradationem, videtur

iuri

A iuri suo renunciare, vt ex verbis ipsius degradationis colligi potest, quæ habentur in capite, Degradatio. de pœnis. libro sexto. Vt autem causam huius punitionis ego aperte explicem, admoneo lectorem, vt consideret, quod cum aliquis baptizatur tunc intrat ecclesiam, sicut nouus aliquis colonus, qui recipitur in ciuitate. Quando autem aliquis sic in aliqua republica admittitur, ex ipsa natura receptionis inquit quidam contractus inter ipsum colonum admissum, & rempublicam, ita vt colonus obligetur seruare leges, & statuta reipublicæ, illi obedire, illi periclitanti subuenire, illius iudicio stare, & a calumniatoribus protegere. Vt autem hic contractus rescindatur, non satis est alterius illorum voluntas: sed vtraque requiritur: quia licet quilibet possit iuri suo renunciare, non tamen iuri alterius, præsertim iuri iam acquisito. Si tamen respub. & colonus concordii voluntate postea conuenirent, posset colonus intra ciuitatem manere sine aliqua mutua inter illos obligatione, ita vt nec colonus obligaretur reipub. nec respub. colono. Inter baptizatum, & ecclesiam, à die baptismi est initus talis contractus: quia baptizatus ab illo die tenetur mores, leges, & statuta ecclesiæ seruare, illi obedire, illius si deliquerit subire iudicium: & ecclesia tenetur illum docere, sacramentis pascere, illum pro sua potentia protegere. Hæreticus se ab ecclesiæ vnione segregans, licet hoc ipso visus sit iuri suo renunciare: non tamen potest ecclesiam, cui in baptismo se subdidit, iure suo priuare. Et ob hanc causam illum punire potest: quia obtinet ius quod super illum per illius baptismum suscepit. Cum ecclesia aliquem degradat, aut hæreticum potestati seculari tradit, tunc iuri suo renunciat. Quo fit, vt si potestas secularis illum non puniret, ecclesia iam illum amplius punire non possit, quamuis sit intra ecclesiam & membrum illius ratione baptismalis characteris. Et si ille auxilium ecclesiæ post hoc imploraret, ecclesia hoc illi dare non teneretur: quia ille suo iuri renunciauit, & quis non renunciaffet, potest ecclesia illum propter peccatum suo iure priuare.

i 4

2. Cor. 5
Rom. 2

*An testis qui nouit aliquem esse in haeresim lapsum C
reneatur, quamuis non sit requisitus, illum
iudici manifestare, etiam ante fratrem
nam illius correptionem.*

CAP. XXV.

DE pœnis, quæ contra hereticos iure canonico, & ciuili decretæ sunt, per multa ca. hucusque differuimus. Sed quia illarum aliquas iudex licet id anxie optet, non potest heretico infligere, propterea quod illum esse hereticum nescit: ideo opus est, vt testis, qui heretici crimen nouit, illud iudici prodat, vt ille de crimine certior factus, possit malum de medio tollere: & sic totam rempub. seruare illasam. Alioqui peccatum semper maneret impunitum: nisi esset testis, qui illud iudici reuelaret. Nam licet iudex per se ipsum optime sciat alterius delictum, vt puta, quia ipso vidente ille commisit, non potest tamen iuste illum punire: nisi testis adsit, cuius testimonio illius peccatum constare possit. Quoniam iudex ipse non potest duarum diuersarum personarum officio fungi, ita vt simul sit iudex, & testis. Verum licet iudex peccatum, quod solus vidit, punire non possit, potest tamen inquirere an alius forte hoc idem sciat, quod ipse vidit: vt si alios esse, qui illud optime sciant inuenerit, tunc illorum testimonio adiutus poterit illum punire. Sunt igitur ad iustitiæ executionem testes necessarii. Nam de ordine iudicij Deus loquens ait: Non stabit testis vnus contra aliquem quidquid illud peccati, & facinoris fuerit: sed in ore duorum, aut trium testimonium stabit omne verbum. *Deut. 19* Quam legem Saluator noster apud Ioan. approbasse videtur. Ex quibus verbis aperte colligitur verbum illud firmum in iudicio stare non posse, quod & si verissimum sit: duorum tamen testimonio caret. Cum igitur testes ad iudicium recte ferendum sint nõ minus necessarii, quàm iudices: sequitur inde testes pari necessitate teneri ad testimonium præbendum, vt iudices ad iudicium ferendum: peccaret quidem iudex si requisitus in aliqua causa iudicium, & iustitiam facere cõtemneret, & peccaret etiã testis qui requisitus, aut à iudice, aut à quouis alio, cui suo testimonio prodesse posset, testimonium dicere recusaret: præfert

A fertim de re minime occulta, & quam non ille solus nouit. Nec solum peccat: sed si sua taciturnitate proximo nocet, tenetur ad recompensationem damni, quod suo silentio intulit proximo faciendam. Nam eum, qui per taciturnitatem latronẽ occultat, Salomon in Prouerbijs reum furti esse censet, sic inquit, *Qui cum fure participat, odit animam suam, adiurante audit, & non indicat. Quæ verba interpretans beatus Hier. in commentarijs super prouerbia ait: Non fur solum: sed ille reus furti tenetur, qui furti conscius querente possessore non indicat. Hæc ille. Sed dubium est an testis non requisitus ab aliquo teneatur peccatum alterius, quod nouit iudici reuelare, aut testificãdo, aut denunciando? De hac re non potest certa aliqua, & vniuersalis dari sententia: sed considerãda prius est criminis qualitas. Nam si crimen tale est, quod reipub. facile nocere potest, tenetur illud vel per se, vel per alium iudici reuelare, siue illud publice nouerit, siue in secreto fuerit illi commissum: bonum enim commune præferendum est bono particulari, & inde euenit, vt potius quisq; prospicere debeat populi incolumitati, quàm vnus hominis famæ. Et de huiusmodi crimine intelligendum est, id quod Aug. ait: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterq; reus est: ille quia prodesse non vult, iste quia nocere desiderat. Hæc ille. Et hanc meam sententiam confirmo testimonio beati Tho. qui in Secunda Secundæ, quæst. lxx. art. j. in responsione ad secundum principale arg. sic ait: Circa ea, quæ aliter quàm per confessionem homini sub secreto committuntur, distinguendum est. Quandoq; enim sunt talia, quod statim cum ad notitiam venerint, homo ea manifestare tenetur, puta, si pertinent ad correptionem multitudinis spirituales, vel corporales, vel in graue damnũ alicuius personæ, vel si quid aliud est huiusmodi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denunciando, & cõtra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum. Hæc sanctus Tho. Alia autem crimina, quæ nec multitudini nocent, nec graue incommodum particulari personæ inferunt, non tenetur aliquis reuelare præfertim, si illa in secreto fuerant illi commissa. Ex his omnibus apertissime colligitur eum, qui nouit aliquem esse hereticum, teneri ad reuelandum illius crimen iudici competenti, etiam si de hoc non fir*

*Prov. 29**Hiero.**Augusti.**S. Tho.*

specialiter requisitus, & quamuis in secreto fuerit sibi al-
 rius hæresis reuelata. Nam hæresis pestilentissimum est
 venenum, quod cito, & facile maximam quanque potest
 inficere multitudinem. Propter hanc enim causam Paulus
 de hæreticis loquens dixit: Sermo illorum, vt cancer ser-
 pit. Potest etiam ad huius sententiæ confirmationem non
 incongruè adduci id quod Dominus olim de homine sedu-
 ctore; & ad idololatriam persuadente fieri præcepit sic in-
 deut. 13 quiens: Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris
 tuæ, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo,
 aut amicus, quem diligis vt animam tuam; clam dicens:
 Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres
 tui cunctarum in circuitu gentium, quæ iuxta, vel procul
 sunt ab initio vsque ad finem terræ, non acquiescas ei, neque
 audias, neque parcat ei oculus tuus, vt miserearis, & occul-
 res eum. In quibus verbis id maxime annotandum est,
 quod & si talia seductionis verba clam, & secreto diceren-
 tur à seductore, Dominus tamen præcepit non esse illi ser-
 uandum secretum: sed illius crimen esse reuelandum, vt
 postea à populo lapidibus obrueretur. Cum igitur tanta
 necessitate, & obligatione constringatur testis ad reuelan-
 dum hæreticum, quamuis in secreto sibi notum: si illum
 quis magis silentio suo tegere, quam reuelare voluerit,
 præsertim si de testimonio dicendo fuerat, aut per singulare
 mandatum, aut per generale edictum requisitus, merito
 erit ob hoc solum de hæresi adeo suspectus, vt iure illi
 possit canonica purgatio indici, in qua & si bene se gerat,
 panietur quidem, non vt hæreticus: sed vt negligens in
 reuelando id, quod reuelare tenebatur. Si vero in purga-
 tione defecerit: ego censeram illum tanquam hæreticum
 puniendum, quemadmodum si ob aliquam aliam causam fuis-
 set violenta suspicione de hæresi notatus, & in purgatione
 illi à iudice, & iure indicta defecisset. Nā si is, qui latronem
 silentio occultat censetur furti reus, multo iustius est, vt qui
 hæreticum silentio tegit, censetur de hæresi violenter sus-
 pectus. Error enim (vt beatus Leo papa ait) cui non contra-
 dicitur, approbatur. Et beatus Paulus ait, non solum eos dignos
 esse morte, qui malum faciunt: sed qui faciētibus con-
 sentiunt. Quem locum Glossa, quæ dicitur ordinaria, inter-
 pretans dicit. Consentire est tacere, cum possis arguere: Et
 super

A super illa verba Levit. 20. Succidam omnes qui consense-
 runt ei, vt fornicaretur, ait Glossa consentientes, qui possunt
 accusare, arguere, vel mōnere, & non faciunt, non effugiunt
 iudicium. Hæc Glossa tamen non parui momenti quæ-
 stio de hac re superest discutienda, quæ talis est. An testis,
 qui nouit aliquem hæreticum teneatur illum fraterna, &
 secreta correptione admonere, antequam illius crimen iu-
 dici manifestet. Aliqua enim sunt, quæ vrgere videntur, vt
 dicamus testem sub præcepto obligari ad hæreticum ad-
 monendum, antequam illis crimen iudici denunciet. Pri-
 mo quidem: quia Saluator noster talem ordinem circa
 omnes sine vilo discrimine seruandum esse præcepit, dicens:
 Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te,
 & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.
 Si autem te non audierit, a. hibe tecum adhuc vnum, vel
 duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne ver-
 bum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Præterea Paul.
 iubet hæreticum hominem post vnam, & secundam cor-
 reptionem esse deuitandum. Quibus verbis aperte docuit hæ-
 reticum hominem esse bis admonendum, & inde colligitur,
 vt ante talem admonitionem nemini liceat illum iudici
 reuelare. Rursum, talis admonitio hæretici est opus chari-
 tatis, & misericordiæ: ergo testis cognoscens miseriam hæ-
 retici errantis tenetur illius miseriam per suam correptionem
 subuenire. Collectio ista inde constat esse bona, quia
 (vt ait Sapiens) cui libet mandauit Deus de proximo suo.
 Et certe, qui contrarium licere putat, præsertim in casu
 magnæ necessitatis, similis est Caim, qui interrogatus à
 Domino vbi esset frater eius Abel, respondit: Nunquid cus-
 tos ego sum fratris mei? Antecedens autem illius conse-
 quentiæ probatur testimonio beati Iacobi dicentis: Fratres
 mei si quis errauerit à veritate, & conuerterit, & quis eum
 scire debet, quod qui conuerterit fecerit peccatorem ab er-
 rore viæ suæ, saluabit animam suam à morte, & operit
 multitudinem peccatorum. Et inter tria elemosynarū ge-
 nera, quæ numerantur in cap. Tria. xlv. dist. vnum est delin-
 quentes corrigere, & errantes in viâ veritatis reducere. Sunt
 etiā ex opposito rationes aliquot non minus vrgentes, quæ
 contrariæ fauent sententiæ. Et primo quidem probatur non
 esse necessarium testi, qui optime nouit aliquem esse hæ-
 reticum,

2. Tim. 2

Deut. 13

Rom. 1

Mat. 18

Tit. 3

Eccl. 17

Gene. 4

Iacob. 5

308 DE IVSTA HAERET. PVNIT.

ticum, illum secretò ante denunciationem admonere. Quia inter alia, quæ sacri doctores docent esse necessaria, vt quis teneatur fratrem peccantem corrigere, vnum est spes emendatæ ipsius peccatoris. Nam ad hunc finem dirigitur totus ille ordo correctionis fraternæ à Christo saluatore nostro in Euangelio assignatus, vt scilicet per illum ordinem fratrem per peccatū perditum lucrari possim. Si te audierit (inquit ille) lucratus eris fratrem tuum. Ob hæc igitur causam ille corrigi præcipitur, vt per correptionem ille emendetur. Et inde sequitur, vt cum aliquis merito desperat de emendatione peccatoris non teneatur illum secretò corrigere, aut fraterne admonere. Vana enim & inutilis est correptio, & admonitio, de qua nullus merito potest sperari fructus. Ad vana autem, & inutilia nullus obligatur: quoniam qui arat (vt ait Paul.) debet in spe arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi. De nullius autem peccatoris hominis emendatione, iustius desperare licet, quàm de emendatione hæretici: quoniam hæreticus habet pertinaciam crimini adiunctam, sine qua nullus dici potest hæreticus. Qui autem pertinax est, non est corrigi paratus: imò potius est paratus contradicere arguenti, & corripienti. Eum igitur, quem aperte quis noscit esse hæreticum, nõ tenetur secretò corrigere, aut fraterne admonere: quia hic talis (vt ait Paul.) subuersus est, & suo ipsius iudicio damnatus. Tanta siquidem est multorum hæreticorum pertinacia, vt quo magis corripuntur, eo peiores fiant: & quo magis de suo errore admonentur, eo tenacius suum errorem tueri procurent. Quo fit, vt propter ipsius hæretici commodum, etiã si nulla esset alia ratio, sit ab illius correptione, & admonitione cessandum, ne videlicet correptus & admonitus deterior fiat. Et hanc sententiã confirmo testimonio August. qui lib. j. de ciuit. Dei, cap. ix. sic ait: Si propterea quis obiurgandis, & increpandis male agentibus parcat: quia eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, consilium est charitatis. Hæc ille. Et iuxta

Prouer. 9 hunc sensum intelligenda sunt verba illa Salomonis cum ait: Noli arguere derisorem, ne oderit te. Nam Glossa, quæ dicitur ordinaria verba illa exponens ait: Non est timendum, ne tibi derisor cum arguitur, contumelias inferat: sed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odium inde peior fiat. Hæc in Glossa. Præterea, Ordo ille correctionis, aut fraterne

Aternæ admonitionis à saluatore nostro præfixus (vt omnes theologi simul & canonistæ concorditer docent) non est seruandus circa peccatores illos, qui in perniciem reipubl. peccant. Quorum omnium sententia inde aperte constabit esse vera, si consideretur causa propter quam ille correptionis ordo seruari præcipitur. Causa enim propter quã illum correptionis ordinem seruare oportet, est vt primo fama proximi, si possibile est, seruetur. Deinde si illa seruata, illius conscientia sanari non potest, præstat illius famam minui, quàm conscientiam illius manere læsam, aut ægram: quia bonum spirituale præferendum est bono corporali. Sed tunc quando illius famam propter illius conscientiam minuire est necesse, paulatim procedere oportet, & tentare, vt si fieri possit, cum parua famæ diminutione illius conscientia consulatur. Et ideo in secundo gradu vnũ, vel duo iubentur testes adhiberi, vt coram illis, qui peccatū ignorabāt peccator corripiatur, & sic illorū præsentia confusus, forte ad respicientiam redeat. Si vero nec sic emendetur, tunc iam nulla est famæ habenda ratio, vt conscientia succurratur, quæ multo præstantior est, quàm fama. Et ob hanc causam in tertio gradu, fama proximi post habita, peccatū illius iubetur ecclesiæ, hoc est prælate reuelari. Cum igitur bonum reipub. sit maius, & præstantius, quàm fama vnius hominis particularis, sequitur inde famam proximi esse postponendam propter bonum commune seruandum, & inde cõuincitur peccatorem, qui in reipubl. perniciem peccat non esse ante denunciationem corripiendum, aut fraterne admonendum. Nam (vt supra diximus) etiã si illud esset alicui sub obligatione secreti commissum, teneretur illud iudici reuelare, vt sic damnus reipubl. euitaret. Nullum autem est crimen, quod grauius, & citius reipub. nocere possit, quàm hæresis: quia nocet in religione, quæ cunctis rebus corporalibus est multo præstantior. Et quia operationes animæ multo velocius, & citius fiunt, quàm quæuis corporis actiones: ideo celerius etiã hoc crimen, quàm quoduis aliud corporale malum nocere potest. Ex quibus omnibus apertissime constat eum, qui secretò nouit aliquem hæreticum, non teneri ad seruandum ordinem illum correptionis fraternæ à Christo saluatore nostro præfixum. De hac quaestione, vt certã proferamus sententiam oportet prius considerare latum esse discrimen

discrimen inter hæc duo, videlicet, hominem labi in hæresim, & hominē esse hæreticū. Non enim omnis, qui labitur in hæresim eo ipso est hæreticus: sed oportet, vt habeat adiunctam pertinaciā, quæ si desit (vt supra lib. j. capit. vij. docuimus) hæreticus dici non potest. Hoc igitur discrimine bene confyderato, iuxta illorum duorum diuersitatē, duas ponam diuersas, certas tamē conclusiones, per quas integre responderetur ad quæstionē propositā. Prima cōclusio. Testis, qui nouit secretū aliq̄ esse perfecte hæreticū, vt puta quia scit illius pertinaciā, & scit illum non ex ignorantia catholicæ fidei: sed ex propria malitia errare: quia videlicet scit illum suam sententiā præferre totius ecclesiæ sententiæ: tenetur illius crimen denunciare antequam illum corripiat, aut fraternali admoneat. Hæc cōclusio probatur per illa duo argumēta, quæ nunc proxime proposuimus, quorū primum est de spe emendationis necessario requisita, vt quis sit necessario admonendus. Alterū est de bono cōmuni, quod est necessario præferendum bono particulari. Hoc tamē, quod diximus de damno cōmuni vitando per denunciationē criminis particularis, beatus Thom. temperat in secunda secundæ, quæst. xxxvij. artic. vij. per hæc verba sic dicens: Nisi forte quis firmiter æstimaret, quòd statim per secretam admonitionē posset huiusmodi mala impedire. Quæ quidem limitatio prudentissime est addita, & oportet vt lector ne ex illa decipiatur, singulas illius partes diligenter circumspectiat. Nam quia rarissime contingere potest, vt priuatus homo possit huiusmodi malis mederi: ideo non assertiue: sed sub conditione dixit: Nisi forte. Et quia non sufficit leuis æstimatio, quòd illū corrigere possit: ideo dixit, firmiter æstimaret. Et quia non sufficit firma æstimatio, quòd longo temporis progressu illum ad resipiscentiam adducet: quia in illa longa expectatione posset respubl. damnū pati: ideo prudenter dixit S. Thom. quòd statim per secretam admonitionem possit illum à malo auertere. Et ideo nullus debet soli correptioni fraternali secretæ, & priuatæ fidere, vt propter illam desinat hæreticū reuelare: nisi forte certo sciret se tantæ authoritatis, & potentia esse apud hæreticum illum, vt per solam suam monitionē possit illum ab errore reuocare. Sed quia hæc rarissime hæreticis contingunt, ideo securius esse censeo, vt in crimine hæresis statim

sine

A sine vlla admonitione procedatur ad denunciationem, præsertim si hæreticus non est quiuis homo plebeius, & idiota: sed doctor, qui ea, quæ sentit, alios docere procurat. Nam is nisi statim per publicam denunciationē reprimatur, citissime hæresis suæ veneno multos clanculo, & latenter inficit. Sunt enim multi, qui quoniā reprehendi, & de sua doctrina accusari timent, in publicum prodire non audent, & quoniam male agunt, lucem oderunt, & nolunt super testā iuxta præceptum saluatoris: sed in angulis prædicare. Ne igitur tam potentes in tenebris sint, opus est, vt statim illorum crimē publice denunciatur, & sic respubl. illæsa seruetur. Potest adhuc hæc nostra prima conclusio aliter probari ex ipsis verbis saluatoris nostri, quibus nobis ordinē correptionis fraternali præfixit. Nam fratrem peccantem, qui ecclesiam non audierit, saluator noster nō iubet amplius corripi aut admoneri: sed haberi illum tanquam ethnicum, & publicanum. Hæreticus autem ecclesiam non audit: quia illius sententiā recipere contemnit, & suo tantum vult inniti iudicio. Alioqui si ecclesiam audiret, nequaquam hæreticus esset. Ex quo apertissime conuincitur hæreticum hominem non esse necessario secreta admonendum antequam publice denunciatur. Nam cum primum ille factus est hæreticus, transiit totum ordinem correptionis fraternali à Christo saluatore nostro institutum, & constituit se in vltimo illius ordinis gradu quando tam pertinaciter suam vult hæresim tueri, vt propter illam totius catholicæ ecclesiæ sententiam reicere non vereatur. Præterea ille ordo correptionis à Christo saluatore nostro institutus, circa solos fratres seruari præcipitur, ob quam causam ordo correptionis fraternali ab omnibus appellari solet. Si peccauerit in te frater tuus (inquit saluator noster) corripe eum inter te & ipsum solum. Quibus verbis (vt apertissimum est) non omnem peccantem in nos sed solum fratrem corrigere nobis præcepit. Hæretici autem non censentur fidelibus Christianis fratres sed extranei, quia suo arbitrio à domo Dei quæ est ecclesia recedentes iam non filij Dei, quemadmodum Christiani, dicuntur & sunt: sed filij diaboli, qui pater mendacij ab ipsa summa veritate appellatur. Et certe qui bene euangelia & apostolorum epistolas circumspexerit, aperte intelliget solos Christianos vocari

Matt. 18

Ioann. 8
inter

inter se fratres, quippe qui eundem patrē habent, videlicet Deum quem colunt, & eandem matrē, hoc est sanctā ecclesiam in qua per baptisum renati sunt. Et (vt alia multa testimonia omittam) illud est apertissimum quod in priore ad Corinthios epistola Paulus ait. Si quis frater nominatur, inquit ille, fornicator aut auarus, aut idolis seruus, aut maledicus, aut ebrius, aut rapax cū huiusmodi nec cibum sumere. Post quæ verba statim subiunxit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Quibus verbis omnes non Christianos expresit: quia omnes illi foris sunt extra ecclesiam. Et inde ex opposito sequitur illum solos Christianos dixisse fratres: quoniā ad distinctionem fratrum quos prius nominauerat, vt diceret eos qui Christiani non sunt, non esse inter Christianos recensendos. addidit. Quid mihi de his qui foris sunt iudicare? Vnde Theophilactus prædicta Pauli verba interpretans ait. Recte autem dixit. Qui frater vocatur: Quippe cui fratris duntaxat nomen sit reliquum, nec in veritate est frater qui hisce sit malis obnoxius. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Qui foris sunt gentiles dixit, & idolis deditos: qui vero interius Christianos, perinde ac si dicat. Neminem equidem nunc eorum qui exteriores sunt alloquor: id enim leges meas excederet. Superuacaneum igitur Christi præcepta illis iniungere qui extra Christi aulam diuagantur. Quæcunque enim lex differit, his qui sub lege sunt differit. Hæc ille. Cum igitur soli Christiani sint ipsi Christianis fratres, conuincitur inde vt ordo ille correptionis fraternæ quem circa fratrem in nos peccantem Saluator noster seruari præcepit, non sit necessario circa hæreticum hominem seruandus. Quoniam cum ille non sit Christiani hominis frater, non est necesse Christianū hominem illi hanc impendere misericordiam, quam saluator noster fratribus peccantibus exhiberi præcepit. Nolo equidem dicere Christianū hominē non teneri ad correptionē vllam Iudæo aut gentili, aut hæretico præstandam. Quoniā correptio peccatoris absolute & sine vlla circumstantia sumpta, est de lege naturæ, & inde necesse est vt omnes obliget, & circa omnes siue Christianos siue infideles. Nam sicut Christianus tenetur si potest infidelē à periculo corporalis mortis eripere, ita etiā tenetur illū si potest à periculo mortis spiritualis liberare. Omnes enim siue

Christ

A Christiani siue gentiles simus (vt ex parabola Samaritani conuincitur) proximi inuicem censemur: & inde sequitur vt omnes se inuicem iuuare teneantur: quia vniciue mandauit Deus de proximo suo. Verum etsi ista correptio absolute sumpta omnes obliget, quando magna vrget necessitas & spes profectus habetur: illum tamen correptionis ordinem quem saluator noster in Euangelio expressit, non obligatur Christianus homo erga infideles seruare, quoniam illi fratres non sunt. Sed ne hæc ex meo tantum cerebro me dixisse quis putet, testimonia aliquorum sacrorum doctorum non contemnedā authoritatis proferam, qui hanc sententiam docuerunt, Theophilactus enim verba illa Christi saluatoris nostri quibus apud Matth. ordinem illum fraternæ correptionis expressit, interpretans ait. Sermonem contra offendiculum dantes valde extenderat, nūc & eos qui offenduntur corrigit. Vt enim tu qui offenderis non omnino cadas, quia offendentem ve, habiturum dixit, volo & te qui offenderis, arguere eos qui te iniuria afficiūt, si fuerint Christiani. Etenim si quis non baptizatus iniuria afficiat, tūc ab eo te subducas. Si autem frater, argue eum. Hæc Theophilactus: Quibus verbis aperte dixit infideles non esse Christianorum fratres, ac proinde non esse illo fraternæ correptionis ordine admonendos. Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum ait. Fides nostra obsequium apostolo debet, prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus accommodare, hæreticum post vnam correptionem conuenire, non post disputationem. A deo interdixit disputationem, correptionem designans causa hæretici conueniendi. Et hoc vnam, scilicet, quia non est Christianus. Ne more Christiani semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus castigandus videretur, cum ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandū. Hæc Tertullianus, Et Augustinus sermone xvj. de verbis Domini, interpretans illa verba Saluatoris, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus ait. Noli illum deputare iam in numero fratrum tuorum, nec ideo tamen salus eius negligenda est. Nam & ipsos ethnicos, id est gentiles & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, sed tamen eorum salutem inquirimus. Hæc Augusti. Si ethnici (vt Augustinus censet) non computantur inter

K

fratres, opus est vt nec hæretici inter fratres deputentur: C
quia hi etiam sunt extra ecclesiam sicut illi. Et inde neces-
sario sequitur, vt ille correptionis ordo non sit circa hæreti-
cos seruandus, quæ circa solos fratres Christus seruari præ-
cepit. Secunda conclusio. Testis qui secretò nouit aliquem
lapsum esse in hæresim, & nescit an sit hæreticus, vt puta
quia nescit an ex ignorantia an ex malitia errauerit, ne-
scit etiam an sit in errore suo pertinax aut forte si admo-
nearur errorem suum deseret, tenetur illum secretò corri-
pere antequam illum iudici denunciaret. Hæc conclusio pro-
batur. Si testi constaret illum ex ignorantia & non ex ma-
litia errasse, teneretur illum secretò corripere & admonere
antequam denunciaret: quia nullus debet iudici denun-
ciare illum ratione aut nomine criminis quem certo scit
in opere non peccasse, aut de cuius peccato dubitat, donec
certior fiat de illo, nisi forte suspicio esset violenta, & ex ta-
curnitate posset imminere aliquod reipub. damnum. Tunc
enim posset iudici denunciare suspicionem suam, & cau-
sas illius, vt ille re bene circumspicere possit reipubl. utilita-
ti proficere. Si tamen talis timor non est, iniuste ageret
qui illum quem certo scit, in opere non peccasse aut de cuius
peccato dubitat, coram iudice velur reum manifestaret. D
Oportet enim esse certum de crimine illius qui accusandus
aut denunciandus est. Nam sapiens ait. Priusquam interro-
ges ne vituperes quenquam. Ex quo aperte colligitur iniuste
agere qui d' nunciat iudici lapsum in hæresim, si certo
scit illum ex pura ignorantia & non ex malitia errasse, sed
tenetur illum docere, vt ab errore illum auertat. Et inde vl-
terius sequitur vt idem profusus facere teneatur testis quan-
do profusus ignorat an ex ignorantia an ex malitia errauerit.
Nam regula christiana & regula iuris docet nos, vt de
quolibet proximo bonum semper & non malum præsumamus,
donec nobis constet contrarium. Ille igitur qui lapsus est
in hæresim præsertim si homo est idiota aut parum doctus,
præsumendus est per ignorantiam errasse, & ideo secretò
corripiendus & fraterne admonendus. Si correptionem
admiserit, & se palam correxerit & errorem statim reuocauerit
fatens priorem suam ignorantiam, lucratus erit testis animã
illius quem ab errore auertit. Si vero correptionem neglexerit,
& noluerit admonitioni obtemperare,

Ecl. 13

A rare, tunc iam manifesta erit testi illius pertinacia & mali-
tia, præsertim si hæresis est manifesta & admonitio fuit suf-
ficiens, iuxta ea quæ superius lib. j. c. x. diximus. vbi de legi-
tima admonitione tractauimus. Cum igitur post admoni-
tionem suam testis talem illum esse intellexerit, non opus
est vt testis ad secundum gradum fraternæ correptionis pro-
cedat, adhibens vnum aut duos testes, sed statim illum iudici
denunciabit. Quia cum pertinacem esse constet, simul
etiam constare debet illum non esse paratum ecclesie obedi-
re & inde sequitur vt deinceps non iam tanquã fratrem,
sed tanquam ethnicum, & publicanum illum habere de-
beat. Probatum adhuc prædicta secunda conclusio. Omnia
quæ ex communi theologorum sententia sunt ex parte cor-
ripientis requisita, vt correptio fraterna sit illi obligatoria,
conueniunt huiusmodi testi, ergo testis ille tenetur secretò
corripere illum quem scit lapsum esse in hæresim, nesciens
an ex malitia errauerit. Tria sunt quæ omnes theologi do-
cent esse requisita ex parte corripientis, vt correptio frater-
na sit illi obligatoria, videlicet cognitio peccati, spes emen-
dæ, & temporis opportunitas. Hæc omnia conueniunt illi
B testi. Primum patet, quia cognitio peccati quæ requiritur
& sufficit, est vt sciat illum esse in peccato aut in periculo
peccati, & aliqui dicunt satis esse vt dubitet de peccato il-
lius. Qualitercunque se res habeat, talem cognitionem ha-
bet testis qui scit fratrem lapsum esse in hæresim. Alterum
quod est spes emendationis, certum est inesse testi: quia cum
ille alterius pertinaciam ignoret, non est cur de illius
emendatione desperet. Tertium denique quod est oppor-
tunitas, in ipsius testis arbitrio repositum est: quia si ipse
corripere optat, facile poterit corripiendi opportunitatem
captare. Ex quibus omnibus aperte conuincitur, vt testis il-
le qui secretò nouit aliquem lapsum esse in hæresim nesciens
an ex ignorantia an ex malitia errauerit, teneatur il-
lum secretò corripere & admonere ante quàm illum iudici
denunciaret. Sed hæc correptio & admonitio non est diu
proroganda, sed quàm citius cœnimode potuerit faciendi,
ne si diu prorogetur damnum forte inde eueniat reipubl.
vt puta si ille de quo testis ignorat verus esset hæreticus &
occulte & latenter (vt sæpe illi facere solent) suas in po-
pulo effunderet hæreses.

*An filius accusans aliquem parentum suorum
de hæresi, sit ob hoc liberandus ab his pœnis
quæ propter parentis hæresim sunt illi à iure
inflictæ.*

CAP. XXVI.

Postquam totum hoc opus, de iusta hæreticorum punitione, absolueram, iuuenem quendam in sacramentali confessione peccata sua mihi referentem audire contigit, quem cum de rebus ad fidem & christianam religionem pertinentibus interrogarem, inuenissimque rectam illum & catholicam fidem tenere; quæsiui deinde ab illo an hæreticum aliquem latentem agnosceret, & an cum aliquo huiusmodi conuersationem aliquam habuisset. Cui quæstioni respondens, aperte dixit se scire patrem suum esse hæreticum, propterea quòd illum in fide adeo pertinaciter errare viderat, ut sæpe ab eo admonitus, nunquam ille voluerit errorem suum deserere: imò potius contra pater nitebatur eundem filium in errore suum trahere. Hoc ego audiens, horrabar filium, ut patris crimen quolibet occultum, inquisitoribus reuelaret, & quamuis id necessario esse faciendum multis evidentibus rationibus conuincerem, nunquam tamen ut id facere vellet, illi persuadere potui. Nam hoc scuto se tuebatur, quòd non erat decens neque ratio naturalis patiebatur, ut filius patrem ad mortem duceret. Deinde sibi ipsi nocere dicebat si patris crimen reuelasset, quia non poterat (ut dicebat) patris crimen reuelare quin sibi ipsi iniuriam inferret, & sic suo se gladio transfoderet. Omnia siquidem patris bona à fisco apprehendenda, & sic paterna hæreditate se priuandum fore censebat. Infamiam quæ ex paterno crimine contrahenda erat, non in solo patre constituendam, sed vsque ad se ipsum & filios & nepotes suos deducendam metuebat. Dicebat itaque libenti animo se patris hæresim reuelaturum, nisi hac viam graue incommodum sibi ipsi pararet. Ob hanc igitur causam, patris hæresim silentio suo tegere, se velle dicebat, ut suo honori prospiceret. Ego tamen contra nitebar, dicens, non esse vero simile, ut filius qui zelo fidei christianæ accensus patrem de crimine hæresis coram iudice accusasset, eisdem plectatur pœnis, quibus si nullum
sua

A suæ fidei testimonio dedisset, plecteretur. Verum ille dicitis meis minime fidens, in sua perstitit sententia dicens, se nunquam patris hæresim reuelaturum, nisi prius sibi constaret, se ob hanc causam ab omni infamia & ab omni incommodo liberandum. Occasione igitur accepta, ex tunc apud memetipsum statui, speciale huic operi addere capitulum, in quo de hac re, iuxta id quod possum, differerem. Nam & si res hæc à iurisperitis, quibus plusquam theologis conuenit, discutienda foret, nil tamen obstat, ut ego homo theologus experiar quid in hac parte ex illorum lectione præstare possim. Circa quam rem, duo (ut censeo) dubia discutienda videntur. Primum est, an talis pater sic à filio iudici oblatus, sit eadem pœna puniendus, quæ, si à quolibet alio fuisset accusatus, puniretur. Alterum est, an filius hic patrem de hæresi accusans & conuincens, sit ob hoc absolendus ab omnibus pœnis, quæ filiis hæreticorum sunt à iure inflictæ. Circa primi dubij responsionem, hoc ante omnia iaciendum est fundamentum, lege sancitum esse, ut filius qui ad mortem damnandus esset, si à patre offeratur iudici, non sit morte sed alia mitiori pœna puniendus. Nam hoc colligunt iurisperiti, ex illo quod Martianus imperator ait, in l. Militis agrum. §. desertorem. ff. de re milita. sic inquires: Desertorem qui à patre suo fuerit oblatus, in deteriorem militiam diuus Pius dari iussit, ne videatur (inquit) pater ad supplicium filium obtulisse. Hæc ille. Et idem dicitur in l. Qui cum vno. §. Qui filium. ff. eodem titulo. Constat autem eum qui militiam tempore belli deserit, esse capitali sententia puniendum: ut sancitum est in l. Non omnes. §. Desertor. eod. titu. Ex quibus omnibus colligunt iurisperiti, ut quoties filius ob crimen aliquod esset morte plectendus, si à patre iudici offeratur, non sit morte, sed alia mitiori pœna puniendus, etiam si crimen quod filius commisisset, fuisset crimen læsæ maiestatis. Ita enim docet Salic. in l. Propter insidias. C. qui accusare non possunt. Et Felinus in cap. accusasti. extra de accusatio. dicit quòd si pater accusat filium de crimine læsæ maiestatis, princeps debet ei parcere. Quod Felinus dictum est modeste interpretandum ita ut princeps debeat illi parcere, mitiorem illi infligendo pœnam: non autem vniuersam ab illo pœnam auferendo. Ideo cautius (ut ego censeo)

Salicetus locus est, dicens filium mitius esse puniendum. Eandem sententiam confirmat Bartholomæus Cæpola in suis cautelis, cautela j. Eidem sententiæ subscribit Hippolytus de Martiliis, in l. j. §. Ad quæst. ff. de quæstion. Et hi duo ultimi citant Raimundum de Forliuio, & Paul. de Caltr. in dicta l. Propter invidias, eandem sententiam docere, & in diuersis casibus ita fieri oportere, illos consultiisse. Eandem sententiam docet Alciatus in tractatu de præsumptionibus, præsumptione quarta. Hoc igitur iacto fundamento, *ex eo (vt ego sentio) colligere oportet, vt idem etiam sit faciendum cum patre læsæ maiestatis reo, quem filius iudici offerret, ita vt pater sic à filio oblatas, non sic morte plectendus, sed alia mitiori pœna puniendus.* Hæc autem consequentia inde est manifesta, quod eadem est ratio hic & ibi. Causa enim quæ redditur in illo §. Desertorem, vt sit filio parcendum, est ista: ne videatur pater ad supplicium filium obtulisse. At æque iusta imò iustior ratio est, vt filius non videatur patrem ad supplicium obtulisse. Nam multo grauius est & durius vt filius patrem ad supplicium offerat, quàm pater filium. Filius quidem à patre recepit esse, & ob hanc causam tenetur patrem tanquam principium suæ existentie diligere: & illi cum indiguerit subuenire. Pater autem nihil quod ad sui consilientiam pertineat, à filio recepit. Ob hanc causam filius tenetur obedire patri, pater autē nō tenetur obedire filio. Fateor quidem patres ex quadam naturali inclinatione, quæ à sensualitate & nō à naturali ratione procedit, magis diligere filios suos, quàm parentes proprios, imò magis quàm se ipsos: quia inclinatio naturalis cuiuscunq; rei, est magis ad cōseruationem speciei quàm ad cōseruationem alterius individui. Magis autem cōseruatur species humana per vitam filiorum, qui sunt magis apti ad generationem & lōgius viuere & generare possunt: quàm per vitam parentū, qui iuxta cōmunem vitæ decursum breuiorem sunt habituri vitam. Et hinc euenit, vt semper parentes longiorem optent vitam filiis quàm parentibus suis, imò sæpe quā sibi ipsīs. Et hoc est quod dici solet, amore magis descendere, quàm ascendere. Et ob hanc causam pater (vt Paulus ait) thesaurizat filiis, quia diutius illi viuere præsumuntur, & vt si forte illis paruulis existētibus patrem mori

2. Cor. 12

A mori contingat, relinquat illis vnde alimenta habere possint. Filius autē non thesaurizat patri, quia non præsumitur illum longiorem vitā quàm filius habiturū, cui viuere semper filius subuenire tenebitur. Quamuis autem quisque magis inclinatur ad filij quàm ad patris dilectionem, hoc tamen non obstat, quin filius magis teneatur subuenire patri suo extremam necessitatē patriēti, quàm filio proprio qui eandem pateretur necessitatem. Nam et si maior sit inclinatio ad filium: maior tamen est obligatio ad patrem. Quia obligationes præceptorum non mensurantur per inclinationes naturales ad res quæ præcipiuntur, ita vt ad rem illam sit quisque magis obligatus ad quam magis à natura inclinatur, præsertim si est inclinatio à sensualitate & non à ratione procedens. Multa enim sunt ad quæ natura integra & non per peccatum vitiata nos inclinat, quæ tamen nulla obligatione facere tenemur, imò multo melius & beatius erit illa omittere. Nam (vt alia omittam) natura integra & non vitiata inclinat ad coitum propter cōseruationem speciei humanæ, quæ naturaliter cōseruari non potest, nisi mares cum feminis coeuntes generēt alios homines. Ad hunc tamen coitum nō omnes obligantur, sed illi soli qui se matrimonio iungentes sibi inuicem ad hunc actum si lem dederunt. Inclinatio etiam naturalis est, vt quisque suo proximo patienti compatiat, & egenti subueniat. Nā (vt sapiens Ecclesiasticus ait) omne animal diligit sibi simile. Nullus tamen tenetur cuiunq; patienti compatiri, aut cuiunq; egenti subuenire, nisi extremam aut saltem grauem proximus patiatur miseriam, quæ alios merito cogit, vt, si possint illi subueniant, et si non possint, saltem compatiantur. Merito igitur beatus Thomas in secunda secundæ, q. xxvj. art. ix. Et si dicat patrem ob aliquas iustas causas magis diligere filium, quàm patrem proprium, tamen ob aliam multo maiorem causam censeat quenque magis teneri ad dilectionem patris quàm ad dilectionem filij, & magis obligari propter beneficia à patre recepta ad subuentionem eiusdem patris, quàm ad subuentionem filij, si vterque necessitatem patiat. Propter quod non possum non mirari, quod Bartolus vt alioqui vtriusque iuris peritissimus, in tam grauem fuerit lapsus errorem, vt dixerit filium non teneri ex iure naturali ad educationem patris.

Eccle. 13

rentum. Nam quia in l. Si quis à liberis. §. Parens. ff. de lib. agros. Vlpianus iuriconsultus censuit, filium ratione naturali debere alere parentem, Bartolus hanc iuriconsulti sententiam explicans, distinguit rationem naturalem à iure naturali, & dicit filium non teneri ex iure naturali ad præstandum alimenta patris, sed solum ex ratione naturali, hoc est, ex iure gentium: ut ille interpretatur. Ad hoc autem dicendum inde mouetur, quod ratio (ut ille ait) non est in aliis animalibus. Per quæ verba aperte innuit illum sentire ius naturale non esse naturalem rationem quæ solis hominibus competit, sed ius commune, quod ceteris etiam animalibus conueniat, quasi possit aliquid esse sine ratione ius, aut penes bruta animalia possit aliquid esse ius sicut penes homines. Ius enim ideo dicitur naturale, quia ex instinctu naturalis rationis procedit. Et in l. Non quemadmodum. ff. eodem titulo, eandem sententiam repetit, & confirmat, addens quod si quis egenus habuerit patrem & filium diuites, potius à patre quam à filio alimenta petere debet. Quia (ut ait) quod pater alit filium est de iure naturali, non autem ut filius præster alimenta patri. Quam longe à veritate hæc omnia distent, facile quisque intelliget, si diligenter attendat quartum decalogi præceptum, quod est de honore parentum: cuius vim & obligationem de subuentione parentum, potissimum intelligendam esse, beatus Hieronymus super decimum quintum Matthæi capi. docet. Cuius subuentionis obligationem, Christus saluator noster contra Phariseos contrarium docentes, tantam esse declarauit, ut cum necessitas patris vrgeret, pro illius subuentione sit omnis oblatio, quam filius Deo libere offerre voluisset, necessario prætermittenda. Præcepta autem decalogi, & si non omnia sint velut principia iuris naturalis notissima, omnia tamen sunt (ut concorditer omnes theologo docet) de iure naturali, quorum aliqua sunt tanquam conclusiones iuris naturalis, ex primis illius principiis deriuatae. Et inde aperte deducitur, ut filius qui ex præcepto decalogi teneretur subuenire patri egeno, sit ad illud faciendum ex iure naturali obligatus. Argumentum autem quod pro suæ sententiæ confirmatione facit Bartolus, nullius est roboris. Nam ex eo quod in illa prædicta l. Si quis à liberis. §. Parens. ff. de lib. agnosc. dicitur ex naturali æquitate

descen

A descendere, ut filij parentes alere teneantur, arguit, ut ex eo non teneantur ex iure naturali. Si lex diceret illud ex sola naturali æquitate procedere, forte argumentatio illius aliquid valeret ad probandum illud non esse ex iure naturali. Cum tamen dicat ex æquitate naturali & non ex sola illa procedere, constat argumentum illius non valere. Quia æquitas & ius non adeo distinguuntur, ut genere differantur, sicut disparata quæ eidem competere non possunt. Et forte inde Bartolus fuit deceptus, putans tantam esse inter ius & æquitatem differentiam, ut ex altero oppositum alterius inferre liceret. De qua re, quoniam longiore discussione indiget, & à nostro themate est valde aliena, nihil impresentiarum differere volo. Lectorem tamen admo- neo, ut legat de hac re annotationes Gulielmi Budæi in Pandectas capite primo, vbi hanc rem diffuse & eleganter tractat. Deinde quod ait Bartolus, maiore obligatione teneri hominem ad subuentionem filij, quam ad subuentionem patris, si nulla alia ratione intelligeret esse falsum, vel ex ea aperte cognoscere potuisset, quod pater ad vitam sustentationem consequendam, potest vendere filium suum, ut haberetur in l. ij. C. de pat. qui fil. suos distra. Filio autem, quacunque etiam necessitate urgente, nullatenus licet vendere patrem suum. Quæ diuersitas non aliunde oriri constat, nisi quod maiore obligatione teneretur filius alere patrem, quam pater filium. Et hinc aperte couincitur, falsum esse etiã illud quod in prædicta l. Non quemadmodum Bartolus dixit, hominem egenum potius à parente diuite quam à filio diuite alimenta petere posse. Nam quisque, ab eo potius alimenta petere debet, qui magis teneretur illi subuenire. Omnis autem homo (ut diximus) magis teneretur patrem egentem alere quam filium æque egentem. Omnis ergo homo egenus plus à filio quam à patre alimenta petere debet, si uterque illorum habeat vnde illi subuenire possit. Hæc omnia per occasionem obiter diximus, ut inde constaret multo iustius esse, ut filius non videatur patrem ad supplicium tradidisse, quam ut pater non videatur filium ad idem supplicium obtulisse. Quia magis teneretur filius patrem, à quo id quod est receperat: quam pater filium diligere. Nam præceptum diuinum, à quo potius quam ab inclinatione naturali sumenda est vis obligationis, magis filium quam patrem obli-

K 5

Bartol.

Mat. 15

gat. Quod vel ex eo facile constare potest, quod grauius punitur à Deo filius, qui ab obediētia aut pietate patri debita defecerit: quam pater qui nimium durus aut seuerus fuerit erga filium. Qui maledixerit patri suo aut matri (inquit dominus) morte moriatur. Quæ maledictio non solum in verbis, sed etiā in operibus (vt Hieronymus ait) consideranda est. Filius etiam proteruus & contumax, qui monita patris audire contempserit, lapidibus obrui lege Mosayca iubebatur. Pater autem, & si filio maledixisset, aut nimium seuerē & auitere illum tractasset, nō tam acriter ob hoc à Deo punitur. Multo ergo grauius peccabit filius patrem occidens, quā pater filiū. Et inde aperte consequitur, vt si remittēda sit pœna mortis filio læsæ maiestatis reo, quem pater iudici obtulit, ne videatur pater filium ad supplicium obtulisse vt dicitur in præfato §. Deserto: rem eadem ratione sit etiam remittēda pœna mortis patri læsæ maiestatis reo, quem filius iudici obtulerit. Quoniam (vt diximus) multo iustus est, vt filius non videatur obtulisse patrem quā pater filium ad supplicium. Occurrit mihi alia ratio præter istam quæ assignatur in illo §. Deserto: rem, quæ me multo fortius mouet, vt credā iustum esse, vt tam filio quā patri læsæ maiestatis reo, pœna mortis remittatur, si alter alterum iudici offerat. Iustum quippe est, vt egregium cuiusque hominis meritum, non solum illi qui bonū operatus est, sed etiā alteri pro quo illud obtulerit, opituletur. Nam Deus ipse totius iustitiæ fons & origo, sæpe propter vnus meritum multis nedum vni parcat mortem, quam meriti erant, illis remittens. Nam propter decem viros qui fuissent in Sodoma boni, Deus pepercisset illi, vt nō proflus deleteret eam. Deinde cum subuerteret dominus ciuitatis regionis illius recorde datus est Abrahe, & liberauit Lor de subuersione vrbium in quibus habitauerat. Rursum ad preces Moy. i pepercit Deus populo Israël, vt non perderet illum, aut mortem quam propter Idololatrię peccatum meritus erat, illi inferret. Paulus apostolus refert ducentas septuaginta sex animas fuisse à Deo sibi in nauī condonatas, quæ omnes à sæua maris tempestate absorptæ fuissent, & propter meritum Pauli saluatæ sunt. Nec ad solam corporis vitam, sed ad vitam etiam animæ, quæ multo maioris est prerij, alteri impetrandam alterius hominis

meri

A meritū apud Deū valet. Nam illi qui nō ex malitia sed ex infirmitate quadam in peccato permansit, præsertim si ab illo ducere optat, & pro fragilitate sua se ad virtutem disponit, Deus sæpe ob alterius preces & merita parcat, & gratiā qua vitā possit assequi sempiternā præstat. Quod apertè probatur, per id quod de quodam paralytico quem alij Christo saluatori nostro obtulerunt, Matthæus ait. Videns autem Iesus fidem illorum dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Ecce vides paralytici peccata remissa propter offerentium fidem. An autem sola offerentium fides, an etiam ipsius paralytici fides fuerit in merito, ego nunc discutere nolo, quoniam satis est, ad id quod intendo conprobandum, quod propter offerentium fidem Deus condonauerit paralytico peccatum. Deinde, Augustinus refert, Paulum Apostolum fuisse ad fidem conuertum propter preces, & merita beati Stephani pro illo Deum orantis. Et de beato Augustino tunc hæretico Manichæo, pro quo, vt ad fidem catholicam conuerteretur, mater eius assiduas faciebat orationes, & innumerabiles fundebat lachrymas, beatus Ambrosius dixisse fertur. Impossibile est, vt filius tantarum lachrymarum pereat. Ad preces Chananææ Deus filiam illius à dæmonio, à quo male vexabatur, liberauit, & perfectæ sanitati reddidit. Centurionis seruum, qui in domo iacebat paralyticus & male torquebatur, ob domini preces & meritum, Christus Saluator noster pristina incolumitati restituit. Qui omnes (vt sacri doctores sentiunt) nō solum corpore sed anima à Christo sanati sunt ipsomet Saluatore testante qui dixit. Totum hominem sanum feci in sabato. Si vnus hominis meritum valet apud Deum ad impetrandum veniam pro alio, iustum est vt etiam valeat apud homines, præsertim apud eos qui loco Dei populis præsumunt. Et si cuiusque hominis meritum pro alio qui culpam suam agnoscit valere potest, æquum est vt meritum patris filio, & meritum filij patri prodesse possit ad veniam, cum illorum alter crimen læsæ maiestatis commiserit. Nam Deus ipse cuius exemplo nunc agimus, sæpe ob parentum merita, non solum mercedes plurimas filiis confert: sed mortem & alias plurimas quas merentur pœnas remittit. Quod vel inde apertissime probatur

Matt. 9

Ser. I. &
4. de san.
Stepha.

Matt. 15

Matt. 8

Ioan. 7

Exod. 20

batur

Exo. 12
Deut. 21Gene. 18
Gene. 19

Exod. 32

Act. 27

batur, quod Deus qui dicit se visitaturum, iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem, ipsemet ait, propter parentum merita, se misericordiam facturum in mille his qui diligunt eum. At nullus merito inficiari poterit, præclarum esse patris in principem meritum, cum proprium filium qui ob eiusdem principis maiestatem læsam morte dignus erat, eidem principi offert ut pro arbitrio suo & illius merito si voluerit puniat. Talis enim pater re ipsa ostendit se magis erga principem quam erga proprium filium esse affectum, & tanto zelo iustitiæ feruere, ut maluerit proprium filium ad punitionem tradere, quam ut iustitia, quæ sceleratos homines puniendos esse censet, aliqua ex parte pereat. Pater enim qui hoc agere audeat, parum abest, ut Bruto libertatis Romanæ conditori æquetur, qui filios suos Tarquini dominationem à se expulsam reduce, re tentantes comprehensos, ac pro tribunali virgis cæcos, & ad palum religatos, summum Imperium obtinens securi percussit. Qua in re (ut eleganter de illo Valerius Maximus ait) exiit patrem ut consulem ageret, orbisque vivere quam publicæ vindictæ deesse maluit. Qui tamen præclarum facinus pro rege aut republica est aggressus, ut patris pietate postposita filium læsæ maiestatis reum iudici offerre non dubitauerit, ab illo pro suo arbitrio puniendum, dignus certe est, ut pro filio intercedens exaudiat, & vitam saltem impetret. Quis, qui pro suo crimine mortem meritus erat. Et si iustum est, ut pater filium offerens, vitam filio impetret: multo iustius est ut filius ob eandem causam patrem offerens, vitam patris mereatur. Quoniam (ut ex dictis constat) multo præclarior est facinus multoque maioris meriti, si filius zelo iustitiæ, aut regalis maiestatis affectu motus, patrem offerat, quam si pater filium. Hanc autem sententiã de filio offerente patrem docet Angel. in adulterium cum incestu. §. liberto. ff. de adulteriis. sed illam solum probat per rationem datam in illo sæpe dicto §. Desertorem. Albericus tamen in præfatto §. Desertorem, dicit quod licet hæc sit communis opinio omnium doctorum, ipse tamen dubius est an sic iudicaret. Quid igitur de necessitate & iuris civilis rigore agendum sit, ego homo theologus diffinire non audeo nec volo, sed ipsi iuris peritis diffiniendum relinquo. Hoc tamen constat

Valerius
Maxi.
libr. 5. c. 7

A constanter assero, æquum & rationi consentaneum esse, ut filio quem pater, aut patri quem filius ob crimen læsæ maiestatis offert, sit indulgentia mortis concedenda, & vita misericorditer condonanda. Possit circa hoc moueri quæstio, an idem esset dicendum, si maritus uxorem aut vxor maritum, ob idem læsæ maiestatis crimen iudici offerret. Cuius dubitationis causa inde oritur, quòd maritus & vxor pro vna carne censeantur, ac proinde dubium est, an vterque eorum alterum magis diligere debeat, quam patrem aut filium. Si quis dixerit, maritum magis teneri ad vxoris quam ad patris aut filij dilectionem, oportet, ut etiam fateatur grauius esse peccatum, si quis uxorem, quam filium aut filium occidat. Et inde aperte sequeretur, ut vxori quam maritus ob crimen læsæ maiestatis iudici obtulerit, sit mors quam illa merebatur remittenda. Quia iustius esset, iuxta hanc sententiam, ne maritus videatur uxorem ad supplicium obtulisse, quam pater filium aut filius patrem. De qua quæstione ego nihil in præsentiarum diffinio, sed aliis disputandam relinquo.

B Ad id igitur quod primo inquirebam, nostram disputationem reducens, dico æquum esse & iustum, ut pater hæreticus quem filius ob crimen hæresis, in quod ille relapsus fuerat iudici obtulit, sit mitius puniendus, quam si ab alio fuisset accusatus: & sit per consequens indulgentia mortis illi concedenda, si ille veræ contritionis signa dederit. Quidam iurisperitus vir certe doctus, cum quo rem hanc conferebam mihi obiecit, dicens nimiam esse iustitiæ remissionem, ut sententia illius prædicti §. Desertorem, extendatur etiam ad crimen hæresis, sicut ad crimen læsæ maiestatis. Quia multo grauius est diuinam quam humanam lædere maiestatem, ut dicitur in cap. Vergentis, extra de hæreticis. & in cap. Sicut qui ecclesiam, xvij. q. iij. Deinde, quia licet ius canonicum & ciuile mutuo se iuuent, & sæpe vnum alteri suffragetur, ut dicitur in c. j. extra, de noui operis nunciatione, tamen ecclesia non acceptauit leges Imperatorum, ut per illas causæ ecclesiasticæ desinere debeant, & inde sequitur, ut crimen hæresis quod ecclesiasticum esse constat, per ecclesiasticas sanctiones & non per leges Imperatorum decerni debeat. Respondeo concedens multo grauius esse diuinam, quam humanam lædere maiestatem,

iura

iura tamen non grauius, imò saepe leuius puniunt eos qui C
 diuinam, quàm qui humanam lædunt maiestatem: neque
 grauius puniunt hæreticos, quàm eos qui humanam mai-
 estatem læserunt. Quod autem obiicitur, crimen hæresis
 quia est ecclesiasticum, nõ esse per leges Imperatorum, sed
 per ecclesiasticas sanctiones decernendum, ex praua rerum
 intelligentia procedit. Constat enim in crimine hæresis,
 duo esse consideranda. Primum est ipsum crimen hæresis,
 alterum est pœna quæ illi criminis debetur. De primo non
 est dubium, rem esse omnino ecclesiasticam, ac proinde
 (vt decernitur in cap. Vt inquisitionis, de hæreticis. lib. vj.)
 nullus nisi iudex ecclesiasticus potest de illo crimine cen-
 sere. Nullus iudex præter ecclesiasticum potest aliquam af-
 fertionem diffinitiuam sententia pronuntiare hæreticam, &
 pertinacem illius defensorem iudicare hæreticum. De al-
 tero, hoc est, de pœna criminis imponenda, varios constat
 esse iudices, iuxta varietatem pœnarum, quæ hæreticis in-
 figuntur. Sunt enim (vt supra per multa huius libri capi-
 tula ostendimus) quædam spirituales pœnæ hæreticis de-
 cretæ, vt puta excommunicatio, priuatio ecclesiasticæ sepul-
 turæ: indignitas ad ecclesiastica beneficia. Et de his aut aliis D
 similibus, quoniam per solas ecclesiasticas sanctiones sunt
 decretæ, solus ecclesiasticus iudex censere potest. Sunt alia
 pœnæ corporales, è quibus aliqua, tam à potestate laica
 quàm ecclesiastica infligi possunt, vt sunt, infamia, bonorũ
 temporalium confiscatio. De talibus enim vtraq; potestas
 tam laica, quàm ecclesiastica potest lege statuere: & illas
 contra hæreticos: postquam de illorum pertinacia consti-
 terit, executioni mandare. In his & similibus pœnis inffi-
 gendis, ius canonicum & ciuile mutuo se innuant, & alterũ
 alteri suffragatur, & supplet quod alteri deesse contingit.
 Est rursus alia pœna de qua nihil prorsus ecclesia hucusq;
 statuit, quia per ecclesiasticas sanctiones illam statui non
 conueniebat. Talis est mors, quæ nunquam per ecclesiasti-
 cas sanctiones alicui inferre mandatur, propterea quòd vi-
 ros sanguinum Deus ab altari suo repellit. Nam Dauidem
 virum alioqui sanctissimum, quia sanguinum huma-
 num fuderat, prohibuit, ne templum sibi ædificaret. Et ob
 hanc causam viri ecclesiastici, non solum à sententia mor-
 tis pronuntianda, vel scribenda, sed etiam ne illius execu-
 tionem

1. Par. 17

A tioni interfunt prohibentur, vt dicitur in cap. sententiam, ex-
 tra ne clericus vel monachus. Et si forte alicubi in iure cano-
 nico, mors alicui crimini imponitur. Abbas in cap. j. de ho-
 micid. dicit illam esse intelligendam de morte spirituali,
 hoc est de excommunicatione, aut de morte ciuili, aut depo-
 sitione. Ex quibus omnibus constat, mortem quæ hæreti-
 co ob crimen hæresis inferitur, rem esse prorsus ciuilem &
 laicam & nullo modo esse dicendam rem ecclesiasticam:
 quamuis ipsum crimen hæresis pro quo mors inferitur, res
 ecclesiastica dicatur. Et ipsimet ecclesiastici iudices ope-
 re, quod dicimus fatentur. Quia postquam aliquem hæ-
 reticum pertinacem esse censuerunt, tradunt eum curiæ
 seculari, tanquam qui nihil amplius habent, quod de illo
 iudicare possint, & rogant iudicem, vt misericorditer illum
 trahat, & sententiam mortis contra illum non pronunciet.
 Et inde apertissimè conuincitur, vt in sententia mortis con-
 tra hæreticos dicenda, inspiciendus sit etiam ille prædictus
 §. Desertorem, sicut iuxta iuris peritorum sententiam inspi-
 citur in criminibus læsæ maiestatis. Quia sententia mor-
 tis quæ contra hæreticum dicitur, non à iudice ecclesiastico
 sed à laico pronuntiat. Præterea etsi in illa sententia mor-
 tis res esset mista, vt pote quæ tam ad ecclesiasticam quàm ad
 laicam spectaret potestatem, necessario inspiciendus esset ille
 §. Desertorem. & iuxta illius decretũ esset sententia feren-
 da. Quia vbi ad causam aliquam definiendam, ecclesiastici ca-
 nones deficiunt, legibus Imperialibus vt licet, & aliquan-
 do oportet, vt expressè decernitur in illo cap. j. extra de no-
 uo operis nuncia. Et hæc de j. ar. dixisse sufficiat.

Superest, vt de secundo articulo, hoc est de filio accusan-
 te patrem an sit eximendus ab omnibus pœnis, quæ aduer-
 sus filios hæreticorum iura decernunt, & an sint etiam bo-
 na paterna illi reddenda. De qua re, quid ego sentiam, dua-
 bus conclusionibus explicabo.

Prima conclusio sit hæc. Filius qui patrem ob crimẽ læ-
 sæ maiestatis aut hæresis, coram iudice accusauit, liberan-
 dus est ab infamia & aliis pœnis contentis in l. quisquis.
 §. filij. C. ad l. Iuliam maiest. & in cap. Si quis cum mili-
 tibus. vj. q. j. Quoniam cessante ratione legis, necesse est vt
 mandatũ & dispositio ipsius legis etiam cesset. Nam (vt
 dicit Abbas in cap. si. de rescriptis) nihil aliud est lex, quàm
 ratio

ratio legis quæ est velut mens illius. Et citat Abb. ad huius sententiæ confirmationem, Baldum in l. non dubium. C. de legibus. Et inde infert legis dispositionem esse extendendam ad illa omnia, in quibus ipsius legis ratio inuenitur. Et inde etiam necessario consequens est, vt legis ratione cessante, cesset etiam legis dispositio, præsertim cum lex ipsa exprimit rationem cui ipsa innititur. Nam vbi lex nullam sui mandati aut prohibitionis rationem exprimit, et si ea quam nos putamus esse legis rationem, in aliquo casu deficiat, non statim censere debemus legis dispositionem non valere. Quia fortè alia, quàm non putamus ratione fuit morus legislator, vt talem conderet legem. Aut vbi ea quam legislator exprimit, ratio deest, ibi etiam illius legis dispositionem deesse censendum est. Quia si alia legislatorem ratio mouisset, eam sicut aliam in ipsa lege expressisset: Ratio propter quam Imperatores Honorius & Archadius, in illa prædicta l. quisquis, censet filios eorum qui regiam maiestatem læserunt, dignos esse infamia & aliis pœnis quæ ibi numerantur, est ista. Quia in illis paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuantur. At in filio qui patrem propter crimen læsæ maiestatis, aut propter crimen hæresis, coram iudice accusat, nõ est cur paterni criminis exempla metuantur: quia ille patrè accusans, apertissimo testimonio, & argumento euidentissimo probat & conuincit, se à paterno crimine longissime distare. Et inde apertissime consequitur, vt in tali filio dispositio illius l. quisquis, non sit exercenda, in quo ratio eiusdem legis deesse manifeste probatur. Forte hic aliquis respondebit, verum esse quod cessante ratione legis cesset etiam eiusdem legis dispositio, sed hoc tunc solum ita fieri oportere dicit, quando effectus legis non est iam consummatus. Nam aliàs, si lex iam suum obtinuit effectum, etiam si ratio legis cesset, legis tamen dispositio cessare non debet, vt notat Philippus Decius in c. cum cessante, de appellatio. In hoc autem casu, antequam filius patrem de crimine accuset, iam illa prædicta l. quisquis, suum obtinuit effectum. Quia omnes illæ pœnæ in illa lege decretæ, sola morte excepta, vt ex discursu literæ constat, sunt ipso iure inflicte, & inde sequitur, vt à die quo pater crimen commisit, antequam filium illum accusaret, pœnæ illæ suum fuerint sortitæ

A titæ effectum. Et inde vterius sequitur, vt quamuis per filij accusationem ratio illius legis. Quisquis cessare videatur, illius tamen legis dispositio cessare nõ debeat: quia effectus illius erat iam executioni mandatus. Sed hæc responsio non valet, quia id quod dicitur quod effectu legis consummato, non debet cessare legis dispositio etiam si ratio legis cesset, tunc solum verum erit, quando lex ex manifesta rei cognitione procedit ad executionem: non autem quando ex sola suspitione procedit. Tunc enim si constaret suspitionem esse falsam, & ex falsa suspitione fuisse processum ad legis effectum, necessario erit præceptum legis reuocandum, & sic cessante ratione necessario debet cessare lex. In patre, qui manifeste probatur regiam læsisse maiestatem, etiam si postea sui sceleris aperte pœniteret, & manifestis argumentis suam fidelitatem probaret, nunquam ob hoc erit liber ab infamia & aliis pœnis, quas ipso iure iam incurrerat. Quia & si tunc ratio legis cesset, ipsa tamen lex cessare non debet: propterea quod per apertam sceleris cognitionem lex illa suum obtinuit effectum. At, non sic in filio, qui, et si à die quo pater crimen commisit, incidit in pœnas illas, non tamen ob manifestam sui criminis cognitionem, sed ob solam iuris suspitionem omnes illas passus est. Oportet igitur vt postquam ille patrem suum de eodem crimine accusans, manifesto argumento probauit ius in tali suspitione fuisse deceptum, declaretur esse ab illis pœnis immunis in quas propter solam suspitionem fuerat damnatus.

B De hac tamen re volui in hac parte admonere lectorem, vt non putet, idem prorsus vbique dicendum esse de infamia & aliis pœnis quæ filio propter crimen patris infliguntur. Nam in filiis illius qui regiam læsit maiestatem, est hoc discrimen, quod is qui ante delictum patris commissum natus est, nullam ex crimine paterno trahit infamiam, nec aliquam ob illud à iure suscipit pœnam: sed omnes illæ pœnæ à iure decretæ, eos solum filios concernunt, qui post delictum commissum nati sunt, vt notatur in l. ij. C. de libertis & eorum filiis. Nam ex illo loco Baldus colligit legem generalem, vt delictum patris nunquam noceat filio, qui ante illius delictum natus est, sed illi soli qui postea nascetur. Quia hic solus (vt ille ait) contrahit maculam ex radice patris iam infecta, alius autem non, sed à radice



sana. Eadem sententia apertius (vt ego censeo colligi potest, ex l. emancipato. §. fin. ff. de senatoribus. Et de hac re est in Hispania in regno Castellæ lex specialis: Nam in libro septem partitionum, qui vulgo dicitur, *libro delas siete partidas*, in secunda partitione, tit. xxvij. l. vj. circa finem, dicitur. *Però no se entienda.* & c. *Que litera* (vt ego existimo) aut ex vitio scriptorum, aut errore impressorum, est aperte corrupta, quia prout illic habetur, nullum protinus verum sensum reddir. Sed apertus & verus illius sensus colligitur ex gloss. Montalui, illic in lingua Latina adiuncta, quæ postquam de pœnis regis proditori infligendis, dixerat, continuo post de illius filijs loquens ait, Et eius descendentes ex filiis postea procreatis perpetuo exulent, filij autem ante habiti, ob hoc vel aliud patrum delictum non puniuntur. Hæc Montalius. Ex qua glossa ego coniicio literam illius legis supra citatæ, quam corruptam esse constat, esse ad hunc modum corrigendam.

*Montal.
uus.
Lex re-
gni castel
le.*

Però no se entienda delos fijos que ouiessem fecho ante que errasen. Mas de los que desñues fixiessem, fiendo ellos tan de mala ventura que viuos sincaessen. Ca los de rechos que fallaren los antiguos de España en todas las cosas alli do pusieron pena a los fijos per raxen de sus padres, siempre guardaren esto que no ouiessem pena los que sus padres auian engendrado, ante que el fecho malo fixiessem. Et quod sic corrigenda sit litera, aperte conuinci potest per alteram legem quæ habetur in eodem libro, partitione vij. tit. xxxj. l. vltima, vbi postquam lex præcepit mulierem prægnantem, & si pœnam mortis mereatur, non occidi quouque pepererit, rationem reddens, hæc verba subiungit. *Casi el fijo que es nacido no deve recelir pena por el yerro del padre, mucho menos la merece el que es en el vientre per el yerro de la madre.*

Hæc ibi. Ex quibus omnibus constat latum esse discrimen inter filios eorum qui crimine læsæ maiestatis sunt maculati: ita vt illi soli qui post crimen commissum geniti sunt, infamiam & alias iuris pœnas incurrant, alijs, qui ante geniti fuerant, ab his omnibus pœnis exemptis. An autem idem etiam in filiis hæreticorum sit dicendum, ego dubito. Calderinus in consilijs suis, titulo de hæreticis consilio iij. mouet hanc quæstionem & post multa hinc inde allegata, tandem dicit, catholicos filios hæreticorum, qui ante quam

Calderin.

A quàm pater laberetur in hæresim, nati sunt, non esse puniendos illis pœnis quæ à iure contra filios hæreticorum statutæ sunt. Sed non obstantibus omnibus illis, quæ pro hac sententia Calderinus affert, ego magis in hac sententiam propensus sum, vt credam nullum inter filios hæreticorum habendum esse discrimen, per hoc quod ante hæresim patris, aut postea geniti sunt. Quia ius canonicum, quod filiis hæreticorum infamiam & alias irrogat pœnas, nullum prorsus inter eos ponit discrimen, vt aperte constat per cap. Statutum. §. Hoc sanè. & per cap. Filij, de hæretic. lib. vj. Nam in illis duobus locis, papa de filiis hereticorum loquens nullam ponit inter illos distinctionem, per hoc quod ante aut post nati sunt: sed solum per hoc quod patres illorum fuerunt vsq; ad mortem in sua hæresi pertinaces, aut ante mortem de suo errore correcti sunt, & vnitati ecclesiæ incorporati. Sed ad hoc argumentum respondet Calderinus dicens, quod licet ius canonicum indistincte loquatur de filiis hæreticorum, quia tamen non est eadem ratio particularium contentorū sub illa vniuersali sententia, distinguendi sunt filij ante nati ab illis qui postea nati sunt. Rationē

B autē diuersitatis ille dicit esse hæc. Quia qui postea nascuntur, descendunt à sanguine reprobo: & ideo merito suspicandum est, tales illos fore, quales parentes eorum fuere. Filij vero qui ante nati sunt, quia non descendunt à sanguine infecto, ideo non est iustum vt in illis paterni, hoc est, hæreditarij criminis exempla metuantur. Sed hæc responsio nullius prorsus est roboris. Primo, quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vt dicitur in c. Quod si dormierit. xxxj. q. j. & in c. Solitæ. §. nobis autem. extra de maiorit. & obed. & in l. Imperator. ff. de postul. & in l. iij. ff. de offic. præsidis. Et ideo licet in crimine læsæ maiestatis sit ponendū illud discrimen, non tamen in crimine hæresis. Quia leges Imperiales ad quas spectat de crimine illo censere, aliquid ponunt discrimen inter filios patris qui regiam aut Imperialem læsit maiestatem. Ius autem canonicum circa pœnas quas filiis hæreticorum irrogandas esse censuit, nullum posuit inter ipsos filios hæreticorum discrimen, per hoc quod ante, aut post crimen à patre commissum nati fuissent. Et per hoc aperte conuincitur, omnes illas leges, quas pro sua sententiæ confirmatione Calderinus citat, nihil

illi suffragari posse. Quoniam etsi in aliis criminibus, ita faciendum esse ius civile aperte decernat, in crimine tamen, hæresis, ius canonicum, ad quod res hæc spectat, nihil tale fieri præcepit. Præterea, ratio diuersitatis, quam inter filios hæreticorum, qui ante, aut post crimen à patre commissum nati sunt, Calderinus assignat, nulla est. Quia & si sanguis patris infectus possit utique filiis nocere, ut inde ad aliqua peccata committenda illi inclinationem & quandam pronitatem habeant, hoc tamen verum non est in peccatis illis quæ pure spiritualia censentur, & nullum habent cum carne commercium, neque ullam à carne originem trahunt, ut sunt omnes inuidiæ, multæ superbiæ species, videlicet de suis meritis confidentia, suæ tantum prudentiæ inniti, alios omnes ad sui comparationem despiciere. Hæ omnes superbiæ species, inter peccata spiritualia censentur, quæ nullam à carne trahunt originem. Hæresis autem est à carnalibus vitiis aliquando oriatur, præcipua tamen illius causa (ut libro sequenti dicemus) est superbia. Quoniam hæc est vera omnium hæresum parens, à qua potissimum omnes hæreses generantur. Quo fit, ut licet aliquæ sint hæreses, quæ à carnis concupiscentia quodammodo oriuntur, multæ tamen sint aliæ quæ nihil commune cum carne habent, nec ad illas carnis concupiscentiæ sollicitat, sed omnis illarum error à sola voluntatis malitia procedit. Circa hæc igitur hæreses sanguis patris quamlibet infectus, nihil potest nocere filio, ut in illo paternæ hæreseos exempla metuantur: cum tales non à carnis concupiscentia (ut cætera crimina) sed ab ipsius animæ superbia oriuntur. Et inde apertissime conuincitur, nullum posse dari certum discrimen inter filios hæreticorum, per hoc solum quod ante aut post crimen à patre commissum, nati sunt. Sed forte quis mihi obijciat per ea quæ supra cap. ix. huius libri, cum de infamia loqueremur, diximus. Eo enim loco de infamia hæreticorum, quæ ad filios etiam catholicos deriuatur tractantes probauimus, iuste illam infamiam ad filios deduci, quia complexionem corporis, & inclinationes corporales sæpe filij à parentibus trahunt: & inde suspicio oritur, ut filij in eosdem labantur errores: in quos patres eorum lapsi fuerunt. Fateor in multis hæresibus, videlicet in illis quæ à carnis concupiscentia ortum habent, hanc esse iustam suspi

A suspicionis causam, quamuis non solam, aut præcipuam. Si pater hæreticus credit, non esse ieiunandum certis diebus, ut Aerius docuit, aut ieiunia nullius esse virtutis, ut cenfer Lutherus, aut virginitatem non esse præstantiorem matrimonio, ut Iouinianus dixit, aut in aliam similem hæresim de carnis deliciis tractantem lapsus est; filius illius iuste ob hoc metuitur in similes errores qui à carne oriuntur, aliquando fore lapsurum. Si tamen pater in hæresim Arrij, aut Sabellij, aut Nestorij, aut Dioscori & Eurycheris lapsus est, propter solam hanc causam, quod patris complexionem suscepit, non iuste metuitur; quod filius in eandem labatur hæresim, in quam lapsus est pater. Quia hæreses istæ, non à carnis concupiscentia, ut aliæ, sed à sola mentis superbia ortæ sunt. Filij autem, non animam rationalem, sed solam carnem à parentibus suscipiunt. Et ob hanc causam ego capite nono huius libri, cum de infamia hæreticorum, quæ usque ad filios eorum deriuatur, tractarem, non dixi hanc solam esse causam quod illa usque ad filios deducatur, quia illi corporis complexionem, ac prouide inclinationes ad vitia à parentibus trahunt, sed aliam addidi rationem, quæ mihi potior videtur. Quia videlicet ex amore quo erga parentes suos afficiuntur, ferè semper procurant esse parentum suorum imitatores: & sæpe ad eorum imitationem nituntur vitam suam componere. Et ob hanc causam, cap. viij. huius libri probaui patriam potestatem; quam parentes in filiis suis habent, iuste ab hæreticis parentibus ablatam esse, ne filij ex amore quo erga parentes afficiuntur, & ex longa conuersatione cum parentibus habita criminis paterni fiant imitatores. Hæc autem parentum imitatio, non distinguitur in filiis per hoc quod ante aut post nati sunt, & inde conuincitur, ut in crimine hæresis quod non semper à carne oritur, non sit ponendum discrimen inter filios hæreticorum, per hoc quod ante aut post crimen à patre commissum nati sunt; præsertim cum ius canonicum ad quod hæc res spectat, nullum inter filios hæreticorum posuerit discrimen, sicut ius civile posuerat inter filios eorum qui regiam aut Imperialem læserunt maiestatem. Deinde constat, vltionem parentum sæpe in filios deriuari, propter solam sceleris grauitatem, ad incutiendum aliis terrorem,

vt in filio bastardo, qui absq; culpa sua, non tamen sine causa à ministerio altaris prohibetur. Et hanc puto esse potiorē causam propter quam filius hæreticorum quamuis catholicis, tot pœnæ sunt à iure inflictæ: ad scelus videlicet grauitatem denotandam, & aliis per hoc timorem inueniendum. Quæ ratio cum in omnibus hæreticorum filiis æque militet, conuincitur inde etiam nullum esse inter illos ponendum discrimen. Secunda conclusio. Filius qui patris hæresim iudici reuelauit, illius perfidiam aperte demonstrans, dignus est vt bona quæ ex patre iure hæreditario illi competere poterant, nō auferantur ab eo, sed omnia in mercedem suæ virtutis illi reddantur. An autem ex iuris scripti rigore & necessitate ita, vt hæc conclusio dicitur, faciendum sit, mihi non constat, & ideo de sola congruentia & quadam naturali æquitate loquor: vt æquum sit & rationi naturali congruum, sic fieri quemadmodum in nostra conclusione dicitur. Aliquos iuris peritos legi qui ita faciendum esse docent, nullus tamen illorum quos videre licuit, citat textum per quem illa conclusio aperte ex iure probari possit. Doctor Palacios ruios in repetitione capit. Per vestras, extra de donatio. inter virum & vxor. dicit bona patris esse reddenda filio, qui patris delictum reuelauit, etiam si pater damnatus per l. Quisquis. C. ad l. iul. Maiest. Pro huius tamen sententiæ probatione, neque vllam legem ex iure ciuili, neque canonem ex iure canonico citat: sed solam quandam constitutionem Federici Imperatoris. Repertorium inquisitionis eandem sententiam docet, in verbo Filij. §. Sed circa supradicta. Et ad suæ sententiæ confirmationem, solum etiam citat illam Federici constitutionem: In qua, postquam varias contra hæreticos & eorum filios pœnas statuit, hæc tandem quæ sequuntur, adiungit. Nec quidem à misericordix finibus duximus excludendum, vt si qui paternæ hæresis non sequaces, latentem patrum perfidiam reuelauerint, quacunq; reatus illorum animaduersione plectantur, prædictæ punitioni non subiaceat innocentia filiorum. Hæc sunt verba constitutionis Federici. Quæ constitutio, si aliquid vigoris habet, in illis tantum terris quæ Imperatori subduntur, vim suam habebit. Quod autem repertorium dicit, illam Federici constitutionem confirmatam esse per ecclesiam in capit.

Vt

A Vt inquisitionis, de hæreticis. libro vj. fallitur. Quoniam etsi constitutio illa ibidem laudetur, & confirmetur, non tamen absolute & vniuersaliter, sed cum limitatione confirmatur per hæc verba. Quatenus (inquit Papa Bonifacius) Dei & ecclesiæ sanctæ suæ honorem promouent, & hæreticorum exterminium prosequuntur, & statutis canonicis non obstat. Ecce vides qua limitatione summus Pontifex illas Federici constitutiones confirmauit. Igitur vbi ea in constitutione Federici decernuntur, quæ aliis sacris canonibus sunt contraria, conuincitur ea non esse per Papam ibidem approbata. Filij autem hæreticorum, etiam si ipsi sint catholici, absque vllō discrimine sunt iure canonico ab hæreditate paternorum bonorum exclusi: vt patet in cap. Vergentis, extra de hæreticis. Quo fit, vt constitutio Federici pro ea parte qua iubet, bona paterna reddi filio, qui hæresim patris latenter reuelauit, non sit per Papam confirmata: quia repugnat id quod dicitur in cap. Vergentis, vbi sine vlla limitatione, filij hæreticorum excluduntur ab hæreditate paterna. Cum itaque ex iuris rigore & necessitate, non constet bona patris hæretici esse reddenda filio catholico, qui patris hæresim latentem reuelauit, ego solam huius rei æquitatem volo ostendere, & probare æquum & rationi congruum esse vt ita fieri præcipiatur. Nam æquum & iustum est, vt bene studiose agenti, præmium reddatur, præsertim si in opere quod studiose agit, principi, aut reipublicæ seruit. Alioquin, pauci essent, qui ad virtutis opera mouerentur, si omnis spes præmij ab operibus bonis tolleretur. Quoniam & si multo melius sit, solo virtutis amore, quàm per spem præmij, opera studiosa exercere, multo tamen plures sunt, qui per spem præmij, quàm qui solo virtutis amore, mouentur ad bonum. Ideo Paulus talem hominum conditionem agnoscens, vt rarissimi sint, qui omni præmio secluso moueantur ad virtutem, dixit: Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit. Hoc ideo Paulum dixisse constat: quia nisi homines crederent Deum præstare mercedem his, qui seruiunt illi, nulli, aut quàm rarissimi essent, qui gratis vellent illi seruire. Nam David ille prophetarum eximius, inclinauit cor suum ad faciendas iustificationes Dei, propter retributionem. Et Moyses ille,

*Hebr. xi**Psal. 118*

quem ob eximias illius virtutes Deus Israëliti populi ductorem, & legislatorem instituit, & cum quo Deus quasi amicus cum amico loquebatur, aspiciebat (vt Paulus de illo refert) in remunerationem, vt magis eligeret affigi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iocunditatem. Si isti tales, ac tanti viri Deo seruientes aspiciant in retributione, quam suis meritis dandam sperabant, quis iam tantus erit, vt omni spe remunerationis seclusa, Deo seruire, & illi per omnia obedire velit? Et inde apertissime conuincitur nullum Principem, nullamque rempublicam, hoc sibi iuste arrogare posse, vt velit subditos suos sine vlla præmij spe de se bene meritos esse: sed oportet eos iuxta meritorum diuersitatem, bene merentibus diuersa polliceri præmia, vt quisque ad tanto maius seruitium Principi exhibendum anhelet, quanto maius inde sperat præmium. Vnde beatus Gregorius Maximiano Episcopo Syracufano scribens, ait: iustum nanq; est, vt illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commendare reperiuntur obsequium. Hæc Gregorius. Et citantur à Gratiano in capit. Charitatē. xij. q. ij. Et hoc ipsum agnouerunt Honorius, & Archadius Imperatores in illa l. Quisquis. §. Sane. C. ad l. Iul. maie. vbi illum, qui initam factionem prodiderit, præmio ab illis, & honore decorandum esse promittunt. Si is, qui alium hominem, nullo sanguinis vinculo sibi coniuactum accusat, probans eum læsæ maiestatis reum, dignus est, vt præmio, & honore decoretur, multo certe dignior erit præmio & honore, qui zelo virtutis accensus proprium patrem de eodem crimine accusare non reformidat. Is enim desit esse filius, vt fidelem subditum ageret, & orphanus viueret, quam Principis incolumitati deesse maluit. Præterea si is, qui studio veræ laudis accensus (vt illi Imperatores aiunt) proditorem reuelat, vt Regiam maiestatem seruet illasam, præmio, & honore dignus est, multo iustius est, vt qui studio fidei catholicæ accensus, hæreticum prodit: præmio, & honore decoretur, propterea quòd ecclesiam catholicam, quæ cunctis Imperatoribus est maior, & melior, vult seruare illasam, vt exclusa ab ea omni hæreticorum veneno, nullum ex his membris, quæ sibi per fidem vniuntur, ab ea per hæresim abscindatur. Sicut enim multo grauius est diuinam,

Hebr. II

Grego.

A uinam, quam humanam lædere maiestatem, vt dicitur in capit. Vergentis. extra de hæretic. Ita è contrario, multo melius est diuinæ, quam humanæ seruire maiestati, & diuinæ, quam humanæ maiestati honorem zelare. Rursum is, qui reuelat coniurationem contra Romanum Pontificem initam, etiam si sit particeps criminis, non solum purgatus à culpa: sed etiam remuneratione, quæ non sit indigna subleuari præcipitur in capit. Si quis Papa. lxxvij. distinctione. Et hinc apertissime colligitur multo iustius esse, vt filius catholicus patris hæresim reuelans præmio donetur, cum hic non sit particeps criminis paterni, sicut ille. Si quis forte dicat maius, & grauius esse hæresis crimen, quam coniuratio contra papam: ac proinde non esse æque iustum, vt hic præmio donetur, sicut ille: is certe sic dicens potius ex suo dicto nostram colliget sententiam, quam suam. Nam sicut grauius peccatum est hæresis, quam coniuratio, aut quoddam aliud crimen læsæ maiestatis: ita ex opposito maius bonum facit, qui resistit hæresi, quam qui resistit coniurationi: & ita maiori præmio est dignus. Forte quis dicet, fatendo dignum esse, vt talis filius præmio donetur: sed satis magno præmio illum donatum esse dicet, per hoc quòd à pœnis, quæ illi ob patris delictum erant à iure inflicte, sit liberatus, nec opus esse, vt bona paterna illi pro præmio reddantur. Sed qui sic dixerit, nimium à veritate errabit, & ostendet se non intelligere, quanta sit differentia inter declinare à malo, & facere bonum. Sunt enim hæc duo valde diuersa, & à se inuicem separabilia, quibus alia duo etiam valde diuersa respondent: quæ sunt liberari à pœna, & donari præmio. Huic boni initio, quod est declinare à malo, responder alterum, quod est, liberari à pœna. Non enim per hoc solum, quis liberatur à pœna, quòd bene agit: sed per hoc, quòd declinat à malo. Nam alioqui, is qui nec bene, nec male agit: sicut est dormiens, non liberaretur à pœna. Soli igitur bonæ operationi respondet præmium. Et inde constat aperte filium, qui patrem de hæresi accusat, per hoc solum liberari à pœnis, quæ alioqui fuissent sibi infligendæ, quòd constat eum non esse paterni criminis imitatore, nec iuste in illa paternæ iniquitatis exempla esse

metuenda. Sed quia non solum est liber à culpa paterna, C
verum etiam præclarum insuper facinus addidit patris hæ-
resim reuelando: ideo opus est, vt non solum liber à pœ-
na: sed præmio dignus censeatur. Et sic dignus esse con-
uincitur, vt illi bona paterna reddantur. Accedit ad hæc
omnia, id quod concordia sententia omnes theologi do-
cent, iustum omnē in quouis bono opere, quod pro altero
egerit, prius sibi, quàm alteri mereri, nec alteri mereri pos-
se, qui sibi ipsi non meretur. Et inde theologi colligunt
eum, qui in peccato mortali, & cum voluntate peccandi
persistit, quamuis instantissime, & feruentissime pro alio
peccatore Deum oret, nihil illi ad animæ salutem mereri,
propterea quòd sic existens: nihil sibi ipsi mereri potest.
Filius, qui patris crimen reuelauit (vt supra in j. artic. hu-
ius quaestionis ostendimus) meretur, vt pater ab eo obla-
tus mitius puniatur, quàm si ab alio proderetur: ergo ius-
tum est, vt sibi ipsi aliquid mereatur: cum multo facilius
sit sibi ipsi, quàm alteri mereri, & certum sit, vt prius sibi
quisque, quàm alteri mereatur. Hæc sunt, quæ de hac re
pro æquitate, & congruentia præfatæ secundæ conclusionis
dici posse mihi videntur: quamuis illa (vt dixi) nullo mo. D
do ex iuris rigore, & necessitate probari possit. Et inde
infero, vt filius quantumlibet sit catholicus, & quamuis
patrem de hæresi conuicerit, non sit tutus in conscientia,
bona patris, quæ illi iure hereditario competere pote-
rant sibi ipsi capiendo, & retinendo. Quia cum hoc non
sit illi à iure concessum, oportet illum iudicis senten-
tiam expectare à quo hæreditas patris, aut similis alia
res, pro suæ virtutis præmio concedatur, prout in alio
casu fieri decernitur. in l. prim. C. quibus ex causis serui
præmio libertatem accipiunt. Ante iudicis ergo conces-
sionem male ageret filius, qui patris crimen reuelauerat,
bona patris retinendo.

Multa alia ad hæreticorum pœnas pertinentia potuiſ-
sem in hoc secundo libro pertractare, quæ omnia multi-
plici ratione motus prætermisi. Nam eorum aliqua adeo
sunt aperta, vt vel mediocriter doctum latere non possent.
Deinde si quæ forte difficilia, & recondita sunt, de quibus
nihil in hoc secundo libro disserui, ea non ad pœnas (vt
ego

A ego arbitror) spectant: sed ad solos processus per quos
iudex ad sententiam dicendam progreditur, spectare pu-
to. Quæ cum sint ab eo, quod à principio operis dicere
statui, longe diuersa necessario sunt à me omiſſa, ne
longe ab scopo me diuertisse à multis accusaret. Ac-
cedit ad hæc illarum rerum qualitas, & con-
ditio. Nam ea, quæ omiſimus talia sunt,
vt melius de illis iurisperiti, quàm
theologi disserere possint, & ob
eam potissimam causam
illis necessario relin-
quenda esse
censui.

F. ALFONSI AC

CASTRO ZAMORENSIS

ORDINIS MINORVM

DE IVSTA HAERE-

TICORVM PVNI-

TIONE,

LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.



QVIS QVIS populi regēdi curam habet, si iuste & sancte suum cupit exequi ministerium, id prae omnibus optare, & pro illo assequendo nihil intentatum relinqueret aebet, ut nulla perpetremur scelera, quae nisi remissus, & profusus negligens haberi velit, sit necessario puniturus. Nam qui flagitia, quae punire valeat in subditiis suis optat, & querit, is non Rex: sed tyrannus, non pastor: sed lupus, non iudex, sed carnifex merito censendus erit. Nec satis est Regi, aut Episcopo, aut cuius alteri regiminis curam habenti, quod crimina, aut scelera nulla committi oportet: sed opus est, ut diligenter procuret, & totos huic rei nervos impendat, ut hoc ipsum, quod optat, eveniat. Nam si ob illius negligentiam aliquod horum contigerit, id omne illi erit merito imputandum, & de omni tali illum Deo rationem exactissimam reddere oportebit. Oportet enim ut omnes mundi rectores quocumque nomine illi censcantur, intelligant se non in hoc seculum à Deo positos esse,

A ut crimina puniant: sed potius, ut id primum procurent, ne ulla scelera perpetrentur. Rector enim & populi gubernator bonum, & primum medicum in hac parte imitari debet, qui si tuenda alicuius hominis salutis curam suscepit, non solum nititur illum postquam egrotaverit, pristina restituere salutem: sed ne in morbum aliquem incidat omnem adhibet diligentiam. Si medicum imitari dedignantur Principes, aut Episcopi, aut quivis alij orbis rectores, vel Deum ipsum, qui totius mundi sapientissimus est gubernator, & rector, non est cur imitari dedignentur. Inspiciant ergo illum omnes Christiani orbis rectores: etsi recte, quae illis commissa sunt administrare cupiunt, faciant iuxta divinum exemplar, quod illis sacra ostendit scriptura. Deus siquidem (ut sacra nos docent litera) neminem perire cupit: sed vult omnes nos salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Neminem certe perire voluit, aut à recta iustitia linea, vel latum pilum discedere: qui ne ullus unquam (nisi ultroque & iubens) errare posset, certissimam omnibus, qua vitam possent assequi sempiternam viam ostendit, paratus praeterea semper iuvare omnes, qui suo destituti auxilio frustra illam assequi conarentur. Docet Deus bonum, 1. Tit. 2 hortatur ad illud, promissis allicit, flagellis prementibus urget, incipientes iuvat, progredientes comitatur, & fovet. De quovis peccato ne incauti in illud incidamus sapissime admonet. Si nos peccato proximos videt, acerbissimis poenarum minis nos ab illo deterret. Si iam collabentes conspicit, supponit manum suam, ut non collidamur. Quia hostes nos circumstant,

cunſtant, qui nos ad peccatum ſemper impellere conantur, amicos, ne dicam pedagogos, nobis angelos contulit, qui nos contra hoſtes inuarent, & qua poſſent parte ab illis tuerentur. Tam feruentem demique voluntatem conſeruandi nis in bonitate, & à malitia auertendi Deus habet, ut pro hac re nihil illum prætermiſiſſe videatur. Fateamur ergo omnes cum propheta, atque ut acceptum Deo feramus, neceſſe eſt: quòd niſi Dominus adiuuiſſet nos, paulominus in omne peccatum lapſi fuiſſemus. Hanc igitur immenſam Dei miſericordiam, & vigilantiſſimam, quam noſtri perpetuam ille curam habeat, vel aliqua ex parte imitari deberent quotquot Dei loco præſunt, quos ille ad ſui populi gubernationem varios inſtituit miniſtros, ut quemadmodum illum in prælatione imitantur, ita etiam imitentur in cura & diligentia, ut omnes, quas potuerint exercentur vires, ut ſubditos ſuos in virtute cuſtodiant, & a vitis auertant. Quod ſi tam exactam circa reliqua omnia ſclera oportet rectores adhibere diligentiam, ut illis ne oriantur, occurrant: tanto iuſtius eſt, ut eam ipſam diligentiam ne hæreſes nũc oriantur, aut veteres renocentur, adhibeant: quanto hæreſis reliquis omnibus peccatis noſcitur eſſe peior, atque peſtilentior. Si diligenter vigilare debent rectores, ne furta, homicidia, adulteria, aliæque id genus crimina in populo fiant, multò iuſtius eſt, ut diligenter attendant, ne hæreſes in populo oriantur, quæ multò plus nocenti poſſunt toti populo inferre. Hæreſis enim ſola eſt quæ totius Chriſtiana religionis fundamentum, quod fides eſt, impetit, atque præcuſus euer-

tit,

A tit, quo ſublato reliqua omnia, ſi quæ aderant bona, ſtatim corruere eſt neceſſe. Cum igitur tanta neceſſitate Chriſtiani orbis rectores non ſolum hæreſes extinguerent, ſed illas ne inſurgant impedire cogantur, ne ſolam nudam monitionem eiſdem rectoribus præbuiſſe videar, decreui in hoc tertio libro viam certam illis oſtendere, quæ, ſi volunt, facile poſſunt hæreſibus, ne oriantur, occurrere.

Multas eſſe vias docetur, quibus commode poſſunt hæreſes impediri, ne oriantur, & de vna illarum ſpecialiter diſſeritur in hoc.

CAPVT I.



B

VONIAM neceſſarium eſt principibus, & aliis omnibus totius reipublicæ Chriſtiana rectoribus quocunq; nomine illi cenſentur, ut diligenter omnes iuxta prælationis obligatione, & potentiã inuigilent, atq; laborent, ut nullæ vnquam oriantur hæreſes: ideo operæpretiũ me facturum exiſtimaui, ſi vias aliquas, quibus hoc cõmode fieri poſſit, illis oſtendero. Vias autem ad id faciendum, etſi multas alij forte poſſent docere: ego tamẽ vnã latiffimam, & certiffimã viam oſtendã, quæ tamẽ poſtea in varias diuiditur vias. Oportet enim omnes auferre occaſiones, quæ poſſunt anſam hæreſibus præbere, euellere omnes radices, ex quibus perſpicuum eſt hæreſes facile poſſe naſci. Hæc mihi re vera viſa eſt certiffima, & rectiffima via, qua commode poſſunt hæreſes, ne oriantur, impediri. Nam ſublata cauſa neceſſe eſt etiã tolli effectus, qui ab illa prodire debuiffent. Nec melius res aliqua impediri poteſt, ne oriatur, quàm ſi cauſas omnes, quæ illã gignere poſſent ſuſtuleris. Hoc igitur cum ſit adeo notiſſimũ, ut nemo poſſit inſiciari, ſuperẽſt hæreſum radices oſtendere, ut illis aperte oſtenſis, ad illas euellendas principes omnes accingãtur, & ſic ne hæreſes naſcantur, efficiant. Radices, & cauſæ hæreſum variæ ſunt, & duplici nomine cenſentur. Quædã dicere poſſumus intrinſecas eas videlicet, quæ latent, & fixæ ſunt in animabus eorum,

eorum, qui hæreses tenent. Aliæ causæ, & radices dicuntur extrinsecæ, aut si maui externa, & sunt illæ, quæ foris sunt, & extra personam illam, quæ est in hæresim lapsa. De causis intrinsecis hoc solo cap. differemus: quonia istarum ablatio magis ad singulas quasque personas, quàm ad principes, aut rectores spectat. De aliis vero extrinsecis causis, quæ multæ, & variæ sunt, & facilius à principibus possunt auferri, per multa cap. pertractabimus. A causis igitur intrinsecis incipiens, dico certissimam, & indubitata, atque præcipuam hæresum causam esse propriū hominis peccatum. Et hoc aperte declarauit Salomon, qui de puero ante tempus ex hac vita sublato loquens, ait: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius. Quibus verbis nos docet malitiam esse tam potentem, vt intellectum hominis ex vno iudicio vero in aliud falsum, atque peruersum mutare valeat. Nam voluntas (vt experientia nos docet) sæpe trahit ad se iudicium rationis, ira vt intellectus ea iudicet bona, quæ videt voluntatem amare, & illa dicat esse mala, quæ scit voluntatem odisse. Propterea Aristoteles in Ethicor. censet omnem malum esse ignorantem. Quod non ideo illum dixisse putandum est, quod existimauerit omnem malitiam voluntatis ab ignorantia oriri: sed potius econtrario: quia ex omni voluntatis malitia aliqua oritur ignorantia, quæ iuxta mensuram affectionis ipsius voluntatis crescit, aut minuitur. Licet voluntas (vt Augustinus ait) non possit velle, aut nolle, nisi id, quod est ab intellectu præcognitum, non tamen opus est, vt antequam voluntas velit aliquid, aut nolit, intellectus illud iudicet esse bonum, aut malum: sed satis est, vt simplici cognitione illud præcognouerit, nulla prorsus bonitatis, aut malitiæ habita ratione: prout quotidie contingit in his, qui sine consilio, & deliberatione operantur, non considerantes, an bonum sit an malum id, quod facere decernunt. Post hanc voluntatis electionem, in intellectus sæpe iudicat iuxta voluntatis imperium, & inde oritur, vt homo sic iudicans peccet. Nam licet in intellectu non possit esse peccatum, propterea quod ille non libere operatur: est tamen peccatum in voluntate à cuius imperio, & affectione mouetur intellectus, vt hoc aut illud iudicet. Impotens siquidem, & effrenata affectio voluntatis prorsus

Sapient. 4

C sus euerit iudicium rationis. Et hoc est, quod ait Iob: Anima esuriens etiam amara dulcia esse videntur. Et hæc est illa cæcitas animæ, quæ à malitia voluntatis causatur. Nam de Iudæis, qui odio, & inuidia moti Christum saluatorem nostrum occiderunt, Salomon loquens ait: Malitia eorum excæcavit eos. In principio quidem ex scripturis sacris, & temporum coniecturis, & ex mirabilibus per eum factis bene intellexerunt Christum saluatorem nostrum esse verum Messiam in lege promissum, cum videlicet (iuxta parabolam Saluatoris) dicebant: Hic est hæres, venite, occidamus eum. Sed postea quia illorum malos mores arguebat & increpabat, irreconciliabili odio illum persequebantur: & quia populum illi nimium affectum, atque credulum videbant inuidia in illum exarserunt. Quæ adeo illorum mentes occupauit, vt illos prorsus excæcauerit, ne vera de illo iudicare possent, aut bene aliquid de illo sentire. Et iuxta hoc tempus accipiendum est, quod Paulus ait: Si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Cognouerunt enim illum (vt dixi) sed quando crucifixerunt, iam non cognoscebant: quia malitia illorum (vt dixit Sapiens) excæcavit eos. Et hoc mihi significasse videntur philosophi, & poëtæ: cum amorem pingere volentes cæcum illum pinxerunt. Quæ pictura nos docere voluerunt affectus nostros causam esse apertissimam, quod sæpe in iudiciis nostris erramus, & cæcutimus. Ex qua mentis cæcitate facillime hæreses oriuntur, Ideo Anselmus exponens illud Pauli ex epistola ad Ephesios: Vt non circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, ait: In nequitia hominum dixit: quia hæresis non est, nisi in anima subdita peccatis: quia peccata commissa sunt causæ, vt Deus permittat eos errare in barathrum hæresis. Hæc ille. Ob hanc causam dæmones generi humani acerbissimi hostes volentes in varios errores, & hæreses homines protendere, prius illorum voluntates ad peccata sollicitant, vt illæ ardentè affectæ, intellectus suos postea in eandem sententiam venire faciant. Hoc enim optime intellexerat Dauid, cum dæmones ipsos alloquens dicebat: declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei. Timebat quidem in scrupulo mandatorum Dei errare, si malignorum spirituum

Iob 6

Sapient. 2

Matt. 21

1. Cor. 2

Eph. 5
Ansel.

Psal. 118

rentationes voluntatem suam in peccatum impulissent. C
 Quod etiam in Palæstina illis figura tum esse cognoscimus, qui (vt sacra refert historia) puteos, quos Isaac foderat, terræ congerie replebant, ne vllam ex illis Isaac claram posse haurire aquam. Putei illi profunda secreta sacrae scripturæ, aut mysteriorum diuinorum mihi figurasse videntur, propterea quòd Salomon ait: Aqua profunda, sapientia in corde viri. Ille ergo cum Isaac puteos fodit, qui reconditis sacrae scripturæ sensus, & Dei profunda mysteria inquit. Sed hos puteos occulte terra replent Palæstini: quia nobis diuina mysteria inquirentibus daemones terrenas ingerunt cogitationes, quibus nos ad peccata, si possint, aut allicere, aut impellere valeant, vt amore terrenarum rerum repleti veræ doctrinæ aquam haurire non possimus. Cum igitur ex supradictis iam manifestum euadat, errorem intellectus ex peccato, & ex malitia voluntatis oriri: fit inde, vt quemadmodum varia sunt in hominibus vitia & peccata, ita etiam varia sint in eisdem radicibus variæque semina, ex quibus varia etiam possunt hæreses oriri. Aliquando hæreses oriuntur ex superbia & ambitione, aliquando ab avaritia, aliquando à carnis illecebris. De superbia non oportebat longam D
 protendere disputationem, vt illam ostendam esse hæresum radicem, cum aperte dixerit Sapiens illam esse omnium peccati initium. Sed licet superbia sit omnium peccatorum parens, & origo: speciali tamen quadam ratione dici potest magis esse hæresum mater quàm cæterorum omnium peccatorum, propterea quòd hæreses omnes proximius oriuntur à superbia, quàm reliqua omnia vitia. Nam superbia efficit, vt plura, quàm par est homo de se sentiat, plura se scire putet, quàm re vera scit, plura se posse existimet, quàm potest, & inde euenit, vt suis viribus, suæque prudentiæ nimium fidens facillime erret, putans se suis viribus difficillima quæque posse intelligere, & ocella sacrae scripturæ mysteria propria virtute posse penetrare. Contra tamen Dauid sentiebat, qui ait: Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Et iterum: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Ideo viri illi, qui turrim Babel ædificantes cælum conscendere voluerunt aliquibus sacris doctoribus

Genes. 29

Prou. 18

Ecc. 20

Psal. 118

Genes. 11

A bus hæreticos significasse sunt visi: qui cælum etiam vt illi conscendere nituntur, quando proprio ingenio freti secreta cælestia se posse rimari contendunt. Eucherius enim libro secundo super Genesim, capite septimo, iuxta hunc sensum illam historiam interpretatur. Magna quidem superbia est ambulare in magnis, & in mirabilibus super se: aliorum omnium iudicia, & sententias contemnere, suo iudicio tantum tribuere, vt illi soli plus quàm cæteris omnibus fidat. In pœnam tantæ superbiæ Deus illos ignorantia cæcitate percutit, vt non intelligant multa: sed pessime errent in illis, quæ si humiliter de se sentirent, facillime intelligere valerent. Nam de huiusmodi superbis, qui multa de se opinantur Paulus ait: Obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Et Salomon in Prouerbiis ait: Vbi humilitas, ibi erit & sapientia. Quibus verbis ignorantiam, & errorem videtur ex opposito tribuisse superbiæ. Et beatus Gregorius ait: Lumen veritatis elatis mentibus absconditur. Ideo hæreticis elatis, qui iudicium suum totius ecclesiæ iudicio praponere non verentur, Deus per B
 Ezechielem prophetam minatur sic inquit: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Prophetas insipientes hic dixit hæreticos, quibus eo, quòd spiritum suum, & non Dei sequuntur, datur cæcitas in pœnam, vt nihil videant. Nam beatus Hieronymus in commentariis super Ezechielem, præfata verba Ezechielis censet de hæreticis esse intelligenda sic inquit: Cum prophetarum nomen secundum regulam scripturarum bonis, malisque commune sit, in eo differunt: quod boni prophetæ dicuntur esse sapientes: mali autem stulti, & insipientes. Quorum alterum refertur ad ecclesiasticos viros: alterum ad omnes hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes sequuntur spiritum suum: quia nequaquam diuino instinctu: sed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis apertissime constat, inde hæreticorum omnium hæreses oriri: quia illi superbia elati spiritum suum sequi volunt. Nam si spiritum ecclesiæ qui vtiq; est spiritus Dei, sequi voluissent, nunquam aberrassent à recta fidei catholice regula, Sed hæc de superbia in genere dicta sunt. Quapro-

Rom. 1

Prou. 11

Gregor.

Ecc. 13

Hierony.

pter de quadam illius specie, quæ ambitio, seu immoderatus honoris appetitus dicitur, aliquid addere oportet, vt in specie ostendamus illam esse apertam hæresum causam, Omnes ferme hæretici præsertim hieresiarchæ honores huius mundi appetunt, volunt ab omnibus æstimari, & in pretio magno apud omnes haberi: quod cum alia via se assequi non sperent, hæreses nouas confingere procurant, vt per illas magistri dicantur. & populi duces, Præterea notissimum est ambitionem fuisse plurimorum schismatum causam: quia volentes multi præesse aliis, & nolentes subiici, discesserunt ab obedientia illorum, quibus subesse debebant, & sic schisma fecerunt. At nullum est schisma (vt Hieronymi verbis vtatur) quod non sibi aliquam hæresim confingat, vt recte ab ecclesia recessisse videatur. Hæc Hieronymus super epistolam ad Titum. Ex primo igitur ad vltimum gradatim progredientes euidenter colligimus ex ambitione sæpe hæreses nasci, quoniam ex ambitione oritur schisma, & ex schismate hæresis. Primam quæ post Christi in cælos ascensionem, orta est hæresis, ambitio peperit. Nam Simon ille Magus, cuius in actibus apostolorum Lucas meminit, fuit (vt Eusebiius Cæsariensis refert) primæ hæresis inuentor, tam furiosa ambitione vexatus, vt conatus fuerit pro Deo à populo haberi, & vt talis adorari, quod postea dæmone sollicitante, & Deo permittente assecutus est. Nam Iustinus martyr in Apologetico quem pro fide nostra ad Imperatorem Antoninum scriptis, refert illum sub Claudio Cæsare fuisse Romæ declaratum Deum, & velut talem simulacri honore donatum. Quod simulacrum (vt Iustinus ait) fuit in flumine Tyberis inter duos pontes collocatum habens titulum latinis literis scriptum. Simonj Deo Sancto, Quem omnes Samaritanos, & nonnullos ex cæteris gentibus tanquam summum Deum adorasse idem Iustinus refert. Ex hac tam effrænata atque Luciferina Simonis ambitione orta est voluntas illa emendi (vt Lucas in actibus ait) donum Dei pecunia, & ex voluntate error intellectus, quo credidit id licite fieri posse. Ob hoc solum, potestatem communicandi spiritum sanctum Simon hic emere voluit, vt vel hac occasione certatim ad illum pro Dei dono ab illo impetrando populi confluerent, & sic visa

tantæ

A tantæ rei nouitate illum populi tanquam Deum venerarentur, quod ardentissime affectabat. Ex hac etiam radice orta est hæresis Aerij dicentis simplicem sacerdotem esse prorsus æqualem episcopo, nec aliquid esse inter illos discrimen. Nam Epiphanius in libro octoginta hæresum de hoc Aerio differens, ait: quòd videns Eustachium quendam condiscipulum suum ad Episcopatum peruenisse, quem ipse assequi non potuerat, cœpit inde perturbare omnia & dicere episcopum, non esse simplici sacerdoti superiorem, vt vel hac via parem se episcopis faceret. Idem contigit Ioanni Vuiclef, qui (vt de illo refert Thomas Vualden.) ambiuit in Anglia episcopatum Virginien sem, quem quia obtinere non potuit, in eundem Aerij errorem lapsus est, dicens nullum prorsus esse discrimen inter episcopum & quenque alium sacerdotem. Idem prorsus credo euenisse hoc nostro seculo Lutherò, & aliis multis qui post illum surrexerunt hieresiarchis, qui licet in aliis multis dogmatibus sint inter se diuisi, omnes tamen concorditer cum Aerio & Vuiclef sentiunt sacerdotes omnes esse pares, nullumque episcopum imò nec papam agnoscunt potestate & ordine superiorem. Vellent quidem omnes illi se esse episcopos imò & summos Pontifices, quod si assequerentur non contemnerent, nec se adeo submitterent, vt inferioris ordinis sacerdotes sibiipsis pares facerent. Quia tamen id se posse assequi desperant, ne illis quos irreconciliabilis odio prosequuntur, subiici videantur, in hanc pestilentissimam hæresim proruperunt, dicentes nec papam cæteris episcopis, nec episcopos aliis sacerdotibus esse superiores. Hos omnes hæreticos figurasse mihi videntur Dathan & Abiron, qui sacerdotium quod illis lege competere non poterat, ambierunt: & ob hoc contra Moysen & Aaron eleuati sunt, & schisma in populo fecerunt. Ad hunc modum Lutherani & alij recentis hæretici, sanctæ ecclesiæ corpus disungere nituntur, dum caput quod Deus huic corpori dedit, hoc est, summum Pontificem lacerare, dedecorare impiis maledictis non cessant, & (quod omnium pessimum est) à corpore tollere conantur. Neque aliud ab istis hæreticis in papam nunc fit quàm à Dathan & Abiron, tunc in Moysen tentatum est. Iustus tamen Deus, qui sicut illos tunc horren-

Act. 8

Iustiny

Num. 16

da & insueta morte punitur, ita etiam istos omnes miser-
 rima morte de hac vita tollet, aperta que terra in infernum
 coniciet, perpetua obliuione sepeliendos. Altera hare-
 sum radix est auaritia, prout apertissime docuit Paulus in
 priore ad Timotheum epistola, sic dicens: Qui volunt di-
 uites fieri incurrunt in tentationem & in laqueum diaboli,
 & desideria multa & nociua quæ mergunt hominem in
 interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum
 cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, &
 inseruerunt se doloribus multis. In medio illius ampho-
 ræ, quam Zacharias propheta vidit egredientem, mu-
 lier sedebat, quæ dicebatur impietas. Quod amphora il-
 la auaritiam significat, Angelus, qui loquebatur propheta-
 ræ ex nomine, quo amphoram appellauit, apertissime de-
 monstrauit. Hic est (inquit Angelus ad Zachariam) oculus
 eorum in vniuersa terra. Nihil autem est, quod magis
 homines aspiciant, quam auaritiam. A maximo vsque ad
 minimum (ait Hieremias propheta) omnes auaritia stude-
 nt. In medio igitur amphoræ sedere impietatem, idem
 nobis significat, ac si apertius dixisset, quod in ipsis auaritia
 visceribus sedet defectus religionis & fidei. Nam si-
 cut pietas ad religionem pertinet, ita ex opposito impietas
 defectum religionis significat. Ex hac pessima radice
 videlicet auaritia nata est illa pharisaorum hæresis, qua
 docebant iudæos, melius esse aliquid in templo offerre,
 quam parentibus egentibus distribuere. Ex eadem pesti-
 lente radice orta est etiam hæresis Græcorum, qui (vt Gu-
 do Carmelita de illis refert) dixerunt vsuras esse licitas. In-
 de oritur etiam hæresis eorum qui putant simoniam esse
 licitam. Neque hoc solo contenta est auaritia quod hæreses
 generat: sed tanquam bona mater illas nutrit & fouet,
 ne ob defectum nutrimenti necessario perire cogantur.
 Nam beatus Iob inter multa quæ subtiliter, figuratiua
 quadam (vt solet) locutione de hæreticis dissertit, hoc vnum
 admiscet, quod radix iuniperorum sit eorum. Quæ
 verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, ait:
 Quid per radicem iuniperi nisi auaritia designatur, ex qua
 peccatorum omnium spinæ producuntur? De qua per Pau-
 lum dicitur. Radix omnium malorum est cupiditas. Ipsa
 quippe latèter oritur in mente, sed punctiones peccatorum

o mniium

A omnium patenter producit in opere. Quas videlicet pun-
 ctiones ab hac radice surgentes statim prædicator egre-
 gius insinuat, cum subdit. Quam quidam appetentes erra-
 uerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Qui enim
 multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac ra-
 dice punctiones. In iuniperis ergo peccata, in radice vero
 iuniperorum, quid aliud quam auaritiam, id est, materiam
 intelligimus peccatorum? Quia igitur plerumque hæreti-
 ci sola in verbis suis exteriora lucra sectantur, nec igno-
 rant, quia peruersa astruunt, sed erroris prædicamenta non
 deserunt, dum sumptus percipere quasi doctorum volunt,
 bene de eis sancti viri nunc voce dicitur. Et radix iunipe-
 rorum erat eorum. Quia dum totis mentis suæ sen-
 sibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur de
 quo nasci proculdubio peccatorum sequentium punctio-
 nes solent. Qui si quando in sacro eloquio quædam quasi
 prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, pro suis
 esse assertionibus suspicantur, mox miseris auditoribus
 suis quorum non animas, sed substantias appetunt, hæc vo-
 ciferantes aspergunt. Hactenus Gregorius. Et certe vt ex
 multis coiecturis suspicari licet, ego opinor multo ex istis
 recentibus hieresiarphis, qui modo in Germania versantur,
 à sola auaritia detineri ne respiciant. Nam (vt audio)
 omnibus illis sunt stipendia publica, & non parua in
 ciuitatibus variis assignata. Et de aliquibus eorum legi
 hac sola ratione esse nimium ditatos, qui tamen antea nec
 ad victus sufficientiam habebant. Ne igitur has, quas
 nimium appetunt, diuitias amittant, ab hæresibus disce-
 dere nolunt, quamuis se errasse intus agnoscant. Et de
 hac radice non est mihi mens plura nunc dicere: quo-
 niam supra cum de pœnis hæreticorum disserui, longio-
 rem de hac re sermonem feci.

Tertia demum hæresum parens & origo est carnis vo-
 luptas, quæ leni quadam, & suauis violentia intellectum
 ad affectum voluntatis trahit, quamuis ante ille vehemen-
 ter repugnauerit voluntati. Solent enim esse multo poten-
 tiores in hac re carnis illecebræ, quam honores & diui-
 tiæ. Quod carnis voluptas attenuet intellectus aciem, &
 illum sæpe obtenebret, ne secreta fidei mysteria carnalis
 homo intelligere valeat, aperte docet Esaias propheta, sic

M 4

Esa. 28 iniquens, Quem intelligere faciet auditum? Huic autē questione ipsemet propheta respōdens, ait: Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus, hoc est, à carnis deliciis separatos. Si hos solos Deus intelligere facit mysteria fidei, quæ illis dicuntur, necessario consequens est, vt qui nō sunt ablactati à carnis illecebris, non intelligant, quæ audierint: quoniam ipse illecebræ hebetant intellectum, & aliquando illum prorsus obscurant. Fascinatio nugacitatis (inquit Salomon) obscurat bona: & incōstantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. Hinc igitur euenit vt qui carnis delicias nimium diligit, & post illas effrænatus currit, illas bonas esse dicat, & licitas esse putet, & sic in hæresim labatur. Ideo Paulus Romanis scribens ait: Rogo autem vos fratres vt obseruetis eos, qui dissensiones & offensa præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo domino non seruiunt, sed suo ventri. Quæ verba Theophilactus interpretans in commentariis super epistolas Pauli, ait: Ex hac igitur vètris inglutuie & vitiorum seruitute, omnes eruperunt hæreses. Hæc ille. Et iterum in epistola ad Ephesios hoc ipsum iam non rogat Paulus sed præcipit, sic inquit: Hoc igitur dico & testificor in domino: vt iam nō ambuletis sicut & gētes ambulāt, in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectū, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis propter cæcitatē cordis ipsorum, qui despicientes semetipsos tradiderūt impudicitæ, in operationem immūditæ omnis. Ecce vides Paulū dicentem ab impudicitia & immūditia euenisse gētibus ignorantiam, obscuritatē, tenebras, denique cæcitatē cordis. Ob quam causam Ephesios admonet & contestatur in domino, vt ab illis virtus abstineant, ne in similes tenebras & cordis cæcitatē incidant. Præterea, inter plurimas luxuriæ species quas enumerat beatus Gregorius libro vigesimo primo moralium, vna est cæcitas mentis. Quod non fecisset nisi certo sciuisset mētis cæcitatē à carnis libidine tanquam ex certissima matre generari. Scesestissimi illi senes qui exarserunt in concupiscentiam Susannæ (vt sacra docet historia) euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum istorum. Samson ille omnium hominum fortissimus nūquam fuisse à Phis

thæis

A listhæis excæcatus, nisi prius in brachiis Dalilæ suam amisisset fortitudinem. Sic etiam anima nostra, quæ per voluntatis arbitrium tam fortis à Deo effecta est, vt à nullo cogi possit, & nulli rei nisi volens succumbat, quia prius ad carnis delicias declinans, mollescit, & vires suas natiuas non exerit, ideo excæcatur ne vera à falsis discernere possit: sed illas carnis delicias non solum licitas: sed summe bonas esse putet. De hac re cum tam multa sint exempla, opus est aliqua in medium proferre, vt vel inde lectori persuademus verū esse quod dicimus. Ex hac nempe radice prodiiit Basilides, qui obscœnas quasque libidines licitas esse docuit. Erat enim (vt de illo Epiphanius refert) homo libidinosus & omnem carnis turpitudinē amans. Inde etiam nata est Cherinthi hæresis, qui docuit carnis delicias in promissa beatitudine futuras, ex hac radice Adamitarum conuenticula prodierunt. Inde etiam Anabaptistæ hoc nostro seculo, qui cum aliis vetustioribus hæreticis promiscuum vagumque concubitum omnibus permittunt. Hinc illa Aerij hæresis ieiuniorum obligationem, virtutem & meritum prorsus reiiciens. Ab eadem radice prodiiit Iouinianus matrimonium æquans virginitati. Ex eadem nata est Begardorum & Beguinarum hæresis docens omnem coitum vrente carnis libidine esse licitum. Inde etiam, vt omnibus notum esse potest, orta est maior pars hæresum, quæ hodie extant in Garmania. Est enim ferè tota illa provincia computationibus, voracitatibus, cæterisque carnis voluptatibus nimium dedita. Et ideo Martinus Lutherus falsus illorum propheta, ab antiquo generis humani hoste suus, illa prædicare & docere decreuit, quæ nouit illis esse amica, & ideo libentius ab illis suscipiēda. Ecce iam ostendimus tres radices, à quibus sicut reliqua omnia peccata (vt ait Ioannes) ita etiam hæreses oriuntur. Hæ sunt honores, diuitiæ, & delicia. Adde quod hæc peccata non solum sunt causas, quod ipsi peccatores illorum perpetratores errent: sed etiam vt errent doctores alioqui boni à quibus illi edoceri debēt. Nam sicut propter peccata populi Deus malos rectores: ita etiam falsos doctores permittit. De malis tectoribus dicitur in Iob. Iob, Regnare facit hominē hypocritā propter peccata populi. Quem locum interpretans beatus Gregorius in moralibus ait. Gregor.

Pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, & vt saepe pro malo gregis, etiã vere boni delinquat vita Pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille superiorum mysteriorum confcius Dauid propheta, tumore repentinae elationis inflatus populum numerando peccauit: & tamen vindictam populus Dauid peccate, suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum meritum plebeium disponuntur corda rectorũ. Iustus vero iudex peccantis vitium ex ipsorum animaduersione corripuit, ex quorum causa peccauit. Hæc Gregorius: De malis doctoribus & falsis prophetis, quod propter peccata populi illi mittatur à Deo, aperte satis docet Paulus in posteriore ad Thessalonicenses epistola sic dicens. Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent: Ideo mittere illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Nec solos malos doctores Deus populo propter illius peccata mittit, sed quod magis mirandum est, doctores alioqui bonos & veros propter iniquitatem populi aut particularis hominis doctrinam querentis, errare permittit. De qua re ipsèmet Deus testimonium præbet per Ezechielem prophetam, sic dicens: Qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum D iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarũ suarum. Et post pauca addit. Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit verbum, ego dominus decepi prophetam illum. Ex extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israël, & portabit iniquitatem suam. Iuxta iniquitatem interrogantis, iniquitas prophetæ erit. Hæc sunt verba Dei per Ezechielem prophetam. Et sicut voce comminatus est Deus, ita etiam re ipsa illum comprobasse sacræ testantur literæ. Nam cum Achab Rex Israël perit à quadringentis circiter prophetis an ire deberet ad oppugnandum Ramoth Galaad, deinde consuluit Michæam prophetam Domini de eadem re, qui dixit Regi: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris: Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, vt ascendat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiusmodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus & stetit

coram

A coram Domino & ait: Ego decipiam illum: cui locutus est dominus: In quo? Et ille ait: Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus: Decipies & præualebis: Egredere & facita. Hactenus sacra Regum historia. Non potuit apertius & certius testimonium pro confirmatione eorum quæ diximus afferri. Erat quippe Achab Rex malus, & ideo iuxta illius iniquitatem similes illi prophetas qui illũ deciperent Deus dedit. Quapropter ego censeo, Deum propter multa Germaniæ peccata siue publica siue occulta, quæ omnia ille optime nouit, tam multos hieresiarchas illi prouinciæ dedisse, qui illam tam peruersè docerent & in tam execrãdos errores perducerent. Neque mihi aliud persuadere possum nisi quod iuxta iniquitatem illius (vt per Ezechielem prophetã minatus fuerat iniquos & fallaces doctores dedit. Ex omnibus istis tam apertis scripturæ sacræ testimoniis euidentissimum esse constat præcipuam & certissimam omnium hæresum causam esse peccatum. Hanc tamen hæresum causam Christiani orbis rectores siue ecclesiastici illi sint siue seculares, profus tollere non possunt. Quoniam peccatum cuiusque hominis cum à voluntate illius pendeat vt peccatum dici possit, non potest princeps aliquis quisquis ille sit & quamlibet potens, illud profus impedire, ne ab alio committatur: quia non potest alterius voluntatem cogere vt bonum prosequatur aut à malo discedat. Potest quidem ad bonum vocibus, & præmiis hortari, & malum rationibus multis dissuadere, & nimis ab illo auocare: ad nihil tamen horum voluntatem cogere potest. Potest etiam cogere ne multa peccata exterius opere exerceant homines, vt tamen illa exercere interius non appetunt, id nullus princeps quamlibet potens efficere valet. Ipsi ergo homines omnes, quoniã sui arbitrij potestatem habent, hanc hæresum causam in seipsis cum Dei adiutorio tollere possunt. Quisquis igitur ab hæresibus se illesum seruare cupit, à vitiis primum cauere conetur, ne peccatis excæcatus per deuios quosque vegetur errores, & pedibus offendens in hæresum foueam prolabatur. Quod si semel iam excæcatus est, & in herefem lapsus, nulla illi alia patet ad visum recuperãdam via, nisi vt cum cæco secus viam sedere, clamet ad dominum & dicat. Iesu fili Dauid miserere mei

Luc. 13
mei

2. Reg. 24

2. Thes. 2

Eze. 14

3. Reg. 22

mei. Illum autem sic clamantem non deerunt hæretici qui increpent ut taceat, & dicant non esse illi opus oratione, quippe qui rectam teneat fidem, & in illa debere persistere. Sed illis sic increpantibus, ille multo magis (ut cæcus ille secus viam sedens faciebat) clamare ad dominum debet, & misericordiam illius suppliciter & importunus implorare. Ut autem ille à Deo exaudiatur, opus est ut vitia omnia præterita deserat, ambitionem fugiat, auariciam deuitet, carnis voluptates tanquam præsentaneum quoddam venenium procul à se abiciat. Pro peccatis præteritis defleat, & per singulas noctes, regium prophetam imitatus, lectum suum lauet, & lachrymis suis stratum riget. Deinde, vitam pristinam in meliorem aliam committet, ut deinceps diuina mandata ad vnum vsque custodire nitatur. Quod si fecerit, benignus est Deus qui illum in cæcitate non dimittet, sed illuminabit oculos eius, ut agnoscat suum pristinum errorem, & illo deserto, ad fidem catholicam à qua ante discesserat, velocissime recurrat. Hoc enim Paulus docet, sic inquit. Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Prius ut surgat, à peccatore exigat: & deinde illuminationem promittit. Hinc est quòd data lege filiis Israel, illisque non intelligentibus miracula quæ Deus pro illis fecerat & quotidie faciebat, dixit Moyses. Custodite verba pacti huius, & implete ea, ut intelligatis vniuersa quæ facitis. Quibus verbis satis aperte docuit Moyses transgressionem mandatorum Dei potissimum esse causam quòd Iudæi non intelligerent, nec viderent quanta fecisset illis Deus. Propter quod à transgressionem ad impletionem mandatorum Dei illos reuocat, ut remota cæcitatæ & ignorantie causa, ea quæ oportebat, intelligere possent. Hieremias propheta eruditum se dicit, non proprio ingenio, sed igne de super à Deo misso in osibus eius. Igne inquam illo, quem dominus Iesus Christus venit in terram mittere. Et Ioannes Euangelista testatur vñctionem spiritus esse, quæ de omnibus ad salutem necessariis nos edocet. Et Christus saluator noster, ut duobus illis discipulis in Emaus oppidum contendentibus scripturas aperiret, prius illorum corda inflammauit. De qua re ipsimet testimonium perhibebat, cum dicebat. Nonne cor nostrum ardens erat, cum aperiret nobis scripturas

Ephes. 5

Deut. 29

Iren. 1

1. Ioan. 2

Luc. 24

Apturas? Ardètem certe oportet esse & diuino amore inflammatum, qui diuinas scripturas penetrare cupit. Qui sit igitur ut peccatores multis vitiis irretiti, qui frigidam fecerunt malitiam suam sicut cisterna aquam, possint sine vlla diuini amoris scintilla, profunda sacræ scripturæ mysteria penetrare? De Ioanne illo Baptista quo inter natos mulierum nullus vnquam propheta maior surrexit, dicit Ioannes Euangelista, quòd erat lucerna ardens & lucens. Prius ardens, postea lucens. Ardebat affectu, lucebat intellectu. Sibi & intra se ardebat; aliis & sibi lucebat. Nisi intra se arderet, neque sibi neque aliis lucere potuisset. Vos igitur omnes Germanos qui Luthero & aliis eiusdem classis hominibus nomina dedistis, & in illorum verba iurastis, in visceribus charitatis exhortor, & per vulnera Christi saluatoris nostri adiuro, ut, si aliquam salutis vestræ rationem habetis, pœnitentiã agatis ab omnibus iniquitatibus vestris, & rogetis Deum si fortè remittatur vobis hæc cogitatio cordium vestrorum. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video vos esse. Nam & hoc ipsum nos pro vobis Deum supplices oramus, ut vos tanquam oues errantes dignetur ad ouile suum reducere. Sed nisi vos ipsi vestræ salutis curam habeatis, & pro illa impetranda laboretis, nos soli vestram salutem à Deo impetrare diffidimus. Nam de aliis vobis simillimis Deus per Esaiam prophetam dicit: Me etenim de die in diem querunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volunt. Si vos igitur veram fidem à Deo scire vultis, prius vos iustitiam facere oportet, & Dei mandata seruare, & Deo per bonorum operum gressus appropinquare oportet, alioqui subsannabit vos Deus & dicit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo nolunt.

Iran. 1

Esa. 58

De prima extrinseca hæresum causa quæ est defectus prædicationis verbi Dei, quæ si tollatur, multis hæresibus ne oriuntur occurreretur.

CAP. II.

Multæ sunt aliæ, præter cuiusque peccatum, hæresum causæ, quas nos extrinsecas, aut, si maius, externas dicere

cere possumus, propterea quod non eisdem personis quibus C
 insunt, sed aliis hæresis occasionem præbent. Quibus quia
 principes & potestates facilius & commodius occurrere pos-
 sunt, ideo de illis sigillatim differere, & longiores de vna-
 quaque tractatum facere decreui. Prima ex istis externis
 hæresum causa, est defectus prædicationis verbi Dei. Est
 enim summe necessaria verbi Dei prædicatione, sine qua
 nullus quamuis baptizatus poterit veram fidem catho-
 licam assequi, & in illa sine errore perseverare. Ea enim ad
 quæ credenda Deus nos cogit, tam alta sunt, ut omnem
 superent intellectus humani potentiam. Nam Paulus fidem
 diffiniens, hoc illi quasi proprium tribuit, ut ab in-
 tellectu propria eius virtute comprehendi non possint,
 quæ illa nobis credenda proponit. Sic enim ait: Fides est spe-
 randarum rerum substantia, argumentum non apperentium,
 Theoph. Quæ verba interpretans Theophilactus in commentariis
 super Epistolas Pauli, ait: Argumentum, id est, demonstra-
 tio & manifestatio quædam incertarum rerum, nec appa-
 rentium, hoc est, in conspectum non venientium, sed fides
 facit ut res eiusmodi mente spectemus tanquam præsen-
 tes. Si hanc igitur habet vim fides, quid ipsi hæc vultis re D
 de? Hæc ille. Præterea, idem Apostolus in priore ad Corin-
 thios epistola hoc ipsum aliis verbis docet, sic inquit:
 Sermo meus & prædicatione mea, non in persuasibilibus hu-
 manæ sapientiæ verbis: sed in ostensione spiritus & vir-
 tutis, ut fides vestra non sit in sapientia hominum: sed
 in virtute Dei. Si ea, quæ fide credimus, propria & sola
 intellectus virtute assequi possemus, certe fides nostra in
 sapientia hominum esset. Cum ergo Paulus dicat fidem
 nostram non esse in sapientia hominum, hoc ipso aperte
 nos docuit, mysteria nostræ fidei superare omnem intelle-
 ctus humani virtutem. Virga Moysi deuorauit virgas ma-
 gorum Aegyptiorum. Quæ in re, hoc nobis per mysterium
 datur intelligi, quod fides & doctrina Euangelica superat
 omnium philosophorum scientias. Et hoc est quod Deus
 per Abdiam prophetam prædixit, sic dicens. Perdam sapien-
 tes de Idumæa. Ex quibus euidentissime colligitur, ut quis-
 quis sola naturali intellectus virtute ferens, secreta fidel
 Eccl. 43 mysteria penetrare voluerit, necessario erret. Sol enim re-
 fulgens

A fulgens radiis suis (vt ait sapiens) excæcat oculos. Hinc est
 quod lege Mosayca cautum erat, vt nullus leuaret cultrum
 super altare, super quo offerenda erant holocausta Deo.
 Quæ rerum figura (vt sacri doctores interpretantur) signifi-
 catum est, nos non debere solo ingenij acumine velle pe-
 netrare mysteria fidei catholicæ, quæ nomine altaris signifi-
 cata est, vt Gregorius docet, sic dicens. Altare de terra Deo
 Greg. facere est incarnationem Christi sperare. Tunc enim à Deo
 nostrum munus accipitur, cum in hoc altari nostra humilitas,
 id est, super dominicæ incarnationis fidem posuerit
 quidquid operatur. Hæc ille. Super hoc altare non est leuan-
 dum cultrum, alioqui poliuetur altare, quia fides Catholi-
 ca non est solo naturali intellectu acumine perscrutanda,
 alioqui contaminabitur fides illius qui illam sui ingenij
 acumine penetrare voluerit. Si tamen fide fuerit adiutus
 intellectus, facile omnia quamlibet occulta mysteria pen-
 etrabit, quia fides subleuat in sublime intellectum, & lucem
 illi tribuit qua illa videre & intelligere possit. Vnde bea-
 tus Basilius interpretans psal. 115. ait. Fides supra omnium
 Basil. rationem scientiarum disciplinarum, & animam subli-
 mem trahit. Fides denique non geometricis aut necessariis
 Act. 3 vitur probationibus. In nomine domini Iesu Christi Na-
 zareni surge, & ambula. Hanc enim vocem continuo pro
 spiritum sanctum subsecutus est statim effectus. Ex prodi-
 gio nanque diuinitatis vni geniti, manifestatio necessaria
 videtur est orta. Dic quæso quid ad fidem faciendam,
 veritatēque persuadendam vehementius? An dialecticæ
 propositiones secum symperasmata consequentia trahen-
 tes, an potius tale tantumque ostentum ab omnibus clarif-
 sime visum, omnemque virtutem excedens? Et aliquibus
 interpositis, ait. Theologiæ mysterium ex fide minime ra-
 tionibus probata ædificium quærit. Hæc Basilius. Et bea-
 tus Augustinus in libro 55. homiliarum, homilia 32. aper-
 Augu. tius eandem docet sententiam, sic dicens. Arcana & secreta
 regni Dei prius quærunt credentes, quo faciant intelligentes.
 Fides enim gradus est intelligendi, intellectus autem
 meritum fidei. Aperte hoc propheta dicit omnibus præ-
 propere & præpostere intelligentiam requirentibus, &
 fidem negligentibus. Ait enim. Nisi credideritis non in-
 Esai. 7. telligetis, Haber ergo & fides ipsa quoddam lumē suum in
 iux. 70 scr

scripturis, in prophetia, in euangelio, in apostolicis lectio-
nibus. Et paucis interiectis subdit. Videtis ergo fratres
quandiu sint peruersi, & properando vitiosi, cui tanquam
immaturi conceptus, ante ortum quarunt abortum: qui
nobis dicunt, quid me iubet credere quod non video? Vi-
deam ego aliquid vt credam. Iubes credendum quod non
videam? Ego videre volo, & videndo credere, non audien-
do. Dicat propheta. Nisi credideritis, non intelligetis.
Ascendere vis & gradus obliuisceris. Vtique peruersus ho-
mo, si iam tibi possem ostendere quid videres, non hortar-
er, vt crederes. Haecenus Augustinus. Verum hic admone-
re oportet lectorem, ne putet omni fidei tribuendam esse
hanc virtutem, quod videlicet illa possit iuuare intellectum
ad secreta, & arcana regni Dei mysteria cognoscenda, pro-
ut nunc ex sanctorum doctorum testimonio diximus fidei
conuenire. Hoc enim de sola fide acquisita intelligendum
esse censemus. Nam sola fides infusa, quae per baptismum
datur, sine viua voce alicuius doctoris exterius docentis iux-
ta consonam omnium theologorum sententiam, non suffi-
cit ad intelligendum illa diuina mysteria, nec ad creden-
dum illa. Est enim necessaria verbi Dei praedicatione, per
quam auditores de his, quae credere tenentur, edoceantur.
Fides autem infusa hoc solum auditori praestat, vt his,
quae a praedicatoris, aut doctore audierit, facilius cre-
dat: non autem, vt sine doctore aliquo per seipsam cre-
dere, & intelligere possit. Quomodo credent (ait Pau-
lus) ei, quem non audierunt? Quomodo autem au-
dient sine praedicante? Sicut scriptum est; Quam specio-
si pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona:
sed non omnes obediunt euangelio. Esaias enim dicit;
Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex au-
ditu, auditus autem per verbum Christi. His verbis Pau-
lus apertissime docet praedicationem verbi Dei esse ne-
cessariam ad fidem mysteriorum diuinorum assequen-
dam. Sapienter igitur dixisse merito censeo illum Can-
daces Reginae Eunuchum, qui legens Esaiam prophe-
tam, interrogatusque a Philippo, an intelligeret, quae le-
gebat, respondit: Et quomodo possum, si non aliquis
ostenderit mihi? Tam alta enim censuit esse illa myste-
ria, vt sine doctore neminem illa assequi posse existima-
uerit,

Ro. 10

Naum. 1

Esa. 53

Act. 18

A uerit. Nec solum est necessaria praedicatione verbi Dei ad-
dem primo suscipiendam: sed etiam ad illam postquam se-
mel suscepta fuerit, nutriendam, & conseruandam, praeser-
tim in illis, qui sunt rudis ingenij, & nimium obliuiosi. Hi
enim assidua praedicatione verbi Dei, aut alia frequenti do-
ctrina indigent, vt bene possint mysteria fidei discere, &
quae semel didicerunt retinere. Alioquin nec perfecte discunt,
nec plene retinebunt, & sic fides semel coepta ob solum pra-
dicationis defectum facile peribit. Hoc autem facile quis-
que sibi persuadebit: si verbi Dei proprietates, & conditio-
nes intellexerit. Est enim verbum Dei quidam animae ci-
bus, qui illam in fide, & caeteris virtutibus nutrit, & auget,
& perficit. Nam quod verbum Dei sit spiritualis quidam
animae cibus, ipsamet veritas nos docuit, quando Sathanae
tentationem reiiciens dixit: Non in solo pane viuunt homo:
sed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. In quibus ver-
bis Saluator cibos hominis varios esse ostendit iuxta varie-
tatem partium, ex quibus idem homo componitur. Con-
stat enim homo ex anima, & corpore: corporis cibus est pan-
is materialis, & corporeus: anima vero cibus est verbum
Dei. Ob hanc causam plurimi ex sacris doctoribus, verbum
Dei figuratum esse censent in manna, quod Deus filiis Is-
rael in deserto esurientibus dedit. Illius enim cibi natura
talis, & tantae virtutis erat, vt omnem suppleret indigen-
tiam, vt omnium satisfaceret appetitui, praebens vnicuique
talem, qualem optasset saporem, siue carnes, siue pisces, si-
ue ova, siue fructus concupiuisset. Sic & iam verbum Dei
omnium virtutum saporem habet, & omnium subuenit
indigentiae. Nam superbis, elatis, iracundis, voracibus,
epulonibus, libidinosis, auaris, & omnibus aliis peccato-
ribus quocumque nomine censeantur, verbum Dei neces-
saria praebet remedia, quibus animas suas illi saluare pos-
sunt. Erat etiam manna illud suauis, & dulce, & verbum
Dei his, qui recte sapiunt dulcissimum videtur. Propheta
liquidem Regius qui rectum tenebat gustum, dicebat:
Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori-
meo. Aliam insuper inter haec duo similitudinem assignat
Origenes homilia tertia super librum Numerorum sic in-
quiens: Scriptum est de manna: quia secundum tempus
illud si quis id ita sumpisset, nutriretur ex eo: si quis vero

Matth. 4

Sapient. 16

Psal. 118

Origen.

contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitus modum voluisset assumere, non frueretur eo, vt vitali cibo sed vermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, vt vna, atque eadem species mannae aliis vermes, & putredines generaret: aliis vero salubrem cibum conferret, & vitæ necessarium. Igitur & nostrum manna verbum Dei est, & apud nos: ergo sermo Dei aliis efficitur ad salutem, aliis ad poenam. Hæc Origenes. Plures adhuc alias similitudines inter verbum Dei, & manna ostendit beatus Ambrosius libro octauo epistoliarum suarum, epistola lxxij. quas omnes prudens omitto, causa prolixitatis vitanda, satis me fecisse existimans, quod locum indicauerim lectori: vnde illas si velit sumere possit. Nec solum cibi nomine sacra scriptura appellat verbum Dei: sed etiam nomine potus, vt vel his duobus nominibus ostenderet illud esse completum animæ nutrimentum, cum non minus potus, quam cibus sit ad nutritionem necessarius. Nam quod verbum Dei sit potus, æfertissime ostendit Christus saluator noster cum plebi prædicans, & omnes ad doctrinam suam vocans, clamauit dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Sicut dixit eos, qui Saluatoris doctrinæ cupidi essent, & hos ad potum inuitat, hoc est ad auditionem verbi, quod ipse prædicabat: vnde abunde doceri quisque poterat. Deinde qui Christum audierant prædicantem, postea (vt idem Saluator refert) dicturi sunt illi, Manducauimus, & bibimus coram te. Vt autem exprimerent illi, quem cibum manducassent, & potum bibissent, statim subiungunt: In plateis nos docuisti. Quibus verbis aperte declarant, verbum Dei prædicatum esse animæ cibum, esse etiam & potum. Nec tamen abs re, & frustra: sed ob maximam causam verbum Dei appellatum est animæ cibus, & potus. Nempe, vt inde intelligamus verbi Dei prædicationem esse ad salutem animæ adeo necessariam, quemadmodum cibus, & potus corporeus est necessarius ad corporis vitam seruandam.

Chryso. Hanc enim causam beatus Chrysoſtomus expressit, qui homilia xij. super priorē epistolam Pauli ad Timotheum sic ait: Quemadmodum carnales cibos diebus singulis ex necessitate requirimus, ita fidei, pietatisque doctrinam semper accipimus, eaque iugiter enutrimur. Hæc Chrysoſtomus. Si cibus, & potus animæ censetur esse verbum Dei,

*Ioann. 7**Luc. 13**Chryso.*

A Dei, consequens est, vt illius prædicatione his, qui aliunde doctrinam sumere non possunt, deficiente: deficiat etiam illis fides catholica, quam (vt Paulus supra dixit) sine verbi Dei prædicatione nullus per se assequi potest. Potest adhuc alia esse verbi Dei consideratio, ex qua etiam facile conuinci potest illius subtractionem esse certissimam hæresum causam. Est enim verbum Dei, lumen quo mediante quisque, quæ agere, & quo gressus dirigere velit, facile videre possit. Lucerna pedibus meis (inquit Regius propheta) verbum tuum, & lumen semitis meis. Et iterum in eodem Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Si ab illo, qui in tenebris ambulat lucernam, qua illuminabatur, subtraxeris, illa luminis absentia efficiet, vt ambulans tertio quoque gressu offendant: quemadmodum Aristoteles dicit, absentiam nauis causam esse, quod naus patiatur naufragium, quia ille si præsens fuisset, sua industria potuisset nauem integram seruare. Ad eundem modum dicendum est de verbo Dei, quod si prædicatum fuisset, illuminasset audientes, ne offenderent pedibus, aut errarent à via. Ex quo necessario sequitur, quod prædicatione illius sublata, facile viatores omnes, qui sunt in hoc mundo à via salutis declinabunt. Ideo Paulus hanc necessitatem prædicationis verbi Dei optime intelligens, Timotheo episcopo, & discipulo suo scribit, adhortans, & vrgens ad frequentem Dei prædicationem, sic inquit: Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, per aduentum ipsius, & regnum eius: prædica verbum. Insta opportune, importune. Cur autem in prædicatione verbi Dei instare, & importune agere præceperit, paucis interpositis expressit, sic inquit: Er it enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desyderia coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ. Nouerat quippe Paulus multos futuros esse, qui in fide errarent: ideo monet Timotheum, vt à prædicatione non cesseret: sed frequentissime Euangelium prædicet, quo melius possent hæreses impediti, ne excitarentur. Idem etiam præcepit Deus

*Psal. 113**2. Tim. 4*

Esa. 58 olim Esaiæ propheta, sic dicens : Clama, ne cesses: quasi tu-
 ba exalta vocem tuam, annuncia populo meo scelera eorum.
 Sunt enim prædicatores velut quidam Dei canes, qui latra-
 tu suo gregem Dei, qui est ecclesia, custodire debent. Si can-
 nes vehementer latrant, lupi reformidant inuadere gregem:
 si vero canes dormiunt, aut silent, lupi tunc ex canum silen-
 tio audaciores fiunt, & gregem tanto maiori cum fiducia
 inuadunt, quanto securius se nocere posse existimant. Idem
 profus dicendum censeo de prædicatoribus verbi Dei, qui
 si iugiter, & ex affectu (vt decet) contra hæreses, & hæreses:
 etiam vitia clamarent, suo latratu non solum hæreticos, & alia vi-
 tia, sed reliqua omnia vitia, quæ gregem Dominicum deus-
 tant, facile propellerent: si tamen tacerint, & prædicare
 noluerint, sua taciturnitate Dominicis ouibus nocent.
 Nam tunc dæmones, & hæretici illorum ministri audacius
 illas aggrediuntur, & illi tanto facilius nocere possunt, quan-
 to magis deest, qui illos exterreat, aut illas de fuga mo-
 neat, vt vel ipsæ sibi ipsis provideant. Et hanc fuisse etiam
 olim potissimam malorum synagogæ causam ipse Deus
 apertissime expressit per Esaiam prophetam, sic dicens.
Esa. 56
Hieros. Vniuersi canes muti non valentes latrare. Quæ verba inter-
 pretans Hieronymus in commentariis super Esaiam, sic
 ait: Isti, de quibus propheta nunc loquitur, non solum spe-
 culatores cæci: sed & canes muti appellantur, non valentes
 latrare. Qui enim gregem Domini custodire debebant,
 & lupos abigere, & latrare pro Domino, diligunt somnia,
 & dæmoniis visionibus delectantur. Hæc ille. De hac re,
 quam credo esse apertissimam, non videtur mihi esse opus
 multa exempla proferre: quoniam & si res esset dubia, &
 ab exemplis probanda esset, tam multa suppeterent, vt
 nullum sit regnum, quod pro hac re non possit exempla
 præstare. Nam ego, qui multas, & varias Christiani orbis
 provincias peragraui, & longam in aliquibus illarum traxi
 moram, hoc experientia docente cognoui eos homines, qui
 montana, & deserta loca incolunt, & rarissime prædicationem
 verbi Dei audiunt, pluribus erroribus, & superstitionibus
 infectos esse, quam alios, quibus frequenter Dei verbum
 prædicatur. Ex quo euidentissime colligitur, prædicationis
 verbi Dei defectum, illis potissimam esse causam,
 quod in tales errores labantur: quia si edocerentur, vt alij,
 etiam

A etiam illis erroribus carerent, quemadmodum carent hi,
 qui frequentes audiunt verbi Dei conciones. Huic tam ma-
 nifestæ hæresum causæ, instum esset, vt Principes vtriusque
 ordinis, hoc est, ecclesiastici, & seculares diligentissime
 subuenirent. Verum hoc magis prælatis ecclesiasticis in-
 cumbit, quibus animarum cura est à Deo data. Hi enim
 sunt, qui populum Dei docere tenentur, & à quibus populus
 Dei doctrinam iure petere potest, dicente Domino per Ma-
 lachiam prophetam: Labia sacerdotis custodiunt scientiam,
 & legem requirunt de ore eius: quia angelus Domini ex-
 ercituum est. Et ideo nullus (vt postea in alio huius tertij
 libri cap. dicam) leberet institui animarum pastor: nisi qui
 vel mediocri esset literarum notitia instructus, vt populum
 posset rectam fidem, & bonos mores docere, & ad illos hor-
 tari. Verum tanta est huius seculi infelicitas, vt pastores
 docti ad alios indoctos, & profus idiotas relati, sint velut
 gemmæ ad aliorum vilium lapidum numerum comparati.
 Et si aliqui sunt pastores docti, qui bene possent gregem
 sibi commissum in fide, & moribus instituere, magna ta-
 men eorum pars tanta, & tam cæca superbia ducuntur, vt id
 facere dedignentur, tanquam si prædicationis officium es-
 set vile aliquid, & ignominiosum. Non est quidem altius,
 & honestius in ecclesia Dei officium, quam officium præ-
 dicationis, per quod prædicator: si recte illud munus exer-
 cet, magis Deum representat. Est enim illud verum Apo-
 stolorum officium, quibus Christus saluator noster ex hoc
 mundo ad patrem ascendens nihil aliud æque mandauit,
 ac Euangelij prædicationem. Euntes (inquit ille) in mun-
 dum vniuersum predicate Euangelium omni creaturæ.
 Quod in hac parte ego faciendum censeo, vt tam late gra-
 santis morbo, vel aliqua ex parte occurrat, breuius ex-
 ponam. Episcopi cogant animarum pastores si qui docti
 sunt, vt ipsi per se ipsos gregem sibi commissum pascant,
 illum de agendis, & credendis doceant, & ad illa semper
 hortentur, & moneant: Si pastores animarum indocti fue-
 rint, cogant illos, vt ex redditibus suis conducant prædi-
 catores, qui illorum suppleant defectum. Si episcopi in
 hoc (prout plurimi illorum facere solent) negligentes fue-
 rint, tunc Principes seculares huic tam crassæ episcoporum
 negligentia succurrere debent. Debent enim episcopos

Mal. 2

Mar. 13.

hortari, vt bonos instituant pastores, qui gregem sibi commissum pascere possint, vt prædicatores distribuunt, & cuique populo iuxta necessitatem prouideant: si episcopi hoc facere neglexerint, non vltra progrediendum esse censent, ne forte si coacti, & non ex affectu id faciant, tales populo exhibeant prædicatores, vt illis carere forte melius esset, quam illos habere. Non enim quererent (prout aliis in rebus plurimos eorum facere videmus) doctores, & meliores, & qui plus populo possent prodesse: sed eos, quos minori mercede conducere possent. Nec tamen propter episcoporum, & aliorum pastorum negligentiam, rem hanc prorsus desperatam esse censo, & velut talem relinquendam. Tunc enim (vt ego existimo) Principes, & alij Domini seculares huius rei curam sumere deberent, ne hi, quibus imperant, à fide catholica, & Christianis moribus deficiant. Manus enim manum alteram iuuat, & brachium alterum alteri subuenire oportet. Mutuo se iuuare debent membra, cum eorum alterum altero indiget. Si brachium dextrum non possit, aut forte nollit, pro corporis vita seruanda orbem porrigere, nonne brachium sinistrum deberet nunc sumere laborem? Deberet certe, ne totum corpus, & simul cum corpore brachium ipsum ob cibi defectum periret. Quasi enim duo corporis brachia sunt, duæ Christiani orbis potestates, altera ecclesiastica, altera secularis, & laica. Si igitur ecclesiastica potestas, prout illi ex officio facere incumbit, cibum verbi Dei populo porrigere neglexerit, tunc seculares Principes, & alij Domini, & populorum rectores tantæ indigentia eam, qua poterunt parte subuenire debent, ne ob defectum spiritualis cibi animas perire permittant. Bonos, & doctos viros, & si possibile foret, qui gratiam verbi habeant, perquirere faciant, quibus ex publico ciuitatis, aut oppidi ærario, iuxta personæ, & laboris meritum, stipendia statuatur, vt illi populum statutis aliquot anni diebus in fide, & moribus erudiant. Et quod maxime procurandum esse censo, est vt pueris pædagogi communes ex publico ærario conducti assignentur, qui illos in fide & moribus recte instituant. Nam (vt ait Salomon) adolescens iuxta viam suam etiam cum senauerit, non recedat ab ea. Et egregius poëta dixit:

Prov. 22

Quo

A Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu.

Horat.

Quæ omnia si potestas secularis exequatur, illud Esaiæ prophetæ ecclesiasticæ potestati merito dicere poterit. Erubescite Sidon, ait mare. Erubescendum certe est ecclesiasticæ potestati, si ob illius negligentiam, eam animarum curam seculares Domini suscipiant, quam illa ex iure diuino habere tenebatur. De prælatorum tamen negligentia: quia alio integro capite differere decreui, vbi ostendam illam esse potissimam hæresum causam: ideo nolo nunc longiorem de hac re facere sermonem. De solo enim prædicationis defectu in præsentiarum tractamus, ostendentes, quod ille sit multarum hæresum causa. In quos autem sit huius defectus culpa reicienda, nunc non inquirimus: sed in aliud capitulum, in quo de prælatorum negligentia, & indignitate agemus, rem istam differimus. Verum circa ea, quæ in hoc capitulo diximus, lectorem admonere decreui, ne putet me defectum prædicationis tanti facere, vt existimem illum esse primam hæresum causam, aut quod tantam, tamque potentem illam esse censam, vt ipsimet, qui prædicationis verbi Dei indigentiam patiuntur, non possint impedire, ne in seipsis aliquas hæreses gignat. Nam & si ipsi sine prædicatione verbi Dei (vt diximus) non possint veram fidem catholicam adipisci, si tamen ipsi à vitiis omnibus abstinerent, vt vnum Deum (prout naturalis ratio ostendit) adorarent, & illi se totos fiderent, Deus illos non permitteret in hæresim aliquam labi: sed aut Deus ipse interius illos doceret, aut prædicatores, & doctores ad illos mitteret, qui illos in fide catholica, & aliis omnibus ad vitam æternam assequendam necessariis institueret. Pro cuius rei confirmatione satis esse potest Cornelij Centurionis exemplum, qui cum Gentilis homo esset: quia tamen à vitiis gentium alienus, ob illius elemosynas & orationes exauditus est, & missus est ad illum Petrus apostolus, qui illum erudiret. Si tamen illi sunt peccatis variis immergi, non est mirum, quod Deus illis non det prædicatores, cum sæpe eos, quos habebant, peccatis suis id exigentibus, à populis subtrahat. Nam Ezechiel propheta ad populum in transmigratione Babylonia positum misso, Dominus verbum prædicationis pro-

Act. 10

N 4

Exet. 3

Hiero.

pter peccata populi subtraxit, ne illis prædicaret. Hæc enim verba (vt ipsemet propheta testatur) Deus dixit ad eum: Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum, & linguam adharere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super Ezechielem prophetam, ait: Quod lingua propheta palato, vel gutturi coheret, & mutus effectus auctoritatem non habet increpantis, causa perspicua est: quia inquit, domus exasperans est. Et est sensus. Tantæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, vt obiurgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccatores, qui à Domino corrigantur. Hæc Hieronymus. Ex quibus verbis constat peccatum non solum (vt proxime præcedenti capitulo diximus) esse causam, quod Deus falsos doctores, & peruersos prædicatores populo permittat: sed etiam, quod bonos, quos populus habet, ab illo subtrahat, ne habeat, qui illos docere possit. Hi igitur, qui prædicatione verbi Dei carent, si illam esuriunt, & edoceri desiderant, à vitiiis abstinere, & Deum amare & timere procurent: Et Deus, qui neminem vnquam ad eum confugientem contempserit, non deseret illos: sed mittet illis doctores, à quibus doceri possint, aut ipsemet interius eos docebit: Non vidi iustum derelictum (inquit propheta Regius) nec semen eius quærens panem. Quæ verba non de pane materiali, quo pascitur corpus: sed de spiritali pane, qui est verbum Dei, intelligenda esse. Cassiodorus in commentariis super psalmos optime conuincit, sic dicens: Legimus famis causa Abraham, Isaac, & Iacob mutasse prouincias. Vnde dubium non est eguisse pane, quod propter penuriam loci constat exteras expetisse regiones. Sed redeamus ad interiorum hominem & vera nobis sententia salutariter apparebit. Semen vniuscuiusque hominis operam esse diximus, quam seminat & merit, siue bonam siue malam. Ergo opera iusti pane non indiget, hoc est verbi Dei, quo facitur, quo reficitur, quo intus re vera viuunt, & pascitur. Hæc Cassiodorus. Et sapiens ecclesiasticus veram sapientiam promittit illi, qui Deum timue-

rit.

Arit, & iustitiam sectatus fuerit. Qui timet Deum (inquit ille) faciet bona: & qui continens est iustitiæ apprehendet illam: & obuiabit ei quasi mater honorificata: & quasi mulier à virginitate suscipiet illum. Cibabit illum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Ex quibus verbis euidentissime colligitur eos, qui verbi Dei prædicatoribus, à quibus edoceri possent carent, nec iustos esse, nec Deum timentes: quoniam si Deum timerent: tamdiu illos in tenebris, & sine vllò doctoris lumine permanere Deus non permetteret: sed cibaret illos (vt dixit Sapiens) pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potaret illos. Nec tamen ista in excusationem Episcoporum, & aliorum pastorum dicimus: quoniam illos nihilominus peccare censeo, propterea quòd verbo Dei non pascunt oues suas: nisi forte specialem de hac re prohibitionem à Deo haberent, quæadmodum Ezechieli prophetæ datam fuisse, supra ostendimus. Deus enim licet, peccatis populi exigentibus permittat, vt pastores animarum non pascant verbo Dei oues suas, non tamen ipsis pastori- bus præcipit, vt à prædicatione verbi Dei abstineant.

B

De secunda causa, ex qua hæreses oriuntur, quæ est indifferens prædicationi verbi Dei per quoscunque sine vllò discrimine, & sine vlla examinatione.

CAP. III.

Multa certe est in toto orbe Christiano prædicationis. *Mat. 9* Verbi Dei penuria: quoniam (vt Saluator noster prædixit) messis quidem multa, operarij autem pauci. Messis multa, vt beatus Hieronymus interpretatur, omnis turba credentium est: Operarij autem pauci, & Apostoli, & imitatores eorum, hoc est, prædicatores, qui mittuntur ad messem. Ex quorum paucitate euenit, vt aliqua pars messis pereat: quia tam multæ messis tam pauci operarij non sufficiunt. Quæ res non paruam doloris ansam præbet his, qui aliquam Christianæ reipublicæ rationem habent. Sed id maxime dolendum, vt istorum paucorum prædicatorum maior pars tam indigna sit ad prædicationis officium exer-

cendum, vt ipsum officium, quod est mire honorificum, indignitate sua dehonestent, & dedecore afficiant. Nam cum duo sint, omnium sanctorum testimonio, ad munus praedicationis recte obeundum, maxime necessaria: bonitas videlicet, & doctrina. Multi tamen sunt verbi Dei praedicatorum, quibus horum alterum deest, multi etiam, quibus deest vtrunq;. Est enim maxime necessaria in praedicatorum doctrina, quonia primus scopus ad quem tendere debet ipsa praedicationis, est auditores docere. At qui doctus non est, alios docere non potest. Fons qui aqua caret, alios potare non valet. Corpus quod lucidum non est, alios illuminare nequit. Necessse igitur est, vt praedicator sit doctus, qui aliorum docendorum suscipit curam. Nec satis est praedicatori, vt recte suum exequatur officium, ipsum esse doctum: nisi etiam sit bonus, & virtutis amator, vt non solum verbo: sed etiam exemplo prodesse auditoribus possit. Saep enim potentiora sunt exempla, quam verba. Plato & Aristoteles, & omnis in diuersum abiens philosophorum turba, plus ex moribus, quam ex verbis Socratis accepit. Plus etiam apostoli, ceteriq; Christi saluatoris nostri discipuli, ex illius exemplis, quam ex illius verbis ad virtutem capeffendam profecerunt. Ob quam causam Christus supremus omnium Magister, qui suorum discipulorum profectum summe cupiebat, primum (vt Lucas refert) studuit, vt faceret, deinde, vt doceret. Ad Christi igitur exemplum, cuius locum in praedicatione tenent, oporteret praedicatorum vitam suam optime componere, vt opere simul, & verbo praedicare procurarent. Nam qui alios mundare debet, oportet, vt prius ipse sit mundus. Qui alios ardentem, & Dei amore feruentem efficere optat, necesse est, vt ignem caelestem in se habeat, quo auditores inflammare possit. Fieri enim non potest, vt qui frigidus est, aut tepidus, alios calefaciat. Si ad carbonem extinctum quis alios eiusdem conditionis carbonem iunxerit, nunquam accenditur: si tamen aliis ardentibus carbonibus illos admouerit, facile ardebunt. Sic etiam, qui praedicatorem, quem nouit esse vitium infectum audit: nisi Deus adsit, qui illum intus ardentem faciat, nunquam ab illo praedicator accendetur. Hinc est, quod de Christo summo praedicator omniumq; praedicatorum magistro, propheta Regius dixit: Ignis a facie

A cie eius exarsit, carbonem succensit sunt ab eo. Esaias propheta quoniam labia habebat immunda (vt ipsemet dolens, & gemens fatetur) purificari debuit antequam ad praedicandum mitteretur. Ad quam purificationem faciendam missus est angelus, qui tollens carbonem ignis de medio altaris, tetigit labia illius, & linguam, & sic purgavit eam, qua purgata statim missus est ad praedicandum. Quandiu labia immunda habuit, non est iniunctum Esaiæ praedicationis opus, vt autem mundata fuerunt labia, è vestigio dignus habitus est, cui merito posset praedicationis demandari. Ascendens Christus saluator noster ad caelos: vnde pro nobis descenderat: Apostolos in mundum vniuersum mittit, vt praedicarent Euangelium omni creaturæ. Nec tamen eos statim abire, & mandatum adimplere permisit: sed praecipit eis (vt Lucas ait) ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem patris, vt priusquam abiret induerentur virtute ex alto, & inflammarentur igne spiritus sancti, quo alios in amore Dei feruentes efficere possent. Hinc est, quod Dauid, vt vias Dei alios recte docere posset, triplicem prius postulauit sibi dari spiritum, videlicet rectum, & sanctum, & principalem. Spiritum rectum (inquit ille) in noua in visceribus meis. Et iterum. Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et postea: Spiritu principali, siue (vt Hieronymus transtulit) potenti, confirma me. Et postquam hunc triplicem petiit spiritum, statim subdidit: Docebo iniquos vias tuas: & impij ad te conuertentur. Quo peritionum ordine ostendit triplicem illum spiritum necessarium esse, vt quis vias Dei recte docere possit. Est quidem necessarius spiritus rectus, vt auditores recta via ad caelestem patriam ire doceat: spiritus sanctus, vt auditores sanctos, & Dei amore feruentes efficere valeat. Spiritus principalis siue potens, vt aduersus omnes tentationum incursum constantem, & infractum semper habeat animum: ita vt nec minis terreatur, nec muneribus fleatur, nec deiciatur aduersis, nec prosperis erigatur, & insolecat. Sunt enim hæ duæ validissimæ machinæ: quibus semper oppugnantur praedicatorum, & expugnantur saepe blanditiæ, scilicet & terrores. Hi timore concutientem animum, illæ spe inuadunt. Hi dolorum grauitate mentem absorb

Esa. 6

Mar. vi.

Act. i

Psal. 50

abferbent, & in defperationis barathrum fæpe iniiciunt, illæ falſa quadam dulcedine male ſecuros nos reddunt, quo facilius interficere poſſint. Aduerſus vtranque machinam ſpiritum potentem adefſe oportet, qui prædicatorem docens, ſic illum in bono confirmet, & conſtantem reddat: vt nec minis terreatur: nec blanditiis ſeducatur: ſed ſemper officium prædicationis ſibi commiſſum recte exequatur intrepidus. Duo igitur iſta bonitas, ſcilicet & doctrinâ (vt fatiſ ex his, quæ diximus conſtat) ſumme neceſſaria ſunt omni prædicatori, vt ille recte ſuum exequatur officium. Quæ duo in cœleſti illo igne qui in die pentecoſtes ſuper apoſtolos deſcendit, aperte designata ſunt. Eſt enim ignis natura lucidus & calidus, & ideo in figura ignis ſpiritui ſancto ſuper apoſtolos venire placuit, vt hoc ipſo nos doceret, illis ſuo aduentu & lumen doctrine & amoris Dei ardorem dediſſe. Rari tamen ſunt (vt ingenue loquar) qui illa duo habeant, quo fit vt rari ſint prædicatores qui prædicationis officium pro illius dignitate & merito tractent. Nam aliqui ſunt male morigerati, qui etſi docti ſint, ſuis tamen moribus prædicationis vires impediunt. Alij ſunt, ſaltem in his quæ foris videntur, vere ſtudioſi & virtutis cultores, ſunt tamen adeo indoctis vt potius illos doceri, quàm docere oporteret. Ob quam rem non paruum præbent ambitionis ſuſpicionem, propterea quòd onus ſuſcipere non ventur, quòd notiſſimum eſt vires ſuas longe ſuperare. Quæ res non paruum, vt oſtendemus, fidei catholicæ diſpendium efficere ſolet. Sunt rurſum alij tam imprudentes, vt cum nec docti nec boni ſint, quadam tamen effronſi temeritate prædicare non dubitant. Horum omnium nõ eſt opus pauca quædam exempla proferre: quia plura quàm vellemus quotidie & paſſim omnes videmus. Sunt enim aliqui prædicatores tam rudes, vt vix Grammaticam deguſtauerint, Latini ſermonis prorsus neſcij, qui nec Euangelij quod iam miſſa legitur ſolam ſuperficiem intelligere valent. Tales quidem multos, teſtor Deum, ego noui, qui habentes aliquos ſermones in linguam vulgarem ab alijs tranſlatos, eos tanta cum audacia & maieſtate populo referebant, vt qui illos nõ cognouiſſet, putaret eos doctiſſimos viros eſſe. Quia tamen aliena lingua more prædicatorum loquuntur, ſtatim ſe produnt, quia eandem fæpe repetunt catilenam, &

ſi de

A ſi de his quæ dixerunt, interroges, non magis quàm præſtiti reſpondebunt. Si vero vt de re alia diſſerant, petieris, obmutefcent tanquàm prorsus ignari, aut forte ne coram populo apud quem ſapietes videri volunt, ſe neſcire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et ſic impudenti audacia loquentes ſuam produnt inſcitiam, qui tacentes potuiſſent docti exiſtimari. Ad hoc genus hominũ pertinent ferè omnes quæſtuarij indulgentiarum prædicatores, ex quibus vix vnum aut alterum inuenies virum doctum, qui ſciat de re, quam prædicat vel mediocrem reddere rationem. Nunquam aut fidem aut mores ſua prædicatione docere intendunt, ſed is ſolus prædicationis ſuæ ſcopus eſt, plures ab auditoribus nõ ſolum haurire ſed extorquere pecunias. Quod vt aſſequantur, indulgentias quas populo prædicat, plus debito exaggerant, quæque verſum ſe vertunt, plangunt, lamentantur, minantur, rident, nihil deniq; pro pecuniis extorquendis intentatũ relinquunt, etiã ſi cum fidei periculo id faciant. Nam fæpe indulgentias quas prædicant adeo extollere cupiunt, vt pro illarum laude execrandas ex ore ſuo hereses effundant. Quantum autem nocumentũ ex hoc genere hominum fuerit Chriſtianæ reipublicæ illatum, tota Germania poteſt eſſe teſtis. Quoniã hæc prima radix fuit, vnde tota hæc Lutheranorum peſtis orta fuit. Nam cum tabulas quofdam indulgentiarum prædicatores Lutherus au-diſſet, qui plura quã par erat, de indulgentiis dixerunt, adeo horreata illi ſunt viſa, vt impium, iniquũmq; exiſtimaue-rit tacere, & illis non obuiare, neque impedire. Zelo igitur & non ſecũdum diſcretionem motus in publicum prodiit, & contra hos omnes prædicauit nõ veram indulgentiarum intelligentiã (vt oportebat) edocens, ſed eas prorsus euer-tens, & dicens eas nullius prorsus eſſe utilitatis. Cui cum aliqui viri docti repugnarent, ſuaderentque vt palinodiam cantaret, tantum abſuit vt id facere vellet, vt multo peiora quàm prius effundere non dubitauerit. Ab iſtis igitur quaſtuariis indulgentiarum prædicatoribus primã anſam hæ-reſis ſuæ Lutherus accepit. Quod nomen in tantam iam abiit infamiam apud probos & cordatos viros, vt nullus, aut rarus ſit vir bonus, & doctus, qui indulgentias prædicare dignetur, non propter ipſas indulgentias, ſed propter illarum prædicatores qui officium prædicationis illarum deboneſt

dehonestarunt & reddiderunt infame. Ego quidem indulgentias, si recte dispensentur, sanctas & valde æstimandas esse censeo, illarum tamen prædicatores, vt quædam Christianæ reipublicæ monstra abominor. Consulere quidem principibus, vt eas non nisi per probos & doctos viros prædicari permitterent, & sic primum religioni, deinde quæstui bene prospicerent. Nam plus (vt existimo) & libentius bonis & doctis viris tribueret populus, quàm his blateronibus, quibus raro aliquis nisi inuitus aliquid pro indulgentia confert, quippe quia semper putat eos esse mendaces. Sunt alij prædicatores non tam ignorantes vt isti, de quibus nunc diximus, sed mediocriter docti, qui si sua forte vellent esse contenti, possent pro sua mediocritate populo satisfacere, & illum in fide & moribus instituire. Sed quia supra meritum suum æstimari à populo appetunt, ideo altiores & grauiores sententias, quàm ipsi interpretari valeant populo prædicare contendunt: Quorum prædicatio sæpe nocere populo magis quàm prodesse potest. Nam cum ipsi prædicant quæ non bene intelligunt, necesse est vt peruersè interpretentur, aut obscura sine vlla interpretatione relinquunt. Quod cum euenerit, & si multi ex auditoribus propter mysterij reuerentiam ab illius scrutinio intellectum suum auertant, multi tamen qui audaciores sunt, & minus mysteria reuerentur, pro suo arbitrato interpretabuntur & errabunt. Et hunc prædicatorum defectû Hieremias propheta deplorat, dicens: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Non dicit paruulos petiisse lac: sed panem: Quia non solis apertissimis legis præceptis erant contenti: sed velut iam grandiores effecti panem, hoc est, occulta aliqua mysteria illis reuelari petebant. Non dicit, non esse qui panem daret: sed qui frangeret eis. Erant enim qui panem, hoc est, sententias graues porrigerent, sed non erat qui frangeret, hoc est, qui interpretaretur & bene illas declararet. Vnde Hierony. in cõmentariis super lamentationes Hieremiæ, præfata verba interpretans ait: Iuxta allegoriã significat, quod hi qui infirmi adhuc sunt intellectu, & minus validi ad percipiendum fortiorem cibum, qualibus ait apostolus: Lac vobis potum dedi, propter inertiam & desidiam doctorum, spiritualis intelligentiæ carent alimonia. Paruuli, inquit, petierunt

Ire. 4.

Hierony.

1. Corin. 3

A petierunt panem & non erat qui frangeret eis: id est, infirmi quique scripturæ sacræ fortiores sententias petierunt sibi exponendo comminui: sed qui exponere studeat, non valet inueniri. Hæc Hieronymus. Sunt iterum alij prædicatores, viri quidem eruditi & vere docti, qui ea quæ populo prædicant quamuis sint sublimia & occulta mysteria, optime interpretantur & exponunt, carent tamen discretionem & prudentia, qua iuxta capacitatem auditorum sciunt temperare sermones, sed semper etiam coram rudi populo dicere res grandes affectant. Quibus recte dici posset id, quod poëta Satyricus ait.

Dicere res grandes nostro dat musa poëta.

Qua intentione id faciant ego diuinare non possum, quia illorum corda intueri non valeo. Si tamen aliquis hic conceditur suspicioni locus, suspicarer ego eos, res tam sublimes coram populo rudi prædicare, vt à populo pro doctis habeantur, & in magna sint apud illum admiratione. Non Dei gloriam aut populi vtilitatem, sed suam tantum existimationem quærunt, & ideo non vt populum doceant, sed vt ab illo existimentur, prædicant. Nec tamen hoc de omnibus huiusmodi prædicatoribus sentio: sed credo aliquos esse, qui ideo semper de rebus sublimibus prædicantes tractare volunt: quia ingenia sua talis sunt conditionis, vt minima quæque & aperta illis vilescant, & ideo de illis differere designantur. Quacunque illi moueantur causa ego non curo, nec nostra aliquid interesse puto: hoc tamen certò scio, & ideo constanter asseuerare nõ erubescam, eos omnes longe à scopo prædicationis aberrare, & quamuis docti illi sint, officio prædicationis esse indignos, qui iuxta capacitatem audientium nesciunt temperare sermonem. Quis enim non censeat insanum esse eum qui in paruum aliquod vas immensam aquæ aut vini mensuram infundere conaretur? Sic mea quidem sententia indiscretus saltem aut imprudens censendus est prædicator, qui sublimia & occulta fidei mysteria prædicat populo rudi, & tantorum mysteriorum prorsus incapaci. Natura enim ipsa aliter agendum esse docet quæ cuique animali proprium & sibi connaturalem & commenturatum creauit cibum. Aliis cibus vescitur Leo, aliis vrsus, aliis vulpes, aliis denique aues vescuntur. Et homines ipsi non eundem omnes appetunt

*Perfrus
Sat. 1*

appetunt cibum: sed pro sua quisque complexione & corporis arate & habitudine aptum sibi & competentem viribus suis expetit cibum. Ab his igitur rerum corporalium exemplis, intelligentiā spiritualium sumamus. Omnis natura rationalis propriis & competentibus debet nutriri cibis. Verus autem animæ cibus (vt præcedenti cap. ostendimus) verbum Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis multæ sunt differentiæ: ita & homo cuius anima verbo Dei pascitur, non omnis vno atque eodem verbo nutritur. Nam aliqui solo verbi Dei lacte potantur, hoc est, doctrina simpliciore & clariore, vt de moribus esse solet, quæ præberi consuevit his qui prima rudimenta in diuinis studiis suscipiunt. Alij vero qui fortiores sunt, & in doctrina prouectiores, fortiori indigent cibo quo vescantur, hoc est, declaratione sublimium aliorum nostræ fidei mysteriorum. Si quis autem prædicator ordinem hunc peruerterit, ita vt paruulis quibus solum lac satis esse debuisset, fortorem porrigat cibum, hoc est, mysteria sublimia proposuerit, non solum non poterit eum enutrire: sed nimia cibi potentia illum occidet, quia hoc ipso non paruam erroris ansam illi præbebit. Ne igitur prædicator sua prædicatione D noceat, oportet vt iuxta auditorum capacitate dispense verbum Dei. Et hoc est quod beatus Iob mystica quadam (vt solet) elocutione de Deo loquens, dixit: Qui ligat aquas (inquit) in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Quæ verba interpretans beatus Gregorius in moralibus, multa præclara nostro huic proposito conducentia dicit, è quibus aliqua nunc citabo. Vt auditores rudes (inquit Gregorius) non inundatione scientiæ sed moderata prædicationis distillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus, vt non erumpant pariter deorsum: quia doctorum prædicationem temperat, vt auditorum infirmitas doctorum rore nutrita conualescat. Et aliquibus interpositis subdit. Aqua itaque ligatur in nubibus, quia prædicatorum scientia infirmorum mentibus loquens, quantum sentire valet, docere prohibetur. Nam plerunque si auditorum cor verbi immensitate corrumpitur, lingua docentium indiscretionis pœna multatur. Vnde scriptum est: Si quis aperuerit cisternam & foderit, & non operuit eam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet

Iob 26

Gregor.

Exod. 21

A det precium iumentorum. Quid est enim aperire cisternam, nisi intellectu valido scripturæ sacræ arcana penetrare? Quid autem per bouem & asinum, mundum scilicet & immundum animal, nisi fidelis quisque & infidelis accipitur? Qui ergo cisternam fodit, cooperiat, ne illuc hos vel asinus ruat, id est, qui in sacro eloquio iam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat, ne per scandalum mentis aut fidelem paruulum aut infidelem, qui credere potuisset, interimat. Ex morte enim iumentorum debet precium: quia illud, scilicet admisisse conuincitur, vnde ad agendam penitentiam reus tenetur. Quisquis namque ad alta scientiæ fluuia perueniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, si per verba eius in scandalum siue munda seu mens immunda capiatur. Operienda est itaque cisterna, quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne vnde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Hæc tenus Gregorius, qui multa alia de hac re ibidem dicit, sed hæc citasse sat est. Diximus hucusque de nocentibus B quæ prædicatores inferunt reipublicæ Christianæ ob defectum doctrinæ, aut propter indiscretam verbi Dei dispensationem, nunc superest disserere de nocentibus quæ inferunt ratione malæ suæ vitæ quam populo venditant. Nam aliqui eorum sunt pessimis moribus imbuti, qui siue vera prædicent siue falsa, sæpissime nocere auditoribus solent. Ex mala enim vita eorum oriri potest (vt supra diximus) vt intellectus eorum excæcentur, illa putantes bona, in qua sunt affecti, & illa mala quæ abominantur. Et quemadmodum ipsi sentiunt, ita populum docent: & inde necessarium est euenire quod saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Si prædicator qui aliorum est dux excæcatur, mirum erit si populus qui illum audit, non erret: præsertim si populus erga illum afficitur, & in magna habet illum æstimatione. Tunc enim omnia illius dicta velut oracula quædam recipit populus, nec est qui ab illius doctrina vel latum pilum discedere audeat. Hæc res est adeo aperta, vt supernacaneus sit illam velle rationibus comprobare. Quærere enim rationem (vt Aristoteles ait) ubi viget sensus, infirmitas est intellectus. Nec opus est

Matt. 15

paucula quaedam exempla proferre, cum tam multa nunc C sint toti orbi notissima. Quanta hæresum colluies sit ex prædicatione Lutheri, Zuinglij, Corolstadij, Martini Butzeri, cæterorumq; eiusdem clâsis per totum orbem Christianum effusa, nemo est qui ignoret. Quæ omnes hæreses fuissent prorsus sublatae, si vt primum illi insanire cœperit, fuisset illis prorsus inhibita prædicatione. Principum tamen negligentia qui illos coercere noluerunt cum possent, illi tantam nocendi audaciam dedit, vt certatim inter se consentisse videantur, quis eorum plus ecclesiæ noceret, & qui plus nocuit illustrior apud eos est habitus. Omnis igitur princeps qui rempublicam suam ab hæresibus saluam esse optat, neminem qui vel minimam dederit hæresis suspicionem, in illa prædicare permittat. De fide prædicatoris constare oportet, antequam ille populo prædicare permittatur. *Dama.* Damascus papa in vita Euaristi papæ & martyris refert illum statuisse, vt septem diacones custodirent episcopum prædicantem propter stylum veritatis. O sanctum & tali martyre dignum statutum. Si hæc diligentia in perscrutandis verbis prædicatoris, in hunc vsq; diem apud omnes seruata fuisset, facile itum esset obuiam tâta hæresum turba, D quantâ nunc (proh dolor) videmus. Et certe timeo ne hæc facilis permissio prædicatorum, nisi illi citissime occurratur, causa sit, vt tota ferè Christiana respublica cito ruat. Nec abs re, sed maxima motus causa & quidem notissima, hoc timeo, quippe quod sciam, multos in variis prouincijs prædicatores, qui semel & iterum in prædicationibus suis scandalum hæresis non paruam populo dederunt, & tamen modica & leui excusatione per eos data, permissi sunt iterum atque iterum prædicare, & sic aliquos seduxerunt, & omnibus quos potuerunt, scandalum dederunt. Quales tamen illi ante fuissent, cum se excusauerunt, ipse rei exitus docuit, quoniam tandem se publicos ostendere hæreticos non dubitarunt. Nec mirarer si apud solos Principes hæreticos hæc permitterentur: sed hoc valde miror quòd apud eos Principes, cæterasque potestates quæ Christiano nomine censentur, tam facilis sit prædicatorum suspectorū permissio. Obsecro igitur eos omnes, & per Christi vulnera obtestor, vt nullum qui vel leuem dedit hæresis suspicionem, populo prædicare permittant, donec plenam fecerit apud

A apud populum quæ scandalizauerat, suspicionis purgationem. Præter hos autem tam reprobos & noxios prædicatores sunt alij, qui etsi mali sunt, eorum tamen non tanta est malitia, vt affectus corrumpat intellectum. Et hi quidem bifariam adhuc contingere solent. Nam sunt aliqui eorū, qui optime credunt, & bene de rebus agendis sentiunt, aliter tamen quàm sentiunt docēt, aut spe præmij affecti, aut timore pœnæ deterriti. Vtrunq; enim horum solet prædicatores & alios doctores à veritatis prædicatione deflectere: præsertim in curiis & aulis principum, quia præmijs allucere, & cruciatibus deterrere possunt. Nam quod pœnæ timore multi dicant contra quam sentiunt, testis est Petrus apostolus qui in domo principis sacerdotum ad vocem ancillæ requisitus, negauit se esse Christi saluatoris nostri discipulum. Et certe credo multo plures nunc esse in aulis principum, qui Petrum in hære imitentur, quàm qui posterioris illius vitæ exempla sequantur, audacter dicentes regibus. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. *Actu. 5* Spe præmij quod vehementer optant, alliciunt alij, vt aliter quàm sentiunt doceant & prædicent. Bene quidem sentiunt: sed vt regibus, aut principibus, aut deniq; populo placeant, ea docent & prædicant, quæ illis placita esse cognoscunt. Tales fuerunt illi quadringenti falsi prophetae, qui consuluerunt Regi Achab, vt iret ad oppugnandum ciuitatem Ramot Galaat. Illud quidem respondebant quod magis regi placere intelligebant, cum tamen nec vnum nec alterum plene sciebant. *3. Reg. 22* Qua in re licet ipsi prædicatores falsa annunciantes grauiter peccent, maior tamen culpa (vt ego sentio) in ipsos reges & principes reicienda est, qui nolunt nisi ea quæ sibi placita sunt audire, & si quis bonus & fidelis verbi Dei prædicator vera docuerit, illum odio habet, & audire recusant. De qua re idem Rex Achab plenum poterit nobis præbere testimonium, qui rogatus à Iosaphat Rege Iuda, vt dimissis illis quadringentis falsis prophetis aliquem verum domini prophetam de bello faciendo consuleret, respondit. Remansit vir vnus per quem possumus interrogare dominum, sed ego odi eum: quia non prophetat mihi bonum sed malum. Micheas filius Iemla. Hi adulatorum, in fide & moribus vehementer nocere solent: quoniam dicentibus illis malum bonū, & tenebras esse lucem,

*Mat. 26**Actu. 5**3. Reg. 22**Ibidem*

alij credunt, & ex hac fide oritur in auditoribus quidam amor, & appetitus illius mali, quod ab adulate laudatum est. Et si opere fecerit malum illud, tanto minus ab illo recedet, quanto magis credit esse bonum quod facit. Quo fit, vt nunquam ille ad veram animæ salutem peruenire possit. Quoniam (vt beatus Gregorius ait) curari vulnus negligitur, quod dignum laudis præmio inuenitur. Primus gradus ad salutem recuperandam est agnoscere se esse ægrium, Difficillime enim poterit æger ad sanitatem peruenire qui se ægotare nescit: quia nec medicum ad se vocabit: nec si ille sponte se offerat, medicinas ab eo oblatas accipiet: quippe quod firmiter credat se illis minime indigere. Prædicator dicens principi aut cuius alteri malum quod fecit bonum esse, hoc agit sua adulatione, vt princeps se male fecisse nunquam pœniteat, & inde consequens est vt nunquam ad salutem perueniat. Et hæc adulatorum prædicatorum pestis omni tempore fuit noxia. Nam hanc fuisse olim in synagoga multorum errorum causam Hieremias propheta deplorat, sic dicens. Prophetæ tui viderunt tibi falsâ & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Quæ verba interpretans beatus Hieronymus ait: Qui enim peccanti & iniquis operibus attendenti promittit impunitatis securitatem, prophetica maledictioni subiacebit. Hæc Hieronymus. Et ipsemet Deus de istis blandis prædicatoribus, quod valde populo suo nocuerint, conqueritur per eundem Hieremiam prophetam sic iniquens: Curabant contritionem filiarum populi mei cum ignominia dicentes: Pax, pax: & non erat pax. Contritionem curat prædicator, qui peccanti & non pœnitenti cito securitatem promittit. Et per Ezechielem prophetam iterum Deus ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam ad estundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectando lucra. Prophetæ autem eius lineabant eos absque temperamento, videntes vana, & diuinantes ei mendacium, dicentes: Hæc dicit dominus Deus, cum dominus non sit locutus, Et quæ tunc contigerunt populo Israël, eadem etiam nunc in populo Christiano contingere videmus, isti enim falsi prophetæ, hoc est, adultores, prædicatores & doctores, sunt causæ potissimæ vt Reges & Prin-

cipēs

A cipes intolerabilia tributa suis subditis imponant, & alia multa mala faciant; quæ nisi ab illis laudarentur, nequaquam facerent. Applaudant enim illis, & dicunt omnia licere quæ velint. Sunt denique alij prædicatores mali qui bene credunt, & optime de moribus sentiunt, & vt sentiunt docent: sed moribus discrepant ab eo quod docent, quia bene docentes male coram populo viuunt. Et horum doctrina etsi vera sit, non solum non prodest populo, sed valde nocet. Nam (vt ait Gregorius) cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur. Suam enim mala vita hic talis prædicator multum fidei detrahit doctrinæ quam prædicat. Eadem enim agit quæ damnat: & sic ansam suspicionis non paruam auditoribus præbet, vera non esse quæ ab illo fuerunt edocti. Ad quod credendum, hoc argumento persuadebuntur, quod videlicet non est verisimile aliquem esse suæ salutis adeo immemorem, vt sibi ipsi male consular, aliis autem bene. Si bona sunt quæ docet, cur non ea facit? Si bona sunt quæ facit, cur non ea docet? Itaque quocūque se vertat, malus esse conuincitur, aut male docens, aut male viuens.

B Sed quia magis semper homines oculis quam auribus credunt, hinc est quod male viuentis doctrina quamlibet bona contemnitur. Deinde iustum est vt credatur quælibet hominem maiorem suæ salutis quam aliorum curam habere, & inde necesse est euenire vt quisque magis exemplis, quam verbis credat. Quam magnum malum sit, curti vita prædicatoris doctrinæ suæ non consentit, beatus Iob mysticis verbis nos docuit cum ad confirmationem eorum quæ dicebat, execrationis iuramento vtens, hoc malum sibi ipsi tanquam maximum imprecatur, nisi vera sint quæ dicit. Si in manibus meis (inquit ille) adhæsit macula: seram & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Quæ verba interpretans Gregorius in moralibus ait: More faceri eloquij serere dicimus, verba vitæ prædicare. Et aliquibus interpositis subdit. Comedere autem est bonis operibus fatiari. Vnde per semetipsam veritas dicit: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me: Si ergo ea quæ protulit, facere prætermisit, ait: Seram & alius comedat. Ac si aperte dicat: Quod os meum loquitur, non ego sed alter operetur. Prædicator quippe qui ad suis vocibus

moribus discrepat, ieiunus serit quod alius manducet, C
quia suo semine ipse non pascitur, quando à verbi sui rectitudine prava actione vacuatur. Et quia plerunque discipuli incautum bona audiunt, cum ex magistri vita operum exemplo destruantur, recte subiungitur. Et progenies mea eradicetur. Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per verbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Hucusque Gregorius. Nec solis viris est docendi & prædicandi munus permissum: sed ipsi etiam fœminis, quod est omnium absurdissimum. Multas ego in variis Christiani orbis prouinciis vidi & audiui fœminas, quæ etiam in ecclesiâ super cathedram non prædicabant, in domibus tamen suis & alienis publicos faciebant de rebus sublimibus sermones: & quotquot venire & audire volebant docere non verebantur. Ex his tamen prædicationibus multi sunt orti errores, vt exitus docuit. Et quia particularia sunt diuersarum nationum exempla, & quæ ego vidi punita & correctâ fuere ab his quibus incumberebat, ideo nolo nunc ea impræsentiarum prode-
2. Tit. 2
mittendum esse vt doceat, sed præcipiendum vt discat. Quoniam postquam Eva fuit à serpente seducta, merito suspecta esse debet omnis doctrina ab ore mulieris prolata, timendum est enim ne mulier sit à dæmone decepta, quia illa est vas ad deceptionem paratum, quo dæmon alios decipere solet. Cum igitur prædicatio verbi Dei per viros tanto officio indignis ministrata, multorum errorum multarumque hæresium (vt ex dictis constat) sit notissima causa, oporteret vt nullus populo prædicare permetteretur, nisi prius fuisset de fide & moribus plene à suo superiore examinatus & approbatus. Nō enim negotium hoc, quod tanti est momenti, omnibus sine discrimine committi debet, sed solis dignis. Nam Paulus Timotheo scribens, de hac re, admonet illum, sic dicens: Quæ audiuisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt alios docere. Et beatus Franciscus omnium fratrum minorum primus institutor & pater, apostoli Pauli vestigia secutus hoc idem in sua regula omnibus fratribus præcepit, sic dicens: Nullus fratrum populo penitus au-
S. Fran.
deat

A deat prædicare, nisi à ministro generali huius fraternitatis fuerit examinatus & approbatus, & ab eo officium sibi prædicationis concessum. Hæc beatus Franciscus, sub cuius instituto ego quamuis indignus milito. Et concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio celebratum, speciale de hac re statuit decretum, quo vniuersis Christi fidelibus idem prohibetur, quod sanctus Franciscus fratribus suis prohibuit. Nam in capit. iij. decretorum eiusdem concilij hæc habentur verba. Quia vero nonnulli sub specie pietatis, virtutem eius (iuxta quod apostolus ait) abnegantes, auctoritatem sibi vendicant prædicandi: cum idem apostolus dicat: Quomodo prædicabunt nisi mittantur? Rom. 10
Omnes qui prohibiti vel non missi præter auctoritatem ab apostolica sede vel catholico Episcopo loci susceptam, publice vel priuatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: & nisi quam citius resipuerint, alia competentis pœna plestantur. Hæc concilium Lateranense. Quæ verba habentur in cap. Excommunicamus. §. Quia vero, De hæreticis. Et in alio generali concilio Lateranensi, quod sub Leone X. celebratum est, idem statutum est renouatum, & multo copiosius factum. Nam in sess. xj. eiusdem concilij sequens continetur decretum. Leo Episcopus seruus seruorum Dei Leo 10
ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio, supernæ maiestatis præsidio, per cuius ineffabilem providentiam cœlestia simul & terrena dirigiuntur. &c. Et post multa quæ in proœmio illius decreti referuntur, hæc tandem subduntur. Sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, vt nullus tam clericus secularis quàm cuiuscunque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quivis alius ad quem facultas prædicandi tam de iure quàm de consuetudine, vel privilegio aut aliâs pertinet, ad huiusmodi officium exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectiue diligenter examinatus: in qua re conscientiam ipsius superioris oneramus, ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & vitæ exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiatur. Et hic quocunque postea prædicaturus accesserit, de huiusmodi examine, & idoneitate sua, per literas authenticas seu alias sui examinatoris approbatorisquæ, Episcopis &

aliis locorum ordinariis fidem legitime faciat. Hæc concilium Lateranense sub Leone X. O vere sanctum decretum, & generali concilio dignum: in quo nihil quod ad hanc rem poterat censerī necessarium, fuit prætermissum. Præcepit enim vt prædicatores examinentur, & quales sint approbandi declarat, & testimonium approbationis dari statuit, vt nullus se approbatum esse possit impune mentiri. Vnum tamen solum ab omnibus adhuc desyderatur, & est rami sancti decreti executio. Non enim scio illud, vel semel fuisse executioni mandatum, nec audiui ab aliquo, qui hoc aliquando fieri vidisset. Sed hoc episcoporum negligentia imputandum est, sicut & multa alia illorum desidia tribuuntur, de qua sequenti capitulo differemus, & ibidem ostendemus eorum pessimam negligentiam esse multorum malorum causam.

De tertia hæresum causa, quæ est negligentia Episcoporum, & aliorum ecclesiæ pastorum.

CAP. IIII.

Tertiam aggredimur explicare hæresum causam, cuius vim, & potentiam si plene (vt decet) perscrutari fuerimus, dicemus illam esse præcipuam, & omnium primam, ex qua alias omnes oriri constat. Hæc est nimia prælatorum negligentia, quorum multi non magis de suis subditis curant, quam de rebus nihil ad eos spectantibus, & ita oves sibi commissas deserunt, ac si nullam de illis essent Deo reddituri rationem. Et certe illa omnia, quæ supra per duo cap. digessimus, de penuria verbi Dei, & de malitia prædicatorum, in prælatos reicienda sunt, ad quos spectat illis omnibus providere. Sunt aliqui Episcopi, qui possent optime, si vellent, suo respondere officio: sed aliis multis à suo statu, & ordine alienis nimium intèri, id quod debent reddere nolunt. De istorum igitur negligentia dicamus, & postea ostendemus quot, quantasque hæreses illorum negligentia pepererit, & vsque in hodiernum diem pariat. Sed prius necessarium erit ostendere, quæ sint illa, quæ ab Episcopis, & aliis animarum pastoribus diuinita exigit lex, & sic lapidem (vt dicitur) ad filium referentes, palam omnibus faciemus multos ex illis esse, qui nunc animam

Animam partem eorum, quæ iuxta suum officium tenentur, præstant. Quæ autè sint illa, quæ Episcopi præstare tenentur si quis scire desyderat, à nomine officij, quod illis commissum est, facile discet: si illius virtutem, & proprietatem exacte considerauerit. Episcopi enim & ceteri, quibus est animarum cura commissa, pastores animarum dicuntur, & sunt. Nam cum Christus saluator noster Petrus ceteris omnibus præfecit Christianis, pastorem ouium suarum illum instituit, dicens illi: Pascere oues meas. Quibus verbis Christianos omnes suas esse oues declarauit, & Petrum illarum omnium pastorem constituit, cum pascèdarum illarum curam illi dedit. Et ipsemet Christus redemptor noster, vt nobis ostenderet, quo nos diligebat amore, & quanta cura sollicitudine omnium nostrum gerebat curam, pastorem se appellauit dicens: Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Videamus igitur, quæ sunt illa, quæ pastores ouium circa oues sibi commissas agere tenentur: quoniam Episcopi, & alij curam animarum habentes eadem animabus sibi commissis præstare debent, cum sint illarum pastores. Tenentur primo pastores ouibus suis pastum præbere, ne fame, & inedia pereant. Et Episcopi, & ceteri omnes, qui animarum curam susceperunt, tenentur pascere animas eorum, quibus præstant. Quo autem pastu animas pascere debeant, ipsemet Deus, qui illos instituit pastores, aperte expressit per Hieremiam prophetam dicens: Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascet vos scientia, & doctrina. Tenentur igitur Episcopi, & ceteri animarum pastores docere eos omnes, quorum retinent curam. Hinc est, quod Christus saluator noster mittens apostolos suos in mundum vniuersum dixit illis: Docete omnes gentes. Apostoli siquidem fuerunt pastores illi, quos Deus ante se daturum promiserat, iuxta cor suum, & ideo vt promissioni suæ satisficeret, præcepit illis, vt omnes gentes pascere scientia, & doctrina. Vt autem tanto essent muneri idonei, spiritus sanctus in linguis igneis super eos de cælo descendit. Non in manibus, quibus mundum debellare possent, neque in pedibus, quorum agilitate tyrannorum persecutiones effugerent: sed in linguis, quibus alios ignorantes docerent. Alia corporis organa ad hoc dedit nobis natura, vt illis multa:

rum rerum, quas ignorabamus cognitionem ab ipsis rebus
 hautire possimus. Lingua tamen nostra nullius rei cogni-
 tionem nobis præbet: sed quæ nos ante cognoscebamus,
 aliis per linguam manifestamus. Itaque lingua non ad di-
 scendum: sed potius ad docendum nobis donata est. Et ob
 hanc causam spiritus sanctus super apostolos descendens,
 non in oculis, aut auribus, quæ sunt organa ad discendum
 apta: sed in linguis igneis descendit, ut eos ad docendum
 idoneos efficeret, qui iam totius mundi erant instituti ma-
 gistri, & pastores. Ex his igitur discat Episcopi quanta obli-
 gatione populos sibi subditos docere teneantur, & aposto-
 lorum imitentur exempla, quorum ob solam dignitatem
 Episcopalem merito gloriantur se esse successores. Alioqui
 rei apud Deum habebuntur debiti male soluti, & suæ ta-
 citurnitatis dignas sustinebunt pœnas. Et hoc mihi signi-
 ficasse videntur tintinnabula illa, quæ mista malis punicis
 olim Deus præcepit poni in veste sacerdotis, quibus sub pœ-
 na mortis sonitus facere tenebatur sacerdos ingrediens.
 Et vestietur (inquit textus Exodi) Aaron ea in officio mi-
 nisterij, ut audiatur sonitus, quando ingreditur, & egredi-
 tur Sanctuarium in conspectu Domini, & nõ moriatur. In
 quibus verbis non solam literæ superficiem, ut Iudæi faci-
 unt, inspicere debemus: quoniam (ut Paulus ait) litera occi-
 dit: spiritus est, qui vivificat. Opus est igitur ut my-
 sterium sub illo duro literæ cortice latens inquiramus,
 præsertim cum dicat Paulus omnia in figura contigisse
 Iudæis, & legem habuisse umbram futurorum. Vestis il-
 la sacerdotalis perfectam sacerdotis vitam significabat,
 propheta Regio id nobis interpretante, qui ait: Sacerdotes
 tui induantur iustitia. Tintinnabula vestis inserta signifi-
 cant prædicationis vocem cum operatione coniunctam.
 Sonitus tintinnabulorum audiri debet, quando ingredi-
 tur, & egreditur sanctuarium, ut non moriatur. Quia mor-
 tem damnationis incurrit Episcopus, si absque villo prædi-
 cationis sonitu incedit. Vnde Beda locum illum exponens
 ait: Sacerdos ingrediens, & egrediens moritur, si de eo soni-
 tus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis
 prouocat, si sine prædicationis sonitu incedit. Hæc ille.
 Qualis autem debeat esse sacerdotis prædicationis, innuitur
 per hoc, quod tintinnabulis mala punica misceri præci-
 piunt

Exod. 28

2. Cor. 3

Heb. 10

Psal. 131

Beda

A piütur, in quibus fidei vnitas designatur. Nam sicut in ma-
 lo punico, multa interiori grana sub vno exteriori cortice
 continentur, sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos vnitas
 fidei contegit quos intus diuersitas morum tenet. Mala
 igitur punica tintinnabulis iungi mandantur, ut in omni-
 bus, quæ sacerdos prædicat, & docet: vnitatem fidei causa
 obseruatione tenere procuret. Ideo Paulus optime intelli-
 gens prædicationem verbi Dei esse Episcopo summe ne-
 cessariam Timotheo, quem Episcopum, & pastorem ani-
 marum instituerat, scribit adhortans, & vehementer vr-
 gens illum ad frequentem verbi Dei prædicationem, his
 verbis. Testificor coram Deo, & Christo Iesu, qui iudica-
 rurus est viuos, & mortuos per aduentum ipsius, & re-
 gnum eius: Prædica verbum, in sta opportune. Illa terribi-
 lia adurationis verba, quibus Paulus Timotheum adiura-
 uit, indicant ardentissimum illius affectum, quo voluit ex-
 primere Episcopum maxima obligatione teneri ad prædi-
 candum verbum Dei, non vno, aut altero die tantum: sed
 sæpe. Ideo dixit: Prædica verbum, in sta opportune. Quæ ver-
 ba exponens Theophilactus ait: Quod ipse testificor, ut
 verbum prædices, ne gratiam in occulto teneas. Quid ve-
 ro nobiscum agetur, qui nihil prædicamus? In sta oppor-
 tune, & importune. Hoc est, instando, & iubendo eloque-
 re. Nec intercessa, sed perpetua vtere oratione, & conti-
 nenti, ita ut nullum tibi ad prædicandum, præfinitum sit
 tempus: sed opportune in sta, id est in pace, & otio, cum in
 ecclesia pacifice nullo turbate versaris. Et importune id est
 cum in discrimine fueris, vel extra ecclesiam loquere, &
 Euangelium ipsum ediffere. Opportunitatem vero, & im-
 portunitatem ad multorum dixit opinionem, existiman-
 tium opportunitatem quietem esse, importunitatem tem-
 pora periculosa, & intempestiua. Hæc Theophilactus. Qui
 quia Bulgariæ Episcopus erat, nomine suo omnium Epi-
 scoporum deplorauerit negligentiam dicens. Qui nobis-
 cum agetur, qui nihil prædicamus? Demum ut in intelli-
 gant Episcopi quantum sit illis necessaria verbi Dei prædi-
 catio, aspiciant illum omnium animarum pastorem Chri-
 stum saluatorem nostrum, quanta diligentia oues, ad quas solas
 se missum fuisse testatur, pauerit scientia, & doctrina. Ille
 enim in exemplum omnibus propositus est, ut quisque ex
 factis

2. Tim. 4

Theop.

Matt. 15

factis illius id, quod ad se attinet, discere possit. Nam (vt Augustinus ait) omnis Christi actio nostra est instructio. De ipso autem Salvatore nostro refert Matthaeus, quod circumibant totam Galilaeam, docens in synagogis eorum, & praedicans euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et iterum idem Matthaeus ait: Et circumibat Iesus omnes ciuitates, & castrum, docens in synagogis eorum, & praedicans euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem. Hoc attendant episcopi & exemplo Christi circumueant omnia oppida, & castella, siue dioceses docentes in templis eorum, & praedicantes euangelium regni, & procurent curare animarum languores, & infirmitates, quibus populus vbique laborat. Et certe nisi episcopi, & alij animarum pastores populum docere teneantur, cum nullus alius sit, cui hoc docendi munus Deus mandauerit, erit per consequens necessario dicendum, male Christum redemptorem nostrum ecclesiae suae prospexisse, si illi de re omnium maxime necessaria qualis est fidei, & morum doctrina minime prouidit. Abiit tamen a fidelium cordibus tam impia cogitatio. Nam pastores animarum, qui ita sentirent, dum culpas a se reuicere uellent, Deum iniustum facerent, dicentes illum familiae suae de cibo minime prouidisse, & oves suas sine ullo pasto reliquisse. Ipse enim per Esaiam prophetam dicit, se nihil potuisse facere uinea suae, quod non fecerit. Vnde consequens est, vt dicatur illum de pasto ouibus suis prouidisse: quia hoc facillime ille facere potuit. Neque alios ad hoc agendum instituit, quam sacerdotes, quos animarum pastores instituit, quibus hoc solo nomine praecipisse uidetur, vt pascerent oves suas scientia, & doctrina. Pauci tamen sunt episcopi, aut caeteri animarum pastores: qui oves suas pascant scientia, & doctrina. Nolo dicere nullos esse, cum ego aliquos nouerim, tum ex episcopis, tum ex aliis inferioribus sacerdotibus, qui populos sibi subditos frequentem praedicationem docebant. Verum hi omnes tam rari sunt, vt ad aliam innumeram multitudinem relati sint velut sol, & luna aliis omnibus stellis comparati. Fateor etiam esse alios animarum pastores, qui etsi ipsi non praedicent, curam tamen diligenter suum defectum per alios idoneos praedicatores supple-

Mat. 4.

Matt. 9

Esa. 5

re, ne oves suae fame uerbi Dei pereant. Et certe si episcopi, aut alij curam animarum habentes praedicare nesciunt, integre (vt ego existimo) suo satisfaciunt officio, si id per alios idoneos praedicatores fieri diligenter procurent. Sed re uera (vt ingenue loquar) paucissimi sunt, qui haec faciant. Et ideo nisi per monachos haec pastorum fuisset suppleta negligentia, ob solam uerbi Dei penuriam ferè tota iam perisset respub. Christiana. Verum etsi isti pro uiribus episcopos, & alios animarum pastores iuuare conentur, non tamen poterunt eorum omnem supplere defectum; quia mensis multa est (vt saluator noster ait) operarij autem pauci. Quo fit, vt multa oppida & castella, quibus monachi praedicationibus suis subuenire non possunt, perpetuo careant praedicatione uerbi Dei, aut necesse sit illis, propriis expensis conducere praedicatores, à quibus uerbum Dei audire possint. Bis itaque pastum doctrinae oves soluere coguntur. Primum quidem cum decimas suorum fructuum sacerdotibus dederunt, ob quas iure diuino pastum doctrinae illis debebant. Deinde iterum soluunt, cum aliorum praedicatorum operas suis conducunt expensis, Et (quod peius est) nolunt saepe episcopi, aut alij pastores permittere aliquos quauis à populo conductos praedicare: nisi qui illis placuerint. Si hoc episcopi facerent, vt vel sic melius populo consuleretur indignos reiciendo, & dignos acceptando, non possem hac in parte eorum non laudare diligentiam. Saepè tamen id non faciunt, vt populo bene consulant; sed vt praedicatori alicui faueant. Ob quam causam saepè contigisse scio, vt populus indigniorem fuerit coactus propriis expensis conductum suscipere praedicatorem. Hi tales & si uerè episcopi sint, indigni tamen sunt, qui hoc nomine ceantur. cum illos non à Deo: sed ab omnibus super familiam Dei positos esse constet. Nam seruus, quem dominus super familiam suam constituit, fidelis est, & prudens, qui reddit familiae cibum in tempore. Hi igitur, qui super familiam Dei sunt positi episcopi, & cibum uerbi Dei familiae non reddunt, à Domino non sunt super illam constituti. Et quia tam aperta erat pastorum omnium praesertim episcoporum, huius rei negligentia, ideo concilium generale Lateranense sub Innocentio tertio uenerabiliter celebratum, speciale de hac re condidit decretum decimo capi-

Matt. 9

Mat. 24

Conci. Lateranen.

te

re collocatum, quo præcepit omnibus episcopis, ut viros idoneos ad sanctæ prædicationis officium salubriter exequendum assumat, potentes in opere, & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum, cum per se idem nequeunt, verbo ædificent, & exemplo. Habetur autem hoc decretum in capit. inter cætera. de offi. iudi. ordi. Sed huiusmodi decreta multis huius temporis episcopis proferre, est surdo canere fabulam. Quanta autem errorum, & hæresum multitudo oriatur ex hac verbi Dei penuria, quæ propter episcoporum negligentiam contingit, iam proxime præcedenti capit. demonstrauimus. Alterum pastoris officium est custodire oues à lupis, qui sæpe illas inuadunt, & nisi esset pastor qui eos deterreret, & coerceret, omnes oues occiderent, & deuorarent, neque vnâ relinquerent saluam. Ne igitur lupi nocere ouibus possint, illarum tutela est pastoribus commissa. Lupi sunt tyranni, qui subditos suos supra debitum spoliant, & plura quàm possint portare, ab illis exigunt tributa, & illis non cum mansuetudine & lenitate: sed austere nimis, & crudeliter imperant. Ideo de malis Iudææ principibus Deus loquens per Ezechielem prophetam ait: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam: ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auare sectâda lucra. Lupi etiam sunt omnes, qui iustos viros persequuntur, quamuis nec Reges, nec Principes illi sint. Hi sunt lupi illi, de quibus Saluator apostolis loquens ait: Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. Non enim inter solos principes, aut Reges suos apostolos misit, nec à solis illis apostoli sustinuerunt persecutiones: sed à multis aliis, quos omnes luporum nomine Saluator appellauit. His omnibus crudeliores lupi sunt hæretici: quoniam sub specie pietatis, & religionis, aliorum animas sæpissime occidunt. Isti sunt lupi illi, à quibus, ut caueamus Saluator noster nos omnes admonet, dicens: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Ab his omnibus lupis debent episcopi suas oues tueri, ne ab illis lædantur. A tyrannis, & aliis persecutoribus debent illas defendere, non permittentes illis, ut subditos suos iniuste vexent, aut illis importabilia onera imponant, aut immoderata exigant tributa, aut quascunque iniustas inferant molestias.

Exe. 22

mat. 10

Matt. 7

Astias. Et si Reges, aut Principes, aut alij quicumque Domini, horum aliquid facere tentauerint, episcopi illis resistere tententur, eorum audaciam reprimere, & duris illorum conatibus obistere debent, arguendo, obsecrando, increpando (ut ait Paulus) in omni patientia, & doctrina. Ab hæreticis etiam defendere debent oues sibi commissas, ne ab illis deficiant in erroribus, & hæreses varias ducantur. Ob hanc enim causam Paulus docet oportere episcopum esse doctum, ut potens sit exhortari in sana doctrina, & eos, qui contradicunt arguere. Oportet ut populum exhortetur in veritate fidei manere, & hæreticos contradicentes apertis rationibus conuincat. Quotus tamen nunc est episcopus, qui id nunc facere audeat? Tam rarus est quisquis talis est episcopus, ut merito de illo posset illud Satyrica poetæ dici.

Rara avis in terris, nigroque simillima cygno.

Reliquis igitur omnibus, qui id facere, aut negligunt, aut timent, dici potest id, quod dominus malis sacerdotibus exprobrauit olim per Ezechielem prophetam dicens: Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini. Quæ verba interpretans beatus Gregorius libro secundo Pastoralis, capitulo quarto ait. Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contrare. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid est aliud, quàm tacendo terga præbuisse? Qui nimirum si pro grege se obicit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hæc ille. Huius temporis prælati non ascendunt ex aduerso, nec se opponunt pro muro domus Israel: quia pro gregis defensione non audent mundi huius potestatibus contradicere. Non audeo dicere nullum esse nunc Episcopum, qui Principes redarguere, & eorū malis conatibus publice resistere audeat, ne forte id mihi Deus dicat, quod olim, cum res erant nimium desperatæ, Helix prophetæ dixit: Derelinquam mihi in Israel septem milia virorum, quorum genua non sunt in euruata ante Baal. Hoc tamen intrepidus dicam, rarum nunc esse Episcopum similem beato Ambrosio, qui cum esset Mediolanensis Episcopus Theodosium potentissimum Orientis, & Occidentis Imperatorem non est veritus ex-

2. Ti. 4

Titi. 1

Exe. 13

Grego.

3. Reg. 19

Ambr.

Theod.

Lib. 9
cap. 30

communicare propter stragem Theſſalonica factam. Nec brevis temporis excommunicatione illum ligauit: sed octo mensium spatio (vt historia Casiodori tripartita refert) illum in excommunicatione continuit. Quo tempore transfacto cum Imperator se excommunicatum vehementer doleret, & ingemisceret, Adiit Ambrosium Rufinus vir Imperatori gratissimus, & rogat illum, vt Imperatorem ab excommunicatione absoluat, & templi fores illi aperiat, & illius ingressum permittat. Hoc tamen Ambrosius facere nolens ipsum Rufinum acriter reprehendit quod talia ab eo petere auderet. Cumque Rufinus supplicaret, & Imperatorem diceret esse venturum, superno zelo accensus Ambrosius dixit illi: Ego vero Ruffine prædico tibi, quod eum ingredi sacra limina prohibebo: Si vero Imperium in tyrannidem mutare voluerit, necem ego libenter suscipiam. Post Ruffinum aduenit Imperator, & inuenit Ambrosium pro foribus templi residentem, expectantemque Imperatorem. Qui postquam accessit, supplicauit Ambrosium, vt excommunicationis vinculum soluere veller. Multis igitur verbis vltro, citroque dictis, nunquam tamen illum soluere voluit, quousque plenam sui delicti dedisset emendationem. Quæ Ambrosij tam seuera increpatio adeo Theodosio Imperatori profuit, vt postea Constantinopoli existens Imperator Ambrosium ob hæc, & alia impense laudauerit dicens: Vix inueni veritatis magistrum, Ambrosium nanque solum noui digne vocari Pontificem, Certe si multi nunquessent Ambrosio similes Episcopi, non tanta, tamque frequentia essent inter Principes Christianos bella, non tot fierent Christianorum strages, non tantis tota respublica Christiana ageretur tumultibus, nec tot quotidie in ea excitarentur tragædiæ, nec tot in ea ortæ fuissent hæreses, quod nunc videmus. Earum enim maxima pars ab Episcoporum negligentia, & timiditate orta est, qui hæresum tempestate oborta non se opposuerunt pro muro domus Israel, vt Regibus, & Principibus aliisque Dominis, qui huius temporis hieresiarchis fauent, libera voce contradicere auderent. Imò quod pessimum est, in aliquibus regnis omnes Episcopi præter vnum, aut alterum, hæreticæ suorum Regum subscribere sententiæ. Quod autem omnes illius regni Episcopi in eandem venerint

A nerint sententiam hæreticam, hoc argumento conuincitur, quod vnus, qui Regi contradixit, publice decollatus est, & verus Dei martyr effectus. Si alij omnes episcopi hunc verum martyrem episcopum imitari voluisset, non dubito quin Regem alioqui bonum in fide catholica continuissent. Non enim est verosimile Regem alioqui bonum omnibus episcopis sua prudentia sola contradicere voluisse. Sed quia ab aliquo, aut aliquibus episcopis primo ad hæreses excitatus est, & deinde aliis episcopis tacentibus & permittentibus, hæresis adeo in Rege confirmata est, vt inde ad totum ferè regnum processerit. Cuius tanti mali constat episcoporum negligentiam primam fuisse causam. Aliud etiam audio esse in Germania superiori regnum, quod cum totum ferè sit Lutheri hæresi infectum, nullum tamen episcopum pro fide catholica hucusque mortuum esse intellexi, quod omnes Regiæ iurisdictioni magis, quam Deo obtemperare voluerunt. Et idem aliis Germaniæ Principibus qui Lutheri hæresim susceperunt, & hucusque tumentur, contigisse constat. Quoniam si illis episcopis (vt tenebantur) restitissent, & libera voce pro fide catholica clamassent, verosimile est illos non tam faciles Lutheri hæresibus subscripsisse, & post illum præcipites iuisse. De Hulsitarum hæresi olim apud Bohemos orta, Pragensis cuiusdam Archiepiscopi negligentiam fuisse causam, quod illa nõ cito perierit, testatur Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, cap. xxxv. Nam cum primo illa oriretur, Subinco Pragensis Archiepiscopus diligentissime contra Ioannem Hus pro negotio fidei egit. Sed illo intempestiue mortuo, Albicus illi sufficitur, vnicum extremæ auaritiæ barathrum, de quo inter alia idem Aeneas Syluius hæc refert. Interrogatus aliquando, sonorum omnium, quæ molestus audiret, maxillarum (inquit) ossa frangentium. Idoneus profecto Pontifex, qui surgenti fomentum hæresi daret. Hæc ille. Et tandem dicit ob mortem prioris Archiepiscopi, & desidiam, ignauiamque successoris, Hulsitarum hæresim perstitisse. Quæ ab Episcopis exacta esse hæctenus diximus, ex sola pastoris ratione collegimus. Est aliud insuper illis inditum in sacris literis nomen, ex cuius ratione alium illis incumbere laborem aperitissime constat. Vocantur enim episcopi à Paulo dispensatores. Nam Tito describens

Roffe. epi
scopus.

Regnum
Geth.

virtutes, quibus oportet Episcopum præditum esse ait: Oportet episcopum irreprehensibilem esse sicut Dei dispensatorem. Et in priore ad Corinthios de se, & aliis apostolis, qui omnes episcopi erant, ait: Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Mysteria Dei sunt non solum illa, quæ ad doctrinam fidei pertinent: sed sacramenta omnia: quia sub illis rebus, & signis, quæ foris videmus, diuinam aliquam intus latentem continent gratiam, merito dicuntur mysteria. Nam matrimonium quod vnum est ex illis septem sacramentis, quæ catholica celebrat ecclesia, cum illud laudare vellet Paulus, illud mysterium esse dixit. Nam illo loco ubi nos Latine legimus sacramentum hoc magnum est, litera Græca loco illius vocis sacramentum, habet mysterium, sic dicens: τὸ μυστήριον τῶν τῶ μύστων. Latinus autem interpres optime intelligens sacramenta omnia interius aliquid multo maioris momenti continere, quàm sint ea, quæ foris ostendunt, mysteria illa esse merito censuit, ac proinde pro mysterio transtulit sacramentum. Horum omnium mysteriorum solus episcopus est dispensator. Quoniam & si alij inferiores sacerdotes possint aliqua ex sacramentis ministrare, ut sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Matrimonium, extrema Vnctio: alia tamen duo non, nisi per episcopos ministrari possunt, Confirmatio videlicet, & Ordo. Incumbit ergo hic labor episcopis, ut sacramenta illa quæ non nisi per episcopos ministrari possunt, suis subditis pro necessitate, & cuiusque merito dispensent. Hic tamen quaeritur (ut Paulus ait) inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Multi enim ex illis sunt, qui etsi multo tempore fuerunt episcopi, nunquam tamen aliquod horum sacramentorum suis subditis dispensauerunt, nec per alios episcopos (quod multo peius est) dispensare curarunt. Ob quam causam plurimos proeclæ ætatis viros, & mulieres in multis diæcesibus esse scio, qui nunquam confirmationis sacramentum susceperunt, plurimos etiam, qui sine illo in proeclæ ætate ex hac vita decesserunt. Et re vera, cum certum sit ex sanctorum testimonio, sacramentum hoc fortitudinem quandam præstare his, qui illud digne suscipiunt, quo fortiores effecti, possint facilius diaboli tentationibus resistere: non est dubitandum multos ob impotentiam, & fragilitatem in vitia

Tit. 1

1. Cor. 4

Ephes. 5

1. Cor. 4

A in vitia multa, insuper & hæreses fuisse lapsos, qui si confirmationis sacramento fuissent roborati, viriliter restitissent, & fuissent ab his omnibus liberi. Quorum omnium culpam & interitum quisquis bene senserit, in episcoporum negligentiam reiiciet, qui si fideles dispensatores fuissent, eos omnes à morte perpetuo liberassent. De sacramento ordinis, quàm fideliter multi episcopi illud dispensent, non est opus longum facere sermonem, cum ex opposito illud profusissime distribuant. Confirmationis igitur sunt auari, & ordinis prodigi. Nam omnes sine vlllo discrimine hodie ad sacerdotium promouentur. Nec vidi vnquam, aut audiui vllum tam rudem, & indoctum, pessimisque moribus infectum, qui si sacerdotium ambiret, nõ assequeretur. Quoniã si ab episcopo suo ob indignitatem repellitur, non deest illi (ut est in prouerbio, dignum patella operculum) alius videlicet episcopus, qui illum ex Papæ dispensatione ad sacerdotium promoueat. Quanta sit hæresum occasio, hæc multorum sacerdotum indignitas, proxime sequenti cap. Deo adiutore ostendemus. Quibus autem sint hæc mala imputanda, non est opus multum inquirere, cum ex Pauli doctrina apertissime constet, ea omnia episcopis, qui indignos promouerunt, esse tribuenda. Nam Timotheum discipulum, & episcopum admonens, ut ecclesiasticos ordines non leuiter conferat, dicit. Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quæ verba exponens Theophilactus in commentariis super Paulum ait: Haud quaquam cito, id est temere, vel cum primum quempiam fueris secundòue, aut tertio perichritatus: sed sæpe, ut diligenter omnibus inuestigatis, manus cuiquam imposueris. Neque enim expers periculi ea res est. Quale autem hoc periculum sit, ex his, quæ subsequuntur, intellige. Neque communicaueris peccatis alienis. Es nanq; (inquit) alienis delictis obnoxius, his scilicet, quæ ille in futurum commiserit, cui manus imposuisti. Quo fit, ut virtutum illius particeps sis futurus, si recte vixeris: sic peccatorum non immunis si prauè. Eiusdem & prauis eo obstringeris facinoribus: quia nulla horum habita ratione, tenebras lucem effeceris. Hæc Theophilactus. Ex cuius verbis apertissime constat, peccata indignorum sacerdotum, iuxta Pauli sententiam, in episcopos esse reiicienda, qui illos temere ad

1. Tim. 5

Theophil.

facerdotium promouerunt. Ex his omnibus præfatis constat tria esse omnibus episcopis summe necessaria, vt recte suam peragant ministerium, quæ omnia suis subditis ministrare tenentur. Hæc sunt, doctrinæ pastus, ouium diligens tutela, dispensatio sacramentorum. Vt autem hæc omnia integre episcopus perficere valeat: opus est, vt ipsas oues cognoscat, & perpetuam cum illis habeat conuersationem, & circa illas semper inuigilet, ne aliquid illis desit ex omnibus, quæ illis præstare tenetur. Oportet primum vt eas cognoscat, vt sciat, quas pascere debeat. Nam si eas non cognouerit, fieri non potest, vt illas oportune pascere, & viriliter tueri possit. Ideo sapiens ait: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, & greges tuos considera. Quæ

Prou. 27

Hierony.

verba interpretans Hieronymus in commentariis super Prouerbia ait: Pastori dicitur ecclesiæ. Diligenter adhibe curam eis quibus te præesse contigerit, agnosce animos, actusque singulorum, & si quid in eis vitij sordidantis inuenieris citius castigare memento. Non enim tu semper oues Dominicas pascendi potestatem habebis, sed æterna est corona, quam percipies si commissum tibi gradum tuo tempore bene ministraueris. Hæc Hierony. Est etiam necessarium vt oues suam agnoscant pastorem, vt illæ sciant, quem sequi debeant, & à quo pastum secure suscipere possint. Hæc duo vno contextu Saluator noster expressit, qui cum dixisset se esse pastorem bonum, ad hoc comprobandum statim boni pastoris qualitates adiecit, dicens: Ego cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ. Quibus verbis aperte nos docuit illum non esse bonum pastorem, qui oues suas non cognoscit, & quem oues non agnoscunt. Tenentur etiam episcopi super gregem sibi commissum vigilare, & illius insistere curæ, ne aliquid ad salutem necessarium illi desit. Nam hoc ipsum significat hæc vox episcopus, quæ Græca vox est, & Latine versa, idem dicit, ac superintendens. Ipsum ergo nomen, quo se appellari gaudent, docet illos super subditorum custodiam intendere, & vigilare debere. Ob quam causam Paulus censet subditos

Ioann. 10

Hebr. 13

Luc. 2

teneri ad obedientiam suis præpositis præstandam. Obdite (inquit) præpositis vestris, ipsi enim vigilat pro vobis reddituri rationem. Et hinc est, quod Christo vero, & optimo omnium pastore nascente, pastores erant (vt Lucas refert)

A fert) vigilantes, & custodiètes vigiliis noctis super gregem suum. Tunc enim nascens pastores ecclesiæ instruxit, vt vigilarent, & custodirent vigiliis noctis super gregem sibi commissum. Et Sapiens Ecclesiasticus hanc diligentiam commendat omni rectori, tanquam rem illi maxime necessariam, sic dicens: Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis: Curam illorum habe, & sic considera, & omni curâ tuâ explicita recumbe, vt lateris propter illos. Non statim post modicam adhibitam curam: sed omni explicita cura recumbere, & laxari permittit. Et re vera si tam diligentem curam ab omni rectoris sapiens exegit, multo maiorem certe credendum est episcopis esse necessariam, qui multo plura, quam alij rectores pro suorum salute populorum facere tenentur. Multi tamen sunt episcopi, qui sui nominis prorsus obliui, ouium sibi commissarum non maiorem curam habere, quasi de illis non essent Deo reddituri rationem. Vt lac ab illis sugant, & lanam euellant, diligentissime laborant, illis autem prospicere prorsus contemnant. Non se putant, ad hoc, eos esse institutos pastores, vt curam ouium habeant: sed vt fructus ex illis colligere possint. Et ideo hoc diligentissime faciunt, ad illud vero mirum, quam sint negligentes, & ignaui. Cum per decem, & per viginti, & triginta annos fructus ab ouibus extorserint, multi ex illis non cognoscunt oues suas, nec cognoscuntur ab eis. Nam in curijs principum versantes, & multis, quæ à suo instituto longissime absunt intendentes, oues suas visitare, & quæ illis debent præstare contemnant. Huiusmodi Episcopi indigni sunt, qui episcopi dicantur: quoniam hos tales Christus saluator noster non pastores: sed mercenarios dicit esse appellandos. Mercenarius (inquit ille) & qui non est pastor, cuius non sunt oues propria, videt lupum venientem & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autem fugit: quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Multis rationibus hic à Christo saluatore nostro assignatis conuincuntur episcopi, & alij animarum rectores, qui extra ouile ouium suarum resident, & perpetuo, aut diu extra suas dioeceses morantur, non esse pastores: sed mercenarios dicendos. Dimittunt enim oues, quandiu illarum conuersationem non habent. Fugiunt, quando à cura, &

Eccle. 32

Ioann. 10

officio, quod præstare tenentur recedunt. Denique putant
Iob 39 nihil ad eos pertinere de ouibus. Ideo hi mihi videntur si-
 miles esse struthionibus, quorum teste Iob, talis est natura,
 vt derelinquant oua sua in terra, & obliuiscantur, quod pes
 conculcet ea, aut bestia agri conterat, & durentur ad filios
 quali non sint sui. Quid autem ex hac pastoris absentia, &
 crassissima negligentia sequatur, saluator in verbis supra-
Ioan. 10 dictis expressit dicens: Lupus rapit, & dispergit oues. Siue
 lupi nomine tyrannum, siue hæreticum intelligere velis,
 quisq; illorum tanto audacius oues inuadet, & tanto secu-
 rius eas occidet, quanto viderit pastorem longius abesse,
 qui ouibus subuenire possit. Sed germanior mihi videtur
 literæ sensus, si hoc loco per lupum, hæreticum intellexe-
 rimus, ob id solum, quod dixit illum dispergere oues. Nul-
 lus enim est alius, qui æque oues dispergat, ac hæreticus,
 qui sua falsa doctrina eas decipiens, ab vnico illo ecclesiar
 ouili separat, & per errorum deuia vagari cogit. Ex quibus
 apertissime constat, sæpe Episcoporum & aliorum rectorum
 absentiam, & nimiam negligentiam, potissimam causam
 esse, quod aliquæ in populo versentur hæreses, & populus
 ab hæreticis seducatur. Nam illis absentibus, facile est inde
 euenire, vt quisq; pro suo libito sentiat, & quæ senserit im-
 pune doceat. Simile enim ob solum rectoris defectum olim
 contigisse in lib. iudicum legimus, vbi hæc habentur verba:
Iud. vi. In diebus illis non erat Rex in Israël: sed vnusquisq; quod
Mat. 13 rectum videbatur, hoc faciebat. Huc enim tendit parabola
 illa hominis seminantis bonum semen in agro suo in quo
 inimicus homo, occasione accepta, quod homines agri cus-
 todes dormirent, super seminavit zizania. Dæmon enim
 qui totius humani generis apertus est hostis, videns recto-
 rum negligentiam talem, vt dormire videatur, superse-
 minat sæpe hæresum zizania in ecclesia Dei, quæ ager est
 eius, in quo ille prius semē bonum, hoc est, veram fidei do-
1. Cor. 10 ctrinam seminauerat. Et cum Paulus dicat omnia patribus
 in figura contigisse, non erit absurdū, si dicamus, hoc ipsum
1. Reg. 3 nobis significasse mulierem illam, de qua in 3. Reg. lib. le-
 gitur, quod filium suum, quæ vigilans lactabat, nocte dor-
 miens oppressit, & interemit. Nam dum pastores anima-
 rum vigilant, & curam illarum qua tenentur, habent: tunc
 subditos suos, quos vt filios diligere debent, vera doctrina
 lactant,

A lactant, & bonis exemplis nutriunt. Si tamen somno negli-
 gentiæ, & torporis dormiunt, sua ignauia & desidia eos-
 dem occidunt. Verum ne quis mihi obiiciat, ex sensu para-
 bolico, aut mystico non esse sumendum argumentum ad
 doctrinam aliquam probandam, & stabilendam. apertum
 volo pro hac re scripturæ sacræ testimonium proferre. Vbi
Prov. 11 non est gubernator (inquit Salomon) populus corruet. Et
 ipse Deus per Ezechielem prophetam de pastoribus lo-
 quens, hoc apertius expressit, sic dicens: Vt pastoribus
Exec. 34 Israël, qui pascebāt semetipsos. Nonne greges à pastoribus
 pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, &
 quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non
 pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod
 ægrotum non sanastis. Quod contractum est non alliga-
 stis, & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perie-
 rat non quaeristis: sed cum austeritate imperabatis eis, &
 cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quod non
 esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bes-
 tiarum agri, & dispersæ sunt: Cum ergo ouium dispersio,
 quæ discensionem à fide significat, ex pastorum negligenti-
 a oriatur, constat illarum omnium culpam non solum
 ipsis ouibus, quæ dispersæ sunt, & errauerunt: sed earum
 pastoribus ob eorum negligentiam esse imputandam. Nam
 vtiorunq; , populorum scilicet & rectorum damnū, vno
 verborum contextu, Hieremias propheta deplorat, sic in-
Tren. 1 quiens: Egressus est à filia Sion omnis decor eius: facti
 sunt Principes eius velut arietes non inuenientes pascua,
 & abierunt absq; fortitudine in faciem subsequētis. Dicens
 omnem decorem à filia Sion recessisse, peccata populi in-
 dicit. Dicens vero Principes abiisse absque fortitudine,
Hieron. 1 pralatorum negligentiam, à qua totius populi malum est
 ortum, expressit. Nam beatus Hieronymus hæc Hieremię
 verba in commentariis super Lamentationes exponens
 ait: Hac sententia arguuntur negligentes rectores ecclesię
 Dei, ob quorum incuriam perit omnis decor populi Chri-
 stiani, cum nec meditatione legis diuinæ, nec in cultu pie-
 tatis, neque in sacrarum virtutum exercitio laborare co-
 nantur: sed in luxu voluptatum per varia scelera, iuxta
 suggestionem hostis cogentis abducuntur. Cuius periculi
 malum, illos maxime respicit, qui in loco regimini con-

stituti, potius secularia desideria, quam mandatorum Dei sequi vestigia, elegerunt. Vnde coelestis regni gloriam cum sanctis doctoribus non merentur accipere: sed cum diabolo, & angelis eius, poenam gehennae cogentur recipere. Hæc Hieronymus. Sed apertius hanc nos docet sententiam Deus, qui postquam per Ezechielem prophetam dixerat oves suas dispersas esse, & in devorationem bestiarum venisse, poenam deinde ipsis pastoribus ob hanc causam minatur grauissimam sic per eundem prophetam inquiens: Viuo ego dicit Dominus Deus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meae in devorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor &c. Et paucis interpositis subdit. Propterea pastores audite verbum Domini. Hæc dixit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meum de manu eorum. Et post pauca iterum subdit: Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas. Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ouium suarum dispersarum, sic omnes visitabo oves meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersae fuerant in die nubis, & caliginis. Nihil certe durius, & apertius contra pastores Deus dicere potuit, quam quod requisitus erat oves perditas, de manibus eorum, ut pro illis rationem reddant, quam cum bonam reddere non valeant, necesse erit, ut pro illorum peccato puniantur. Et hoc ipsum non solum verbo: sed etiam opere nos docere voluit Dominus, ut intelligerent pastores, & rectores non inane esse comminationem, quam iam vel semel executioni mandatam esse sciant. Nam cum olim populus Israel fornicatus fuisset cum filiabus Moab, & illarum deos adorasset, iratus Dominus dixit ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, ut auferatur furor meus ab Israel. Quae verba interpretans Origenes homilia vigesima super librum Numerorum ait: Hæc si cogitarent homines, nunquam nuperent, nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis propriis argui delictis, sufficit mihi pro memetipso, & peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? & ostentari contra solem, ante quem nihil potest abscondi, nihil

Exec. 24

Num. 25

Origen.

obscu

A obscurari? Hæc Origenes. Quisquis igitur curam animarum suscepit, si Deum non vult habere contra se iratum, oportet, ut semper illarum regimini intendat, semper cum illis conuersetur, diligenter consideret, quae sunt illis necessaria, nunquam nisi magna coactus necessitate, à conspectu, & conuersatione ouium suarum discedat: sed cum Esaia propheta dicat: Super speculam Domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Ex his omnibus praefatis, evidentissime constat praetorum, & aliorum rectorum negligentiam & absentiam, multorum malorum insuper, & haereticum esse causam. Quae omnia in ipsos rectores reicienda sunt ex quorum negligentia processerunt. Sunt tamen multi, quorum ora declinauerunt in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis. Nam quidam eorum hac excusatione suas absentias ab Episcopatibus, vel parochiis defendere volunt, quod personas alias bonas, & tanto officio idoneas pro se substituunt, per quos omnia, quae tenentur, faciunt: & hoc satis esse dicunt: quia (ut aiunt) dominus ouium non per se ipsum semper pascit oves: imò aliorum pastorum vitur opera, quibus illas commendat. Et inde colligunt se optime suo officio satisfecisse, cum bonos pro se vicarios substituunt. Sed hæc illorum excusatio nihil illis prodesse potest: imò potius in maius illis cedit peccatum, cum plura, quam oportet, per illam sibi arrogare videantur. Putant enim se ouium dominos esse, cum tamen non sint. Deus enim illarum est Dominus, qui ait: Omnes animae meae sunt. Et ipsaemet oves hoc ipsum fatentur dicentes: Nos autem populus eius, & oves pascuae eius. Episcopi autem, & alij animarum rectores, pastores sunt, quibus Deus eas commisit, ut illas pascere, & tueri curarent, stipendio laboris pollicito, si id recte egissent. Alioquin si Deus dominos illos esse censeret, nullam ab illis de ouibus rationem peteret, neque de manu praetorum oues perditas requireret, prout ipsemet se facturum fore per Ezechielem prophetam minatus est. Nullus est autem ouium dominus, qui oves suas alicui pastori commendet, ut pro se alium substituere possit, nisi forte hac conditione, ut ille de omnibus teneatur reddere rationem. Nec Deus oves suas Episcopis, aut aliis pastoribus commisit, ut illi pro se vicarios subro-

Esa. 27

Exec. 18
Psal. 94

Exec. 34

garent, quibus oues commendarent. Et si contra Dei voluntatem oues Dei alteri commiserit, nihilominus eas, quæ ob vicarij negligentiam perierint, Deus à pastore cui ipse eas commisit, requireret. Neque suam poterit ille hac ratione defendere culpam, quod ipso nesciente oues perierint: quoniam (vt habetur in capit. Quamuis de regulis iuris) non potest esse excusatio pastoris, si lupus oues comedit, & pastor nescit. Deinde & si gratis daremus pastores animarum esse censendos velut ouium dominos: non tamen sic, vt contra voluntatem Dei, qui est illarum supremus Dominus, aliquid de illis disponere possint. Deus autem non vult, vt rectores animarum illas aliis committant, propterea quod alij non æque illarum curam gerunt, ac si illarum essent Domini. Nam mercenarius (inquit Christus saluator noster) fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Raro alienæ res tam bene curantur, ac propriæ. Laudata est Manlij Torquati sententia apud Titum Liuium, qua dixit, nunquam prospere succedere, quæ oculis quibus egerit alienis. Et ita cenfeo ego vix vnquam bene ouium succedere posse curam, quæ per vicarios exercetur: quoniam illi sæpe non sunt tales, quales oportebat: sed qui plus inuigilent (vt Bernardi verbis vtar) subditorum euacuandis marsupijs, quam extirpandis vitiijs. Tales sæpe sunt, vt de illorum quolibet dici possit id, quod Virg. Opilio alteri pastori exprobrans dixit:

Virgil.
ægl. 3.

*Hic alienus ouem custos bis mulget in hora,
Et succus pecori, & lac subdeditur agnis.*

Deinde ipsi subditi minus reuerentur vicarios, & minus timeant illos, quam episcopos: vnde consequens est, vt minus possint vicarij illos in virtute cõtinere, & à vitiijs deterrere. Moyse primus synagogæ prælatus, coactus populum relinquere satis parua moram cum Domino facturus, ne populus Acephalus ipso absente maneret, vicarij pro se substituit virum quidẽ probum, Aaron videlicet fratrem eius. Hic tamen non potuit populum deterrere, quin faceret vitulum aureum, & adoraret: quod tamen nunquam Moyse præsentem facere attentarunt. Populus igitur, qui Moyse præsentem fidelis fuerat, illo absente ad idololatriam defecit. Præterea quamuis optimus vir sit is, quæ suo loco vicarium instituit episcopus, multo tamen melius & diligentius ministerium

Exo. 32

A sterium suum exequetur episcopo præsentem, quam illo absentem. Et ideo indignum puto, vt res tanti momenti, qualis est animarum cura per solos Vicarios peragatur, quoniam in magnum hoc cederet animarum periculum, cum (vt diximus) vix vnquam bene succedunt, quæ alienis oculis fiunt. Samaritanus ille (apud Lucam) qui hominẽ à latronibus vulneratum imposuit in iumentum suum, & duxit ad stabulum, ipse curam illius egit, quamdiu manuit in stabulo. Cum autem illum recedere fuit necesse, commendauit stabulario, quod ipse adesse non posset. Et (vt aliquid apertius dicamus) ipse saluator, & magister noster, nunquam dum super terram vixit, oues suas Petro, aut alteri alicui cõmendauit, ne alicui pastori exemplo suo ansam præberet, vt per alios ouium curam gereret, quam ipse habere tenebatur. Postquam à mortuis resurrexit, & nõ ante dixit Petro: Pisce oues meas. Quamuis ante mortem promisit se daturum clausas Petro: eas tamen non nisi post mortem dedit, quando iam propere erat, vt corporali, & visibili forma à nobis ad patrem recessurus esset. Matrem suam nunquam viuens, aut Ioanni, aut alteri commendauit: sed solum propinquus morti, quando illi ministrare, aut suppetias aliquas ferre non poterat. Alioqui dum vixit, & potuit, alteri eam commendare noluit. Suo igitur exemplo Christus saluator noster docuit episcopos, vt non prorsus vicarijs fiderent: sed quod per se præstare possent, alijs non committerent. Sunt adhuc alij animarum rectores, qui hac ratione excusatos se esse putant, quod in suis parochijs non trahant moram, nec cum ouibus suis conuersentur: quia (vt dicunt) dispensationem à summo pontifice obtinuerunt, qua liberam illis concedit pontifex facultatem, vt à suis parochijs quamdiu voluerint, abesse possint, & vbicumque liberit morari. Sed hæc excusatio adeo futilis est, & inanis, vt non solum à gehennæ incendio: sed nec à tenuissimo flatu, aut leui calore defendere valeat. Nam cum residentia pastorum inter oues suas, sit iure diuino pastoribus præcepta, non potest Papa sine urgente necessitate, hoc est, alicuius maioris boni causa, in illa dispensare. Alioqui si absque simili causa id fecerit, non dispensatio: sed dissipatio dicenda erit. Nam etsi ille supremus sit ecclesiæ pastor, est tamen data illi potestas (vt Paulus ait) in ædificationem, non in destructionem.

Luc. 10

Ioan. 22

Mat. 16

Ioan. 19

2. CO. 10. ctionem. Cum igitur apertissimam iam hanc sententiam C
relinquamus, multa mala insuper, & hæreses ex pastorum
negligentia oriri, necessarium esset hanc causam tollere, &
hanc tantorum malorum radicem protinus euellere, ne ra-
mi pestilentes ex illa oriantur. Cogantur Episcopi in suis
diocesibus perpetuo morari, ita ut ab illis, nisi magna vr-
gente necessitate discedere non possint. Alij animarum
rectores idem facere arctissime constringantur, quod si fa-
cere neglexerint, suis beneficiis oportebit illos priuare, ut
saltem pœnæ metus cogat, quos virtutis amor non allicit
ad bonum. Quæ omnia si recte sine vlla dispensatione pera-
gantur, spero, ut Deo adiutore multa mala insuper & hæ-
reses vitentur, quæ istis remediis subtractis iam alias sæ-
pe orta esse conspiciamus.

*De quarta hæresum causa, quæ est multo-
rum episcoporum, & aliorum
sacerdotum indignitas.*

CAPVT V.

E

Episcopi, & alij animarum rectores non solum sunt ne- D
gligentes ad pascendum, & tuendum oves sibi com-
missas, & alia præstanda quæ illis iure debentur: sed multi
ex illis tam desides sunt, & ignaui, ut nec suarum anima-
rum curam habere videantur. Quo fit, ut indigni censeri
sint, quibus tam sublime munus merito debuisset con-
ferri. Nam (ut ecclesiasticus ait) qui sibi nequam est, cui
vnquam bonus erit? Non hoc dixit: quia illud impossibile
esse censuerit: sed quia difficile esse, & raro contingens
existimauit, ut qui sibi est nequæ, aliis bonus sit. Sunt enim
hæc duo, videlicet sibi, & aliis bonum esse inter se sic diuer-
sa, ut eorum alterum ab altero separari possit, & ambo ei-
dem conuenire non repugnet, imo aliquando sit necessa-
rium. Ab episcopis enim & aliis inferioris ordinis sacerdo-
tibus, duo illa exiguntur: quorum si alterum, quod libue-
rit eis desit, multorum malorum causa esse potest. De ne-
gligentia pastorum, & aliorum rectorum proxime præce-
denti cap. disseruimus, vbi apertissime multis rationibus
ostendimus illam multarum hæresum fuisse causam. Nunc
superest, ut etiam ostendamus episcoporum, & aliorum sa-
cerdotum

A
cerdotum indignitatem, etiam si alias illi circa oves sibi
commissas debitam adhibeant curam, apertissimam esse
causam, quæ multas hucusque produxerit hæreses, & esse
plures, nisi illi tempestiue occurratur, producere pos-
sit. Ut autem hoc melius efficere valeamus, necessarium
est prius ex sacris literis ostendere, quales oporteat esse epi-
scopos, & alios inferioris ordinis sacerdotes, ut digni me-
rito censeri debeant, qui tale munus recte possit obire.
De qua re non est opus alium, quàm Paulum consulere,
qui episcopos, & alios sacerdotes, quales oporteat esse, Ti-
motheo, & Tito scribens, optime delinquit. Oportet, in-
quit ille, episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensa-
torem: non superbum, non iracundum, non vinolentum,
non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospita-
lem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in do-
ctrina sana, & eos, qui contradicunt arguere. Hæc Paulus
ad Titum scribit, qui eadem fere scripsit ad Timotheum.
Singular illius oportet breuiter perscrutari partes, & post-
ea inde constabit, quàm multos esse sacerdotes, quibus il-
larum aliqua, multos etiam, quibus omnes desunt. Pri-
mam episcopi partem, quæ reliquas fere omnes in se com-
pletur, Paulus dicit esse, ut episcopus sit ab omni crimine
liber. Non exigit, ut sit sine peccato: quia hoc esset fere
homini impossibile, prout Ioannes euangelista docet. Si
dixerimus (inquit ille) quia peccatum non habemus: nos
ipso seducimus, & veritas in nobis non est. Dicit igitur
Paulus oportere, ut episcopus sit sine crimine quod non
qualecunque: sed graue, & mortale est peccatum. Hoc
quod nunc Paulus dicit esse episcopo necessarium, olim
in figura, & sub velamine quodam Deus mandauit in vete-
ri lege, Aaron sacerdoti dicens: Homo de semine tuo per
familias, qui habuerit maculam non offeret panes Deo
suo, nec accedet ad ministerium eius. Quæ verba inter-
pretans Glossa, quæ dicitur ordinaria, sic ait: Hæc se-
cundum literam accipere, nimis videtur absurdum esse.
Tales maculæ non sunt in hominum potestate, vel volun-
tate. Per maculas ergo corporum vitia animorum descri-
bit. Cum enim causam populi præful suscipit quasi ad
ægrum

Tit. 1.

2. Tit. 3.

2. Ioan. 1.

Leu. 21.

Glo. or.

ægrum medicus accedit. Qui si æger est, qua præsumptione vult mederi? Ille ergo ad exemplum debet pertrahi, qui cunctis passionibus mortuus spiritualiter vivit, cuius intentioni corpus, nec omnino per imbecillitatem, nec valde per contumeliam refragatur. Hactenus Glossa ord. Ex cuius verbis constat causa vna, propter quam oportet sacerdotem sine crimine, & sine macula esse: quia videlicet ille est in exemplum propositus populo. Ne igitur populus illum imitari cõtendens in vitia post illum labatur, oportet vt ille sit totus mundus, & crimine carens. Sed alia potest esse illius præcepti nõ minor causa, ne videlicet Episcopus minus valeat peccantem subditum redarguere: si ipse sit eodem crimine, de quo alium arguit, infectus. Propter quod Timotheo Paulus scribens dixit: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse. Quod non sic est intelligendum, vt Paulus censcat oportere Episcopum talem esse, vt nihil prorsus habeat reprehensibile. Sed vt non sit alicui publico peccato obnoxius, & addictus, de quo merito possit ab aliis reprehendi, ne dicatur illi. Hypocrita eice primo trabem de oculo tuo, & deinde festucam de oculo alieno eiiciens. Indignum quippe est, vt quis in alio reprehendat, quod ipse aliis scientibus fecit. Hunc enim talem merito arguit Paulus dicens: In quo enim iudicas alterum teipsum condemnas. Et iterum: Qui ergo alium doces: teipsum non doces? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non mœchandum, mœcharis? Ob hanc causam Saluator noster Iudæis adulteram mulierem accusantibus dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Quibus verbis innuere voluit, eum, qui peccatis esset obnoxius, indignum esse, qui alios aut punire aut reprehendere possit. Lapides enim contra peccantem mittit, qui illum pro peccato punit, aut de peccato reprehendit. Sed hos lapides nullus, nisi qui est à crimine liber, in alium mittere debet. Explicata iam in genere, & in vniuersali Episcopi perfectione, opus est, vt in specie reliquas Episcopi partes, quas Paulus enumerauit, breuiter discutiamus. Nam postquam Paulus dixit oportere Episcopum sine crimine esse, particularia quædam deinde explicat crimina, à quibus potissimum illum abstinere oportet, & primo dicit: Non superbum. Superbiæ vitium,

A et si omnibus sit veritum, multo tamen magis rectori ecclesiastico est interdictionum, à quo omnis superbiæ fastus, & omnis imperandi libido longissime debet abesse. Primos enim ecclesiæ Episcopos Christum saluator noster instruens dixit illis: Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester mipifer: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus: sicut filius hominis nõ venit ministrari: sed ministrare. Et beatus Petrus alios Episcopos iuxta id, quod à Christo totius veritatis magistro didicerat, docet idem sic dicens: Pascite, qui in nobis est Gregem Dei, prouidentes non coacte: sed spontaneè secundum Deum: neque turpis luci gratia: sed voluntarie: neque dominantes in clero: sed forma facti gregis ex animo. Deinde addit Paulus: Non iracundum. Iracundus est, nõ qui semel, aut iterum irascitur: sed qui frequenter irã agitatur, & qui leuissima data occasione semper in iram contigitur. Quo vitio nullum peius potest contingere Episcopo, qui alios docere, & regere debet. Nam per iram adeo turbatur aliquando iudicium rationis, vt prorsus nesciat, quid tunc agat: ne postea (vt ebrijs contingere solet) eorum, quæ tunc fecerat, recordetur. Turbatus est, inquit Dauid, à furore oculus meus. Et quidam Sapiens dixit:

Impedit ira animum, ne possit cernere verum.

Præterea viri iracundi conuersationem omnes refugiunt. Quod & Salomon omnibus ita faciendum esse consulit sic dicens: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte dicas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Non est autem iustum, vt Episcopus id vitium habeat, propter quod sit merito ab omnibus fugiendus. Dicit postea Paulus: Non vinolentum. Vinolentus est (vt de iracundo diximus) non qui modico vino vitatur: sed qui nimio indulget vino. Et hoc etiam malum aciem ingenij destruit, & carnis ardores irrat, qui sæpe homines in multa pertrahunt vitia. Vinum, & mulieres (inquit Ecclesiasticus) apostatate faciunt Sapientes. Sequitur deinde in Pauli verbis. Non percussorem, hoc est, ne in obiurgando, & reprehendendo sit tam saeuus, & asper, vt obiurgatio transeat in contumeliam. Nam Græca dictio ibidem posita,

Mat. 20

1. Pet. 5

Psal. 6

Cato.

Prov. 22

Eccl. 19

μὴ πλινθίζῃς, (vt Hieronymus annotauit) nō significat percussorem manuum : sed linguæ, est igitur idem, ac si dixisset. Non contumeliosum, aut non mordacem. Aut, si ad manus percussione vocem illam extendere velis, prout Theophilactus extendere videtur, non percussione, id est, qui nec verbis nec verberibus grauius percussus, sed cum mansuetudine & lenitate subditus puniat. Non turpis lucri cupidum, oportere episcopum esse dicit Paulus. Quo nomine non solum lucrum illud quod est omnibus illicitum, sed omnem profus negociationem intellexit Paulus, vt illam etiam ab Episcopo abesse velit, quæ aliis est secularibus permessa. Fœda enim est sacerdoti omnis lucri temporalis negociatio. Enarratis criminibus, quibus oportet Episcopum carere, deinde enarrat virtutes quibus illum præditum esse oportet : quoniam (vt Gregorius ait) minus est mala non agere, nisi etiam quisque studeat bonis operibus insudare. Ait ergo Paulus. Sed hospitalem, hoc est non solum aliena non appetere, quod faciunt hi qui lucris inhiant, sed etiam propria indigentibus elargiri oportet. Ob quam causam doctores sacri dixerunt Episcoporum & aliorum sacerdotum bona, esse bona peregrinorum cæterorumque pauperum, quibus illi necessario subuenire tenentur. Postea dicit benignum, hoc est, non inuidum, sed (vt Theophilactus ait) modestia præditum: vel (vt Hieronymus interpretatur) bonorum operum amatorem. Deinde addit, prudentem, & merito, quia ipse veritatis magister dixit: Fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiam suam. Et Salomon ait: Dux indigens prudentia multos opprimit per calumniam. Postea subdit Paulus, continentem, quæ vox (iuxta Hieronymi sententiam) non ad solam refertur libidinem, sed ad omnes pertinet affectus, iram, ambitionem, inuidiam, timorem, vt hos omnes vincat Episcopus. Denique ait: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. In quibus verbis, proprium Episcopi munus expressit. Nam quæ hæcenus recensuit, etiam à subditis exiguntur, vt ab Episcopis. Oportet enim Episcopum & quemlibet alium animarum rectorem esse doctum, vt sciat optime ea quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinent. Et istarum rerum eloquutio est fidelis sermo quem

Episc

- A** Episcopus amplecti debet. Alioqui si hæc necessaria ignorauerit, eueniet necessario quod Salomon ait: Rex inipiēs perdet populum suum. Ideo beatus Gregorius libro primo pastoralis capite primo ait: Ab imperitis pastoribus magisterium pastorale suscipitur in magna temeritate, quoniam ars est artium regimen animarum. Quis autem cogitationum vulnera occultiora esse negat vulneribus vicerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritualia præcepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum vim nesciunt, videri medici carnis erubescunt. Hæc Gregorius. Hinc est quod dominus in veteri lege eum qui cæcus esset, aut lippus, aut albuginem in oculo habens, non permittebat, vt ad sacerdotale accederet ministerium. Ex hac enim vmbra & rerum imagine veritatem perscrutantes edocemur, nullum profus ignorantem aut infime doctum dignum esse, qui episcopale munus suscipiat. Doctrinam autem qua pollere debet episcopus, non dubiam, aut vacillantem, sed firmam & constantem oportet esse, præsertim in rebus fidei in quibus nihil hæsitare licet: sed omnia pro certissimis habere. Et hoc insinuauit
- B** Paulus, cum dixit: Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Non enim omnia quæ vel leuiter apprehendimus, amplecti dicimur: sed ea solum quæ vtraque vna comprehendimus & fortiter constringimus. Ideo beatus Ambrosius quo maiorem doctrinæ firmitatem & constantiam exprimeret, non transiit apprehendentem sed tenacem, vt doctrinam fidei firmissime teneat, & nullo pacto ab illa se sinat auelli. Nec satis est Paulo, vt episcopus fidei doctrinam constantissime retineat, nisi talis illa sit ac tanta vt per illam potens sit exhortari, & eos qui contradicunt arguere. Non enim ad hoc solum requiritur ab episcopo doctrina, vt suæ soli personæ consulat, sed vt subditis suis prospiciat, non solum ignorantes docendo: sed etiam afflictos consolando. Et hoc ipsum Græca vox magis significare videtur, vt ex Hieronymi testimonio constare potest, qui pro eo quod nos habemus exhortari, vertit consolari. Nec satis est hoc: sed insuper oportet tantam esse episcopi doctrinam, vt per illam eos qui contradicunt possit arguere. Hoc est, possit hæreticos testimoniis scripturæ sacræ & aliis rationibus

Mat. 24
Prou. 28

Eccle. 10
Gregor.

Leuit. 21

Q

ad hanc rem pertinentibus convincere, & illorum argutiis C resistere. Hi enim ex his qui Christo nomina in baptismo dederunt, soli sunt qui fideli sermoni & sanæ doctrinæ contradicere solent. Et quod de hæreticis intellexerit Paulus, ipse verborum ordo apertissime docet. Nam postquam dixit, oportere vt episcopus potens sit arguere eos qui contradicunt, statim rationem dictorum verborum reddens, subiunxit: Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores maxime qui de circumcisione sunt, quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet turpis lucri gratia. Ecce omnia quæ beatus Paulus ab episcopis requirit, quæ omnia aliis etiam inferioris ordinis sacerdotibus esse necessaria, præsertim his qui animarum curam susceperunt, ex dictis Pauli intelligere oportet. Nam de hac re nos aperte admonuit

Chryso. Chrysostronus, qui homilia vndecima super priore Pauli ad Timotheum epistola sic ait: Postquam de episcopis dixit, eosque formauit, quidnam illos habere conueniat, à quo item abstinere necesse sit dictans omisso interim presbyterorum ordine, ad diaconos transit. Cur id quæso? Quia scilicet inter episcopum atque presbyterum interest ferme nihil, Quippe & presbyteris ecclesiæ cura permixta est: & quæ de episcopis dixit, ea etiam presbyteris congruunt. Hæc Chrysostronus. Sed iam opus est vt videamus an omnes episcopi & sacerdotes tales sint, quales Paulus censuit oportere illos esse. De hac re cupiebam nihil dicere, ne in maledictionem Cham incurrisse videar, propterea quod verenda patrum omnibus palam facere velim. Sed quia multorum episcoporum & sacerdotum indignitas est tam aperta, vt quamuis ego tacerem, silentio meo illam tegere non possem, ideo necessarium mihi fuit, aliqua ex nimium publicis proferre vt postea clare ostendere possim, id quod à principio huius capituli dicere statui, illorum indignitatem multarum hæresum fuisse causam. Multi sunt episcopi & alij rectores animarum iuuenes, & multi tam modicæ ætatis, vt vix pueritiam excefferint. Quæ res tam aperte est mala, vt non solum sanctorum virorum: sed gentilium philosophorum testimonio damnetur. Nam Aristoteles dicit: Nemo eligit iuuenes duces, quia non constat eos esse prudentes. Est enim prudentia

summe

A summe necessaria illi qui alios regere & corrigere debet. Iuuenes autem nedum adollescentes & pueri (vt Aristoteles dixit) prudentes esse non possunt, quia nullam profus aut minimam habent rerum experientiam, sine qua vix vlla potest haberi prudentia: Qui non est tentatus (inquit Ecclesiasticus) quid scit? Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit enarrabit intellectum. Qui non est expertus pauca recognoscit. Cum igitur constat, adollescentes & pueros minimam rerum experientiam habere, constare etiam oportet illos non esse prudentes. In antiquis (inquit Iob) est sapientia, & in multo tempore prudentia. Ex quo aperte colligitur, vt in modico puorum & adollescentum tempore, prudentia esse non possit. Hinc est quod cum Deus decreuit conferre Moyse adiutores, qui illum ad immensum regiminis onus portandum iuuarent, non pueros, nec adollescentes, neque iuuenes: sed senes illos præcepit esse, sic dicens: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti quod senes populi sunt ac magistri, Dicens, quos tu nosti quia senes populi sunt, expressit non solum ætatis senectutem esse necessariam: sed oportere, vt senectus mentis sit illa coniuncta. Si enim sola corporis senectus in illis quæreret, tot illam noscere poterant, quot poterant illos videre. Dum vero dicitur, quos tu nosti quod senes populi sunt, profecto liquet quod non solum corporis senectus, sed simul cum ea senectus mentis eligenda nunciatur. Et certe monstruosa quædam res est & nimium deploranda, vt is qui ad regimen aliorum constitutus est, alio rectore vel (vt apertius loquar) pedagogo indigeat. Nam qui seipsum regere nescit, qui fit vt alios regere valeat: ideo sapiens compatitur terra, quæ puerum regem habet, sic dicens: Væ tibi terra cuius Rex est puer. Quam magnum malum sit, pueros in regimine constituere, vel ex eo facile intelligi potest, quod dominus hoc pro maxima pœna minatur populo Iuda, per Esaiam prophetam dicens: Dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Verum etsi res apertissima sit, valde malum & nimis perniciosum esse, pueros aut adollescentes in regimine animarum constituere, qui tamen illos constituerunt, aut illos constitui procurarunt, hac excusatione illam defendere nituntur, quod bona de illis pue-

Q 2

ris aut adolescentibus habetur spes, illos in optimos & perfectos viros euasuros. Ridenda quippe excusatio, quæ tam multis nominibus conuincitur esse vana. Nam huiusmodi spes nihil certum promittere potest, cum tam multos quotidie videamus iuvenes & senes multis, & variis criminibus irretitos, qui bonam de se spem dederunt in pueritia. Prudentis igitur viri erit, non fidere pueris quos sæpe fellisse constat. Deinde etsi spes certa esset, illos bonæ indolis suæ postea responsuros, non tamen ideo tam graue onus esset illis committendum, quando sola habetur spes: sed expectandi sunt quousque tales illos, quales sperabantur, euasisse intelligant. Alioqui impone alicui mulo aut asino duorum mensium grauissimam aliquam sarcinam nimium vires illius excedentem, propterea quod optima de illo habetur spes, optimum aliquando futurum iumentum quod multo grauiori sarcina portandæ sufficiet. Si hoc non audes paruulo mulo, aut asino committere propter solam spem futuri, cur audes regimen animarum, quod mille sarcinis est multo grauius, puero propter solam futurorum spem committere? Nunquid pluris facis iumentum tuum quam animam pueri, cui tam immensum pondus imponere non reformidas? Quamuis nouitius aliquis sartor aut sutor optimam de se præbeat spem optimum aliquando artificem futurum, non tamen illi committes vt vestes aut calceos tibi conficiat, quousque talem qualem sperabas illum euasisse scias: & vis puero propter solam bonam, quam de illo habes spem, tot animarum millia committere? O infelices animæ quæ in tantam deuenistis miseriam, vt vobis vestes & calcei præferantur. Quas Christus saluator noster tanti fecit, vt pro illis sanguinem fundere non recusauerit, nunc infra vestes & calceos à multis Pontificibus æstimatæ sunt. Sed aliam adhuc proferunt non multo meliorem excusationem, dicentes, ex Papæ dispensatione puerum institutum esse episcopum, aut alicuius beneficii curati rectorem, ac proinde omnem scrupuli occasionem esse sublatam. Qualis sit ista excusatio, aut quanti momenti, si ego dixero mihi non credent, propterea quod talis non sum vt virgam in colubrum verterim, aut colubrum in virgam reformauerim, aut aliquid aliud simile doctrinæ meæ signum dederim. Audiant igitur beatum Bernardum, virum & miraculis clarum, & doctum

Bernard.

A doctrina refertum, qui lib. iij. de consideratione, ad Eugenium Papam scribens, ait: Non sum tam rudis, vt ignorem vos positos dispensatores: sed in ædificationem non in destructionem. Denique quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Vbi necessitas vrget, excusabilis dispensatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est. Vtilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non planè fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. Hæc Bernardus. Et in epistola ad Theobaldum Comitæ, quæ est in ordine cclxxj. iterum ait: Offendo proculdubio si facio quod requiritis. Nam honores & dignitates ecclesiasticas non ignoro deberi his qui eas digne aut secundum Deum administrare & velint & possint. Porro eos acquiri paruulo filio vestro precibus meis vel vestris, nec vobis iustum, nec mihi tutum esse noueritis. Hæc Bernardus. Doctrinam autem si quis ab episcopis & aliis sacerdotibus requirat, pauci sunt qui possint debito & obligationi respondere. Nam etsi aliqui sint episcopi docti, multo tamen plures sunt adesto etiam, vt vix Latine sciant loqui, & (quod multo peius est) eorum aliqui nec bene Latine legere nouerunt. Cuius rei nullum (vt vera loquar) in Hispania, vbi natus sum, exemplum vidi: sed in aliis prouinciis, præsertim in illa quæ se Latinæ elocutionis parentem gloriatur. Nam in Hispania, procuratorem id catholico illius Rege & Christianissimo Imperatore Carolo, nullus hodie extat episcopus qui non sit vel mediocriter doctus, & multi sunt vere doctissimi. De aliorum sacerdotum ignorantia non est opus longum facere sermonem cum tam frequentes vbique sint sacerdotes indocti & prorsus ignorantes, etiam ex his qui animarum susceperunt curam, vt rarus sit & velut gemma quædam existimetur sacerdos doctus, qui animarum curam inseruiat. Tam multus est indoctorum sacerdotum numerus, vt iam possit ecclesiam exprobrari, quod dominus olim per Esaiam prophetam exprobrauit synagoga dicens. Speculatores eius cæci omnes. Hi qui animarum curam tenent, speculatores populi sunt, qui pro illo (vt ait Paulus) vigilare debent, tanquam pro re de qua sunt Deo reddituri rationem. Hos tamen omnes dicit fuisse cæcos, hoc est, ignorantes. Quoniam etsi aliqui fuissent tunc docti apud Iudæos, hi tamen rarissimi erant. Quotus est nunc episcopus aut sacerdos alius

2. Cor. 10

2. Cor. 4

Esa. 56

Hebr. 13

animarum rector, qui iuxta Pauli præceptum potens sit exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere? Quantum autem malum ex hac sacerdotum ignorantia oriatur, vel ex eo constare potest quod Christus saluator noster ait: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Et beatus Gregorius in primo capite pastoralis exponens illud psalmistæ. Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurua, ait: Oculi quippe sunt qui in ipsa honoris summi facie positi, prouidendi itineris curam suscipiunt, quibus hi nimirum qui subsequenter inhærent, dorsa nominantur. Obscuratis ergo oculis dorsum festitur: quia cum lumen scientiæ perdunt qui præeunt, profecto cuncti ad portanda peccatorum onera curantur qui sequuntur. Hæc Gregorius. Si ad sacerdotum mores examinandos accedere volumus. plus in eis quod dānemus, quàm quod probare possimus, inueniemus. Vix enim aliquid in eis reperietur, quod non longissime distet ab his, quæ illis sunt à iure præcepta. Scio aliquos esse Episcopos & sacerdotes optimis moribus imbutos, qui iuxta humanam fragilitatem ea quæ tenentur, præstare conantur. Sed hi rarissimi sunt, & digito à populo monstrati, de quibus præsentem non facimus disputationem: sed de aliis impræsentiarum loquimur, qui ab his moribus qui sacerdotali dignitati conueniebant, longissime recesserunt: & horum maximus numerus. Quales illi interius sint, Deus nouit qui intuetur eorum corda: nos exteriora iudicamus, quæ tam mala sunt, vt nulli homini prudenti, & bene de Christiana religione sentienti, placere possint. Si ex vestibus quibus induuntur, illos iudicare oportet, multos illorum non sacerdotes neque clericos: sed prophanos seculares & milites existimabimus. Illorum iumenta tanto excessu ornantur, & tanta curiositate componuntur, vt de illis merito iam dici possit quod propheta regius de filiabus gentilium dixit: Filiæ illorum composite: & circumornatæ velut similitudo templi. Vtinam tanta illis cura esset componendi & ornandi templa, quanta illos vexat sollicitudo ornandi mulas quibus insidere debent. Tantus est à multis annis eorum in hac re luxus, vt beatus Bernardus exasperatus dixerit illis: Dicite Pontifices in fræno quid facit aurum? Apparatus mensæ illorum opulentissimus, con-

*Matt. 15**Psal. 68*
*Grego.**Psal. 143**Bernard.*

uiuia

A uiuia nimium excessiua, cum tamen multi pauperes quibus debitores sunt, fame pereant. Venationibus & aucupiiis multi eorum inferuiunt, accipitres alunt, & canes pauperibus desertis nutriunt, quæ omnia multi seculares domini ob solum Dei timorem facere reformidant, cum tamen non laicis hominibus: sed ipsis Episcopis & sacerdotibus sint hæc iure prohibita. Ludos multi sacerdotes publice exercent, & aleæ frequentius quàm orationi aut lectioni student. Istorum aliqui tam viles sibi sunt, & tam paruam de sua sacerdotali dignitate æstimationem habent, vt non vereatur multi de inferioris ordinis sacerdotibus domibus propriis desertis, tabernas publicas ad cõpotationes exercendas ingredi, & ibidem cum aliis de maiori vini haustu contendere, & victoriam maiorem potum ambire. De castitate illorum non est quod loquamur, cum tam aperta sit omnibus illorum incontinentia, vt si nos velimus tacere, illorum filii clament. Publicas multi ex illis in magnum Christianæ religionis dedecus retinent concubinas, à quorum amplexibus sæpe ad eucharistiæ susceptionem, nec homines nec Deum reuerentes accedunt. Et, vt nihil malitiæ aliquibus illorum desit, ad publica prostibula accedere non verentur. Tam frequens est iam sacerdotum incontinentia, & tam publica, vt si quis illorum castus esse sciatur, quamuis multa alia necessaria illi desint, ob hoc solum sanctus à populo censeatur. Hæc autem omnia vitia arguunt, illos qui talia agunt indignos esse honore sacerdotali. Nec soli seculares sacerdotes sed etiam monachi qui multo arctiori obligatione ad virtutem tenentur, à suo instituto longissime absunt. Multi enim illorum adeo à patribus à quibus instituti sunt degenerarunt, vt ferè nihil quod sibi respondeat professioni habeant, præter exteriores vestes, quibus à cæteris discernuntur. In his autem necessariis est euenire, quod Augustinus ait, nullos videlicet peiores esse quàm qui in religione defecerunt. Et re vera (vt ingenue loquar) quamuis multi ex monachis hodie sint, qui sui instituti regulam quam promiserunt, obseruent, rari tamen ex illis sunt qui non declinauerunt ab eo perfectionis culmine, in quo patres illorum fuere. Ex hac omnium sacerdotum indignitate, tanquam ex potentissima malorum causa multa mala insuper & hæreses, olim orta

Q 4

& nunc, proh dolor, quotidie oriuntur & nutriuntur. **C**
Hic. 10 Nam hoc aperte nos docuit Deus per Hieremiam prophetam, dicens: Quia stulte egerunt pastores, & dominum non quaesierunt, propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Super quem locum Hieronymus hæc quæ sequuntur, ait: Per translationem pastorum atque ouium, Principum culpa & dispersio populi describitur. Quia enim principes stulte egerunt, nec quaesierunt dominum, quem toto debuerant corde perquirere, idcirco & mala venientia non viderunt, siue non intellexerunt dominum, & omnis multitudo Hierusalem huc illucque dispersa est. Hæc Hieronymus. Et iterum eandem sententiam apertius per Ezechielem prophetam Deus docet sic dicens: Facti sunt domui Israël in offendiculum iniquitatis. Quæ verba exponens beatus Gregorius lib. j. pastoralis ca. ij. sic ait: Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quam qui peruersè agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem nanque hunc nemo radarguere præsumit, & id exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis, peccator honoratur. Hæc Gregorius. Nec illorum duntaxat peccatorum quæ ad mores pertinent: sed etiam hæresum multarum fuit causa, malitia & indignitas sacerdotum. Nam Husitarum hæresis initia, enarrans Aeneas Syluius libr. de origine Bohemorum capit. xxxv. ait: Sequebantur Ioannem Hus clericis ferè omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nonnulli doctrina celebres iuncti erant, qui cum in ecclesia consequi dignitatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum censuum his committi, qui quamuis nobilitate præirent, scientia tamen viderentur inferiores. Et capi. xxxvj. referens ea quæ cum Ioanne Hus & Hieronymo de Praga Bohemis, in Constantiensis concilio acta sunt, ait: Steterè in proposito pertinaces Bohemorum animi, neq; victi rationibus, vinci voluere. Se veraces, se sancti euangelij æmulatores, se Christi discipulos esse, Romanam ecclesiam, ceterasque per orbem dispersas, longe à traditionibus apostolorum abiisse, quæ opes ac delicias sectaretur, dominatum in populos, & primos in conuiuuiis accubitus exquirerent, canes, equos a lerent, ecclesiarum

Arum bona quæ Christi pauperibus deberentur, per lasciuam luxuriamque consummerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut sciètes contemnere. Hæc Bohemos dixisse, & in illis ad ignem vsque perseuerasse refert Aeneas Syluius. Ex quibus satis aperte constat, malos sacerdotum mores Husitis ansam hæresis præbuisse, qua ab obedientia Romani pontificis decesserit. Idem hoc nostro seculo Lutheranis contingit, quorum hæreses, indignitas, & scelerata sacerdotum vita tanquam prima mater genuit, & nunc tanquam nutrix eas alit, fuouet & nutrit. Videntes enim nimiam sacerdotum multitudinem, illorū indignitatem, sceleratamque illorum vitam, in sacerdotes, & episcopos, & in Romanum, hoc est, supremum totius ecclesie Pontificem, debacchari cœperunt, & quod in personas iuste forte dicere potuissent, in ipsam sacerdotalem dignitatem, & in Hierarchios illius ordines retorserunt. Tanquam si personæ indignitas & vita quamlibet scelerata vel tantillū posset detrudere sacerdotali dignitati, aut cuius alteri potestati. Si illi rectè sapuissent, pro personarum emendatione, & morum reformatione laborare debuissent, non in vniuersum pontificiam tollere dignitatem. Male quidem medetur qui iugulat. Alioqui si hæc illis sana videntur res pœdia, tollant eadè ratione matrimonia, quia multi coniuges fidem matrimonij non seruant. Tollant omnes rerum publicarum ministros & rectores, quia multi ex illis ministerium suum iniuste exercent. Tollant deniq; sartores, sutores, metallarios, auri fabros, latomos, & reliquos omnes artifices, propterea quòd multi ex illis mille faciunt fraudes, milleque confingunt saepe mendacia. Si has artes prorsus tollere nõ licet, quamuis illarum artifices iniuste eas exercent, multo minus decebat propter sacerdotum aut Pontificum indignitatem & quamlibet sceleratam illorum vitam, dignitatem pontificiam prorsus abrogare, præsertim, cum non ab hominibus: sed à Deo illa instituta sit, ac proinde nõ ex hominum arbitrio: sed ex Dei voluntate pendeat. Sed re vera odio & inuidia episcoporum, præsertim Romani Pontificis ducti, excæcati sunt vt rem non intelligerent: nec modo, etiam si veritas illis aperta sime ostendatur, intelligant. Nã si quid illis pro summi Põtificis aut aliorū episcoporū authoritate obiicitur, cum nesciãt quid vere respondere possunt

sint, statim clamant: Videte pontificis exactiones, cōsiderate episcoporum mores. Expertus quidē loquor, & non quæ ex aliorum relatu didici: sed quæ propriis oculis vidi & auribus meis audiui refero. Et certe difficile est, nisi Deus ipse custodiat, tanta sacerdotum indignitate, & tam scelerata illorum vita existente, christianam religionem esse vbiq̄ue integram. Nam diuina lex, & religio, verusq̄ue Dei cultus, habent quandam cum sacerdotio connexionem, quæ ex Pauli testimonio facile conuinci potest, qui ait: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Si sacerdotium & lex non essent sibi inuicem connexa, quæ obsecro esset hæc Pauli collectio, ex translatione sacerdotij legis translationem inferre? Sed quia Paulus censuit, non posse sacerdotium esse sine lege, nec legem sine sacerdotio, ita vt cuique sacerdotio sua respondeat lex, & religio, & cuique legi siue religioni suum conueniat sacerdotium, ideo visum est illi ex translatione sacerdotij, optime posse colligi translationem legis. Si hæc duo tam connexa & à se inuicem dependentia sunt, eadem ratione & consequentia, ex contemptu & vilij pensione sacerdotij, necessario sequetur legis & religionis cōtemptus. Nam apud omnes orbis terrarum nationes, apud quas aliqua aut vera, aut falsa vnquam religio viguit, tanta fuit semper sacerdotij dignitas, tantæque apud populum sacerdotū æstimatio & reuerentia, quanta ipsius religionis fuit dignitas, æstimatio atque reuerentia: & econtrario. Non est igitur mirum, si his seculis in quibus Christianæ religionis sacerdotium est neglectum, & tam parum æstimatum, vt omnibus passim sine vllis iustis meritis cōferatur, etiam diuina lex diuinusq̄; cultus, ipsa deniq̄; tota christiana religio contemnatur, pessimiq̄; eat. Cum igitur hanc omnium præsentis seculi hæresum potissimam esse radicem constet, qui quis hæresibus occurrere & illas prorsus tollere optat, summe pro viribus suis laborare debet, vt hæc pessima radix euellatur, & sacerdotium suæ dignitati restituitur. Hoc autē facile fiet, si primū tollatur cause, à quibus totus hic sacerdotum contemptus est ortus. Notissimū est sacerdotum contemptum ex nimia illorum multitudine primū: deinde ex ignorantia, postremo ex scelerata illorum vita, esse ortum. Nimia siquidem cuiuslibet rei multitudo contemptum vi-

lipen

A lipensionemque parit: quemadmodum econtrario, cuiuslibet rei raritas pretium æstimationemque gignit. Deinde sacerdotum contemptum auxit magna illorum indignitas multis nominibus manifesta. Quoniam multi propter ætatis defectum, alij ob imprudentiam, alij ob ignorantiam, alij ob sceleratam illorum vitam omnibus manifestam, indigni sunt, qui ad tam sublimem dignitatem fuissent promoti, & inde illorum oritur contemptus. Hac igitur via sacerdotium quod iam in magna vilitate, magnūque contemptum abierat, facile suo pristino restituitur pretio & honori, si nullus ad illum nisi dignus promoveatur. Nullus nisi prouecta iam ætate instituat episcopus aut sacerdos, & qui prudens sit ad tale munus obeundum, & vir doctus qui alios docere valeat, & bonus virtutisque studiosus, qui alios suo exemplo ad virtutem capefendam hortetur. Si tales sint episcopi & sacerdotes, non dubito quin reliquus populus breui ad veram christianæ religionis obseruantiam redibit. Si hæc sacerdotij reformatio fieri negligitur, necesse est vt hi quibus hoc facere incumbit, patienter ferant eiusdem sacerdotij contemptum, & per consequens legis diuinæ & christianæ religionis iacturam.

De sexta hæresum causa que est sacra scripturæ translatio in linguam vulgarem. CAP. VI.

Translationem sacre scripturæ in linguam vulgarem multarum hæresum posse esse causam multarum rationibus multisque irrefragabilibus testimoniis persuadetur, & res ipsa aperte demonstrat. Vt autem hoc aperte probare valeamus, illud ante omnia statuere oportet: primam & potentissimam omnium hæresum radicem esse prauam scripturæ sacre intelligentiam. Nam quia in sacris literis contenta non iuxta catholicam fidei doctrinam: sed iuxta sensum à catholica fide longissime distantem intelligendam esse aliqui putant, ideo suas sententias quatuor catholicæ fidei repugnantes, ac si diuina essent oracula firmissime tuentur. Quia ea quæ sentiuntur testimoniis sacre scripturæ munita, & roborata esse putant, & ideo tam constanti, & firmo animo ea tenent, ac reliqua, quæ vere in sacris literis continentur. Vnde Hilarius in lib. de Trinita

Hilar.
te

te ait: Extiterunt plures, qui cœlestium verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutionem susceperunt aliter interpretantes: quàm distortum virtus postulare. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est, & sensus nō sermo. sic crimen. Hec Hilar. Et beatus Augustinus in lib. 83. quæstionum quæstione 69. ait: Non potest error oriri palliatum nomine christiano: nisi de scripturis non intellectis. Hæc ille. Si ex prava sacræ scripturæ intelligentia hæreses oriuntur, consequens est inde, vt vulgus indoctum sacras scripturas legens magnam indeumat occasionem in varias incidendi hæreses: quoniam legit id, quod minime intelligere potest. Quod autem multa sint in sacris literis, quæ à vulgo minime intelligi possunt: adeo est manifestum, vt nulla egeret probatione, nisi Lutherus & alij eiusdem farinae homines qui notissima alia negare solent, hoc etiam negassent dicentes sacram scripturam præsertim nouum testamentum, esse intellectu facillimam, ita vt ab omnibus intelligi possit, & ob eam causam in eam linguam esse vertendam, in qua possit ab omnibus legi. Lutherum tamen, & quotquot illi in hac parte fauent, pessime errare inde aperte conuincitur: quod multa sunt ad sacræ scripturæ intelligentiam maxime necessaria quibus omnibus constat vulgus indoctum carere. Omnes enim scientiæ naturales, teste Augustino sunt valde necessariae ad veram, & exactam sacræ scripturæ intelligentiam. Nam (vt ille ait lib. 2. de doctrina Christiana. cap. 40.) sicut olim tabernaculum Dei constructum est, Deo præcipiente, ex auro, & argento, quod filij Israel ab Aegyptiis acceperant: sic modo theologiæ structura, ex gentiliū scientiis, quæ velut quoddam illorum argentum & aurum sunt, consurgit. Historiarum variarum cognitionem esse ad verum sacræ scripturæ intellectum consequendum, testatur idem August. qui lib. 2. de doctrina Christiana ostendit aliquos ob solam historiæ ignorantiam circa scripturam sacram errasse. Neque ad solas res leues, & parui momenti, sed ad prima totius Euangelicæ fidei fundamenta stabilienda, est historiæ cognitio necessaria. Primum enim totius Euangelicæ doctrinæ fundamentum est Iesum filium Mariæ virginis fuisse Messiam in lege promissum, & à prophetis prædictum. Pro cuius fidei confirmatione multa ex præcipuis

Augu.

Ex. 35

A puis, quæ possunt ex sacra scriptura afferri testimonia, nequaquam possunt sine historiæ cognitione intelligi. Primum est ex lib. Geneleos, vbi Iacob benedicens filium suum Iudam hæc ait: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat, qui mittendus est. & ipse erit expectatio gentium. Vt autem hæc aduentui Christi in carnem adaptentur, necessarium est scire ex historiis quando fuit ablatum sceptrum de Iuda, & quando defecit Dux de femore eius. Alterum est de prophetia Balam, qui postquam dixit, orituram esse stellam ex Iacob, & consurrecturam virgam de Irael, quæ percuteret Duces Moab, vt tempus, quo hæc prophetia implenda esset, designaret. Hæc dixit: Heu quis victurus est quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum ipsi peribunt. Qui hanc prophetiam in Christo saluatore nostro impletam esse, probare voluerit, oportet vt sciat quando Romani Assyrios superauerint vastauerintque Hebræos. Multo maior historiæ cognitio exigitur pro vera intelligentia prophetiæ Danielis de septuaginta hebdomadis abbreviatis, post quas mox vngendus erat sanctus sanctorum. Qui historiarum est profusus ignarus, vt multi ex vulgo esse solent, nequaquam poterit has, quas diximus prophetias, Christo, de quo illæ prædictæ sunt adaptare. Deinde Augustinus lib. 2. eiusdem operis de doctrina Christiana, cap. 29. docet troporum, & figurarum cognitionem esse profusis ad scripturarum cognitionem necessariam, quæ à grammaticis & rhetoricis petenda est. Ex huius rei ignorantia constat multas posse hæreses oriri, propterea quod figurata loquutio non agnoscitur, & creditur esse non figurata. Ex hac enim radice orta est olim in Aegypto Anthropomorphitarum hæresis, putantium Deum esse corporeum, propterea quod sæpe sacræ literæ Deo membra tribuunt humana. Si enim metaphoræ vim intellexissent, non fuissent illi in talem hæresim lapsi. Et eadem ignorantia prodiit hæresis Cheritis, & aliorum docentium delicias carnis futuras esse in cœlesti beatitudine. Decepti enim sunt hi ex eo, quod Saluator apud Lucam ait: Ego dispono vobis mensam, sicut disposuit mihi pater, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo, Sunt & alia id genus multa in sacris literis, de

Ge. 49.

Nu. 24

Dan. 9

Luc. 22

de quibus omnibus non est possibile hoc loco differere. C
 Certum est plebem indoctam nescire discernere figuratas loquutiones, à non figuratis, & inde necesse est, vt in plurimos labatur errores, si eas sine vlla figura, & sine vlllo tropo intelligere velit. Multa sunt in Euangelis à Christo saluatore nostro, & deinde ab Apostolis in epistolis suis per hyperbolem dicta. Sape vtuntur Apostoli, & Euangelistæ synecdoche figura, quam qui non intellexerit, necesse est vt erret. Nam qui hanc ignorauerit necesse est, vt in tempore mortis, & resurrectionis Christi erret, putans Christum non vere dixisse se futurum in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Eadem ratione deridebit literam Exodi, vbi dicitur, virgam Moyssi deuorasse virgas Magorum. Dicit enim apud se: Qui sit, vt virga, quæ nec os nec dentes, nec gulam, nec ventrem, nec denique sensum habet aliquid deuorare possit? Paulum etiam necessario dicit mendacem, qui ait spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si spiritus sanctus gemere nequit, quomodo poterit gemitibus inenarrabilibus postulare? Vulgaris itaque homo illud legens, & minime intelligens, aut Paulum errasse dicit, aut male de spiritu sancto censebit, putans illum gemere, aut quomodolibet tristari. Sunt aliæ multæ, & frequentissimæ figuræ in sacris literis, pro quarum declaratione extat libellus Bedæ, qui inscribitur de schematibus, & tropis sacræ scripturæ. Sunt præterea multa in sacris codicibus, quæ minime iuxta solam literæ superficiem sunt capienda: sed iuxta mysticum sensum sub ea latentem sunt interpretanda. De his dicit Paulus: Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ: sed spiritus: Litera enim occidit, spiritus est, qui viuificat. Si hæc omnia quis velit, iuxta literam, & non iuxta mysterium reconditum interpretari, non est dubium illum in multas hæreses labi. Talia sunt multa, quæ de Christo prophetæ prædixerunt. Tale est illud, quod Iacob Patriarcha de Christi passione prophetico spiritu prædixit: Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vultus pallium suum. Et illud apud Esaiam. Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: Super solum Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia amodo, & vsque in sempiternum, & regni eius non erit finis.

Mat. 12

Rom. 8

2. Cor. 3

Ge. 49

Esa. 9

A finis. Cum domus Iacob æterna non sit: sed temporalis, dubitare quis merito poterit, quomodo Christus in illa sit regnaturus in æternum, præsertim cum ipse Christus postea dixerit regnum suum non esse ex hoc mundo. Sunt alia multa eiusdem notæ, quæ si iuxta solam literam intelligantur, non est dubium multas inde nasci hæreses, vt puta de regno Christi in hoc mundo, de huius regni perpetuitate. Et non est etiam dubium, quin vulgus indoctum propterea quod mysteria penetrare nescit, omnia hæc putet esse iuxta nudam literam intelligenda, ob quam causam necesse est, vt in multos incidat inextricabiles errores. Rursum sapissime contingit in sacris literis subdita, sine vlla expressione, vnus personæ in aliam personam mutatio, ita vt modo de Christo, qui caput est corporis mystici, loquatur scriptura, & statim sine vlla personæ expressione loquatur de corpore eius, quod est ecclesia, aut de particularibus illius membris, quæ sunt omnes fideles. Quæ omnia si quis eidem tribuere velit, vt puta omnia capiti, aut omnia corpori, aut membris accommodare, sæpe sine manifesta hæresi id facere non potest. Quia sæpe ea, quæ capiti conueniunt, repugnant corpori, & membris eius, & quæ cæterorum membrorum sunt propria sæpe non possunt capiti conuenire. Talia sunt, quæ Oseas propheta de Christo loquens ait: Puer Israel, & dilexi eum, & ex Aegypto vocavi filium meum. Vocauerunt eos, sicut abierunt à facie eorum Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant. Primam horum verborum partem de Christo esse intelligendam, testatur Matthæus, qui illam exponit de Christo ab Aegypto in Iudæam reuertente. Reliqua tamen quamuis sub nomine eiusdem populi Israelitici dicta sint, non possunt Christo conuenire: sed soli corpori illius, siue vero, hoc est, ecclesiæ permittæ quæ bonos, malosque intra se continet. Certum est vulgarem hominem non posse discernere diuersitatem personarum, de quibus quasi de vna illæ literæ contextus loquitur: sed omnia eidem personæ accommodabit, præsertim in Psalmo 21. qui totus est Christo tribuendus, & ferè nulla est in illo pars, quæ possedit eundem Psalmistæ competere. Et Esaias propheta de Christo loquens sub nomine suo. Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me. Ad annunciandum mansuetis misit me,

Oseas.

Matth. 2

Esa. 61

ris homo, & idiota errare in interpretatione sacre scripturę, C
& ex falsa illius intelligentia (vt ex testimoniis Hilarij, & Augustini supra citatis constat) hæreses oriuntur, apertissime conuincitur, translationem sacre scripturę in linguam vulgarem maximam præbere idiotis hominibus hæresum occasionem. Nam illi legētes, quæ minime intelligere possunt, pro suo arbitratu, & non iuxta regulas sanctorum doctorum, quos nunquam legerunt, scripturam sacram interpretantur, & sic in mille incident errores. Et pro hac re plura, quàm vellemus, habemus exempla multarū videlicet hæresum, quæ ab hominibus idiotis suscitatae sunt propterea quòd sacras literas in linguam vulgarem legerunt, & nō intellexerunt. E quibus aliquas in medium proferam, quarum testimonia satis erunt ad rem hanc comprobendam. Albigenes hæretici surrexerunt olim tempore Innocentij Papæ huius nominis tertij, multis & nefandis impliciti erroribus. Sunt autē sic appellati: quia ex comitatu Albigeni prope Tolosam in Gallia orti sunt, qui has hæreses suscitauerunt. Hi omnes fuerunt idiotæ, & quia legebant, quæ nō intelligebant: ideo in plurimos execrandos errores lapsi sunt. Post istos paucis aliquot tractatis annis surrexerunt etiam in Gallia pauperes de Lugduno, à quibus maior harum hæresum pars, quæ nunc ecclesiam oppugnant, originem traxit. Nam Valdo illorum Princeps, à quo nomen sortiti, Valdenses etiam dicti sunt, omnibus suis bonis distractis paupertatem plus iusto dilexit, & quia idiota erat aliquot libros tum sacros, tum etiam ex aliis in linguam vulgarem sibi fecit transferri, quos legens, & non intelligens in pestilentissimos lapsus est errores: quos postea Vuicelista, & deinde Husita turati sunt, & nunc tandem Lutherani tantantur. Post istos eodem serè seculo Begardi, & Beguinae homines omnes idiotæ orti sunt, quorum octo hæreses in concilio Vienenſi sub Clemente quinto damnatae sunt. Deinde successere in Bohemia Thaboritarum, & Orebitarum, & Adamirarum hæreses perniciosissimæ, quarum omnium historiam enarrat Aeneas Syluius in lib. de origine Bohemorum, dicitq; illarū auctores, & tutores fuisse homines idiotas, quanquam non dicit illos habuisse literas sacras in linguam vulgarem translatas, tamen verisimile est illas habuisse: quoniā alias nō patet via quomodo homines idiotæ
illas

A illas suscitare potuissent, aut quomodo illas iam ortas, tot homines suscepissent. Tandem Lutheranorum hæresis, etsi non fuerit ab hac causa orta, constat tamen per illam fuisse dilatatam & vires maiores, vt populum perderet inde sumpsisset. Nam populus legens in sacris codicibus Germanicæ linguæ redditus, ea testimonia, quibus Lutherus suas hæreses probare contendit, facile persuasus est, vt Luthero consentiret. Deinde ex consona omnium sacrorum doctorum sententia docemur, non esse populo rudi tradenda ea mysteria, & profunda, quæ ille intelligere non potest, ne hac occasione labatur in errorem: sed iuxta capacitatem audientium temperadum esse sermonem. Nam Paulus Corinthiis scribens ait: Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritalibus: sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in Christo lac vobis in potum dedi non escam: Nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. Quæ verba interpretans Anselmus in commentariis super epistolas Pauli ait: Non enim audientium animi sunt vltra vires tradendi: sed alta quæque, & eminentia debent multis auditoribus contegi, & vix paucis aperiri, & inchoantibus quidem, vel infirmis non alta, & mystica: sed quædam quæ capere possint, prædicanda sunt, perfectis vero profunda, & mystica sunt dicenda. Hæc Anselmus. Et beatus Chrysoſtomus homilia 51. super Matth. ait: Sicut infantibus esca mutatur secundum ætatem, sic in populo secundum virtutem doctrina temperatur. Hæc ille: Et Origenes homilia vigesima septima super lib. Numer. ait: Sicut in nutrimentis corporis multas paulò ante dedimus differentias, ita & natura rationalis, quæ ratione, & verbo Dei (vt diximus) pascitur, non omnis vno, atque eodem nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus in verbo Dei cibis lactis apertior scilicet & simplicior doctrina, vt de moralibus esse solet, quæ præberi consuevit iis, qui initia habent in diuinis studiis, & prima eruditionis rationalis rudimenta suscipiunt. Hæc Origen. Idem etiam docet multo apertius, atq; vberius beatus Gregor. in moralibus exponens illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Quæ Gregorij verba: quia superius cap. iij. huius lib. à nobis citata sunt: ideo nunc repetere nō fuit opus.

1. Corin. 3

Ansel.

Chrysoſt.

Iob 26

Ex his omnibus testimoniis colligimus populo rudi non esse alta, & profunda mysteria prædicanda, quæ ille intelligere non potest. Et inde apertissime conuincitur sacram scripturam non esse populo rudi, vt ab eo legatur tradendam. Nihil enim refert verbo, an scripto aliquid tradatur: si neutro modo illud intelligere vellet. Si populo rudi non est tradendum verbum illud, quod auditum intelligere non poterit: consequens est, vt eidem populo non sit scriptura illa sacra tradenda, quam certum est illum intelligere non posse. Et certe hæc collectio, & argumentatio adeo (mea sententia) vrget, vt non sit, quod vere illi responderi possit. Nullum enim potest inter verbum, & scripturam dari verum, & evidens discrimen, per quod innotescat, malum esse, vt verbum obscurum, & difficile intellectu populo prædicetur, & e contra bonum esse, vt scriptura obscura, & intellectu difficillima eidem populo legenda tradatur. Et hæc ratio ipsosmet lectores coget, vt si idiotæ sunt, abstineant à lectione illorum lib. sacræ scripturæ, quos intelligere non possunt. Nam hoc ipsum si recte illi intelligere volunt, illis præcipit beatus Petrus dicens, vt rebus intellectu facilissimis sint contenti. Sicut modo geniti infantes (inquit ille) rationales, & sine dolo lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutem. **Nomine lactis claram, & intellectu facilem doctrinam siue illa verbo, siue per scripturam tradatur, significauit, & hanc solum concupiscere, rudibus, & incipientibus præcepit Petrus, vt per illam crescere possint ad salutem. Vt enim doctrina aliqua nomine lactis significetur, nihil refert, an illa scripta sit, an prolata: sed hoc solum considerandum est, an illa sit facilis, an difficilis intellectu. Sacra igitur scriptura in illis locis, vbi difficulter intelligitur, non lac: sed solidus cibus censi debet, & inde sequitur, vt idiotæ, qui illam legerè contendunt, contra præceptum beati Petri agant, qui præcipit illis, vt sint lacte contenti, & fortiores non appetant cibos. Nam dicens illis, vt lac concupiscant, hoc ipso videtur illis præcipere, vt ab aliis solidis cibus abstineant, quoniam (vt Paulus ait) Omnis, qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ: paruulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus eorum: qui pro habitu, & consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni, & mali. Quæ Pauli verba de lectione librorum sacræ**

scripte

A scripturæ esse intelligenda, docet Theophilactus, qui illa in commentariis super Paulum exponens hæc ait: Vt enim est moribus quisque & habitu stabilitus, sic & animi sensus habet in sacris literis exercitatos, ita, vt dogmatum celsitudinem queat, & humilitatem discernere, & sana à corruptis diiudicare. Non enim de vita hoc loco differit. Nam bona discernere quisque valet, nouitque malum esse nequitiam, probam vero virtutem. Aduerte autem quemadmodum exercitatione, & experientia scripturarum sit opus, si nobis, quæ hæresim sapiant & quæ minus, sunt differenda. Neque enim omnibus adhibendæ sunt aures, guttur enim cibus degustat: anima vero probat sermones. Hæc Theophilactus. Est adhuc aliud in verbis Petri considerandum dignum, vbi causam reddens propter quem imperfecti, & infirmi debent sicut modo geniti infantes lac concupiscere. Vt in eo crescatis (inquit ille) in salutem. Quibus verbis aperte innuit, solidum cibum non in salutem: sed in ægritudinem modo genitis infantibus dari. Ex quibus aperte conuincitur, eos, qui sacram scripturam in linguam vulgarem translata populo rudi legendam tradunt, non prospicere salutem animarum populi: sed illarum potius ægritudinem procurare. Quia tradunt illis cibum, qui illarum exuperat vires. Accedit ad hæc omnia, quædam ecclesiæ prohibitio qua laicis hominibus interdicitur, ne de fide catholica quomodolibet disputare audeant. Nam in capit. Quicumque. §. inhiemus. de hæreticis. libro vj. Alexander Papa sub excommunicationis pœna prohibet omnibus laicis personis ne publice, aut priuatim de fide catholica disputare audeant. Et merito quidem hoc inhibuit summus Pontifex: quia perpendit quanti periculi res sit talem disputationem laicis personis sine vllio discrimine permittere. Nam licet sint aliqui laici viri docti, qui bene, & sine fidei periculo possint cum hæreticis disputare, iura tamen, & decreta nunquam de his, quæ raro contingunt: sed semper de his quæ frequentius eueniunt, disponunt. Raro autem contingit, vt vtriusque laici sint de altioribus fidei mysteriis plene edocti, & ad disputandum de illis diferti, & ideo ne laici indocti in disputatione succumbentes sibi ruinæ occasionem assumerent, aut aliis audientibus præberent: merito illis omnibus fuit talis disputatio.

1. Pet. 2.

Hebr. 5

interdicta. Vt autem hoc tam sanctum, & pium decretum id, quod intendit efficere valeat, opus est, vt à laicis idiotis sacra auferatur scriptura, ne eam legentes, de secretioribus fidei mysteriis cum magno religionis periculo eorum quilibet audeat disputare. Qui enim aliquid suis subditis prohibet, nisi illis laqueum parare velit oportet, vt id etiam prohibeat, quod magnam præber agendi prohibitum occasionem. Quanta autem laicis indoctis disputandi de fide præstetur occasio, cum illis in linguam vulgarem translata traditur sacra scriptura, ipsa rerum experientia apertissime docet. Nam in illis prouinciis, in quibus sacra scriptura in linguam vulgarem translata passim omnibus laicis legenda conceditur, vt sunt Gallia, Germania, Italia non solum indoctissimi viri: sed etiã fœminæ passim de fide catholica disputant, & cum doctissimis viris de secretioribus fidei mysteriis contendere non verentur. Quam peruersitatem summopere reprehendit Hieronymus in epist. ad Paulinum quæ est de omnibus sacra scripturæ lib. sic dicens. Quod medicorum est promittunt medici, tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vendicant. Scribimus indocti, doctiq; poemata passim. Hanc garrulus anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc vniuersi præsumunt, lacerant, docent antequam discant. Alij adducto supercilio grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris literis philosophantur. Alij discunt, proh pudor, à fœminis, quod viros doceant. Et ne parum hoc sit, quadam facilitate verborum: imò audacia edisserunt alii quod ipsi non intelligunt. Hæc ille. Et certe id quod Hieronymus suo tempore fieri testatur, & dolet, in multis prouinciis (vt diximus) nunc fieri videmus. Qui abusus nisi citissime ab illis prouinciis tollatur non dubito, quin ille magnam fidei catholicæ dispendium sit præfatis prouinciis allaturus, præsertim cum iam tam magna huius rei initia in his prouinciis videamus, vt iam quasi oriri videamus id malum, quod nunc prædiximus, & timemus. Est adhuc alia arguentissima ratio quæ ecclesiæ præfules cogere deberet: vt translationem sacra scripturæ in linguam vulgarem nullo modo facere aut iam factam euulgari permitterent, ipsius videlicet sacra scripturæ reuerentia, & æstimatio, quam quotidie minui si passim omnibus

Hieronym.

D

A omnibus legenda tradatur nemo est, qui dubitet. Nihil enim est, quod magis alicuius rei precium, & æstimationem augeat, quàm illius raritas, & occultatio, & nihil e contrario magis illa omnia minuit, quàm eiusdem rei multitudo & nimia illius manifestatio. Et hæc est causa (vt omnes sacri doctores docent) propter quas Deus veteris legis cerimonialia mysteria occulta populo esse voluit, & non passim omnibus manifestari, ne ex facili eorum conspectu omnibus vilescerent. Nam ea, quæ in tabernaculo fœderis erant, cum castra mouebantur ab Aaron, & ab his, qui in tabernaculo seruiabant, inuoluebantur, nec videbantur à populo; nec ab his etiam, qui in propriis humeris deferabant. Obuelandi necessitas tunc erat non modica, metus videlicet mortis. Si tanta reuerentia tunc est adhibita vtribræ, multo magis eam decet exhibere corpori, vt sacra scriptura, in qua multo apertius, quàm illis cerimoniis nostræ fidei secretiora mysteria continentur, non passim toti populo legenda tradatur. Alio qui ipsa scriptura quæ esset in maximo pretio ab omnibus habenda, cito erit in contemptum, & vilipendium. Propter hanc causam Greg. septimus huius nominis pontifex scribens Vratislao Bohemorum duci (tunc enim Bohemia non Regem, vt nunc sed Ducem habebat) in quadam epistola, quæ est in lib. vj. epistolarum suarum, noluit illi cedere, vt diuinum officium posset in lingua sclauonica celebrari. Sic enim post aliqua præfatus Grego. in illa epistola ait: Quia vero nobilitas tuâ postulauit, quo secundum sclauonicam linguâ apud vos diuinum celebrare annueremus officium, scias nos huic petitioni tuæ nequaquam posse fauere. Ex hoc nempe sæpe voluentibus placet, non immerito sacra scripturam omnipotenti Deo placuisse quibusdam locis esse occultam, ne si ad liquidum cunctis pateret, forte vilesceret, & subiaceret respectui, aut prauè intellecta à mediocribus in errorem induceret. Neq; enim ad excusationē iuuat, quòd quidam religiosi viri hoc, quod simpliciter populus quærit, patienter tulerunt, seu incorrectum dimiserunt, cum primitiua ecclesia multa dissimulauerit, quæ à sanctis patribus post modum firmata charitate, & religione crescente subtili examinatione correctæ sunt. Vnde ne id fiat, quòd à vestris imprudenter exposcitur autoritate beati Petri in hibemus, réq; ad honorem omni-

Num. 4

Grego. 7

potentis Dei huic vanę temeritati viribus omnibus resistere precipimus. Hactenus Grego. vij. Qui etsi de officio diuino tantummodo loquatur expresse, idem tamen de aliis scripturis diuinis esse dicendum, satis innuit aperte. Et certe necessarium est, vt idem sit de vtroq; dicendum: quoniam maior pars eorum, quę in diuino officio dicuntur, ex sacris codicibus sumpta est, reliqua autem, quę inde non sumuntur, & si sancta sint, & debite reuerenda, nõ sunt tamen maiori reuerentia habenda, quã illa, quę à sacra scriptura assumpta sunt. Et inde apertissime conuincitur, vt si sacra scriptura in linguam vulgare sit transferenda, eadem etiam ratione officium diuinũ sit in lingua vulgari celebrandum. Et si hoc de officio diuino denegatur: prout Greg. vij. denegat: consequens est vt idem etiam sit de sacra scriptura denegandum. Quoniã non minoris æstimationis & precij est sacra scriptura quã ea omnia quę in officio diuino dicuntur, & ideo non minor sacre scripturę quã officio diuino est reuerentia exhibenda vt nõ in ea lingua tradatur in qua passim possit ab omnibus sine vllõ discrimine legi. Et certe valde timendum est, ne si sacra scriptura in linguam vulgarem translata populo rudi tradatur legenda, populus inde insolentior factus petat missam & reliqua officia diuina: in lingua vulgari celebrari, prout nunc apud Lutheranos in Germania fieri scimus. Quod si eis concederetur in magnum cederet, haud dubie, totius christianę religionis contemptum. Præterea Innocentius pontifex huius nominis tertius in quadam epistola quam scripsit vniuersis Christi fidelibus tam in vrbe Metensi quã eius diocęsi constitutis, qui scripturam sacram in Gallicum sermonem sibi transferri fecerant, & ob hanc causam conuenticula occulta faciebant, in quibus homines vulgares eam interpretabantur & docebant, postquam illos de præfatis occultis conuenticulis reprehendit, & aliqua scripturę sacre aperta & clara illis permittit, hæc quę sequuntur ait: Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantum qui ea fideli possunt cõcipere intellectu. Propter quod simplicioribus inquit apostolus: Quasi paruulus in Christo lac potum dedi vobis non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat. Sapientiam loquimur

Innocen.
tertius.

1. Cor. 3

1. Cor. 2

inter

A inter perfectos: inter vos autem nihil iudicavi me scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Tanta est enim diuine scripturę profunditas, vt non solum simplices & illiterati sed etiam prudentes & docti non plene sufficiant ad ipsius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit scriptura. Quia multi defecerunt scrutantes scrutinium. Vnde recte fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia quę montem terigisset, lapidaretur, ne videlicet simplex aliquis & indoctus præsumat ad sublimitatem sacre scripturę pertingere, vel eam aliis prædicare. Scriptum est enim. Altiora te ne quæraris. Propter quod dicit apostolus: Non plus sapere quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hactenus Innocentius tertius. Qui apertissime docet non esse laicis & idiotis plus de scriptura sacra tradendum quàm illi possint intelligere. Denique cum Erasmus. Rotherodamus contrarium huic sententię sæpe docuisset, facultas theologię vniuersitatis Parisiensis illum in hac parte errasse per publicas censuras declarauit. Erasmus siquidem in quadam præfatione super Matthæum dicit hæc verba: Sacras literas cuiuspiam in omnes verti linguas. De qua assertionem vniuersitas Parisiensis suam dedit censuram per hæc verba. Quamuis in quamcunq; linguam vertantur sacre literę: suapte natura sanctę sint & bonę, quanti tamen sit periculi permittere passim lectionem earum in linguam vulgarem traductarum absq; vlla explanatione idiotis & simplicibus eis abudentibus, nec eas pie & humiliter legentibus, quales plurimi nunc reperiuntur, satis indicarunt Valdenses, Albigenes, Turrelupini, qui inde occasione sumpta multos errores disseminauerunt. Quare hac tempestate perfecta hominum malitia, periculosa, ac pernicioosa existit huiusmodi traductio, loquendo de omnibus scripturę libris indifferenter. Nec sicubi paucis esset vilis, propterea temere esset omnibus permittenda. In re nanque ad salutem non necessaria, potius consulendum est multorum profectui ipsam interdicens, quã paucorum vtilitati eam permittendo cum graui multitudinis incõmodo. Vnde & iure damnata est huiusmodi trãslatio. Hactenus censura Parisiensis: Deinde in eadem præfatione in Matthæum, hanc addidit propositionem Erasmus. Exclamant indignum facinus si mulier vel corarius loquatur de sacris literis.

Psal. 63

Ecccl. 3
Rom. 12

De hac etiam propositione suam dedit censuram vniuersitas Parisiensis, sic dicens: Recte perpensa multorum huius temporis impudenti temeritate, indignum facinus existimandum est, quod idiotæ & simplices suo iudicio sacras literas legant in suam linguam conuersas, & de illis differant, aut disceptantes de earum facultatibus tractent. Nec tamen prohibetur per hoc eis conferre inter se de iis quæ in cõcionibus publicis audierunt ad morum correctionem, & ad compunctionis & deuotionis excitationem: vt magis ac magis in ipsis charitas accrescat, humilitas solidetur, atq; opera carnis mortificentur. Hactenus censura vniuersitatis Parisiensis: Scio tamen nonnullos esse qui sibi plus iusto arrogantes, has Parisienses censuras substantent dicentes, articuli Parisienses nõ transeunt montes. Quibus verbis hoc dicere voluit se non esse addictos censuræ Parisiensi, quin liberum sit illis aliter quàm illi censuerant sentire. Fateor quidem nos non iurasse in verba vniuersitatis Parisiensis atq; sub gehennæ pœna ad suscipienda illius decreta minime esse obligatos: hoc tamen non diffiteor, quod etiam nullus sanæ mentis negare poterit, multo pluris æstimandam esse illius vniuersitatis sententiam ad quã ferè centum cõuenere sacræ theologiæ doctores, qui rem plene (vt decebat) longa & exacta discussione examinarunt, quàm alterius cuiusuis doctissimi hominis de eadẽ re iudicium. Et ob hanc causam prudentius quenq; facturum censeo, illorum in hac parte amplecti sententiam quàm tot viris doctissimis spreto, suæ tantum velle inniti prudentiæ.

Respondetur obiectionibus quæ sunt ab ijs qui contendunt sacram scripturam esse in linguam vulgarem transferendam.

CAP. VII.

Qui sententiam aliquam tutari, & illam firmo veritatis robore constantem esse, aliis palàm facere cupit, non satis est illi rationes aliquot quibus illam persuadeat proferre: sed opus est vt etiam his quæ contra illam obiiciuntur respondeat. Quod si recte (vt oportet) fecerit, tanto fortius veritatem sententiæ quã tueretur confirmabit, quanto ea quæ contra illam obiiciuntur nullius prorsus roboris esse apertius ostenderit. Vix enim est aliqua tam certa & aperta

A aperta veritas de his quæ ad fidem aut mores spectant, cui hostes desint qui illam multis variisque argumentationibus oppugnare conentur. Nam pater ille mendacij, qui (vt *Ioan. 8* saluator noster ait) in veritate non stetit: sed ab humana conditionis initio mendax fuit, tam exosam habuit veritatem, & bello irreconciliabili adco illam insectatur, vt semper milites contra illam perquirat & variis illos argumentationibus armet, quibus illi veritatem oppugnare possint. Hoc enim, & aliis in rebus & in hac de qua in præcedenti capitulo differuimus, ipsa experientia docente verum esse cognoscimus. Nam etsi re ipsa compertum sit malum esse sacram scripturam in linguam vulgarem transferri, vt à populo rudi possit sine vilo discrimine legi, nõ desunt tamen etiam Christiani & catholici viri qui hoc bonum esse contendunt & varias pro hac re proferant rationes quibus Lutheri, Erasmiq; in hac parte sententiã persuadere conentur. Quibus omnibus sigillatim respondere decreui vt ostensa illarum omnium debilitate, vel inde nostræ sententiæ veritas clarior & firmior appareat. Primo quidam obiiciunt nobis defectum pabuli spiritualis, hoc est verbi Dei quem totus populus Christianus non sine magno suo incommodo patitur. Nam pastores animarum quibus Deus præcepit vt oves suas scientia & doctrina pascant, aut docere nesciunt, aut id facere negligunt. Cum igitur pastores tam desides sint vt oves, hoc est, animas, suæ curæ commissas verbo Dei pascere contemnunt, necessarium aut saltem expediens esse videtur aliquibus, sacram scripturam in linguam vulgarem traductam populo præberi, vt in ea populus legens cibum animæ suæ capiat ne ille inedia pereat, aut summe periclitetur. Huic obiectioni nos respondemus fatentes peissimam esse pastorum in hac parte negligentiam qui oves, hoc est, animas illis commissas tam segniter curant, vt balantes & pabulum verbi Dei petentes negligant: & quamuis illas fame perire intelligant, nequaquam illarum miseræ necessitati compatiuntur. Nam & hanc pastorum desidiam supra cap. ij. huius libri ostendimus: & quantum in nobis fuit super illarum miseria doluimus. Huic igitur tantæ verbi Dei penuriæ subuenire oportet, non tamen ideo dandus est omnibus omnis cibus: sed ille solus qui est cuiq; necessarius, & qui nullum poterit sumentis damnum inferre: sed potius contra

636 DE IVSTA HAERET. PVNIT.

contra poterit illum ad vitam spiritualement nutriendam & fouendam iuuare. Nam (vt ex his, quæ proxime præce. cap. ex Origene & Chrystosomo & Anselmo citauimus, constat) iuxta qualitatem eorum qui sunt docendi temperanda est doctrina, siue vlla verbo siue scripto tradatur. Sicut enim infanti quantumlibet esurienti non est tradendus cibus durus quem ille cõminuere non possit, aut fortis quem virtute sua digerere non valeat, ita non sunt auditores aut lectores supra vires instruendi: sed illa tantum sunt illis tradenda quæ capere & intelligere possunt. Ob quam causam ego bonam esse existimo vt in qualibet orbis Christiani prouincia aliquis haberetur in lingua vulgari illius prouinciæ catholicismus, qui breui quadã & aperta methodo optime explicaret omnia quæ ad fidem catholicã & mores Christianos pertinent, vt inde populus vel lectione sua disceret ea quæ sunt illi ad vitam æternã assequendam necessaria. Nec indignum facinus esse censerem, si etiam populo in lingua vulgari traderetur illæ Euangeliorum partes quæ per anni circulum dominicis diebus & aliis festis sancta mater ecclesia in missarũ sacrificiis dicenda proponit. Hac tamen conditione, hoc licitum esse puto, vt Euangeliorum illorum in linguam vulgare translatio sit prius per viros doctos & catholicos recte (vt decet) ad vltimũ vsque verbum examinata, ne ex praua translatione aliquis possit legentibus subreperere error. Nam multos scio in variis prouinciis seminatos errores ex literis sacris perperam & infideliter in linguam vulgarem versis. Deinde hæc ipsa Euangelia nõ sunt illis nuda tradenda: sed adhibere illis oportet aliquam breuem & claram expositionẽ quæ nodos Euangeliorum si qui occurrerint dissoluat, & locos obscuros fideliter & apertissime explicet, vt omnis dubitatio quæ idiotæ lectori ex litera suboriri possit per illam expositionem tollatur. In rebus apertis & quæ ad mores cõducere possunt prout libenter, spatietur & excurrat: in rebus vero difficilibus & minime necessariis breuiter & succincte agat. Et hæc satis erunt, vt populus inde pasci possit, & scire ea, quæ ad vitam æternam assequendam sunt necessaria. De epistolis vero Pauli apostoli non idem mihi licere videtur: quoniam (vt beatus

2. Petr. 3

Petrus ait) multa sunt in illis intellectu difficilia. De Apocalypsi vero Ioannis apostoli, non video quo pacto possit in linguam

A linguam vulgarem translata populo tradi, cum viri doctissimi circa illius intelligentiam sæpe ob illius occulta mysteria hallucinentur. Testamentum autem vetus constantissime assero non esse in linguã vulgarem transferendum vt populo rudi legẽdum tradatur: quia hæc ipsa traditio nulli populi necessitati: sed soli illius curiositati deseruire potest. Nam ea quæ ad fidem & mores spectant, & ad beatitudinem adipiscendam sunt necessaria, multo apertius & vberius sunt in nouo testamento expressa quàm in veteri, reliqua vero quæ ad iudicia & ceremonias in illa veteri lege pertinebãt, omnia sunt per Christi mortem abrogata. Quo fit vt veteris testamẽti lectio populo rudi & idiotæ ad nullam possit seruire necessitatem: sed ad solam curiositatem. Ex qua lectione cum multarum possit populus hæresum occasionem sumere, legens id quod minime intelligere valet, merito dicimus hanc ipsam veteris testamẽti lectionem non esse populo rudi permittendam, præsertim cum non sit illi ad vitam æternam assequendam necessaria.

Secundo sic argumentantur, vt probent sacras literas in linguã vulgarem esse tradendas. Sacra scriptura toti populo prædicatur, pari igitur ratione poterit illi tradi legenda. Nam parũ refert an verbo an scripto illa populo tradatur. Huic argumentationi facillime respondere quisq; poterit per ea quæ in responsione ad proxime præcedentẽ obiectionem diximus. Et vt clarius pateat quàm parũ hæc argumentatio vrgeat, in eos ipsos, qui illam cõtra nos mouent, retorquere illam decreui. Scriptura sacra pro ea tantum parte licite potest in linguã vulgarem transferri, vt populo legenda tradatur, quæ licite possit eidem populo verbo prædicari. Non sunt autem omnia quæ in sacra scriptura continentur, populo rudi prædicanda vt testimoniis Originis, Chrystosomi, Gregorij, Anselmi præcedenti capitulo probauimus. Et inde euidentissime colligitur nõ omnia quæ in sacra scriptura continentur esse in linguã vulgarem transferenda, vt populo rudi sine vllò discrimine legẽda tradantur.

Tertio nobis obiiciunt sacrarum literarum bonitatem, quæ (vt illi sentiunt) aperte conuincit literas ipsas non esse populo denegandas. Iniustum enim est (vt illi aiunt) ea quæ bona sunt in vniuersum populo denegare. Huic obiectioni nos respondemus multa esse quæ absolute & in se confide-

rata

rata bona & vtilia sunt, quæ tamen ad vnum aliquem particularem relata, illi non bona: sed mala, nõ commoda: sed incommoda esse noscuntur. Bonum quidem est homicidas, sicarios, adulteros, fures, maleficos, & reliquos id genus homines punire. At homini priuato qui gladij potestatem non habet, non est bonum huiusmodi homines quamuis sceleratissimos punire. Homo enim priuatus non est Dei minister vindex in iram ei, qui malum agit: & ideo nec occidendi nec alio modo puniendi potestatem habet. Omnis enim potestas (vt ait Paulus) à Deo est, vnde sequitur vt potestas quæ à Deo non est tyrannis potius quàm potestas dicenda sit. Priuato igitur homini & hac potestate carenti qui sceleratum hominẽ puniret, merito dici posset id quod Paulus ait: Tu quis es qui iudicas seruum alienum? Multi etiam sunt cibi optimi & corporis naturæ maxime conuenientes, vt sunt capones, perdices, vituli, hædi, arietes, qui tamen infantibus nondum ablactatis boni non sunt, propterea quod virtus puerorum tenuis illos concoquere non valet. Bonus quidem est gladius propter multas bonas operationes suas quibus humanæ seruit naturæ, præsertim in diuisione earum rerum quibus homo vesti solet, quæ sine gladio vix diuidi possunt, vt sint esui apta. Est etiã gladius ad punitionem malorum bonus. Nam ob hanc causam dicit Paulus non sine causa gladium portat. Non tamen est huiusmodi gladius pueris bonus, propterea quod illi nescientes illo vti sibi ipsi facile nocere possunt, nec est etiam dementibus & furiosis bonus, quia illi furia agitati multis per gladium mortem inferre possunt. Ad hunc modum de sacris literis dicendum esse censeo. Nam & si illæ in quancunque linguam vertantur, bonæ & sanctæ sint, hominibus tamẽ idiotis, & rudibus & qui malis moribus sunt imbuti bonæ non sunt, quia cum multa in illis sint intellectu difficillima, certum est illas non posse à talibus hominibus intelligi: sed quisque illorum iuxta id quod diligit intellectu obediẽte voluntati, sacras interpretabitur scripturas, & iuxta illum sensum intelligendas esse pertinacissime contendet. Sicut gladius in manu pueri aut furiosi, ita sacra litera in manibus hominis idiotæ præsertim male morigerati mihi esse videntur.

Quarto loco nobis obiiciunt multorum bonorum hominum

A miuum profectum, qui sacras literas in linguam vulgarem verbas legentes, non modicam inde vtilitatem hauserunt, quotidie in melius per illas ad salutem animæ proficentes. Quod cum re ipsa compertum sit, vnde colligere volunt, vt propter illos qui scripturis sacris abutuntur, bonis & humilibus qui ex illis proficere possent, non sint illæ prorsus denegandæ: sed potius econtrario ne tollatur bonorum profectus, expediret eas omnibus cõcedere. Hæc argumentatio nullius prorsus est roboris, & ex mera procedit ignorantia. Nam vt argumentatio illa alicuius esset momenti, hoc oportebat prius assumere, quod in omnibus rebus sine vilo prorsus illarum discrimine semper aliquorum paucorum profectus sit potius inspiciedus, quàm vt euitetur aliorum multorum incommodum. Alioqui enim si hæc vniuersalis propositio ab illa argumentatione tollatur, nihil per illam colligi poterit. Hęc autẽ vniuersalis propositio quantum à veritate absit, nemo est qui non videat. Quoniam etsi res ad salutem animæ necessarias nullus omittere debeat, vt euitet per hoc aliorum multorũ damnum, tamen ex concordia omnium theologorum sententia, res quæ ad salutem animæ non sunt necessariæ, quisq; tenetur omittere vt per hoc euitet damnũ spirituale quod illæ aliis inferre possent. Nam Alexander de Ales in ij. parte suæ summæ theologiæ quæst. clxxxix. membro vj. dicit omnem hominem esse obligatum ad dimittendum quancunq; rem quantumlibet bonam si nõ est ad salutem animæ suæ necessaria, vt euitet scandalum quod proueniet in proximo ex illius infirmitate, aut ignorantia. Idem docet beatus Thomas secunda secundæ quæstione quadragesima tertia, articulo vij. Eidem sententiæ subscribit Richardus de media villa in quarto sententiæ distinct. xxxviij. articulo. x. Videamus igitur an sit cuiusq; vulgari & priuato homini res ad salutem animæ eius necessaria legere sacras literas. Nullum puto esse adeo insipientem, vt hæc necessitatem omnibus imponere velit. Nam sic senties omnes rusticos & omnes qui prorsus literas ignoratẽ damnaret. Si res hæc nõ est sic omnibus necessaria: ergo quilibet homo bonus, ex plebe quãuis magnũ ex traductione sacrarũ literarũ in linguam vulgarem profectum hauriret, tenetur velle vt sacra litera in linguam vulgarem non transferantur, & ab illarum lectione abstinere, si conspici-

spicit alios multos ex illarum translatione & lectione scan-
dalum animarum suarum sumere. Si quisq; in re hac salu-
tem animæ suæ non necessaria tenetur suum postponere
profectum, vt per hoc euitet spirituale proximi nocumen-
tum, aperte colligitur inde, vt is cui totius populi modera-
tio incumbit, possit iuste imò teneatur impedire parti-
cularem aliquorum profectum talem traductionem in lin-
guam vulgarem prohibendo, vt per talem prohibitionem
euitet spirituale nocumentum quod multis aliis ex tali
translatione prouenire posset. Deinde considerandum est
etiam quod multorum commodum semper est præferen-
dum paucorum vtilitati. Constat autem multo plures esse
illos quibus translatio sacræ scripturæ in linguam vulgarem
nocere potest, quàm sint illi qui ex ea proficiunt. Stultorum
siquidem multo maior est numerus quàm prudentium, &
peccatorum etiã maior numerus quàm iustorum. Conse-
quens igitur est vt potius consulendum sit multorũ com-
modis huiusmodi traductione sacræ scripturæ in linguam
vulgarem prohibèdo, quàm paucorũ profectui eam omni-
bus sine vllò discrimine cum multorum incommodo per-
mittendo. Quinto loco obiiciunt hæreticorum multitudi-
nem intra ecclesiam nunc existentium qui viros catholicos &
fideles quotidie variis rationibus oppugnant, & viros sim-
plices & idioras diuersis argumentationibus fallacissimisq;
suasionibus ad se trahere nituntur. Ex quo loco hi qui par-
tem oppositam tuentur, colligere volunt, vt saltem hoc mise-
ro tempore in quo tanta est hæreticorũ inundatio, bonum
sit imò necessarium sacram scripturam in linguam vulga-
rem vertere, vt populus ipsas literas legens inde discat quid
hæreticis respondere possit. Hæc argumentatio tam par-
um nos vrget, vt fortius nos contra eos illam retorquere
possimus his verbis. Non est bonum vt populus habeat
scripturam sacram in linguam vulgarem translata ne in
illa legens arma indeumat quibus possit cum hæreticis
de fide certare. Nam (vt proxime præcedenti cap. diximus)
huiusmodi disputatio est laicis & vulgaribus hominibus à
iure interdicta in cap. Quicunque. §. Inhib. de hæretic. libro
sexto. Si illis disputatio de fide interdicitur, iustum est vt
non permittatur illis id quod maximam poterit disputatio-
nis occasionem præbere. Ne igitur totus sine discrimine
populus

A populus cum hæreticis possit de fide certare, necessarium
est vt sacra scriptura ex qua disputationis arma sumenda
sunt, ab illo prorsus tollatur. Sexto & vltimo loco contra
nos sic argumentantur. Scriptura sacra olim fuit tradita in
lingua vulgari. Nam linguam hebræam in qua testamen-
tum vetus conditum est, omnis populus Hebræus cui soli
lex illa data est, optime intelligebat; quoniam lingua illa
erat qua totus ille populus tunc utebatur. Lingua etiã Gra-
ca, in qua totum testamentum nouum, præter Euangelium
Matthæi & epistolam ad Hebræos scriptum est, vulgaris
tunc erat, quippe quam omnes ex vulgo intelligebant. Si
tunc in eis linguis sacræ literæ traditæ sunt, in quibus ab
omni populo possent legi & intelligi, videtur iis qui oppo-
sitam partem tuentur, inde euidenter colligi, iustum esse imò
necessarium vt cuique populo in ea lingua sacræ literæ tra-
dantur in qua possit illas legere & intelligere. Hanc argu-
mentationem tanti faciunt nostri aduersarij, vt per illam
solum de nobis se triumphare putent. Sed nos Deo adiuto-
re ostendemus illam nihilo plus roboris habere quàm re-
liquarum omnium illorum argumentationes. Si hæc argumen-
tatio aliquam vim haberet, eodem argumentationis modo
probaretur non esse lege naturæ prohibitum vt aliquis so-
rorem suam sibi matrimonio copularet. Nam cum genus
humanum à Deo conditum est, tale ab illo factum est, vt
viri sorores suas in coniuges acciperent. Cain enim so-
rem suam in coniugem accepit. Si in tali statu à Deo con-
ditum est genus humanum, in quo illi hoc non solum lice-
bat, sed facere fuit necessarium: ergo idem etiam nunc ho-
minibus licebit, præsertim his qui non sunt ad leges eccle-
siæ adstricti, vt sunt Pagani, & Sarraceni, & Iudæi. His enim
omnia illa matrimonia sunt licita quæ lege naturæ non
sunt prohibita. Si quis autem concedat tale matrimonium
fratris cum sorore esse legitimum inter Paganos, oportet
illum fateri, vt si aliquis Paganus qui cum sorore sua
matrimonium contraxerat, ad fidem catholicam conuer-
teretur non sit ab eadem sorore per matrimonij dissolu-
tionem postea separandus. Quoniam matrimonium quod
semel legitimo scedere fuit contractum, non potest ab ec-
clesia dissolui. Nam ipse Deus hoc illi prohibuit dicens;
Quos Deus coniungit, homo non separet. Ecclesia tamen

Matt. 19

huiusmodi matrimonia ante baptismum contracta, postea C
baptismo suscepto dissoluenda esse censet, vt patet in cap.
Gaudemus, de diuortio. In illo enim cap. Pontifex decer-
nit vt infideles ad fidem catholicam conuersi in solis illis
matrimonii manere permittatur, quæ in secundo aut ter-
tio gradu ante conuersionem suam illi contraxerant. Si
quis autem quærat quare matrimonium fratris cum sore-
re sit nunc, omni lege humana seclusa detestabile, quod
tamen olim quando Deus genus humanum instituit, fuit
licitum: huic quæstioni respondet beatus Augustinus, libr.
Augst. xv. de ciuitate Dei, cap. xvj. sic inquit: Cum genus huma-
num post primam copulam viri facti ex puluere, & coniun-
gis eius ex viri latere, marium sceminarumq; coniunctio-
ne opus haberet, vt gignendo multiplicaretur, nec essent
vlli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri so-
rores suas coniuges acceperunt. Quod profecto quanto est
damnabilius religione prohibente, tanto postea factum est
per quæ docet, alias à sororibus accipiendas esse vxores,
postea subdit. Sed vnde hoc fieret tunc non erat, quando ni-
si fratres & sorores ex illis duobus primis, nulli homines D
erant. Fieri ergo debuit quando potuit, vt existente copia
vnde ducerent vxores quæ non erant iam sorores, & non
solum illud vt fieret nulla necessitas esset, verum etiam si
fieret nefas esset. Hæc August. Ad eundem modum nos
etiam respondemus superiori argumentationi nobis obie-
ctæ, pro translatione sacræ scripturæ in linguam vulgarem.
Quando sacra scriptura condita fuit, in lingua vulgari fuit
tradita: quia non erat tunc alia lingua in populo illo in qua
tradi posset. Nam etsi post constructionem turris Babylo-
nis, linguæ fuerint iuxta diuersitatem prouinciarum diui-
sæ, non tamen fuit in eodem populo diuersitas linguarum,
ita vt altera esset vulgaris quam totus populus intelligen-
ret, & qua totus populus vteretur, altera esset quam soli vi-
ri docti intelligerent. Hæc enim lingua Latina, quæ nunc
arte à paucis discitur (vt doctorum virorum concursus tenet
sententia) olim toti populo Romano erat communis, nec
alia tunc populus ille utebatur. Sed quia populus ille variis
imperauit prouinciis, quibus omnibus suam curauit trade-
re linguam, & variè etiam nationes Italiam postea occupa-
runt;

A runt: ex harum missione linguarum, illa Romanæ linguæ
puritas & proprietas paulatim corrumpi cœpit, & ex tali
corruptione diuersæ emerferunt apud Latinos populos lin-
guæ: quæ omnes ab illa antiqua lingua Latina quæ olim
erat populo communis, & nunc arte discitur, longissime di-
stant. Idem etiam contigit populis Græcis, quibus omni-
bus olim notus erat ille Græcicus sermo, qui nunc arte
à paucis discitur, à quo longe distat sermo ille quo nunc
Græcorum populi vtuntur. Tunc igitur datum fuit testa-
mentum nouum in lingua vulgari, quia nulla erat tunc
in eodem populo linguarum distinctio, ita vt altera toti po-
pulo esset communis, altera solis viris doctis esset nota.
Sacram ergo scripturam tradi in lingua vulgari (vt Augu-
stinus de matrimonio inter fratres contracto dicit) quanto
est antiquius necessitate compellente, tanto postea factum
est damnabilius, experientia ipsa docente. Si quis autem
obiiciat Deum potuisse tunc aliam condere linguam, quæ
solis viris doctis esset nota, in qua sacram traderet scriptu-
ram, vt non esset toti populo communis, fateor Deum hoc
potuisse: sed cur non fecerit, non est nostrum inquirere.
B Nam alias idem etiam posset obiici contra Augustini sen-
tentiam de matrimonio fratris cum sorore, quod ille olim
necessitate cogente licitum esse dixit: cum tamen illud mo-
do dicat esse damnatum. Poterat enim Deus à principio a-
lium marem & aliam sceminam procreare præter Adam
& Euam, qui filios generarent quos filia Adam acciperent
maritos, & filias quas filij Adam acciperent vxores. Quo
facto nulla fratres compelleret necessitas vt sorores suas
acciperent vxores. Quis tamen de hac re Deum reprehende-
dere audebit, aut illum interrogare cur ita fecerit? Iustius
quidem est vt humiliter & reuerenter quisq; fateatur igno-
rantiam suam, & dicat cum propheta, iudicia Dei esse aby-
sum multam. Sed hac dimissa præfatæ argumentationis
principalis responsione, aliter adhuc eidem argumentatio-
ni respondere decreui: vt vel inde palam omnibus fiat de-
bilissimam esse argumentationem illam per quam aduer-
sarij nostri de nobis triumphare se putant. Fateor scriptu-
ram sacram in ea lingua primum conditam esse quæ tunc
erat vulgaris & materna. Ipsa tamen scriptura non omni-
bus patebat, vt ab omnibus sine villo discrimine legi posset;

sed soli sacerdotes & legisperiti eam apud se tenebāt, Nam **C**
 (vt habetur in Deuteronomio) postquam scripsit Moyses
 verba legis in volumine atque compleuit, præcepit leuitis
 qui portabant arcam fœderis domini dicens: Tollite librū
 fœderis & ponite eum in latere arçæ fœderis domini Dei
 vestri: vt sit ibi contra re in testimonium. Et certe non est
 credendum literas sacræ esse tunc omnibus tam commu-
 nes vt modo sunt, quod vel ex eo facile cōiungi potest quod
 in quarto libro Regum, tempore Iosifæ Regis contigisse sa-
 cra narrat historia. Nam vigesimosecundo illius libri ca-
 pite refertur, Helchiam sacerdotem inuenisse librum legis
 in domo Domini, quæ per Saphan Scribam idem sacerdos
 misit ad Regem Iosiam. Hunc autem librum legis cum le-
 gisset Saphan coram Rege, & audisset Rex verba libri le-
 gis Domini, scidit vestimenta sua: quia videlicet libro legis
 audito apertissime conspexit nihil eorum, quæ Deus in le-
 ge sua præceperat obseruari. Hoc autem Rex non bene in-
 telligebat antequam liber legis inueniretur ab Helchia sa-
 cerdote: propterea quòd non erat liber alius, per quem Rex
 fidelissimus & sanctissimus de lege Domini doceri potuis-
 set. Si liber legis, hoc est, Pentateuchus tunc esset toti popu-
 lo communis: ita vt quilibet vulgaris homo illum penes se
 habere posset, vix contingere potuisset, vt liber legis apud
 omnes, etiam apud Regem periret, & nemo esset, qui illum
 haberet, aut de illo rationem reddere posset. Sed quia soli
 sacerdotes Leuitici generis, & scribæ totam Domini legem
 penes se habebant, inde factum est, vt sacerdotibus, & scri-
 bis à vero Dei cultu ad idololatriam deficientibus, & le-
 gem Domini contemnentibus liber legis nullibi inueni-
 retur; nisi in templo Domini, in eo forte loco vbi Moyses
 illum reponi mandauerat Epistolas Pauli, quas ad ciuita-
 tes ille scripsit, credendum est illos non toti populo: sed epi-
 scopo soli, & clero illius ciuitatis datas esse, vt illi postea po-
 pulo manifestarent ea, quæ Paulus illis per epistolas sug-
 gesserat. Hoc autem vel ex eo facile conijci potest, quòd
 ipse Paulus in priori ad Thessalonicenses epistola, capite
 vltimo ait: Adiuuro vos (inquit ille) per Dominum, vt epi-
 stola hæc legatur coram omnibus fratribus. Si epistola to-
 ti populo dabatur, quos ergo Paulus adiurat? Episcopum
 certe, & clerum, cui illa debatur, adiurat, vt illam coram
 omnibus

Dmt. 31

D

2. Thess. 5

A omnibus fratribus, hoc est coram omnibus Christianis,
 qui in illo populo erant, legeretur. Verum hoc speciale fuit
 in hac epistola, vt coram omnibus illam legi præceperit:
 quoniam quæ in illa scripsit Paulus clarissima erant, & quæ
 ab omnibus intelligi poterant. De epistolis ad Romanos,
 & ad Galatas, & ad Hebræos nihil tale præcepit Paulus, vt
 coram omnibus legerentur: quia multa in illis difficilia
 erant, quæ non nisi à viris doctis intelligi poterant. Si pro-
 certo, & indubitato habuisset Paulus epistolas suas, quas ad
 ciuitates mittebat, esse coram toto populo legendas; non
 erat opus, vt speciale de hac re daret Thessalonicensibus
 mandatum. Sed quia optime ille nouerat epistolas illas,
 quæ ad ciuitates mittuntur, solis ciuitatum Principibus
 solitas esse dari: ideo speciale de illa voluit facere manda-
 tum, vt coram omnibus legeretur. Deinde & si scriptura fa-
 era tunc per omnium manus, vt nunc volitaret: non tamen
 adeo populus de illius intelligentia tunc præsumebat, vt
 nunc: neque tam temere, & procaciter de illa populus dis-
 putare audebat: sed plebs à sacerdotibus docebatur iuxta
 id, quod dominus per Malachiam prophetam ait: Labia **Malac. 2**
 sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ma-
 nu eius: quia angelus domini exercituum est. Si dubitatio
 aliqua oriebatur, sacerdotes interrogare oportebat quo-
 rum responsis omnes obedire tenebantur, iuxta præceptum
 domini quod de hac re per Moysen in Deuteronomio de-
 derat. Nunc vero procaci temeritate populus sacræ scriptu-
 ræ intelligentiam sibi vendicat, & de illa cum doctissimis
 viris contendere non veretur. Et ob hanc causam, & si olim
 sacras literas toti populo traditas esse constaret, vt à quoli-
 bet vulgari homine sine vilo discrimine legi possent, quod
 ergo constantissime nego, nunc tamen aliter fieri expedi-
 ret, propter impudentem populi temeritatem, atque arro-
 gantiam. Multa enim scimus olim fuisse licita, quæ nunc
 minime expediunt, & si quis ea nunc facere tentaret, non
 solum, vt cunctus malus, sed impius, & infidelis censeretur.
 Olim enim corpus domini dabatur cuique petenti in ma-
 nus, quod quisque secum domum portabat, vt cum ei libuis-
 set domi suæ accipere posset. Quæ res ex lib. 6. hist. eccle-
 siasticæ Eusebij, cap. xxxij. facillime colligi potest. Quod
 tamen olim licuit, hoc seculo facere non expediret: quia

Deut. 17

experientia docente merito timetur, vt aliqui sint, qui tractent indigne, & ad magicas artes abutantur. Non igitur omnia, quæ olim licuisse constat, nunc licere, aut expedire est necesse. Non est igitur consequens, vt literæ sacræ in linguam vulgarem translatae nunc populo legendæ tradantur, quamuis illas olim in lingua vulgari toti populo traditas esse constaret. Hæc sunt quæ contra nostram sententiam ab aliquibus obiici intelligo, quibus omnibus abunde satis respondisse me puto. Cætera vero si quæ sunt, indigna esse opinor, vt in illarum responsione tempus teramus, & cartas impleamus.

De vltima hæresum causa, quæ est assidua, & incauta in libris gentiliū hominū lectio.

CAP. VIII.

VLtima se mihi iam offert (ex his, quas Principes facile tollere possunt) hæresum causa: quæ est assidua, & indiscreta, siue incauta lectio librorum hominum gentiliū, præsertim si à teneris annis quis illorum lectioni studuit, & totam in illis expendit operam. Nam quòd hæc res sit potens ad hæreses varias procreandas, inde constare potest, quòd quicquid ad christianam spectat religionem, siue ad mores, siue ad credendorum fidem referatur, id totum apud gentiles authores reiicitur, & deridetur. Quoniam & si eorum aliquis virtutes doceant, hi tamen, qui rarissimi apud illos sunt, ea firmissime sentiunt, & totis viribus persuadere conantur, quæ cum fide catholica velut ex diametro pugnant. Et circa ipsarum virtutum, quarum se amatores profitentur, doctrinam præstandam his, quos pro miraculo ipsa gentilitas suspicit, & quasi sapientiarum fontes veneratur, miserime errarunt, ea docentes, quæ iuxta veritatem euangelicam ab assuetudine felicitatis aternæ, quam illi cæcipientes quærebant, omnino auertunt. Multi enim ex illis virtutes, & hominis vltimam felicitatem ex suo affectu statuerunt, id docentes esse virtutem, & felicitatem, quod ardentissime appetebant. Nam Epicurus pecora imitari volens, bonorum omnium finem dixit esse voluptatem, hac sola ratione ductus, quod illam solam (vt ille ait) appetant belluæ. Alij diuitias, alij honores

A honores, summum bonum esse dixerunt. Aristoteles, quem tota recentium philosophorum schola tanquam magistrum recepit: etsi multo melius, quam illi sapuit, non parum tamen hac in parte errauit. Nam licet felicitatem ille in cognitione constituit, hanc tamen in præsentī vita dicit habendam, nihil alteri vitæ relinquens, in qua nullam putat esse operationem. Qua in re adeo errauit, vt Paulus censeat nos miserabiliores omnibus hominibus, si in hac tantum vita felicitatem assequi speramus. Quis enim non videt neminem sine miseria aliqua, aut indigentia, aut infelicitate in hac vita vnquam vixisse, aut viuere posse? Ad eum, qui miseriam patitur, aut aliquo indigere bono, Aristoteles pluribus in locis fatetur non esse felicem. Et inde argumentationem colligentes facile Aristo. suo ipsius gladio configemus, probantes neminem in hac vita posse esse felicem, ac proinde supremam felicitatem non in hac vita: sed in alia esse expectandam. Sic enim argumentari possumus. Felicitatē omnes appetunt: est ergo naturalis hic appetitus, & inde sequitur talem appetitum non esse inanem, & frustra. Nulli autem (vt res ipsa docet) in hac vita, quam constat esse mille miseriis, plenā felicitatem assequuntur: in alia igitur vita est illa speranda. Deinde multa ad felicitatem pertinere dixit, quæ ad illam minime spectant, vt sunt nobilitas, diuitiarum boni liberi, senectus, cōmoditas, & corporis bona, vt sanitas, pulchritudo, vires, proceritas, robur ad certandū, gloria, honor, prosperitas, potentia, & fortuna. Hæc autem omnia (vt sacre nos docent literæ à vera illa, & plena, quam speramus) felicitate longissime absunt. Et si hic philosophorum omnium maximum tam misere circa felicitatem errauit, quid de aliis multo minoribus sperandum erit? Ideo merito Salomon de philosophis loquens ait: Labor stultorum affliget eos, qui nesciūt in vrbem pergere. Quæ verba interpretans Hieronymus in cōmentariis super ecclesiastem ait: Lege Platonem: Aristotelis reuolue versutias: Zenonem, & Carneadem diligentius intuere, & probabis verum esse, quod dicitur: Labor stultorum affliget eos. Veritatē quidē illi omni studio quæserūt: sed quia non habuerūt ducem, & præuiū itineris, & humanis sensibus rati sunt se cōprehendere posse sapientiam, ad euitatem minime peruenerūt: de qua in psal. dicitur: domi-

1. Cor. 15

Eccle. 10
Hierony.

Psal. 72 ne in ciuitate tua imaginem ipsorum disspabis. Omnes enim umbras, & diuersas imagines, atque personas, quas sibi in variis dogmatibus induerunt: in vrbe sua dominus disspabit, de qua & alibi scribitur: Fluminis impetus laetificat ciuitatem Dei. Hæc Hierony. Præter hunc communem illorum omnium errorem, quo tam falso de felicitate differuerunt, de virtutibus, & vitiis tractantes multos alios docuerunt errores. Nam fornicationem simplicem nullus illorum damnauit. Honores appetēdos esse, & non fugiendos omnes illi docuerūt. Diuitias eorum aliqui adeo aestimarunt, vt in illis felicitatem constituerent, de quibus propheta regius ait: Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Alij (ex quibus est Arist.) & si felicitatē in diuitiis non constituerunt, illas tamen plures fecerunt, quàm paupertatem, & plus ad virtutem professe posse, quàm paupertatem dixerunt. Et credo certe, inde suam hæresim traxisse, Vigilantium, Ioannem Vuicles, & Ioannē Hus dicentes paupertatem voluntariam nullius profus esse apud Deum meriti: cum tamen ipse veritatis magister Saluator noster dixerit: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & sequere me. Alij videlicet Stoici (e quorū numero est noster Seneca, & quibus in hac parte se cōnumerari voluit in Paradoxis Ci.) docēt omnia peccata esse paria, nec vnū altero esse grauius. Sed philosophis dimissis, qui etsi in multis errauerūt, multa tamen alia vera, & honesta de virtutibus docuerūt: ad poetas eorū veniamus publicos omnium virtutū hostes & omnium vitiōrū acutissimos diligentissimōs que subornatores. Vix enim vllū est vitium, quod nō fuerit summo opere à poetis laudatū. Quoniā nulla maior potuit dari vitiis laus, quàm illa diis suis tribuere, quos oportebat esse summe bonos, & omnium virtutū parentes, & alumnos. Nam cum gesta illorū, quos populos pro diis colebat, narrent, illorū describunt tyrannides, parricidia, adulteria, incestus, raptus, fraudes, mendacia, & scelera nefanda: adeo vt inter honores reputent puerum Ganymedem à Ioue Deorum maximo ad antplexus nefandos fuisse raptū. Illa denique suis diis tribuunt vitia: quæ nullus homo sapiens pateretur de se dici. Cum autem hæc diis inesse dicunt, eo ipso hominibus persuadent, vt eandem faciant, quæ Deos fecisse audiūt. Nam exempla maiorum, multum ad persuasionem

Ad nem valent, vt eleganter Claudianus docet sic inquiring: *Sicilicet in vulgus maneant exempla regentum:*

Vtq; ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Si exempla hominum mouere possunt aliorum animos ad vitia, aut virtutes, luce clarius est, id posse multo facilius præstare exempla deorum. Nec solis exemplis ad voluptates & lasciuias lectorū animos prouocant poëta: sed etiam verbis, quæ tanto animo affectant esse obscœna, & turpia, vt poëta ab illis non censeatur, qui verba pudica habet. De qua re vnum ex illis, Catullum videlicet, qui hanc tulit de carminibus poëtarum legem profero.

Nam castum esse decet pium poetam

Ipsum, versiculos nihil necesse est,

Qui tum denique habent salem, & leporem,

Si sunt molliculi, & parum pudici.

Ridenda quidem est hæc Catulli sententia, & ab omni viro prudente merito exhibilanda, & explodenda. Quis non rideat castum dici poëtam, qui de libidine cogitat, obscœna meditat, lasciuias, & impudicias scribit, loquitur, atque cantillat: Quales quisque est, talia loquitur, & scribit. Propter hæc malorum incitamenta, quæ poëta auditoribus, & lectoribus præbent, Plato grauisimus philosophus censuit illos esse procul à bonâ ciuitate abigendos, ne suo commercio totam prorsus inficerent ciuitatem. De moribus hactenus diximus illos apud gentiles scriptores esse vitiatos, sed opus est, vt pergamus dicere, quàm male de his, quæ credere oportet, illi sentiant, & quàm aperte fidem catholicam illi oppugnent. Omnia, quæ credere tenemur duas Christi naturas respiciunt, diuinam videlicet, & humanam: ea omnia gentes non solum oppugnant: sed rident, & subsannāt. Deum trinum, & vnum non agnoscunt: sed multos secumq; pugnantes Deos adorant. Deum omnium creatorē non intelligūt: quia ex nihilo nil fieri posse credunt, & ita mundum sine principio fuisse, & sine fine futurū esse docent Deum esse bonorū remuneratorem, malorūq; punitorem: maior eorum pars ignorat, nihil post hæc vitā reliquum esse: sed animā simul cum corpore perire credit. Et si qui illorū animā immortalē esse credūt, ea de præmiis bonorum, & malorum suppliciiis dicunt, quæ lōgissime à Christiana pietate absunt. Humana

ni generis casum, & perditionem, illiusque originem: neque vniquam cogitarunt, ac proinde illius reparationem per Christum saluatorem nostrum factam intelligere non valēt. Deum pro nobis ex caelo descēdisse, humanamque sumptisse naturam, & in illa pro nobis famem, sitim, dolores, variōsq; corporis cruciatus mortem denique in ligno crucis pro nostris peccatis pertulisse, non solum non credunt: sed eos, qui talia docent, & praedicant, stultos esse putant: Praedicamus (inquit Paulus) Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

1. Cor. 1

Ecce totam Christianae religionis summam à gentilibus, & prophanis scriptoribus ignoratam, & à multis illorum oppugnatam, & irritam. Et inde apertissime conuincitur, assiduam illorum lectionem valde nocere posse viris Christianis praesertim incautis, & infirmis. Idem Paulus optime cognoscens plurimū veneni esse in his prophanis scriptoribus admonet, vt circa illorū lectionē cauti simus: Videte, inquit, ne quis vos seducat per philosophiā, & inanem fallaciam secundum traditionē hominum, secundum elementa mundi. Quae verba interpretans Ambrosius in commentariis super epistola Pauli ait: Philosophiam dicit terrenam, per quam solent seduci, qui cupiūt prudentes iudicari in mundo. Et aliquibus interpositis subdit. Detineatur enim verisimilibus causis, & commentitiis rebus nihil tam verū aestimans, quā conspicitur & intelligitur in elementis. Et quia quae ad praesens sunt & cernuntur oculis, sua via & oblectabilia videntur, aliquātos seducunt, qui spiritalē rationem despiciēdam, & ridendā putant desperatione futuri, omnem vinn astris assignātes, carnali rationi obnoxij, ne grauiā credēda sint sustolli in caelum posse, nēue leuia venire ad terras, aut aliquid corporeū sine resū admittance generari, repugnantes potentiae, ac prouidentiae Dei. Sciunt enim legi in diuinis veteribus Habreorum voluminibus, multa gesta per Moysen, quae humana ratio non capit, simili modo, & in nouis libris facta à Domino, aut per apostolos, quae tractatus carnalis prohibet credi. Hanc ergo traditionē, vel philosophiam fallacē, & inanem appellat: quia nō à potentia Dei ordinata est: sed ab imbecillitate ratiocinationis humanae, quae potentiam Dei intricatiam Dei coarctat, ne aliter credatur facere, quā car-

lis

A lis se continet ratio: quia singulis elementis diuinitatis diuersitatem deputant ad culturam, vt obligent animos imperitorum ne se ad Deum verum extendant. Quam ob rem eandem monet traditionem istam: quia mundi cultrix est, nō Dei qui vnus est, nec ad Christum: sed à Christo abstrahit, in quo perfectio diuinitatis est. Haec Amb.

Est adhuc in libris gentiliū, & aliorum profanorum hominum aliquid aliud falsae illorū doctrinae adiunctum, eloquentia scilicet quae illis magna ad nocendum vires praestat. Nam ea, de quibus differunt, non ruditer, & impolite tractant: sed magno artificio poliunt, magna verborū elegantia exornant, adeo vt si res ipsae, quas tractant, animos legentiū forte deterreat: ipse splendor orationis & verborum ornatus allicere valeat. Et inde euenit, vt doctrinae venenum tanta verborum dulcedine permixtum, tanto facilius incautis nocere possit quanto libentius ab illis bibetur, cum illi non quid intus lateat: sed solum exteriorem verborum dulcedinem considerent, Quanta autem sit eloquentiae vis & potestas: si quis forte ignorat, legat Vale. Maxim. lib. viij. cap. ix. vbi multis, variisque exemplis probat tantam esse illius potentiam, vt saepe hominum animos quamlibet distantes ad se trahere, & duos flectere, & mollire possit. Ideo Paulus hanc eloquentiae vim, & potestatem optime agnoscens: admonet fideles, vt diligenter attendant, ne incauti ab illa decipiantur. Videte (inquit ille) ne quis vos seducat in sublimitate sermonis. Nouerat quippe Paulus illam sermonis sublimitatem esse potentissimam ad quiuis persuadendum. Ne quis igitur caueatur se per sublimitatem sermonis à Christo saluatore nostro, aut apostolis eius fuisse deceptum: ideo Christus saluator noster, noluit doctrinam Evangelicam in multo orationis ornatu constituere: sed thesaurum suum (vt alibi Paulus ait) in vasis fictilibus posuit, vt sublimitas in virtute Dei,

Colo. 2

B Hic est, quod Christus ipse, qui est Dei sapientia, recens natus inter duo animalia positus est, & vilibus est pannis inuolutus. Ponitur Dei sapientia inter bouem & alinum: vt erudiret rudem, moneret tardum. Qui autem vilibus pannis inuolui permiscit, idem etiam humilibus verbis à suis praedicari voluit. Et ideo non politos oratores, aut artificiosos rhetores, aut vehementes disputatores in apostolos assum

2. Cor. 4

1. Co. 1 assumptis: sed quæ stulta sunt mundi (vt idem Paulus ait) C
 elegit, vt sapientes confunderet. Quantum possit genti-
 lium scriptorum eloquentia, viro Christiano nocere occa-
 sione sumpta ex figura veteris Testamenti, aperte declarat
 Origenes homilia 2. super Hieremiam, vbi exponens illud
 Hier. 5 eiusdem Hieremias: Calix aureus Babylon in manu Domi-
 Orige. ni inebrians omnem terram, sic ait: Nabuchodonosor vo-
 lens decipere homines per calicem Babylonis dolosum,
 non miscuit in vase fictili, quod parabat potari: sed neque
 in paulo meliore, & æreo vase, vel stagno, & quod ista præ-
 cellit argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum
 temperavit, vt quis videns decorem auri, dum radiantis
 metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in
 specie, non consideret quid intrinsecus latitet, & accipiens
 calicem bibat, nesciens calicem Nabuchodonosor, Intelli-
 ges autem calicem aureum in præsentis nominatum, si ani-
 maduertas pessimorum dogmatum verba mortifera qua-
 lem habeant compositionem, qualem decorem eloquen-
 tiæ, qualem rerum diuisionem, cognosces quomodo vnus-
 quisque poetarum, qui putantur apud nos disertissimi ca-
 licem aureum temperavit, & in calicem aureum venenum D
 iniiecerit idololatriæ, & venenum turpiloquij, venenum eor-
 um, quæ animam hominis interimunt dogmatum, vene-
 num falsi nominis scientiæ. Et aliquibus interpositis post-
 ea subdit: Sæpe vidi aureum calicem in pulchro sermonis
 ornatu & dogmatum venena considerans deprehendi ca-
 licem Babylonis. Hactenus Origenes. Et beatus Hier. in
 Hiero. commentariis super Ionam prophetam circa finem, 3. c. de
 eloquentia gentilium loquens hæc ait: Quid valeat apud
 homines seculi eloquentia & sapientia seculi, testes sunt
 Demosthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophrastus,
 Aristoteles, & ceteri oratores, ac philosophi, qui velut Re-
 ges habentur hominum, & præcepta eorum, non vt præcep-
 ta mortalium: sed quasi oracula accipiuntur deorum. Et
 multis interpositis postea subdit. Vnde & de Babylone in
 Hieremia dicitur: Calix aureus Babylon inebrians om-
 nem terram. Quem non inebriabit eloquentia secularis:
 cuius non animos compositione verborum, & disertitudi-
 nis suæ fulgore perstrinxit: Hæc Hier. Ex his iam apertis-
 sime conuincitur, vnam ex potissimis causis vnde hæreses
 oriur

A oriuntur esse assiduam, & incautam gentilium scriptorum
 lectionem. Nam si quæ illi docent aperte fidem catholi-
 cam oppugnant, & ad persuadendum ea, quæ docent, ma-
 gnâ (vt diximus) habet vim eorum eloquentia: non est
 cur merito aliquis dubitare possit assiduam, & indiscretam
 illorum lectionem vale posse nocere Christianis, præfer-
 tim si à pueritia sine magna discretione illis incumbant.
 Tunc enim ætas illa tenera est velut cera ad facile recipien-
 dum cuiuslibet rei impressionem: & quæ tunc recipit diutius
 retinet, & difficile omittit. Optime enim dixit Horatius,

*Quo se mel est imbuta recens serpabit odorem
 Testa diu.*

Horat.

Cui consonat, quod Salomon in proverbiis ait: Adolescens
 iuxta viam suam etiam cum senjerit, non recedet ab ea. Et
 certe reipsa compertum est multis ex illis, qui libris Gen-
 tilium à teneris annis dediti sunt, in varias hæreses incidisse,
 aut magnam hæresis suspicionem dedisse. Et vt hanc
 meam sententiã certiozem, & firmiorem reddam, aliqua
 volo impressentiarum exempla tum antiqua tum noua re-
 ferre, quibus aperte probatur assiduam gentilium scripto-
 rum lectionem multarum hæresum fuisse parentem. Hæ-
 reticorum omnium primus, qui post euangelij prædicatio-
 nem ortus est, fuit Simon illa Magus, de quo in Actibus
 apostolorum fit mentio. Hunc à Philistione quodam vetu-
 stissimo poeta comico suarum hæresum signenta desump-
 sisse testatur Epiphanius in suo illo opere, quod fecit con-
 tra omnes hæreses. Idem etiam de gnosticis hæreticis re-
 fert, illos ad imitationem eiusdem Philistionis poetæ sua-
 rum hæresum fabulas composuisse. De Valentino idem
 Epiphanius refert illum fabulosa gentium poeti fuisse de-
 ceptum, vt ad Hesiodi imitationem triginta cælos, toti-
 demque deos esse diceret. Denique Tertul. in lib. de præscr.
 hæret, multos ex illis vetustissimis hæreticis refert, qui à
 gentilibus philosophis suas hæreses hausserunt sic inquitens:
 Ipse hæreses à philosophia subornantur. Inde æones, & for-
 ma: nescio quæ & trinitas hominis apud Valentinum, Pla-
 tonicus fuerat. Inde Martionis Deus de tranquillitate, à
 Stoicis venerat. Et vti anima interire dicitur, ab Epicureis
 obseruatur. Et vt carnis restitutio negetur, de vna omnium
 philosophorum schola sumitur. Et vbi materia cum Deo
 æqua

Pro. 12

B

Tertul.

æquatur, Zenonis disciplina est. Et vbi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus interuenit. Eadem materiæ apud hæreticos, & philosophos voluntantur: iisdem tractatus implicantur. Hæc Tertull. Sed pergamus vltra, & aliorum hæreticorum, qui post Tertul. fluxere, exempla profe-

Priscil. ramus. Priscilliani hæresis docens homines esse fatalibus stellis aligatos, à philosophorum gentiliū errore descen- dit. Nam (vt Greg. Nissenus in lib. de Fato refert) Chrysi- pus, & Philopator Stoici, & multi alij præclari philosophi, nihil aliud demonstrant, quàm omnia secundum Fatum

Iouin. fieri. Cum Iouinianus dicit omnia peccata esse paria, Stoi- cos philosophos, qui hæc docent, est imitatus. Cum autem æiunia nullius esse meriti dicit, & nuptias matrimonio æquat, Epicurei discipulum (vt beatus Hier. illi exprobrat)

Iulian. aperte se esse demonstrat. Iulianus ille Cæsar, qui ob fidem *Apost.* catholicam à se omnino reiectam, Apostatæ nomen vsque hodie sustinet, ex lectione, & conuersatione, quam habuit assiduam cum Paganis philosophis venenum hausit, quo infestus fuit, vt non solum hæreticus: sed apostata fieret, & Christianorum persecutor acerrimus. Plurimum nocuisse

Apollinari Laodiceno artis rhetoricæ peritia, & longa de *D*

Ioann. inde conuersatio cum Epiphano Sophista, constat ex lib. v. *Vuicl.* historiæ Ecclesiæ tripartitæ c. 4. Ioannes Vuicles, & quot quot illum in hac parte sunt imitati dicentes nihil contin- genter euenire: sed omnia ex absoluta necessitate procede- re, ita vt quæ facta sunt, aliter fieri non possint, vnde quæso, hanc traxerunt hæresim? Nonne ex Aristotelis, & aliorum philosophorum doctrina? Nam hi omnes ignorantes Dei potentiam ex cuius arbitrio omnia pendent, & solum ordi- nem causarum naturalium considerantes, nihil volunta- ti diuinæ: sed omnia necessitati tribuerunt. Qui autem apertius ostendit à philosophorum doctrina se fuisse dece-

Petrus ptum fuit Petrus Abailardus, qui dixit nihil esse creden- *Abail.* dum, quod ratione naturali probari non possit. Et vnde hoc nisi à philosophis oritur? Nam hi omnem doctrinam ex sola sui intellectus capacitate metiri volunt, & quæ suo iudicio non conueniunt, statim reiiciunt: nil denique reci- pere volunt, quod intellectus ratione naturali comprehen- dere non possint. Et inde euenit tanta inter philosophos diuersitas: quia cum nullus alterius iudicio se subdere, ne-

que

A que aliquid admittere velit, quod suo iudicio non conue- niat: fuit necesse euenire, vt tanta esset doctrinarum quanta iudiciorum varietas. Hæc autem censendi libertas, & inde deducta varietas aperte repugnant fidei catholicæ, quam oportet esse omnium vnã, & in qua (vt Paulus ait) oportet captiuare intellectum in obsequium Christi. De Martino Lutero, qui hac nostra ætate prodit, non est, cur putemus eum à lectione gentiliū scriptorum suæ hæreseos vene- num hausisse. Nam cum primum ille suas hæreses, aut ver- bo, aut scripto effundere cœpit: nihil prorsus Græcæ noue- rat, Latine parum, vt priora illius scripta indicant. Et suas hæreses non linguarum peritia: sed dialectica, & sophisticis quibusdam argumentationibus tuebatur: cum tamen ipse omnibus scholasticis theologis hoc exprobrat crimen, eos omnes sophistas appellans. Multi tamen alij se Lutheranæ familiæ inferuesunt, quos non dubito multum nocuerunt ex lectione gentiliū scriptorum sumptisse ad hæreses fa- cile suscipiendas. Certe Philippus Melancton vir est vniu- que linguæ Græcæ, & Latine callentissimus, & in literis, quas vocant humanas, valde eruditus, & longa gentiliū philosophorum lectione (vt scripta illius indicant) valde occupatus. Vnum tamen in illo valde admiror, quomodo potuit arbitrarij libertatem negare, cum tantam in se ipso experiatur dicendi libertatem, vt quidquid libuerit, nun- quam reformidet docere, & quod semel placuit, adeo sibi postea displicere senserit, vt non fuerit veritus reuocare. Alij sunt apud Lutheranos paucissimi tamen, similes Phi- lippo Melancton, qui ex lectione poetarum, & aliorum gentiliū oratorum, & philosophorum plurimum veneni (vt ille) sumperunt.

Ecce quàm multa protulimus exempla, quibus aperte probatur assiduam, & incautam prophanorum scriptorum lectionem multis occasionem multarum hæresum præ- buisse. Sunt adhuc præter hos omnes, multi alij, qui etsi non sint tanquam hæretici declarati, & velut tales ab om- nibus æstimati, non modicam tamen de se dederunt hære- seos suspicionem, propter multa, que iuxta doctrinam gen- tilium scriptorum, quibus nimium à pueritia dediti fue- runt, locuti sunt, & scripserunt. Pomponius Lætus, Domi- sius Calderinus, codrus Vrceus, & quidam alij eiusdem fa- rinæ,

2. Co. 10

Luthe.

riarum, qui nunc sunt superstites, à multis male audiri eo, quòd magnam dederint hæreseos suspensionem. Quantam dederit hoc nostro seculo hæreseos suspensionem Erasmus Roterodamus, vir quidem Græcæ, & Latine longe doctissimus, non est opus nunc referre, cum sit toti orbi notissimum. Nam etsi non sit hæctenus ab aliquo idoneo iudice de hæresi damnatus, & velut hæreticus declaratus, multi tamen scriptores ipso viuente illum de hoc crimine notarunt. Et vniuersitas Parisiensis, multas illius assertiones per censuram publicam damnauit, quarum aliquas hæreticas, alias de hæresi suspectas, alias scandalosas esse censuit. Cuius censuræ Erasmus respondens, quamuis in multis ostendat se catholicum animum habuisse, in quibusdam tamen aliis suspensionem, quæ de illo habebatur, non plene (vt multi existimant) purgauit. Quod malum inde illi euenisse constat, quòd à teneris annis fuit circa poetas, & oratores Græcos, & Latinos diu versatus, à quibus tantam dicendi libertatem accepit, vt quicquid placeret statim in publicum effudisset. Quis non agnoscat in illo Luciani libertatem omnium irrisionem, & subannationem? Adeo Luciani mentem, & stylum imbibit, vt à multis etiam suæ nationis hominibus atheos, hoc est sine Deo, quemadmodum Luciano appellatus sit. Vir quidem fuit optimo ingenio à Deo donatus, ac proinde felix, si sua forte contentus fuisset, & ea sola tentasset, quæ suis viribus erant paria. Sed post virilem ætatem, quam fermè totam poetis, & oratoribus dederat, ad sacras literas, quas sine magistro præuio didicerat, interpretandas accessit. Et in illarum interpretationibus, & annotationibus multa inseruit, que si præterisset, multo consultius egisset. Denique in confirmationem eorum, quæ diximus, profero testimonium beati Hieron. qui in commentariis super Ionam prophetam, circa finem. iij.

Hi. 9 cap. de seculari eloquentia disserens hæc ait, Difficile homines potentes, & nobiles, & diuites, & multo his difficultius eloquentes credunt Deo obsecratur enim mens eorum diuitiis, & opibus, atque luxuria, & circumdati vitijis non possunt videre virtutes: simplicitatemque scripturæ sanctæ non ex maiestate sensuum; sed ex verborum iudicant vilitate. Hæc Hieronymus.

De

A De remedio contra præfatam hæresim causam.

CAP. IX.

Multis rationibus, multisque exemplis manifeste iam (vt existimo) probauimus, assiduam & incautam prophanorum scriptorum lectionem esse apertam multarum hæresum causam. Sed opus est, vt huic occurramus, & antidotum tam potenti veneno paremus: caute tamen, ne forte hanc causam prorsus tollere volentes aliam multo plurium malorum causam suscitemus. Nam sicut assidua, & indiscreta prophanorum lib. lectio, multarum potest esse hæresum causa: ita econtrario, omnino à libris gentiliū abstinere, multas poterit hæreses generare. Quoniam scientiæ liberales, quæ vix ab aliis, quàm à gentilibus scriptoribus disci possunt, sunt ad sacræ scripturæ intelligentiam adeo necessaria, vt illarum ignorantia multas valeat hæreses procreare, sicut re ipsa comprobatum est plerasque hæreses ab illa processisse. Est enim in primis necessaria grammaticæ cognitio, & non leuis, sed plena, & consummata, vt sciat plenam vocum significationem, & illorum compositionem, & structuram. Ex cuius rei ignorantia constat multos in varias hæreses fuisse lapsos. Et ne ob defectum exemplorum, verbis meis quis deroger fidem, volo aliqua impræsentiarum exempla proferre: vnde constat verum esse quod dico. *Eluid.* Eluidius eo quod ignorauit, vim & potestatem harum vocum primogenitus, antequam, donec, aduersus puritatem sacratissimæ Virginis blatterauit dicens illam non fuisse perpetuo Virginem: sed post Christum natum fuisse à Ioseph sponso cognitam. Manichæi omnes ex ignorantia diuersitate istarum præpositionum, ex, & de, dixerunt Deum de substantia sua produxisse animas nostras. Dialectica sæpe est in sacris literis necessaria. Quoniam illa est, quæ diffinitionum, diuisionum consequentiarum formam præscribit, sine quarum rerum notitia vix vlla potest grauis scriptura plene intelligi. Ex ignorantia aut forte inaduertentia huius disciplinæ multi magni nominis viri in vera sacræ scripturæ intelligentia errarunt. Origenes non bene aduertens quomodo sint intelligendæ multæ vniuersales elocutiones quæ sunt in sacra scriptura, dixit omnes homines eadem fore saluos, motus ex aliquibus locis sacræ scripturæ, male ab eo intel-

T

lectis. Effundam (inquit Deus per Ioelem prophetam) de spiritu meo supra omnem carnem. Et Paul. ad Rom. Cōclūsit Deus omnia in incredulitate, vt omnium miseretur. Quæ omnia etsi quæ sunt alia, non ideo sunt dicta, quod Deus omnibus hominibus tandem parceret, & neminem perpetuo damnabit: sed per omnes intelligit omnis generis homines, vniuersæ ætatis, vniuersi gradus, & dignitatis, tam ex gentilibus, quàm ex Iudeis. In quibus locis illud nomē vniuersalitatē omnes (vt dialecticorum more loquamur) non distribuit pro singulis generum: sed pro generibus singulorum. Erasmus Roterod. non intelligens vim argumentationis, & discursum illius, per quā Christus saluator noster aduersus Iudæos probare nititur, neminem posse rapere oues suas de manu sua, per hoc, quod nemo potest rapere de manu patris sui, & per hoc, quod ille, & pater vnum sunt: errauit dicens in illis Christi verbis illam vocem, vnum posse solam animorum vnitatem significare. Quæ vox si iusta illam significationem (vt Erasmus ait) illic caperetur, male Christus colligeret, & argumentatio nullius profus esset valoris, prout ego in illo opere, quod aduersus omnes hæreses edidi, in titulo de Deo: hæresi vj. aduersus Erasmi aperte probaui. Gentilium historiarum notitiam esse summe necessariam ad sacræ scripturæ intelligentiam testatur Augustin. lib. ij. de doctrina Christiana. cap. xxvij. vbi ostendit aliquos ex illarum ignorantia circa sacras scripturas errasse. Rerum proprietates, & virtutes cognoscere oportet, vt inde mysticum sacræ scripturæ sensum qui per similitudines illarum inuestigandus est, capere possimus. Harum tamen rerum notitiam soli physici docent, prout sunt Aristoteles, Theophrastus, Plinius, Dioscorides. Habent ergo libri gentium sicut multa noxia, ita etiam multa vtilia, & necessaria ad plenam sacrarum scripturarum intelligentiam. Non est igitur bonum, vt omnes gentium libri ab omnibus Christianis reiiciantur, cum multis sint necessarij, & possint, quotquot velint, multum proficere ex illis. Deinde ille splendor orationis, & verborum ornatus, qui ab illis capi potest, etsi non sit viro Christiano necessarius: ad multa tamen vtilis est, his præsertim, qui verbo, aut scripto alios docent. Est enim eloquentia ex numero earum rerum, quæ ex se nec bonæ nec malæ sunt: sed ex bono, aut malo earum vsu

A vsu bonæ, aut malæ redduntur. Sicut enim eloquentia viro gentili, aut hæretico mala est, propterea quod per illam vterq; istorum facilius suos errores audientibus, aut legentibus persuadent: ita etiam catholico doctore, aut predicatori bona est: quia per illam vterque potentior fit ad flectendos animos auditorum, aut lectorum: sunt tamen aliqui tam malignantis naturæ, vt omne, quod assequi non possunt, damnent: & inde euenit, vt eloquentiam, à qua longissime absunt, & quam se assequi desperant, abhorreant, & tanquam hostem insectentur. Quid graculo cum fidi bus, aut sui cum ambra, vel musco? Propter hos igitur, qui me forte arguere tentabant, propterea quod eloquentiam non sim (vt illi) execratus, Augustinus in meæ sententiæ testimonium profero, qui libro primo contra Cresconium Grammaticum, cap. j. hæc ait. Eloquentia facultas dicendi est, congruenter explicans, quæ sententia, qua tunc vtendum est, cum recta sentimus. Hoc modo ea non vsi sunt hæretici. Nam utique si recta sensissent, non solum nihil mali, verum & boni aliquid esset, quod eloquenter explicare potuissent. Frustra igitur istorum exemplorum commemoratione accusasti eloquentiam. Neque enim pro patria non est miles armandus: quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt. Aut ideo vti non debent boni, docti, que medici ferramentis medicinalibus ad salutem: quia his ad perniciem etiam indocti, pessimiq; abutuntur. Quis enim nescit sicuti vtilia, vel inutilia fuerint ea, quæ quaeruntur, ita eloquentiam, hoc est peritiam, facultatēque dicendi sic esse vtilem, vel inutilem, vt fuerint vtilia, vel non vtilia quæ dicuntur? Quod nec te arbitror ignorare. Hæc Augustinus. Et lib. ij. de doctrina Christiana cap. xxxvij. idem docet. Ex cuius verbis satis aperte conuincitur, longissime à veritate distare eos, qui eloquentiam expresse accusant, quam constat non ex se: sed ex male vtentium vitio malam esse, quippe quæ ad multa vtilis esse possit, si quis ea bene vti velit. Potest adhuc ad aliam non contemnendam vtilitatē Christianis viris præsertim doctis prodesse gentium scriptorum lectio, vt videlicet eorum secreta rimantes facilius eos disputatione vincere possimus. Et sic suo ipsorum gladio illos configemus, prout Dauid fecit contra superbum Goliath proprio illius gladio illum interficiens. Nam ita

Augusti.

1. Reg. 71

Damasc. fieri præcipit beatus Damascenus lib. iij. de fide ortho-
 xa, cap. xvij. sic inquit: Si autem ab iis, quis foris sunt de-
 cerpere quippiam vtile valuerimus, non aspernabile est.
 Efficiamur probati trapezita, legitimum, & purum aurum
 aceruantes, adulteratum autem refutantes. Sumamus ser-
 mones optimos, deos autem ridiculos, & fabulas alienas ca-
 nibus proiciamus. Nam plurimam ex ipsis contra se ipsos
 fortitudinem habere valebimus. Hæc Damascenus. Ex
 propriis enim gentilium sententiis, quas de diis suis as-
 ferunt, fortissima sumuntur contra ipsos argumenta ad
 convincendum vanum illorum errorem. Nam cum de Ioue
 illo, quem Virgilius Deorum patrem, hominumque
 Regem appellat, talia referunt supra, adulteria, raptus,
 fraudes, mendacia, qualia quævis res publica bene institu-
 ta abhorret, prohibet & punit, facile inde colligere possu-
 mus, illum non Deum: sed flagitiosissimum hominem fuisse.
 Deinde Mercurij furta, technæ, doli: Iunonis præterea
 iniqua in Troianos ira: Deorum insuper inter se pugnan-
 tium rixæ, quorum aliqui Troianis, alij Græcis fuisse di-
 cuntur, aperte arguunt, nihil illos veri numinis habuisse,
 cum huiusmodi mores, non modo Socrates, aut Pythagoras,
 aut Diogenes: sed quicumque alius homo prudens &
 virtutis amator respiceret, & abominaretur. Cum autem
 vir Christianus & doctus contra gentiles philosophos &
 poetas disputans, armis ab illis sumptis, eos devicerit, ma-
 gnam inde gloriam ad Dei honorem reportabit. Pulchra
 quidem victoria est, cõtrariam partem testimoniorum suo-
 rum vocibus confutare, & hostem suis armis vincere, &
 disputatoris argumenta probare tuæ potius, quàm illius sen-
 tentiæ favere. His namque armis adversus gentiles pugna-
 runt, & de illis triumpharunt multi ex illustribus illis vetu-
 stissimis scriptoribus. Iustinus philosophus & Christi mar-
 tyr, librum pro fide catholica contra gentes scripsit, quem
 admonitorium appellavit, in quo ex dictis ipsorum genti-
 lium coquincit falsum & vanum esse illorum errorem. Hoc
 idem fecit Tertul. in suo Apologetico contra gentes. Idem
 Orig. fecit Origenes contra Celsum. Eisdem armis pro fide ca-
 tholica certat Eusebius Cæsariensis episcopus, in opere illo
 quod fecit de præparatione evangelica, & in alio cui titu-
 lus est, de demonstratione evangelica. Ad eundem modum
 pugnat

A pugnat Cyrillus Alexandrinus episcopus in decem libris, *Cyrril.*
 quibus Iuliani apostatæ blasphemias quas contra Christi
 saluatoris nostri evangelium ille effuderat, confutat & con-
 vincit. Eodem modo causam agit pro fide catholica con-
 tra gentes Theodoritus Cyrensis episcopus in opere illo
 cui titulum præfixit de curatione Græcarum affectionum. *Theod.*
 Denique Lactant. Firm. qui in libris diuinarum institutio-
 num huiusmodi armis pro Christiana religione contra gen-
 tes pugnaverat, tandem in lib. de opificio Dei cap. vlt. hæc
 ait: Statui enim quàm multa potero, literis tradere, quæ ad
 vitæ beatæ statum spectent: & quidem contra philosophos,
 quoniam sunt ad perturbandum veritatem perniciosi & gra-
 ves. Incredibilis enim est vis eloquentiæ, & argumentan-
 di disserendi que subtilitatis quemuis facile deceperit, quos
 partim nostris armis, partim vero ex ipsorum inter se con-
 cernatione sumptis reuincemus, vt appareat eos induxisse
 potius errorem quàm sustulisse. Hæc Lactant. Ob hæc cau-
 sam, Iulianus Cæsar apostata (vt Eutropius in vita illius re-
 fert) studens paganitatem in omni sua dictione dilatarı, &
 Christianitatem exterminari, primum quidem Christianis
 præcepit, ne poetarum, aut philosophorum legerent disci-
 plinas. Propriis (dicebat ille) pennis vulneramus, secundum
 prouerbum: ex nostris enim armati conscriptionibus, con-
 tra nos bella suscipiunt. Ex his omnibus aperte constat, val-
 de noxium esse posse, si omnes gentium scriptores ab eccle-
 sia relegentur & omnes viri catholici, ab illorum lectione
 abstineant, cum illi sæpe (vt probauimus) ad sacræ scripturæ
 intelligentiam sint necessarij. Verum, quia illos alia ex
 parte plurimum nocere posse diximus, præsertim incautis
 & infirmis opus est vt cautelam aliquam ostendamus, quo
 citra omne nocumentum, ex lectione gentilium scriptorum
 proficere possimus. Hæc autem cautela in duplici conside-
 ratione (vt ego existimo) cõsistit, quarum altera est de ipsis
 libris qui legendi sunt, altera de rebus quæ in eisdem libris
 continentur. Et quantum ad libros atinet, non puto eos
 omnes esse legendos, multo que minus pueris esse traden-
 dos: sed eorum aliquos censerem ex toto orbe Christiano
 esse relegandos, ira vt à nemine legi possent, quoniam vix
 prodesse possunt, & sæpe legentibus, tam facile & cito ob-
 esse solent: vt præsentaneum videantur in se continere ve-

nenum. Tales sunt aliquorum poetarum libri tam obsceni, tam lasciuui, tam mollia verba in se continentes, vt legentium praesertim puerorum teneros animos, facile ad libidines & lasciuias flectant. Talis est Catullus ille cuius libidinum de versibus componendis proxime praecedenti capite citauimus. Tales sunt per omnia Tibullus & Propertius. Talis est Ouidius in multis operibus suis, omnium poetarum lasciuissimus. Nec ego illi iniuriam facio, talem illum existimans, cum ipse propria conscientia vrgente idem de se ipso censuerit, sic dicens:

Ouid. lib.
1. de re.
ama.

*Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas,
Submoneo dotes impius ipse meas.
Callimachum fugito, non est inimicus amori.
Et cum Callimacho tu quoque saepe noces:
Me certe Sappho meliorem fecit amori,
Nec rigidos mores Teia Musa dedit.
Carmina quis potuit tuto legisse Tibulli?
Vel tua curus opus Cynthia sola fuit?
Quis potuit lecto durus discedere Gallo?
Et mea nescio quid carmina tale sonant.*

Si hoc gentilis & lasciuissimus poeta sentit & suadet, erubescere debent Christiani puerorum praecipue, qui tales libros pueris legendos tradunt, quorum mollibus verbis & obscenis sententiis imbuti, facile ad lasciuias & turpitudines appetendas, eorum animi flectuntur. Neque aliud de Terentio, quem ferme omnes praecipue pueris tradit, dicendum censeo; Nam apud hunc nil aliud inuenies nisi amatorias quasdam narrationes, & his admixtas parentum obiurgationes, filiorum inobedientias, seruorum fraudes, meretricum blanditias. Quid autem aliud sunt cordi adolescentis amatoriae narrationes, quam flamma stupis proxima? Haec sunt verè colloquia illa de quibus Menander versiculo illo à Paulo apostolo consecrato dixit: Corruptunt bonos mores colloquia praua. Res ipsae sine verbis puerorum animos inuitassent, & attraxissent: verba sine rebus ad se pellexissent: eloquentia ergo istorum talibus rebus accommodata, nihil aliud est, quam dulci veneno dulce additum condimentum. Inter multa Lacedaemonum instituta, quae illi optima ad suam rem pub. bene regendam statuerunt, hoc vnum (vt Plur. refert) est, quo tragœdiarum, & comœdiarum

A diarum actiones districte prohibuerunt, vt nec serio nec ioco quidquam repugnans legibus eorum ciues audirēt. Leges enim prohibent supra, incestus, adulteria, raptus: prohibent dolos, iniurias, publicas inimicitias, rupta foedera, furta, quae omnia poetae suis diis tribuere solēt. Ob hanc causam Archilochum poetam cum in Lacedaemonia venisset, eadem hora expulerunt, quia acceperat illum in carminibus scripsisse, melius esse abiicere arma, quam mori. Si tanta diligentia Lacedaemoniae Principes gentiles curarunt à sua repub. comœdias, & tragœdias abigere, ne suis prauis verbis bonos ciuium mores peruerterent, multo iustius esset, vt Christiani Principes, quibus maior debet esse bonorum morum cura, non solum comœdiarum & tragœdiarum actiones: sed ipsarum etiam lectiones prorsus inhiherent, potissimum ne teneris puerorum animis traderentur. Forte aliquis istorum poetarum aduocatus, illos tueri cupiens, dicit propter linguam Latinae notitiam & vocum proprietatem discendam tales libros pueris esse tradendos. Sed qui sic dicit, nimium fallerur. Quonia illa verborum proprietates, plus ab oratoribus & aliis qui soluta oratione scripserunt, sumenda est: quam à poetis, qui vt legibus carminum plenè satisfaciunt: saepe ipsis vocibus, aliter quam oportet, vtuntur. Et ita leges grammaticae praetereunt: ne leges earum dimittant. Deinde, si poetas pueris tradere necessarium esset, alios multo meliores qui minus moribus & religioni obesse poterant, tradere oportebat. Habent illi Virgilium poetarum principem, qui etiam multa de diis nefanda referat, in reliquis tamen, non est adeo pestilens vt alij. Habent Lucanum, potius oratoribus (vt Quintil. ait) quam poetis imitandum. Habent Horatium poetarum castissimum. Habent Persium & Iuuenalem vitiorum obiurgatores. Habemus & nos etiam Christianos poetas, viros eloquentissimos, Iuuenentium, Sedulium, Prudentium, Aratorum, Lactantium, Victorinum, Paulinum: qui multorum virorum doctorum iudicio, in multis rebus cum gentilibus poetis certant, & in aliquibus eos vincunt. Habemus etiam ex recentioribus Baptistam Mantuanum, Syncerum Sannazarium, Antonium Flaminium, qui nuper plebsque Davidis psalmos carmine Heroico digessit. Hos Christianos poetas pueris in primis tradendos censeo, à quibus illi linguam Latinae peritiam, pietati religionique coniunctam, discere poterunt. Reliquos vero gen-

tiles poëtas, si quando illi legendi sunt, ab illis solum, qui
 iam in virtute & religione profecerunt, legendos esse puro.
 Et quod de lasciuia poëtis dixi, de aliis qui soluta oratione
 similes lasciuia & obscenitates scripserunt, qualis est in
 suo Asino aureo Apulcius, idem profusus dicendū esse puro.
 Neq; ab hac lege & censura excludo eos libros qui de men-
 daciis, & falsis amoribus in linguis vulgaribus scripti sunt,
 qui adeo legentibus placent, vt illos multis rerum ferarum
 & verarum scriptoribus præferant. In quibus id nunc
 euenisse videmus, quod Paulus longe ante futurū prædixe-
 rat. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem
 conuertentur. Parū quidē refert, quo idiomate sit liber scri-
 ptus, si in vno æque vt in altero ea scribantur, quæ nec ad
 mores nec ad religionem cōducere possunt. Circa reliquos
 omnes gentilium scriptores, hanc censeo habendam esse
 discretionem, vt illi potissimū eligantur, quos constat mi-
 nus religioni Christianæ & bonis moribus repugnare.
 Quapropter ex gentilibus omnibus Ciceronē potissimum
 vellem, illis qui linguam Latinam discunt tradi. Quoniam
 sicut est Romani eloquij maximus authorita est ad animos
 hominum in bonis moribus instituendos valde proficiuus. D
 Post Ciceronem secundū locum tribuo Plinio Iuniori. Sed
 ante hos omnes vellem, vt pueris traderentur aliqua opu-
 scula Christianorum virorum, qui in lingua Latina fuerūt
 eloquentissimi, vt fuerunt, Cyprianus, Lactātius, Hierony-
 mus, Ambrosius, Paulinus. Ab his enim pueri eruditi, ea quæ
 ad religionē Christianam & bonos mores spectant, simul
 cum recta dicendi scribendique ratione, discere poterunt.
 Cum iam pueri adoleuerint, & fuerint in fide fundati, &
 De Christianis moribus satis instructi, tunc expediret illis
 liberam concedere per gētiles oratores & historiographos
 spatiandi licentiā, vt ab illis vberius de lingua Latina do-
 ceantur. Quod ad philosophos attinet, bene actum esse pu-
 to, vt Aristotelem quē potissimū velut Principem imitare-
 tur: tota recentium philosophorū schola susceperit. Is enim
 pauciora continet quā cæteri, quæ Christianæ religioni
 repugnent, & melius quā alij ea, quæ ad mores & ciuilem
 politiam pertinent, docet. Plato nanq; & si plus (vt Aug-
 ait) Christianæ religioni approximet, ea tamen quæ tra-
 dit; non ita aperte & distincte (vt Aristoteles) sed per qual-
 dam

A dam figuras & ænigmata quæ vix intelligi possunt, differit.
 Deinde per dialogos disputat. Quæ res non parua difficul-
 tatis causam præbet: quia sæpe nescitur quā duorum dispu-
 tantium partem tenere velit. Ob quam causam ego censeo
 illum non à pueris: sed à solis viris doctis esse legendum.
 De Mathematicis scriptoribus eos in vniuersum reiciēdos
 esse puto, qui de Astronomia præsertim iudiciaria differunt.
 Nam eorum ferme omnia sunt plena mendaciis & multa
 docent, quæ à viro Christiano longissime abesse oportet.
 Alios Mathematicos qui Arithmetica, aut Geometriam,
 aut perspectivam, aut cosmographiam docent, legendos
 esse puto. Quoniam multa continent, valde humanis vsibus
 proficiua, & nihil in illis docetur, quod cum fide catholica
 pugnet. Hoc remedium contra hæreses ne oriantur, facile
 Christiani principes præstare possunt, præcipiendo in ter-
 ris sibi subiectis, vt puerorum præceptores, eos solum gen-
 tilium libros illis tradant, qui minus illis lædere & magis
 ad pietatem & mores prodesse possint. Habita iam circa
 libros gentilium necessaria discretionem, ita vt illi eligantur
 qui minus nocere & magis prodesse possunt, altera superest
 B circa ipsos libros iam selectos habenda de rebus considera-
 tio, ita vt falsis dogmatibus reiectis, ea solum probemus,
 & in nostrum vsum recipiamus, quæ Christianæ religioni
 magis seruire possunt, aut quæ illi non sunt contraria. Cui
 electioni, vt recte fiat duo genera personarum seruire pos-
 sunt, videlicet præceptores qui alios docent, & ipsi qui à
 magistris audiunt, aut per se ipsos sine præceptore discunt.
 Primi qui fauere debent & possunt, sunt præceptores & ma-
 gistri, qui gentilium libros aliis interpretantur. Hi enim
 quoties aliquid fidei catholicæ repugnans inuenerint in li-
 bro quem interpretandum susceperunt, debent velut cæco-
 rum ductores, diligēter & doctè discipulos suos admonere:
 vt ab illo tanquā à periculosissimo lapsu abstineant. De
 qua re extat necessarium & vere Christianū decretum edi-
 tum in concilio Lateranensi sub Leone x. sessione viij. cuius
 verba sunt hæc. Insuper omnibus & singulis philosophis in
 vniuersitatibus studiorum generalium & alibi publice le-
 gentibus districtè præcipiendo mandamus, vt cum philo-
 sophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta
 fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu expla-

Concil.
 Later.

nauerint, quale hoc de mortalitate animæ: aut vnitæ, aut mundi æternitate, ac alia huiusmodi teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & perluadendo pro posse docere: ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere, atque resoluere. Hæc ex concilio Lateranensi. Deinde, post præceptoris diligentes admonitiones oportet ut ipsimet qui præceptores audiunt, aut qui per se ipsos sine magistro præuio gentilium libros legunt, sibi ipsis consulant aperta & diligenter attendant, ut errores deuitent, & sola ea quæ sunt aperta & religioni Christianæ conuenientia recipiant, à reliquis autem tantquam à veneno abstineant. Vnde Basilius nepotes suos edocens, quo pacto gentiliū libri sint legendi, ait: Velut enim apes non omnibus floribus insidunt, neque ex eis ad quos accedunt omnia auferre conantur: sed quantum ipsis ad opus necessarium fuerit comprehendentes reliquū dimittunt: Nos etiam ut sobrii sapienterque, quantum congruum nobis propinquumque veritati ex ipsis fuerit, persequamur: reliquum prætereamus. Et sicut in legendis rotis sentes vitamus: sic in talibus sermonibus quidquid est vtile capientes, noxium vitemus. Hæc Basilius. Ut autem hoc Basilius consilium lectores recte exequi possint: tria (ut ego existimo) illos facere oportet. Primum est: ut cum ad gentilium libros legendos accedunt, firmi & stabiles in fide Catholica accedant, & illam semper præ oculis habeant: & plus sacræ scripturæ & ecclesiæ catholicæ credere proponant: quam bis mille philosophis oppositam sententiam docentibus. Nam ob hoc solum animi propositum, sperandum est in Deo. quod non permittet illos, gentilium librorum lectione decipi. Si autem quis nutans, aut dubius ad illorum lectionem accesserit: facile ab eis ad suū errorem trahetur. Alterum illis necessarium est humilitas, qua nolit, soli suæ prudentiæ inniti: sed agnoscat se hominem esse, qui facile decipi possit, & si aliqua argumenta fidem catholicam pugnantia, quæ ipse forte soluere nescit, apud illos legerit, suam non vereatur ignorantiā fateri, potius quam scripturam dicere mendacem, aut ecclesiā errare. Et sic scripturam sacræ & ecclesiæ sententiā semper suo iudicio præferens, quamuis validissimis argumentis ex gentilium lectione oppuga

Basili.

D

A oppugnetur, nunquam succumbet. Nam (ut Salomon ait) *Prov. 11* vbi humilitas ibi sapientia. Tertium denique necessarium est, ut cum gentilium libros legerit, plus sensus quam verba consideret, plus quid, quam quomodo dicatur, attendat. Nam qui solum verborum ornatum & non res ipsas considerauerit: facile à gentilibus, qui nimio verborum splendore fulgent, decipietur. Qui hæc omnia recte peregerit, facile Deo adiutore verū à falso discernet, speciosum à vili, & sanctum à profano separabit, & sic tutus ad gentilium lectionem accedet, ut ex illa proficiat, erroribus illorū reiectis veritatem fidei catholicæ conuenientē in suum usum conuertēs: quemadmodum olim vir Israëlita mulierem ex gentibus captā, quæ sibi pulchra videretur, lege permittentem matrimonio sibi copulare poterat: Si egressus fuerit (inquit lex Mosaica) ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos dominus Deus tuus in manu tua, captiuosque duxeris, & videris in numero captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisque habere vxorē, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæsariem, & circumcidet vngues, & deponet vestem in qua capta est: sedensque

B in domo tua flebit patrem & matrem vno mense: & postea intrabis ad eam: dormiesque cum illa, & erit vxor tua. Ad hunc modum ego de gentiliū doctrina, si eam vir Christianus sibi copulare voluerit, faciendum esse censeo. Nam beatus Hieron. in Epistola quā scripsit Magno oratori Romano: cuius initiū est. Sebesium nostrū: de eadem gentiliū doctrina interpretatur ea quæ de muliere gentili capta lex Moyſi facere præcepit, antequam illa caperetur in vxorem. Nam cum argueretur, quod libris ecclesiasticis admisceret literas Ethnicorū, & sacra prophanis cōtaminaret, ostendere volens id sibi licere, & multorū sanctorū exemplo id fecisse, Paulum inter alios in exemplum producit, qui aliquoties Græcorū poetarum versus ad suæ sententiæ confirmationem citauit. Et tandem de eodem Paulo loquēs, hæc ait: *Hierony.* At ne parum hoc esset, ductor Christiani exercitus & orator inuictus pro Christo causam agens etiā inscriptionem fortuitam, arte torquet in argumentū fidei. Didicerat enim *1, Reg. 17* à vero David, extorquere de manibus hostium gladium, & Goliath superbissimi caput proprio mucrone truncare. Legebat in Deuteronomio voce domini præceptum, mulieris

Dent. 21

Hierony.

1, Reg. 17

Dent. 21
ris

ris captiua radendum caput, supercilia, omnes pilos & vngues corporis amputandos, & sic eam habendam in coniugio. Quid ergo mirum, si & ego sapientiam secularem, propter eloquij venustatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla atque captiua Israelitidem facere cupio? Et si quicquid in ea mortuum est, Idololatriæ, voluptatis, erroris, libidinum vel præcidi vel rado, & mitos purissimo corpori vernaculos ex ea genero domino Sabaoth? Hactenus Hieronymus, qui illâ Deuteronomij legem de sapientia seculari, aut de veritate inter gentiles nata & nutrita, & à Christianis capta, non tam interpretatur, quam innuit posse de illa interpretari. Ideo ego operæ precium me facturum existimaui, si illius legis singulas partes explicans, huic proposito accommodarem, vt inde aliqua ex parte discamus quatenus liceat gentiliū libros legere. Ad pugnam contra inimicos suos egressi sunt doctores ecclesiastici, quando ad subuertenda mundanæ sapientiæ dogmata processerunt. Arma quibus instructi sunt ad pugnam, inter alia Paulus dicit esse gladium spiritus quod est verbū Dei. Huiusmodi gladii armati erant sancti illi, de quibus regius propheta ait: Gladij accipites in manibus eorū, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. In hoc bello, aliquando capitur mulier pulchra: quia viri docti & fideles gentiliū libros perscrutantes, inter falsa illorum dogmata quæ subuertere conantur, pulchram aliquā veritatem, & decoram sententiam reperiunt, quæ illis mirum in modū placet. Et hanc si quis in domum ecclesiæ catholicæ traicere, & eam sibi velut vxorē marito copulare voluerit, nō prohibetur: hac tamen conditione vt prius puellæ caesariem radat, vngues abscindat, vestimēq; in qua capta fuerat deponat, & sedens apud nos, fleat patrē & matrē suam vno mense. Capilli & vngues, nō sunt necessarij ad corporis humani vitā, nec ad perfectā illius substantiā constitutā: sed sunt illi omnino superflui. Radere ergo puellæ caesariem, vnguesq; illius circūcidere, hoc significat, vt quidquid in illa pulchra veritate apud gentiles reperta superfluum fuerit, & nullius prorsus vtilitatis, refectur. Et quia vestes sæpius ad iactantiam & vanam gloriam, quam ad tegumentum seruiunt, hinc est quod vestis depositio, in qua puella capta fuerat, significat vt veritas illa inter gentiles reperta, infla-

tione

A tione nudetur, & tumoris superficie qua apud gentiles vestita inuenitur, qui dicentes se esse sapientes & apud semetipsos prudentes, nunquam humiliter loqui nouerunt: sed cum fastu & gloriæ ambitione. Sub alia ergo veste est nobis mulier ista coniungenda: quia eam ipsam quam ab illis didicimus veritatem non cum ea pompa eoque fastu, quo illi: sed cum sobria grauitate & sine vilo supercilio scribere & proferre debemus. Illa tamen apud nos sedens flere debet patrem & matrem suam, eos videlicet à quibus genita est. Flere illa dicitur, non quia ipsa fleat: sed quia eos qui illam apud gentiles legunt, prouocat, vt tantorum virorum, qui tanta scribere potuerunt, perditionem doleant. Hac enim locutionis figura in communi prouerbio vti solemus, lætam epistolam dicentes quæ lætos facit legentes & domum tristem quæ habitatores illius prouocat ad tristitiam. Eadem etiam figura sæpe sacre vtuntur literæ. Nam Paulus ait: Spiritum sanctum postulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Postulare dicitur & gemere: quia quos ipse sua gratia repleuerit, postulare facit & gemere. Et beatus Petrus de Iuda Scarioth in actibus apostolorum loquens inter alia dicit: Et possedit agrum de mercede iniquitatis. Possedisse illum dicit: quia fuit causa vt possideretur ager ille, quando proiectis ab illo argenteis in templo, sacerdotes præceperunt, vt illa pecunia emeretur ager figuli, in sepulturam peregrinorum. Nam quod ipse Iudas non possederit, constat ex Matthæo, qui refert agrum illum fuisse emptū postquam Iudas se laqueo suspenderit. Nihil igitur obstat vt nos eadem locutionis figura vtentes, dicamus veritatem à Christianis apud gentilem repertam, flere parentes suos: quia nos prouocat, vt pro illis qui illam scripserunt dolentes ploremus. Nam ea prouocante sæpe quorum miramur ingenium dolemus perditionem. Sed hunc fletum mense vno compleendum esse præcipit lex: quia scriptores illi gentiles, cum nihil boni in vita sua egerint per quod iram Dei sempiternam euadere possent: tota vita sua illos fuisse bonorum operum steriles, dolere oportet. Quis non merito compatiatur Socrati, Platoni, Aristoteli, Plutarcho, Ciceroni, Senecæ, Plinio Iuniori, quos omnes constat multa ad virtutem spectantia dixisse, plurimisque sententias grauissimas scripisse? Dolendum certe est, eos

qui

Rom. 8

Act. 1

Mat. 27

Ephes. 6
Psal. 149

qui tanto ingenio valuerunt, & tam grauiſſimas ſententias C
ad aliorum profectum ſcripſerunt, neſciſſe viam inuenire,
qua à gehenna declinantes: ad gloriam peruenirent ſempi-
ternam. Hanc rerum gerendarum imaginem & ambram
in Deuteronomio ſcriptam, placuit tam late explicare, vt
ſub illo literæ corrice latentem veritatem manifeſtarem,
quæ docet nos, quo pacto veras ſententias in gentilium li-
bris repertas noſtris vſibus accommodare debemus. Iuxta
hunc modum, multi doctiſſimi viri & ſancti, tam Græci,
quàm Latini, quorū catalogum Hieronymus textit in epi-
ſtola ſupra citata ad magnum oratorem, ex lectiōne genti-
lium ſcriptorum profecerunt: & multas inde grauiſſimas
ſententias in vſum fidei catholicæ tranſtulerunt. Nec ſoli ho-
mines iſti, qui eſſi docti & ſancti, vt homines tamē ſcripſe-
runt: ſed illi qui ſpiritu ſancto inſpirante loquuti ſunt, quo-
rum lingua fuit calamus ſcribæ: velociter ſcribētis, ex gen-
tilium libris aliqua tanquam male ab illis retenta, in ſuos
vſus conuerterunt. Nam beatus Hieronymus teſtatur, quæ-
dam eſſe in prophetarum voluminibus de libris gentilium
ſumpta, & Salomonem philoſophis Tyri nonnulla propo-
ſuiſſe & aliqua reſpondiſſe. Sed his dimiſiſis, de quibus non
tam aperte, quod dicimus cōſtat, ad Paulum veniamus mi-
riſificum Euangelij præconem, de quo negari non poteſt il-
lum gentilium poetarū verſibus fuiſſe vſum. Nam in prio-
re ad Corinthios epiſtola, hunc Menandri verſum adducit:
Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et in epiſtola
ad Titum, Epimenidis poetæ, quem gentilium prophetam
appellat, verſiculum citat, ſic dicentem: Cretenſes ſemper
mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. Et apud Athenienſes
diſputans, partem verſiculi exanietri ex Arato citat, his
verbis. Ipius enim & genus ſumus. Hos igitur viros ſan-
ctitate & doctrina clariffimos imitantes, à gentilium li-
bris non omnino abſtineamus: ſed quod fatiſ, & quandiu
licet, illos legamus, non tamen omnes: ſed eos ſolum qui
nimium nocere non poſſunt, nec præſentaneum valent pro-
pinare venenum, & à quibus aliquam poſſumus capere vti-
litatem. Quos ſi caute (vt oportet) legeamus, illorum au-
xilio facilius intelligemus ſcripturas, & ſic tanquam
veri Iſraelitæ, ex auro & argēto ab Aegyptiis, tanquam ab
aniuſtis poſſeſſoribus ablato, Theologiae tabernaculū con-
ſtruemus,

1. Cor. 17

Tit. 1

Act. 17

A ſtruemus, in quo veri Dei notitiam aſſequuti, illum
(vt tenemur) colamus, fide & ſpe & charitate in illum
tendentes.

Adhortatio authoris ad Principes Chriſtianos.

Hæc ſunt antidota omnia, quæ contra hæreſum vene-
na, ego toti Chriſtianæ reipublicæ conſulere optans, ma-
gna cum ſolicitudine excogitare potui. Forte aliis maiori
ingenij acuminè præditis, plura occurrent remedia, his
tamen, quæ per me nunc enarrata atque digeſta ſunt, non
puto fore meliora. Ego hæcenus quod potui præſtiti, & vt
talentum mihi creditum Deo à quo acceperam cum vſuris
redderem, Eccleſiæ catholicæ ruinam minanti ea qua po-
tui parte manum dare tentavi, omnes hæreſum radices
prodeus, vt illis ſublatis facile omnibus hæreſibus earum
obuiam, ne amplius illæ oriantur. Reliquum eſt, vt vos
omnes Chriſtiani orbis rectores, quocunq; dignitatis aut
magiſtratus nomine conſeſamini, diligentiffime curetis
has quas nunc oſtendimus hæreſum radices proſus euel-
lere, & ſic facile Deo adiutore poteritis populum vobis
commiſſum ab omni hæreſeos veneno ilaſum ſeruare. Si
B vero hoc onus in ſolos Episcopos & alios Eccleſiaſticos re-
ctores reiciere velitis, dicentes hanc curam illis ſolis fuiſſe
iniunctam: audite quid de vobis & de ſancta matre Eccle-
ſia toto terrarum orbe diſſuſa, Deus per Eſaiam prophe-
tam dicat: Erunt (inquit ille) Reges nutritij tui. Nutrix
Infantem lacte nutrit, pannis inuoluit, ablactatum cibo
fortiori alit, blanditiis fouet, caticis demulcet. Quæ tamen
ſunt neceſſaria alimenta, eſſi nutritrix porrigit atque mini-
ſtrat, ea nutritius puero prouidet atque perquirat, perin-
de ac illius nutritici. Si quis puerum offendere, aut quouis
modo illi nocere tentauerit, illius tutela eſt nutritio com-
miſſa, propterea quod ille puerum fortius protegere valet
atque defendere. Si nutritrix eam quam tenetur pueri curam
habere neglexerit, nutritio incumbit illam adhortari, ob-
ſecrare, increpare, vicariam denique puero operâ impende-
re. Fateor quidem Episcoporum & aliorū Eccleſiaſticorum
rectorum proprium munus eſſe, vt tanquam cōmunes po-
puli Chriſtiani nutritrices illum lacte verbi Dei nutriant, &
fortiori, cum opus fuerit, cibo alant. Imperatoribus autem,
& regibus, aliisq; omnibus ſeculi principibus incumbit: vt
populum

Eſa. 49

populum sibi commissum à publicis fidei hostibus pro v. C. ribus defendere, & ipsos hostes, qui populo nocere tentant, punire conentur: vt pœnarum metu illi coerciti, sibi & aliis sapere discant. Agnoscite igitur seculi Principes vos ministros Dei esse, in hoc ipsum (vt Paulus ait) illi seruietes, vt qui male egerit, potestatem timeat. Aliud præterea vos à Reges & Principes agere oportet, vt vos veros ecclesiæ nutritios iuxta Dei præceptum exhibeatis. Hoc est, vt apertissima nutricum socordix & ignavia mature subueniatis, illas adhortando, obsecrando, in omni patientia, sicut decet ministros Dei, increpando, vt ea quæ populo Christiano debent, diligenter illæ præstare conentur. Id denique potissimum curare debetis, in quo huius rei puppis (vt dicitur) & prora constituta est, vt eos solos patia-

mini institui animarum rectores, quos sciueritis posse optime suo respondere officio. Alioqui Deus animas pereuntes de manibus vestris requiret, propterea quòd oues his, quos noueratis esse lupos, commisistis, aut committi permittis.

F I N I S.

INDEX OMNIUM

RERVM PRÆCIPVARVM

quæ in his tribus libris, de iusta hæreticorum punitione, pertractantur, ordine alphabetico digestus: ubi aduertitas A. B. primam pagellam, & C. D. secundam significare.

A



Absolutio à peccatis, vt recte fieri possit, duplicè exigat potestatem in sacerdote, vna quæ est ordinis, altera quæ est iurisdictionis. 451. & 458. c. d

Admonendus est hæreticus, leniter & cum mansuetudine, antequam corripatur. 174. d

Admonitio qualis & qualiter, & à quo facienda sit, vt quis censeri possit pertinax, & per consequens hæreticus. 96. & 97. a. b. c. d

Admonitio quoties sit iteranda, vt quis dicatur hæreticus incorrigibilis. 232. 233. c. d. a. b

Ambitio fuit multarum hæresum causa. 578. c

Ambrosius excommunicauit Theodosium Imperatorem. 592. c. d

Anathema & excommunicatio, non sunt prorsus idem. 440. c. d

Angeli siue boni siue mali non impediti, possunt corpora humana de loco ad locum mouere. 157. a

Anima humana naturaliter loquendo, non potest nisi corpus humanum vegetare. 135. a

Appellare à sententia Papæ in causa fidei, an liceat alicui. 102. c. d

Appellare quâdo potest hæreticus, postquam fuerit de hæresi admonitus. 96. c. & 100. c. d

Apostasia non dicit speciem infidelitatis distinctâ ab hæresi. 74. c. d

Apostata vere dicitur hæreticus. ibid.

Apostata sponte ad fidem

V

I N D E X

- rediens, recipitur ad misericordiam sicut hæreticus. 216.c.d
- Apostatarum in iure signatorum diuersitas docetur. 221.a.b
- Apostoli fuerunt à Christo, & non ab alio homine instituti. 490.c.d
- Aruspices qui dicantur. 123.a.b
- Auaritia est multarum hæresum causa. 550.c
- Augures qui dicantur. 123.b
- B**
- B**ellum contra hæreticos iuste moueri potest. 372.c.d. & per totum capitulum.
- Belli iusti multæ & variæ describuntur causa. ibid.
- Bellum vt iustum esse possit, multa requiruntur. 370.371.c.d.a.b
- Bellare est interdictum clericis. 607.a.b
- Bellum cõtra hæreticos non potest iuste moueri: nisi prius ecclesiasticus iudex declarauerit illos esse hæreticos. 9.a
- Blasphemia quid sit. 111.b
- Blasphemia est duplex, vna interior, alia exterior. ibidem
- Blasphemia & spiritus blasphemix differunt. 114.c.d
- Blasphemia oris quare sic dicatur. 115.b
- Blasphemus potest esse aliquis quamuis non sit hæreticus. 117.a.b
- Blasphemus quando potest & debet ab inquisitoribus hæreticorum puniri. ibidem.b
- C**
- C**anonizationis verba quibus Papa sanctum aliquem canonizat, citantur. 57.a
- Canonizari sanctus non potest per alium quam per Papam. 58.c
- Carnis illecebræ sunt causæ multarum hæresum. 58.c.d
- Catechumino antequam baptisimo fluminis baptizetur, potest esse hæreticus. 79.b
- Causæ futurorum effectuum tripliciter se habent ad effectus suos. 120.d
- Chiromantici qui dicantur. 122.d
- Cogi potest quisque à superiore suo, vt faciat quod tenetur facere, non tamen vt faciat quod non tenetur. 264.d
- Concilium prouinciale errare potest in fide. 46.d
- Concilia prouincialia qualem habent auctoritatem.

I N D E X

- tem. ibidem
- Concilium generale recte congregatum, non potest errare in definitionibus fidei. 34.c.& 45.b
- Concilij generalis recte congregati definitio, satis est ad hæresim conuincendam. 46.c.& 47.a
- Concilia generalia in quibus papa non adest: sed illius legati adsunt, quare petunt à papa confirmationem decretorum suorum. 65.& 66.a.b.c
- Confessionem peccatorum dicere non esse de iure diuino est hæreticum. 99.a.b
- Confirmationis sacramentum quid præter suscipienti. 594.c.d
- Conuersatio cum bonis hominibus multum potest prodesse: & quæ cum malis hominibus habetur, multum potest obesse. 308.c
- Corpora humana possunt à dæmonibus de loco ad locum transmutari. 157.a.b
- Correptio vt prosit delinquenti, debet esse mansueta. 175.a.b
- Correptio vt sit obligatoria, aliqua exiguntur. 508.c. & 515.a
- Corripere hæreticum fraternaliter an teneatur testis, antequam illum prodatur. 504.c.d
- Credentes hæreticorum qui dicantur. 164.d
- Crimen publicum quod dicitur. 313.b
- Crucifixus est Christus hora tertia uocibus, & consilio sacerdotum Iudæorum: & hora sexta manibus militum. 364.c.d
- D**
- D**ebitum matrimoniale non tenetur fidelis reddere coniugi hæretico. 293.b. sed si hæreticus conuertatur, tunc tenebitur reddere. 297.a.b
- Defensores hæreticorum qui dicantur in iure. 172.c
- Defensores malorum nunquam desunt. 173.b
- Defensor malorum peior est illis. 264.c.d
- Dæmones naturas rerum melius quam homines cognoscunt. pag.123.b. & 140.d
- Dæmones nunquam gratis aliquid homini donant. 128.d
- Dæmones aliqua promittunt hominibus, quæ minime illis præstare possunt.

I N D E X

- sunt. 128. & 130. c. d
 Dæmon non potest hominem in bestiam transformare. 134. c
 Dæmones an possint cum feminis coire, aut hominibus succumbere. 162. c. d
 Depositum reddere hæretico nullus tenetur. 293. a
 Deprehensus in hæresi quis dicatur. 211. & 212. b. c. d
 Dialectica est sæpe necessaria ad sacræ scripturæ intelligentiam, & propter illius ignorantiam aliqui errauerunt in fide. 657. b
 Disputare publice cum hæretico pertinace probatur non esse bonum multiplici ratione. 180. c
 Disputatio occulta cum hæretico facta, laudabilis est. 183. a
 Disputantes de rebus maximis & quæ nostrum intellectum superant coram populo rudi, quamuis sint catholici, male agunt. 185. a. b
 Disputare de fide quomodo intelligatur esse prohibitum laicis personis. 188. c
 Diuinitas quid sit. 119. b
 Diuinator quis dicatur. ibidem
 Diuinationes aliquæ hæresi miscentur, & sine illius adminiculo exerceri non possunt. 122. c. d
 Diuinationes aliæ sine hæresi exercentur. 124. d
 Diuitiarum cupiditas, multos in fide errare fecit. 275. 276. & 277. a. b. c. d
 Diuitiarum amittendarum metus, multos reuocat à perpetracione eorum criminum propter quæ sunt illis à iure priuandi. 272. c
 Diuitiarum amittendarum metu, iudæi nolunt ad fidem Euangelij conuerti. 275. b
 Diuitiarum possessionem dicere esse viris ecclesiasticis illicitam, hæresis est multorum hæreticorum. 278. c
 Doctoris alicuius quantumlibet sancti sententia, non sufficit sola ad conuincendum aliquam hæresim. 40. c
 Doctorum omnium sacrorum, de re ad fidem pertinente, sententia sufficit sola ad conuincendum quancunque hæresim. 41. c
 Dominij effectus qui sunt. 276. c. d
 Dominium bonorum hæretici sine possessione habet fiscus ante hæreticorum

I N D E X

- condemnationem. 284. c. & 340. c. d. & hæreticus illo tempore possessionem habet sine dominio.
 Dominiorum genera multa referuntur. 297. a. & declarantur in foliis sequentibus.
 Dubius in fide quando sit dicendus hæreticus. 183. a. b
 E
 Ecclesiæ vniuersalis consensus, sine aliquo scripturæ testimonio, satis est ad hæresim conuincendam. 37. a
 Ecclesia non potest punire aliquem propter solum actum animæ interioris. 425. a. b
 Ecclesiæ potestates duæ sunt, vna quæ dicitur ordinis, altera quæ dicitur potestas iurisdictionis. 450. c. d. & istæ duæ potestates sunt necessariae vt quis possit aliquem sacramentaliter absoluer. ibid.
 Ecclesia Papam eligens, hoc ipso se ad illius obedientiam obligauit, si electus consentit electioni ab ea factæ. 477. a. b
 Eloquentia magnas vires habet ad flectendos animos hominum. 651. a
 Eloquentia bona est, si quis bene illa vtatur. 659. a
 Eloquentes homines raro bene credere testatur Hieronymus. 656. d
 Episcoporum catholicorum iam defunctorum qui in qualibet ecclesia præcesserant, catalogus olim publice in ipsa ecclesia, aut altare legi solebat. 446. d
 Episcopus aut sacerdos factus hæreticus, non amittit potestatem ordinis. 450. & per totum capitulum.
 Episcopi potestates quæ ad solum ordinem spectant, variæ sunt. 462. c. d
 Episcopi non possunt per quodcunque peccatum, amittere illam potestatem ordinis quem habent circa collationem ordinis & confirmationis sacramentorum. 463. a. b
 Episcopus factus hæreticus, eo ipso amittit potestatem iurisdictionis. 653. & per totum capitulum.
 Episcopi succedunt apostolis. 489. B
 Episcopalis potestas ex iure diuino est. ibid.
 Episcopatum diuisio iure humano introducta est ad tollendas dissensiones. 142. c. d
 Episcopum qualem esse oportet

I N D E X

teat. 607.608.& per totum cap.
 Episcoporum, & aliorum pastorum negligentia est multarum hæresum causa. 584.& per totum cap.
 Episcopi quid facere teneantur. ibid. & folio sequenti.
 Episcopi & alij animarum rectores, puniuntur pro peccatis subditorum. 615. a.b
 Episcoporum abundantia multorum malorum est causa. 611.612
 Episcoporum & aliorum sacerdotum indignitas est multarum hæresum causa. 18.& per totum c.
 Error & hæresis differunt. 26.d
 Error voluntatis & error intellectus quomodo differant. 230.c.
 Errare circa fidem contingit dupliciter. 107.a
 Errare potest aliquis sine culpa. 86.c
 Errans per ignorantiam, licet non tenetur propter cuiuscunque admonitionem reuocare errorem suum, tenetur tamen post admonitionem viros doctos consulere, à quibus doceatur. 92.d
 Errans per ignorantiam, & iurans se à sua sententia non discessurum, ob hoc solum censendus est pertinax & hæreticus. 93.a
 Errare non permittit Deus eum qui facit quod in se est. 567.b
 Excommunicatio non solum percutit excommunicatum: sed ligat omnes alios fideles ne illi suffragentur. 444.d
 Excommunicatus est ipso iure qui percutit clericum hæreticum nondum degradatum. 320.c
 Excommunicari non potest aliquis propter solum animi interiorè actum. 462. c.d
 Excommunicari non potest aliquis post mortè suam. 432.d.& per duo capitula integra.
 Excusatio ab hæresi duplex esse potest, vna apud Deum, altera apud homines. 105.a.b
 Exempla audita aut visa multum valent ad mouendum animos aliorum. 311.a
 Exempla regum & principum ferè semper imitantur eorum subditi. 327.b & 309.b

F

F Autores hæreticorum qui dicantur in iure. 168.c

I N D E X

168.c
 Felicitas vera vbi constituta sit ignorauerunt philosophi, & varia fuit de hac re illorum sententia. 645.a.b
 Fides catholica aliquando à viris in doctis appellata est secta, nunquam tamen à viris catholicis dicta est hæresis. 9.a
 Fidei virtus quanta sit. 19.a
 Fides acquisita sine doctore exterius docente, haberi non potest. 81.a
 Fidem catholicam non equaliter omnes Christiani sci re tenentur. 87.b
 Fidem catholicam suscipere nemo cogi potest. 264.d
 Fides catholica quare nõ fuerit primo prædicata per sapientes, aut reges potentes. 268.d
 Fides est fundamentum totius ecclesiasticæ structure. 479.& 480.
 Fides superat intellectus humani potentiam. 558.d
 Filij aliquando puniuntur temporaliter pro peccato parentum: sed nunquam æternaliter. 339.a
 Filios pro parentibus punire an sit iustum. 321.a.& per duo sequentia cap.
 Filij vt in plurimum imitantur parentes suos imitari. 307.b
 & 308.c
 Filij hæreticorum sunt ipso iure liberi à patria potestate. 298.c.d
 Filij hæreticorum tenentur subuenire parentibus hæreticis extremam necessitatem parientibus. 299.a
 Filij hæreticorum sunt ipso iure infames. 316.d
 Filij nati ante crimen à patre commissum non subiaceant poenis, quæ propter crimen patris filiis infliguntur: sed hoc non est verum in crimine hæresis. 531.per totum.
 Filius qui commisit crimen læsæ maiestatis, si à patre offeratur iudici, mitiori pœna punietur. 516.d
 Filius magis tenetur diligere patrem: quàm pater filium. 518.c
 Filius magis tenetur subuenire patri necessitatem patienti, quàm pater filio. 519.a.b
 Filius magis tenetur subuenire patri necessitatem patienti, quàm proprio filio eandem necessitatem patienti. 521. Et inde deducitur vt pater egens potius debeat petere alimenta à filio suo diuite, quàm à patre diuite.

I N D E X

Filius accusans patrem de crimine hæresis, dignus est, vt liberetur à pœnis: quæ illi ob crimen patris sunt à iure decretæ. 527. b

537. a

Fiscus habet dominium bonorum hæretici sine possessione, antequam hæreticus condemnetur. 292. c

Fratres non censentur hæretici respectu Christianorum. 511. a

Furtum committit non solum qui alienum inuito domino rapit: sed etiam qui detinet. 188. c

Furtiuam rem qui agnoscit vbi sit, tenetur domino quærenti illam indicare: sed non furem. ibid. d

G

Grammaticæ verè ignorantia aliquos in sacrae scripturae interpretatione, & in fide errare fecit. 659. a. b

Gentilium scriptorum libri multa continent per quæ fides catholica oppugnatur. 549. per totum.

Gentilium librorum lectio assidua & indistreta potest esse causa multarum hæresum. 546. & per totum cap.

Gentilium librorum lectio

prodesse potest viris Christianis & doctis, ad ipsorum gentilium confutationem. 659. b

H

Hæresis Græca vox est non latina cuius vera etymologia datur. 7. b

Hæresis licet sit operatio intellectus, procedit tamen ab electione voluntatis. 10. d

Hæresis diffinitio datur. ibi.

Hæresis non est in opere exteriori. ibid.

Hæresis non pendet ab assertore, vt hæresis dici debeat. 17. b

Hæresis suspitio oriri potest ex aliquo opere exteriori. 26. d. & 28. c

Hæresis omnibus vitiis viâ parat. 18. c. & 19. b

Hæresis est schismate peior. 21. b

Hæresis multis viis conuinci potest, quæ assignantur. 32. c. 34. c. 35. a. & 39. b

Hæreses variae sunt, quarum aliqua sunt aperta, aliae latenter damnatae. 94. c. d

Hæresis nulla diu durauit, nisi quæ Principes seculares habuit defenso-

res.

I N D E X

res. 172. d
Hæresis iudicandæ potestatem non habet iudex secularis. 216. d.

Hæresis discernendæ & iudicandæ plenam potestatem habet concilium generale recte cõgregatum & post illud solus Papa. 45. 46. b. c

Hæreses multæ ex vna sola hæresi deriuantur. 226. c

Hæresum causæ variae describuntur in tertio libro, per multa cap.

Hæretica propositio nullatenus in scholis defendenda est: etiam si fiat disputationis causa. 188. c. d

Hæreticus est priuatus iure ecclesiasticæ sepulturae. 427. a

Hæreticus est ipso iure excommunicatus. 424. d. & per totum cap.

Hæretico nunquam reuelat Deus aliquid ecclesiæ necessarium: quod catholicis non reuelauerit. 405. a. & inde

Hæreticus antequam quis esse pronuncietur, oportet diligentissime rem examinare. 69. a. b

Hæreticus figuratur per leprosum. ibid. B

Hæreticus vt quis merito dicatur, multa requi-

runtur, quæ assignantur 69. a. b. & 70. c. d

Hæreticus dici non potest, qui licet baptizatus fuerit, de fide tamen catholica à nemine fuit edoctus. 91. a. b

Hæreticus est membrum ecclesiæ quamuis putridum. 502. c

Hæreticus nullus esse potest per solam ignorantiam, sine malitia voluntatis. 89. a

Hæreticum punire negligens rector, reus erit apud Deum omnium peccatorum quæ ille fecerit. 170. d

Hæreticus ad fidem redire volens est misericorditer recipiendus. 204. 205. 206. c. d. a. b. c. d

Hæretici ad fidem redeuntes, non sunt omnes cum æquali misericordia recipiendi. 207. & 208. a. b. c. d

Hæretici sunt figurati in illis viris qui turrim Babilonis ædificare cœperunt 400. c. & 547. a

Hæreticus habens beneficium, non est ipso iure priuatus illo. & facit fructus suos quousque priuetur illo. 319. a. b

Hæretici significantur per zizania. 366. 367. 5. d.

ab

V 5

I N D E X

Hæreticos bello oppugnare licet. 369. & 370. a. b. c. d.
Hæretici significantur per lamias. 392. c. d.
Hæreticorum punitionem licitâ esse & necessariam probatur multis rationibus. 254. 255. 256. c. d. a. b. c. d.
Hæretici sunt tanquam lupi quos verus pastor debet fugare. 167. 168. & 591. a.
Hæreticorum punitio constat ex sacris literis. ibid.
Hæreticos primi Imperatores Christiani puniuerunt. 270. c. d.
Hæretici sunt falsarii. 274. c.
Hæretici omnium bonorum possessione iuste priuantur. 271. & illam ipso iure sine iudicis sententia amittunt. 273. c. d. a. b. & inde sequitur, quod non possunt facere testamentum. 274. c. d.
Hæretico quamuis conuicto, & per sententiam ad mortem damnato, ecclesia non negat pœnitentiæ, & eucharistiæ sacramenta, si ille contritionis signa ostenderit. 215. a. b.
Hæreticus ad fidem rediens, antequam ab ecclesia recipiatur, tenerur ab iurare hæresim suâ. 224.

c. Tenerur etiam promittere & iuramento confirmare: quod nunquã in posterum ab unitate fidei catholice receder. 225. a.
 Hæreticos non esse puniendos qui docent, merito de illis habetur suspitio illos esse hæreticos. 253. a. b.
 Hæreticus est ipso iure infamis: & hæc infamia extenditur ad filios. ibidem.
 Hæreticus non potest esse testis. 316. d.
 Hæretici pertinaces sunt morte puniendi. 282. per totum cap.
 Hydromantici qui dicantur 127. a.
 Homo defunctus non potest à dæmone suscitari. 130. c & 139. a.
 Homo non potest à dæmone in bestiam transformari. 133. b.

I

Idiota aliquando potentior est ad conuertendum hæreticum, quam omnes viri docti. 240. c.
 Ignorantia quando possit excusare aliquem ab hæresi. 89. b.
 Ignorans se esse ægrum nunquam sanari potest. 580. c.

Ima

I N D E X

Imagines rerum solent eisdem nominibus appellari quibus ipsæ res quarum sunt imagines. 139. b.
Imperialis aut regalis potestas non est fundata supra fidem sicut papatus: & ideo licet Imperator, aut rex fiat hæreticus, non amittit ex iure diuino ipso facto imperium aut Regnum. 495. A.
Incorrigibilis quare aliquis dicatur. 130. c. 248. c.
Infamia iuris & infamia facti describuntur. 212. & 213. d. a.
Infidelium opera nõ omnia sunt peccata. 64. d.
Inquisitor hæreticorum multa debet facere, antequam hæreticum damnet, vt illum conuertere possit. 239. & 240. a. b. c. d.
Inquisitores hæreticorum tradentes hæreticũ potestas seculari pro illius arbitrio puniendum: non sunt similes sacerdotibus Iudæorum, qui Christum Pilato tradentes, dicebãt: nobis non licet interficere quenquam.
Intercedere pro hæretico manifesto apud iudicem nemini licet. 170. d.
Iracundus non est, qui semel irascitur. 607. a.
Iudæi à principio agnouerunt Christũ esse verum Messiam: sed postea per inuidiam excæcati illum non cognouerunt. 536. c. d.
Iudæi ne ad fidem Euangelij conuertantur, vna causa est: quia postea non permittetur illis vsuras exercere. 275. b.
Iudex ecclesiasticus nunquam damnat aliquem ad mortem corporalem. 526. d.
Iudicem in causa fidei, cui omnes obedire teneantur esse necessarium probatur. 42. d.
Iudicem hæreseos non esse sacram scripturam, prout Lutherus docuit, probatur. 42. d.
Iudex verus & indubitatus in causa fidei est concilium generale recte congregatum, aut sedes apostolica. 44. d. & 47. a.
Iudex verus in causa fidei non potest esse vniuersitas, aut studium aliquod generale. 40. d.
Iudex indubitatus in causa fidei non est episcopus, quamuis sit iudex hæreticorum. 49. b.
Iudex certus & infallibilis in causa fidei, non potest esse legatus sedis apostolicæ. 54. c.
Iudex non potest filium pro patre punire ad mortem Dei autem sic: 340. d.

I N D E X

Iudex sine testibus non potest reum punire. 504.c
Iudex secularis licet non possit iudicare de crimine hæresis, potest tamen iudicare de pœnis quæ illi debentur. 526.c.d
Iuris canonici defectus quando suppletur per ius civile. 121.b

L

Lamia quid sit. 154.c.d
Lamiae mulieres & strigæ an sint censendæ hæreticæ. 163.b
Lamiae bestiarum sunt figuræ hæreticorum. 392.c
Legatus sedis apostolicæ, non potest esse iudex infallibilis in causa fidei. 51. & 52.b.c.d.
Leonigildus Hispaniarum rex hæreticus filium suum fidelem interfici iussit. 311.b
Lex sancta est, quanvis ex illa occasione peccandi, illa non donante, sumant. 202.c
Leges Principum secularium obligant in conscientia, non tamen omnes. 416.c & inde
Legis ratione cessante, debet cessare lex. 527.b & inde
Libri hæreticorum sunt cõsultandi. 389. & 390. per totum cap.
Libri hæreticorum sunt velut fontes venenosi. 390. 391.
Libros hæreticorum vendere promittens, suspectus est de hæresi, & reus erit coram Deo omnium malorum, quæ ex illorum permissione succedent. 393.a
Libri hæreticorum & si aliqua vera contineant, illa tamen sunt multis mendaciis plena. 407.a
Libri hæreticorum & si aliqua vera contineant, illa tamen multo melius in lib. Catholicorum inveniuntur. 404. & 405
Libros hæreticorum legere quibus, & quando licitum sit. 415. & per totum.
Libros omnium hæreticorum legere, non est adhibere generali lege prohibitum. 417.a
Libros Lutheri & eius sequacium legens, est ipsa factõ excommunicatus per bullam, quæ legitur in cornu domini. 423. & 424
Libri gentilium scriptorum non omnes legendi sunt, sed illi soli qui magis prodesse & minus obesse possunt. 668.c
Libros gentilium legentes debent esse sicut apes. 485.

I N D E X

485.a.b
Lingua latina quæ nunc arte dicitur, olim toto populo Ro. fuit communis. 667.a.b
Saporum nomine quid significetur in sacra scriptura. 590.c
 uit. 72.d
Marcellinus Papa, & si thura idolis obtulit, non tamen ideo est hæreticus dicendus. 496.c
Marrani quare aliqui dicantur. 76.d
Matrimonium fratris cum sorore est prohibitum ex lege naturæ. 642.c
Mendacis hominis præmium quale sit. 412.c
Mercenarius pastor quis dicitur. 326.b
Meritum alicuius potest alteri optulari pro quo illud obtulerit. 522.c.d
Mereri alteri non potest, qui prius sibi nihil meretur. 538.c
Messiam in lege promissum fuisse Christum, probatur duobus testimoniis. 620.d
Missæ celebratio iuxta ordinem & ritum quem Romana tenet ecclesia, quando, & ob quam causam cœpit celebrari in Hispania. 77.a
Mopсарabes quare dicantur, vide. ibid.
Mortis pœna in iure canonico sumitur pro excommunicatione, aut depositione. 527.a
Mortui an sentiant pœnas propinquorum suorum viuentium, res est dubia. 330.c.d

M

Magi qui dicantur. 126.c.d
Magi quando dicantur hæretici. 129.a
Malefici quare sic appellantur. 138.d
Maleficiorum diuersitas describitur. ibid.
Maleficia dæmonis adiutorio fiunt. ibid.
Maleficio soluere aliud maleficcium peccatum est. 141.a
Maleficcium sollicitans, ut maleficcium maleficio soluat, grauiter peccat. 142.d
Malefici de multis sunt ab inquisitoribus examinandi. 147.a.b
Maleficcium quod exercetur per admissionem alicuius sacramentalis: reddit illius operatorem suspectum de hæresi. 149.a
Maria virgo quomodo dubitauerit, quando Gabrielem angelum interrogauit. 72.d
Marcellinus Papa, & si thura idolis obtulit, non tamen ideo est hæreticus dicendus. 496.c
Marrani quare aliqui dicantur. 76.d
Matrimonium fratris cum sorore est prohibitum ex lege naturæ. 642.c
Mendacis hominis præmium quale sit. 412.c
Mercenarius pastor quis dicitur. 326.b
Meritum alicuius potest alteri optulari pro quo illud obtulerit. 522.c.d
Mereri alteri non potest, qui prius sibi nihil meretur. 538.c
Messiam in lege promissum fuisse Christum, probatur duobus testimoniis. 620.d
Missæ celebratio iuxta ordinem & ritum quem Romana tenet ecclesia, quando, & ob quam causam cœpit celebrari in Hispania. 77.a
Mopсарabes quare dicantur, vide. ibid.
Mortis pœna in iure canonico sumitur pro excommunicatione, aut depositione. 527.a
Mortui an sentiant pœnas propinquorum suorum viuentium, res est dubia. 330.c.d

Mulier

I N D E X

Mulier facilius decipitur quam vir. 155.a
 Mulier est pronior ad libidinem quam vir. ibid.
 Mulier fidelis quare possit à viro infideli separari. 430.c
 Mulieri prædicare aut docere non est permillum. 582.c

N

Necromantici qui dicantur, vide 127.a
 Necromantia quid sit, vide ibid.
 Nutrix & nutricius quid circa puerum illis commissum agere debeant. 67Lb

O

Obliuio sicut ignorantia potest aliquem ab hæresi excusare. 90.c
 Occidere hominem sceleratum ex auctoritate publica, nõ est lege diuina prohibitum. 344. 345. c. d. a. b
 Occidendi hominem tres causæ iustæ referuntur & declarantur. 346.c.d
 Odire Deum quid sit. 113. & 114.b.c
 Ordinis potestatem nunquam amittit sacerdos hæreticus, quamuis sit de-

gradatus. 455 & inde: sed amittit potestatem iurisdictionis. 458.c.d
 Ordinis sacramentum non est iterabile. 456.c.d
 Osij Cordubensis, episcopi pessima mors refertur. 256.d

P

Pacta cum demone dupliciter fieri contingit. 127. 128. b. c
 Papa, vide in dictione, Sedes Apostol.
 Papa non potest committere alicui potestatem iudicandi infallibiliter in causa fidei. 53.a
 Papa etsi errare potest ut persona priuata, non tamen quatenus publicam agit personam. 55. a. & 472.c
 Papa non potest committere alicui canonizationem alicuius sancti: sed potest committere inquisitionem vitæ illius. 57.a
 Papa non potest auferre ab episcopis potestatem illam quam habent circa collationem sacramenti ordinis. 463.b
 Papa non potest prohibere episcopis executionem ordinis episcopalis circa sacramenta. 464.d
 Papa potest tollere ab episcopo

I N D E X

scopis eam potestatem ordinis quam habent circa sacramentalia. 471.b
 Papa si fiat hæreticus, eo ipso amittit potestatem papalem. 471. b. & per totum cap.
 Papa non subditur iuri humano. 472.d
 Papæ multa sunt necessaria, ut vere sit papa. 477.a.b
 Papa cum primo electus est, potest rennuciare electioni de se factæ, postquam autem semel consensit, non potest sine consensu ecclesiæ. ibid. b
 Parabolæ sensus non est sumendus à propria uocum significatione: sed à significatione earum rerum, quæ per uoces significantur. 426.c.d
 Pater tenetur filios & subditos corrigere. 258.c
 Pax promissa est mundo per Christi aduentum. 358. c. d
 Peccatum intellectum excusat, & inde oritur hæresis. 534.c
 Peccatum interrogantis est causa, ut erret doctor, quem ille interrogat. 557.b
 Pertinacia quid sit. 85.a
 Pertinax quis dicatur. ibidem
 Pertinax non semper est di-

cedus, qui inquisitori aliquid asserenti non uult obedire. 98.d
 Petens ab illo qui paratus est dare ad vsuras non peccat: sed petens à malefico qui paratus est maleficia exercere, ut maleficium unum per aliud maleficium dissoluat peccat. 142.c
 Petrus pro se solo & non pro omnibus apostolis locutus est quando dixit: Ego dico tibi: quia tu es Christus filius Dei uiui. 482. c. d
 Petro maiorem dedit Christus potestatem quam cæteris apostolis. 479.b
 Pœnæ temporales non semper dantur à Deo iuxta mensuram delicti. 22.d
 Pœna non semper est remittenda quotiescunque remittitur culpa. 247.a
 Pœnas oportet statuere pro transgressoribus legum. 258.c
 Poetæ gentiles multis præbuerunt causas multarum hæresum. 657.a
 Poetæ lasciuui & molles, non sunt pueris tradendi. 663.a
 Poetas Christianos pueris tradere expedit, antequam ad pœtarum gentium lectionem illi accede

I N D E X.

- cederent. 664. c. d
 Poetarum versibus vsus est
 saepe Paulus apostolus. 670. c
 Potestas ordinis praestantior
 est quam potestas iurisdic-
 tionis. 482. c. d
 Potestates ecclesiae duae sunt,
 vna dicitur ordinis, altera
 iurisdictionis, & illarum
 differentias vide. 450 &
 totum cap.
 Praeceptores puerorum, non
 debent illis tradere Oui-
 dium, aut alium similem
 lasciuum poetam. 659.
 660.
 Praeceptores puerorum quos
 libros illis tradere de-
 beant. 664. d
 Praeceptores qui libros phi-
 losophorum gentilium
 discipulis interpretantur,
 tenentur auditores ad-
 monere de illis quae chri-
 stianae religioni repu-
 gnant. 665. b
 Praedicationis verbi Dei de-
 fectus est causa multarum
 haeresum. 558. c
 Praedicationis verbi Dei est ne-
 cessaria ad credendum.
 360. c. d
 Praedicare non est permit-
 tendus aliquis, nisi sit
 prius examinatus. 582.
 c. d
 Praedicatores sunt velut ca-
 thedri. 554. c
- Praedicatorum indignitas est
 saepe multarum haeresum
 causa. 569. b. & per to-
 tum illud cap.
 Praedicatorem oportet esse
 doctum, & bonum. 570.
 c. d
 Praedicatorum indulgentiarum
 quales esse soleant. 573. a
 Praedicatorum aliqui aliter
 quam sentiunt docent ti-
 more poenae, aut spe pra-
 mij. 579. a
 Praedicator male viuens mul-
 tum nocet. 581. a
 Praescribere possunt filij ha-
 reticorum etiam contra
 Romanam Ecclesiam si
 de bonis parentum bono
 fide sit retentio, spatio 40.
 annorum. 286. d
 Principes seculares debent
 praestare adiutorium eccl-
 siasticis. 565. & 566
 Prophetarum nomen com-
 mune est bonis, & malis
 prophetis. 414. c
 Promissa seruire est de le-
 ge naturae, & ideo ad il-
 la seruanda quisque à suo
 superiore cogi potest.
 265. a
 Propositio eadem potest plu-
 res habere sensus, vnum
 Catholicum, & alium ha-
 reticum. 90. c
 Propositionum diuersitatem,
 quarum aliquem haereti-
 ca, aliqua erronea, alia ter-
 mer

I N D E X.

- meraria, alia scandalosa.
 23. a. b. 24. c
 Protestatio de fide ante asser-
 tionem haeresis facta, quan-
 do valeat aliquem ab haer-
 eticos nota excusare. 102.
 & 110. b. c
 Pueri non est committenda
 animarum cura, quamuis
 bona de illis habeatur
 spes. 333. b
 Punire sceleratum hominem
 iudex si negligat, reus
 erit apud Deum omnium
 peccatorum, quae ille com-
 miserit. 170. b
 Punitio hominis propter du-
 plicem causam fieri de-
 bet. 254. d
 Punitio peccatoris non solum
 est utilis ipsi peccatori pu-
 nito: sed aliis, qui vident.
 253. c
 Puniendus est quisque in ea
 re, pro cuius amore pec-
 care voluit. 275. a
 Punitio licet aliquando fiat
 sine culpa, nunquam ta-
 men sine causa, & multae
 ibi assignantur causae iu-
 stae, propter quas aliquis
 sine culpa sua potest pu-
 niri. 298. c. d
- R
- Receptores haereticorum
 qui dicantur. 166. d
- Rector bonus non debet esse
 auferus. 2. c
 Relapsus haereticus quis di-
 catur, & quot modis, vi-
 de. 241. a. b. & inde
 Rerum proprietates agno-
 scere est saepe valde neces-
 sarium ad vera sacra scri-
 pturae intelligentiam. 658. d
 Rex haereticus multos à fide
 auertere potest. 309. 310.
 a. b. c. d
 Reges Christiani debent esse
 tanquam nutricij Eccle-
 siae. 668. c. d
- S
- Sacerdos simplex curam
 animarum habens, oportet
 vt eas virtutes habeat,
 quae sunt Episcopo neces-
 sariae. 613. b
 Sacerdos verba consecratio-
 nis non profert in propria
 persona, sed in persona
 Christi. 277. a
 Sacerdotes Iudaeorum cruci-
 fixerunt Christum voci-
 bus, & consilio, quamuis
 non manibus. 364. c. d
 Sacerdotium veteris legis
 non erat fundatum in fi-
 de, sicut papatus aut Epi-
 scopatus in lege Euange-
 lica. 496. d
 Sacramentorum ritus, & or-
 do quem nunc Catholica
 tenet ecclesia, credendus

- est ab ipso Christo processisse. 37. a
- Sacramenta dicuntur mysteria. 594. c
- Scandalum, quod provenit in proximo ex infirmitate, aut ignorantia, ut quis euiet, tenetur dimittere rem quamlibet bonam, quæ non est illi ad salutem necessaria. 639. a
- Scribere contra hæreticos est bonum & sanctum, quamuis aliquis ex sua malitia inde scandalizetur, eam suscipiens hæresim, quæ illic reprobat. 188. & 189. c. d. a. b
- Scriptura sacra est efficacissima ad probandum propositionem aliquem esse hæreticam. 32. c
- Scripturæ sacræ expositio non est ab hæreticis petenda. 227. a. b
- Scripturæ sacræ mysteria figurantur in puteis, quos fodit Isaac. 568. c. d
- Scripturæ sacræ peruersa intelligentia est omnium ferme hæresum causa. 634. c
- Scripturæ sacræ translatio in linguam vulgarem est multarum hæresum causa. ibidem per totum.
- Scripturam sacram non esse facilem intellectu probatur multis rationibus. 622. & 623
- Scriptura sacra multa habet, quæ in faciem pugnare videntur, ad quæ concilianda opus est multa doctrina. 638. c. d
- Scriptura sacra multa continet, quæ non sunt intelligenda iuxta solam literæ superficiem: sed iuxta mysterium sub literæ cortice latens. 622
- Scripturæ sacræ partem aliquam in linguam vulgarem transferre, bonum esset si illi adderetur comoda expositio. 636. c & 637. a
- Scriptura sacra in manibus hominis idiotæ, & mali est sicut gladius in manibus furiosi. 6. 8. d
- Scriptura sacra non fuit olim apud Iudæos omni populo publica: sed soli Levitæ, & scribæ illam habebant. 643. 644.
- Scriptura magis nocere potest, quam verbum prolatum. 390. c
- Schisma licet sit leuius peccatum, quam hæresis, gravius tamè punitur à Deo. 22. c
- Scientiæ omnes liberales ad sacræ scripturæ perfectam intelligentiam sunt necessariæ. 657. a
- Sedis

- Sedis Apostolicæ definitio in rebus fidei errare non potest: & in se sequitur, ut illa sit efficax ad quamlibet hæresim convincendam. 38. c
- Sedis Apostolicæ sententia qualiter sit discutienda antequam proferatur. 40. c
- Sedis Apostolica est iudex in causa fidei. 67. b
- Seruus, qui noluit in hæresim Domini consentire, efficitur liber. 299. a. b
- Sortilegi qui dicuntur. 12. c
- Sortilegia, quæ sapiunt hæresim, quæ sunt. 1. 7. a
- Spiritus blasphemie quid sit, vide. 114. c
- Spiritus sanctus dicitur postulare gemitibus inenarrabilibus: quia facit postulare, & gemere. 669. b
- Strige, & Lamæ, quo pacto se dæmoni reddant. 151. a
- Strix est avis nocturna. 154. c
- Superbia est multarum hæresum causa. 546. d
- ecclésiæ consuetudine? ibidem.
- Testis contra hæreticum potest esse alius hæreticus. 318. d
- Testis quando teneatur dicere testimoniū. 504. c. d
- Testis an teneatur corrigere fraternaliter hæreticum, antequam illum prodar. ibidem. & per totum cap.
- Tyrannis potius quam potestas dicenda est, qui à Deo non est. 440. c. d
- Troporum, & figurarum cognitio est necessaria ad perfectam sacræ scripturæ intelligentiam. 635. a. b
- V
- Verbum Dei est cibus animæ, & potus, 561. a. b
- Verbum Dei est lumen animæ. 379. a. b
- Verbum Dei prædicandum est iuxta capacitatem audientium, & non amplius. 575. b. 627. & per totum.
- Vindicta respectum habet ad iniuriam, siue veram, siue apparentem, & sine illa non potest dici vindicta. 333. a
- Vindictam iniuriæ petens à iudice, à Deo petere censetur. 371. a
- T
- Tempus gratiæ circa purificationem hæreticorum quale sit vide. 208. e. d
- Tempus gratiæ dari solet hæreticis ex antiquissima

I N D E X.

Umbra diaboli est peccator.

263. a

Vngues, & capilli quid significam in sacra scriptura.

668. d

Voluntas hominis non potest à demone cogi. 163.

b. & 230. d

Vfuras petens ab eo, qui paratus est dare, non peccat: tamen qui petit ab

eo, qui paratus est maleficia exercere, vt aliquod maleficiam faciat, peccat.

142. c.

Z

Zizaniorum cum tritico magna est similitudo.

368. c. d

F I N I S.



LVGDVNI,

Iacobus Faure

EXCVDEBAT.